

คอนเสิร์ตแห่งยุโรปกับบทบาทในการรักษาความมั่นคงของระบบกษัตริย์ในยุโรป

ค.ศ.1815 -1848

นาย ธนุคม บำรุงผล

สถาบันวิทยบริการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ภาควิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ

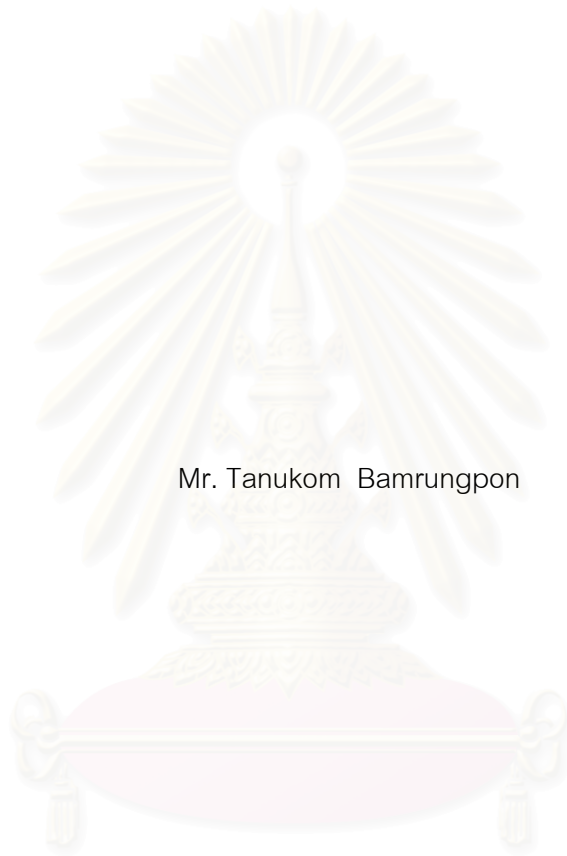
คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2544

ISBN 974-17-0535-2

ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

THE CONCERT OF EUROPE AND ITS ROLE IN MAINTAINING
ABSOLUTE MONARCHICAL ORDER IN EUROPE 1815 - 1848

Mr. Tanukom Bamrungpon

สถาบันวิทยบริการ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Arts in International Relations

Department of International Relations

Faculty of Political Science

Chulalongkorn University

Academic Year 2001

ISBN 974-17-0535-2

นาย ฐนุคม บำรุงผล : คอนเสิร์ตแห่งยุโรปกับบทบาทในการรักษาความมั่นคงของระบบกษัตริย์ ในยุโรป ค .ศ .1815-1848. (THE CONCERT OF EUROPE AND ITS ROLE IN MAINTAINING ABSOLUTE MONARCHICAL ORDER IN EUROPE 1815-1848.) อาจารย์ที่ปรึกษา: อาจารย์ สุภมิตร ปิติพัฒน์ : จำนวน หน้า 222 หน้า. ISBN 974-17-0535-2

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นการศึกษาบทบาทของคอนเสิร์ตแห่งยุโรปในการรักษาอำนาจและความมั่นคงของระบบกษัตริย์ในยุโรปที่ได้รับการฟื้นฟูขึ้นมาหลังสงครามนโปเลียน โดยเฉพาะอย่างยิ่งบทบาทในการเป็นกลไกควบคุมพลังเสรีนิยมและชาตินิยมที่มามีท่าทีระเียบดังกล่าว

ผลจากการศึกษาพบว่าคอนเสิร์ตแห่งยุโรปซึ่งได้รับการวางรากฐานโดยประเทศมหาอำนาจที่เข้าร่วมประชุมสันติภาพที่กรุงเวียนนาในปี ค.ศ. 1814-1815 ได้ทำหน้าที่เป็นกลไกในการรักษาระเบียบอนุรักษนิยมภายในประเทศอย่างเต็มตัวในช่วงทศวรรษที่ 1820 โดยมีออสเตรียเป็นแกนนำ และคอนเสิร์ตยังคงสามารถปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพในช่วงที่เกิดการปฏิวัติในปี ค.ศ. 1830 อย่างไรก็ตาม การปฏิวัติครั้งใหญ่ในยุโรปที่เกิดขึ้นในปี ค.ศ. 1848 อันเกิดจากพลังเสรีนิยมและชาตินิยมได้ทำให้คอนเสิร์ตต้องประสบกับข้อจำกัดและนำไปสู่การสิ้นสุดของคอนเสิร์ตในที่สุด

สถาบันวิทยบริการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาควิชา	ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ	ลายมือชื่อนิสิต
สาขาวิชา	ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ	ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา
ปีการศึกษา	2544	

4181133324 : MAJOR INTERNATIONAL RELATIONS

KEYWORD : CONCERT OF EUROPE / GREAT POWER / REVOLUTION / DOMESTIC POLITICS
/ INTERVENTION / CONGRESS

TANUKOM BAMRUNGPON : THE CONCERT OF EUROPE AND ITS ROLE IN
MAINTAINING ABSOLUTE MONARCHICAL ORDER IN EUROPE 1815-1848. THESIS

ADVISOR : MR. SUPAMIT PITIPAT, 222 pp. ISBN 974-17-0535-2

This thesis aims to study the Concert of Europe by focusing on its role in preserving the absolute monarchical order restored in Europe after the Napoleonic War and by examining its role in controlling the internal dynamism of liberal and nationalist movements which threatened its existence. This study found that while the concert was able to function effectively in the 1820's and 1830's, the Revolution of 1848 seriously weakened the Concert and eventually led to its decline and breakdown.

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

Department INTERNATIONAL RELATIONS Student's signature

Field of study INTERNATIONAL RELATIONS Advisor's signature

Academic year 2001

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สามารถสำเร็จลุล่วงมาได้ด้วยดีด้วยความอนุเคราะห์อย่างยิ่งจากอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ทั้งสองท่านคือ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. กุลลดา เกษบุญชู และอาจารย์ สุกมิตร์ ปิติพัฒน์ ที่ได้กรุณาให้โอกาสแก่ผู้เขียนวิทยานิพนธ์ที่เหลือนเวลาอยู่จำกัดมากให้สามารถจัดทำวิทยานิพนธ์ได้เสร็จทันเวลาที่กำหนด โดยอาจารย์ทั้งสองท่านได้เมตตาดูแลเอาใจใส่และสละเวลาให้คำปรึกษาแนะนำ ชี้แนะแหล่งข้อมูล รวมไปถึงให้เอกสารประกอบที่มีประโยชน์ต่อการเขียนวิทยานิพนธ์ ตลอดจนตรวจแก้ไขในสิ่งที่บกพร่อง และเป็นกำลังใจที่สำคัญตลอดมา ผู้เขียนวิทยานิพนธ์จึงขอกราบขอบพระคุณอาจารย์ทั้งสองท่านอย่างสูงมา ณ ที่นี้

นอกจากนั้นผู้เขียนวิทยานิพนธ์ขอกราบขอบพระคุณรองศาสตราจารย์ ดร. สมพงษ์ ชูมาก และรองศาสตราจารย์ ประทุมพร วัชรเสถียร เป็นอย่างสูงที่ได้กรุณารับเป็นกรรมการสอบ วิทยานิพนธ์ในครั้งนี้ และได้กรุณาสละเวลาแก้ไขข้อบกพร่องต่างๆที่มีอยู่เป็นจำนวนมาก ตลอดจนให้ข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์ในการปรับปรุง จนทำให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น และผู้เขียนวิทยานิพนธ์ขอถือ โอกาสกราบขอบพระคุณคณาจารย์ประจำภาควิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศทุกท่านที่ได้กรุณาตั้งสอนและให้ความรู้ที่มีคุณค่าประโยชน์อย่างยิ่งตลอดมา ความคิดพลาดประการใดที่เกิดขึ้นในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ให้ถือเป็นความรับผิดชอบของผู้เขียนแต่เพียงผู้เดียว

ผู้เขียนวิทยานิพนธ์ขอขอบพระคุณเจ้าหน้าที่ภาควิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ เจ้าหน้าที่ห้องสมุดคณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เจ้าหน้าที่ห้องสมุด มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ทำพระจันทร์ ทุกท่านที่ให้ความช่วยเหลือและให้คำแนะนำแก่ผู้เขียนวิทยานิพนธ์ในการรวบรวมข้อมูล และที่จะลืมไปไม่ได้คือ วิทยานิพนธ์ฉบับนี้จะไม่โอกาสสำเร็จได้หากปราศจากคุณอารีรัตน์ อัมภา หรือน้องฝน และคุณเสาวลักษณ์ กลิ่นมาลา เพื่อนที่ดีที่สุดที่ได้ทุ่มเทแรงกายช่วยเหลือและอำนวยความสะดวกในการจัดพิมพ์มาโดยตลอด จึงขอแสดงความขอบคุณทั้งสองท่านอย่างยิ่งไว้ ณ โอกาสนี้ด้วย

ท้ายที่สุดนี้ เหนือสิ่งอื่นใดผู้เขียนวิทยานิพนธ์ใคร่ขอกราบขอบพระคุณอย่างสูงสุดต่อคุณพ่อ คุณแม่ ที่เป็นแรงกำลังใจและให้ความสนับสนุนที่สำคัญและมีค่าที่สุดเสมอมา โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงเวลาที่ผู้เขียนวิทยานิพนธ์ท้อแท้และหมดกำลังใจ รวมทั้งเพื่อนๆภาควิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศที่ร่วมฟันฝ่ามาด้วยกันตลอด 4 ปีในระดับบัณฑิตศึกษา ตลอดจนครูบาอาจารย์ผู้ประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้ทุกท่านทั้งในอดีตและปัจจุบัน

นายชณุม บำรุงผล

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	จ
กิตติกรรมประกาศ	ฉ
สารบัญ	ช
บทที่	
1 บทนำ	1
1.1 ความเป็นมาและสภาพปัญหา	1
1.2 สำรวจแนวทางการศึกษาคอนเสิร์ตแห่งยุโรป.....	4
1.3 คอนเสิร์ตแห่งยุโรปกับการเมืองภายในประเทศ.....	16
1.4 สมมติฐานของการวิจัย	23
1.5 จุดมุ่งหมายของการวิจัย	23
1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	24
1.7 วิธีการวิจัยและรวบรวมข้อมูล	24
1.8 ขอบเขตของการวิจัย	24
1.9 โครงสร้างการนำเสนอ.....	25
2 จุดกำเนิดและหลักการพื้นฐานของคอนเสิร์ตแห่งยุโรป	26
2.1 การประชุมที่กรุงเวียนนาในทัศนะของนักวิชาการความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ.....	27
2.2 หลักความชอบธรรมของระบบกษัตริย์ (Dynastic Legitimacy): หลักการพื้นฐาน ของคอนเสิร์ตแห่งยุโรป.....	33
2.2.1 หลักความชอบธรรมกับการฟื้นฟูราชวงศ์บูร์บง.....	40
2.2.2 หลักความชอบธรรมกับกรณีปัญหาโปแลนด์และแซกโซนี.....	44
2.2.3 หลักความชอบธรรม สมัยหนึ่งร้อยวัน และการฟื้นฟูราชวงศ์บูร์บงครั้งที่ 2.....	49
2.2.4 หลักความชอบธรรมกับบัลลังก์ของอาณาจักรซิชิลีทั้งสอง.....	52
2.3 พันธมิตรอันศักดิ์สิทธิ์ : ธรรมเนียมของคอนเสิร์ตแห่งยุโรป	55
3 คอนเสิร์ตแห่งยุโรปในฐานะเครื่องมือรักษาความมั่นคงของระบบกษัตริย์	63
3.1 คอนเสิร์ตแห่งยุโรปในระยะแรกเริ่ม: ค.ศ.1818–1823.....	64
3.2 ข้อจำกัดของคอนเสิร์ต	90

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
4 ปัญหาภายในของออสเตรียและพลังที่ท้าทายระเบียบอนุรักษนิยม	97
4.1 ปัญหาภายในของออสเตรียและทางสองแพร่งของเมตเตอร์นิก	98
4.2 พลังที่ท้าทายระเบียบอนุรักษนิยมของยุโรปในช่วง ค.ศ. 1815-1848.....	113
4.2.1 พลังเสรีนิยม (Liberalism).....	114
4.2.1.1 แก่นของลัทธิเสรีนิยม.....	115
4.2.1.2 ผู้สนับสนุนลัทธิเสรีนิยม.....	117
4.2.1.3 รูปแบบการแสดงออกของพลังเสรีนิยม.....	119
4.2.2 พลังชาตินิยม (Nationalism).....	126
4.2.2.1 แก่นของลัทธิชาตินิยม.....	127
4.2.2.2 รูปแบบของการแสดงออกของพลังชาตินิยม.....	134
4.2.2.2.1 พลังชาตินิยมในเยอรมัน.....	136
4.2.2.2.2 พลังชาตินิยมในอิตาลี.....	138
4.2.2.2.3 พลังชาตินิยมในโปแลนด์.....	140
4.2.2.2.4 พลังชาตินิยมในฮังการี.....	141
4.2.2.2.5 พลังชาตินิยมของชนชาติสลาฟใต้และชนชาติรูมาเนีย.....	141
4.2.2.2.6 พลังชาตินิยมในโบฮีเมียและโมราเวีย.....	143
5 บททดสอบการทำงานของคอนเสิร์ตแห่งยุโรป : การปฏิวัติ ค.ศ. 1830 และ การปฏิวัติ ค.ศ. 1848	145
5.1 การปฏิวัติ ค.ศ. 1830 : ข้อจำกัดของคอนเสิร์ตในยุโรปตะวันตก.....	146
5.2 การปฏิวัติ ค.ศ. 1830 : สถานการณ์ยังไม่เปลี่ยนแปลงในยุโรปตะวันออก.....	154
5.3 การปฏิวัติครั้งใหญ่ ค.ศ. 1848-1849 : ระเบียบอนุรักษนิยมล่มสลาย.....	162
5.4 ความล้มเหลวของการปฏิวัติ ค.ศ. 1848-49.....	174
5.5 ผลกระทบของการปฏิวัติ ค.ศ. 1848 ต่อคอนเสิร์ตแห่งยุโรป.....	186
5.5.1 การปฏิวัติได้พิสูจน์ให้เห็นถึงข้อจำกัดที่ร้ายแรงของคอนเสิร์ต.....	187
5.5.2 การปฏิวัติได้บ่อนทำลายความสมานฉันท์ในหมู่ผู้นำอนุรักษนิยม.....	189
5.5.2.1 แผนการรวมเยอรมันของปรัสเซียและความแตกแยกใน พันธมิตรศักดิ์สิทธิ์ ค.ศ. 1850-51.....	189
5.5.2.2 ผู้นำใหม่ของออสเตรียและสงครามไครเมีย ค.ศ. 1854-56.....	192

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
5.5.3 การขึ้นสู่อำนาจของผู้นำรุ่นใหม่ของยุโรปหลังการปฏิวัติ ค.ศ. 1848.....	195
6 บทสรุปและวิเคราะห์.....	201
รายการอ้างอิง	208
ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์	222

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

สำหรับผู้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศหรือผู้ที่สนใจประวัติศาสตร์การทูตย่อมมีน้อยคนที่จะไม่รู้จัก “คอนเสิร์ตแห่งยุโรป” (Concert of Europe) นักวิชาการทั้งหลายที่ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในช่วงหลังสงครามนโปเลียน ต่างมีความเห็นพ้องต้องกันว่าสันติภาพและเสถียรภาพของระบบระหว่างประเทศในช่วงครึ่งแรกของศตวรรษที่ 19 นั้นมีลักษณะพิเศษที่แตกต่างไปจากสภาพที่เต็มไปด้วยความขัดแย้งและสงครามในการเมืองระหว่างประเทศของศตวรรษที่ 18 โรสแครนซ์ (Rosecrance) กล่าวว่า “เราจะไม่อาจเข้าใจการทูตในช่วงหลังสงครามนโปเลียนได้หากว่าไม่พิจารณาถึงบทบาทของคอนเสิร์ตแห่งยุโรป”¹ ในทัศนะของเช็นค (Schenk) คอนเสิร์ตแห่งยุโรปถือเป็น “การปฏิวัติครั้งใหญ่ในประวัติศาสตร์การทูต”² ในขณะที่ คิสซิงเจอร์ (Kissinger) กล่าวว่าคอนเสิร์ต “ถือเป็นความพยายามครั้งแรกของประเทศผู้ชนะสงครามในการวางระเบียบระหว่างประเทศ ผ่านระบบการประชุมในช่วงที่ยุโรปมีสันติภาพและถือเป็นครั้งแรกที่ประเทศมหาอำนาจมีความพยายามอย่างชัดเจนที่จะถือสิทธิ์ในการบริหารกิจการของยุโรป”³

โฉมหน้าใหม่ของการเมืองระหว่างประเทศในยุคสมัยที่คอนเสิร์ตแห่งยุโรปดำรงอยู่นั้นเอลโรด (Elrod) ได้บรรยายว่า “เป็นช่วงที่บรรดารัฐต่างงดเว้นจากนโยบายต่างประเทศที่ก้าวร้าวและขยายอำนาจ ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศดำเนินไปตามแบบแผนดังกล่าวโดยที่สงครามระหว่างรัฐไม่เกิดขึ้น ระบบระหว่างประเทศมีเสถียรภาพและความมั่นคงในระดับสูง ผู้นำของรัฐต่างๆ มีการยับยั้งตนเอง (self-restraint) และร่วมมือกันจัดการกับวิกฤติการณ์ทางการทูตต่างๆ ที่อาจนำไปสู่หายนะของระบบได้”⁴ คอนเสิร์ตแห่งยุโรปจัดเป็นนวัตกรรมทางการทูตเมื่อประเทศมหาอำนาจทั้ง

¹ Richard Rosecrance, *Action and Reaction in World Politics: International System in Perspective* (Westport, CT: Greenwood Press, 1977), p. 57.

² Hans G. Schenk, *The Aftermath of the Napoleonic Wars: The Concert of Europe -An Experiment* (New York: Oxford University Press, 1947), p. 27.

³ Henry A. Kissinger, *A World Restored: Metternich, Castlereagh and the Problems of Peace 1812-1822* (London: Weidenfeld & Nicolson, 1999), p. 221.

⁴ Richard B. Elrod, “The Concert of Europe: A Fresh Look at an International System,” *World Politics* 28, No. 2 (January 1976): 159.

ห้า ได้แก่ อังกฤษ ฝรั่งเศส ออสเตรีย รัสเซีย และปรัสเซีย ต่างเล็งเห็นถึงความจำเป็นในการร่วมมือ และรักษาความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันไว้ด้วยวิธีต่างๆ เช่น การควบคุมและหลีกเลี่ยงความขัดแย้งและการเผชิญหน้า การหลีกเลี่ยงนโยบายในเชิงขยายอำนาจและใช้กำลังระหว่างสมาชิก รวมถึงการมาร่วมประชุมปรึกษาหารือเพื่อแก้ไขและป้องกันปัญหาร่วมกันของยุโรป โดยที่การเปลี่ยนแปลงใดๆ จะเกิดขึ้นได้จะต้องผ่านการปรึกษาและความเห็นชอบของบรรดามหาอำนาจก่อน แลมบอร์น(Lamborn) ยกย่องความสำเร็จของคอนเสิร์ตแห่งยุโรปภายใต้การบริหารกิจการร่วมกันของมหาอำนาจในการรักษาเสถียรภาพและสันติภาพของยุโรปไว้ว่า “เป็นความพยายามของมหาอำนาจในการบรรจงรักษาสันติภาพที่ยิ่งใหญ่ที่สุดก่อนศตวรรษที่ 20”⁵ เจอร์วิส (Jervis) ได้สรุปในลักษณะเดียวกันว่าคอนเสิร์ตแห่งยุโรปจัดว่า “ใกล้เคียงที่สุดกับรัฐบาลโลก (world government) สมาพันธรัฐโลก(world federation) หรือแม้กระทั่งพหุชุมชนความมั่นคงระดับโลก (world wide pluralistic security community) ”⁶

ในขณะที่บรรดานักวิชาการความสัมพันธ์ระหว่างประเทศต่างเห็นพ้องตรงกันถึงความสำคัญของคอนเสิร์ตแห่งยุโรปในฐานะที่ประสบความสำเร็จในการสร้างระเบียบระหว่างประเทศหลังสงครามโปเลียน นักวิชาการแต่ละท่านได้ให้ความหมายหรือทัศนะเกี่ยวกับลักษณะพื้นฐานของคอนเสิร์ตแตกต่างกันออกไป คูปชาน(Kupchan)และคูปชาน(Kupchan) พบว่าคอนเสิร์ตคือ “ประเทศมหาอำนาจจำนวนไม่กี่ประเทศซึ่งตกลงที่จะร่วมมือกันเพื่อต่อต้านการรุกราน โดยมหาอำนาจมีพันธะจะต้องมาพบปะเป็นประจำสม่ำเสมอเพื่อจับตาดูสถานการณ์และตัดสินใจร่วมกันเมื่อมีเหตุจำเป็น”⁷ สำหรับเอลโรด แล้วเขาได้นิยามคอนเสิร์ตว่าหมายถึง “ผู้นำยุโรปจำนวนหนึ่งที่มีความสำนึกูรู้และมีความพยายามที่จะรักษาความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันไว้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ”⁸ ในความเห็นของเกรก (Craig) คอนเสิร์ตเกิดขึ้นเมื่อรัฐเรียนรู้ที่จะยับยั้งจำกัดตนเอง พร้อมกับรู้จัก

⁵ Alan C. Lamborn, “Theoretical and Historical Perspectives on Collective Security: The Intellectual Roots of Contemporary Debates about Collective Conflict Management,” in *Collective Conflict Management and Changing World Politics*, eds. Joseph Leggold and Thomas G. Weiss (New York: University of New York Press,1998), p. 40.

⁶ Robert Jervis “From Balance to Concert: A Study of International Security Cooperation,” in *Cooperation under Anarchy*, ed. Kenneth A. Oye (Princeton ,N.J: Princeton University Press,1986), p. 58.

⁷ Charles A. Kupchan and Clifford A. Kupchan, “Concerts, Collective Security and the Future of Europe,” *International Security* 16 , No.1 (Summer 1991): 120.

⁸ Elrod, “The Concert of Europe: A Fresh Look at an International System,”: 160.

เคารพระเบียบส่วนรวมซึ่งได้ระบุอยู่ในข้อตกลงต่างๆ และเป็นความสมัครใจของรัฐสมาชิกที่จะบังคับให้เกิดการปฏิบัติให้เป็นไปตามข้อตกลงดังกล่าว ด้วยการดำเนินการร่วมกัน”⁹

ความหมายของคอนเสิร์ตยังมีได้มีเพียงเท่านั้น โฮลสติ (Holsti) เสนอว่าคอนเสิร์ตแห่งยุโรปได้แก่ “ระบบของการปกครอง” (system of governance) ที่นำโดยกลุ่มผู้ปกครองอันได้แก่ประเทศมหาอำนาจซึ่งนอกจากจะได้กำหนดหน้าที่ของการปกครองไว้อย่างคร่าวๆแล้ว ประเทศมหาอำนาจจะต้องสร้างกฎระเบียบในการตัดสินใจ (decision-making rules) บรรทัดฐานดังกล่าวจะกลายเป็นหลักที่ใช้ยึดถือปฏิบัติ (norms) ของรัฐสมาชิกและเป็นกรอบของระบบองเกรสในการประชุมและการติดต่อสื่อสารอย่างเป็นทางการ”¹⁰ หลักการพื้นฐานของการปกครองดังกล่าวในทัศนะของโฮลสติได้แก่ การที่รัฐจะไม่พยายามที่จะหาข้อยุติปัญหาของยุโรปแต่เพียงฝ่ายเดียว¹¹ ปัญหาที่เป็นเรื่องส่วนรวมควรได้รับการแก้ไขร่วมกัน เจอร์วิสให้ข้อสังเกตเพิ่มเติมว่าแก่นแท้ของคอนเสิร์ตประกอบด้วย “ความตั้งใจเป็นพิเศษที่จะดำรงไว้ซึ่งความร่วมมือในระดับสูงระหว่างประเทศมหาอำนาจ”¹² เช่นเดียวกัน คลาร์ก (Clark) ชี้ให้เห็นว่าคอนเสิร์ตแห่งยุโรปเป็นกระบวนการจัดระเบียบพฤติกรรมของประเทศมหาอำนาจ ที่กำหนดว่าประเทศมหาอำนาจจะต้องดำเนินนโยบายภายใต้หลักการ “การเห็นชอบร่วมกันอย่างเป็นทางการ (formal and common consent) ซึ่งทำหน้าที่ส่งเสริมระเบียบให้เกิดขึ้นในยุโรป”¹³ ทั้งหมดที่กล่าวมาคือใจความหรือแก่นสาร (theme) ของคอนเสิร์ตแห่งยุโรปในทัศนะของนักวิชาการความสัมพันธ์ระหว่างประเทศซึ่งต่างเห็นตรงกันว่า คอนเสิร์ตเป็นกลไกที่ทำหน้าที่ในการรักษาระเบียบและเสถียรภาพระหว่างประเทศ

อย่างไรก็ตามวัตถุประสงค์หลักที่วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ต้องการนำเสนอได้แก่การโต้แย้งคำอธิบายมาตรฐาน (standard explanation) หรือภูมิปัญญาดั้งเดิม (conventional wisdom) ของนักวิชาการความสัมพันธ์ระหว่างประเทศส่วนใหญ่ที่มักมองว่าคอนเสิร์ตมีวัตถุประสงค์ หน้าที่และเหตุผล

⁹Gordon A. Craig, “The System of Alliances and the Balance of Power,” in *The New Cambridge Modern History, Vol. X: The Zenith of European Power, 1830-1870*, ed. J. P. T. Bury (Cambridge: Cambridge University Press, 1960), p. 267.

¹⁰K. J. Holsti, “Governance without Government: Polyarchy in Nineteenth Century European International Politics,” in *Governance without Government: Order and Change in World Politics*, eds. James Rosenau and Ernst-Otto Czempiel (Cambridge, UK: Cambridge University Press, 1992), p. 40.

¹¹ตัวอย่างของปัญหาของยุโรปที่มีร่วมกันได้แก่ การเปลี่ยนแปลงทางด้านดินแดนที่ได้ตกลงกันไว้ตั้งแต่ ค.ศ 1815 หรือการทำทาสสถานะหรือสิทธิของประเทศมหาอำนาจผู้ปกครอง ดู Ibid., p. 41.

¹²Jervis, “From Balance to Concert: A Study of International Security Cooperation,” in *Cooperation under Anarchy*, ed. K. A. Oye, p. 59.

¹³Ian Clark, *The Hierarchy of States: Reform and Resistance in the International Order* (Cambridge: Cambridge University Press, 1980), p. 90.

(rationale) ที่จำกัดเฉพาะในระดับระหว่างประเทศซึ่งเป็นการให้ภาพคอนเสิร์ตที่ไม่สมบูรณ์และมีข้อจำกัดในการอธิบายบทบาทที่แท้จริงของคอนเสิร์ตในบริบทของยุคสมัยที่ปัญหาความมั่นคงของรัฐไม่ได้มาจากในระดับระหว่างประเทศเป็นด้านหลัก หากแต่มาจากพลังทางสังคมที่ได้ก่อตัวขึ้นตั้งแต่การปฏิวัติฝรั่งเศส อันได้แก่พลังเสรีนิยมและชาตินิยมซึ่งได้เปลี่ยนมาเป็นขบวนการทางสังคมที่ขึ้นมาท้าทายอำนาจและความชอบธรรมของระบบกษัตริย์ที่ได้รับการฟื้นฟูในยุโรปหลังสงครามโปเลียน

โครงสร้างในส่วนถัดไปของบทนี้จะประกอบด้วย 1.2) การสำรวจแนวทางหรือกรอบการศึกษาคอนเสิร์ตแห่งยุโรปทางด้านความสัมพันธ์ระหว่างประเทศซึ่งแม้จะอยู่มากมายหลากหลาย แต่แนวทางการศึกษาของนักวิชาการความสัมพันธ์ระหว่างประเทศเหล่านี้มีฐานคติ (assumption) ที่สำคัญร่วมกันอยู่ประการหนึ่งได้แก่ การวิเคราะห์ว่าคอนเสิร์ตมีหน้าที่และวัตถุประสงค์ที่จำกัดอยู่แต่เฉพาะในการจัดการกับปัญหาระหว่างรัฐ และ 1.3) จะได้นำเสนอแนวทางใหม่ในการศึกษาคอนเสิร์ตแห่งยุโรปในอีกรูปแบบหนึ่งที่มีความสำคัญกับการศึกษาคอนเสิร์ตในมิติของการเมืองภายในประเทศซึ่งจะช่วยให้เข้าใจถึงหน้าที่ของคอนเสิร์ตในอีกแง่มุมหนึ่งที่ถูกมองข้าม และปิดท้ายด้วยการนำเสนอสมมุติฐานของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ พร้อมทั้งโครงสร้างการนำเสนอวิทยานิพนธ์ฉบับนี้

1.2 การสำรวจแนวทางการศึกษาคอนเสิร์ตแห่งยุโรป

ในวิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ คอนเสิร์ตแห่งยุโรปได้รับการศึกษาผ่านกรอบความคิด (approach) มากมาย นักวิชาการความสัมพันธ์ระหว่างประเทศได้ตีความคอนเสิร์ตไว้ต่าง ๆ กัน จำนวนไม่น้อย ไม่ว่าจะเป็นการเสนอภาพว่าคอนเสิร์ตเป็นต้นแบบขององค์การระหว่างประเทศ ในขณะที่บางท่านเสนอว่าคอนเสิร์ตวางอยู่บนหลักการของระบบความมั่นคงร่วม (collective security) นักวิชาการบางกลุ่มให้ความเห็นว่าคอนเสิร์ตคือระบบพันธมิตรในรูปแบบหนึ่ง ซึ่งสะท้อนหลักการดุลย์แห่งอำนาจ (balance of power) บางท่านกลับโต้แย้งว่าคอนเสิร์ตมิได้อยู่ภายใต้ระบบดุลย์แห่งอำนาจหากแต่เป็นสถาบันระหว่างประเทศทางด้านความมั่นคง ที่ประกอบด้วยสมาชิกที่ยึดมั่นในหลักการ และระเบียบแบบแผนในการปฏิบัติที่ต่างจากระบบดุลย์แห่งอำนาจในแบบเดิม

แม้ว่าแนวทางการศึกษาคอนเสิร์ตทางด้านความสัมพันธ์ระหว่างประเทศจะมีอยู่มากมายหลากหลาย แต่คำอธิบายที่แตกต่างกันเหล่านี้ล้วนมีจุดร่วมตรงกันประการหนึ่งได้แก่ การอธิบายคอนเสิร์ตเป็นกลไกที่มีหน้าที่จัดการกับปัญหาระหว่างรัฐ ซึ่งจัดว่าเป็นการวิเคราะห์ที่สะท้อนความเข้าใจที่ที่คลาดเคลื่อนไปจากจากวัตถุประสงค์และเหตุผล (rationale) ที่แท้จริงของคอนเสิร์ตแห่งยุโรปที่ดำรงอยู่ในบริบททางประวัติศาสตร์ที่พลวัตทางการเมืองภายในมีความรุนแรงและเป็นบ่อเกิดของภัยคุกคามความมั่นคงและเสถียรภาพของยุโรปมากกว่าภัยคุกคามระหว่างรัฐ

ไอนิส คล็อด (Inis Claude) คือนักวิชาการความสัมพันธ์ระหว่างประเทศคนแรกที่ศึกษา
 คอนเสิร์ตในฐานะที่เป็นต้นแบบขององค์การระหว่างประเทศ (international organization) ใน
 ปัจจุบัน คล็อดเสนอว่าคอนเสิร์ตแห่งยุโรปที่ประกอบด้วยสมาคมเฉพาะของประเทศมหาอำนาจที่
 ได้รับอภิสิทธิ์ในการเป็น “ผู้บริหาร” ชุมชนของยุโรปนั้น เปรียบเทียบได้กับ “รัฐสภาระหว่าง
 ประเทศ”(international parliament)¹⁴ ส่วนหนึ่งนอกจากคอนเสิร์ตจะสะท้อนถึงความสมัครสมาน
 (solidarity) ของชุมชนแห่งรัฐในยุโรปซึ่งเริ่มก่อตัวขึ้นในศตวรรษที่ 19 แล้ว คอนเสิร์ตยังแสดงให้เห็นถึง
 การเติบโตของการพึ่งพาซึ่งกันและกัน (interdependence) ภายในชุมชนแห่งรัฐของยุโรปที่มี
 ผลประโยชน์ร่วมกันซึ่งเป็นรากฐานสำคัญขององค์การระหว่างประเทศ บูล (Bull) เสนอในทำนอง
 เดียวกันว่าคอนเสิร์ตประกอบด้วยประเทศมหาอำนาจ (great power) เพียงไม่กี่ประเทศที่มีสถานะ
 เหนือกว่าสมาชิกอื่นๆ และมีภาระหน้าที่และความรับผิดชอบในการบริหารจัดการกิจการและรักษา
 ระเบียบระหว่างประเทศซึ่งถือเป็นผลประโยชน์ส่วนรวมของสังคมระหว่างประเทศของยุโรป¹⁵ ถึง
 แม้ว่าคอนเสิร์ตจะมีความแตกต่างจากองค์การระหว่างประเทศตามที่เข้าใจกันในปัจจุบัน กล่าวคือ
 คอนเสิร์ตมีการจัดองค์การที่ “ไม่เป็นทางการ” (informal) ขาดโครงสร้างที่เป็นระบบชัดเจน ขาด
 การแบ่งอำนาจหน้าที่ของสมาชิกอย่างชัดเจน ขาดการกำหนดเวลาในการประชุมที่แน่นอน
 สม่าเสมอ และขาดกลไกการบริหารงานอย่างถาวรก็ตาม แต่คล็อดได้ให้ข้อสังเกตว่า ระบบการ
 ประชุมได้สร้างต้นแบบ(prototype) ขององค์ประกอบที่สำคัญขององค์การระหว่างประเทศ ซึ่งก็คือ
 “ที่ประชุมหรือสภาของมหาอำนาจ” (council of the great power)¹⁶ คอนเสิร์ตแห่งยุโรปในแง่หนึ่ง
 จึงกลายเป็นแม่แบบให้แก่ สันติประชาชาติและสหประชาชาติในด้านกรอบอำนาจหน้าที่ของ
 สถาบัน(institutional framework) โดยเฉพาะคณะมนตรีความมั่นคง (Security Council) ของสห
 ประชาชาติที่เทียบได้กับ “ผู้ยิ่งใหญ่ทั้งห้า” (Big Five) ของคอนเสิร์ตแห่งยุโรป

นอกจากองค์การระหว่างประเทศแล้ว “ความมั่นคงร่วม” (collective security) เป็นอีกแนว
 ความคิดหนึ่งทางด้านความสัมพันธ์ระหว่างประเทศที่นักวิชาการพยายามนำมาใช้วิเคราะห์
 คอนเสิร์ตในศตวรรษที่ 19 โดยแก่นของความมั่นคงร่วมได้แก่ ระบบระหว่างประเทศแบบหนึ่ง

¹⁴ Inis L. Claude, Jr., Swords into Plowshares: The Problem and Progress of International Organizations, 4th edn. (New York: Random House, 1971), pp. 24-25.

¹⁵ ในขณะที่บูลเรียกระบบคอนเสิร์ตว่าเป็น “Great power condominium” ที่สะท้อนถึงการมีลำดับชั้น (hierarchy) ของสมาชิกในระบบ วัตสัน(Watson)เรียกระบบการผูกขาดอำนาจที่อยู่ในมือคนจำนวนน้อย (oligopoly) ในคอนเสิร์ตว่า “การครองความเป็นเจ้าร่วม” (collective hegemony) ดู Hedley Bull, The Anarchical Society: A Study of Order in World Politics (Southampton: Macmillan, 1977), pp.225-27.; Adam Watson, The Evolution of International Society (London: Routledge, 1992), pp. 238-250.

¹⁶ Claude , Swords into Plowshares ,p.28

รัฐสมาชิกแต่ละรัฐมีพันธะที่จะต้องร่วมกันเข้าช่วยเหลือเมื่อใดก็ตามที่รัฐสมาชิกรัฐใดรัฐหนึ่งถูกผู้รุกรานคุกคาม¹⁷ จากกรอบความคิดดังกล่าว คูปชานและคูปชานจึงได้เสนอว่าคอนเสิร์ตแห่งยุโรปมีลักษณะของระบบความมั่นคงร่วมในแบบที่เจือจางที่สุด กล่าวคือคอนเสิร์ตจำกัดสมาชิกเพียงมหาอำนาจไม่กี่ประเทศ ในขณะที่ระบบความมั่นคงร่วมเป็นระบบที่มีฐานสมาชิกกว้าง และคอนเสิร์ตมิได้กำหนดข้อผูกมัดหรือพันธะของรัฐสมาชิกในการดำเนินการร่วมกันอย่างชัดเจน ซึ่งจุดนี้เองถือเป็นข้อได้เปรียบของคอนเสิร์ต โดยเฉพาะความไม่เป็นทางการและความยืดหยุ่นของคอนเสิร์ต¹⁸

แม้ว่าระบบความมั่นคงร่วมจะมีข้อจำกัดอยู่ไม่น้อย โดยเฉพาะประเด็นของปัญหาพันธะ (commitment) ของรัฐสมาชิกและการไม่ให้ความร่วมมือ (defection)¹⁹ แต่คูปชานและคูปชานเชื่อว่าสมาชิกของคอนเสิร์ตสามารถป้องปรามรัฐที่มีแนวโน้มจะเป็นผู้รุกราน (potential aggressor) ได้ ซึ่งความสำเร็จดังกล่าวมิได้ขึ้นอยู่กับการใช้อำนาจเท่านั้น แต่คอนเสิร์ตทำหน้าที่เป็นเวทีในการประชุมเรื่องฉุกเฉินเพื่อสร้างการเห็นชอบร่วมกันและใช้มาตรการป้องปราม (preemptive action) เพื่อต่อต้านและป้องกันการรุกราน²⁰ พันธมิตรจตุรภาคี (Quadruple Alliance) ในความคิดทัศนะของคูปชานและคูปชาน จึงเป็นมากกว่าเพียงแค่พันธมิตรธรรมดา โดยการยุติวิกฤติการณ์ เมเฮเมตอาลีครั้งที่ 2 (The Second Mehemet Ali Crisis) ในปี ค.ศ. 1839-1840 ถือเป็นความสำเร็จของระบบความมั่นคงร่วม หลักการพื้นฐานของคอนเสิร์ตสามารถนำมาปรับใช้กับการเมืองระหว่างรัฐในยุคปัจจุบันได้ เช่น คอนเสิร์ตจะทำหน้าที่วางกรอบเพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินความสัมพันธ์ระหว่างรัฐ กำหนดพันธะให้มีการจัดการประชุมเป็นประจำเพื่อหารือเรื่องพรมแดน ด้วยเหตุนี้คอนเสิร์ตแห่งยุโรปในศตวรรษที่ 19 จึงเหมาะที่จะเป็นต้นแบบของสถาบันระหว่างประเทศของยุโรปในยุคหลังสงครามเย็น

สำหรับแนวการวิเคราะห์อีกแนวหนึ่งที่มีถูกนำมาใช้วิเคราะห์คอนเสิร์ตแห่งยุโรปในวงกว้างได้แก่แนวทาง “ดุลย์แห่งอำนาจ” (balance of power) สืบเนื่องมาจากการย้อนกลับไปดูจุดกำเนิดของคอนเสิร์ตซึ่งมาจากการรวมตัวเป็นพันธมิตรของอังกฤษ ออสเตรีย รัสเซีย และรัฐเซีย

¹⁷ Inis L. Claude, Jr., *Power and International Relations* (New York: Random House, 1962), p. 94-115.

¹⁸ Kupchan and Kupchan, “Concerts, Collective Security and the Future of Europe,” :120.

¹⁹ วอลท์กล่าวว่า เนื่องจากไม่มีรัฐใดในระบบความมั่นคงร่วมที่มีอำนาจในการบังคับ (enforcement) ให้สมาชิกต้องผูกพันตัวเองในการช่วยเหลือรัฐที่ถูกรุกราน ข้อจำกัดสำคัญจึงเกิดขึ้นเมื่อมีรัฐหนึ่งละทิ้งระบบความมั่นคงร่วมทำให้รัฐอื่นดำเนินรอยตาม ดู Stephen M. Walt, “Multilateral Collective Security Arrangement,” in *Security Studies for the 1990's*, eds. Richard Shultz, Roy Gadson and Ted Greenwood (New York: Brassy's Marwell MacMillan Company, 1993), pp. 253-258 ; Cluade, *Power and International Relations*, pp. 94-149.

²⁰ Charles A. Kupchan and Clifford A. Kupchan, “The Promise of Collective Security,” *International Security* 20, No. 1 (Summer 1995):53-57.

ในการต่อต้านความพยายามครอบครองยุโรปของนโปเลียน เมื่อสงครามจบลงจึงหมายถึงดุลย์แห่งอำนาจได้กลับคืนสู่ยุโรปอีกครั้ง นอกจากนั้นการตกลงที่กรุงเวียนนาใน ค.ศ.1814-15 ก็ตั้งอยู่บนหลักการดุลย์แห่งอำนาจทางด้านดินแดน (territorial balance of power) ผู้ชนะสงครามซึ่งมีความขัดแย้งกันสามารถยุติปัญหาโปแลนด์และแซกโซนีได้ด้วยการถ่วงดุลย์อำนาจ²¹ เช่นเดียวกัน พันธมิตรจตุรภาคี (Quadruple Alliance) ที่ทั้งสี่ประเทศได้ตกลงกันใน ค.ศ.1815 ถือเป็นหัวใจของคอนเสิร์ตการผูกมัดพันธมิตรเพื่อรวมพลังกันต่อต้านการขยายอำนาจที่วางอยู่บนหลักดุลย์แห่งอำนาจเช่นเดียวกัน กิสซิงเจอร์กล่าวสรุปการประชุมที่กรุงเวียนนาว่า "...เป้าหมายของผู้เข้าร่วมประชุมคือเสถียรภาพหาใช้ความสมบูรณ์แบบ และดุลย์แห่งอำนาจจึงเป็นเครื่องยืนยันบทเรียนในอดีตว่าไม่มีระเบียบใดที่ปลอดภัยโดยปราศจากการป้องกันการรุกรานที่เป็นรูปธรรม ระเบียบใหม่จึงถูกสถาปนาขึ้นบนความตระหนักถึงความสมดุลระหว่างอำนาจและศีลธรรม ระหว่างความมั่นคงและความชอบธรรม..."²² คอนเสิร์ตแห่งยุโรปและระบบกองเกรสจึงเป็นมรดกที่สืบเนื่องหรือเป็นผลผลิตโดยตรงจากพันธมิตรในช่วงสงครามนโปเลียนและการฟื้นฟูดุลย์แห่งอำนาจที่กรุงเวียนนา แลงฮอร์น (Langhorne) ซึ่งชี้ให้เห็นว่าคอนเสิร์ตแห่งยุโรปนอกจากจะวางอยู่บนการคำนึงถึงการกำหนดบริเวณที่คอนเสิร์ตเข้าไปเกี่ยวข้องอย่างชัดเจน (defined areas) แล้ว คอนเสิร์ตแห่งยุโรปยังตั้งอยู่บนความเป็นจริงพื้นฐานของการเมืองระหว่างประเทศอันได้แก่ การกระจายอำนาจ (distribution of power) ในหมู่ประเทศสมาชิก ความสัมพันธ์ในเชิงอำนาจของประเทศมหาอำนาจจึงเป็นเงื่อนไขที่จำเป็นสำหรับการดำรงอยู่ของคอนเสิร์ต²³

นักวิชาการในสำนักดุลย์แห่งอำนาจได้เสนอต่อไปว่า แม้ภายหลังจากการสิ้นสุดระบบการประชุมกองเกรส (The Congress System) ในช่วง ค.ศ.1815-1823 สิ่งที่เรียกว่า "ดุลยภาพของพันธมิตร" (coalition equilibrium) ในคอนเสิร์ตยังคงดำรงอยู่ต่อไป โดยเฉพาะเมื่อหลัง ค.ศ. 1830

²¹ Edward Vose Gulick, *Europe's Classical Balance of Power* (New York: Norton and Company, 1967) pp.297-310. โฮลบราด (Holbraad) ได้จำแนกแนวทางในการวิเคราะห์คอนเสิร์ตแห่งยุโรปออก โดยมีแนวทางหนึ่งที่เขาเรียกว่าสำนัก "ดุลย์แห่งอำนาจ" ซึ่งมองว่าคอนเสิร์ตแห่งยุโรปเป็นเพียงเครื่องมือของการทูตในระบบดุลย์แห่งอำนาจ (balance-of-power diplomacy) ดู Casten Holbraad, *The Concert of Europe: A Study in German and British International Theories 1815-1914* (New York: Barnes and Noble, 1970), pp. 13-16.

²² Kissinger, *A World Restored*, pp. 317-318.

²³ Richard Langhorne, *The Collapse of Concert of Europe: International Politics 1890-1914* (Hong Kong: Macmillan Press, 1981), pp. 4-10. โฮลสตีได้แย้งว่าคอนเสิร์ตกับดุลย์แห่งอำนาจมิได้เป็นข้อตรงข้ามอย่างที่หลายคนเข้าใจแต่ดุลย์แห่งอำนาจกลับเป็นตัวส่งเสริมคอนเสิร์ตได้เป็นอย่างดี โดยคอนเสิร์ตไม่อาจจะทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพถ้าขาดดุลยภาพ โดยเฉพาะดุลยภาพทางดินแดน Holsti, "Governance without Government: Polyarchy in Nineteenth Century European International System," in *Governance without Government*, eds. Rosenau and Cziempel, p. 43.

ซึ่งยุโรปได้มีการแบ่งเป็นสองขั้วทางอุดมการณ์ระหว่างฝ่าย “พันธมิตรเสรีนิยม” (Liberal Entente) คืออังกฤษกับฝรั่งเศส และฝ่ายอนุรักษนิยมคือประเทศมหาอำนาจตะวันออกทั้งสาม ได้แก่ รัสเซีย ออสเตรีย และรัสเซีย การแบ่งเป็นสองค่ายดังกล่าวก็เป็นการสะท้อนถึงการถ่วงดุลย์ภายในคอนเสิร์ต ซึ่งอุดมการณ์ระหว่างสองค่ายมิได้เป็นอุปสรรคในการสร้างพันธมิตรข้ามค่าย โดยรัฐสามารถเปลี่ยนข้างพันธมิตรโดยไม่ยึดติดกับพันธะทางอุดมการณ์ใดๆ ไวท์ (Wight) กล่าวว่า “คอนเสิร์ตแห่งยุโรปนั้นมีจุดกำเนิดและหัวใจ (essence) ที่ตั้งอยู่บนข้อตกลงในหลักการของดุลย์แห่งอำนาจ”²⁴ การเมืองระหว่างมหาอำนาจขณะนั้นจึงเป็นเรื่องของดุลย์แห่งอำนาจเป็นหลัก ไม่ว่าจะเป็นการรักษาพันธมิตรป้องกันการกลับมาของฝรั่งเศส การป้องปรามการขยายอำนาจของรัสเซีย ในตะวันออกไกล รวมถึงการถ่วงดุลย์กันในสมพันธรัฐเยอรมันระหว่างรัสเซียกับออสเตรีย และการถ่วงดุลย์ระหว่างพันธมิตรเสรีนิยมกับพันธมิตรศักดิ์สิทธิ์ (Holy Alliance) ในช่วงต้นทศวรรษที่ 1830 เป็นต้น ซึ่งยังไม่รวมบทบาทในฐานะผู้ถ่วงดุลย์ (balancer) ของอังกฤษในคอนเสิร์ตที่ทำหน้าที่เป็นผู้ไกล่เกลี่ยเมื่อยุโรปอยู่ในภาวะวิกฤติจนถึงขั้นอาจกลายเป็นสงครามได้ เช่น วิกฤติการณ์เอกราชเบลเยียมในค.ศ. 1830 หรือวิกฤติการณ์ เมเซเม็ต อาลี ครั้งที่ 2 ในค.ศ. 1838 เป็นต้น²⁵ เกรกและจอร์จ (George) ได้สรุปว่า “จึงไม่น่าสงสัยเลยว่าระบบดุลย์แห่งอำนาจสามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพในช่วงของคอนเสิร์ตได้มากกว่าช่วงเวลาใดๆ ในศตวรรษที่ 19”²⁶ กล่าวอีกนัยหนึ่งคือตามแนวการวิเคราะห์ดุลย์แห่งอำนาจ ยุโรปมีระเบียบและเสถียรภาพได้นั้นสืบเนื่องมาจากการที่คอนเสิร์ตแห่งยุโรปประสบความสำเร็จในการรักษาดุลยภาพ (equilibrium) ระหว่างสมาชิกของคอนเสิร์ตเอาไว้ได้นั่นเอง

นักวิชาการแนวดุลย์แห่งอำนาจอธิบายคอนเสิร์ตแห่งยุโรปว่า เป็นการถ่วงดุลย์ของประเทศมหาอำนาจทั้งห้าในระบบระหว่างประเทศที่มีการกระจายอำนาจแบบหลายขั้วอำนาจ (multipolar) เมียร์ไชเมอร์ (Mearsheimer) นักวิชาการสำนักดุลย์แห่งอำนาจคนสำคัญกล่าวว่า “คอนเสิร์ตโดยแก่น

²⁴ Martin Wight, “Balance of Power,” in *Diplomatic Investigation: Essays in Theory of International Politics*, eds. Herbert Butterfield and Martin Wight (London: George Allen & Unwin, 1966), p. 154.

²⁵ Craig, “The System of Alliances and the Balance Power,” in *The New Cambridge Modern History Vol. X*, ed. J. P. T. Bury, pp.235-268. ครอว์ลีย์ (Crawley) กล่าวว่าการเมืองระหว่างประเทศในช่วงหลัง ค.ศ.1830 ยังคงเป็นเรื่องของพันธมิตรและการรักษาดุลย์แห่งอำนาจต่อไป โดยเกี่ยวข้องกับเรื่องภายในประเทศน้อยลง ดู C. W. Crawley, “International Relations, 1815-1830,” in *The New Cambridge Modern History Vol. IX: War and Peace in an Age of Upheaval*, ed. C. W. Crawley (Cambridge: Cambridge University Press, 1969), pp. 458-472. และโปรดดูบทบาทผู้ถ่วงดุลย์ของอังกฤษในศตวรรษที่ 19 ได้ใน Michael Sheehan, *Balance of Power: History and Theory* (London: Routledge, 1996), pp. 121-144.

²⁶ Gordon Craig and Alexander George, *Force and Statecraft: Diplomatic Problems of Our Time*, 2nd ed. (New York: Oxford University Press, 1990), pp. 30-35.

สารแล้วสะท้อนดุลย์แห่งอำนาจ โดยอำนาจจะถูกแบ่งสรรให้เท่ากันอย่างพอประมาณในหมู่ประเทศผู้ชนะสงครามซึ่งจัดว่าสอดคล้องกับทฤษฎีสัจจะนิยม(realism)”²⁷ ในทำนองเดียวกัน เบ็ตส์ (Betts) กล่าวว่าสมาชิกของคอนเสิร์ตร่วมกันรักษาดุลย์แห่งอำนาจด้วยการร่วมมือแทนที่จะแข่งขันกันเอง โดยยึดดุลย์แห่งอำนาจเป็นวัตถุประสงค์หลักของคอนเสิร์ตแห่งยุโรปในศตวรรษที่ 19²⁸ แต่อย่างไรก็ดีในทัศนะของนักวิชาการแนวดุลย์แห่งอำนาจ คอนเสิร์ตนั้นสามารถดำรงอยู่ได้เพียงชั่วคราวเท่านั้น เนื่องจากตรรกะของคอนเสิร์ตไม่อาจเอาชนะตรรกะของอนาธิปไตย (logic of anarchy) ที่เป็นพื้นฐานของระบบระหว่างประเทศได้ เมื่อเวลาผ่านไปความทรงจำของสงครามเริ่มเลือนรางลง ประกอบกับประเทศผู้แพ้ได้ฟื้นฟูอำนาจกลับมาทำทายระเบียบของยุโรปอีกครั้ง เมื่อเกิดข้อพิพาทหรือความขัดแย้งขึ้นในหมู่รัฐสมาชิกของคอนเสิร์ต รัฐจะเลือกผลประโยชน์เฉพาะหน้าส่วนตัวมากกว่า จึงทำให้คอนเสิร์ตไม่สามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพและทำให้คอนเสิร์ตต้องเสื่อมคลายลงหลัง ค.ศ. 1823

วอลท์ (Walt) นักวิชาการสำนักดุลย์แห่งอำนาจ(หรือสำนักสัจจะนิยม)อีกท่านหนึ่งวิเคราะห์ว่าคอนเสิร์ตจะสามารถทำงานได้ดีเฉพาะบนเงื่อนไขที่รัฐสมาชิกไม่มีความขัดแย้งกันและรัฐสมาชิกทุกรัฐพร้อมใจกันยอมรับสถานภาพเดิม(status quo)เท่านั้น คอนเสิร์ตมักจะขาดประสิทธิภาพในการทำงานทันที เมื่อใดก็ตามที่มีการเปลี่ยนแปลงของดุลย์อำนาจเกิดขึ้นในระบบระหว่างประเทศ ประกอบกับการเปลี่ยนแปลงการเมืองภายใน เกิดผู้นำรุ่นใหม่ที่ไม่ผูกพันกับหลักการของคอนเสิร์ตขึ้นมาดำเนินนโยบายทำทายตัวเอง ในไม่ช้าระบบคอนเสิร์ตจะต้องย้อนกลับไปสู่ระบบดุลย์แห่งอำนาจที่คุ้นเคยในแบบเก่าในที่สุด²⁹ นอกจากนั้นคอนเสิร์ตแห่งยุโรปยังขาดความสามารถและอำนาจที่เป็นอิสระของตนเอง ความสำเร็จหรือความล้มเหลวของคอนเสิร์ตจึงขึ้นอยู่กับความสมัครใจ (willingness) ของรัฐสมาชิกในการละทิ้งประโยชน์เฉพาะหน้าส่วนตน เพื่อจะรักษาความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันไว้ เมื่อใดก็ตามที่รัฐสมาชิกเริ่มไม่ลงรอยกัน ฉันทามติจะหมดไป คอนเสิร์ตจะเริ่มสูญเสียความหมายและเสื่อมคลายลง วอลท์สรุปว่าคอนเสิร์ตแห่งยุโรปที่มีข้อจำกัด

²⁷ John Mearsheimer, “The False Promise of International Institutions,” *International Security* 19, No. 2 (Winter 1995): 35-36.

²⁸ Richard Betts, “Systems of Peace or Causes of War?: Collective Security, Arms Control and the New Europe,” *International Security* 17, No.1 (May 1992):5-43. เมียร์ไชเมอร์ให้ความเห็นในทำนองเดียวกันว่า “การร่วมกันถ่วงดุลย์” (coordinated balancing) ดำรงอยู่ในคอนเสิร์ตโดยไม่เป็นการละเมิดผลประโยชน์ซึ่งกันและกันของรัฐสมาชิก รัฐจึงไม่ถูกบังคับให้ต้องดำเนินนโยบายในลักษณะที่จะเป็นการบ่อนทำลายสถานะทางอำนาจเปรียบเทียบ (relative power position) ของกันและกัน Mearsheimer, “The False Promise of International Institutions,”: 36.

²⁹ Walt, “Multilateral Collective Security Arrangements,” in *Security Studies for the 1990's*, eds. R. Shultz, R. Gadson and T. Greenwood, p. 235.

มากมายนั้นจึงมีหน้าที่เพียงชะลอมิให้รัฐกลับไปดำเนินนโยบายแข่งขันในระบบอนาธิปไตยแต่เพียงชั่วคราวเท่านั้น เนื่องจากความขัดแย้งเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ รัฐจะต้องกลับมาอาศัยการช่วยเหลือตัวเองในแบบตัวใครตัวมันในท้ายที่สุด³⁰

แต่อย่างไรก็ดี ได้มีนักวิชาการอีกกลุ่มหนึ่งเสนอกรอบการศึกษาคอนเสิร์ตแห่งยุโรปในแง่ที่แตกต่างไปจาก “สำนักคูลล์แห่งอำนาจ” อย่างมาก โดยนักวิชาการกลุ่มนี้เห็นตรงกันว่าคอนเสิร์ตแห่งยุโรปมิได้วางอยู่บนคูลล์แห่งอำนาจอย่างที่นักวิชาการหลายท่านเชื่อ แก่นของคอนเสิร์ตที่แท้จริงเป็นตัวแทนของสิ่งที่แตกต่างอย่างสิ้นเชิงจากคูลล์แห่งอำนาจ ฮินสเลย์ (Hinsley) กล่าวว่าการเมืองระหว่างประเทศหลังจากสงครามเปลี่ยนแปลงเป็นปฏิกิริยาต่อการเมืองในแนวคูลล์แห่งอำนาจแบบเดิม “คอนเสิร์ตแห่งยุโรปจึงเป็นทางออกของผู้นำในยุโรปที่ต้องการหนีจากทางสองแพร่งระหว่างการครองความเป็นเจ้าโดยประเทศเดียวและการเมืองในแบบคูลล์แห่งอำนาจในศตวรรษที่ 18”³¹ เอลโรดและโฮลสตีต่างเห็นพ้องในทำนองเดียวกันว่า คอนเสิร์ตแห่งยุโรปเป็นความพยายามร่วมกันของบรรดาผู้นำของยุโรปที่ต้องการสร้างกรอบการดำเนินความสัมพันธ์ระหว่างรัฐแบบใหม่ที่จะหลีกเลี่ยงระบบคูลล์แห่งอำนาจที่เต็มไปด้วยความขัดแย้งและสงครามในศตวรรษก่อนหน้า³² คลาร์กสรุปว่าคอนเสิร์ตแห่งยุโรปจึง “เป็นอะไรก็ได้ที่นอกเหนือไปจากระบบคูลล์แห่งอำนาจในแบบเดิม”³³

สิ่งที่เป็นความแปลกใหม่ของการเมืองระหว่างประเทศภายใต้คอนเสิร์ตแห่งยุโรปที่นักวิชาการกลุ่มนี้พบตรงกัน ได้แก่การที่ผู้นำของประเทศมหาอำนาจได้มาร่วมมือกันเพื่อจัดการกับสิ่งที่เป็นปัญหาร่วมกันของยุโรป ที่จะกระทบต่อเสถียรภาพและระเบียบระหว่างประเทศ ซึ่งปัญหาที่มีร่วมกันเหล่านี้ได้แก่ ความขัดแย้ง ข้อพิพาทระหว่างประเทศและวิกฤติการณ์ระหว่างรัฐที่อาจนำไปสู่การใช้กำลังความรุนแรงจนถึงขั้นการทำสงคราม โดยกลไกสำคัญที่ผู้นำรัฐมหาอำนาจสร้างขึ้นเพื่อแก้ไขปัญหาเหล่านี้ ให้ความสำคัญที่ผู้นำรัฐมหาอำนาจสร้างขึ้นมา แต่เป็นการใช้ระบบการประชุม (conference system) ขึ้นเป็นเวทีเพื่อการศึกษาหารือหรือสร้างความเห็นชอบ และสร้างฉันทามติต่อผลลัพธ์ของการแก้ปัญหาข้างต้นในหมู่สมาชิกของคอนเสิร์ต³⁴

³⁰ Walt, “Multilateral Collective Security Arrangements,” p. 236.

³¹ F. H. Hinsley, *Power and the Pursuit of Peace: Theory and Practice in the History of Relations between States* (Cambridge: Cambridge University Press, 1963), p. 196.

³² Elrod, “The Concert of Europe: A Fresh Look at an International System,” 161-167.; Holsti, “Governance without Government” in *Governance without Government*, eds. Rosenau and Cziempel, p. 48.

³³ Clark, *The Hierarchy of States*, p. 83.

³⁴ Lamborn, “Theoretical and Historical Perspectives on Collective Security,” in *Collective Conflict Management and Changing World Politics*, eds. J. Lepgold and T. G. Weiss, p. 75.

กล่าวโดยรวมนักวิชาการกลุ่มนี้มีความเห็นว่าคอนเสิร์ตแห่งยุโรปเป็นสถาบันระหว่างประเทศที่จัดการทางด้านความมั่นคง (security management institution) ที่มีจุดประสงค์หลักในการรักษาเสถียรภาพ ระเบียบ และสันติภาพของยุโรป หน้าที่หลักของคอนเสิร์ตแห่งยุโรปจึงได้แก่การป้องปรามการรุกราน (deter aggression)³⁵ ป้องกันและหลีกเลี่ยงสงคราม (war prevention and avoidance)³⁶ รวมถึงการรักษาสถานภาพเดิมทางดินแดน (territorial status quo) มิให้เปลี่ยนแปลงจากความตกลงที่ได้กระทำกันไว้ใน ค.ศ. 1815³⁷

โรเบิร์ต เจอร์วิส (Robert Jervis) ถือเป็นนักวิชาการท่านแรกที่เสนอว่าคอนเสิร์ตแห่งยุโรปมีลักษณะเป็น “สถาบันระหว่างประเทศทางด้านความมั่นคง” ในรูปแบบหนึ่ง เจอร์วิสกล่าวว่า ทฤษฎีสัจจะนิยม (Realism) ไม่สามารถอธิบายคอนเสิร์ตได้เนื่องจากคอนเสิร์ตตั้งอยู่บนตรรกะที่แตกต่างจากตรรกะของคูล์แห่งอำนาจโดยสิ้นเชิง³⁸ ประเทศผู้ชนะสงครามนโปเลียนใน ค.ศ. 1815 ได้เรียนรู้ว่ากลไกคูล์แห่งอำนาจล้มเหลวในการป้องกันสงคราม จึงได้หันมาคิดหาวิธีหรือกลไกใหม่ที่ก้าวพ้นไปจากตรรกะของอนาธิปไตยและระบบช่วยตัวเอง (self - help) ในแบบเดิม คอนเสิร์ตในฐานะสถาบันระหว่างประเทศ (international institution) จะทำหน้าที่ลดการแข่งขันและเอื้ออำนวยความช่วยเหลือให้รัฐสมาชิกสามารถร่วมมือกันได้ง่ายขึ้น คอนเสิร์ตจะสามารถลดปัญหาที่เป็นอุปสรรคต่อการร่วมมือทางด้านความมั่นคง โดยทำหน้าที่เป็นที่ประมุขให้แก่ผู้นำของประเทศมหาอำนาจได้มาติดต่อสื่อสารพบปะกัน ทั้งยังช่วยให้ข้อมูลและความโปร่งใสแก่รัฐสมาชิกเพื่อสร้างความมั่นใจและลดความหวาดระแวงในหมู่รัฐสมาชิกลงได้

นอกจากความไม่แน่นอนที่เคยดำรงอยู่ในหมู่รัฐจะถูกระงับลง คอนเสิร์ตยังมีกลไกในการควบคุมตรวจสอบรัฐสมาชิกและเพิ่มต้นทุนในการละเมิดกฎเกณฑ์ (cost of defection)³⁹ เช่น หากว่าประเทศสมาชิกแตกแยกกันอาจเป็นการเปิดโอกาสให้ประเทศใดประเทศหนึ่งขยายอำนาจแบบฝรั่งเศสได้ นอกจากนี้แรงจูงใจหลักที่ผลักดันให้ประเทศมหาอำนาจร่วมมือในคอนเสิร์ตจะได้แก่ราคาค่างวดของสงครามและการปฏิบัติที่มีอยู่สูง กลไกที่สำคัญในการควบคุมของคอนเสิร์ตได้แก่ พันธมิตรจตุรภาคี (Quadruple Alliance) ที่จะทำหน้าที่ลดการแข่งขัน ลดทางสองแพร่งของรัฐทางด้านความมั่นคง (security dilemma) และช่วยให้รัฐสมาชิกสามารถหลีกเลี่ยงสงครามได้ แต่

³⁵ Kupchan and Kupchan, “Concerts, Collective Security and the Future of Europe,”: 120-123.

³⁶ Richard Rosecrance, “A New Concert of Power,” *Foreign Affairs* 46 , No. 3 (March 1994): 80-81.

³⁷ Hinsley, *Power and the Pursuit of Peace*, p. 225.

³⁸ Robert Jervis, “A Political Science Perspective on Balance of Power and the Concert,” *American Historical Review* 97 , No. 3 (June 1992): 716-724.; Robert Jervis, “Realism in the Study of World Politics,” *International Organization* 52 No.4 (Autumn 1998): 987.

³⁹ Robert Jervis, “Security Regime,” *International Organization* 36, No.2 (Spring 1982): 362-365.; Jervis, “From Balance to Concert,” in *Cooperation under Anarchy*, ed. K. A. Oye, pp. 64-67.

อย่างไรก็ดี เจอร์วิสได้ยอมรับว่าคอนเสิร์ตนั้นมิใช่จะเกิดขึ้นได้โดยง่าย การเกิดขึ้นของคอนเสิร์ตจะขึ้นอยู่กับเงื่อนไขหรือภาวะการณ์ที่มีความเฉพาะตัวทางประวัติศาสตร์ กล่าวคือคอนเสิร์ตจะเกิดขึ้นได้เฉพาะหลังสงครามใหญ่ (general war) เท่านั้น อีกทั้งประสิทธิภาพทางคอนเสิร์ตยังวางอยู่บนเงื่อนไขที่จำเป็นหลายประการ ได้แก่ ประเทศมหาอำนาจจะต้องสมัครใจที่จะก่อตั้งคอนเสิร์ต รัฐสมาชิกจะต้องเชื่อว่าสมาชิกอื่นๆในคอนเสิร์ตจะยึดถือหลักการของความร่วมมือด้วยเช่นกัน สมาชิกจะต้องเชื่อว่าการขยายอำนาจและสงครามมิใช่หนทางที่จะได้มาซึ่งความมั่นคงและเป็นเครื่องมือที่มีต้นทุนสูง และประการสำคัญที่สุดคือรัฐสมาชิกจะต้องยอมรับว่าผลประโยชน์ส่วนรวมไม่อาจแยกออกจากผลประโยชน์ส่วนตัวได้⁴⁰

วอลแลนเดอร์ (Wallander) และ โคเฮน (Keohane) เชื่อในทำนองเดียวกันว่าประเด็นความมั่นคงไม่เป็นอุปสรรคสำหรับการสร้างสถาบันระหว่างประเทศ ทั้งสองเสนอว่าพันธมิตรที่ร่วมรบกันในสงครามใหญ่ไม่ว่าจะเป็นสงคราม โปเลียนหรือสงครามโลกทั้งสองครั้งสามารถเปลี่ยนสถานะของพันธมิตรในช่วงสงคราม (wartime alliance) ซึ่งตั้งอยู่บนหลักคุณประโยชน์แห่งอำนาจให้กลายเป็น “สถาบันระหว่างประเทศด้านความมั่นคง” (security management institution) ในภายหลังได้ เมื่อภาวะแวดล้อมหรือสถานการณ์ที่รัฐจะต้องรับมือกับภัยคุกคาม (threat) ในช่วงสงครามได้เปลี่ยนมาเป็นการรับมือกับความเสี่ยง (risk) ในช่วงที่มีสันติภาพ ซึ่งทั้งนี้ทั้งนั้นความมีประสิทธิภาพของสถาบันจะต้องขึ้นอยู่กับระดับของความเป็นสถาบัน (institutionalization) ของพันธมิตรและเกณฑ์ในการรับสมาชิกเข้าร่วมสถาบัน⁴¹ วัตถุประสงค์หลักของคอนเสิร์ตแห่งยุโรปในฐานะสถาบันระหว่างประเทศทางด้านความมั่นคง นอกจากจะมีเพื่อรับมือกับภัยคุกคามจากภายนอกแล้ว คอนเสิร์ตยังถูกออกแบบไว้เพื่อจัดการความสัมพันธ์ภายในหมู่สมาชิกของคอนเสิร์ตด้วย โดยมีกลไกช่วยในการเฝ้าจับตาดูพฤติกรรมของรัฐสมาชิกและลดแนวโน้มของการละเมิดหลักการของคอนเสิร์ตซึ่งได้แก่ การปรึกษาหารือและการหลีกเลี่ยงนโยบายแสวงหาผลประโยชน์ส่วนตัวโดยอิสระ⁴²

คอนเสิร์ตแห่งยุโรปในทัศนะของนักวิชาการแนวสถาบันนิยมก็เหมือนกับสถาบันระหว่างประเทศอื่นๆ ที่จะต้องมีหลักการ (principle) แบบแผนความประพฤติ (norm) และกฎระเบียบ (rule) พื้นฐานบางประการที่เป็นแนวทางให้แก่สมาชิกของสถาบันในการยึดถือปฏิบัติและมีผลผูกพัน (binding effect) ต่อรัฐสมาชิก โสลสตีพบว่าคอนเสิร์ตแห่งยุโรปเป็นระบบของการปกครอง (system of governance) ที่วางอยู่บนหลักการและแบบแผนความประพฤติอย่างน้อย 3 ประการ

⁴⁰ Jervis, "Security Regime," : 367.

⁴¹ Celeste A. Wallander and Robert O. Keohane, "Risk, Threat and Security Institutions," in *Imperfect Union*, eds. Haftendorn, Keohane and Wallander, pp. 21-47.

⁴² Ibid., p. 38.

ประการแรกได้แก่หลักการปรึกษาหารือร่วมกัน(mutual consultation) กล่าวคือความเปลี่ยนแปลงในยุโรปโดยเฉพาะความเปลี่ยนแปลงทางด้านดินแดนจะต้องผ่านด้านความเห็นชอบร่วมกันของทุกฝ่ายในคอนเสิร์ต การเปลี่ยนแปลงใดๆ ที่เกิดจากการดำเนินการเพียงฝ่ายเดียว (unilateral action) จะไม่ได้รับการยอมรับจากคอนเสิร์ต⁴³ หลักการประการที่สองได้แก่ หลักการยับยั้งหรือจำกัดตนเอง(self-restraint) ซึ่งหมายถึงรัฐสมาชิกของคอนเสิร์ตจะต้องรู้จักที่จะประนีประนอมและยอมผ่อนปรน (moderation) ในบางกรณีโดยไม่เรียกร้องผลประโยชน์ของตนเองมากจนกระทั่งกระทบต่อความสัมพันธ์อันดีในหมู่สมาชิกคอนเสิร์ต⁴⁴ และประการสุดท้ายได้แก่ หลักการดำเนินการร่วมกัน (joint action) และการตัดสินใจร่วมกัน (collective decision making) ซึ่งสมาชิกของคอนเสิร์ตทุกประเทศมีพันธะที่จะต้องมีส่วนร่วมตัดสินใจในประเด็นหรือวาระที่กำลังเป็นปัญหาสำคัญในขณะนั้น โดยไม่มีประเทศสมาชิกใดถูกกีดกันออกไป ซึ่งทั้งหมดนี้จะสะท้อนอยู่ในมาตรา 6 ของข้อตกลงพันธมิตรจตุรภาคี (Quadruple Alliance) ค.ศ. 1815 ที่กำหนดให้สมาชิกของคอนเสิร์ตมีพันธะที่จะต้องมาประชุมกันเป็นประจำเพื่อสร้างความมั่นใจและยืนยันในเจตนารมณ์และพันธะของสมาชิกในการรักษาเสถียรภาพของยุโรปต่อไป ริชาร์ดสัน(Richardson) สรุปว่า คอนเสิร์ตนั้นวางอยู่บนตัวอักษร “ซี”(c) ทั้งหมดจำนวน 4 ตัวได้แก่ การปรึกษา(consultation) ความยินยอมเห็นชอบ(consent) ฉันทามติ (consensus) และการดำเนินการร่วมกัน (collective action)⁴⁵

นักวิชาการแนวสถาบันนิยมได้อ้างว่า คอนเสิร์ตมิได้สิ้นสุดลงในค.ศ.1823 ดังที่นักวิชาการแนวคลุย์แห่งอำนาจได้ให้ข้อสรุปไว้ แต่คอนเสิร์ตยังสามารถทำหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพในการแก้ปัญหาวิกฤตการณ์ระหว่างรัฐในยุโรปที่อาจนำไปสู่การใช้ความรุนแรงได้หลายครั้งด้วยกัน อาทิเช่น ปัญหาเอกราชของกรีซ (ค.ศ. 1826-1829) ปัญหาเอกราชของเบลเยียม (ค.ศ. 1830-1832) วิกฤตการณ์รัสเซีย-ออตโตมัน ครั้งที่ 2 (ค.ศ. 1832-1834) และวิกฤตการณ์เม็กซิโกครั้งที่ 2

⁴³ Holsti, “Governance without Government,” in Governance without Government, eds. Rosenau and Cziempel, pp. 41-42.; Elrod, “The Concert of Europe,”:164-166.

⁴⁴ R. M. A. Crawford, Regime Theory in the Post-Cold War World: Rethinking Neoliberal Approach to International Relations (Aldershot: Dartmouth,1996),pp. 112-114.; David Lake and Patrick M. Morgan, eds. Regional Orders: Building Security in a New World (Pennsylvania: The Pennsylvania State University Press, 1997),p. 34 ,136,173-4,266-7.

⁴⁵ Louise Richardson, “The Concert of Europe and Security Management in the Nineteenth Century,” in Imperfect Union, eds. Haftendorn, Keohane and Wallander, p. 50. นอกเหนือจากหลักการสำคัญข้างต้น ยังมีหลักปฏิบัติย่อยอื่นๆของคอนเสิร์ตอีกจำนวนหนึ่งซึ่งช่วยเสริมให้คอนเสิร์ตสามารถทำหน้าที่ได้อย่างราบรื่นและมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ประกอบด้วย การยอมรับในสถานะของรัฐสมาชิกและไม่กระทำการหยาบให้ได้รับความอับอาย การปกป้องรัฐหลักในคอนเสิร์ต สิทธิการในกรยับยั้ง(veto)ของสมาชิก ไม่ควรมีรัฐมหาอำนาจใดถูกกีดกันออกจากคอนเสิร์ต และไม่ควรมีรัฐที่กำลังมีกรณีพิพาทกับสมาชิกเข้าร่วมในคอนเสิร์ต เป็นต้น

(ค.ศ. 1839-1842)⁴⁶ ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าระบบคอนเสิร์ตไม่ว่าจะเป็นในลักษณะที่เป็นทางการหรือไม่เป็นทางการ⁴⁷ นอกจากจะมีหน้าที่จัดการแก้ปัญหาและป้องกันปัญหาที่มีร่วมกันของรัฐในยุโรปแล้ว การที่รัฐได้มาประชุมพบกันเป็นประจำยังเป็นเครื่องช่วยยืนยันพันธะ (commitment reassurance) ของรัฐสมาชิกว่าจะยังคงมีส่วนร่วมในคอนเสิร์ตในการรักษาความมั่นคงของยุโรปต่อไป ในขณะที่เดียวกัน เงื่อนไขที่สำคัญเหนือสิ่งอื่นใดของการดำรงอยู่ของระบบคอนเสิร์ตได้แก่ การที่ผู้นำของรัฐสมาชิกของคอนเสิร์ตแห่งยุโรปทุกคนจะต้องสำนึกถึงเดิมพันหรือผลประโยชน์ที่มีอยู่ร่วมกันในการหลีกเลี่ยงการทำสงครามซึ่งมีค่าใช้จ่ายสูง ประกอบกับความเชื่อในความรับผิดชอบของตนที่มีต่อส่วนรวม ในการรักษาระเบียบและสันติภาพของยุโรป⁴⁸

งานชิ้นสำคัญที่สุดอาจถือได้ว่าเป็นตัวแทนของแนวทางการมองคอนเสิร์ตที่ฉีกแนวออกไปจากการวิเคราะห์แบบดุลย์แห่งอำนาจได้แก่ **“The Transformation of European Politics 1763-1848”** ของ พอล ดับเบิลยู ชโรเดอร์ (Paul W. Schroeder) ในงานดังกล่าว ชโรเดอร์ได้โจมตีระบบดุลย์อำนาจ (balance of power system) ในศตวรรษที่ 18 และเชื่อว่าระบบระหว่างประเทศในศตวรรษที่ 19 เกิดความเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ไปสู่ระบบใหม่ที่ก้าวพ้นไปจากระบบดุลย์อำนาจแบบเดิมในศตวรรษที่ 18 ที่จัดว่าล้มละลาย โดยมีสงครามนโปเลียนเป็นเครื่องยืนยันความล้มเหลวและความไร้เสถียรภาพของระบบดังกล่าว คอนเสิร์ตต่างจากการเมืองระหว่างประเทศในศตวรรษที่ 18 ในจุดที่ผู้นำของรัฐมหาอำนาจในยุโรปเรียนรู้ที่จะจำกัดตนเอง โดยยอมรับกฎกติกาที่วางไว้ร่วมกัน และยอมรับความรับผิดชอบร่วมกันในการรักษามาตรฐานของการปฏิบัติ รวมถึงความผูกพันของรัฐสมาชิกที่มีต่อบางสิ่งที่อยู่เหนือผลประโยชน์เฉพาะของรัฐตนเอง⁴⁹

ในทัศนะของชโรเดอร์ การประชุมที่กรุงเวียนนา ค.ศ.1814-15 ถือเป็นการเปิดศักราชใหม่ของการเมืองระหว่างประเทศซึ่ง “การแข่งขันกันอย่างรุนแรงในระบบดุลย์อำนาจในอดีตได้เปิดทาง

⁴⁶ Paul Gordon Lauren, “Crisis Prevention in Nineteenth-Century Diplomacy,” in Managing U.S.–Soviet Rivalry: Problems of Crisis Prevention, ed. Alexander George (Boulder, CO: Westview Press, 1983) pp. 31-46.

⁴⁷ โสลบราดแยกประเภทของคอนเสิร์ตไว้ 2 ประเภท คือแบบเป็นทางการ (formal type) คือการจัดประชุมตัวแทนของมหาอำนาจอย่างเป็นทางการโดยมีการวางกลไกทางการทูตรองรับซึ่งได้แก่ ระบบคองเกรส (congress system) ในช่วงค.ศ. 1815-1822 และประเภทไม่เป็นทางการ (informal type) ซึ่งเป็นการมาพบปะประชุมกันแบบเป็นครั้งคราว (ad hoc) ตาม โอกาสที่สมาชิกจะเห็นสมควร โดยไม่มีการกำหนดระยะเวลาที่ชัดเจนเพื่อพูดคุยในปัญหาทั่วไป ซึ่งได้แก่คอนเสิร์ตในยุคหลัง ค.ศ. 1823 ดู Casten Holbraad, Middle Power in International Politics (Hong Kong: The Macmillan Press, 1984), pp. 179-180.

⁴⁸ Jervis, “Security Regime,”:152.

⁴⁹ Paul W. Schroeder, The Transformation of European Politics 1763 – 1848 (Oxford: The Clarendon Press, 1994) p. 802.

ให้แก่ระบบการเมืองระหว่างประเทศที่ตั้งอยู่บนการครองความเป็นเจ้าร่วมกัน (shared hegemony) ของอังกฤษและรัสเซีย พร้อมทั้งการเคารพสิทธิ สถานะ ผลประโยชน์และความพึงพอใจของรัฐสมาชิก”⁵⁰ ซึ่งเราจะพบว่า ชโรเดอร์มิได้ปฏิเสธบทบาทของอำนาจในระบบคอนเสิร์ต แต่เขากลับมองต่างออกไปในแง่ที่คอนเสิร์ตมิใช่เป็นการถ่วงดุลย์ของอำนาจ และอำนาจไม่ใช่สิ่งที่สมาชิกให้ความสำคัญมากที่สุด การเล่นบทบาทและใช้อำนาจในทางสร้างสรรค์ของอังกฤษและรัสเซียในฐานะรัฐที่มีอำนาจมากที่สุดในระบบเป็นจุดที่เขาเห็นว่าช่วยส่งเสริมให้ระบบมีเสถียรภาพมากขึ้น ชโรเดอร์เชื่อว่าหากจะมีดุลยภาพ (equilibrium) เกิดขึ้นในยุโรปหลัง ค.ศ. 1815 ย่อมเป็นดุลยภาพอย่างอื่นที่ไม่ใช่ดุลยภาพของขีดความสามารถในเชิงวัตถุอย่างแน่นอน การประชุมที่กรุงเวียนนาในความเป็นจริงตั้งอยู่บนฉันทามติของผู้เข้าร่วมการเจรจาในกฎเกณฑ์และบรรทัดฐานบางประการ ประกอบกับการเคารพสิทธิซึ่งกันและกัน ดุลยภาพที่เกิดขึ้นที่กรุงเวียนนาจึงเป็นดุลยภาพของสิทธิ สถานะ ศักดิ์ศรี ความคาดหวัง หน้าที่ และความรับผิดชอบ รวมถึงความพึงพอใจของทุกฝ่ายที่เข้าร่วมการเจรจา ซึ่งชโรเดอร์รวมเรียกว่า “ดุลย์ทางการเมือง” (political equilibrium) มากกว่าจะเป็นดุลย์แห่งอำนาจในทางวัตถุ⁵¹

คอนเสิร์ตแห่งยุโรปถือเป็นจุดสำคัญที่ชโรเดอร์ให้ความสนใจศึกษา เขาเสนอว่าระเบียบระหว่างประเทศในช่วงหลัง ค.ศ. 1815 นอกจากจะมาจากการจัดตั้งบริเวณกันชน (intermediary bodies) ในยุโรปและมาจากความสำเร็จในการแยกเรื่องและปัญหาที่อยู่นอกยุโรปมิให้เข้ามาเกี่ยวข้องกับการเมืองของยุโรปได้ ระบบสนธิสัญญา (treaty system) ใน ค.ศ. 1815 และคอนเสิร์ตแห่งยุโรปถือว่าเป็นหัวใจของสันติภาพในยุโรปยุคนั้น ในทัศนะของชโรเดอร์ คอนเสิร์ตประกอบด้วยระบบการทูตที่ใช้การประชุมและหลักการบางประการซึ่งทำหน้าที่ปกป้องสิทธิ ผลประโยชน์และสถานะที่เท่าเทียมกันของประเทศมหาอำนาจ ที่สำคัญที่สุดคอนเสิร์ตสามารถผูกมัดมหาอำนาจให้ทำหน้าที่รักษาและประกันสิทธิและสถานะข้างต้น ซึ่งประกอบด้วย การเคารพข้อตกลง การไม่แทรกแซงในกิจการภายในของรัฐอื่นๆ ความเต็มใจที่จะมีส่วนร่วมในการตัดสินใจและการดำเนินการร่วมกันของคอนเสิร์ต รวมถึงการปฏิบัติตามระเบียบและกฎกติกาต่างๆ ในการดำเนินนโยบายต่างประเทศ⁵²

⁵⁰Paul W. Schroeder, “The 19th Century International System: Changes in the Structure,” *World Politics* 39, No. 1 (October 1986):1-26.

⁵¹P. W. Schroeder, “The Nineteenth Century System: Balance of Power or Political Equilibrium,” *Review of International Studies* 15, No.2 (October 1989):135-153.; P. W. Schroeder, “Quantitative Studies in the Balance of Power: A Historian's Reaction,” *Journal of Conflict Resolution* 21, No.1 (March 1977): 302-321.

⁵² Schroeder, *The Transformation of European Politics*, p. 524.

ในระบบคอนเสิร์ตนอกจากจะประกันสิทธิ สถานะและผลประโยชน์ของรัฐสมาชิกแล้วยังประกอบด้วยระบบพันธมิตรที่ทำหน้าที่ควบคุมสมาชิกในคอนเสิร์ตมิให้มีนโยบายรุกรานซึ่งกันและกันอีกด้วย ชโรเดอร์เสนอว่าหน้าที่และประโยชน์ของพันธมิตรในความเห็นของเขา แตกต่างจากแนวการวิเคราะห์แบบคุลย์แห่งอำนาจที่มองว่ารัฐสร้างพันธมิตรเพื่อให้เกิดคุลย์แห่งอำนาจระหว่างรัฐ แต่พันธมิตรหรือข้อตกลงระหว่างรัฐในระบบคอนเสิร์ตในทัศนะของชโรเดอร์นั้นนอกจากจะใช้ป้องกันและต่อต้านภัยจากภายนอกพันธมิตรแล้ว ยังใช้เป็นเครื่องมือในการควบคุมและยับยั้งประเทศพันธมิตรด้วยกันเองอีกด้วย (pact of restraint)⁵³ โดยสรุปคอนเสิร์ตแห่งยุโรปประสบความสำเร็จได้เนื่องจากส่วนผสมที่ลงตัวระหว่างอำนาจและสมาชิกที่ยึดถือหลักการ กฎเกณฑ์และข้อปฏิบัติร่วมกัน (shared principles, rules and norms) การเคารพในสิทธิของประเทศอื่น และการรู้จักยับยั้งซึ่งกันและกัน (mutual restraint) ซึ่งทั้งหมดเป็นที่มาของระเบียบหลังสงคราม โปเลียนภายใต้คอนเสิร์ตแห่งยุโรป

1.3 คอนเสิร์ตแห่งยุโรปกับการเมืองภายในประเทศ

จากที่ได้กล่าวมาทั้งหมดในข้อ 1.2 จะพบว่าแนวทางในการศึกษาคอนเสิร์ตแห่งยุโรปของนักวิชาการความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ แม้ว่าจะมีความแตกต่างหลากหลายในการให้ภาพ และคำอธิบาย แต่สิ่งหนึ่งที่แนวทางเหล่านี้ยอมรับร่วมกันได้แก่การมองคอนเสิร์ตแห่งยุโรปเป็นกลไกที่มีหน้าที่และวัตถุประสงค์ในการจัดการกับปัญหาที่มาจากระดับระหว่างรัฐ ข้อสรุปดังกล่าวที่นักวิชาการความสัมพันธ์ระหว่างประเทศต่างเห็นตรงกันว่าคอนเสิร์ตแห่งยุโรปได้สร้างเสถียรภาพและความมั่นคงให้เกิดขึ้นในยุโรปนั้นมีใช้สิ่งที่ผิด แต่ปัญหาเกิดขึ้นเมื่อนักวิชาการเหล่านี้พิจารณา คอนเสิร์ตจำกัดแต่เฉพาะในระดับระหว่างรัฐ โดยได้ถือเอาว่าปัญหาความมั่นคงของยุโรปที่คอนเสิร์ตต้องเผชิญนั้นเป็นปัญหาที่มาจากระดับระหว่างประเทศ เช่นการรุกรานขยายอำนาจของประเทศใดประเทศหนึ่ง การมองข้ามบริบทการเมืองภายในประเทศในยุโรปในยุคหลังสงคราม โปเลียนของนักความสัมพันธ์ระหว่างประเทศเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้นักวิชาการความสัมพันธ์ระหว่างประเทศเข้าใจวัตถุประสงค์และหน้าที่ที่แท้จริงของคอนเสิร์ตแห่งยุโรปคลาดเคลื่อนไปเนื่องจากในความเป็นจริงทางประวัติศาสตร์ แหล่งที่มาของความไม่มั่นคงและเสถียรภาพในยุโรปหลังค.ศ. 1815 นั้นแท้จริงแล้วมาจากระดับภายในประเทศ อันได้แก่ภัยคุกคามจากการปฏิวัติของขบวนการเสรีนิยมและชาตินิยม การวิเคราะห์ว่าคอนเสิร์ตซึ่งดำรงอยู่ในช่วงต้นศตวรรษที่ 19 หรือ

⁵³ หรือเรียกในภาษาละตินว่า "pacta de contrahendo" ดู Paul W. Schroeder, "Alliances, 1815–1945: Weapon of Power and Tools of Management," in *Historical Dimensions of National Security Problems*, ed. Klaus Knorr (Lawrence: University of Kansas Press, 1976), pp.230–240.

“ยุคแห่งการปฏิวัติ”ว่าเป็นพันธมิตรในระบบดุลย์แห่งอำนาจหรือสถาบันระหว่างประเทศ ในขณะที่พลวัตการเมืองภายในมีความผันผวนสูงและเป็นภัยคุกคามต่อการดำรงอยู่ของรัฐสมบูรณาญาสิทธิราชย์ จึงเป็นสิ่งที่ไม่สมเหตุผล

ต้นเหตุของความเข้าใจผิดดังกล่าวส่วนหนึ่งมาจากการวิเคราะห์การประชุมที่กรุงเวียนนา (The Congress of Vienna) ในค.ศ. 1814-15 ซึ่งนักวิชาการความสัมพันธ์ระหว่างประเทศส่วนใหญ่ มักพิจารณาว่าเป็นการเจรจาสันติภาพ (peace settlement) หลังสงครามนโปเลียน โดยมีวาระหลักของที่ประชุมได้แก่การจัดระเบียบทางดินแดนในยุโรปใหม่ ซึ่งกระทำโดยยึดหลักการชดเชยเพื่อให้เกิดดุลยภาพทางดินแดน โดยนักวิชาการเหล่านี้มักจะละเลยสิ่งที่มีความสำคัญไม่น้อยไปกว่ากัน คือการฟื้นฟูระเบียบการเมืองภายใน (restoration) ที่ได้สูญเสียไประหว่างช่วงการปฏิวัติฝรั่งเศสให้กลับมาอีกครั้งภายใต้หลักความชอบธรรมของระบบกษัตริย์ (dynastic legitimacy) และมักให้ความสำคัญกับพันธมิตรจตุรภาคี (Quadruple Alliance) ที่มีหน้าที่ในด้านระหว่างประเทศมากกว่าพันธมิตรศักดิ์สิทธิ์ (Holy Alliance) โดยมองข้ามข้อเท็จจริงว่าเมื่อเวลาผ่านไปภัยคุกคามที่แท้จริงนั้นมิได้มาจากในระดับระหว่างประเทศแต่มาจากระดับภายในประเทศมากกว่า คอนเสิร์ตจะได้รับการตีความใหม่ในภายหลังโดยออสเตรียให้กลายเป็นกลไกในการแทรกแซงเพื่อปราบปรามการปฏิวัติที่เกิดขึ้นในยุโรปในนามของความชอบธรรมของกษัตริย์ที่มีพันธมิตรศักดิ์สิทธิ์เป็นแกน การศึกษาคอนเสิร์ตในฐานะกลไกรักษาระเบียบและความมั่นคงระหว่างรัฐของนักวิชาการความสัมพันธ์ระหว่างประเทศจึงถือเป็นการเข้าใจเหตุผล (rationale) ของคอนเสิร์ตเพียงด้านเดียวที่ไม่สมบูรณ์ อันสืบเนื่องมาจากการละเลยบริบททางประวัติศาสตร์ที่แวดล้อมคอนเสิร์ตอยู่ในขณะนั้นเป็นสำคัญ

เมื่อกรอบความคิดที่ใช้ศึกษาคอนเสิร์ตของนักวิชาการความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ไม่ว่าจะ เป็นดุลย์แห่งอำนาจ (balance of power) สถาบันระหว่างประเทศ (international institution) หรือระบบความมั่นคงร่วม (collective security) ไม่สามารถช่วยให้เกิดความเข้าใจคอนเสิร์ตอย่างรอบด้านได้ ผู้จัดทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้พบว่ามีความจำเป็นที่จะต้องสร้างกรอบขึ้นใหม่ในการศึกษาคอนเสิร์ต โดยหันมาให้น้ำหนักกับการศึกษาพลวัตและบริบทการเมืองภายในทางประวัติศาสตร์ของยุโรปในช่วงต้นศตวรรษที่ 19 ซึ่งจะช่วยให้ทราบถึงที่มาของจุดมุ่งหมายที่แท้จริงของคอนเสิร์ตในฐานะกลไกที่ทำหน้าที่รับมือกับภัยคุกคามจากภายในประเทศมากกว่าภัยคุกคามในระดับระหว่างประเทศ

การจะเข้าใจหลักการเหตุผลที่แท้จริงในการดำรงอยู่ของคอนเสิร์ตแห่งยุโรปที่นักวิชาการความสัมพันธ์ระหว่างประเทศส่วนใหญ่มักมองข้ามไป จำเป็นจะต้องเข้าใจถึงบริบทใหญ่ทางการเมืองและสังคมของยุโรปในช่วงต้นศตวรรษที่ 19 เสียก่อน เป็นที่ทราบกันดีว่า พันธมิตรของอังกฤษ ออสเตรีย รัสเซีย และสเปนสามารถเอาชนะนโปเลียนซึ่งเป็นผู้ทำลายสันติภาพระหว่างรัฐได้ที่ตำบลวอเตอร์ลู ในค.ศ.1815 และนำสันติสุขคืนสู่ยุโรปอีกครั้งภายใต้ร่มธงของคอนเสิร์ต

แห่งยุโรป แต่ในยุคสมัยที่ปราศจากสงครามระหว่างรัฐนั้นยุโรปมิได้เข้าสู่ยุคที่สงบเรียบร้อยอย่างที่หลายคนเข้าใจ แม้พันธมิตรจะสามารถมีชัยชนะเหนือโปเลียนได้อย่างเด็ดขาด แต่ไม่สามารถเอาชนะสิ่งที่การปฏิวัติฝรั่งเศสและสงครามโปเลียนได้ปลดปล่อยออกมาได้ ยุคนี้เป็นยุคที่ผู้คนเรียกขานกันว่า “ยุคแห่งการปฏิวัติ”(The age of revolution)⁵⁴ เนื่องจากในช่วงครึ่งแรกของศตวรรษที่ 19 ซึ่งคอนเสิร์ตแห่งยุโรปได้ขึ้นสู่จุดสูงสุดนั้นสถานการณ์ภายในประเทศต่างๆ ในยุโรปเต็มไปด้วยความวุ่นวายและการต่อสู้ของมวลชนที่ไม่พอใจรัฐหรือที่เราเรียกว่า “การปฏิวัติ” ตั้งแต่สุดเขตตะวันออกจากโปรตุเกส ไปจนถึงอียิปต์ของยุโรปคือโปแลนด์และอาณาจักรออตโตมัน

การประชุมที่กรุงเวียนนา ค.ศ.1814-15 นอกจะเป็นการฟื้นฟูสันติภาพและจัดระเบียบระหว่างประเทศใหม่แล้ว ยังเป็นการฟื้นฟูระบบการปกครองเก่า (Restoration) ขึ้นในระดับภายในประเทศ โดยผู้นำอนุรักษ์นิยมขณะนั้นหวังว่าจะสามารถควบคุมพลวัตภายในไว้มิให้ขึ้นมาทำลายความมั่นคงของระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ได้ ดังที่การปฏิวัติฝรั่งเศสได้ฝากรอยแผลไว้ให้กับยุโรป เฟรเดอริก ฟอน เก็นตซ์ (Frederick Von Gentz) เลขาธิการของที่ประชุมที่กรุงเวียนนากล่าวว่า “วัตถุประสงค์ที่ใหญ่กว่าของผู้เจรจาสันติภาพครั้งนี้คือการควบคุมความยุ่งเหยิงและไร้ระเบียบในยุคสมัยของเรา”⁵⁵

แต่อย่างไรก็ดีการกลับคืนสู่อำนาจของกษัตริย์และระเบียบอนุรักษ์นิยม (conservative order) ในครั้งนี้มิได้ขจัดต้นตอของปัญหาให้หมดสิ้นไป เป็นแต่เพียงความพยายามฝืนด้านพลวัตภายในประเทศที่รื้อวันปะทุเท่านั้น ผู้นำของยุโรปในค.ศ. 1815 ตระหนักดีว่าภัยของการปฏิวัติมาที่มาจากพลังชาตินิยมและเสรีนิยมนั้นพรมแดนไม่สามารถกั้นได้ ไวเคานท์ คาสเซิลเรห์ (Viscount Castlereagh) รัฐมนตรีต่างประเทศของอังกฤษ ครั้งหนึ่งได้เคยกล่าวไว้ว่า “การปฏิวัติครั้งหนึ่งจะกลายเป็นต้นกำเนิดให้กับการปฏิวัติครั้งต่อไปเรื่อยๆ”⁵⁶ ผู้นำในยุโรปขณะนั้นซึ่งผ่านประสบการณ์และรู้ซึ่งถึงอันตรายของการปฏิวัติในฐานะบ่อเกิดแห่งสงครามมาแล้ว ต่างเชื่อว่าการปฏิวัติที่เหมือนกับโรคระบาดนี้ไม่สามารถรับมือได้โดยลำพัง การร่วมมือกันเพื่อต่อต้านพลังเสรีนิยมและชาตินิยมจึงเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งในการปกป้องราชบัลลังก์ของบรรดากษัตริย์ที่ได้รับการฟื้นฟูที่กรุงเวียนนา

⁵⁴ Eric J. Hobsbawm, *The Age of Revolution 1789–1848* (London: Mentor Book, 1962); Charles Breunig, *The Age of Revolution and Reaction 1789-1850* (New York: W.W. Norton, 1970)

⁵⁵ อ้างใน Dominic Lieven, *The Aristocracy in Europe 1815 – 1914* (Basingstoke, Hampshire: Macmillan, 1992), p. 23.

⁵⁶ อ้างใน F. R. Bridge and Roger Bullen, *The Great Powers and the European States System 1815-1914* (London: Longman, 1980), p. 18.

ในขณะที่ในช่วงครึ่งแรกของศตวรรษที่ 19 ยุโรปประสบกับความสงบสุข เสถียรภาพ และระเบียบในระดับระหว่างประเทศ โดยการรุกราน การขยายอำนาจ การใช้ความรุนแรงในระดับระหว่างรัฐได้จางหายไปจากภาพของการเมืองระหว่างประเทศของยุโรป สถานการณ์ในระดับภายในประเทศกลับเต็มไปด้วยความปั่นป่วนที่เกิดจากขบวนการปฏิวัติที่ได้ขยายตัวไปทั่วยุโรป เครื่องกีดขวาง(barricades) ที่เป็นสัญลักษณ์ของการลุกขึ้นต่อสู้กับอำนาจรัฐของประชาชนในสมัยนั้น ได้ถูกสร้างขึ้นครั้งแล้วครั้งเล่าในเมืองหลวงที่สำคัญต่างๆในยุโรป ตั้งแต่กรุงลิสบอนในโปรตุเกสไปจนถึงกรุงเซนต์ปีเตอส์เบิร์กของรัสเซีย การปฏิวัติครั้งสำคัญในช่วงนี้มีอยู่มากมายนับไม่ถ้วน อาทิ การปฏิวัติในสเปน (ค.ศ. 1820) การปฏิวัติในอาณาจักรเนเปิลส์ (ค.ศ. 1820) การปฏิวัติในอาณาจักรปรัสเซีย-ฮาร์ดิเนียร์ (ค.ศ. 1821) การจลาจลเรียกร้องเอกราชของชาวกรีกในจักรวรรดิออตโตมัน (ค.ศ. 1822) ขบวนการก่อกบฏเดือนธันวาคม (Decembrist Movement) ในรัสเซีย (ค.ศ. 1825) การปฏิวัติในฝรั่งเศส (ค.ศ. 1830) ขบวนการเรียกร้องเอกราชของชาวเบลเยียมในการแยกตัวจากฮอลแลนด์ (ค.ศ. 1830) การกบฏในโปแลนด์ (ค.ศ. 1830) การจลาจลในบางรัฐของอิตาลี (ค.ศ. 1830) และการปฏิวัติครั้งใหญ่ของยุโรปในค.ศ. 1848-1849⁵⁷

ที่มาของความไม่มั่นคงในยุโรปในยุคหลังสงครามนโปเลียนยังมีอีกหลายรูปแบบตั้งแต่การชุมนุมของนักศึกษาที่เมืองวาร์ตบวร์ก(Wartburg)ในเยอรมัน (ค.ศ. 1817) การชุมนุมประท้วงครั้งใหญ่ของคนงานที่เมืองแมนเชสเตอร์ในอังกฤษ (ค.ศ. 1818) การจลาจลของคนงานทอผ้าไหมที่เมืองลียง ในฝรั่งเศส (ค.ศ. 1833) การลุกฮือของคนงานทอผ้าที่เมืองไซลิเซีย (ค.ศ. 1841) ขบวนการเรียกร้องรัฐธรรมนูญฉบับประชาชน (Chartist Movement) ในอังกฤษ (ค.ศ. 1832-1848) การชุมนุมเทศกาลเมืองฮัมบาค (Hambach) ในบาวาเรีย (ค.ศ. 1832) ทั้งหมดที่กล่าวมายังไม่นับรวมขบวนการรวมกลุ่มจัดตั้งของมวลชนที่ทำการเคลื่อนไหวต่อต้านระบบอนุรักษนิยมในยุโรปขณะนั้นอีกมากมาย ทั้งในแบบที่มีกิจกรรมเปิดเผยและสมาคมลับ (secret society) ขบวนการดังกล่าวที่สำคัญมีทั้งแบบที่เคลื่อนไหวเฉพาะภายในประเทศและแบบที่มีเครือข่ายติดต่อประสานงานกันข้ามรัฐ ตัวอย่างเช่น ขบวนการเคลื่อนไหวเพื่อรวมชาติอิตาลีที่เรียกกันรวมๆว่า “ขบวนการกำเนิดใหม่” (Risorgimento) ขบวนการอิตาลีหนุ่ม (Giovine Italia) ของมาซซินี (Mazzini) สมาคมคนเผาถ่าน (Il Cabonari) สมาคมหัวรุนแรง (Les Radicales) และสมาคม “ท่านต้องช่วยตัวเองก่อน แล้วพระเจ้าจะช่วยท่าน” (Aide-toi , le ciel t' aidera) ของกิโซต์ (Guizot) ในฝรั่งเศส สมาคมภราดรภาพ (Burschenschaft) ของนักศึกษาในเยอรมัน ขบวนการปลดเอกราชกรีก (Philik Hetaria) เป็นต้น ซึ่ง

⁵⁷ นอกจากการปฏิวัติแล้วยังมีสงครามกลางเมืองที่อาจลุกลามขยายตัวเป็นปัญหาระหว่างประเทศได้ เช่น สงครามกลางเมืองในสเปนและโปรตุเกส (ค.ศ. 1826-1834) และสงครามกลางเมืองในสวีตเซอร์แลนด์ (ค.ศ. 1847) ดู Jonathan Sperber, *Revolutionary Europe 1780-1851* (Singapore: Longman, 2000), pp. 156-175.; Jacques Droz, *Europe between Revolutions 1815-1848* trans. R. Baldick (London: Collins, 1967)

ผู้นำในระบบเก่าต่างเชื่อและหวาดระแวงว่าขบวนการเคลื่อนไหวเหล่านี้เป็นแนวร่วมที่มีจุดประสงค์ร่วมกันในพยายามหาทางโค่นล้มอำนาจของระบบอนุรักษนิยมในยุโรปโดยใช้วิธีการทุกรูปแบบตั้งแต่การชุมนุมประท้วง การก่อการจลาจล และการวางแผนลับจนถึงการลอบสังหารผู้นำ⁵⁸

ดังที่ได้กล่าวไปแล้วว่าภัยที่แท้จริงที่คุกคามอำนาจรัฐหลังค.ศ. 1815 มิใช่ภัยที่มาจากการรุกราน การขยายอำนาจหรือสงครามระหว่างรัฐที่มาจากภายนอก แต่ภัยที่แท้จริงมาจากพลวัตที่อยู่ในระดับภายในประเทศ พลังเสรีนิยมและชาตินิยมต้องการการเปลี่ยนแปลงที่ผู้นำในระบบอนุรักษนิยมไม่อาจยินยอมให้เกิดขึ้นอีกได้หลังจากได้ผ่านประสบการณ์อันเจ็บปวดจากในช่วงสงครามปฏิวัติฝรั่งเศส เมื่อรัฐและสถาบันในระบบเก่า (ancien regime) ต้องล่มสลายในบางประเทศ ในขณะที่บางประเทศก็แทบจะไม่สามารถอยู่รอดได้ เมื่อการปฏิวัติและความไม่สงบภายในได้ปรากฏขึ้นครั้งแรกที่สเปนในค.ศ. 1820 บรรดาผู้นำอนุรักษนิยมในยุโรปไม่สามารถยินยอมให้ประวัติศาสตร์ซ้ำรอยได้อีก การปฏิวัติจะต้องถูกควบคุมไม่ให้แพร่กระจาย แต่เนื่องจากในครั้งนี้แตกต่างไปจากอดีตเมื่อผู้นำของยุโรปได้เรียนรู้และตระหนักถึงความร้ายแรงของการปฏิวัติที่สามารถข้ามพรมแดนได้ และได้ข้อสรุปว่ารัฐไม่อาจเผชิญกับภัยการปฏิวัติได้เพียงลำพังหากแต่จะต้องผนึกกำลังกันเพื่อต่อสู้กับพลังแห่งการเปลี่ยนแปลงนี้ด้วยกัน เมื่อภัยคุกคามที่แท้จริงในระยะยาวที่มาจากภายในประเทศนั้นชัดเจนและรุนแรงกว่าภัยในระดับระหว่างรัฐ พันธมิตรจตุรภาคี (Quadruple Alliance) ที่สร้างขึ้นเพื่อรับมือกับภัยระหว่างประเทศจึงถูกลดความสำคัญลงและพันธมิตรศักดิ์สิทธิ์ (Holy Alliance) ได้ขึ้นมามีบทบาทนำและเป็นตัวแทนของคอนเสิร์ตแห่งยุโรปในการสร้างระเบียบและเสถียรภาพให้เกิดขึ้นในยุโรป ดังจะเห็นได้จากภารกิจของคอนเสิร์ตในช่วงค.ศ. 1820 – 1823 ที่เป็นเรื่องของการจัดการกับปัญหาการปฏิวัติภายในประเทศทั้งสิ้น

การศึกษาคอนเสิร์ตในกรอบของการเมืองภายในโดยการพิจารณาถึงเงื่อนไขภายในของมหาอำนาจแต่ละประเทศจะช่วยทำให้สามารถเข้าใจถึงจุดยืน ความคาดหวัง และการมีบทบาทในคอนเสิร์ตแห่งยุโรปของแต่ละประเทศได้ดียิ่งขึ้น เงื่อนไขภายในของออสเตรียในช่วงต้นศตวรรษที่ 19 ช่วยอธิบายถึงบทบาทที่โดดเด่นของเจ้าชาย เมตเตอร์นิค (Prince Clemens von Metternich) อัครมหาเสนาบดีของออสเตรียในคอนเสิร์ตได้เป็นอย่างดี ออสเตรียในฐานะที่เป็นจักรวรรดิที่ประกอบด้วยชนกลุ่มน้อยหลายเชื้อชาติ รวมทั้งการดำรงอยู่ของรัฐที่มีระบบบริหารราชการที่ล่าช้า ทำให้ให้ออสเตรียอ่อนไหวต่อพลังของการปฏิวัติอย่างยิ่ง เป็นเหตุผลักดันให้เมตเตอร์นิคต้องมีบทบาทเหมือนกับเป็น “นายกรัฐมนตรีของยุโรป” ตัวแสดงที่มีบทบาทเด่นในคอนเสิร์ตในการพา ออสเตรียที่อ่อนแอทางด้านอำนาจให้กลายเป็นผู้นำทางด้านหลักการ (moral leader) และวางระบบคว

⁵⁸ Frederick B. Artz, *Reaction and Revolution 1814 – 1832* (New York: Harper-Torch Book, 1966) p.225; Pamela M. Pilbeam, “The Revolutionary movements in western Europe, 1814-30,” in *Themes in Modern European History 1780-1830*, ed. Pamela M. Pilbeam (London: Routledge, 1995), pp. 125-149.

คัมพลั๋งที่ท้าทายระบบอนุรักษนิยม หรือ “ระบบเมเตเตอร์นิก” (Metternich System) ในระดับภายในประเทศควบคู่กับคอนเสิร์ตในระดับระหว่างรัฐไปด้วย ความอยู่รอดของราชวงศ์ฮับสบูร์กจึงขึ้นอยู่กับ การแสวงหาความร่วมมือและการสนับสนุนทางการทูตจากสมาชิกของคอนเสิร์ตและอาศัยคอนเสิร์ตในการควบคุมพลวัตการเปลี่ยนแปลงภายในประเทศ

ในขณะที่เดียวกันเงื่อนไขภายในของอังกฤษก็อธิบายบทบาทของอังกฤษในคอนเสิร์ตได้เช่นเดียวกัน การถอนตัวของอังกฤษจากคอนเสิร์ตในค.ศ.1823 นั้นสืบเนื่องมาจากข้อจำกัดของสถาบันทางการเมืองภายในคือ รัฐสภาที่ไม่เปิดโอกาสให้อังกฤษเข้าไปมีส่วนพัวพันในกิจการของยุโรปได้อย่างเต็มตัว รวมถึงการตีความและความคาดหวังของอังกฤษต่อคอนเสิร์ตที่แตกต่างจากประเทศในภาคพื้นทวีปก็สามารถอธิบายได้จากภาวะทางการเมืองภายในของอังกฤษที่ไม่ได้อ่อนไหวต่อการปฏิบัติเท่ากับประเทศในภาคพื้นทวีป การตีความหน้าที่ของคอนเสิร์ตนอกเหนือไปจากการรักษาระเบียบระหว่างประเทศเป็นสิ่งที่อังกฤษยอมรับไม่ได้ การถกเถียงและความขัดแย้งระหว่างอังกฤษและประเทศมหาอำนาจบนภาคพื้นทวีปเกี่ยวกับความหมายและวัตถุประสงค์ของคอนเสิร์ตแห่งยุโรปจึงมีที่มาจากความแตกต่างทางด้านเงื่อนไขการเมืองภายในประเทศ ซึ่งเราสามารถกล่าวโดยรวมได้ว่าผลประโยชน์ จุดยืนและบทบาทของมหาอำนาจแต่ละประเทศในคอนเสิร์ตสามารถเข้าใจได้ด้วยปัจจัยในระดับภายในประเทศ

นอกจากนั้น การวิเคราะห์คอนเสิร์ตแห่งยุโรปในกรอบของการเมืองภายในยังสามารถให้ข้อสรุปเกี่ยวกับการเสื่อมคลายและการสิ้นสุดของคอนเสิร์ตที่แตกต่างไปจากข้อสรุปส่วนใหญ่ของนักวิชาการความสัมพันธ์ระหว่างประเทศอีกด้วย ในขณะที่นักวิชาการความสัมพันธ์ระหว่างประเทศจำนวนหนึ่งเชื่อว่าคอนเสิร์ตได้สิ้นสุดลงหลังจากการถอนตัวของอังกฤษในค.ศ. 1823⁵⁹ ในทางตรงข้าม หากพิจารณาคอนเสิร์ตในบริบทของการเมืองภายในประเทศ จะพบว่าในต้นทศวรรษที่ 1820 นั้นถือเป็นจุดเริ่มต้นของคอนเสิร์ต เนื่องจากภัยคุกคามภายในจากการปฏิวัติได้เริ่มปรากฏตัวในค.ศ. 1820 คอนเสิร์ตจึงได้เปลี่ยนหน้าที่จากพันธมิตรที่ใช้ป้องกันการขยายอำนาจครอบความเป็นเจ้า มาเป็นกลไกในการควบคุมการปฏิวัติและรักษาสถานะเดิมของระบบอนุรักษนิยมภายในประเทศแทน นอกจากนี้คอนเสิร์ตยังสามารถทำงานไปได้อย่างดีหลัง ค.ศ. 1823 โดยสามารถผ่านการทดสอบจากการปฏิวัติครั้งใหญ่ของยุโรปได้ในค.ศ. 1830 แต่เมื่อกระแสความเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ได้มาถึงในค.ศ. 1848 เราจะได้เห็นถึงปัญหาของคอนเสิร์ตที่เริ่มเผชิญกับข้อจำกัดที่ร้ายแรงอย่างไม่เคยพบมาก่อน โดยการปฏิวัติ ค.ศ.1848 จะส่งผลกระทบต่อคอนเสิร์ตหลาย

⁵⁹ ตัวอย่างงานทางวิชาการที่สรุปว่าคอนเสิร์ตได้ยุติบทบาทลงในค.ศ.1823 ได้แก่ E. V. Gulick, *Europe's Classical Balance of Power* (New York: Norton and Company, 1969); C. K. Webster, *The Foreign Policy of Castlereagh: 1815-1822*, Vol. 2 (London, G. Bell & Sons, 1950); John Mearsheimer, “The False Promise of International Institutions,” *International Security* 19 No. 2 (Winter 1995):5-49.

ประการที่จะทำให้คอนเสิร์ตไม่สามารถทำงานได้เหมือนเดิม การปฏิวัติ ค.ศ. 1848 นี้เองที่ถือเป็นจุดเริ่มต้นของจุดจบของคอนเสิร์ตที่นักวิชาการความสัมพันธ์ระหว่างประเทศมักจะมองข้ามไป

การศึกษาคอนเสิร์ตในฐานะกลไกที่ใช้แทรกแซงเพื่อยับยั้งการเปลี่ยนแปลงภายในประเทศยังสามารถเป็นประโยชน์ในเชิงนโยบายในทางปฏิบัติแก่ผู้นำของประเทศมหาอำนาจในปัจจุบันได้อีกด้วย กล่าวคือผู้กำหนดนโยบายของมหาอำนาจสมัยใหม่สามารถเรียนรู้นโยบายการแทรกแซงจากบทเรียนของคอนเสิร์ตแห่งยุโรปในอดีตได้ โดยเฉพาะประเด็นข้อถกเถียงเกี่ยวกับสิทธิและความชอบธรรมของประเทศมหาอำนาจในการแทรกแซงกิจการภายในของประเทศขนาดเล็กซึ่งถือเป็นการละเมิดหลักกอธิปไตยที่ถือเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในระบบระหว่างประเทศ ประเทศมหาอำนาจสามารถเรียนรู้ถึงเงื่อนไขบางประการจากคอนเสิร์ตที่จะทำให้การแทรกแซงประสบความสำเร็จ อาทิเช่น การแทรกแซงจะเกิดความชอบธรรมต่อเมื่อกระทำในนามของหลักการบางประการ เช่น หลักความชอบธรรมของกษัตริย์ หลักการเสรีประชาธิปไตย (ศักดิ์กั้นการเติบโตของลัทธิคอมมิวนิสต์) หรือการแทรกแซงในนามของการต่อต้านการก่อการร้ายสากล ซึ่งประเทศมหาอำนาจมีความจำเป็นที่จะต้องทำให้สมาชิกอื่นๆของสังคมนระหว่างประเทศ ยอมรับว่าการแทรกแซงนั้นเป็นการทำเพื่อผลประโยชน์ส่วนรวมของสังคมนระหว่างประเทศ การควบคุมปัญหาภายในประเทศหนึ่งมิให้ลุกลามขยายตัวทำลายเสถียรภาพระหว่างประเทศเป็นสิ่งจำเป็น รวมถึงบทเรียนอีกประการหนึ่งจากคอนเสิร์ตในอดีตได้แก่ มหาอำนาจมีแนวโน้มที่จะประสบความสำเร็จมากกว่าในการแทรกแซงในบริเวณที่ได้รับการยอมรับว่าเป็นเขตอิทธิพลของตนเอง และมีโอกาสที่จะล้มเหลวมากกว่าในการแทรกแซงนอกเขตอิทธิพลของตน หากมิได้กระทำภายใต้หลักการข้างต้นที่จะเป็นเครื่องสร้างความชอบธรรม

โดยสรุปแล้วแม้เราจะยอมรับว่าคอนเสิร์ตแห่งยุโรปได้สร้างเสถียรภาพให้เกิดขึ้นจริงในยุโรปหลังสงครามโปเลียน แต่การอธิบายคอนเสิร์ตแต่เฉพาะในมิติระหว่างประเทศเพียงอย่างเดียว นั้นจัดว่าไม่เพียงพอในการทำความเข้าใจเหตุผล (rationale) ที่แท้จริงในการดำรงอยู่ของคอนเสิร์ต มหาอำนาจในยุโรปขณะนั้นมิได้ร่วมมือกันเนื่องด้วยจุดมุ่งหมายและผลประโยชน์เฉพาะในระดับระหว่างรัฐ (เช่น เรื่องทางดินแดน การแก้ไขความขัดแย้งระหว่างรัฐ การป้องกันรุกราน และการหลีกเลี่ยงสงคราม) เท่านั้น ในความเป็นจริง ผู้นำอนุรักษนิยมในยุโรปต้องการใช้คอนเสิร์ตเป็นเครื่องมือดำรงรักษาสถานะเดิมภายในประเทศ (domestic status quo) ของรัฐ โดยเฉพาะหน้าที่ในการประกันอำนาจและความมั่นคงของระบบอนุรักษนิยมที่ได้รับการฟื้นฟูขึ้นในค.ศ. 1815 ด้วยการแทรกแซงและปราบปรามเพื่อควบคุมการเปลี่ยนแปลงระดับภายในประเทศที่มีบ่อเกิดจากกระแสเสรีนิยมและชาตินิยม การมองคอนเสิร์ตแห่งยุโรปในยุคของการปฏิวัตินั้นจะไม่สมบูรณ์หากละเลยมิติในระดับภายในประเทศ

ดังนั้นวิทยานิพนธ์ฉบับนี้จึงต้องการเสนอว่า คอนเสิร์ตแห่งยุโรป (Concert of Europe) มิได้เป็นความร่วมมือระหว่างรัฐมหาอำนาจเพื่อจัดการกับปัญหาในระดับระหว่างประเทศแต่เพียงอย่างเดียว แต่เป็นความร่วมมือของรัฐมหาอำนาจเพื่อรักษาอำนาจและประกันความมั่นคงของระบบกษัตริย์ที่ได้รับการฟื้นฟูขึ้นในปีค.ศ.1815 แท้จริงแล้ววัตถุประสงค์และหน้าที่หลักที่สำคัญอีกด้านหนึ่งของคอนเสิร์ตได้แก่ การควบคุมพลวัตภายในประเทศที่ทำทลายระบบอนุรักษนิยมซึ่งผู้นำในยุโรปขณะนั้นเชื่อว่าเป็นภัยที่ชัดเจนและร้ายแรงที่สุดด้วยการแทรกแซงและปราบปราม ทั้งนี้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้พยายามชี้ให้เห็นว่าการละเลยบริบททางการเมืองและสังคมภายในประเทศในยุคนั้นและการแยกพิจารณาแต่เฉพาะในระดับระหว่างรัฐจะทำให้ผู้ศึกษาไม่สามารถเข้าใจและได้ภาพที่สมบูรณ์รอบด้านของคอนเสิร์ตแห่งยุโรปได้

1.4 สมมติฐานของการวิจัย

ระบบอนุรักษนิยมที่ได้รับการฟื้นฟูขึ้นมาในค.ศ. 1815 ใช้คอนเสิร์ตแห่งยุโรปเพื่อรักษาอำนาจและความมั่นคงของตน และเพื่อควบคุมพลังเสรีนิยมและชาตินิยมที่ทำทลายระเบียบของตนในระดับภายในประเทศ คอนเสิร์ตได้เริ่มเสื่อมคลาขลงเมื่อไม่สามารถควบคุมการเปลี่ยนแปลงภายในและรักษาระบบเก่าไว้ได้ ในปี ค.ศ.1848 – 49

1.5 จุดมุ่งหมายของการวิจัย

- 1) ต้องการเสนอคำอธิบายและแง่มุมใหม่ในการสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับคอนเสิร์ตแห่งยุโรปที่สมบูรณ์รอบด้านยิ่งขึ้น นอกเหนือไปจากข้อเสนอเดิมที่นักวิชาการส่วนใหญ่มักให้มุมมองต่อคอนเสิร์ตที่จำกัดเฉพาะในระดับระหว่างประเทศ ทำให้ได้ภาพเพียงด้านเดียว
- 2) ต้องการชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของการเมืองภายในประเทศที่ไม่อาจพิจารณาแยกออกจากจากการเมืองระหว่างประเทศได้
- 3) ต้องการชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของการพิจารณาบริบททางสังคมและการเมืองและภาพรวมทางประวัติศาสตร์ของยุคสมัยที่คอนเสิร์ตดำรงอยู่

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

- 1) ได้การตีความในแง่มุมใหม่เกี่ยวกับคอนเสิร์ตแห่งยุโรป ในศตวรรษที่ 19
- 2) ข้อสรุปของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีนัยยะทางทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ โดยเฉพาะประเด็นของระดับการวิเคราะห์ (level of analysis) กล่าวคือการศึกษาวิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศนั้นมิได้เป็นเรื่องที่จำกัดเฉพาะรัฐกับรัฐเท่านั้น และการเมืองภายในประเทศกับการเมืองระหว่างประเทศไม่สามารถแยกขาดจากกันได้ ในบางครั้งการให้น้ำหนักกับปัจจัยในระดับระหว่างรัฐเพียงอย่างเดียวไม่เพียงพอในการสร้างความเข้าใจปรากฏการณ์ระหว่างประเทศที่สมบูรณ์ได้ การพิจารณาปัจจัยในระดับหน่วย (unit level) ที่ทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างประเทศกระแสหลักได้มองข้ามความสำคัญไป สามารถช่วยอธิบายการเมืองระหว่างประเทศได้รอบด้านมากยิ่งขึ้น

1.7 วิธีวิจัยและการรวบรวมข้อมูล

การศึกษานี้จัดเป็นการวิจัยเชิงพรรณนา (descriptive research) โดยใช้วิธีการศึกษาจากการศึกษาวิจัยเอกสาร (documentary research) โดยอาศัยข้อมูลจากเอกสารทางประวัติศาสตร์ภาษาต่างประเทศเป็นหลัก แม้ปัญหาและข้อจำกัดเกี่ยวกับแหล่งข้อมูลและการรวบรวมข้อมูลจะมีอยู่บางประการ เช่น การไม่สามารถเข้าถึงหลักฐานและเอกสารชั้นต้นทางประวัติศาสตร์ (primary source) รวมถึงการที่การศึกษานี้จะต้องอาศัยการวิเคราะห์ข้อมูลและเอกสารในชั้นรอง (secondary source) ทางประวัติศาสตร์ของยุโรปในศตวรรษที่ 19 เป็นหลักในการศึกษา ทั้งจากหนังสือและวารสารภาษาต่างประเทศซึ่งต้องยอมรับว่ามีอยู่ค่อนข้างจำกัดในประเทศไทย แต่จากการสำรวจแหล่งข้อมูลแล้ว ผู้ทำการศึกษาเชื่อว่าจะมีข้อมูลเพียงพอสำหรับการทำการศึกษาครั้งนี้ วิทยานิพนธ์ฉบับนี้จึงเป็นการค้นคว้าข้อมูลจากหนังสือ (library research) เป็นหลัก

1.8 ขอบเขตการของการวิจัย

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้จะทำการศึกษาถึงความสัมพันธ์ระหว่างประเทศของยุโรป ที่เรียกว่า คอนเสิร์ตแห่งยุโรป (Concert of Europe) ในช่วงตั้งแต่ ค.ศ. 1815 ถึง ค.ศ. 1848

1.9 โครงสร้างการนำเสนอของวิทยานิพนธ์

การศึกษานี้ได้แบ่งโครงสร้างในการนำเสนอไว้ทั้งหมด 6 บท ซึ่งมีสาระสำคัญในแต่ละบทดังต่อไปนี้

บทที่ 1 : บทนำ

บทที่ 2 : จะได้ทำการวิเคราะห์การประชุมที่กรุงเวียนนา ค.ศ. 1814-15 ในฐานะจุดกำเนิดของคอนเสิร์ตแห่งยุโรป ในมิติของการเมืองภายในประเทศซึ่งนักวิชาการความสัมพันธ์ระหว่างประเทศมักมองข้ามไป โดยเฉพาะความสำคัญของการตกลงที่กรุงเวียนนาที่ได้วางหลักการความชอบธรรมของระบบกษัตริย์ (dynastic legitimacy) ที่ถือเป็นรากฐานสำคัญของคอนเสิร์ตแห่งยุโรปในฐานะกลไกรักษาความมั่นคงของระบบกษัตริย์ภายในประเทศในยุคสมัยที่พลวัตการเมืองภายในมีความผันผวนรุนแรง

บทที่ 3 : จะได้ชี้ให้เห็นถึงบทบาทในระยะแรกของคอนเสิร์ต เมื่อภัยคุกคามจากการปฏิวัติได้เริ่มปรากฏในค.ศ.1820 โดยคอนเสิร์ตได้เปลี่ยนจากกลไกที่มีหน้าที่จัดการกับปัญหาในระดับระหว่างประเทศมาสู่ การเป็นกลไกที่มีวัตถุประสงค์ในการรักษาระบบอนุรักษนิยมและควบคุมการเปลี่ยนแปลงภายในประเทศอย่างเต็มตัว โดยมีออสเตรียเป็นตัวตั้งตัวตี ในขณะที่อังกฤษซึ่งไม่เห็นด้วยกับการตีความคอนเสิร์ตของประเทศบนภาคพื้นทวีปจึงต้องถอนตัวจากคอนเสิร์ตในที่สุด

บทที่ 4 : สาระสำคัญของบทนี้จะแบ่งออกเป็นสองส่วนได้แก่ ส่วนแรกจะพิจารณาถึงปัญหาและเงื่อนไขข้อจำกัดภายในของออสเตรียที่ได้ผลักดันให้ออสเตรียต้องออกมาเล่นบทบาทนำในคอนเสิร์ตแห่งยุโรป และวางกลไกในการปราบปรามภายในประเทศ หรือระบบเมตเตอร์นิค (Metternich System) ควบคู่ไปกับคอนเสิร์ต และในส่วนที่สองจะพิจารณาถึงรูปแบบและลักษณะของขบวนการเสรีนิยมและชาตินิยมที่เป็นเหตุผลในการดำรงอยู่ของคอนเสิร์ต ซึ่งพลังทั้งสองจะได้ปะทุขึ้นมาท้าทายระบบอนุรักษนิยมและคอนเสิร์ตในบทถัดไป

บทที่ 5 : จะได้พิจารณาถึงการท้าทายอำนาจของระบบอนุรักษนิยมจากพลวัตทางการเมืองในระดับภายในประเทศใน ค.ศ. 1830 และ ค.ศ.1848 ซึ่งถือเป็นบททดสอบประสิทธิภาพการทำงานของคอนเสิร์ตแห่งยุโรป ในขณะที่คอนเสิร์ตสามารถผ่านการทดสอบของการปฏิวัติ ค.ศ. 1830 ได้เป็นอย่างดี แต่เมื่อเกิดการปฏิวัติครั้งใหญ่ขึ้นใน ค.ศ. 1848 คอนเสิร์ตต้องประสบกับข้อจำกัดที่ทวีความรุนแรงมากขึ้น การปฏิวัติในค.ศ.1848 ส่งผลสะท้อนสำคัญที่จะนำไปสู่ความเสื่อมคลายและการสิ้นสุดของคอนเสิร์ตในท้ายที่สุด

บทที่ 6 : บทสรุปและวิเคราะห์

บทที่ 2

จุดกำเนิดและหลักการพื้นฐานของคอนเสิร์ตแห่งยุโรป

สิ่งที่บทนี้ต้องการนำเสนอได้แก่การพิจารณาการประชุมที่กรุงเวียนนา (The Congress of Vienna) ค.ศ. 1814–15 ซึ่งถือเป็นจุดกำเนิดของคอนเสิร์ตแห่งยุโรป ในกรอบของการเมืองภายในประเทศ ความสำคัญของการประชุมที่กรุงเวียนนามีได้มีเพียงแค่งานฟื้นฟูระเบียบระหว่างประเทศเพื่อสร้างดุลยภาพแห่งอำนาจทางดินแดนหรือมีความสำคัญเพียงเพื่อสร้างระบบควบคุมการขยายอำนาจของฝรั่งเศส หรือเป็นเพียงต้นกำเนิดของระบบการประชุมระหว่างรัฐ ดังที่นักวิชาการความสัมพันธ์ระหว่างประเทศส่วนใหญ่มักให้ความสำคัญ แต่แท้จริงแล้วการประชุมที่กรุงเวียนนาได้วางรากฐานที่สำคัญของคอนเสิร์ตแห่งยุโรปในฐานะเครื่องประกันและรักษาระเบียบอนุรักษ์นิยมภายในประเทศ (conservative domestic order) ที่ได้รับการฟื้นฟูกลับมาหลังสงครามนโปเลียน สิ่งที่เป็นรากฐาน (foundation) ของคอนเสิร์ตดังกล่าวมีอยู่ด้วยกัน 2 ประการ ได้แก่ หลักความชอบธรรมของระบบกษัตริย์ (dynastic legitimacy) และพันธมิตรอันศักดิ์สิทธิ์ (Holy Alliance) ซึ่งถือเป็นธรรมเนียมของคอนเสิร์ตแห่งยุโรป ซึ่งในภายหลังเราจะได้เห็นการทำงานของคอนเสิร์ตที่วางอยู่บนหลักการทั้งสองไม่ว่าจะเป็นการแทรกแซงในรัฐขนาดเล็กเพื่อปราบปรามขบวนการปฏิวัติและกอบกู้บัลลังก์ของกษัตริย์ที่ถูกโค่นล้มโดยการปฏิวัติให้กลับคืนมา

ในบทนี้จึงแบ่งโครงสร้างในการนำเสนอออกเป็น 3 ส่วนด้วยกัน โดยส่วนแรกจะเป็นการสำรวจการวิเคราะห์การประชุมที่กรุงเวียนนา ในทัศนะของนักวิชาการความสัมพันธ์ระหว่างประเทศซึ่งส่วนใหญ่ยังคงเห็นตรงกันว่าการประชุมที่กรุงเวียนนามีวาระ (agenda) หลักของการประชุมเกี่ยวกับประเด็นในด้านความสัมพันธ์ระหว่างรัฐ ซึ่งในส่วนถัดไปจะได้ทำการเสนอว่านอกจากการประชุมที่กรุงเวียนนาจะเป็นการจัดระเบียบทางดินแดนหลังสงครามแล้ว ผู้นำของยุโรปที่เข้าร่วมประชุมยังได้วางหลักการพื้นฐานของคอนเสิร์ตแห่งยุโรปในฐานะกลไกรักษาระเบียบอนุรักษ์นิยมภายในประเทศอีกด้วย โดยหลักการพื้นฐานดังกล่าวของคอนเสิร์ตได้แก่ หลักความชอบธรรมของระบบกษัตริย์ (dynastic legitimacy) ซึ่งจากการศึกษาพบว่าตลอดการประชุมที่กรุงเวียนนาใน ค.ศ. 1814–15 นั้น หลักความชอบธรรมของระบบกษัตริย์ได้กลายเป็นหลักการสำคัญที่มีบทบาทในการสร้างฉันทามติ (consensus) ในหมู่ผู้นำอนุรักษ์นิยมขณะนั้น ในหลายกรณี หลักความชอบธรรมของระบบกษัตริย์ที่ได้วางไว้ที่กรุงเวียนนานี้เองที่จะกลายเป็นหลักการที่ประเทศสมาชิกของคอนเสิร์ตได้ยึดถือปฏิบัติในภายหลัง และส่วนสุดท้ายจะได้กล่าวถึงการถือกำเนิดของพันธมิตรศักดิ์สิทธิ์ (Holy Alliance) ซึ่งนักวิชาการความสัมพันธ์ระหว่างประเทศมักจะละเลยไม่ให้ความสำคัญ เนื้อหาสาระของพันธมิตรศักดิ์สิทธิ์นี้เองที่ต่อไปภายหลังจากจะกลายเป็นหัวใจของคอนเสิร์ตแห่งยุโรป โดยเฉพาะการพัฒนาจากหลักการนามธรรมไปสู่ การผนึกกำลังที่เป็นรูปธรรม

ที่มีมหาอำนาจตะวันออกสามประเทศคือ ออสเตรีย รัสเซียและฝรั่งเศสเป็นตัวตั้งตัวตีที่เป็นแกนหลักสำคัญของคอนเสิร์ตแห่งยุโรป

2.1 การประชุมที่กรุงเวียนนาในทัศนะของนักวิชาการความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ

ในประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ทั้งในหมู่นักประวัติศาสตร์หรือนักทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ คงไม่มีใครปฏิเสธถึงความสำคัญของการประชุมของเหล่าประเทศมหาอำนาจหลังสงครามนโปเลียนในระหว่าง ค.ศ. 1814-1815 ได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเป็นความเห็นพ้องต้องกันในหมู่นักวิชาการหลายท่านถึงความสำคัญของ คอนเกรสแห่งกรุงเวียนนา (The Congress of Vienna) ในฐานะการเข้าสู่ยุคหรือโฉมหน้าใหม่ของการเมืองระหว่างประเทศ แลงฮอร์น (Langhorne) กล่าวว่า “ความสำคัญของการประชุมที่กรุงเวียนนาอยู่ที่ การที่มหาอำนาจได้ร่วมกันตั้งใจสร้างระบบระหว่างประเทศขึ้นมาเป็นครั้งแรก แทนที่จะมาถกเถียงกันในเรื่องดินแดนเหมือนที่ผ่านมาในอดีต”¹ เอลโรด (Elrod) เห็นในลักษณะเดียวกันว่าเป็นความพยายามของบรรดามหาอำนาจในการรักษาความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน ผู้นำประเทศในยุโรปหลังสงครามนโปเลียนต่างเห็นพ้องว่ามีความจำเป็นจะต้องสร้างสิ่งใหม่และต่างออกไปเพื่อทดแทนระบบคฤขแห่งอำนาจที่ล้มเหลวของศตวรรษที่ 18² ในทำนองเดียวกันโฮลสติ (Holsti) วิเคราะห์ว่าผู้เจรจาสันติภาพในช่วง ค.ศ.1814-15 ได้เรียนรู้บทเรียนของสงครามครั้งใหญ่ ผู้นำเหล่านี้จึงสร้างสถาบันและแบบแผนในการปฏิบัติระหว่างรัฐขึ้นมาใหม่เพื่อหลีกเลี่ยงกลไก “มือที่มองไม่เห็น” ของระบบคฤขอำนาจในศตวรรษที่ 18³

ในขณะที่บุคคลร่วมสมัยในยุคนั้นอย่าง เฟรเดอริก ฟอน เก็นตซ์ (Federick von Gentz) ได้เขียนบันทึกในปี ค.ศ. 1818 ไว้ด้วยความชื่นชมว่าระบบที่สร้างขึ้นที่กรุงเวียนนานั้นไม่เคยปรากฏมาก่อนในประวัติศาสตร์ หลักการคฤขแห่งอำนาจหรือการถ่วงคฤขกันด้วยพันธมิตรที่เป็นหลักยึดถือในยุโรปและได้สร้างปัญหาตลอดเวลาสามศตวรรษ ได้ถูกแทนที่ด้วยหลักสหภาพทั่วไป (general union) ซึ่งผูกพันรัฐต่างๆเข้าไว้ด้วยกันภายใต้การนำของประเทศมหาอำนาจทั้งห้า⁴ ชโรเดอร์ (Schroeder) ได้ให้ข้อสรุปเกี่ยวกับการประชุมที่กรุงเวียนนาไว้อย่างน่าสนใจว่า “ปัญหาเก่าที่

¹ Richard Langhorne, “Reflections on the Significance of the Congress of Vienna,” *Review of International Studies* 12 No.4 (October 1986): 314.

² Richard Elrod, “The Concert of Europe: A Fresh Look at an International System,” *World Politics* 28 No. 2 (January 1976): 159-161.

³ K. J. Holsti, “Governance Without Government: Polyarchy in Nineteenth Century European International System ,” in *Governance without Government: Order and Change in World Politics*, eds. James Rosenau and Ernst-Otto Cziempel (Cambridge: Cambridge University Press, 1992), p. 45.

⁴ อ้างใน F. H. Hinsley, *Power and the Pursuit of Peace: Theory and Practice in History of Relations between Nations* (Cambridge: Cambridge University Press, 1963), p. 197.

เคยเป็นสาเหตุของสงครามในศตวรรษที่ 17 และ 18 ในยุโรปได้ยุติลงหลังจากปี ค.ศ. 1815 การต่อสู้แข่งขันทางอำนาจได้เปิดทางให้แก่ระบบระหว่างประเทศที่วางอยู่บนหลักดุลยภาพทางการเมือง (political equilibrium) และการยอมรับถึงสถานะและสิทธิต่างๆของรัฐในยุโรป”⁵

นักวิชาการความสัมพันธ์ระหว่างประเทศพบว่า ลักษณะเฉพาะของการประชุมที่กรุงเวียนนา ค.ศ.1814-1815 ในฐานะการตกลงเพื่อสถาปนาสันติภาพ (peace settlement) หลังสงครามใหญ่ นั้นมีอยู่หลายประการไม่ว่าจะเป็น การที่มหาอำนาจผู้ชนะลงโทษผู้แพ้คือฝรั่งเศสแต่พอประมาณ (moderation) อีกทั้งการแบ่งปันผลประโยชน์ของมหาอำนาจเป็นไปด้วยการยับยั้งและจำกัดตนเอง (self-restraint) โดยมีได้ใช้กำลังอำนาจเข้าตัดสิน แต่ตกลงกันบนพื้นฐานของการเคารพสิทธิและสถานะจึงทำให้ทุกฝ่ายพอใจและยอมรับข้อตกลง ซึ่งทั้งหมดถือเป็นรากฐานสำคัญของการวางระเบียบระหว่างประเทศหลังสงคราม โดยนักวิชาการหลายคนต่างเห็นพ้องว่าเมื่อเทียบกับการเจรจาสันติภาพหลังสงครามใหญ่ครั้งอื่นๆ ในประวัติศาสตร์ การประชุมที่กรุงเวียนนาถือว่าเป็นกรณีที่ประสบความสำเร็จมากกว่าในการสร้างเสถียรภาพและความสงบสุข ไม่ว่าจะเป็นการตกลงสันติภาพในสมัยเก่าอย่างสนธิสัญญาเวสต์ฟาเลีย (Westphalia) ในปี ค.ศ. 1648 หรือสนธิสัญญาอูเทร็คต์ (Utrecht) ในปี ค.ศ. 1713 หรือเปรียบเทียบกับสนธิสัญญาสันติภาพในสมัยใหม่ ได้แก่สนธิสัญญาสันติภาพกรุงปารีส ค.ศ.1919-1920 และการประชุมของ สหรัฐอเมริกา อังกฤษและรัสเซียในปี ค.ศ.1945 ในขณะที่ความตกลงสันติภาพอื่นๆ นั้นมิได้สร้างความสงบแต่กลับตามมาด้วยการแข่งขันและความขัดแย้งใหม่ เกมการเมืองที่ยึดการใช้อำนาจเป็นหลัก (power politics) ความตึงเครียดและสงคราม เว็บบสเตอร์ (Webster) กล่าวว่า “มีเพียงการตกลงที่กรุงเวียนนาเท่านั้นที่ลงตัวที่สุดและได้สร้างสันติภาพที่แท้จริง”⁶ ในทำนองเดียวกันซีแมน (Seaman) สรุปว่าข้อตกลงสันติภาพที่กรุงเวียนนาประสบความสำเร็จมากกว่าสนธิสัญญาอูเทร็คต์และสนธิสัญญาแวร์ซายล์เนื่องจาก “มิได้สร้างความยุติธรรมให้กับประเทศใดแม้แต่ผู้แพ้สงคราม ข้อตกลงที่เวียนนามิได้หว่านเมล็ดพันธุ์แห่งความไม่พอใจที่จะเติบโตกลายเป็นสงครามระหว่างรัฐในอนาคตต่อไป”⁷

จากภาพของการประชุมที่เวียนนาในสายตาของนักวิชาการความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ และนักประวัติศาสตร์การทูตข้างต้น จะพบว่าการประชุมที่กรุงเวียนนาในสาระสำคัญคือการนำสันติภาพกลับสู่ระบบระหว่างประเทศของยุโรป หลังจากได้ผ่านความไร้เสถียรภาพจากสงคราม

⁵ P. W. Schroeder, *The Transformation of European Politics 1763-1848* (Oxford: The Clarendon Press, 1994), p.577.

⁶ C. K. Webster, “The Congress of Vienna 1814-15 and the Conference of Paris 1919,” in *From Metternich to Hitler: Aspects of British and Foreign History 1814 – 1939*, ed. W. N. Medlicott (London: Routledge and Keagan Paul, 1966), pp. 3–24.

⁷ L. C. B. Seaman, *From Vienna to Versailles* (New York: Harper and Row, 1963), p. 8.

นโปเลียนเป็นเวลาถึง 21 ปี และข้อตกลงที่เวียนนาได้วางระเบียบให้เกิดขึ้นในยุโรปอย่างยาวนาน ในเวลาต่อมา โดยสามารถจำแนกประเภทของการเล่าเรื่อง(narrative) การประชุมที่กรุงเวียนนาของ นักวิชาการความสัมพันธ์ระหว่างประเทศออกได้เป็นสองแนวกว้างๆด้วยกัน โดยแนวแรกได้แก่ การพิจารณาการประชุมที่เวียนนาเป็น การฟื้นฟูดุลยภาพแห่งอำนาจ (balance of power) ของยุโรป ที่ได้สูญเสียไประหว่างสงครามนโปเลียน โดยเริ่มจากในเดือนกุมภาพันธ์ ค.ศ.1814 ประเทศมหาอำนาจทั้งสี่ประกอบด้วย อังกฤษ รัสเซีย ออสเตรีย และรัสเซีย ได้ร่วมกันยืนยันในพันธะ การต่อต้านนโปเลียนที่เมืองชอมองต์ (Chaumont) เรื่อยมาจนสามารถพิชิตฝรั่งเศสได้สำเร็จ สนธิสัญญาสันติภาพที่กรุงปารีสฉบับที่หนึ่ง (The First Peace of Paris) เดือนพฤษภาคม ค.ศ. 1814 และ ธรรมนูญสุดท้ายแห่งกรุงเวียนนา (Final Act of Vienna) เดือนมิถุนายน ค.ศ.1815 ล้วนตั้งอยู่บน หลักดุลยภาพแห่งอำนาจทางดินแดน (territorial balance of power) ทั้งสิ้น การแบ่งสรรดินแดนของ ยุโรปใหม่กระทำโดยยึดหลักชดเชยความเสียหาย (compensation) โดยผู้ชนะสงครามจะได้รับดินแดนเพิ่มเพื่อสร้างความสมดุลทางดินแดน ประชากร และทรัพยากรอย่างคร่าวๆ (rough balance) โดยไม่ให้เกิดความแตกต่างทางด้านอำนาจในหมู่ตัวแสดงหลักของยุโรปมากนัก⁸ เคนเนดี(Kennedy) กล่าวว่า “บรรดาผู้เจรจาจึงต้องฝังความขัดแย้งไว้ชั่วคราว เพื่อบรรลุข้อตกลงสันติภาพที่กรุงเวียนนา ด้วยการเชิดชูหลักการดุลยภาพแห่งอำนาจ”⁹ เช่นเดียวกันดาร์กิน (Darkin) สรุปว่า “บุคคลร่วมสมัยในค.ศ. 1815 ต่างพูดถึงข้อตกลงที่กรุงเวียนนาแต่ในแง่ของดุลยภาพแห่งอำนาจ” (in terms of balance of power)¹⁰ คำว่า “ดุลยภาพที่เป็นธรรม” (Just Equilibrium) จึงเป็นสิ่งที่จะได้พบเห็นเป็นประจำในเอกสารหรืองานเขียนทางประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับการประชุมที่กรุงเวียนนา

นอกจากการแบ่งปันดินแดนแล้ว การตกลงที่กรุงเวียนนายังกระทำบนหลักดุลยภาพแห่งอำนาจ อีกประการหนึ่งได้แก่การควบคุม(containment) ไม่ให้ฝรั่งเศสกลับมาขยายอำนาจจากรูกรานประเทศอื่นอีกครั้ง โดยที่ผู้ชนะสงครามได้วางแนวของการสกัดกั้น (arc of containment) ไว้โดยรอบฝรั่งเศส

⁸การจัดสรรดินแดนในหมู่ประเทศมหาอำนาจประกอบด้วย ฝรั่งเศสถูกลดดินแดนลงไปเท่ากับในสมัย ค.ศ. 1792 ออสเตรียได้รับดินแดนทางตอนเหนือของอิตาลี รัสเซียได้รับดินแดน 2 ใน 5 ของแซกโซนี แคว้นไรน์แลนด์และเวสต์ฟาเลีย มณฑลปอมเมอรัเนียของสวีเดน (Swedish Pomerania) และบางส่วนของโปแลนด์ รัสเซียได้รับดินแดนส่วนใหญ่ของโปแลนด์ และอังกฤษได้รับดินแดนในอาณานิคมโพ้นทะเล ได้แก่ ซีลอน แคมป์โคโลนี มอลตา David Thomson, *Europe since Napoleon*, 2nd ed. (New York: Alfred-Knopf, 1977), pp. 18-20.

⁹ Paul Kennedy, *The Rise and Fall of the Great Powers* (New York: Random House, 1987), p.137.

¹⁰ Douglas Darkin, “The Congress of Vienna 1814-15 and its Antecedents,” in *Europe’s Balance of Power*, ed. Alan Sked (London: Macmillan, 1979), p.32.; โปรดดูแนวคิดเกี่ยวกับดุลยภาพแห่งอำนาจในทัศนะของบุคคลร่วมสมัยอย่างเมตเตอร์นิคหรือเกินซ์ได้ใน Ernst B. Hass, “The Balance of Power: Concept, Prescription or Propaganda,” *World Politics* 5 (1953): 459-474.; Jurg Martin Gabriel, *Worldviews and Theories of International Relations* (New York: St. Martin’s Press, 1994), pp. 29-36.

ประกอบด้วย อาณาจักรเนเธอร์แลนด์ สหพันธรัฐเยอรมัน ดินแดนฝั่งตะวันตกที่ประดิษฐ์ฝรั่งเศสอยู่ในความดูแลของปรัสเซีย สวิตเซอร์แลนด์ และอาณาจักรปีเอมอนต์-ซาร์ดิเนีย (Kingdom of Piedmont-Sardinia) รวมถึงประเทศพันธมิตรผู้ชนะสงครามได้ร่วมกันทำสัญญาเพื่อต่อต้านความพยายามที่จะขยายอำนาจของความเป็นเจ้าของฝรั่งเศสในอนาคต ในเดือนกันยายน ค.ศ.1815 อังกฤษ ปรัสเซีย ออสเตรีย และรัสเซียได้ร่วมลงนามในพันธมิตรจตุรภาคี (Quadruple Alliance) โดยในมาตราที่ 1 และ 2 ได้ระบุถึงการร่วมกันป้องกันการกลับคืนสู่อำนาจของฝรั่งเศส ซึ่งในแง่นี้ นอกจากการประชุมที่เวียนนาจะวางรากฐานของการรักษาสถานะเดิมทางดินแดน (territorial status quo) ของยุโรปแล้ว ยังหมายถึงการวางระบบพันธมิตรระหว่างรัฐทางด้านการมั่นคงในรูปแบบหนึ่งเพื่อป้องกันการขยายดินแดนแต่ฝ่ายเดียว (unilateral aggression) ซึ่งเป็นหัวใจของระบบดุลย์แห่งอำนาจ คราเช (Kraehe) ให้ข้อสังเกตว่า “ที่ประชุมที่กรุงเวียนนานั้นสัมพันธ์ใกล้ชิดเป็นพิเศษกับดุลย์แห่งอำนาจ ไม่ว่าคำว่าดุลย์แห่งอำนาจนั้นจะได้รับการนิยามว่าอย่างไรก็ตาม”¹¹ กุลlick (Gullick) ให้ข้อสรุปทำนองเดียวกันว่า “แรงจูงใจหลักของผู้ที่เข้าร่วมในที่ประชุมกรุงเวียนนา คือ การฟื้นฟูยุโรปภายใต้หลักการดุลย์แห่งอำนาจ ”¹²

อีกแนวทางหนึ่งที่พิจารณาถึงการประชุมที่เวียนนาที่มักพบเห็นในงานทางด้านความสัมพันธ์ระหว่างประเทศได้แก่ การถือว่าการประชุมที่เวียนนาเป็นต้นกำเนิดของระบบการประชุมระหว่างประเทศ (conference system) แลงฮอร์น (Langhorne) กล่าวว่า “ผู้นำที่ร่วมประชุมที่กรุงเวียนนาได้คิดค้นสิ่งใหม่ทางการทูต ซึ่งวางอยู่บนความเชื่อที่ว่าระบบระหว่างประเทศควรอยู่ภายใต้การบริหารจัดการความสัมพันธ์ระหว่างมหาอำนาจ ด้วยวิธีการประชุมอย่างสม่ำเสมอ (regular meeting)”¹³ ในทัศนะของนักวิชาการในสายนี้ ระบบคองเกรส (Congress System) ได้ถือกำเนิดขึ้นจากข้อตกลงพันธมิตรจตุรภาคี (Quadruple Alliance) ที่ผู้เจรจาได้ทำขึ้นพร้อมกับการลงนามในสนธิสัญญาสันติภาพกรุงปารีสฉบับที่ 2 (The Second Peace of Paris) ในเดือนกันยายน ค.ศ. 1815 ภายหลังจากความพ่ายแพ้ของนโปเลียนที่วอเตอร์ลู ในมาตราที่ 6 ของข้อตกลงกำหนดให้ภาคีที่มีพันธะที่จะต้องมาประชุมเพื่อปรึกษาหารือเกี่ยวกับปัญหาหรือระหว่างประเทศของยุโรปหรือพูดคุยในประเด็นหรือวาระที่สำคัญในขณะนั้นของยุโรปตามช่วงเวลาที่กำหนด อาทิเช่น การเปลี่ยนแปลงทางด้านดินแดนในยุโรปจะต้องผ่านการเห็นชอบจากสมาชิกของที่ประชุมก่อน ไอเคินเบอร์รี่ (Ikenberry) กล่าวว่า “ข้อตกลงพันธมิตรจตุรภาคี ที่วางอยู่บนหลักการปรึกษาหารือระหว่างประเทศมหาอำนาจ (great power consultation) ได้กลายเป็นเสาหลักของระเบียบระหว่างประเทศของยุโรปภายหลัง

¹¹ Enno E. Kraehe, “A Bipolar Balance of Power,” *American Historical Review* 97, No. 3 (June 1992): 714.

¹² E. V. Gullick, *Europe's Classical Balance of Power* (New York: Norton and Company, 1967), p.304.

¹³ Langhorne, “Reflection on the Significance of the Congress of Vienna,” :318-19.

สงครามนโปเลียน”¹⁴ โดยสรุปนักวิชาการกลุ่มนี้มองว่าการประชุมที่กรุงเวียนนาได้วางกลไกในการร่วมมือระหว่างรัฐ เพื่อจัดการบริหารกิจการระหว่างประเทศในช่วงที่ยุโรปกำลังมีสันติภาพ

อย่างไรก็ดีจากการศึกษาของนักวิชาการความสัมพันธ์ระหว่างประเทศที่ได้กล่าวมาข้างต้นทั้งหมดเป็นเพียงการวิเคราะห์การประชุมที่กรุงเวียนนาในแง่มุมหนึ่งเท่านั้น สิ่งที่วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ต้องการจะชี้ให้เห็นถึงได้แก่ จุดประสงค์หลักของผู้นำที่มาประชุมที่กรุงเวียนนาในค.ศ.1814-15 มิได้จำกัดเฉพาะแต่ประเด็นการจัดระเบียบระหว่างประเทศเท่านั้น ภาพที่เพียงด้านเดียวของการประชุมที่กรุงเวียนนาจากมุมมองจากนักประวัติศาสตร์การทูตและนักวิชาการความสัมพันธ์ระหว่างประเทศมีสาเหตุมาจากการที่นักวิชาการเหล่านี้ได้ละเลยบริบททางการเมืองและสังคมของยุคสมัยนั้น ทำให้มองข้ามความสำคัญที่แท้จริงของการประชุม และเป็นเหตุให้เกิดความเข้าใจที่ไม่สมบูรณ์ต่อหน้าที่หรือเหตุผล(rationale)ที่แท้จริงคอนเสิร์ตแห่งยุโรปตามไปด้วย

สิ่งที่บทนี้พยายามจะนำเสนอได้แก่ วาระหลักของการประชุมที่กรุงเวียนนานอกจากเป็นเรื่องการตกลงทางดินแดนแล้ว ยังเป็นความพยายามของผู้ชนะสงครามในการฟื้นฟูระบบการปกครองภายในประเทศและผู้นำที่ได้สูญเสียอำนาจไปในช่วงสงครามนโปเลียนให้กลับมาครองยุโรปอีกครั้งหนึ่ง การฟื้นฟูระเบียบอนุรักษนิยม (conservative order) ที่ได้ถูกทำลายไปในช่วงการปฏิวัติและสงครามนโปเลียน นั้นมิได้กระทำในอากาศ แต่บรรดาผู้นำที่ร่วมการประชุมที่เวียนนาได้ตกลงที่จะฟื้นฟูระบบการปกครองเก่าดังกล่าว บนหลักการที่สำคัญที่มักถูกนักความสัมพันธ์ระหว่างประเทศมองข้ามได้แก่ หลักความชอบธรรมของระบบกษัตริย์ (dynastic legitimacy) ซึ่งถือวาระบบกษัตริย์เท่านั้นที่จะเป็นรูปแบบการปกครองเดียวที่ผู้นำในสมัยนั้นยอมรับได้ หลักความชอบธรรมของระบบกษัตริย์ที่ได้รับการสถาปนาที่กรุงเวียนนานี้เองที่จะเป็นเครื่องค้ำจุนและประกันอำนาจและความมั่นคงของระบบอนุรักษนิยมที่นำกลับมาใช้ปกครองยุโรปอีกครั้งหลังค.ศ. 1815

แต่หลักการอย่างเดียวไม่เพียงพอที่จะประกันอำนาจและความมั่นคงของกษัตริย์ในประเทศใดประเทศหนึ่งได้ จะต้องมีเครื่องมือหรือมาตรการที่เป็นรูปธรรมที่จะคอยปกป้องความชอบธรรมของระบบอนุรักษนิยมในยุคที่กระแสการปฏิวัติกำลังโหมกระหน่ำ พันธมิตรศักดิ์สิทธิ์ (Holy Alliance) จึงถือกำเนิดขึ้นภายหลังสนธิสัญญาสันติภาพที่กรุงปารีสฉบับที่สอง ในเดือนกันยายน ค.ศ. 1815 พันธมิตรศักดิ์สิทธิ์นี้เองที่ตั้งอยู่บนหลักการของกษัตริย์ในยุโรปทั้งหมดมีพันธะที่จะต้องปรองดองและร่วมมือกันเพื่อรักษาสถานะภาพเดิมของระบบอนุรักษนิยมภายในเอาไว้ บริบททางการเมืองภายในของยุโรปขณะนั้นมีความสำคัญในการช่วยให้ผู้ศึกษาเข้าใจการถือกำเนิดของหลักความชอบธรรมของระบบกษัตริย์ที่กรุงเวียนนาและพันธมิตรศักดิ์สิทธิ์ที่กรุงปารีสได้ เนื่องจากผู้นำอนุรักษนิยมที่ได้ผ่านประสบการณ์ที่เลวร้ายในช่วงการปฏิวัติฝรั่งเศสในปลายศตวรรษที่ 18 ที่เป็นบ่อเกิดของสงครามและการขยายอำนาจของฝรั่งเศสที่ได้สร้างความวุ่นวายไป

¹⁴ G. John Ikenberry, *After Victory: Institutions, Strategic Restraint and the Rebuilding of Order after Major Wars* (Princeton: Princeton University Press, 2000), p. 111.

ทั่วยุโรป เมื่อสงครามนโปเลียนได้นำพาอุดมการณ์ที่เป็นปฏิปักษ์กับระบบเก่า (ancien regime) แพร่กระจายไปทั่วยุโรป แม้ว่าผู้นำเหล่านี้จะกลับมาครองอำนาจอีกครั้ง แต่การพ่ายแพ้ของนโปเลียนมิได้ยุติพลังของมวลชนที่พยายามทำลายความชอบธรรมของระบบเก่าอยู่ตลอดเวลา นอกจากนี้บรรดาผู้เจรจาสันติภาพที่กรุงเวียนนาในค.ศ. 1815 เล็งเห็นความจำเป็นในการฟื้นฟูความชอบธรรมในราชบัลลังก์ของตนเองและระบบอนุรักษนิยมผ่านหลักความชอบธรรมของระบบกษัตริย์แล้ว ผู้นำอนุรักษนิยมเหล่านี้ตระหนักและรู้ซึ่งถึงภัยของกระแสเสรีนิยมและชาตินิยมที่พรมแดนของรัฐไม่อาจกีดกัน และเห็นพ้องถึงความจำเป็นภายในประเทศที่จะต้องร่วมมือกันเพื่อจัดการกับพลวัตการปฏิวัติที่ประเทศเดียวไม่สามารถรับมือได้ตามลำพัง ผู้นำอนุรักษนิยมซึ่งมีปัญหากันอยู่ร่วมกันจึงตกลงสร้างหลักประกันอำนาจและความมั่นคงของตนด้วยการสนับสนุนวัตถุประสงค์ของพันธมิตรศักดิ์สิทธิ์ซึ่งได้พัฒนาไปเป็นคอนเสิร์ตแห่งยุโรปในค.ศ. 1820 ที่มีหน้าที่ควบคุมและปราบปรามพลังที่ทำลายอำนาจและความชอบธรรมบัลลังก์ของกษัตริย์

โดยสรุปการประชุมที่เวียนนา มีความสำคัญที่นักวิชาการความสัมพันธ์ระหว่างประเทศมักมองข้ามไป ได้แก่การวางรากฐานของคอนเสิร์ตแห่งยุโรปในฐานะเครื่องมือรักษาระบบอนุรักษนิยมภายในประเทศที่ได้รับการฟื้นฟูในค.ศ. 1815 โดยมีหลักความชอบธรรมของระบบกษัตริย์เป็นหลักคำจูนความมั่นคงของระบบเก่าและ พันธมิตรศักดิ์สิทธิ์เป็นเครื่องประกันสถานะภาพเดิมภายในประเทศของผู้นำที่ถูกคุกคามจากพลวัตชาตินิยมและเสรีนิยมในยุโรปขณะนั้น หากจะพิจารณาตามข้อสังเกตของไอเคนเบอร์รี่ ที่ว่า “การจัดระเบียบหลังสงครามในแต่ละช่วงของประวัติศาสตร์จะเป็นการสะท้อนถึงความคิดที่แพร่หลายในหมู่ผู้เจรจาขณะนั้น ว่าอะไรควรจะเป็นหลักการและวัตถุประสงค์ที่เหมาะสมของระเบียบใหม่หลังสงคราม”¹⁵ หลักการที่สำคัญที่แพร่หลายในความคิดของผู้เจรจาที่กรุงเวียนนาจึงเป็นหลักการอื่นใดไปไม่ได้นอกจาก “หลักความชอบธรรมของระบบกษัตริย์” การเจรจาที่กรุงเวียนนาจึงมิได้มีจุดมุ่งหมายจำกัดแต่เฉพาะในด้านความสัมพันธ์ระหว่างรัฐเท่านั้น ดังเช่นที่เฟรเดอริก เก็นตซ์ ซึ่งเป็นเลขานุการของที่ประชุมที่กรุงเวียนนา กล่าวไว้ว่า “วัตถุประสงค์ที่ใหญ่กว่าของผู้เจรจาสันติภาพที่กรุงเวียนนา ได้แก่การควบคุมการก่อความไม่สงบของมวลชนและความไร้ระเบียบในยุคสมัยของเรา”¹⁶ การรักษาความมั่นคงของระบบการเมืองแบบอนุรักษนิยมภายในประเทศจึงเป็นหน้าที่ที่สำคัญที่สุดของบรรดาผู้นำที่ร่วมประชุมที่กรุงเวียนนา

¹⁵ G. John Ikenberry, *After Victory*, p. 16.

¹⁶ อ้างใน F. R. Bridge and R. Bullen, *The Great Powers and the European States System* (London: Longman, 1980), p. 28.

2.2 หลักความชอบธรรมของระบบกษัตริย์ (Dynastic Legitimacy) : หลักการพื้นฐานของคอนเสิร์ตแห่งยุโรป

ในทางด้านความสัมพันธ์ระหว่างประเทศหลักความชอบธรรมของระบบกษัตริย์ (legitimacy) (หรือเรียกโดยย่อว่า “หลักความชอบธรรม”) ซึ่งได้ถูกหยิบยกมาพูดถึงอย่างกว้างขวางในที่ประชุมที่กรุงเวียนนา มักไม่ได้รับการให้ความสำคัญเท่าที่ควร โดยมักถูกมองว่าเป็นเพียงโวหาร (rhetoric) หรือเป็นเพียงลมปาก (lip service) ที่ผู้นำไม่ได้จริงจังเท่าใดนัก อีกทั้งหลักความชอบธรรมยังถูกหยิบไปปรับใช้ผลประโยชน์ที่แอบแฝงของผู้ใช้อีกด้วย การที่ตอลเลียร์รองด์ (Talleyrand) ผู้แทนของฝรั่งเศสปกป้องหลักการนี้อย่างแข็งขันก็เพียงเพื่อต้องการให้ฝรั่งเศสในฐานะผู้แพ้สงครามไม่ถูกกีดกันออกไปและมีโอกาสมีส่วนร่วมในการเจรจาในที่ประชุมด้วย อีกทั้งยังเป็นโอกาสสร้างความแตกแยกในหมู่พันธมิตรอีกด้วย¹⁷ เกรก (Craig) กล่าวว่หลักความชอบธรรมของระบบกษัตริย์นั้นถูกใช้อย่างมีข้อจำกัด และใช้ได้เฉพาะในกรณีที่ผลประโยชน์ของประเทศมหาอำนาจมิได้กระทบกันเท่านั้น เขากล่าวต่อว่า “หลักคุณธรรมแห่งอำนาจต่างหากที่ถูกใช้อย่างเสมอหน้าเท่าเทียมมากกว่า (more consistently applied)”¹⁸ คาร์กิน (Darkin) สรุปในทำนองเดียวกันว่า “หากว่าเราต้องการหาว่าผู้เจรจาสันติภาพที่กรุงเวียนนาจะยึดถืออุดมการณ์ใดสักอย่างหนึ่ง อุดมการณ์นั้นน่าจะได้แก่ ความต้องการสร้างคุณธรรมแห่งอำนาจขึ้นมาสักรูปแบบหนึ่ง”¹⁹ ในขณะที่นักวิชาการบางท่านอาจไม่ได้ปฏิเสธความสำคัญของหลักความชอบธรรมโดยสิ้นเชิงแต่เห็นว่าเป็นหลักการที่มีความสำคัญในระดับรอง ออสเซียนเดอร์ (Oslander) เสนอว่าหลักความชอบธรรมของระบบกษัตริย์เป็นเพียงหนึ่งในหลักการหลายๆ หลักการที่มีบทบาทในการสร้างความเห็นพ้องระหว่างผู้นำในที่ประชุมที่กรุงเวียนนา²⁰ กุลลิค (Gulick) เชื่อว่าหลักความชอบธรรมเป็นเพียงหลักการที่ทำหน้าที่เสริมความเข้มแข็งของคุณธรรมแห่งอำนาจที่ได้สร้างขึ้นที่กรุงเวียนนาเท่านั้น²¹

¹⁷ A. J. Grant and Harold Temperley, *Europe in the Nineteenth and Twentieth Century 1789–1950*, 6th ed. revised and edited by Lillian Penson (London: Longman, 1969), p. 32.

¹⁸ Gordon Craig, *Europe since 1815*, 3rd ed. (New York: Holt, Rinehart and Winston, 1971), p. 18.

¹⁹ Darkin, “The Congress of Vienna and its antecedent,” in *Europe's Balance of Power*, ed. A. Sked, p.15

²⁰ Andreas Oslander, *The States System of Europe, 1640-1990: Peacemaking and the Conditions of International Stability* (Oxford: Clarendon Press, 1994), p. 219.

²¹ E. V. Gulick, “The Final Coalition and the Congress of Vienna 1813-15,” in *The New Cambridge Modern History Vol. IX: War and Peace in an Age of Upheaval 1789-1830*, ed. C. W. Crawley (Cambridge: Cambridge University Press, 1969), p. 654.

การประเมินคุณค่าของหลักความชอบธรรมของระบบกษัตริย์ที่กรุงเวียนนาโดยนักวิชาการ ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศข้างต้นอาจไม่ยุติธรรมนักหากได้มีการพิจารณาถึงบริบทการเมือง ภายในของประเทศต่างๆในยุโรปขณะนั้นอย่างถ่องแท้ การมองถึงหน้าที่และประโยชน์ของหลัก ความชอบธรรมแต่เฉพาะในแง่ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ เป็นเหตุให้นักวิชาการเหล่านี้มอง ข้ามจุดประสงค์ของหลักความชอบธรรมที่บรรดาผู้นำที่กรุงเวียนนาให้ความสำคัญไม่น้อยไปกว่า เรื่องทางดินแดนหรือการป้องกันการรุกรานจากประเทศใดประเทศหนึ่ง ดังที่ได้กล่าวไปแล้วว่า วาระที่สำคัญที่สุดอีกวาระหนึ่งของการประชุมที่กรุงเวียนนาคือการฟื้นฟูระบบอนุรักษนิยมหรือ ระบบกษัตริย์ภายในประเทศ ซึ่งอำนาจของผู้นำเหล่านี้ได้ถูกทำลายไปเมื่อครั้งการปฏิวัติฝรั่งเศส การกลับมาครองอำนาจของระบบกษัตริย์ในครั้งนี้จึงต้องการหลักการค้ำจุนบัลลังก์ หลักความชอบ ธรรมของระบบกษัตริย์มิใช่สิ่งใหม่แต่เป็นข้อเท็จจริงที่ผู้นำอนุรักษนิยมทุกคนในยุคนั้นเชื่อตรงกัน อย่างจริงใจอยู่แล้ว

หากกล่าวเช่นนี้ตัลเลียร์รองด์จึงมิใช่ผู้คิดค้นหลักความชอบธรรมและความสำเร็จในการปก ปองบัลลังก์ของพระเจ้าหลุยส์ที่ 18 และกษัตริย์ของแซกโซนีนั้นจึงมิได้มาจากความสามารถทาง การทูตของเขาอย่างเดียวหรือเป็นความบังเอิญเท่านั้น แต่เป็นเพียงข้อยืนยันถึงสิ่งที่เป็นความจริง ทางการเมืองในยุคนั้นอยู่แล้ว วอล์คเกอร์(Walker) กล่าวว่าหลักความชอบธรรมของระบบกษัตริย์ ที่กรุงเวียนนามีความศักดิ์สิทธิ์จริง เนื่องจากผู้นำที่กรุงเวียนนาเชื่อว่าความพยายามต่อสู้กับการ ปฏิวัติฝรั่งเศสและนโปเลียนอย่างยาวนานที่ใช้ทั้งเวลาและทรัพยากรจะเปล่าประโยชน์ลงทันทีหาก หลักความชอบธรรมถูกละเลยและบัลลังก์ของกษัตริย์ที่ชอบธรรมไม่ได้รับการปกป้อง²² ดังนั้น หลักความชอบธรรมที่กรุงเวียนนาจึงหมายถึง ระบบกษัตริย์เท่านั้นที่เป็นรูปแบบการปกครองที่ ชอบธรรมเพียงรูปแบบเดียว ซึ่งหลักสิทธิธรรมนี้เองที่จะกลายเป็นรากฐานและเป็นเหตุผลหลักที่ สำคัญที่คอนเสิร์ตแห่งยุโรปจะต้องทำการปกป้อง เนื่องจากผู้นำอนุรักษนิยมหลังค.ศ. 1815 เชื่อ ว่าดุลย์แห่งอำนาจระหว่างรัฐไม่สามารถจัดการกับการปฏิวัติและเป็นหลักประกันบัลลังก์ของตนได้ จึงอาจกล่าวได้ว่าหลักความชอบธรรมมีไว้เพื่อปกป้องผลประโยชน์ภายในของผู้นำเป็นสำคัญ

ตลอดเวลาที่ผ่านมาในประวัติศาสตร์ ในระบบระหว่างประเทศสมัยใหม่ ความสัมพันธ์ ระหว่างรัฐเป็นความสัมพันธ์ระหว่างองค์อธิปัตย์ (sovereign) ซึ่งได้แก่ กษัตริย์หรือเจ้าผู้ครองแคว้น ต่างๆ โดยเฉพาะตั้งแต่หลังสนธิสัญญาเวสต์ฟาเลีย ค.ศ. 1648 ในทัศนะของแนวคิดสำนักอังกฤษ (English School) หลักขัตติยวงศ์ (dynastic principle) จะเป็นเครื่องกำหนดสถานภาพความเป็น สมาชิกของระบบและกำหนดสิทธิและหน้าที่ขององค์อธิปัตย์²³ มาร์ติน ไวท์ (Martin Wight) ให้ ความหมายของ “ความชอบธรรมระหว่างประเทศ” (international legitimacy) ว่า ได้แก่หลักในการ

²² Mack Walker, ed., *Metternich's Europe 1813-1848* (New York: Harper Torchbooks, 1968), p. 26.

²³ Andrew Linklater, *Beyond Realism and Marxism: Critical Theory and International Relations* (Hong Kong: Macmillan, 1990), pp. 78 –79.

ตัดสินว่าใครจะเป็นสมาชิกที่ชอบธรรมของครอบครัวของระหว่างประเทศ เป็นหลักที่กำหนดการโอนถ่ายอำนาจอธิปไตย เหนือในการสืบทอดรัฐและเมื่อรัฐขนาดใหญ่แบ่งย่อยแตกเป็นรัฐเล็กหรือรัฐขนาดเล็กรวมตัวเข้าเป็นรัฐเดี่ยว”²⁴ เป็นที่ทราบกันดีว่าหลักความชอบธรรมระหว่างประเทศที่ครอบงำเป็นใหญ่ในศตวรรษที่ 18 คือ หลักความชอบธรรมของระบบกษัตริย์ (dynastic legitimacy) อำนาจอธิปไตยจะอยู่ในมือของกษัตริย์ซึ่งวางอยู่บนหลักความเชื่อในอำนาจเทวสิทธิ์ (divine rights of kings) ทั้งอำนาจและดินแดนจะถูกสืบทอดส่งต่อไปยังทายาท องค์อธิปัตย์เท่านั้นที่จะมีสิทธิทำสงครามและมีความสัมพันธ์ติดต่อกับรัฐอื่นได้ กษัตริย์จะใช้สิทธิอำนาจนี้แทนประชาชนทุกคนที่อยู่ในเขตแดนของพระองค์ ไวท์สรุปเพิ่มเติมว่าหลักความชอบธรรม “เป็นเรื่องที่สะท้อนถึงความใกล้ชิดระหว่างการเมืองภายในและการเมืองระหว่างประเทศ หลักความชอบธรรมใดก็ตามที่ครองความเป็นใหญ่ในการเมืองภายในประเทศ จะเป็นหลักความชอบธรรมที่ยึดถือกันในระดับระหว่างประเทศด้วย”²⁵ ออสเซียนเคอร์ให้ข้อสรุปในทำนองเดียวกันว่าหลักความชอบธรรมของระบบกษัตริย์สามารถเป็นหลักที่ขึ้นมาครอบงำระบบระหว่างของยุโรป (ก่อนยุคของการปฏิวัติ) ได้นั้นนอกจากจะมาจากกรณีที่รัฐต่างๆ ในขณะนั้นล้วนปกครองด้วยระบบกษัตริย์เกือบทั้งหมดแล้ว ยังอยู่ที่ระบบสังคมขณะนั้นของยุโรปยอมรับการผูกขาดอำนาจของกษัตริย์ ซึ่งมีรากฐานอยู่บนความเชื่อสองประการ ได้แก่ การยอมรับสถานะทางสังคมที่มีลำดับชั้น (hierarchical social order) และการยอมรับว่าการสืบสันตติวงศ์เป็นรูปแบบของการสืบทอดอำนาจทางการเมืองที่ชอบธรรมเพียงรูปแบบเดียว²⁶

การปฏิวัติระหว่างประเทศ (international revolution) มีบทบาทอย่างยิ่งในการทำทลายและบ่อนทำลายความชอบธรรมระหว่างประเทศ โดยแก่นสารแล้วการปฏิวัติหมายถึงการเปลี่ยนแปลงระบบการปกครองอย่างรวดเร็วและรุนแรงภายในรัฐใดรัฐหนึ่ง ซึ่งการปฏิวัตินั้นจะเป็นตัวแทนของความเชื่อหรือหลักการบางประการที่ขัดแย้งกับความเชื่อหรือหลักการของระบบที่ครองอำนาจอยู่ขณะนั้น แนวคิดสำนักอังกฤษเชื่อว่าการปฏิวัติ ซึ่งเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นภายในรัฐหนึ่ง สามารถแพร่ขยายไปสู่ประเทศอื่นๆ ในสังคมนระหว่างประเทศได้²⁷ ซึ่งหมายถึงระเบียบระหว่างประเทศในยุคสมัยหนึ่งนั้นพร้อมที่จะมีการเปลี่ยนแปลงได้ตลอดเวลา การปฏิวัติฝรั่งเศส (The French Revolution) ในค.ศ. 1789 ได้ปลุกเร้าให้เกิดความยุ่งเหยิงขึ้นไปทั่วทั้งทวีปยุโรปขณะนั้น จะเห็น

²⁴ ไวท์ตั้งข้อสังเกตว่า “หลักความชอบธรรมของระบบกษัตริย์ในฐานะที่เป็นหลักความชอบธรรมระหว่างประเทศสะท้อนทั้งจุดประสงค์และผลประโยชน์ของชนชั้นนำยุโรปในแต่ละยุคสมัยได้ดี” โปรดดู Martin Wight, *System of States*, edited by H. Bull and C. Holbraad (Bristol: Leicester University Press, 1977), p. 102.

²⁵ Ibid., p. 103.

²⁶ Osiander, *The States System of Europe*, p. 207.

²⁷ Martin Wight, *Power Politics*, edited by H. Bull and C. Holbraad (New York: Holmes & Meier, 1978), pp. 81–82.

ได้ชี้ว่ากรณีการปฏิวัติฝรั่งเศสนี้ถือเป็นการโจมตีโดยตรงต่อระบบเก่า (ancien regime) และหลักขัตติยวงศ์ (dynastic legitimacy) โดยเฉพาะการที่การปฏิวัตินั้นวางอยู่บนหลักการพื้นฐานที่สำคัญ ได้แก่ หลักอำนาจอธิปไตยของปวงชน (popular sovereignty) หลักการใหม่นี้ถือเป็นภัยอย่างร้ายแรงที่บ่อนทำลายหลักความชอบธรรมระหว่างประเทศในขณะนั้น เมื่อคณะปฏิวัติฝรั่งเศสได้แถลง “คำประกาศสิทธิมนุษยชนและสิทธิของพลเมือง” (La Declaration des Droits de l' Homme et du Citoyen) ในค.ศ. 1789 โดยมีใจความว่าอำนาจอธิปไตยนั้นอยู่ที่ “ชาติ” (nation) และสิทธิกำหนดใจของชาติ (national self-determination) หมายสิทธิของกษัตริย์ไม่²⁸ เมื่อการปฏิวัติเริ่มขึ้น สงครามปฏิวัติ (revolutionary war) ของฝรั่งเศสกับประเทศอื่นๆ ในยุโรปจึงเกิดขึ้นตามมา แม้ว่าสงครามดังกล่าวส่วนหนึ่งจะเป็นเรื่องของความมั่นคง อำนาจและผลประโยชน์ระหว่างรัฐตามแบบสงครามปกติทั่วไป²⁹ แต่ก็ปฏิเสธไม่ได้ว่าอุดมการณ์ที่ฝรั่งเศสได้พยายามเผยแพร่และส่งออกไปพร้อมกับการประกาศสงครามกับกษัตริย์และเจ้าผู้ครองแคว้นทั่วยุโรปและเพื่อปลดปล่อยปวงชนชาวยุโรปให้เป็นอิสระจากระบบทระราชย์ เป็นสิ่งที่ไม่สามารถตัดออกไปจากการพิจารณาได้

อาจกล่าวได้ว่าสงครามระหว่างฝรั่งเศสกับยุโรปในช่วง ค.ศ. 1792 ถึงค.ศ. 1815 นั้นถือเป็นการต่อสู้กันระหว่างหลักความชอบธรรมแบบใหม่ (อำนาจรัฐที่วางอยู่บนฐานของความเป็นชาติและสถาบันตัวแทน) และหลักความชอบธรรมเก่าของระบบกษัตริย์ “การต่อต้านการปฏิวัติ” (counter revolution) จึงเป็นไปเพื่อปกป้องหลักความชอบธรรมแบบเก่า การไม่ยอมรับความชอบธรรมของฝรั่งเศสของพระเจ้าเลโอโพลด์ที่ 1 (Leopold I) ของออสเตรีย เป็นเหตุผลให้ฝรั่งเศสในฐานะรัฐปฏิวัติ (revolutionary state) ต้องทำสงครามเพื่อความอยู่รอดในระบบระหว่างประเทศแบบเก่า³⁰ หลักความชอบธรรมใหม่ของฝรั่งเศสถูกนำมาใช้ในด้านต่างประเทศ โดยฝรั่งเศสปฏิเสธจะช่วยเหลือในเรื่องขอความช่วยเหลือในการขัดแย้งกับอังกฤษใน ค.ศ.1790 โดยถือว่า “สัญญาที่ทำกันภายในราชวงศ์บูร์บง” เป็นโมฆะไม่มีผลผูกมัดต่อรัฐบาลใหม่ของฝรั่งเศสที่ไม่อาจดำเนิน

²⁸ หลักการอื่นๆ ของฝรั่งเศสในฐานะ “รัฐปฏิวัติ” นอกจากหลักอธิปไตยเป็นของประชาชนแล้ว ยังรวมถึงการปฏิเสธพันธะที่รัฐในระบบเก่าเคยทำได้ การปฏิเสธกฎหมายระหว่างประเทศที่รัฐในระบบเก่าได้วางไว้ และการที่ฝรั่งเศสใช้สงครามเป็นเครื่องมือในรูปแบบใหม่ที่มีใช้ทำเพียงเพื่อจุดประสงค์จำกัด แต่เป็นสงครามที่อยู่บนพื้นฐานของการขยายอุดมการณ์ ดู David Armstrong, *Revolution and World Order: The Revolutionary State in International Society* (Oxford: Clarendon Press, 1993), pp. 84-88.

²⁹ ข้อถกเถียงในเรื่องของสงครามปฏิวัติฝรั่งเศส ดู Albert Sorel, *Europe and the French Revolution*, vol. 7 translated and edited by Alfred Cobban and J. W. Hunt (London: Macmillan, 1969); T. C. W. Blanning, *The Origins of the French Revolutionary Wars* (London and New York: Penguin, 1986), pp. 69-73.

³⁰ อาร์มสตรอง (Armstrong) กล่าวว่า “ผลกระทบของการปฏิวัติต่อระเบียบระหว่างประเทศมิได้เกิดจากการกระทำของฝรั่งเศสเท่านั้น แต่ปฏิกริยาของสังคมระหว่างประเทศก็มีส่วนด้วย” Armstrong, *Revolution and World Order*, p. 99.

นโยบายที่ขัดกับหลักความยินยอมเห็นชอบของประชาชนได้³¹ และเมื่ออำนาจของฝรั่งเศสในฐานะรัฐปฏิวัติขึ้นถึงจุดสูงสุดใน ค.ศ.1809 ภายใต้จักรวรรดิโปเลียน ระบบเก่าและความชอบธรรมของกษัตริย์ในยุโรปเกือบจะถึงจุดจบ เนื่องจากนโปเลียนได้นำระบบใหม่เข้าไปใช้ในดินแดนที่เป็นบริวารอยู่ภายใต้การปกครองราชวงศ์โบนาปาร์ต โรสแครนซ์กล่าวว่า “พลังชาตินิยมได้บ่อนทำลายระเบียบภายในประเทศของยุโรปเป็นครั้งแรก โดยกองทัพปฏิวัติของสาธารณรัฐฝรั่งเศสและจักรวรรดิโปเลียนมิได้โจมตีเพียงกองทัพของประเทศอนุรักษนิยมเท่านั้น แต่ยังเป็นการโจมตีโดยตรงที่โครงสร้างภายในของประเทศเหล่านั้นด้วย”³² การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในยุโรปโดยเฉพาะฝั่งตะวันตก นอกจากจะเป็นไปเพื่อประสิทธิภาพในการบริหารการปกครองของจักรวรรดิฝรั่งเศสแล้ว³³ อาทิเช่น การพัฒนาระบบการเก็บภาษี ระบบราชการแบบอาชีพและอิสระในการประกอบธุรกิจ ความศักดิ์สิทธิ์ของสัญญาและทรัพย์สิน ประมวลกฎหมายนโปเลียน (Code Napoleon) ที่ในสาระสำคัญได้ยกเลิกระบบศักดินาสวามิภักดิ์ (feudalism) สิทธิพิเศษของขุนนาง ส่งเสริมความเท่าเทียมกันภายใต้กฎหมายและได้รับทรัพย์สินของศาสนจักร รวมทั้งปลดปล่อยบางชนชาติออกจากกรกดขี่ของ “ทรราชย์ต่างชาติ”³⁴ ในยุคนี้ผู้นำในระบบเก่าจึงสูญเสียอำนาจทั้งในระดับระหว่างประเทศ (แพ้สงครามและเสียดินแดน) และในระดับภายในประเทศ (ความชอบธรรมของระบบกษัตริย์ถูกทำลายโดยหลักการเสรีนิยมและชาตินิยมของฝรั่งเศส)

หลังจากสงครามจบลง ในการประชุมที่กรุงเวียนนาหลักความชอบธรรมของกษัตริย์มีความสำคัญอย่างยิ่งในการสร้างความเห็นพ้องในหมู่ผู้นำยุโรปที่มาเข้าร่วมประชุม เมื่อการประชุมได้ดำเนินไป เกิดปัญหาความไม่ลงรอยในหมู่ประเทศผู้เจรจา ได้แก่ ปัญหาโปแลนด์และแซกโซนี ส่วนหนึ่งที่มาหาอำนาจสามารถยุติความขัดแย้งลงได้ เกิดจากบทบาทของหลักความชอบธรรมที่ทำให้บรรดาผู้นำต่างยอมรับและเคารพในสิทธิในดินแดนของกษัตริย์แซกโซนีโดยไม่ได้ใช้กำลังอำนาจเข้าตัดสิน หลังจากที่มีการปฏิวัติฝรั่งเศสและนโปเลียนได้สร้างความปั่นป่วนในระบบของ

³¹ รวมถึงใน ค.ศ.1789 ที่ฝรั่งเศสยกเลิกสิทธิพิวาล์ของบรรดาเจ้าผู้ครองแคว้นและพระน้อยใหญ่ในแคว้นอัลซาส (Alsace) ซึ่งเป็นสิทธิที่ดำรงอยู่ภายใต้สนธิสัญญาเวสต์ฟาเลียที่ฝรั่งเศสถือว่าเป็น โฆษะ ดู George Rude, *Revolutionary Europe 1783–1815* (London: Blackwell , 1967), pp. 276 – 281.

³² R. Rosecrance, *Action and Reaction in World Politics: International System in Perspective* (Wesport, CT: Greenwood Press, 1977), p. 47.

³³ J. H. Rose, *The Revolutionary and Napoleonic Era 1789 –1815* (New York: Prentice-Hall ,1989), pp. 120-33.; Michael Boers, *Europe under Napoleon 1799-1815* (London: Routledge,1992)

³⁴ ซึ่งในข้อนี้การรุกรานและยึดครองดินแดนในยุโรปของนโปเลียนเองก็ถือว่าเป็น “ทรราชย์ต่างชาติ” และปลุกเร้ากระแสชาตินิยมในยุโรปให้เกิดขึ้นเช่นกัน P. W. Schroeder, “Napoleon’s Foreign Policy: A Criminal Enterprise ” in *Consortium on Revolutionary Europe 1750-1850, Proceeding 1989: Bicentennial of the French Revolution*, eds. Donald Horward and John Horgan (Florida: Rose Printing, 1990), pp. 104-111.; Charles J. Esdaile, *The Wars of Napoleon* (New York: Longman, 1995)

ยุโรป จึงมีความจำเป็นต้องสร้างหรือฟื้นฟูหลักการที่จะทำหน้าที่ค้ำจุนบัลลังก์ของกษัตริย์ในยุโรปขึ้นมาใหม่ เจ้าชายตัลเลียร์รอนด์ (Charles Maurice de Talleyrand-Perigord, Prince de Benevent) ผู้แทนของฝรั่งเศสที่กรุงเวียนนา เล็งเห็นถึงความจำเป็นในการสร้าง “หลักการที่จะประกันความมั่นคงและเป็นรากฐานของระเบียบใหม่ในยุโรป”³⁵ ตัลเลียร์รอนด์พบว่าในขณะนั้นบรรดาผู้นำในระบบเก่าไม่ว่าจะเป็นกษัตริย์ เจ้าผู้ครองแคว้นและบรรดาขุนนางต่างๆ ในยุโรป กำลังตกเป็น “ฝ่ายรับ” จากการรุกของการปฏิวัติ ผู้นำเหล่านี้จะต้องทำมากกว่าการปกป้องตัวเองจากการทำทายนานาจากการปฏิวัติ นั่นก็คือการเพิ่มความชอบธรรมของตนเอง หลักความชอบธรรมดังกล่าวที่ได้รับการอ้างถึงนับครั้งไม่ถ้วนในที่ประชุมที่กรุงเวียนนานั้นมีสาระสำคัญ ได้แก่ สิทธิอันชอบธรรมของกษัตริย์ต่อราชบัลลังก์ของตนโดยที่ไม่มีมหาอำนาจใดในยุโรปจะสามารถถิรอนหรือถอดถอนกษัตริย์องค์ใดออกจากบัลลังก์ได้

ดังที่ได้กล่าวไปแล้วข้างต้นว่าบุคคลผู้หนึ่งที่มีบทบาทมากที่สุดในการเป็นผู้ริเริ่มและต่อสู้อย่างแข็งขันในฐานะผู้ปกป้องหลักความชอบธรรมของกษัตริย์คือ เจ้าชายตัลเลียร์รอนด์ ขุนนางผู้หนึ่งในอดีตเคยเป็นนักบวชและครั้งหนึ่งเคยเป็นเสนาบดีต่างประเทศรับใช้ โปเลียนมาหลายสมัย³⁶ ได้รับการยอมรับจากนักประวัติศาสตร์ถึงความสามารถในด้านการทูต โดยเฉพาะการที่เขาสามารถนำฝรั่งเศสในฐานะผู้แพ้สงครามเข้ามีส่วนในการเจรจาที่กรุงเวียนนาได้สำเร็จ แต่ในความจริงแล้วบทบาทที่แท้จริงของตัลเลียร์รอนด์นั้น ได้แก่ การที่เขาเล็งเห็นถึงความสำคัญของการสร้างหลักการขึ้นมาบางประการ เพื่อสร้างความเห็นพ้องให้เกิดขึ้นในหมู่มหาอำนาจ แม้ว่านักประวัติศาสตร์ส่วนหนึ่งจะเห็นว่าเขาสันนิษฐานหลักความชอบธรรมก็เพื่อผลประโยชน์ของฝรั่งเศสและราชวงศ์บูร์บง และต้องการสร้างความแตกแยกให้เกิดขึ้นในฝ่ายพันธมิตรที่ชนะสงครามในที่ประชุมคอนเกรส แต่หากพิจารณาให้ถ่องแท้จะพบว่า ตัลเลียร์รอนด์ได้ปกป้องหลักความชอบธรรมของกษัตริย์อย่างแข็งขัน เนื่องจากเขาเชื่อว่าหลักความชอบธรรมของกษัตริย์ คือเงื่อนไขที่สำคัญในการปกป้องเสถียรภาพของยุโรป เขาได้เสนอว่า “ยุโรปจะไม่สามารถมีดุลยภาพ (equilibrium) ได้ หากสิทธิอันชอบธรรมในบัลลังก์ของกษัตริย์ทุกพระองค์ไม่ได้รับการยอมรับ”³⁷

³⁵ ตัลเลียร์รอนด์ได้อ้างถึงหลักการดังกล่าวหลายครั้งในจดหมายถึงพระเจ้าหลุยส์ที่ 18 ดู Osiander, *The States System of Europe*, p. 173.

³⁶ จากความโศกโชนของประสบการณ์ทางการเมืองต่างประเทศของตัลเลียร์รอนด์ จนมีการกล่าวว่า “แม้ตัลเลียร์รอนด์จะเปลี่ยนข้างหลายครั้งก็ตาม แต่สำหรับเขาผลประโยชน์ของฝรั่งเศสไม่เคยเปลี่ยน” อ้างถึงใน M. E. Barlen, *The Foundations of Modern Europe 1789-1871* (London: G. Bell & Sons, 1968), p. 57.

³⁷ อ้างถึงใน Paul W. Schroeder, “Did the Vienna Settlement Rest on a Balance of Power,” *American Historical Review* 97, No. 3 (June 1992): p. 696.

ตัลเลียร์รองด์เชื่อว่าระบอบกษัตริย์ (monarchical regime) เป็นระบอบการปกครองระบอบเดียวที่มีความชอบธรรมที่สุดและเหนือกว่าการปกครองรูปแบบอื่นๆ เนื่องจากความไม่แน่นอนของสิทธิในการสืบทอดอำนาจของรัฐจะนำไปสู่สงครามทั้งภายในและภายนอกประเทศ แต่ระบบการสืบสันตติวงศ์ในระบบกษัตริย์ที่สืบทอดกันมาเป็นเวลายาวนานนั้นเปิดโอกาสให้มีการโต้เถียงหรือแข่งขันในการสืบทอดอำนาจน้อยกว่าระบบการปกครองแบบอื่น³⁸ ความขัดแย้งภายในเกี่ยวกับการโอนถ่ายอำนาจนั้น สำหรับตัลเลียร์รองด์อาจนำไปสู่นโยบายต่างประเทศที่รุกรานขยายอำนาจจากประสบการณ์ของฝรั่งเศสในยุคปฏิวัติและนโปเลียนเป็นตัวอย่างสำคัญที่ยากจะลืมเลือน เสถียรภาพในระยะยาวจึงเกิดจากการโอนถ่ายอำนาจที่ดำเนินไปตามแบบแผนการสืบราชสมบัติอย่างสงบโดยไม่เกิดความขัดแย้งภายในระบบการเมือง

นอกเหนือจากเรื่องการสืบทอดอำนาจภายในแล้ว ตัลเลียร์รองด์ยังคัดค้านการใช้อำนาจของรัฐมหาอำนาจในการเข้ายึดครองดินแดนและจัดการแบ่งปันกันตามอำเภอใจโดยไม่คำนึง “ความชอบธรรม” เขากล่าวว่า “การเข้ายึดครองด้วยกำลังทหาร (conquest) นั้นไม่ได้ให้อำนาจที่ชอบธรรมแก่ประเทศมหาอำนาจในการละเมิดอำนาจอธิปไตยของประเทศขนาดเล็ก”³⁹ ตัลเลียร์รองด์เชื่อว่าดุลยภาพของยุโรปและเสถียรภาพที่ยั่งยืนนั้นจะเกิดขึ้น “ต่อเมื่อสิทธิอำนาจในการปกครองจะได้รับสืบทอดหรือโอนถ่ายตามรูปแบบเดิมที่ปฏิบัติสืบกันมา...แบบแผนในการสืบทอดอำนาจในแต่ละรัฐที่ไม่มีการเปลี่ยนแปลงจะเป็นเงื่อนไขที่สำคัญของดุลยภาพในยุโรป”⁴⁰ และอีกครั้งที่เขาแสดงให้เห็นถึงความสำคัญของเสถียรภาพในระดับภายในประเทศที่มีผลต่อเสถียรภาพในระดับระหว่างรัฐ การตกลงกันในหมู่ประเทศมหาอำนาจที่วางอยู่บนหลักดุลยภาพอำนาจ (balance of power) โดยเฉพาะการเข้ายึดครองและแบ่งปันดินแดนจะสูญเปล่าหากละเลยเรื่องภายในประเทศ ตัลเลียร์รองด์ได้กล่าวไว้ว่า

“...ตามสนธิสัญญาสันติภาพที่กรุงปารีส การจัดสรรดินแดนใหม่จะนำมาซึ่งดุลยภาพแห่งอำนาจที่แท้จริงและถาวรในยุโรป แต่ในอีกด้านหนึ่งดุลยภาพดังกล่าวจะไร้ประโยชน์หากว่าที่ประชุมคองเกรสมิได้ยอมรับ รากฐานที่สำคัญของความสงบสุขในอนาคตของยุโรป หลักความชอบธรรม นอกจากจะช่วยรักษาความสงบภายในรัฐแต่ละรัฐแล้ว ในขณะเดียวกันยังช่วยปกป้องรัฐเหล่านี้จากการดำเนินความสัมพันธ์ระหว่างกันโดยใช้กำลังเป็นที่ตั้ง”⁴¹

³⁸ Osiander, *The States System of Europe*, p. 212.

³⁹ อ้างถึงใน Guliemo Ferrero, *The Reconstruction of Europe: Talleyrand and the Congress of Vienna* trans. T. R. Jaeckel (New York: G. P. Putnam's Sons, 1941), p. 59.

⁴⁰ อ้างถึงใน Gulick, *Europe's Classical Balance of Power*, p. 228.

⁴¹ อ้างถึงใน Harold Nicolson, *The Congress of Vienna* (London: Methuen, 1961), p. 73.

กล่าวได้อีกนัยหนึ่งว่าสำหรับคัลเลอร์องด์ เสถียรภาพภายในประเทศไม่อาจแยกออกจาก เสถียรภาพระหว่างประเทศได้ ระเบียบระหว่างประเทศจึงควรเกิดจากความเห็นพ้องบนหลักความ ชอบธรรมมากกว่าการใช้กำลังแบ่งปันทางวัตถุในหมู่มหาอำนาจ ซึ่งมักเป็นต้นเหตุของความขัดแย้งระหว่างรัฐ ในด้านหนึ่งเราจะพบว่าคัลเลอร์องด์ได้เรียกร่องสิทธิแทนประเทศขนาดเล็กในยุโรป โดยเฉพาะเขาได้ประท้วงว่าการที่ประเทศผู้ชนะสงครามทั้งสิ้น พยายามจะกีดกันไม่ให้ฝรั่งเศส และประเทศขนาดเล็กเข้าร่วมประชุมที่กรุงเวียนนาในตอนแรก โดยเห็นว่าการกระทำดังกล่าวของ “ผู้ยิ่งใหญ่ทั้งสิ้น” ขาดความชอบธรรม ฝรั่งเศสจึงกลายเป็นกระบอกเสียงของประเทศขนาดเล็กในยุโรปไปโดยปริยายในการไม่ยอมรับสิทธิของประเทศมหาอำนาจทั้งสิ้น แม้ว่าคัลเลอร์องด์จะ ประสบความสำเร็จในการคัดค้านครั้งนี้⁴² อันเนื่องมาจากมหาอำนาจผู้ชนะสงครามยังคงมี สัมพันธไมตรีแน่นแฟ้นอยู่ แต่ในภายหลังคัลเลอร์องด์จะสามารถมีสิทธิมีเสียงได้อีกครั้งเมื่อความขัดแย้งเริ่มเกิดขึ้นในหมู่ประเทศผู้ชนะทั้งสิ้นในกรณีปัญหาแซกโซนีและโปแลนด์

สำหรับในส่วนถัดไปจะได้อธิบายให้เห็นถึงบทบาทและความสำคัญของหลักความชอบธรรม ของระบบกษัตริย์ (legitimacy) ที่ถือเป็นเครื่องสร้างฉันทามติในหมู่ผู้เจรจาที่กรุงเวียนนา ผ่านการ พิจารณากรณีทั้งหมด 4 กรณี ได้แก่ 1) กรณีการฟื้นฟูราชวงศ์บูร์บงในฝรั่งเศส 2) กรณีปัญหา แซกโซนี (Saxony) 3) กรณีปัญหาการลงโทษฝรั่งเศสหลังสมัยหนึ่งร้อยวัน (Hundred Days) และ สุดท้าย 4) กรณีปัญหาความชอบธรรมของมูราต (Murat) บนบัลลังก์ของอาณาจักรซิซิลีทั้งสอง ซึ่งทั้งหมดจะเป็นการยืนยันถึงการเห็นพ้องในหมู่ผู้นำหลังสงครามนโปเลียนว่าระบบอนุรักษนิยม จำเป็นที่จะต้องมีหลักการบางประการมาทำหน้าที่ค้ำจุนความมั่นคง และสถานภาพเดิม (status quo) ซึ่งหลักความชอบธรรมที่ได้รับการสถาปนาที่กรุงเวียนนานั้นเองจะ ได้กลายเป็นรากฐานที่สำคัญของ คอนเสิร์ตแห่งยุโรปต่อไป

2.2.1 หลักความชอบธรรมกับการฟื้นฟูราชวงศ์บูร์บง

สำหรับปัญหาว่าใครจะเป็นผู้ปกครองฝรั่งเศส หลังจากสงครามจบลงนั้นถือเป็นบท ทดสอบหลักความชอบธรรมของระบบกษัตริย์ครั้งสำคัญ โดยประเด็นดังกล่าวได้รับการหารือตั้ง แต่การประชุมที่เมืองชา-ติยอง (Chatillon) เดือนกุมภาพันธ์ ค.ศ. 1814 เมื่อประเทศพันธมิตรต่างเห็น พ้องว่าการกำจัดนโปเลียนออกจากบัลลังก์ฝรั่งเศสเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ แต่ปัญหาที่เกิดขึ้นมี อยู่ว่าประเทศพันธมิตรทั้งสิ้น มิได้มีความเห็นตรงกันเกี่ยวกับอนาคตของผู้จะครองบัลลังก์ฝรั่งเศส

⁴² คัลเลอร์องด์ได้ประท้วงในวันที่ 23 กันยายน ค.ศ. 1814 ทำให้ต้องเลื่อนการประชุมออกไปเป็นวันที่ 1 พฤศจิกายน แทน โดยสนธิสัญญาสันติภาพกรุงปารีสครั้งที่ 1 มีการลงนามของตัวแทนจาก 8 ประเทศ แต่ในทาง ปฏิบัติมีเฉพาะเพียงมหาอำนาจ 4 ประเทศเท่านั้นที่จะมีสิทธิได้หารือในประเด็นสำคัญ ดู Charles K. Webster, *The Congress of Vienna 1814-15*, 2nd ed. (London: G. Bell & Sons, 1950), p. 36.

แทนโปเลียน โดยออสเตรียต้องการให้โอรสของนโปเลียนครองราชย์ภายใต้การสำเร็จราชการของ อาร์คดัชเชส มารีหลุยส์ (Archduchess Marie Louise)⁴³ ในขณะที่ซาร์อเล็กซานเดอร์แห่งรัสเซียต้องการให้ ซอง แบร์นาดอตต์ (Jean Bernadotte) อดีตขุนพลของนโปเลียน ซึ่งดำรงตำแหน่งรัชทายาทของบัลลังก์ สวีเดน (Prince Royal of Sweden) มาปกครองฝรั่งเศส⁴⁴ หรือแม้กระทั่ง ดยุกแห่งออร์เลอองส์ (Duc d'Orleans) ก็เป็นหนึ่งในผู้ที่มีสิทธิที่จะถูกเลือกขึ้นเป็นกษัตริย์องค์ใหม่ มีเพียงอังกฤษเท่านั้นที่สนับสนุนราชวงศ์บูร์บงและพระเจ้าหลุยส์ที่ 18 ตั้งแต่แรก แต่เราจะพบว่าในที่สุดแต่ละฝ่ายจะยอมเห็นชอบให้มีการฟื้นฟูราชวงศ์บูร์บง สำหรับเมตเตอร์นิค (Metternich) ผู้ซึ่งครั้งหนึ่งเคยต้องการให้นโปเลียนอยู่บนบัลลังก์ฝรั่งเศสต่อไป⁴⁵ แต่ต่อมาเขาพบว่าแม้แต่การสำเร็จราชการของเจ้าหญิงมารีหลุยส์ ก็ไม่ใช่ทางเลือกที่เป็นไปได้ในทางปฏิบัติและพระเจ้าหลุยส์ที่ 18 เท่านั้นที่เป็นทางเลือกเดียวที่เหมาะสม⁴⁶ อาจกล่าวได้ว่าไวเคานท์ คาสเซิลเรห์ (Robert Stewart, Viscount Castlereagh) เป็นผู้เสนอตั้งแต่ต้นว่าเสถียรภาพของฝรั่งเศสและยุโรปจะขึ้นอยู่กับราชวงศ์บูร์บง⁴⁷ อังกฤษจึงมีบทบาทอย่างมากในการผลักดันให้ราชวงศ์บูร์บงกลับมาครองอำนาจอีกครั้ง

⁴³ พระราชธาติของจักรพรรดิฟรานซ์ที่ 1 ของออสเตรีย อภิเษกกับนโปเลียนในค.ศ. 1810 และได้ให้กำเนิดรัชทายาท คือ นโปเลียนที่ 2 (ค.ศ. 1811–1832) “ราชาแห่งกรุงโรม” (King of Rome) ซึ่งภายหลังได้บรรดาศักดิ์เป็นดยุกแห่งไรค์สตัดต์ (Duke of Reichstadt) ดู สุปรานี มุขวิจิตร, ประวัติศาสตร์ยุโรป ตั้งแต่ ค.ศ. 1815–ปัจจุบัน, เล่ม 1 (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, 2532), หน้า 14–22.

⁴⁴ ซอง แบบติสต์ จูลส์ แบร์นาดอตต์ นายพลแห่งฝรั่งเศสได้รับเชิญให้มาเป็นรัชทายาทของบัลลังก์สวีเดนเมื่อกษัตริย์คาร์ล ที่ 13 (Carl XIII) เห็นว่านายพลผู้แปรพักตร์จากนโปเลียนผู้นี้จะสามารถช่วยให้สวีเดนรอดพ้นจากการคุกคามของฝรั่งเศสได้ แบร์นาดอตต์ได้รับการสนับสนุนจากพระเจ้าซาร์แห่งรัสเซียและได้นำสวีเดนเข้าร่วมกับพันธมิตรรบกับนโปเลียน ภายหลังขึ้นครองราชย์เป็นกษัตริย์ของสวีเดนพระนามว่า พระเจ้าคาร์ล โจอฮาน ที่ 14 (Carl XIV Johan: 1818–1848) โปรดดู Franklin L. Ford, Europe 1780-1830, 2nd ed. (Singapore: Longman, 1989), pp. 275-276.

⁴⁵ หลังการประชุมที่ชาติยง เมตเตอร์นิคยังไม่ละทิ้งความพยายามที่จะให้ออสเตรียสงบศึกกับฝรั่งเศส แต่เมื่อนโปเลียนยังคงตั้งมั่นไม่ยอมรับข้อเสนอสันติภาพของพันธมิตร โดยเฉพาะประเด็นเขตแดนของฝรั่งเศส เขาจึงต้องเลิกล้มแผนดังกล่าว ดู Henry Kissinger, A World Restored: Metternich, Castlereagh and the Problems of Peace 1812-22 (London: Weidenfeld & Nicolson, 1999), pp. 121-124.

⁴⁶ จริงอยู่ที่แผนการการสำเร็จราชการของอาร์คดัชเชส มารีหลุยส์ จะเปิดโอกาสให้ออสเตรียสามารถมีอิทธิพลต่อฝรั่งเศสได้ แต่เมตเตอร์นิคพบว่าปราบดาไถ่ที่นโปเลียนยังมีชีวิตอยู่แม้จะถูกส่งไปอยู่ในที่ห่างไกลก็ตาม แผนการที่จะให้พระโอรสของนโปเลียนสืบทอดบัลลังก์ฝรั่งเศสจะไม่ยั่งยืนในทางปฏิบัติ โปรดดู Schroeder, The Transformation of European Politics, pp. 504-508.

⁴⁷ คาสเซิลเรห์ได้ยึดมั่นในแนวคิดของอดีตนายกรัฐมนตรี วิลเลียม พิตต์ (ผู้บุตร) (William Pitt, the younger) ที่เคยกล่าวไว้ว่า “ข้าพเจ้าเชื่อว่าการฟื้นฟูราชวงศ์บูร์บงจะสามารถเสริมสร้างเสถียรภาพของฝรั่งเศสและยุโรปได้” คาสเซิลเรห์เองได้เคยทูลพระเจ้าซาร์ในเดือนกุมภาพันธ์ว่า อย่างน้อยข้อได้เปรียบที่สุดของราชวงศ์บูร์บงคือ “ความชอบธรรมที่ปราศจากข้อโต้แย้ง” ดู Gulick, Europe's Classical Balance of Power, pp. 165–167.

ไม่ว่าจะเป็นการที่คาสเซิลเรห์สามารถเกลี้ยกล่อมเมตเตอร์นิคให้เปลี่ยนใจได้สำเร็จในการประชุมที่เมืองบาเซล (Basel) ในเดือนมกราคม ค.ศ.1814 และการที่รัฐบาลอังกฤษรีบประกาศรับรองรัฐบาลของพระเจ้าหลุยส์ที่ 18 ในเดือนมีนาคม ค.ศ. 1814⁴⁸ มีเพียงพระเจ้าซาร์อเล็กซานเดอร์ของรัสเซียเท่านั้นที่มิได้เห็นชอบกับการฟื้นฟูราชวงศ์บูร์บงตั้งแต่แรก ซึ่งถือเป็นเรื่องที่น่าประหลาดเนื่องจากพระองค์ถูกแวดล้อมด้วยบุคคลที่ไม่เห็นด้วยกับแผนการของพระองค์ทั้งสิ้น โดยเฉพาะ ปอสโซ ดิ บอร์โจ (Pozzo di Borgo) ที่ปรึกษาคนสนิทที่สนับสนุนราชวงศ์บูร์บงอย่างเต็มที่ แม้ซาร์จะทรงเห็นด้วยอย่างไม่เต็มใจนัก แต่ส่วนหนึ่งพระองค์ได้ยอมรับกับอังกฤษและออสเตรียว่า สิทธิในการเลือกผู้นำของฝรั่งเศสควรให้เป็นเรื่องภายในที่ชาวฝรั่งเศสจะเป็นผู้ตัดสินใจเอง⁴⁹

นอกจากประเทศพันธมิตรแล้วบทบาทของชาวฝรั่งเศสเอง โดยเฉพาะคัลเลอร์รอดมีมีส่วนสำคัญอย่างยิ่งในการผลักดันให้ราชวงศ์บูร์บงได้กลับมาปกครองฝรั่งเศสได้สำเร็จอีกครั้ง คัลเลอร์รอดได้ชี้ให้เห็นว่าข้อดีที่สำคัญที่สุดของการฟื้นฟูราชวงศ์บูร์บงได้แก่การขจัดพลวัตรภายในของฝรั่งเศสออกไป “ฝรั่งเศสภายใต้โปเลียนมีพลวัตรมากเกินไปทำให้ต้องปลดปล่อยพลังนั้นออกมาด้วยการทำสงครามและการขยายอำนาจ แต่ฝรั่งเศสภายใต้ราชวงศ์บูร์บงที่มีนโยบายอนุรักษ์นิยมนั้น จะพอใจอาณาเขตทางดินแดนเดิมที่ฝรั่งเศสเคยมีในอดีตและไม่มียุทธการ ฝรั่งเศสจะกลับมามีรัฐบาลที่ยึดมั่นในหลักการที่จะประกันสันติภาพของยุโรปอีกครั้ง”⁵⁰ นอกจากนั้น คัลเลอร์รอดยังมีบทบาทสำคัญในการเปลี่ยนใจพระเจ้าอเล็กซานเดอร์ในระหว่างที่พระองค์มาพำนักอยู่ที่บ้านพักของคัลเลอร์รอดที่กรุงปารีสในช่วงเดือนมีนาคม ให้หันมาสนับสนุนราชวงศ์บูร์บงได้สำเร็จ คัลเลอร์รอดได้เกลี้ยกล่อมซาร์แห่งรัสเซียด้วยเหตุผลที่น่าเชื่อถือที่ว่า

“...ฝรั่งเศสยอมรับความพ่ายแพ้และการยึดครองจากกำลังทหารของรัสเซียโดยคุณผู้ แต่การจะตั้งกษัตริย์ขึ้นมากปกครองฝรั่งเศสนั้นจะกระทำโดยการใช้อำนาจบังคับอย่างเดียวไม่อาจเพียงพอ หากรัสเซียต้องการให้ฝรั่งเศสมีเสถียรภาพที่ยั่งยืนและปราศจากการคัดค้านจากภายในนั้น จำเป็นจะต้องมีหลักการบางประการมารองรับความชอบธรรมของรัฐบาลใหม่ พระเจ้าหลุยส์ที่ 18 คือหลักการที่ว่านั้น พระองค์คือกษัตริย์ที่ชอบธรรมเพียงพระองค์เดียวเท่านั้นของฝรั่งเศส...”⁵¹

⁴⁸ Schroeder, *The Transformation of European Politics*, p. 521.

⁴⁹ Kissinger, *A World Restored*, pp. 124–125.

⁵⁰ ข้อได้เปรียบอื่นๆของราชวงศ์บูร์บงได้แก่ นอกจากจะมีความชอบธรรมโดยไม่ต้องได้รับการสนับสนุนจากต่างชาติแล้ว ยังสามารถยอมรับอาณาเขตโบราณ (ancient limits) ได้โดยไม่ถือเป็นการเสียหน้า ดู Gulick, “The Final Coalition and the Congress of Vienna 1813-15” in *The New Cambridge Modern History Vol. IX: War and Peace in an Age of Upheaval 1789-1830*, ed. C. W. Crawley, p. 642.

⁵¹ อ้างถึงใน Osiander, *The State System of Europe*, p. 214.

แม้นักวิชาการบางท่านจะไม่เห็นความดีความชอบของคัลเลอร์องค์ในการการหนุ
ราชวงศ์บูร์บง โดยให้เหตุผลว่าเขาเป็นเพียงแต่ผู้ที่นำนโยบายที่ได้รับการตกลงเรียบร้อยแล้วของ
พันธมิตรไปปฏิบัติให้เป็นผลเท่านั้น⁵² แต่อย่างน้อยก็ถือว่าเขาได้พูดแทนสิ่งที่อยู่ในใจของผู้นำ
ยุโรปหลายคนในขณะนั้น

หลังจากคัลเลอร์องค์ในฐานะผู้นำรัฐบาลชั่วคราวของฝรั่งเศสได้เสนอเรื่องเข้าวุฒิสภา และ
ทางสภาได้ผ่านรัฐธรรมนูญประกาศให้พระเจ้าหลุยส์ที่ 18 ขึ้นครองราชย์เป็นกษัตริย์ภายใต้รัฐธรรมนูญ
ของฝรั่งเศสในวันที่ 6 เมษายน ค.ศ. 1814⁵³ สำหรับประเด็นรัฐธรรมนูญ (La Charte) ในค.ศ.
1814 จัดว่าเป็นการประนีประนอมระหว่างมรดกของการปฏิวัติฝรั่งเศสและหลักความชอบธรรม
ของระบบกษัตริย์ ซึ่งคาสเซิลเรห์ได้มีบทบาทอีกครั้งในการผลักดันให้พระเจ้าหลุยส์ที่ 18 ยอมรับ
รัฐธรรมนูญดังกล่าวที่ร่างขึ้นโดยคัลเลอร์องค์⁵⁴ แม้ว่าความชอบธรรมของรัฐบาลพระเจ้าหลุยส์นั้น
ส่วนหนึ่งคงจะต้องพึ่งพาการรับรอง (recognition) ของประเทศมหาอำนาจต่างชาติ แต่คิสซิงเจอร์
(Kissinger) ซึ่งให้เราเห็นว่า “ความชอบธรรมนั้นจะสร้างหรือเรียกกลับคืนมาโดยการบังคับไม่ได้
หากแต่ต้องมาจากการยอมรับที่เกิดขึ้นเองอย่างเป็นธรรมชาติ”⁵⁵ ฝ่ายพันธมิตรเองก็ต้องยอมรับว่า
ถ้าหากนำตัวเลือกอื่นที่ไม่ใช่ราชวงศ์บูร์บงขึ้นเป็นกษัตริย์ของฝรั่งเศส จะต้องหมายถึงการเข้ามา
แทรกแซงของมหาอำนาจต่างชาติในการเมืองภายในของฝรั่งเศสไม่มากนักน้อย ซึ่งจุดนี้จะเป็นผล
เสียมากกว่าและเป็นสิ่งที่ทุกฝ่ายพยายามหลีกเลี่ยง⁵⁶ การฟื้นฟูราชวงศ์บูร์บงจึงเป็นทางเลือกที่ลงตัว
ที่สุด เนื่องจากทุกฝ่ายไม่ต้องกังวลว่ารัฐบาลใหม่ของฝรั่งเศสจะตกอยู่ใต้อิทธิพลของประเทศใด

โดยสรุป การที่พระเจ้าหลุยส์ที่ 18 สามารถกลับมาครองอำนาจได้สำเร็จ จึงเป็นชัยชนะของ
หลักความชอบธรรมซึ่งประเทศพันธมิตรต่างเห็นพ้องถึงความสำคัญในการเป็นเงื่อนไขที่
สำคัญของเสถียรภาพของการเมืองภายในของฝรั่งเศสและเสถียรภาพระหว่างประเทศของยุโรป
โดยพันธมิตรจะต้องริบสร้าง ความชอบธรรมด้วยการรับรองรัฐบาลของพระเจ้าหลุยส์ที่ 18 แล้วจึง

⁵² Gulick, *Europe's Classical Balance of Power*, pp. 172–173.

⁵³ บรรดาศักดิ์เดิมของพระเจ้าหลุยส์ที่ 18 คือ เคานท์แห่งโปรวองซ์ (Comte de Provence) ซึ่งได้ลี้ภัยอยู่
ในอังกฤษในช่วงของการปฏิวัติ แม้บุคลิกส่วนพระองค์จะขาดบารมี(charisma)แต่ก็นับว่าสะท้อนถึงการ
ประนีประนอมเป็นที่ยอมรับได้ของทุกฝ่าย โปรดดู เอ็ม ฉายงาม, *ประวัติศาสตร์ฝรั่งเศส ค.ศ. 1789-1848*
(กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิชย์, 2523), หน้า 144-153.

⁵⁴ พระเจ้าหลุยส์ทรงปฏิเสธที่จะยอมรับรัฐธรรมนูญดังกล่าวในตอนแรก เนื่องจากทรงเห็นว่าเป็นการลด
รอนอำนาจเทวสิทธิ์ (divine right of kingship) ของพระองค์ และสัญญาว่าจะเป็นผู้ประทานรัฐธรรมนูญให้กับ
ชาวฝรั่งเศสเอง ดู J. P. T. Bury, *France 1814-1940*, 4th ed. (London: Methuen, 1969), pp. 2-8. และดูรายละเอียด
ของรัฐธรรมนูญ ค.ศ.1814 ใน เกรียงไกร เจริญธนาวัฒน์, *ระบบการเมืองการปกครองฝรั่งเศส* (กรุงเทพมหานคร:
สำนักพิมพ์สยามศิลป์การพิมพ์, 2543), หน้า 11-13.

⁵⁵ Kissinger, *A World Restored*, pp. 169-173.

⁵⁶ Schroeder, *The Transformation of European Politics*, p. 507.

ค่อยปล่อยให้ชาวฝรั่งเศสค่อยๆยอมรับรัฐบาลใหม่ ซึ่งทุกฝ่ายยอมรับว่าอาจต้องใช้เวลาเนื่องจากชาวฝรั่งเศสส่วนใหญ่ยังคงอยู่ในภาวะตกตะลึงและยังไม่สามารถยอมรับความพ่ายแพ้ได้ ความมั่นคงของการเมืองภายในของฝรั่งเศสจึงเป็นพื้นฐานที่สำคัญต่อความสงบสุขของยุโรปโดยรวม

2.2.2 หลักความชอบธรรมกับกรณีปัญหาโปแลนด์และแซกโซนี

ประเด็นถัดมาที่ถือว่าเป็นการทดสอบหลักความชอบธรรมครั้งสำคัญอีกครั้ง ได้แก่ กรณีปัญหาโปแลนด์และแซกโซนี ซึ่งในครั้งนี้นำให้ประเทศพันธมิตรผู้ชนะสงครามเกิดความขัดแย้งกันจนเกือบจะหันมาทำสงครามกันเอง หลักความชอบธรรมจึงมีบทบาทอีกครั้งในการประสานความแตกแยกและสร้างฉันทามติขึ้นมาใหม่ในที่ประชุมที่กรุงเวียนนา สำหรับปัญหาโปแลนด์นั้นเริ่มขึ้นจากแผนของพระเจ้าอเล็กซานเดอร์ที่ต้องการดินแดนชดเชยจากการทำสงครามโดยรัสเซียจะได้ออสเตรียหรือที่เดิมเรียกกันว่าแกรนด์ดัชชีแห่งวอร์ซอ (Grand Duchy of Warsaw) ทั้งหมดและปรัสเซียจะต้องได้ดินแดนของแซกโซนีทั้งหมดเช่นกัน โดยพระองค์ประสงค์จะให้โปแลนด์เป็นรัฐอิสระที่ปกครองตนเองภายใต้รัฐธรรมนูญ โดยมีพระเจ้าอเล็กซานเดอร์เป็นกษัตริย์ของ “ราชอาณาจักรโปแลนด์” (Kingdom of Poland) สมดังความฝันของเจ้าชายอดัม ชาร์ตอริสกี (Adam Czartoryski) ที่ปรึกษาคนสนิทเชื้อสายโปแลนด์ของพระองค์⁵⁷ ชาร์ตอริสกีเชื่อว่ารัสเซียมีข้อได้เปรียบในการต่อรองครั้งนี้ เนื่องจากกองทหารของรัสเซียจำนวนมหาศาลได้เข้ายึดครองพื้นที่ของยุโรปตอนกลางและตะวันออกไว้หมดแล้วในขณะนั้น ชาร์ตอริสกีเชื่อว่ารัสเซียสามารถกดดันให้ประเทศสมาชิกพันธมิตรยอมรับสิ่งที่รัสเซียได้ทำไปแล้ว (fait accompli) โดยอาศัยการยึดครองด้วยกำลังทหารเป็นเครื่องรับรองความชอบธรรม เมื่อถูกทักท้วง พระองค์ได้ปฏิเสธที่จะทำตามข้อตกลงเกี่ยวกับโปแลนด์ที่รัสเซียได้เคยทำไว้กับพันธมิตรในอดีต อันได้แก่ ข้อตกลงที่คาลิช (Karlisch) ข้อตกลงที่ไรค์เคนบาค (Reichenbach) และข้อตกลงที่เทปลิทซ์ (Teplitz) โดยพระเจ้าชาร์ตอริสกีได้อ้างว่าสัญญาดังกล่าวเป็นโมฆะและไม่มีผลบังคับใช้⁵⁸

เป็นที่แน่นอนว่าออสเตรียและอังกฤษจะต้องคัดค้านอย่างไม่ต้องสงสัย โดยคาสเซิลเรท์ได้ประท้วงพระเจ้าชาร์ตอริสกีอย่างหนักว่าการสูญไปของโปแลนด์ของรัสเซียถือเป็นการทำลายดุลยภาพโดยรวมของยุโรป อังกฤษยอมไม่ได้ที่จะทำสงครามชนะฝรั่งเศสเพื่อที่จะยินยอมให้รัสเซียขยายอำนาจตามอำเภอใจ⁵⁹ สำหรับเมตเตอร์นิคหากว่าแผนการผนวกโปแลนด์และแซกโซนีของพระเจ้าชาร์ตอริสกีประสบความสำเร็จ จะหมายถึงการขยายพรมแดนของปรัสเซีย(แซกโซนี)และรัสเซีย

⁵⁷ K. J. Holsti, *Peace and War: Armed Conflicts and International Order 1648-1989* (New York: Cambridge University Press, 1991), pp. 118-119.

⁵⁸ พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าจุลจักรพงษ์, *กองเกรตสแห่งเวียนนา, พิมพ์ครั้งที่ 3* (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์คลังวิทยา, 2511), หน้า 57 – 58.

⁵⁹ ดูการประท้วงของคาสเซิลเรท์ต่อพระเจ้าชาร์ตอริสกีใน Kissinger, *A World Restored*, pp. 152 – 156.

(โปแลนด์) ให้เข้ามาประชิดพรมแดนทางตะวันออกเฉียงเหนือของออสเตรีย ซึ่งออสเตรียไม่สามารถยอมรับแผนดังกล่าวได้ทั้งสองส่วนคือทั้งโปแลนด์และแซกโซนีได้พร้อมกัน แต่จะยอมรับได้เพียงอย่างใดอย่างหนึ่งเท่านั้น⁶⁰ และอีกประการหนึ่งนอกจากประเด็นความมั่นคงทางยุทธศาสตร์-ภูมิศาสตร์แล้ว การที่พระเจ้าซาร์ต้องการทดลองจัดตั้งรัฐบาลที่มีอิสระปกครองตนเองภายใต้รัฐธรรมนูญแบบเสรีนิยมในโปแลนด์ จะส่งผลกระทบโดยตรงข้ามมายังประชาชนเชื้อสายโปลที่อาศัยอยู่ในจักรวรรดิฮับส์บูร์ก โดยเฉพาะในแคว้นกาลิเซีย (Galicia) ซึ่งจะเป็นการกระตุ้นกระแสเสรีนิยมและชาตินิยมให้เกิดขึ้นในออสเตรีย สำหรับเมตเตอร์นิคแล้วภัยจากการปฏิวัตินับว่าเป็นภัยต่อความมั่นคงภายในของออสเตรียที่มีความสำคัญไม่น้อยไปกว่าเรื่องทางดินแดนทั้งอังกฤษและออสเตรียจึงเห็นพ้องกันว่ามีความจำเป็นที่จะต้องสร้างพันธมิตรขึ้นเพื่อคัดค้านรัสเซีย และความสนับสนุนจากปรัสเซียจึงถือเป็นสิ่งจำเป็น

แต่การดึงปรัสเซียเข้ามาร่วมต่อต้านรัสเซียนั้นมิใช่เรื่องง่าย เนื่องจากปรัสเซียได้ประโยชน์และสนับสนุนสูตรโปแลนด์และแซกโซนีของพระเจ้าซาร์อย่างเต็มที่ ฝ่ายปรัสเซียอ้างว่ากษัตริย์เฟรเดอริก เอากุสตุส (Frederick Augustus) ของแซกโซนีมีความผิดฐานเข้าร่วมเป็นพันธมิตรที่เหนียวแน่นกับนโปเลียน และปรัสเซียเป็นประเทศที่สูญเสียมากที่สุดจากสงครามนโปเลียน จึงมีความชอบธรรมที่จะได้รับดินแดนของแซกโซนีทั้งหมดเป็นการชดเชย⁶¹ สถานการณ์ในช่วงแรกทั้งอังกฤษและออสเตรียต่างให้ความสนใจกับโปแลนด์และรัสเซียมากกว่า สำหรับเมตเตอร์นิคนั้นแม้ว่าเขาจะไม่ต้องการสูญเสียแซกโซนีในฐานะรัฐกันชนที่เป็นมิตรไป โดยจะเห็นได้จากบันทึก (memorandum) ที่ส่งถึงคาสเซิลเรห์⁶² แต่เพื่อเห็นแก่ดุลยภาพโดยส่วนรวมของยุโรปออสเตรียจึงมีแผนที่จะยอมยกแซกโซนีให้กับปรัสเซีย เพื่อแลกกับการที่ปรัสเซียจะเข้าร่วมคัดค้านรัสเซียในกรณีโปแลนด์ สำหรับอังกฤษ คาสเซิลเรห์ให้ความสำคัญกับโปแลนด์และภัยคุกคามจากรัสเซียมากกว่า โดยเห็นว่ากษัตริย์ของแซกโซนีสมควรที่จะสูญเสียบัลลังก์และปรัสเซียควรได้รับดินแดนเพิ่มเพื่อเสริมความเข้มแข็งของยุโรปตอนกลางซึ่งถือว่าสอดคล้องกับเป้าหมายดั้งเดิมของอังกฤษอยู่แล้ว⁶³

⁶⁰ Gulick, *Europe's Classical Balance of Power*, pp. 202-204.

⁶¹ แม้จะมีรัฐเยอรมันหลายรัฐที่เคยเป็นพันธมิตรกับนโปเลียน แต่แซกโซนีล้มเหลวที่จะนำกองทัพเข้าช่วยกองกำลังของพันธมิตรในการรบที่ไลป์ซิก ค.ศ. 1813 ซึ่งส่วนหนึ่งเป็นความตั้งใจของพันธมิตรในการกันไม่ให้แซกโซนีมีส่วนร่วมด้วย ดู Daniel L. Whiteneck, "Long-term bandwagoning and short-term balancing: The lessons of coalition behavior from 1792 to 1815," *Review of International Studies* 27, No.4 (January 2000): 160-161.

⁶² ในจดหมายดังกล่าว เมตเตอร์นิคยอมรับถึง ผลเสียของการยอมยกแซกโซนีให้กับปรัสเซียโดยเฉพาะ นอกจากจะเป็นสัญลักษณ์ของการถดถอยผู้นำที่มีความชอบธรรมแล้ว ยังกระทบต่อดุลยภาพในเยอรมันด้วย เนื่องจากรัฐเยอรมันขนาดเล็กจะสูญเสียความมั่นใจในรัฐมหาอำนาจ โดยเฉพาะสถานะของออสเตรียในเยอรมัน ดู Kissinger, *A World Restored*, p. 158.

⁶³ Webster, *The Congress of Vienna*, p. 74.

ซึ่งทั้งหมดได้ประจวบกับการที่ปรัสเซียต้องการความเห็นชอบจากออสเตรียในฐานะประธานของรัฐเยอรมันน้อยใหญ่ มากกว่าที่จะให้ดูเหมือนกับเป็นการดึงดันของปรัสเซียที่ได้รับการหนุนหลังจากรัสเซียซึ่งถือเป็นคนนอก ในวันที่ 9 ตุลาคม ค.ศ.1814 เจ้าชายฮาร์เดินแบร์ก (Karl August von Hardenberg) อัครมหาเสนาบดีของปรัสเซีย จึงได้ส่งบันทึกขอความสนับสนุนจากออสเตรียในการผนวกแซกโซนี เมตเตอร์นิคได้ตอบกลับในวันที่ 22 ตุลาคม โดยมีใจความว่าออสเตรียจะยินยอมให้ปรัสเซียได้แซกโซนีไปบนเงื่อนไขบางประการ⁶⁴ เมื่อมาถึงจุดนี้นอกจากมีเพียงฝรั่งเศสประเทศเดียวเท่านั้นที่คัดค้านว่าปรัสเซียไม่มีสิทธิผนวกดินแดนและถอดถอนกษัตริย์ของแซกโซนี ดูเหมือนว่าทั้งอังกฤษและฝรั่งเศสต่างพร้อมใจกันติดสินบนปรัสเซียเพื่อจุดประสงค์ในการขีดขวางรัสเซียในกรณีโปแลนด์ ซึ่งทางด้านรัสเซียเองก็ต้องการการสนับสนุนจากปรัสเซียในการผนวกโปแลนด์เช่นกัน จึงทำให้ปรัสเซียดูเหมือนจะอยู่ในฐานะที่ได้เปรียบและกำลังจะได้ในสิ่งที่ต้องการ

แต่สถานการณ์ได้เปลี่ยนไปเมื่อพระเจ้าอเล็กซานเดอร์ได้ทราบถึงการตกลงลับของเสนาบดีทั้งสาม จึงทรงไม่พอใจและกดดันให้พระเจ้าเฟรเดอริก วิลเลียม ที่ 3 (Frederick William III) ของปรัสเซียสั่งให้ฮาร์เดินแบร์กยกเลิกข้อตกลงดังกล่าว นอกจากนั้นสถานการณ์ของโปแลนด์ที่เกี่ยวข้องกับแซกโซนีอย่างแยกไม่ออกนั้นก็ได้เปลี่ยนไปเช่นกัน เมื่อรัสเซียยังคงยืนกรานไม่ยอมปล่อยมือจากโปแลนด์ โดยที่คาสเซิลเรห์ต้องพบว่ารัฐสภาและคณะรัฐมนตรีของอังกฤษไม่เห็นชอบให้อังกฤษเข้าไปเกี่ยวข้องกับกิจการของยุโรป โดยเฉพาะกรณีโปแลนด์⁶⁵ ในขณะที่ออสเตรียเริ่มเห็นตรงกับอังกฤษว่าคงจะกดดันรัสเซียไม่สำเร็จจึงหันมาสนใจกรณีแซกโซนีแทน ในวันที่ 10 พฤศจิกายน เมตเตอร์นิคตอบปฏิเสธฮาร์เดินแบร์กในการยินยอมยกดินแดนแซกโซนีให้ปรัสเซีย เขาเขียนว่า “ออสเตรียมีความประสงค์ที่จะร่วมมืออย่างใกล้ชิดกับปรัสเซีย เพียงแต่ออสเตรียไม่ต้องการแลกกับการสูญเสียแซกโซนี”⁶⁶ การเปลี่ยนท่าทีของออสเตรียเช่นนี้มีเหตุผลอยู่หลายประการ ประการแรก คือการที่ออสเตรียค่อนข้างมั่นใจว่าจะต้องเสียโปแลนด์ให้กับรัสเซียอย่างแน่นอนแล้ว จึงเป็นไปได้ที่จะยอมเสียแซกโซนีไปอีก และที่สำคัญคือการยินยอมยกแซกโซนีให้กับปรัสเซียนั้นจะเป็นการบ่อนทำลายสถานะของออสเตรียในเยอรมัน โดยเฉพาะ การที่ออสเตรีย

⁶⁴ เงื่อนไข 3 ประการได้แก่ ปรัสเซียมีพันธะที่จะต้องช่วยออสเตรียคัดค้านแผนโปแลนด์ของพระเจ้าซาร์ ประการที่สอง ปรัสเซียจะต้องยกเลิกการอ้างสิทธิเหนือป้อมปราการที่เมือง ไมนซ์ (Mainz) โดยจะต้องยกให้แก่บาวาเรียแทน และประการสุดท้าย ปรัสเซียจะต้องยอมรับแม่น้ำโมเซล (Moselle) เป็นจุดสุดเขตอำนาจของปรัสเซียในแคว้นไรน์แลนด์ ดู Schroeder, *The Transformation of European Politics*, p. 532.

⁶⁵ ความไม่เห็นชอบของนายกรัฐมนตริลิวเวอร์พูล (Liverpool) ที่ไม่ต้องการให้อังกฤษเข้าไปพัวพันในกรณีโปแลนด์ ใน C. K. Webster, *The Foreign Policy of Castlereagh 1812-1815*, Vol .I (London: G. Bell & Sons, 1950), pp. 210-211.

⁶⁶ อ้างถึงใน Kissinger, *A World Restored* , p. 162.

ไม่สามารถปกป้องรัฐเยอรมันขนาดเล็กจากการคุกคามของรัฐใหญ่อย่างปรัสเซีย นักวิชาการหลายท่านวิเคราะห์ว่าออสเตรียหันมาให้ความสำคัญกับดุลยภาพในเยอรมันซึ่งซ่อนอยู่ในดุลยภาพใหญ่ของยุโรป โดยรักษาหลักความเป็นอิสระของรัฐต่างๆ ในยุโรปตอนกลางภายใต้การคุ้มครองของออสเตรีย⁶⁷

ความขัดแย้งที่ดูเหมือนจะแบ่งพันธมิตรออกเป็นสองฝ่ายอันได้แก่ ออสเตรียกับอังกฤษและปรัสเซียกับรัสเซีย ได้เปิดโอกาสให้แก่ฝรั่งเศสในการขึ้นมามีบทบาทใกล้เคียงอีกครั้งหนึ่งในวันที่ 30 กันยายน ตัลเลียร์รอดได้โอกาสในการแทรกแซงโดยการยกหลักความชอบธรรมของกษัตริย์ (dynastic legitimacy) ขึ้นมาคัดค้านการผนวกแซกโซนีของปรัสเซีย ในที่ประชุมที่กรุงเวียนนา เขาได้โต้แย้งว่ายุโรปจะปราศจากดุลยภาพหากสิทธิอันชอบธรรมของกษัตริย์เหนือบัลลังก์ของตนไม่ได้รับการยอมรับ ตัลเลียร์รอดให้ความสำคัญกับหลักของความชอบธรรมมากกว่าเรื่องของดุลย์แห่งอำนาจ โดยการคำนึงถึงอำนาจเพียงอย่างเดียวไม่เพียงพอแต่ยังต้องประกอบด้วยเคารพถึงสิทธิและสถานะของผู้นำด้วย เขากล่าวว่าไม่มีใครมีสิทธิที่จะถอดถอนกษัตริย์ของแซกโซนีออกจากบัลลังก์ได้ การแบ่งปันดินแดนของแซกโซนีเป็นสิ่งที่กระทำได้ แต่บัลลังก์จะต้องยังคงเป็นของกษัตริย์เฟรเดอริก เอากุสตุส ต่อไป “มิใช่ปรัสเซียที่จะเป็นผู้กำหนดว่าต้องการดินแดนเท่าใด หากแต่เป็นสิ่งที่กษัตริย์ผู้ชอบธรรมของแซกโซนีจะเป็นผู้พิจารณาเองว่าสมควรจะยกดินแดนให้เท่าใด”⁶⁸ รวมถึงการผนวกแซกโซนีจะทำให้บรรดาเจ้าผู้ครองรัฐเยอรมันน้อยใหญ่ต้องรู้สึกไม่มั่นคงอีกด้วย แม้การออกมาปกป้องหลักความธรรมและแซกโซนีของตัลเลียร์รอดจะเคลื่อนบ่วงไว้ด้วยผลประโยชน์ของฝรั่งเศสและราชวงศ์บูร์บงอย่างปฏิเสธไม่ได้ แต่เนื่องจากรัฐในยุโรปเกือบทั้งหมดในขณะนั้นล้วนปกครองด้วยระบบกษัตริย์ และได้ผ่านการต่อสู้ในสงคราม

สถาบันวิทยบริการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

⁶⁷ ดูบทวิเคราะห์ที่เกี่ยวกับดุลยภาพภายในเยอรมัน (German Equilibrium) ได้จาก Schroeder, *The Transformation of European Politics*, pp. 532-33.; Wolf D. Gruner, “Was There a Reformed Balance of Power System or Cooperative Great Power Hegemony ?” *American Historical Review* 97, No.3 (June 1992); 725-735.; Casten Holbraad, *Middle Powers in International Politics* (Hong Kong: The Macmillan Press, 1984), pp. 27-33.

⁶⁸ อ้างถึงใน Nicolson, *The Congress of Vienna: A Study in Allied Unity 1812-1822*, p. 95.

ปฏิวัติที่ต้องการทำลายระบบอนุรักษนิยม จึงเป็นการยากที่ผู้นำของยุโรปขณะนั้นจะปฏิเสธหลักความชอบธรรมของระบบกษัตริย์ที่ดัลเลอร์รอด์หยิบยกขึ้นมา⁶⁹

ความสำคัญ of โอกาสที่ดัลเลอร์รอด์ได้รับจากเมตเตอร์นิกให้เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของที่ประชุมคอนเกรสในครั้ง นี้ ได้แก่การยอมรับสถานะที่เท่าเทียมของฝรั่งเศสในการมีส่วนออกเสียงแสดงความคิดเห็น ซึ่งจุดนี้ทำให้บารอน ฟอน ชไตน์ (von Stein) หนึ่งในผู้แทนของปรัสเซียรู้สึกไม่พอใจและเสียหน้าเป็นอย่างยิ่ง แต่ฮาร์เดินแบร์กยังคงไม่ยอมแพ้และได้เข้าร้องเรียนต่อพระเจ้าอเล็กซานเดอร์แห่งรัสเซียโดยตรง หลังจากพบว่าไม่สามารถหาความสนับสนุนจากออสเตรียได้ แต่เขาก็ต้องผิดหวังเมื่อพบว่าท่าทีของพระเจ้าซาร์ที่เคยสนับสนุนปรัสเซียอย่างแข็งขันได้อ่อนลงไปในอันเนื่องมาจากการที่รัสเซียได้ในสิ่งที่ต้องการแล้ว แต่ปรัสเซียยังคงดิ้นรนต่อไปด้วยการเสนอให้ย้ายกษัตริย์ของแซกโซนีไปไว้ที่แคว้นไรน์แลนด์ (Rhineland) ทางตะวันตกของเยอรมัน ซึ่งทั้งอังกฤษและออสเตรียได้ออกมาคัดค้านเช่นเคย⁷⁰ นอกจากนี้เมตเตอร์นิกและคาสเซิลเรห์ค่อยๆดึงดัลเลอร์รอด์เข้ามามีส่วนในการเจรจาในที่ประชุมมากขึ้น โดยหวังจะให้ฝรั่งเศสช่วยถ่วงดุลปรัสเซียในวันที่ 31 ธันวาคม ค.ศ.1814 ที่ประชุมได้ประกาศยอมรับให้ฝรั่งเศสเข้าร่วมเป็นส่วนหนึ่งของ “มหาอำนาจทั้งสี่” (Big Four) อย่างเป็นทางการ ปรัสเซียที่สิ้นหวังจึงขู่ที่จะทำสงครามหากที่ประชุมไม่ยินยอมให้ผนวกแซกโซนี คาสเซิลเรห์จึงเสนอให้อังกฤษ ฝรั่งเศส และออสเตรียร่วมกันทำข้อตกลงพันธมิตรลับ (Secret Defensive Alliance) เพื่อป้องกันตัวขึ้นในวันที่ 3 มกราคม ค.ศ.1815 เพื่อตอบโต้คำขู่ของปรัสเซีย⁷¹

ในวันที่ 5 มกราคม วิกฤติการณ์ของพันธมิตรได้ยุติลงเมื่อปรัสเซียพบว่าคำขู่ไม่เป็นผล และรัสเซียที่เห็นว่าปัญหาเริ่มจะลุกลามใหญ่โต พระเจ้าซาร์จึงเข้ามามีบทบาทในการไกล่เกลี่ยให้ปรัสเซียยอมถอยเพื่อเห็นแก่ส่วนรวม⁷² ปัญหาทั้งหมดจบลงในวันที่ 8 กุมภาพันธ์ ค.ศ. 1815 เมื่อทุกฝ่ายสามารถประนีประนอมกันได้โดยยอมเสียผลประโยชน์เล็กน้อยบางส่วนของตนเพื่อยุติข้อ

⁶⁹ เมตเตอร์นิกเองเชื่อว่าการปฏิเสธความชอบธรรมของราชวงศ์บูร์บงต่อบัลลังก์ฝรั่งเศสนั้น เสมือนกับการปฏิเสธความศักดิ์สิทธิ์ของสิทธิอันชอบธรรมของกษัตริย์ทั่วทั้งยุโรป รวมถึงราชวงศ์ฮับส์บูร์กด้วย ดู Kissinger, *A World Restored*, p. 123.

⁷⁰ ทั้งเมตเตอร์นิกและคาสเซิลเรห์ต่างเห็นตรงกันว่า การย้ายกษัตริย์แซกโซนีจากเมืองเดรสเดิน (Dresden) ไปยังเมืองบอนน์ (Bonne) อดีตเมืองหลวงเก่าของมณฑลไรน์แลนด์ ซึ่งนับว่าใกล้ชิดทางภูมิศาสตร์กับฝรั่งเศส อาจทำให้แซกโซนีตกอยู่ใต้อิทธิพลของฝรั่งเศสได้ ดู Gulick, *Europe's Classical Balance of Power*, pp. 240-242.

⁷¹ ฝรั่งเศสได้แสดงความขัยขังตนเองด้วยการไม่เรียกร้องสิ่งตอบแทนใดจากการเข้าร่วมเป็นพันธมิตรในครั้งนี้ ดู Schroeder, *The Transformation of European Politics*, p. 535.

⁷² ทั้งคาสเซิลเรห์และเมตเตอร์นิกต่างมีบทบาทช่วยต่อรองให้พระเจ้าอเล็กซานเดอร์ยอมแบ่งดินแดนบางส่วนของโปแลนด์ให้แก่ปรัสเซียมากขึ้น เพื่อแลกกับการรักษาแซกโซนีและความปรองดองของพันธมิตร ดู Oslander, *The States System of Europe*, pp. 215-17.

ขัดแย้งและทำให้ทุกฝ่ายพอใจ โดยหลังจากที่พันธมิตรลงความเห็นให้รัฐแซกโซนีสามารถดำรงอยู่ต่อไป ปรัสเซียได้รับดินแดนในสัดส่วน 2 ใน 5 ของแซกโซนี และสิ่งชดเชยที่แลกกับการเสียเมืองไลป์ซิก (Leipzig)⁷³ ในขณะที่กรณีโปแลนด์จบลงด้วยการที่ปรัสเซียได้แคว้นโปเชิน (Posen) ออสเตรียได้แคว้นกาลิเซียและทอร์นาโปล (Tornapol) โดยที่เหลือตกเป็นของรัสเซียทั้งหมดในนามของ “ราชอาณาจักรโปแลนด์” ที่มีประชากร 3.2 ล้านคนและมีเมืองคราคูฟ (Cracow) เป็นเมืองอิสระที่อยู่ในความดูแลร่วมกันของปรัสเซีย ออสเตรีย และรัสเซีย ซึ่งเราจะพบว่าท้ายที่สุดการที่แซกโซนียังสามารถอยู่รอดต่อไปได้นั้น ส่วนหนึ่งมาจากการที่ผู้นำของยุโรปขณะนั้นต่างยอมรับในความสำคัญของหลักความชอบธรรมของกษัตริย์อย่างไม่ต้องสงสัย

2.2.3 หลักความชอบธรรม สมัยหนึ่งร้อยวัน และการฟื้นฟูราชวงศ์บูร์บงครั้งที่สอง

ความสำคัญของหลักความชอบธรรมของระบบกษัตริย์ไม่ได้มีเพียงเท่าที่กล่าวไปแล้ว แต่ประเด็นการลงโทษฝรั่งเศสหลังสมัยร้อยวันถือเป็นบททดสอบของสิทธิอันชอบธรรมของกษัตริย์เหนือบัลลังก์ของตนเองอีกครั้ง การกลับคืนสู่อำนาจของนโปเลียนที่สามารถหลบหนีออกจากเกาะเอลบา (Elba) หรือที่เรียกกันว่า “สมัยหนึ่งร้อยวัน” (Hundred Days) ระหว่างวันที่ 20 มีนาคม ถึง 29 มิถุนายน ค.ศ. 1815 ถือเป็นบททดสอบที่สำคัญของพันธมิตรอีกครั้ง โดยเฉพาะประเด็นการลงโทษฝรั่งเศสที่แพ้สงครามอีกครั้งว่าจะลงโทษหนักเบาเช่นไร และที่สำคัญกว่าคือเป็นการทดสอบถึงความตระหนักรู้ของผู้นำประเทศพันธมิตรว่าความมั่นคงของระบบอนุรักษนิยมภายในประเทศมีความสำคัญต่อเสถียรภาพระหว่างประเทศ เมื่อข่าวการกลับมาของนโปเลียนมาถึงที่ประชุมที่กรุงเวียนนา ประเทศพันธมิตรได้ประกาศให้ตระกูลโบนาปาร์ตเป็นกนออกกฎหมาย (outlaw) ของยุโรปที่ต้องขจัดออกจากอำนาจอย่างถาวร สถานการณ์ครั้งนี้เปลี่ยนไปโดยที่นโปเลียนตกเป็นฝ่ายเสียเปรียบหลายประการ⁷⁴ แต่ที่สำคัญคือฝ่ายพันธมิตรซึ่งกำลังมีความสามัคคีเหนียวแน่นได้

⁷³ หลังจากที่ยกทัพและออสเตรียได้ต่อสู้กันอย่างหนักเพื่อพยายามที่จะรักษาเมืองไลป์ซิกและเดรสเดินสองเมืองสำคัญของแซกโซนี แต่ต้องแลกเปลี่ยนกับสิ่งที่ปรัสเซียได้เป็นการชดเชยคือ ป้อมที่เมืองทอร์กัว (Torgua) และแอร์ฟวร์ต (Erfurt) ดินแดนเพิ่มเติมในแคว้นไรน์แลนด์ที่ขอแบ่งจากสันโนเวอร์และฮอลแลนด์ รวมถึงเมืองธอรุน (Torun) หรือ ธอร์น (Thorn) ในโปแลนด์ที่รัสเซียยอมแบ่งมาให้ (มีความสำคัญเนื่องจากคุมแม่น้ำวิสตุลา) ซึ่งรวมกับดินแดนป้อมเมอร์รานีเย ของสวีเดน (Swedish Pomerania) ฝั่งซ้ายของแม่น้ำไรน์เกือบทั้งหมด แคว้นเวสต์ฟาเลีย (Westphalia) ทั้งหมด และแคว้นโปเชินในโปแลนด์ ทั้งหมดนับว่าปรัสเซียได้รับดินแดนชดเชยมากพอสมควร โปรดดู C. K. Webster, *The Congress of Vienna*, p. 187.

⁷⁴ ประการแรกการสร้างพันธมิตรครั้งนี้เป็นไปอย่างรวดเร็วมาก เนื่องจากผู้นำของประเทศพันธมิตรได้รวมกันอยู่ที่กรุงเวียนนาแล้วในขณะนั้น และกองทัพของพันธมิตรก็ยังคงติดอาวุธกระจายอยู่ทั่วยุโรป นอกจากนี้ นโปเลียนยังถูกโคกเคียวทางการทูต โดยมีเพียงมูราตเท่านั้นที่เป็นพันธมิตร ที่สำคัญนโปเลียนต้องพบว่าตน

ประกาศต่ออายุสนธิสัญญาโชมองต์ และปฏิญญาร่วมกันอย่างแข็งขันว่าจะต้องเอาชนะนโปเลียนให้ได้ ในวันที่ 26 มีนาคม ค.ศ. 1815 คิสซิงเจอร์กล่าวว่าในครั้งนี้นี้ประเทศพันธมิตรเห็นตรงกันว่า “ไม่สามารถยอมรับระเบียบระหว่างประเทศที่วางอยู่บนพื้นฐานของโครงสร้างทางการเมืองภายในของประเทศสมาชิกที่แตกต่างกันได้”⁷⁵ แม้นโปเลียนจะพยายามตีฝ่าวงล้อมออกไปทางเบลเยียม และต้องการจัดการกับกองทัพของพันธมิตรที่ละประเทศ แต่ความฝันที่จะกลับสู่ความยิ่งใหญ่ของนโปเลียนต้องจบลงเมื่อกองทัพของเขาต้องพ่ายแพ้แก่กองกำลังของพันธมิตรภายใต้การนำของดยุกแห่งเวลลิงตันและจอมพล บลูเชอร์ (Blucher) ของปรัสเซีย ณ ตำบลวอเตอร์ลู (Waterloo) ในเบลเยียม ในวันที่ 18 มิถุนายน ค.ศ. 1815 ซึ่งความพ่ายแพ้ที่วอเตอร์ลูในครั้งนี้นับว่าเป็นการปิดฉากตำนานของนโปเลียนอย่างสมบูรณ์และสันติสุขได้กลับคืนสู่ยุโรปอีกครั้งหนึ่ง⁷⁶

แต่อย่างไรก็ดีปัญหาได้เกิดขึ้นอีกครั้งหลังจากที่นโปเลียนถูกเนรเทศไปอยู่ที่เกาะเซนต์เฮเลนา (St. Helena) เมื่อมีหลายประเทศต้องการลงโทษฝรั่งเศสอย่างหนักจนทำลายความสงบสุขของยุโรป ได้แก่ ฮอลแลนด์ บาเดิน วิตเตมแบร์ก และโดยเฉพาะปรัสเซียที่เรียกร้องให้มีการแบ่งปันดินแดนของฝรั่งเศสเพื่อชดเชยกับความพยายามก่อสงครามอีกครั้ง⁷⁷ ในครั้งนี้นี้แม้แต้ลเลอร์องค์จะคัดค้านว่าสมัยร้อยวันเป็นการกระทำของนโปเลียน จึงไม่เป็นการยุติธรรมที่พันธมิตรจะมาลงโทษที่ฝรั่งเศสและราชวงศ์บูร์บงจะต้องรับผลกระทบที่ไม่ได้เป็นผู้ก่อในครั้งนี้นี้⁷⁸ แม้ว่าทุกฝ่ายจะเห็นพ้องว่าฝรั่งเศสยังคงเข้มแข็งเกินไปหลังสนธิสัญญาปารีสครั้งที่ 1 และควรลดอำนาจของฝรั่งเศสลง แต่ทั้งอังกฤษและออสเตรียต่างเห็นตรงกันว่า การลงโทษฝรั่งเศสหนักเกินไปจะเป็นผลเสียโดยจะเป็นการลดความชอบธรรมของรัฐบาลพระเจ้าหลุยส์ที่ 18 ลงและทำให้รัฐบาลไม่มั่นคง ซึ่งอาจนำไปสู่ความไม่สงบภายในและกลายเป็นสงครามในอนาคตได้ อังกฤษถือว่าเป็นประเทศที่ต้องการลงโทษฝรั่งเศสน้อยที่สุด โดยคาสเซิลเรทท์กล่าวว่า “สงครามครั้งนี้กระทำเพื่อดีฝรั่งเศสกลับสู่ยุโรป

เองมีกำลังทหารเหลือในมือไม่ถึง 2 แสนคน เนื่องจากพระเจ้าหลุยส์ที่ 18 ได้สั่งยกเลิกการเกณฑ์ทหารในฝรั่งเศส ดู Gulick, “The Final Coalition and the Congress of Vienna,” p. 660.

⁷⁵ Kissinger, *A World Restored*, p. 176.

⁷⁶ สมัยหนึ่งร้อยวันมีข้อดีอยู่หลายประการ เช่น เป็นการยืนยันว่าพันธมิตรได้ตัดสินใจถูกต้องแล้วที่กำจัดนโปเลียนออกจากบัลลังก์ฝรั่งเศส (แม้จะผิดพลาดที่จะเนรเทศนโปเลียนไปอยู่บนเกาะเอลบาที่ถือว่ายังคงอยู่ใกล้ประเทศฝรั่งเศสมากเกินไป) และช่วยยุติปัญหาของการประชุมที่กรุงเวียนนาที่ยังค้างคา เช่น ปัญหาของเยอรมัน เป็นต้น ดู H. Nicolson, *The Congress of Vienna*, pp. 162-164.

⁷⁷ ปรัสเซียต้องการแคว้นอัลซาส (Alsace) สเปนต้องการแคว้นปาร์มา (Parma) ฮอลแลนด์ ต้องการบางส่วนของภาคเหนือของฝรั่งเศส ดู Schroeder, *The Transformation of European Politics*, p. 552.

⁷⁸ เมื่อการคัดค้านล้มเหลวเขาจึงลาออกจากการเป็นหัวหน้ารัฐบาลโดยมี ดยุก เดอ ริชเชอลิเออ (Duc de Richelieu) เข้ารับหน้าที่แทน ในเดือน พฤศจิกายน ค.ศ. 1815 ดู Anthony Wood, *Europe 1815 –1960*, 2nd ed. (Hong Kong: Longman, 1984), p. 37.

อีกครั้ง ภาษีเพื่อเป็นการแสวงหาถ้วยรางวัล (trophy) การแก้แค้น และการลงโทษ”⁷⁹ เขายังได้โต้แย้งต่อไปว่า “หากเราลงโทษรุนแรงเกินกว่าเหตุ เราจะบั่นทอนความนิยมของพระเจ้าหลุยส์ที่ 18 ในสายตาของพสกนิกรของพระองค์ ทำให้พระองค์รู้สึกเป็นปฏิปักษ์กับพวกเราและสักวันหนึ่งพระองค์จะต้องนำฝรั่งเศสเข้าทำสงครามกับยุโรปอีกครั้ง หรือไม่ก็เปิดทางให้ผู้มีความกล้ามากกว่าขึ้นมาแทน”⁸⁰

สำหรับดยุกแห่งเวลลิงตัน (Arthur Wellesley, 1st Duke of Wellington) แม้จะเห็นถึงความจำเป็นในการลดทอนอำนาจของฝรั่งเศสลงบ้าง⁸¹ แต่เวลลิงตันเห็นตรงกับคาสเซิลเรห์ว่าความพยายามที่พันธมิตรจะสร้างสันติภาพด้วยการลงโทษฝรั่งเศสด้วยการแบ่งดินแดนจะต้องสูญเปล่าเนื่องจากในไม่ช้าฝรั่งเศสจะต้องตามกลับมาทวงคืนด้วยการก่อสงครามในที่สุด โดยเขากล่าวว่า “การลงโทษฝรั่งเศสครั้งนี้จะต้องไม่ขัดกับเจตนารมณ์ของสัญญาสันติภาพที่กรุงปารีสครั้งที่หนึ่ง”⁸² ซึ่งเราจะพบว่าอังกฤษมีท่าทีผ่อนปรนและมีการยับยั้งตนเอง (self-restraint) มาตั้งแต่ในช่วงแรกของการเจรจาที่กรุงเวียนนา โดยอังกฤษได้ส่งสัญญาฉบับตัวอย่างด้วยการแสดงท่าทีในกรณีของฮอลแลนด์⁸³ สำหรับออสเตรีย เมตเตอร์นิคมีท่าทีโอนเอียงมาทางอังกฤษมากกว่าปรัสเซีย โดยเขาเห็นว่าพันธมิตรควรแสดง “ความปรารถนาดี” แก่ฝรั่งเศส การยึดเอาดินแดนของฝรั่งเศสเพิ่มขึ้นแต่จะเป็นการกระตุ้นการปฏิวัติ พันมิตรไม่ควรแสดงความต้องการยึดครองดินแดนของต่างชาติเหมือนกับที่นโปเลียนเคยทำมาก่อน⁸⁴ เมตเตอร์นิคเห็นควรให้เพียงแต่ทำลายแนวป้อมที่ตั้งอยู่บริเวณรอบนอกของฝรั่งเศส เพื่อเหตุผลทางยุทธศาสตร์เท่านั้น สำหรับรัสเซียนับว่าฝรั่งเศสโศกคดี เนื่องจากในครั้งนี้นี่พระเจ้าอเล็กซานเดอร์ทรงกลับมาด้วยอารมณ์ที่ดี⁸⁵ อีกทั้งผลประโยชน์

⁷⁹ อ้างถึงใน Gulick, *Europe's Classical Balance of Power*, p. 273.

⁸⁰ อ้างถึงใน Osiander, *The States System of Europe*, p. 202.

⁸¹ เวลลิงตันกล่าวในจดหมายถึงคาร์เซิลเรห์ว่า “แม้ข้าพเจ้าจะคำนึงถึงความนิยมของพระเจ้าหลุยส์ที่ 18 มากเท่าใดก็ตาม แต่ฝรั่งเศสนั้นแข็งแกร่งเกินไป โดยข้าพเจ้าเห็นควรให้มีการทำลายป้อมปราการของฝรั่งเศสเพื่อมิให้ขัดกับความมั่นคงโดยส่วนรวมของยุโรป” ดู Kissinger, *A World Restored*, p. 182.; Osiander, *The States System of Europe*, p. 201.

⁸² อ้างถึงใน C. K. Webster, *The Foreign Policy of Castlereagh 1812-15*, Vol. I, p. 237.

⁸³ ไอเคินเบอร์รี่กล่าวว่าอังกฤษมิได้ตั้งต้นที่จะทำให้ฮอลแลนด์เป็นรัฐบริวารของอังกฤษแม้จะอยู่ในฐานะที่สามารถกระทำได้อีกก็ตาม ดู Ikenberry, *After Victory*, p. 98.

⁸⁴ Nicholson, *The Congress of Vienna*, p. 194.

⁸⁵ ความใจกว้างกรุณา (benevolence) ของพระเจ้าซาร์อเล็กซานเดอร์ในครั้งนี้เกิดจากการที่พระองค์ได้เข้าพบ บารอนเนส ครูเดเนอร์ (Kruedener) ในกรุงปารีส เมื่อช่วงฤดูใบไม้ผลิของค.ศ. 1815 ทำให้พระองค์ได้ซาบซึ้งในหลักธรรมของศาสนาคริสต์ ดู Frederick B. Artz, *Reaction and Revolution 1814-1832* (New York: Harper-Torchbooks, 1966), p. 87.

ของรัสเซียในครั้งนี้มิได้ถูกระทบกระเทือนโดยตรง จึงเป็นการง่ายสำหรับคาสเซิลเรห์ในการหาความสนับสนุนจากพระเจ้าซาร์

ในวันที่ 20 พฤศจิกายน ค.ศ.1815 ผู้นำประเทศพันธมิตรได้ลงนามในสนธิสัญญาสันติภาพที่กรุงปารีสฉบับที่ 2 (The Second Peace of Paris) โดยมีสาระสำคัญคือ ฝรั่งเศสจะถูกลดดินแดนลงไปเหลือเท่ากับใน ค.ศ. 1790 จะต้องจ่ายค่าปฏิกรรมสงครามจำนวน 700 ล้านฟรังก์ และถูกกองกำลังของพันธมิตรเข้ายึดครองทางภาคเหนือเป็นเวลา 5 ปี⁸⁶ สนธิสัญญานี้ นับเป็นความสำเร็จของอังกฤษในการสร้างความเห็นพ้องในเรื่องของการล้อมอ่าวต่อฝรั่งเศส โดยแม้ฝรั่งเศสต้องสูญเสียมากกว่าสนธิสัญญาครั้งแรก แต่สัญญานี้สะท้อนถึงความประสงค์ของพันธมิตรที่ไม่ต้องการจะแก้แค้นซึ่งจะทำให้ฝรั่งเศสต้องอับอายเสียเกียรติ อันอาจเป็นสาเหตุของความไม่สงบและสงครามในอนาคตได้ จึงเป็นอีกครั้งที่ผู้นำของยุโรปเล็งเห็นถึงความสำคัญของสิทธิอันชอบธรรมของกษัตริย์ที่ต้องรักษาไว้ การลงโทษที่รุนแรงเกินไปอาจเป็นการเปิดช่องให้เชื้อการปฏิวัติในฝรั่งเศสได้กลับมาเติบโตอีกครั้ง ซึ่งย่อมไม่เป็นผลดีต่อบัลลังก์ของกษัตริย์ทั่วยุโรปอย่างแน่นอน

2.2.4 หลักความชอบธรรมตรงกับบัลลังก์ของอาณาจักรซิซิลีทั้งสอง

สำหรับประเด็นสุดท้ายคือปัญหาสิทธิอันชอบธรรมของผู้ที่จะปกครองอาณาจักรซิซิลีทั้งสอง (Kingdom of Two Sicilies) หรือราชอาณาจักรเนเปิลส์ อังกฤษเห็นด้วยกับฝรั่งเศสว่าการยินยอมให้ “กษัตริย์ที่ขาดความชอบธรรม” ซึ่งได้แก่ โจachim มูราต (Joachim Murat) อดีตขุนพลคนสำคัญของนโปเลียนยังคงอยู่บนบัลลังก์ของอาณาจักรเนเปิลส์ ตั้งแต่ ค.ศ. 1813 จะมีผลเสียมากกว่าผลดี โดยเฉพาะผลเสียต่อฝรั่งเศส ซึ่งหมายถึงว่าหลักความชอบธรรมมิได้ถูกใช้อย่างเสมอหน้ากัน ตลเศร์รองด์ทูลพระเจ้าหลุยส์ที่ 18 ว่า “ข้าพระองค์ได้เรียนให้ ลอร์ด คาสเซิลเรห์ ทราบแล้วว่าสันติภาพจะไม่เกิดขึ้น หากมูราตไม่ถูกถอดถอนจากบัลลังก์ของอาณาจักรเนเปิลส์ เนื่องจากการดำรงอยู่ของมูราตไม่สอดคล้องกับการฟื้นฟูราชวงศ์บูร์บงในฝรั่งเศสและหลักความชอบธรรมของระบบกษัตริย์”⁸⁷ แม้ว่าทุกฝ่ายจะต้องการกำจัดมูราตออกจากอำนาจ แต่ติดขัดในจุดที่มูราตได้ทำสัญญาลับกับไว้ออสเตรียในเดือนมกราคม ค.ศ. 1814 โดยออสเตรียยินยอมให้มูราตยังคงอยู่บนบัลลังก์

⁸⁶รายละเอียดอื่นๆ ของสนธิสัญญาสันติภาพแห่งกรุงปารีสครั้งที่ 2 ได้แก่ การคืนนโปเลียนและญาติวงศ์ออกจากความอารยะของยุโรป จะต้องมีการเพิ่มแนวป้องกันรอบพรมแดนของฝรั่งเศสให้มากขึ้น และริบป้อมปราการที่สำคัญของฝรั่งเศส เช่น ป้อมปราการฮุนิงเงิน (Huningen) ป้อมที่อยู่ใกล้แม่น้ำซาร์ (Saar) และ โมเซล (Moselle) ตกเป็นของปรัสเซีย และป้อมบนเขาจูรา (Jura) จะตกเป็นของสวิสเซอร์แลนด์ รวมทั้งทรัพย์สินสิ่งมีค่าทางศิลปะที่นโปเลียนได้อัดเอาไปจากประเทศต่างๆ ในยุโรปจะต้องส่งคืนให้กับเจ้าของทั้งหมด ดู Craig, *Europe since 1815*, pp. 15-16.; พระองค์เจ้าจุลจักรพงษ์, *ครองนครสเปนแห่งเวียนนา*, หน้า 145-146.; Darkin, “The Congress of Vienna: 1814-15 and its Antecedents,” in *Europe's Balance of Power*, ed. Alan Sked, pp. 29-30.

⁸⁷ อ้างถึงใน Osiander, *The States System of Europe*, p. 217.

ของเนเปิลส์ต่อไปเพื่อแลกกับการเป็นกลางของมูราตในการไม่เข้าช่วยเหลือนโปเลียนในสงครามครั้งสุดท้ายกับฝ่ายพันธมิตร⁸⁸

เมื่อนโปเลียนกลับจากเกาะเอลบาในสมัยหนึ่งร้อยวัน มูราตจึงได้โอกาสยกเลิกสัญญาที่เขาเองก็ได้เต็มใจตกลงไว้กับเมเตออร์นิก ด้วยการหันกลับไปสนับสนุนนโปเลียนอีกครั้งโดยการเรียกร้องให้รัฐอิตาลีทั้งหลายร่วมกันทำสงครามขับไล่ออสเตรีย แต่ความหวังที่จะกลับมายิ่งใหญ่ของมูราตต้องจบลงด้วยการถูกพันธมิตรประกาศให้เป็น “บุคคลนอกกฎหมายของยุโรป” เช่นเดียวกับนโปเลียน ท่าทีของมูราตในช่วงหนึ่งร้อยวันเป็นข้ออ้างอย่างดีในการปลดปล่อยออสเตรียออกจากพันธะสัญญาที่ทำไว้กับมูราต หลังจากกองกำลังของมูราตถูกขับไล่ออกจากเนเปิลส์แล้ว ฝ่ายพันธมิตรได้เชิญกษัตริย์เฟอร์ดินานด์ที่ 4 (Ferdinand IV) ผู้มีความชอบธรรมแห่งราชวงศ์บูร์บงกลับมาครองบัลลังก์อีกครั้ง โดยอาณาจักรซิชิลีทั้งสองได้รับการประกันอำนาจจากออสเตรียโดยการเป็นพันธมิตรของทั้งสองประเทศ โดยเนเปิลส์ไม่มีสิทธิเปลี่ยนแปลงสถาบันทางการเมืองภายในหากไม่ได้รับความเห็นชอบจากออสเตรียก่อน⁸⁹

จากกรณีทั้งสี่ คือการที่ราชวงศ์บูร์บงได้กลับคืนสู่อำนาจทั้งสองครั้งในฝรั่งเศส ในเนเปิลส์และกษัตริย์ของแซกโซนียังคงสามารถรักษบัลลังก์ไว้ได้ ถือเป็นชัยชนะของหลักความชอบธรรมของระบบกษัตริย์ (dynastic legitimacy) โดยหลักการดังกล่าวเป็นพื้นฐานที่สำคัญต่อความร่วมมือระหว่างมหาอำนาจ หลักความชอบธรรมได้ช่วยเปลี่ยนความตกลงที่ตั้งอยู่บนการอ้างสิทธิโดยใช้อำนาจมาเป็นการยอมรับแทน และเปลี่ยนการอ้างผลประโยชน์ความมั่นคงส่วนตัวของแต่ละประเทศมาเป็นการยอมรับประโยชน์ส่วนรวมแทน⁹⁰ แต่สิ่งที่สำคัญกว่าความร่วมมือระหว่างรัฐได้แก่การปกป้องหลักการสำคัญที่จะเป็นเครื่องค้ำจุนอำนาจและความมั่นคงของผู้นำและระบบอนุรักษนิยมที่ฟื้นฟูขึ้นมาใหม่หลังจากถูกทำลายไประหว่างในช่วง 21 ปีที่ผ่านมา ในความคิดของผู้นำส่วนใหญ่ที่กรุงเวียนนาเชื่อว่า การสนับสนุนบัลลังก์ของพระเจ้าหลุยส์ที่ 18 และกษัตริย์แซกโซนีก็เปรียบเหมือนการสนับสนุนบัลลังก์ของตนเองไปด้วยในตัวพร้อมกัน และหากผู้นำที่กรุงเวียนนาปฏิเสธสิทธิอันชอบธรรมของกษัตริย์ทั้งสอง ก็เหมือนกับการปฏิเสธความชอบธรรมในบัลลังก์ของตนด้วยเช่นกัน

⁸⁸ เมเตออร์นิกดำเนินนโยบายผิดพลาดเนื่องจากเชื่อว่ามูราตจะต้องพึ่งพาออสเตรียในการดำรงอยู่ในอำนาจ ดู Carlton Hayes, *A Political and Cultural History of Modern Europe*, Vol. I (New York: The Macmillan, 1950), pp. 726-727.

⁸⁹ มูราตถูกทางการเนเปิลส์จับตัวได้และถูกประหารชีวิต หลังจากพยายามย้อนกลับมายึดอำนาจคืนในเดือน กุมภาพันธ์ ค.ศ. 1816 ดู Stuart Miller, *Mastering Modern European History* (London: Macmillan, 1997), p. 43.

⁹⁰ Kissinger, *A World Restored*, p. 145.

คิสซิงเจอร์กล่าวว่าความตกลงของมหาอำนาจที่กรุงเวียนนาเป็นจุดกำเนิดของระเบียบที่ชอบธรรม (legitimate order) ซึ่งตั้งอยู่บนความพึงพอใจของทุกฝ่ายและมีได้ก็ถ่วงกันตัวแสดงหลักออกไป โดยทุกฝ่ายต่างยอมรับและเห็นพ้องในความยุติธรรมของการตกลง⁹¹ แม้ว่าหลักการความชอบธรรมของระบบกษัตริย์จะมีข้อจำกัดและใช้ไม่ได้ในทุกกรณี โดยเฉพาะกรณีโปแลนด์ที่อาจอธิบายได้ว่าเป็นกรณีที่อำนาจมีความสำคัญเหนือหลักการ⁹² แต่อย่างไรก็ดีเราจะพบว่าความพยายามของตลเศร์รองด์ในการปกป้องหลักสิทธิธรรมนั้นไม่อาจสำเร็จได้เลย หากหลักการดังกล่าวมิได้รับการสนับสนุนจากบรรดาผู้นำคนอื่น ๆ ความเก่งกาจทางการทูตของตลเศร์รองด์เพียงอย่างเดียวจึงไม่อาจอธิบายความศักดิ์สิทธิ์ของหลักความชอบธรรมที่กรุงเวียนนาได้ทั้งหมด ตลเศร์รองด์เพียงแต่ตอกย้ำข้อเท็จจริงที่ผู้นำทุกคนเข้าใจดีอยู่แล้ว⁹³ หลักความชอบธรรมของกษัตริย์เป็นเครื่องสะท้อนภาวะทางการเมืองที่เป็นอยู่ภายในประเทศขณะนั้นอยู่แล้ว เมื่อผู้นำทุกคนเห็นพ้องว่าระบบกษัตริย์เท่านั้นที่จะประกันความสงบสุขของยุโรปได้ การเคารพสิทธิของกษัตริย์เหนือบัลลังก์จึงเป็นเงื่อนไขพื้นฐานของระเบียบหลัง ค.ศ. 1815 ชโรเดอร์วิเคราะห์ว่า “จริงอยู่ที่การโต้แย้งในหลักความชอบธรรมส่วนหนึ่งเป็นเรื่องของผลประโยชน์ แต่บรรดาผู้นำที่กรุงเวียนนาต่างเห็นด้วยกับตลเศร์รองด์ เพราะต่างเข้าใจและเชื่อในหลักความชอบธรรมว่าเป็นสิ่งจำเป็นต่อเสถียรภาพโดยรวม บรรดาผู้นำจึงไม่อาจมองข้ามและไม่ได้เพิกเฉยต่อหลักความชอบธรรม”⁹⁴ จึงพอสรุปได้ว่าหลักความชอบธรรมมิใช่สิ่งใหม่ที่ตลเศร์รองด์คิดค้นขึ้น หากแต่เป็นความเชื่อปกติธรรมดาทั่วไปที่บุคคลร่วมสมัยในยุคนั้นยึดถืออยู่แล้ว

⁹¹ Ibid., p. 146, 173.

⁹² หลักสิทธิธรรมใช้ไม่ได้ผลในกรณีโปแลนด์ เนื่องจากโปแลนด์ไม่มีราชวงศ์ปกครอง แม้โปแลนด์จะเคยถูกปกครองโดยระบบกษัตริย์แต่ก็เป็นระบบกษัตริย์ที่มาจากกาเลือกตั้ง และความพยายามที่ก่อตั้งราชวงศ์เพื่อสืบทอดอำนาจได้ล้มเหลวลงใน ค.ศ. 1791 ตลเศร์รองด์ได้กล่าวที่กรุงเวียนนาว่า “ควรจะต้องชำระรักษาและเคารพในสิทธิอันชอบธรรมของรัฐที่ปกครองโดยราชวงศ์ แต่สำหรับดินแดนที่ไร้ระบบกษัตริย์และราชวงศ์ปกครอง ควรจะถูกแบ่งปันเพื่อให้สอดคล้องกับหลักดุลยภาพแห่งอำนาจของยุโรป” อ้างถึงใน *Armstrong, Revolution and World Order*, p. 194.

⁹³ คิสซิงเจอร์กล่าวว่า “ที่ตลเศร์รองด์ประสบความสำเร็จได้ มิใช่เป็นเพราะเขาเป็นผู้คิดค้นหลักความชอบธรรม แต่เป็นเพราะความคิดดังกล่าวดำรงอยู่แล้วและพร้อมให้เขาหยิบใช้” ดู Kissinger, *A World Restored*, p.148. และความเห็นคล้ายกันใน Osiander, *The States System of Europe*, p. 211.

⁹⁴ Schroeder, *The Transformation of European Politics*, p. 530. และโปรดดู Schroeder, “Did Vienna Settlement Rest on a Balance of Power,”: 696.

2.3 พันธมิตรอันทักดิ์สิทธิ์ : ธรรมเนียมของคอนเสิร์ตแห่งยุโรป

ในงานทางด้านความสัมพันธ์ระหว่างประเทศและประวัติศาสตร์การทูต ความสำคัญของพันธมิตรศักดิ์สิทธิ์ (Holy Alliance) ซึ่งได้รับการลงนามโดยภาคีในวันที่ 26 กันยายน ค.ศ. 1815 ภายหลังจากสนธิสัญญาสันติภาพที่กรุงปารีสครั้งที่ 2 มักถูกมองข้ามไปอย่างน่าเสียดาย ข้อวิพากษ์ต่อพันธมิตรศักดิ์สิทธิ์โดยนักวิชาการความสัมพันธ์ระหว่างประเทศนั้นมีอยู่ไม่น้อย ประเด็นแรกที่เป็นเป้าของการวิจารณ์ได้แก่ลักษณะเนื้อหาของข้อตกลง ที่มีลักษณะกว้างและมีความเป็นนามธรรมค่อนข้างสูง นอกจากนี้ยังมีได้ระบุถึงพันธะข้อผูกมัดของภาคีที่ชัดเจน ที่สำคัญคือมักถูกมองว่าเป็นเพียงสิ่งที่เกิดมาจากความเชื่อส่วนตัวของจักรพรรดิแห่งรัสเซียเท่านั้นและไม่มีคุณค่าในทางปฏิบัติแต่อย่างใด เท็มเปอร์เลย์ (Temperley) พบว่า “พันธมิตรศักดิ์สิทธิ์ เป็นเพียงแค่ความรู้สึกเพื่อฝันที่เลื่อนลอยของพระเจ้าซาร์”⁹⁵ ในทำนองเดียวกัน เว็บสเตอร์กล่าวถึงพันธมิตรศักดิ์สิทธิ์ว่า “เป็นเอกสารที่มักถูกเข้าใจผิดมากที่สุด แต่ก็ได้มีความสำคัญในทางปฏิบัติทางการทูต”⁹⁶ ในขณะที่นักวิชาการจำนวนหนึ่งพอจะเห็นถึงความสำคัญของพันธมิตรศักดิ์สิทธิ์บ้างแต่ก็ยังคงเป็นการวิเคราะห์ในมุมมองแบบความสัมพันธ์ระหว่างประเทศอยู่ดี ในทัศนะของบริดจ์ (Bridge) และบูลเลน (Bullen) พันธมิตรศักดิ์สิทธิ์ “เป็นความพยายามขยายอิทธิพลของรัสเซียที่ต้องการครองความเป็นเจ้า (hegemony) ในยุโรป”⁹⁷ ชโรเดอร์วิเคราะห์ว่าพันธมิตรศักดิ์สิทธิ์มีประโยชน์สำหรับออสเตรียที่สามารถใช้เป็นเครื่องควบคุมและเหนี่ยวรั้งรัสเซีย โดยดึงรัสเซียมาเป็นพันธมิตรใกล้ชิดเพื่อที่รัสเซียจะได้ไม่สามารถดำเนินนโยบายอิสระตามอำเภอใจ⁹⁸ ในขณะที่กูลิกกลับเห็นว่าพันธมิตรศักดิ์สิทธิ์เป็นเพียงตัวเสริมสร้างดุลย์ทางอำนาจแห่งยุโรปเท่านั้นและไม่มีผลสำคัญทางการทูตใน ค.ศ. 1815⁹⁹

นอกจากนี้นักวิชาการความสัมพันธ์ระหว่างประเทศมักจะเปรียบเทียบพันธมิตรศักดิ์สิทธิ์กับพันธมิตรจตุรภาคี (Quadruple Alliance) ที่ถือกำเนิดขึ้นมาในเวลาไล่เลี่ยกัน โดยนักวิชาการความสัมพันธ์ระหว่างประเทศเห็นว่าพันธมิตรจตุรภาคีมีการระบุพันธะของภาคีที่ชัดเจนกว่า และมีหน้าที่

⁹⁵ H. W. Temperley, “Attempts at International Government in Europe 1814-25; 1919-22,” in *From Metternich to Hitler: Aspects of British and Foreign History*, ed. W. N. Medlicott, p. 15.

⁹⁶ Webster, *The Foreign Policy of Castlereagh 1812-15*, Vol. I, p. 264.

⁹⁷ Bridge and Bullen, *The Great Powers and European States System*, pp. 29-30.

⁹⁸ คาสเซิลเรห์เองก็เห็นประโยชน์บางประการของพันธมิตรศักดิ์สิทธิ์ที่ประเทศมหาอำนาจจะวันออกทั้งสามใช้ควบคุมตรวจสอบกันเอง ดู Schroeder, *The Transformation of European Politics*, p. 559.; Paul W. Schroeder, “Alliance 1815 -1945: Weapons of Power or Tools of Management,” in *Historical Dimension of National Security Problems*, ed. Klaus Knorr (Lawrence: University of Kansas Press, 1976), p. 230.

⁹⁹ Gulick, *Europe's Classical Balance of Power*, pp. 286-287.; Gulick, “The Final Coalition and the Congress of Vienna,” p. 663.

ที่ชัดเจนกว่า สำหรับความเป็นมาของพันธมิตรจตุรภาคีนั้นถือเป็นผลงานชิ้นเอกของคาสเซิลเรห์ รัฐมนตรีกระทรวงต่างประเทศของอังกฤษที่ได้สืบทอดเจตนารมณ์ของนายกรัฐมนตรี วิลเลียม พิตท์ (William Pitt) ผู้บุตร ในการเปลี่ยนพันธมิตรในยามสงครามให้กลายเป็นกลไกในการรักษา ระเบียบและสันติภาพของยุโรปหลังจากสงครามสิ้นสุดลง¹⁰⁰ พันมิตรจตุรภาคีได้พัฒนามาจากข้อตกลงที่โชมองต์ โดยเฉพาะรายละเอียดในวรรคที่ 16 ที่ระบุให้ภาคีมีพันธะที่จะต้องต่ออายุสัญญา ออกไปอีก 20 ปี และเมื่อประเทศมหาอำนาจทั้งสี่คือ อังกฤษ รัสเซีย ออสเตรีย และปรัสเซีย ร่วมลงนามในวันที่ 20 พฤศจิกายน ค.ศ. 1815 นอกจากตามมาตราที่ 1 และ 2 ที่เกี่ยวข้องกับกำกับการป้องปราม การรุกรานของฝรั่งเศสแล้ว ส่วนที่นักวิชาการความสัมพันธ์ระหว่างประเทศถือว่าเป็นรากฐาน สำคัญของคอนเสิร์ตแห่งยุโรปและระบบการประชุม (diplomacy by conference) ได้แก่มาตราที่ 6 (Article VI) ของพันธมิตรจตุรภาคีที่ระบุให้ภาคีต้องมาประชุมกันเป็นประจำเพื่อหารือในปัญหาทั่วไปของยุโรป¹⁰¹

พันธมิตรจตุรภาคีจึงมีความสำคัญทางด้านความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในการเป็นต้น กำเนิดของระเบียบระหว่างประเทศหลังสงครามนโปเลียน ซึ่งประเทศมหาอำนาจมีความรับผิดชอบ ที่จะต้องมาประชุมตามระยะที่กำหนดเพื่อพบปะหารือ ปรีกษาประเด็นที่กำลังเป็นปัญหา หรือแก้ไข ปัญหาระหว่างรัฐที่ยุโรปเผชิญร่วมกัน รวมถึงป้องกันวิกฤตการณ์ที่อาจนำไปสู่สงครามได้ เว็สเตอร์กล่าวว่ “พันธมิตรจตุรภาคีถือเป็นการขึ้นสู่อำนาจของประเทศมหาอำนาจและหลักการ ของคอนเสิร์ตแห่งยุโรป”¹⁰² ริชาร์ดสันกล่าวอย่างชื่นชมว่าพันธมิตรจตุรภาคี “นับเป็นการสร้าง บรรพตศานใหม่ของการร่วมมือระหว่างประเทศมหาอำนาจในยุโรป เป็นครั้งแรกที่เกิดระบบการ

¹⁰⁰ความคิดดังกล่าวเรียกกันว่า “แผนของพิตต์” (Pitt's Plan) โดยใน ค.ศ. 1805 นายกรัฐมนตรีพิตต์ได้ ตอบรับข้อเสนอของรัสเซียในการหารือประเด็นอนาคตของยุโรปหลังสงคราม พิตต์เสนอว่าประเทศมหาอำนาจ ควรจะร่วมกันบริหารกิจการของยุโรปและรักษาความสงบสุขของยุโรปหลังสงคราม ดู Nicolson, *The Congress of Vienna*, pp. 54-57.; Ikenberry, *After Victory*, p. 99, 104, 108.

¹⁰¹มาตราที่ 6 มีความว่า “เพื่อเป็นการปฏิบัติตามข้อตกลงนี้และเพื่อเป็นการกระชับความสัมพันธ์ของ มหาอำนาจทั้งสี่เพื่อสันติสุขของโลก ภาคีทั้งสี่ตกลงที่จะจัดการประชุมตามระยะเวลาที่กำหนด ไม่ว่าจะเป็นการ ประชุมขององค์อธิปัตย์เอง หรือเสนาบดีรัฐมนตรีก็ตาม เพื่อจุดมุ่งหมายในการปรึกษาหารือผลประโยชน์ร่วมกัน และเพื่อพิจารณามาตรการที่เห็นว่าเหมาะสมที่สุด เพื่อเสถียรภาพและความเจริญรุ่งเรืองของประชาชาติและเพื่อ การรักษาสันติสุขของยุโรป” อ้างถึงใน Langhorne, “The Reflection on the Significance of the Congress of Vienna,” p. 320.

¹⁰² Webster, *The Congress of Vienna*, p. 254.

ประชุมตามระยะเวลาที่กำหนดในยามที่ยุโรปปลอดจากสงคราม เพื่อพิจารณาผลประโยชน์ส่วนรวมของยุโรป ติดต่อกันเป็นเวลาหลายทศวรรษ หลังจาก ค.ศ. 1815”¹⁰³

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ต้องการโต้แย้งว่าพันธมิตรศักดิ์สิทธิ์ คือหัวใจที่แท้จริงของคอนเสิร์ตแห่งยุโรป ซึ่งในข้อตกลงจะกำหนดหลักประกัน โดยเหล่ากษัตริย์ที่ผูกพันเป็นพี่น้องกันมีพันธะที่จะต้องช่วยเหลือกันในยามที่อำนาจและความชอบธรรมของระบบอนุรักษนิยมในประเทศใดประเทศหนึ่งในยุโรปถูกท้าทายจากพลังชาตินิยมและพลังเสรีนิยม พันธมิตรศักดิ์สิทธิ์จึงทำหน้าที่ปกป้องหลักความชอบธรรมของระบบกษัตริย์ (dynastic legitimacy) ที่วางไว้ที่กรุงเวียนนาและทำหน้าที่รักษาสถานะเดิมของระบบอนุรักษนิยมภายในประเทศ ซึ่งความสำคัญของพันธมิตรศักดิ์สิทธิ์จะปรากฏชัดขึ้นเมื่อภัยคุกคามจากการปฏิวัติได้สำแดงตนขึ้นในค.ศ. 1820 สมาชิกของคอนเสิร์ตแห่งยุโรปได้รับเอาสาระที่ถูกระบุไว้ในข้อตกลงเมื่อค.ศ. 1815 โดยหน้าที่หลักของคอนเสิร์ตจะเปลี่ยนไปโดยพันธะได้ถูกกำหนดไว้ชัดเจนที่ การประชุมที่เมืองทรอปเปา (Troppau)

การจะเข้าใจพันธมิตรศักดิ์สิทธิ์ได้จะต้องเข้าใจถึงผู้ให้กำเนิดคือ ชาร์อเล็กซานเดอร์ที่ 1 ของรัสเซียก่อน เป็นที่ทราบถึงบุคลิกอันเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวของชาร์อเล็กซานเดอร์ที่ค่อนข้างแปลก (eccentric) และลึกลับ¹⁰⁴ ส่วนหนึ่งมาจากภูมิหลังทางการศึกษาในช่วงต้นของชีวิตพระองค์ที่ได้รับการศึกษาแบบเสรีนิยม¹⁰⁵ แต่จากผู้ที่เคยยึดมั่นในหลักเสรีนิยม พระเจ้าอเล็กซานเดอร์ได้เริ่มเปลี่ยนไป โดยทรงหันมาเข้ารีต (convert) ในปี ค.ศ. 1812 และเป็นที่ยอมรับว่าพระองค์ได้ตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของ บารอนเนส ฟอน ครูแควเนอร์ (Baroness von Kruedener) ตั้งแต่ ค.ศ. 1815 เป็นต้นมา¹⁰⁶ หลังจากสงครามนโปเลียนจบลง ความซาบซึ้งในคติทางศาสนาของพระเจ้าซาร์ดัง

¹⁰³ Louise Richradson, “The Concert of Europe and Security Management in the Nineteenth Century” in *Imperfect Union: Security Institutions over Time and Space*, eds. R. Haftendorn, R. Keohane and C. Wallander (New York: Oxford University Press, 1999), p. 45.

¹⁰⁴ กิตติศัพท์ของการเป็นผู้เปลี่ยนใจง่ายและไม่คงเส้นคงวาของชาร์อเล็กซานเดอร์ จนมีคำกล่าวว่า “พระเจ้าซาร์สามารถเอาสิ่งพระองค์ได้ฝันเมื่อคืนมาทำให้สำเร็จในวันรุ่งขึ้นได้” ส่วนหนึ่งมีผู้วิเคราะห์ว่าเกิดมาจากการที่พระองค์มีส่วนในการลอบปลงพระชนม์ของพระบิดา (พระเจ้าซาร์ปอลที่ 1) เมื่อพระองค์ทรงพระเยาว์ดู สุปรามิ मुखิชิต, *ประวัติศาสตร์รัสเซีย ยุค โบราณ จนถึง ค.ศ. 1917* (กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์, 2536), หน้า 197-199.

¹⁰⁵ เมื่อครั้งยังทรงพระเยาว์พระนางแคทเธอรีนมหาราชินี (Tsarina Catherine the Great) พระอัยกีได้ส่งแกรนด์ดยุกอเล็กซานเดอร์ไปศึกษาวิชาความรู้ที่สวิตเซอร์แลนด์ เพื่อศึกษาลัทธิเสรีนิยมของปราชญ์ฝรั่งเศส (French Philosophes) อย่างรุสโซ วอลแตร์ และมีอาจารย์อย่าง ลา ฮาร์ป (La Harpe) รวมถึงการที่พระองค์ถูกแวดล้อมด้วยที่ปรึกษาหลายคนที่มีแนวความคิดเสรีนิยม ดู W. R. Hall and W. S. Davis, *The Course of Europe since Waterloo*, 4th ed. (New York: Appleton-Century Croft, 1957), pp. 82-83.

¹⁰⁶ บารอนเนส ครูแควเนอร์ได้ยกย่องพระเจ้าซาร์ว่าเป็น “ผู้กอบกู้ยุโรป” (The Savior of Europe) จุดนี้ตรงกับสิ่งที่พระเจ้าซาร์ทรงต้องการจะเป็นมาตลอด ซึ่งสร้างความรำคาญใจให้กับเมตเตอร์นิคและคาสเซิลรห์ ในการทำตัวให้เป็นผู้นำของพันธมิตรมาตลอดตั้งแต่การตั้งใจจะโค่นล้มนโปเลียน นำทัพเข้ายึดกรุงปารีสและการแต่งตั้ง

กล่าวได้เป็นแรงบันดาลใจให้พระองค์เสนอ “สมาคมของกษัตริย์และพสกนิกรชาวคริสเตียน” (Union of Christian Monarch and People) หรือ “สมาคมถือธรรม”¹⁰⁷ (Holy Alliance) ขึ้นหลังจากสมัยร้อยวัน โดยส่วนหนึ่งเป็นการสนองความต้องการส่วนตัวของพระองค์ที่ต้องการให้ประเทศพันธมิตรที่ชนะสงครามมี “หลักประกันทั่วไป” (general guarantee) ซึ่งหมายถึงการที่ประเทศภาคีมีพันธะที่จะต้องช่วยเหลือกันในทุกกรณีเมื่อเกิดปัญหาขึ้น¹⁰⁸

ความตกลงฉบับนี้ ซึ่งลงนามกันในวันที่ 26 กันยายน ค.ศ. 1815 ขึ้นต้นด้วย “พระตรีเอกานุภาพ และพระกรุณาแห่งผู้เป็นเจ้า” (Holy Trinity and Divine Providence) มีสาระสำคัญคือเป็นการสร้างภราดรภาพของกษัตริย์คริสเตียนแห่งยุโรป โดยมี “หลักความเที่ยงธรรม คริสตธรรม กุศลจิต และศานติสุข” (Justice, Christianity, Charity and Peace) เป็นพื้นฐานของความสัมพันธ์ระหว่างกษัตริย์และพสกนิกรของพระองค์ ความตกลงดังกล่าวที่วางอยู่บนหลักธรรมทางศาสนา ถูกวิจารณ์ว่ามีเนื้อหาที่เป็นนามธรรมและกว้างเกินไป และสะท้อนถึงความอุดมคตินิยมของพระเจ้าซาร์ นอกจากนี้สัญญาฉบับนี้มิได้ระบุพันธะข้อผูกมัดของภาคีอย่างชัดเจน เมื่อเปรียบเทียบกับข้อตกลงอีกฉบับหนึ่งคือ พันธมิตรจตุรภาคี (Quadruple Alliance)¹⁰⁹ พระเจ้าอเล็กซานเดอร์ได้ทรงชักชวนให้กษัตริย์ทุกพระองค์ของยุโรปลงนามเป็นภาคีในพันธมิตรศักดิ์สิทธิ์ โดยมีจักรพรรดิฟรานซ์ ที่ 1 พระเจ้าเฟรเดอริก วิลเลียม ที่ 3 และพระองค์เองเป็นผู้สนับสนุนหลักของความตกลงฉบับนี้¹¹⁰ แม้สัญญาฉบับนี้จะถูกเยาะหยันจากผู้นำยุโรปหลายคน แม้กระทั่งจักรพรรดิแห่งออสเตรีย¹¹¹ ที่เห็นว่าสัญญาฉบับนี้เกิดจากความไม่ปกติของพระสติของพระเจ้าอเล็กซานเดอร์ แต่เราจะได้พบว่าเอกสารฉบับนี้เองที่จะกลายเป็นหัวใจของคอนเสิร์ตแห่งยุโรปในภายหลัง

ชาวรัสเซียให้เป็นผู้ว่าการนครปารีส ดู David Saunders, *Russia in the Age of Reaction and Reform 1801-1881* (London: Longman, 1992), pp. 27-28.

¹⁰⁷ เป็นคำที่พระเจ้าจอร์จที่ 3 พระองค์เจ้าจูลีจักรพรรดิ ทรงใช้เรียก Holy Alliance ดู พระเจ้าจอร์จที่ 3 พระองค์เจ้าจูลีจักรพรรดิ, *คองเกรสแห่งเวียนนา*, หน้า 146.

¹⁰⁸ สำหรับประเด็น “ระบบการประกันทั่วไป” โปรดดู Gulick, *Europe's Classical Balance of Power*, pp. 280-291.; G. J. Ikenberry, *After Victory*, pp. 89-91.

¹⁰⁹ คาสเซิลเรห์เชื่อว่า พันธมิตรจตุรภาคีจะทำหน้าที่เป็น หลักประกันทั่วไปที่ดีกว่า ดู Ikenberry, *After Victory*, pp. 108-109.

¹¹⁰ ผู้นำที่ไม่ได้ร่วมลงนามในข้อตกลงนี้ได้แก่ พระสันตปาปา ซึ่งพระองค์ถือว่าพระองค์เป็นตัวแทนอำนาจของพระเจ้าอยู่แล้วและไม่ต้องการให้ผู้อื่นมาตีความทางศาสนาแทน มกุฎราชกุมารแห่งอังกฤษ (พระเจ้าจอร์จที่ 4) ซึ่งรัฐธรรมนูญอังกฤษไม่อนุญาตให้พระองค์ลงนามได้ และสุลต่านแห่งจักรวรรดิออตโตมันที่นับถือศาสนาอิสลาม

¹¹¹ พระเจ้าฟรานซ์ทรงกล่าวอย่างติดตลกว่า “ข้าพเจ้าไม่รู้ว่าจะไปหาหรือเรื่องนี้ในที่ประชุมองคมนตรี หรือในคอกสารภาพบาป” ในขณะที่คาสเซิลเรห์ ได้ปราศรัยว่า “เป็นเพียงเรื่องของความเชื่อทางศาสนาที่มงาย

บทบาทของเมตเตอร์นิกซ์ครมหาเสนาบดีของออสเตรียต่อพันธมิตรศักดิ์สิทธิ์ มีความสำคัญและควรค่าอย่างยิ่งแก่การพิจารณา แม้ในช่วงแรกเมตเตอร์นิกจะเขะเข็ญและไม่ให้ความสำคัญสำคัญกับ “สมาคมถือธรรม” ของพระเจ้าซาร์มากนัก¹¹² แต่หากพิจารณาให้ดีจะพบว่าพระเจ้าซาร์เองมิได้มีจุดประสงค์แรกเริ่มที่จะร่างสัญญาฉบับนี้เพื่อใช้ในการแทรกแซงปราบปรามขบวนการปฏิวัติที่หลายคนเข้าใจและตีความ¹¹³ แต่เป็นเมตเตอร์นิกต่างหากที่ในภายหลังได้ใช้พันธมิตรศักดิ์สิทธิ์เพื่อจุดประสงค์ในการสร้างความสงบเรียบร้อยภายในประเทศ และใช้แสวงหาความสนับสนุนและความชอบธรรมในการแทรกแซงเพื่อปราบปรามการปฏิวัติจากผู้นำอนุรักษนิยมทั้งหลายในยุโรป โดยจะเห็นได้จากบทบาทของเขาในการแก้ไขข้อความบางส่วนของข้อตกลงนี้ ซึ่งคิสซิงเจอร์พบว่ามีความสำคัญอย่างมากโดย “เมตเตอร์นิกสามารถปรับเปลี่ยนเนื้อหาที่กินความกว้างของพระเจ้าซาร์เพื่อให้สอดคล้องกับเงื่อนไขสภาพความเป็นจริงในทางปฏิบัติของจักรวรรดิฮับสบูร์ก และเขาก็ทำได้ดีเสียจนกระทั่งพระเจ้าซาร์ออกปากชมและยอมรับว่า สามารถเข้าใจและพูดแทนในสิ่งพระองค์กำลังคิดอยู่พอดี”¹¹⁴ ในเนื้อความของสัญญากล่าวไว้ว่า “บรรดาผู้นำของพันธมิตรได้เห็นพ้องต้องกันว่าความสัมพันธ์ระหว่างประเทศมหาอำนาจที่เคยดำเนินมาในอดีตควรถูกแทนที่ด้วยระเบียบ ใหม่ที่ตั้งอยู่บนสัจธรรมอันประเสริฐที่ได้สั่งสอนโดยศาสนาธรรมของพระเจ้าเป็นเจ้า” สำหรับเมตเตอร์นิกพันธมิตรศักดิ์สิทธิ์ จึงมิได้เป็นหลักที่ชี้นำในการดำเนินความสัมพันธ์ระหว่างรัฐเท่านั้น แต่เกี่ยวข้องกับเรื่องการเมืองภายในประเทศอย่างใกล้ชิด

“...ภาคีที่ได้ลงนามในข้อตกลงจะต้องถือว่าตนเองเป็นตัวแทนของพระเจ้าเป็นเจ้า และยึดความสัมพันธ์ของตนเองกับประชากรของตนเปรียบประดุจบิดากับบุตร โดยภาคีจะต้องปกครองพสกนิกรด้วยจิตมั่นในการปกป้องพระศาสนา ศาสนาดีสุข และความเที่ยงธรรม...”¹¹⁵

และไร้สาระ” และเมตเตอร์นิกกล่าวว่า “เป็นการอ้างอิงหลักการที่สูงส่ง แต่ปราศจากสาระสำคัญ” ดู Jonathan Sperber, *Revolutionary Europe 1780–1850* (Singapore, Longman, 2000), pp. 259–260.

¹¹² นอกจากเมตเตอร์นิกจะเคยกล่าวว่า “พันธมิตรศักดิ์สิทธิ์เป็นเพียงแค่แรงบันดาลใจทางศาสนาของพระเจ้าซาร์และหาสาระประโยชน์ไม่ได้” เขายังย้ำอีกว่า “พันธมิตรศักดิ์สิทธิ์มิใช่สถาบันที่ตั้งขึ้นเพื่อกดขี่จำกัดสิทธิของประชาชนหรือเพื่อส่งเสริมระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์หรือทรวราชย์ใดๆทั้งสิ้น ทั้งหมดเป็นแต่เพียงแรงศรัทธาทางศาสนาของพระเจ้าอเล็กซานเดอร์เท่านั้น” อ้างถึงใน Osiander, *The States System of Europe*, p. 188.; Hoslti, *Peace and War*, p. 122.

¹¹³ S. L. Lee, *Aspects of European History 1789–1914* (London: Methuen, 1982), p. 31.

¹¹⁴ Kissinger, *A World Restored*, p. 188.

¹¹⁵ อ้างถึงใน Craig, *Europe since 1815*, p. 17.

ในข้อความข้างต้นนี้เองที่เมตเตอร์นิกได้แก้ไขเพิ่มเติมเนื้อความเดิมของพระเจ้าซาร์ ความสำคัญอยู่ที่ตรงจุดที่เมตเตอร์นิกเปลี่ยนแปลงจากร่างพันธมิตรศักดิ์สิทธิ์เดิมของพระเจ้าซาร์ที่มีความโน้มเอียงไปในทางเสรีนิยม โดยมีข้อความหนึ่งที่สำคัญเขียนไว้เดิมว่า “เป็นภราดรภาพระหว่างกษัตริย์ และ พสกนิกรของพระองค์” ซึ่งเมตเตอร์นิกได้แก้ไขมาเป็น “สมาคมของกษัตริย์ที่ปกครอง **เหนือ** พสกนิกรเสมือนพ่อปกครองลูก” ข้อความนี้เองที่แม้จะค่อนข้างกำกวมและเปิดแก่การตีความได้หลายแง่ แต่เราจะพบว่ามันมีน้ำเสียง(tone)ที่ค่อนข้างโน้มเอียงไปในทางอนุรักษนิยม ที่สะท้อนถึงหน้าที่ของกษัตริย์ในแบบ “บิดาธิปไตย” (paternalism) ซึ่งจุดนี้ออสเชียนเดอร์ได้ให้ข้อสังเกตว่าเป็นการประยุกต์คัดแปลงหลักสิทธิอันชอบธรรมของกษัตริย์ (monarchical legitimacy) มาสู่หลักความสามัคคีของกษัตริย์ (monarchical solidarity) ซึ่งเมื่อใดก็ตามที่อำนาจและความชอบธรรมของสถาบันกษัตริย์ตกอยู่ในภาวะอันตราย กษัตริย์ทั่วทั้งยุโรปมีพันธะและหน้าที่ในการเข้าช่วยเหลือด้วยการแทรกแซงและปราบปรามพลังที่ขึ้นมาท้าทาย¹¹⁶

เมตเตอร์นิกทราบดีว่าเขาไม่สามารถนำพาออสเตรียที่มีสถาบันทางการเมืองภายในที่อ่อนแอให้รอดพ้นจากกระแสเสรีนิยมและชาตินิยมในศตวรรษที่ 19 โดยปราศจากการช่วยเหลือจากพันธมิตรได้ นั่นคือเหตุผลที่เมตเตอร์นิกได้แก้ไขข้อความในร่างสัญญาซึ่งเขาได้ตีความเนื้อหาของพันธมิตรศักดิ์สิทธิ์เดิมที่มีสาระในทางศาสนาให้มาเป็นพันธะของภาคีในการผนึกกำลังกันเพื่อรักษาสถานะเดิม (status quo) ในระดับภายในประเทศของระบบอนุรักษนิยมในยุโรป¹¹⁷ ในขณะที่พระเจ้าอเล็กซานเดอร์ทรงต้องการให้พันธมิตรศักดิ์สิทธิ์เป็นนิมิตรหมายอันดีในการเปิดศักราชใหม่ของยุโรปที่นำโดยเครือญาติของกษัตริย์ที่ยึดมั่นในหลักความเชื่อทางศาสนา เมตเตอร์นิกกลับตีความพันธมิตรศักดิ์สิทธิ์ในแง่ที่สามารถนำไปใช้ในทางปฏิบัติได้มากกว่า โดยใช้เป็นกลไกยุติความเคลื่อนไหวที่เกิดขึ้นจากการปฏิวัติฝรั่งเศสและนำยุโรปกลับสู่ระเบียบอีกครั้ง เป็นการให้ความสำคัญกับกฎระเบียบเหนือความต้องการของประชาชน¹¹⁸ นอกจากนี้จะเป็นโอกาสดีของเมตเตอร์นิกในการผูกมัดพระเจ้าซาร์ให้สนับสนุนระเบียบที่ตั้งอยู่บนสถาบันการเมืองภายในที่ชอบธรรม ที่สำคัญยังเป็นการป้องกันมิให้พระองค์มีอิสระในการดำเนินนโยบายฝ่ายเดียวโดยไม่มีใครคอยเหนี่ยวรั้งได้อีกด้วย

¹¹⁶ Osiander, *The States System of Europe*, pp. 221-222.

¹¹⁷ R. A. Kahn, “Metternich: A reappraisal of his impact on international relations,” *Journal of Modern History* 32, No. 3 (1966): 228-230.

¹¹⁸ Mack Walker, *Metternich's Europe 1813-1848* (New York: Harper-Torchbooks, 1968), p. 64. Kissinger, *A World Restored*, p. 189. ในพจนานุกรมอังกฤษ-ไทยของ สอ. เศรษฐบุตร แปล Holy Alliance ว่า เป็น “ความตกลงระหว่างกษัตริย์ของรัสเซีย ปรัสเซีย และออสเตรีย เมื่อ ค.ศ. 1815 ด้วยความมุ่งหมายจะตัดรากมิให้ประชาชนได้มีการปกครองตนเอง” ดู สอ. เศรษฐบุตร, *New Model English-Thai Dictionary* (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, 2538) หน้า 345.

แต่การจะสรุปว่าเมตเตอร์นิคเพียงแค่อำนาจจากพันธมิตรศักดิ์สิทธิ์ที่พระเจ้าซาร์เป็นผู้คิดขึ้น เพื่อผลประโยชน์ของออสเตรียอย่างเดียวนั้นคงจะไม่ถูกต้องนัก เนื่องจากเช่นเดียวกับผู้นำคนอื่น ๆ และนักทฤษฎีการเมืองทั้งหลายของยุโรปในยุคนั้นที่ต่างก็เชื่อมั่นว่าเสถียรภาพทางการเมืองวางอยู่บนรากฐานของหลักความชอบธรรมของสถาบันกษัตริย์ ซึ่งส่วนหนึ่งหมายถึงการยอมรับบทบาทและคุณค่าของหลักความถูกต้อง (moral principles) ในทางการเมืองระหว่างประเทศ ในแง่หนึ่งจึงอาจจะกล่าวได้ว่าเมตเตอร์นิคเองก็เชื่อในพันธมิตรศักดิ์สิทธิ์เช่นกัน¹¹⁹

พันธมิตรศักดิ์สิทธิ์ ใน ค.ศ. 1815 ยังคงเป็นเพียงหลักการกว้างๆ ที่ยังมีได้การระบุนวัตกรรม ประสงค์ รายละเอียดของพันธะและข้อปฏิบัติที่ชัดเจน แต่พันธมิตรศักดิ์สิทธิ์จะมีร่างที่ชัดเจนขึ้นในการประชุมที่เมืองโทรอปเปา ใน ค.ศ. 1820 เมื่อภัยของการปฏิวัติปรากฏตัวขึ้นครั้งแรกที่สเปน ซึ่งเมตเตอร์นิคจะเป็นผู้เปลี่ยนหลักการที่ไม่ชัดเจนให้มีวัตถุประสงค์ที่แท้จริงได้ในทางปฏิบัติ ได้แก่ การกอบกู้บัลลังก์ของกษัตริย์ที่ถูกโค่นล้มด้วยการปฏิวัติและปราบปรามพลังมวลชนที่ทำทลายระบบอนุรักษนิยม และเมื่อนั้นเองพันธมิตรศักดิ์สิทธิ์ที่ให้นิยามโดยพระเจ้าอเล็กซานเดอร์แต่ได้รับการพุ่มพักเลี้ยงจากเมตเตอร์นิคจะได้พัฒนากลายเป็นธรรมเนียมที่แท้จริงของคอนเสิร์ตแห่งยุโรป ที่ทำหน้าที่รักษาความมั่นคงและอำนาจของระบบอนุรักษนิยมภายในประเทศ

คำกล่าวของคิสซิงเจอร์ที่ว่า “พันธมิตรศักดิ์สิทธิ์มิได้เป็นเพียงเอกสารทางศาสนาเท่านั้น แต่เป็นสิ่งที่มีความสำคัญอย่างยิ่งยวดทางการเมือง”¹²⁰ คงจะไม่เกินความจริง เนื่องจากหากเราไม่นับรวมหน้าที่หลักของพันธมิตรศักดิ์สิทธิ์ในการรักษาสถานะเดิมทางการเมืองภายในแล้ว เราจะพบว่าพันธมิตรศักดิ์สิทธิ์คือที่มาแห่งความสงบสุขและระเบียบในยุโรป ดังที่วอลเลอร์ (Waller) กล่าวว่า “พันธมิตรศักดิ์สิทธิ์คือ พลังแห่งเสถียรภาพ (force of stability) ในยุคที่ภายในยุโรปเต็มไปด้วยความปั่นป่วนวุ่นวาย”¹²¹ พันธมิตรศักดิ์สิทธิ์ได้ผูกพันประเทศมหาอำนาจตะวันออกทั้งสาม คือ รัสเซีย ออสเตรีย และรัสเซียเข้าไว้ด้วยกันอย่างใกล้ชิด ซึ่งสามประเทศนี้ในอดีตเคยเป็นคู่แข่งทางการเมืองในการแสวงหาอำนาจในยุโรปมาตลอดและยังคงมีศักยภาพ (potential) ที่จะสามารถเป็นศัตรูกันต่อไปได้ แต่เมื่อประเทศทั้งสามมีผลประโยชน์ร่วมกันคือการรักษาสถานะเดิมของระบบอนุรักษนิยมภายในไว้ บวกกับความกลัวภัยการปฏิวัติที่ตรงกัน ได้ทำให้ผู้นำของประเทศเหล่านี้จำเป็นต้องปรองดองสามัคคีและรักษาความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างกันไว้ เพื่อช่วยเหลือกันในการรับมือพลังชาตินิยมและเสรีนิยม การแข่งขันและการเผชิญหน้าระหว่างสามประเทศจึงนี้เป็น

¹¹⁹ Roy A. Austensen, “Sixty Years of Revolution: Metternich's Reflection on France,” in Consortium on Revolutionary Europe 1750-1850 Proceeding 1989 to commemorate the Bicentennial of the French Revolution, eds. Donald D. Howard and John C. Horgan (Florida: Rose Printing, 1990), p. 341.

¹²⁰ Kissinger, A World Restored, p. 188.

¹²¹ Bruce Waller, “Relations among Nation and States: 1830-1890” in Themes in Modern European History 1830-1890, ed. Bruce Waller (London: Routledge, 1992), p. 256.

สิ่งที่พึงหลีกเลี่ยงและทำให้แนวโน้มของการเกิดสงครามระหว่างกันลดลง ซึ่งเราจะพบว่านักวิชาการความสัมพันธระหว่างประเทศมักจะมองข้ามข้อเท็จจริงในจุดนี้ไป เนื่องจากพันธมิตรศักดิ์สิทธิ์ได้ผูกมัดประเทศตะวันออกทั้งสามไว้ มิใช่เพื่อจุดประสงค์ระหว่างรัฐแต่เพื่อจุดประสงค์ภายในประเทศมากกว่า

เมื่อเวลาผ่านไปเราจะพบว่าพันธมิตรจตุรภาคีได้ค่อยๆลดความสำคัญลง เนื่องจากภัยคุกคามระหว่างประเทศ หลังค.ศ. 1815 แทบจะไม่เกิดขึ้นเลย บทบาทหน้าที่และวัตถุประสงค์ของพันธมิตรจตุรภาคีที่วางไว้ตั้งแต่ต้นจึงเริ่มหมดประโยชน์ โดยภัยคุกคามความมั่นคงที่แท้จริงที่ผู้นำของยุโรปขณะนั้นเห็นตรงกันกลับมาจากระดับภายในประเทศมากกว่า จึงไม่แปลกที่วาระของการประชุมคอนเสิร์ตในช่วง ค.ศ 1820-1823 จะเป็นเรื่องปัญหาที่เกิดขึ้นภายในประเทศทั้งสิ้น ในขณะที่พันธมิตรศักดิ์สิทธิ์ได้กลายเป็นธรรมเนียมของคอนเสิร์ตตั้งแต่ที่การประชุมที่เมืองทรอปเปาอังกฤษที่ยังคงยึดถือการตีความคอนเสิร์ตโดยใช้จุดประสงค์ด้านความสัมพันธ์ระหว่างประเทศเป็นหลัก ในกรอบของพันธมิตรจตุรภาคี ต้องพบว่าประเทศสมาชิกคอนเสิร์ตอื่นๆไม่สนับสนุนอังกฤษแต่กลับเห็นชอบกับการตีความคอนเสิร์ตในแบบของออสเตรียมากกว่า เมื่อคาสเซิลเรห์ตระหนักว่าคอนเสิร์ตของเขาได้ถูกเมตเตอร์นิคช่วงชิงไปนั้นไม่ได้รับการเห็นชอบจากสถาบันทางการเมืองภายในคือรัฐสภาของอังกฤษ การถอยห่างออกจากคอนเสิร์ตของเมตเตอร์นิคของอังกฤษจึงเป็นสิ่งที่เลี่ยงไม่ได้

โดยสรุปสิ่งที่บทนี้ต้องการนำเสนอได้แก่การชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของการประชุมที่กรุงเวียนนาในฐานะที่เป็นจุดกำเนิดของหลักความชอบธรรมของระบบกษัตริย์ (dynastic legitimacy) และพันธมิตรศักดิ์สิทธิ์ซึ่งถือกำเนิดขึ้นมาพร้อมกับการฟื้นฟูระบบอนุรักษนิยมภายใน ซึ่งหลักการทั้งสองถือเป็นหลักการพื้นฐานของคอนเสิร์ตแห่งยุโรป ที่มีหน้าที่รักษาระบบการเมืองแบบอนุรักษนิยมภายในประเทศ ในขณะที่นักวิชาการความสัมพันธ์ระหว่างประเทศส่วนใหญ่มักวิเคราะห์การประชุมที่กรุงเวียนนาเฉพาะในมิติระหว่างรัฐ และให้ความสำคัญกับหลักการดุลย์แห่งอำนาจและพันธมิตรจตุรภาคีมากกว่า ซึ่งการมองข้ามความสำคัญของหลักสิทธิอันชอบธรรมของกษัตริย์และพันธมิตรศักดิ์สิทธิ์ถือเป็นจุดเริ่มต้นของการเข้าใจคอนเสิร์ตแห่งยุโรปที่ไม่สมบูรณ์ ซึ่งเราจะพบว่าในภายหลัง หลักการที่เป็นนามธรรมที่ได้รับการสถาปนาที่กรุงเวียนนาจะได้รับการประสมปนภาคพื้นทวีปโดยการนำของออสเตรียเปลี่ยนให้กลายเป็นกลไกที่เป็นรูปธรรมที่ชัดเจนในการรักษาระบบอนุรักษนิยมภายในประเทศ ณ การประชุมที่เมืองทรอปเปา ค.ศ. 1820 เมื่อการปฏิวัติได้ปรากฏตัวขึ้นเป็นครั้งแรกหลังสงครามนโปเลียนที่สเปน ซึ่งจะได้พิจารณาในบทถัดไป

บทที่ 3

คอนเสิร์ตแห่งยุโรปในฐานะเครื่องมือรักษาความมั่นคงของระบบกษัตริย์

หลังจากในบทที่แล้วเราได้พิจารณาถึงหลักการที่เป็นรากฐาน (foundation) ของคอนเสิร์ตแห่งยุโรป ในบทนี้จะได้ศึกษาการปฏิบัติงานของคอนเสิร์ตในทางปฏิบัติจริง สาละสำคัญที่บทนี้ต้องการนำเสนอได้แก่ การเปลี่ยนวัตถุประสงค์ หน้าที่ และเหตุผล (rationale) ของคอนเสิร์ตแห่งยุโรปจากเดิมที่ยังคงเป็นกลไกในการจัดการกับปัญหาระหว่างรัฐ ในการประชุมที่เมือง เอกซ์-ลา-ชาแปล (Aix-la-Chapelle) ค.ศ. 1818 มาสู่การเป็นกลไกในการรักษาระบบอนุรักษนิยมภายในประเทศ ที่เมืองทรอปเปา (Troppau) ค.ศ. 1820 ซึ่งเกิดจากการฉวยโอกาสของเมตเตอร์นิคในขณะที่ซาร์อเล็กซานเดอร์ของรัสเซียกำลังอยู่ในช่วงเปลี่ยนผ่านทางความคิด ดีความบทบาทและหน้าที่ของคอนเสิร์ตเสียใหม่ เพื่อให้สามารถนำมาใช้รับมือกับการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองภายในที่เกิดขึ้นในขณะนั้นได้ทันทั่วถึง

ภายหลัง ค.ศ. 1815 จะพบว่าภัยที่ขึ้นมาสั่นคลอนเสถียรภาพของยุโรปนั้น มิใช่ภัยที่คุกคามที่มาจากระดับระหว่างประเทศ แต่เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องโดยเฉพาะในช่วง ค.ศ. 1820-1822 ได้แก่ภัยจากการปฏิวัติที่เกิดขึ้นภายในประเทศทั้งสิ้น (ดูรายละเอียดโดยสังเขปของการปฏิวัติครั้งสำคัญในยุโรปในช่วง ค.ศ. 1820-1829 ได้ในกรอบ 1.2) อันได้แก่การปฏิวัติในสเปน อิตาลี อาณาจักรเนเปิลส์ อาณาจักรปiedmont และ การจลาจลของชาวกรีกในจักรวรรดิออตโตมัน ซึ่งได้ทำให้ประเทศมหาอำนาจภาคพื้นทวีปยุโรปมีความจำเป็นต้องให้นิยามใหม่ (redefine) แก่คอนเสิร์ตแห่งยุโรป โดยเฉพาะจุดมุ่งหมายและเหตุผลในการดำรงอยู่ของคอนเสิร์ต ที่การประชุมที่เมืองทรอปเปาใน ค.ศ. 1820 เมตเตอร์นิคประสบความสำเร็จในการเปลี่ยนคอนเสิร์ตของคาสเซิลเรห์ที่มีหน้าที่รักษาระเบียบระหว่างรัฐ ให้มาเป็นกลไกที่มีหน้าที่รักษาอำนาจและความชอบธรรมของระบบกษัตริย์ที่ได้รับการสถาปนาที่กรุงเวียนนา ด้วยการแทรกแซงและปราบปรามการก่อความไม่สงบภายในประเทศ ซึ่งได้นำไปสู่การถกเถียงเกี่ยวกับหน้าที่และความหมายของคอนเสิร์ต ซึ่งจบลงด้วยชัยชนะของออสเตรียและประเทศยุโรปภาคพื้นทวีปที่สามารถช่วงชิงการตีความบทบาทของคอนเสิร์ตได้สำเร็จ อันเป็นผลให้อังกฤษต้องยอมรับสิทธิและสถานภาพของคอนเสิร์ตในพื้นที่ทวีปยุโรปและยอมรับว่าอังกฤษไม่สามารถให้พันธะและมีส่วนร่วมในคอนเสิร์ตของออสเตรียได้ ซึ่งในส่วนแรกของบทนี้จะได้แสดงให้เห็นว่าช่วง ค.ศ. 1825-1829 ถือว่าคอนเสิร์ตประสบความสำเร็จในการประกันสถานะเดิมภายในประเทศ (domestic status quo) ของระบบอนุรักษนิยมในยุโรป

แต่อย่างไรก็ดีบทบาทของคอนเสิร์ตในการรักษาระเบียบบนุรักษ์นิยมภายในมีข้อจำกัดบางประการ เมื่อคอนเสิร์ตไม่สามารถทำหน้าที่ในการควบคุมการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในยุโรปได้ในทุกกรณีและทุกแห่งหนได้ ในส่วนที่สองของบทนี้จึงต้องการชี้ให้เห็นว่า ในช่วงค.ศ. 1815-1829 ในแง่หนึ่งคอนเสิร์ตต้องพบกับข้อจำกัดและไม่สามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ เมื่อผลประโยชน์หลัก (vital interest) ของประเทศสมาชิกไม่สอดคล้องกับหน้าที่ของคอนเสิร์ต ซึ่งจะพบได้ในกรณีที่คอนเสิร์ตไม่สามารถแทรกแซงเพื่อจัดการกับเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในโปรตุเกสและอาณานิคมของสเปนในลาตินอเมริกาซึ่งถือเป็นเขตอิทธิพลของอังกฤษได้ และในทำนองเดียวกัน คอนเสิร์ตก็ไม่สามารถเหนี่ยวรั้งมิให้รัสเซียเข้าทำสงครามกับตุรกีเพื่อช่วยเหลือกบฏชาวกรีก หลังจาก ค.ศ.1825 ได้เช่นกัน โดยส่วนหนึ่งมาจากการเปลี่ยนแปลงผู้นำของรัสเซียที่ทำให้พันธะของรัสเซียเปลี่ยนไปชั่วคราว และสะท้อนให้เห็นว่าคอนเสิร์ตมีข้อจำกัดในเขตตะวันออกใกล้ (Near East) ที่ถือเป็นเขตอิทธิพลของรัสเซีย

3.1 คอนเสิร์ตแห่งยุโรปในระยะแรกเริ่ม : ค.ศ. 1818 – 1823

ในส่วนแรกของบทนี้จะได้พิจารณาถึงพัฒนาการของของคอนเสิร์ตในฐานะกลไกรักษาระเบียบบนุรักษ์นิยมภายใน โดยมีออสเตรียเป็นตัวตั้งตัวตีในการเปลี่ยนหน้าที่และบทบาทของคอนเสิร์ตใหม่ ให้สอดคล้องกับผลประโยชน์ของประเทศภาคพื้นทวีปยุโรป ในการรับมือกับภัยคุกคามความมั่นคงที่มีแหล่งที่มาจากในระดับภายในประเทศมากกว่าระดับระหว่างประเทศ หลังจากที่ประเทศมหาอำนาจผู้ชนะสงครามนโปเลียนได้พบกันครั้งสุดท้ายที่กรุงปารีส ค.ศ. 1815 ผู้นำของอังกฤษ ปรุสเซีย ออสเตรีย และรัสเซีย ได้ตกลงที่จะมาพบกันอีกครั้งหนึ่งตามพันธะที่กำหนดไว้ในมาตราที่ 6 ของพันธมิตรจตุรภาคี (Quadruple Alliance) เพื่อหารือถึงอนาคตของยุโรป ในการประชุมที่เรียกกันว่า คองเกรส (congress)¹ (โปรดดูรายละเอียดโดยสังเขปของการประชุมของประเทศมหาอำนาจในช่วง ค.ศ. 1818-1822 ได้ใน **กรอบ 1.1**) โดยสถานที่ของการประชุมจากเดิมที่ทางพระเจ้าอเล็กซานเดอร์ได้เสนอเมืองบาเซิล (Basel) ในสวิตเซอร์แลนด์ ได้เปลี่ยนมาเป็นเมืองเอ็กซ์-ลา-ซาเปล (Aix-la-Chapelle) หรือเมืองอาเคิน (Aachen)² ในฝั่งตะวันตกของปรุสเซีย

¹ มีนักวิชาการความสัมพันธ์ระหว่างประเทศบางท่านเปรียบเทียบการประชุมคองเกรสได้กับการประชุมสุดยอดของผู้นำ (summit) ในสมัยปัจจุบัน ซึ่งเป็นข้อถกเถียงในถึงลักษณะ (nature) ของคองเกรสว่าจะต้องเป็นการประชุมของผู้นำรัฐบาล หรือผู้แทนที่มีอำนาจเต็ม (plenipotentiary) ของรัฐเท่านั้น โดยการประชุมของตัวแทนระดับรัฐมนตรีหรือนักการทูตถือเป็นเพียงการประชุม (conference) เท่านั้น โปรดดู F. H. Hinsley, *Power and the Pursuit of Peace: Theory and Practice in History of Relations between States* (Cambridge: Cambridge University Press, 1963), p. 213.

² เมตเตอร์นิคคัดค้านว่าในขณะที่เมืองบาเซิลเป็นแหล่งกบดานสำคัญของขบวนการปฏิวัติ เมืองอาเคินจึงมีความเหมาะสมกว่า เนื่องจากเป็นสถานที่ที่พระเจ้าซาร์ลมาญได้สวมมงกุฎจักรพรรดิโรมันอันศักดิ์สิทธิ์

ในเดือนกันยายน ค.ศ. 1818 สำหรับความสำคัญทางด้านความสัมพันธ์ระหว่างประเทศของการประชุมครั้งนี้ได้แก่ อนาคตของสถานภาพของฝรั่งเศสในยุโรป โดยวาระสำคัญที่อาเคินประเทศมหาอำนาจที่ชนะสงครามทั้ง 4 ตกลงที่จะลดเวลาของการยึดครอง (occupation) ฝรั่งเศสในฐานะผู้แพ้สงครามจากเดิมที่กำหนดไว้ 5 ปี ลดลงเหลือเพียง 3 ปี และนอกจากการถอนทหารของพันธมิตรออกจากฝรั่งเศสแล้ว ฝรั่งเศสยังหมดพันธะโดยการชำระค่าปฏิกรรมสงครามเป็นเงินจำนวน 700 ล้านฟรังก์ล่วงหน้าเรียบร้อยแล้ว นอกจากนี้ที่สำคัญพันธมิตรทั้งสี่ประเทศยังเห็นพ้องให้มีการต่อสัญญาจตุรภาคีพันธมิตร (Quadruple Alliance) ที่ตกลงกันใน ค.ศ. 1815 โดยให้ฝรั่งเศสเข้าร่วมลงนามเป็นภาคีด้วยและเปลี่ยนชื่อสัญญาเป็น “พันธมิตรเบญจภาคี” (Quintuple Alliance) ซึ่งหมายถึงมหาอำนาจทั้งสี่ได้ยอมรับให้ฝรั่งเศสเข้าร่วมเป็นสมาชิกโดยสมบูรณ์ของคอนเสิร์ตยุโรปอย่างเต็มตัว ซึ่งทำให้คอนเสิร์ตประกอบด้วยประเทศมหาอำนาจหลักของยุโรป ครบทั้ง 5 ประเทศ ที่จะ

กรอบ 1.1 การประชุมระหว่างประเทศในช่วง ค.ศ. 1818-1823 (The Congress Period)		
กันยายน ค.ศ. 1818	การประชุมที่เมืองเอกซ์-ลา-ชาเปล (The Congress of Aix-la-Chapelle) หรือเมืองอาเคิน (Aachen) ในมณฑลไรน์แลนด์ของปรัสเซีย	วาระสำคัญได้แก่การหารือเกี่ยวกับการชำระค่าปฏิกรรมสงครามของฝรั่งเศสและถอนทหารของพันธมิตรออกจากฝรั่งเศส พร้อมทั้งยอมรับฝรั่งเศสกลับเข้าเป็นสมาชิกโดยสมบูรณ์ของคอนเสิร์ตแห่งยุโรป
ตุลาคม ค.ศ. 1820	การประชุมที่เมืองทรอปเปา (The Congress of Troppau) ในแคว้นไซลีเซีย (Silesia) ของออสเตรีย	วาระสำคัญได้แก่การหารือเกี่ยวกับมาตรการจัดการกับการปฏิวัติที่เกิดขึ้นในสเปนและอาณาจักรเนเปิลส์
มกราคม ค.ศ. 1821	การประชุมที่เมืองไลบาค (The Congress of Laibach) เมืองหลวงของสโลวีเนีย	ที่ประชุมมีมติเห็นชอบให้ส่งกองกำลังของออสเตรียเข้าปราบปรามกบฏในเนเปิลส์ตามคำขอร้องของกษัตริย์เฟอร์ดินานด์ ที่ 4
ตุลาคม ค.ศ. 1822	การประชุมที่เมืองเวโรนา (The Congress of Verona) ในแคว้นเวเนเซียทางภาคเหนือของอิตาลี	เป็นการหารือเกี่ยวกับการมอบอำนาจให้กับฝรั่งเศสในการส่งกำลังเข้าแทรกแซงเพื่อปราบปรามขบวนการปฏิวัติในสเปน

ที่มา: ดัดแปลงจาก Faber and Weaver, “Participation in Conferences, Treaties and Warfare in the European System 1816-1915,” *Journal of Conflict Resolution* 28 (September 1984): 135- 142.

(Holy Roman Emperor) ซึ่งถือเป็นสัญลักษณ์ของเกียรติและศักดิ์ศรีของออสเตรีย ดู R. Gildea, *Barricades and Border : Europe 1800-1914*, 2nd ed. (Oxford: Clarendon Press, 1997), p. 64.

ร่วมกันชำระระเบียบของยุโรปโดยมิได้กีดกันประเทศใดออกไป³

ประเด็นสำคัญที่มักถูกมองข้ามในที่ประชุมที่เมืองอาเคิน ได้แก่ การตีความและการกำหนดหน้าที่และลักษณะพื้นฐานของคอนเสิร์ตในยามที่ยุโรปมีสันติภาพ นัยยะที่สำคัญของการยอมรับฝรั่งเศสเข้าร่วมเป็นส่วนหนึ่งของคอนเสิร์ตใน ค.ศ. 1818 ได้แก่ การที่พันธมิตรจตุรภาคีซึ่งถือเป็นรากฐานสำคัญของคอนเสิร์ตได้สูญเสียวัตถุประสงค์ดั้งเดิม (original purpose) ไปกล่าวคือ พันมิตรจตุรภาคีที่ผู้ชนะสงครามทั้ง 4 ได้สร้างไว้ที่กรุงปารีสใน ค.ศ. 1815 เป็นข้อตกลงที่วางอยู่บนเหตุผลหลักในการควบคุมฝรั่งเศสมิให้พยายามกลับมาเป็นภัยต่อความมั่นคงของยุโรป แต่เมื่อเป้าหมายหลักของข้อตกลงดังกล่าวซึ่งได้แก่ ฝรั่งเศส ได้กลายเป็นสมาชิกของคอนเสิร์ตอย่างเต็มตัวใน ค.ศ. 1818 แล้ว ย่อมหมายถึงมหาอำนาจทั้งสี่มิได้เห็นฝรั่งเศสภายใต้ราชวงศ์บูร์บงเป็นภัยคุกคามที่น่ากลัวอีกต่อไป หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งการยอมรับฝรั่งเศสมาเข้าร่วมเป็นสมาชิกของคอนเสิร์ตแห่งยุโรปได้ทำให้พันธมิตรจตุรภาคีซึ่งเป็นข้อตกลงสำคัญในฐานะกรอบของคอนเสิร์ตหมดความสำคัญและหน้าที่ลง ซึ่งนั่นหมายความว่าหากสมาชิกยังต้องการให้คอนเสิร์ตดำรงอยู่ต่อไปจะต้องมีการตีความหน้าที่และวัตถุประสงค์ของคอนเสิร์ตเสียใหม่ ซึ่งการตีความของวัตถุประสงค์ใหม่นี้เองที่จะกลายเป็นปัญหาของอังกฤษในอนาคต เมื่ออังกฤษล้มเหลวในการช่วงชิงการตีความคอนเสิร์ตมาเป็นของตนและจะสูญเสียให้กับออสเตรียซึ่งอังกฤษไม่สามารถผูกมัดตัวเองกับวัตถุประสงค์และหน้าที่ใหม่ของคอนเสิร์ตได้

ในการประชุมที่อาเคิน ประเด็นที่มักถูกกละเลยจากนักวิชาการความสัมพันธ์ระหว่างประเทศได้แก่ ความพยายามของรัสเซียที่จะให้ความหมายใหม่แก่คอนเสิร์ตหลังสงครามจบลง และหลังจากที่ฝรั่งเศสได้เข้าเป็นส่วนหนึ่งของคอนเสิร์ตแล้ว พระเจ้าอเล็กซานเดอร์ที่ 1 เสนอต่อที่ประชุมวันที่ 8 ตุลาคม ค.ศ. 1818 ว่า สมาชิกของคอนเสิร์ตมีความจำเป็นที่จะต้องสร้างข้อตกลงที่จะทำหน้าที่เป็นหลักประกันทั่วไป (general guarantee) ที่จะกำหนดพันธะและข้อผูกมัดให้สมาชิกทุกประเทศต้องดำเนินการร่วมกันเมื่อเกิดปัญหาส่วนร่วมของยุโรปขึ้น ซึ่งแผนดังกล่าวของรัสเซียมีสาระสำคัญคือ เป็นการเสนอการประกันสิทธิทั่วไปในการประกันความมั่นคงทั้งทางดินแดนและสถาบันการเมืองภายใน หรือที่เรียกกันว่า “*Alliance Solidaire*” แม้ในบันทึก (memorandum) ของรัสเซีย พระเจ้าซาร์จะได้ชี้ให้เห็นถึงข้อดีของ *Alliance Solidaire* ที่จะช่วยส่งเสริมให้พันธมิตรจตุรภาคีเข้มแข็งยิ่งขึ้น โดยนอกจากจะเป็นเครื่องประกันภัยจากการรุกรานของฝรั่งเศสแล้ว ยังสามารถควบคุมพลังปฏิวัติจากภายในประเทศที่จะทำลายเสถียรภาพของยุโรปได้อีกด้วย⁴ แต่ทั้งนี้

³K. J. Holsti, “Governance without Government: Polyarchy in Nineteenth Century European International System,” in *Government without Government : Order and Change in World Politics*, eds. J. Rosenau and E. Cziempel (Cambridge: Cambridge University Press, 1992), p. 32.

⁴ ที่อาเคินทั้ง ปอซโซ ดิ บอร์โจ (Pozzo di Borgo) และ คาร์โปดิสเตรีย (Carpodistria) ที่ปรึกษาทั้งสองของพระเจ้าซาร์ต่างต้องการให้รัสเซียละทิ้งพันธมิตรและดำเนินนโยบายอย่างมีอิสระเช่นเดิม ดู Casten Holbraad,

สมาชิกอื่นๆของคอนเสิร์ตต่างอ่านแผนของพระเจ้าซาร์ออก ว่าเป็นความพยายามประกันสิทธิของรัสเซียในการแทรกแซงกิจการภายใน (general right of intervention) ของประเทศอื่นๆ ซึ่งกระทำในลักษณะของระบบความมั่นคงร่วม (collective security) ที่กำหนดให้ทุกประเทศสมาชิกมีพันธะต้องเข้าร่วมแทรกแซงในประเทศที่เกิดการปฏิวัติเพื่อป้องกันการเปลี่ยนแปลงอันจะนำไปสู่ความไร้ระเบียบของสังคมระหว่างประเทศ

ข้อเสนอดังกล่าวของพระเจ้าซาร์ได้ทำให้ความกังวลใหม่ของออสเตรียและอังกฤษที่มีร่วมกันหลังจากหมดยุคจากฝรั่งเศสแล้วซึ่งได้แก่ การขยายอิทธิพลของรัสเซียได้กลายเป็นจริงขึ้นมาสำหรับอังกฤษ คาสเซิลเรห์คัคค่าน *Alliance Solidaire* ว่ากินความกว้างในลักษณะครอบจักรวาลโดยอังกฤษซึ่งได้ยึดหลักการไม่แทรกแซงกิจการภายในประเทศอื่น (non-intervention) มาตลอดไม่อาจรับข้อเสนอดังกล่าวได้ เขากล่าวว่า อังกฤษไม่สามารถให้ “กายเนื้อแก้ววิญญาณพันธมิตรศักดิ์สิทธิ์ของรัสเซียได้”⁵ สำหรับเมตเตอร์นิก แม้ว่าเขาจะยอมรับในหลักการของพระเจ้าซาร์ โดยเฉพาะความจำเป็นในการควบคุมพลวัตทางการเมืองภายในประเทศ แต่เขาได้ปฏิเสธรัสเซียบนเหตุผลที่ว่า *Alliance Solidaire* ไม่มีความจำเป็น เนื่องจากคอนเสิร์ตมีพันธมิตรศักดิ์สิทธิ์ (Holy Alliance) เป็นเครื่องประกันที่ดีอยู่แล้ว ส่วนหนึ่งเนื่องจากเมตเตอร์นิกไม่สามารถยอมรับการกรีธาทัพของรัสเซียเพื่อไปแทรกแซงในส่วนต่างๆของยุโรปตามอำเภอใจ รวมถึงความกังวลของออสเตรียว่า *Alliance Solidaire* จะเปิดโอกาสให้รัสเซียได้ร่วมมือกับฝรั่งเศส⁶

เมื่อข้อเสนอดังกล่าวของพระเจ้าซาร์ถูกปฏิเสธอย่างแข็งขัน ทำให้รัสเซียต้องล้มเลิกโครงการ *Alliance Solidaire* ไป จากการประชุมที่อาเคินในแง่หนึ่งเราได้เห็นว่าอังกฤษกับออสเตรียยังสามารถยืนอยู่ข้างเดียวกันได้ โดยต่างยืนยันการตีความคอนเสิร์ตตามข้อตกลง ค.ศ. 1814-15 ที่กรุงเวียนนาต่อไปและร่วมมือกันปฏิเสธแผนตีความใหม่ของรัสเซีย แต่ในอีกแง่หนึ่งเราจะพบว่าการที่เมตเตอร์นิกปฏิเสธข้อเสนอของซาร์อเล็กซานเดอร์ที่อาเคินนั้น นอกจากจะเป็นเพราะการเกรงการขยายอิทธิพลของรัสเซียในยุโรปแล้ว ในปี ค.ศ. 1818 ภัยคุกคามของการปฏิวัติยังมีได้ปรากฏชัดเจนและกระทบต่อออสเตรียโดยตรง ซึ่งเราจะพบว่าในภายหลังเมื่อสถานการณ์การเมืองภายในประเทศเปลี่ยนไป เมตเตอร์นิกที่เคยปฏิเสธการตีความคอนเสิร์ตในฐานะเครื่องมือในการแทรกแซงการปฏิวัติ จะต้องเป็นกลายเป็นตัวแสดงหลักที่ยอมรับและดำเนินตามแนวทางที่รัสเซียเคยเสนอไว้

The Concert of Europe: A Study in German and British International Theories 1815-1914 (New York: Barnes and Nobles, 1970), p. 55.

⁵ อ้างถึงใน F. B. Artz, Reaction and Revolution 1814-1832 (New York: Harper-Torchbooks, 1966), p. 161.

⁶ พันธมิตรระหว่างรัสเซียและฝรั่งเศสเป็นสิ่งที่ออสเตรียไม่ต้องการให้เกิดขึ้นมากที่สุด ดู P. W. Schroeder, The Transformation of European Politics 1763-1848 (Oxford: Clarendon Press, 1994), p. 607.

ในปี ค.ศ. 1818 และนอกจากนั้นออสเตรียจะต้องโอนเอียงเข้าหารัสเซียมากขึ้น เมื่ออังกฤษปฏิเสธที่จะรักษาพันธะต่อกอนเสิร์ตตามการตีความใหม่ของออสเตรีย

ภายหลังค.ศ. 1818 เราจะพบว่าสถานการณ์ของการเมืองและสังคมในระดับภายในประเทศเริ่มเปลี่ยนแปลงไป ทำให้สมาชิกของกอนเสิร์ตแห่งยุโรปมีความจำเป็นที่จะต้องร่วมกันกำหนดความหมายและวัตถุประสงค์ของกอนเสิร์ตใหม่ อาจกล่าวได้ว่าการดำรงอยู่ของกอนเสิร์ตมีเหตุผลหลักอยู่สองประการได้แก่ การจัดการกับปัญหาระหว่างรัฐอันได้แก่ การควบคุมการกลับมาขยายอำนาจของฝรั่งเศส และปัญหาภายในประเทศในการรักษาสภาพเดิมของระบบอนุรักษนิยมและความชอบธรรมของระบบกษัตริย์ แต่เมื่อเวลาผ่านไปหลัง ค.ศ. 1818 ต้นเหตุของความไว้

กรอบ 1.2 : การปฏิวัติครั้งสำคัญของยุโรปในช่วงทศวรรษที่ 1820		
มกราคม ค.ศ. 1820	การปฏิวัติในสเปน	กลุ่มทหารหัวก้าวหน้าได้ยึดอำนาจและบังคับให้กษัตริย์เฟอร์ดินานด์ที่ 7 ยอมรับรัฐธรรมนูญเสรีนิยม ค.ศ. 1812 ฝ่ายกบฏถูกปราบปรามโดยการแทรกแซงจากฝรั่งเศสในเดือน เมษายน ค.ศ. 1823 และยอมแพ้ในเดือนสิงหาคมปีเดียวกัน
กรกฎาคม ค.ศ. 1820	การปฏิวัติในอาณาจักรซิซิลีทั้งสอง	ขบวนการ “คนเผาถ่าน”(Carbonari) ร่วมกับทหารกลุ่มนิยมการปฏิรูปเข้ายึดอำนาจและบังคับให้กษัตริย์เฟอร์ดินานด์ที่ 4 ยอมรับรัฐธรรมนูญ ค.ศ. 1812 ของสเปน ฝ่ายกบฏถูกปราบปรามโดยการแทรกแซงจากออสเตรีย ในเดือนมีนาคม ค.ศ. 1821
ตุลาคม ค.ศ. 1820	การปฏิวัติในโปรตุเกส	กลุ่มทหารและข้าราชการหัวก้าวหน้าได้เริ่มการเปลี่ยนแปลงการปกครองในเดือนสิงหาคม ค.ศ. 1820 ที่เมืองปอร์โตและลิสบอน และได้เชิญให้พระเจ้าฮวนที่ 6 กลับจากบราซิลเพื่อมาเป็นกษัตริย์ภายใต้รัฐธรรมนูญในเดือนกรกฎาคม ค.ศ. 1821
มีนาคม ค.ศ. 1821	การปฏิวัติในอาณาจักรปิเอมอนต์-ซาร์ดิเนีย	คณะปฏิวัติภายใต้การนำของนายทหารรุ่นใหม่ประกาศใช้รัฐธรรมนูญตามแบบสเปน ค.ศ. 1812 และถูกปราบปรามโดยการแทรกแซงจากออสเตรียใน เดือนเมษายน ค.ศ. 1821
เมษายน ค.ศ. 1821	การปฏิวัติของชาวกรีกในจักรวรรดิออตโตมัน	การลุกฮือของชาวกรีกในจังหวัดมอเรีย (Morea) นำไปสู่การประกาศเอกราชจากการปกครองของตุรกีในเดือนมกราคม ค.ศ. 1822 และตามมาด้วยการตอบโต้ของทางการตุรกีอย่างรุนแรง จนในที่สุดประเทศมหาอำนาจของยุโรปต้องเข้ามาแทรกแซงจนลุกลามกลายเป็นสงครามในค.ศ. 1827-29 อังกฤษ ฝรั่งเศสและรัสเซียได้ประกาศประกันเอกราชของกรีซในการประชุมที่กรุงลอนดอน ค.ศ. 1830 และกรีซสามารถมีรัฐบาลปกครองตนเองเป็นครั้งแรกใน ค.ศ. 1832

ที่มา : Chris Cook and John Paxton, *European Political Facts 1789-1848* (Hong Kong:

Macmillan: 1981), pp. 97-100.

เสถียรภาพมิได้มาจากในระดับระหว่างประเทศ ภัยคุกคามจากฝรั่งเศสได้หมดลงเมื่อฝรั่งเศสถูกตั้งเข้าร่วมคอนเสิร์ต ในขณะที่การตกลงที่กรุงเวียนนา ค.ศ.1814-15 ทำให้เพียงกำจัดนโปเลียนแต่ไม่ได้กำจัดพลวัตการเปลี่ยนแปลงภายในประเทศที่เกิดจากพลังชาตินิยมและเสรีนิยม จะพบว่าหลัง ค.ศ. 1818 การปฏิวัติที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องต่างหากที่เป็นบ่อเกิดของความไม่สงบที่แท้จริงในยุโรป ซึ่งข้อเท็จจริงนี้ เมตเตอร์นิกเข้าใจได้อย่างถ่องแท้ว่าสำหรับออสเตรีย ภัยจากการปฏิวัติเสรีนิยมและชาตินิยม นั้น เป็นภัยระยะสั้นที่อาจร้ายแรงกว่าภัยการรุกรานจากฝรั่งเศส

เมื่อเวลาผ่านไปทฤษฎีของเมตเตอร์นิกได้รับการยืนยันจากการชุมนุมครั้งใหญ่ของขบวนการนักศึกษาในเยอรมันในเทศกาลวาร์ตบวร์ก(Wartburg) ที่ประกาศต่อต้านระเบียบอนุรักษนิยมอย่างเปิดเผย ติดตามมาด้วยการลอบสังหารคอตเซบู (Kotzebue) นักประพันธ์ที่ต้องสงสัยว่าเป็นสายลับของรัสเซียโดยสมาชิกของขบวนการนักศึกษาเยอรมัน หลังจากเหตุการณ์ดังกล่าว เมตเตอร์นิกได้ผ่านฎีกาคารล์สบาด(Carlsbad)ในค.ศ.1819 เพื่อควบคุมและปราบปรามพลังนักศึกษาและมหาวิทยาลัย⁷ สำหรับออสเตรียแล้ว คอนเสิร์ตที่ถูกออกแบบไว้เพื่อควบคุมเฉพาะการขยายอำนาจฝรั่งเศสและรักษาสถานะภาพเดิมทางดินแดนย่อมไม่เพียงพอ จากนี้ถัดไปจะเป็นพัฒนาการของการเปลี่ยนหน้าที่บทบาทและวัตถุประสงค์ของคอนเสิร์ตแห่งยุโรปจากเดิมที่ทำหน้าที่ทางด้านระหว่างประเทศไปสู่บทบาท “ตำรวจ” (gendarme) ของยุโรปในการรักษาระเบียบภายในและระหว่างประเทศไปพร้อมกัน

ค.ศ.1820 ถือเป็นกาเปิดศักราชของการปฏิวัติในยุโรป เมื่อถึงต้นเดือนมกราคม การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองภายในยุโรปได้เกิดขึ้นเป็นแห่งแรกในสเปน เมื่อคณะทหารหัวก้าวหน้านิยมการปฏิรูปกลุ่มหนึ่งทำการปฏิวัติยึดอำนาจ (Pronuncimiento) จากพระเจ้าเฟอร์ดินานด์ที่ 7(Ferdinand VII) ซึ่งเป็นกษัตริย์ในราชวงศ์บูร์บงที่ได้รับการฟื้นฟูอำนาจภายหลัง ค.ศ. 1815 โดยเหตุการณ์ทั้งหมดเริ่มจากความไม่พอใจของคณะทหารกลุ่มหนึ่งซึ่งกำลังอยู่ระหว่างทางที่จะไปปราบปรามกบฏในอาณานิคมของสเปนในลาตินอเมริกาที่เมืองคาดิซ (Cadiz) คณะทหารหัวก้าวหน้าเหล่านี้ไม่พอใจนโยบายของเฟอร์ดินานด์ที่ต้องการรักษาอาณานิคม โดยไม่คำนึงถึงปัญหาภายในของสเปน คณะปฏิวัติภายใต้การนำของพันตรีริเอโก (Riego) และพันตรีกิโรกา (Quiroga) ได้บังคับให้กษัตริย์ของสเปนนำรัฐธรรมนูญปี ค.ศ. 1812 ของสเปน ซึ่งถือเป็นต้นแบบของรัฐธรรมนูญเสรีนิยมในยุคนี้กลับมาใช้⁸ โดยอำนาจทางการเมืองจะมาอยู่ในมือของรัฐสภา (Cortes) และพระเจ้าเฟอร์ดินานด์จะกลายเป็นกษัตริย์ภายใต้รัฐธรรมนูญ (constitutional monarch) หลังจากการยึดอำนาจดังกล่าว ได้มีการลุกฮือของมวลชนติดตามมาเป็นระลอกตามเมืองใหญ่ของสเปน เช่น

⁷ โปรดดูรายละเอียดของ ฎีกาคารล์สบาด (Carlsbad Decree) ในบทที่ 4

⁸ เป็นรัฐธรรมนูญที่รัฐสภาของสเปนเริ่มประกาศใช้เพื่อต่อต้าน โจเซฟ โบนาปาร์ต (Joseph Bonaparte) ในสมัยสงครามนโปเลียน ดู Charles Breunig, *The Age of Revolution and Reaction 1789-1850*, (New York: WW. Norton, 1970), pp. 82-83.

คอรุนยา ซาราโกซา บาร์เลนเซีย และ บาร์เซโลนา อาจกล่าวได้ว่าการปฏิวัติครั้งนี้ถือเป็นการกระทำในนามของพลังเสรีนิยม โดยการนำของข้าราชการอาชีพของรัฐ (professional state official) ที่แม้จะขาดพลังสนับสนุนจากมวลชนและชนชั้นกลางที่ถือว่ามียู่อำนาจมากในสเปนขณะนั้นก็ตาม

ข่าวการปฏิวัตินี้ได้สร้างความตื่นตระหนกให้กับผู้นำในระบบอนุรักษนิยมไปทั่วทั้งยุโรป เมื่ออำนาจและความชอบธรรมของบัลลังก์กษัตริย์เริ่มถูกท้าทาย ความเปลี่ยนแปลงทางการเมืองครั้งนี้เปิดโอกาสให้รัสเซียเริ่มแสดงท่าทีที่ต้องการจะแทรกแซงเพื่อปราบปรามกบฏดังกล่าวในสเปน คาโปดิสเตรีย (Capodistria) อัครมหาเสนาบดีของรัสเซีย กล่าวด้วยความยินดีว่า “เป็นโอกาสเหมาะในการกำหนด บทบาทของคอนเสิร์ตใหม่ เนื่องจากตั้งแต่ ค.ศ. 1818 คอนเสิร์ตดำรงอยู่โดยไม่มีวัตถุประสงค์ที่ชัดเจน”⁹ ในวันที่ 3 มีนาคม พระเจ้าอเล็กซานเดอร์เสนอให้มีการประชุมผู้นำของยุโรปเพื่อหารือปัญหาการปฏิวัตินี้ในสเปน อังกฤษซึ่งเข้าใจความต้องการของรัสเซียในการแทรกแซงจึงได้ออกคำแถลงการณ์ในวันที่ 5 พฤษภาคม ค.ศ. 1820 เพื่อตอบโต้รัสเซียและเตือนสมาชิกของคอนเสิร์ตให้ตระหนักถึงวัตถุประสงค์ที่แท้จริงของคอนเสิร์ตในการรักษาสันติภาพและคุณภาพของยุโรป ในคำแถลงการณ์ (State Paper) คาสเซิลเรท์กล่าวว่า “พันธมิตร (คอนเสิร์ต) มิได้ตั้งขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์ที่ต้องการจะเป็นรัฐบาลโลกหรือเพื่อแทรกแซงกิจการภายในของรัฐ รัฐบาลใดก็ตามที่มีระบบการเมืองแบบตัวแทนไม่สามารถดำเนินนโยบายที่วางบนหลักการดังกล่าวได้ ... อังกฤษจะมีบทบาทต่อเมื่อภัยได้ปรากฏขึ้นชัดเจนแล้ว แต่อังกฤษจะไม่ดำเนินการใดๆ ที่วางอยู่บนหลักการที่เป็นนามธรรมและวางอยู่บนการคาดคะเนล่วงหน้า (speculative principles of precaution) ... จุดประสงค์ดั้งเดิมของคอนเสิร์ตมิได้มีลักษณะเช่นนั้น”¹⁰ คาสเซิลเรท์ได้กล่าวต่อไปว่า “หลักการที่ยินยอมให้ประเทศหนึ่งแทรกแซงกิจการภายในของอีกประเทศหนึ่งเพื่อบังคับให้เชื่อฟังทำตามอำนาจ มักกลายเป็นปัญหาในด้านศีลธรรมและเป็นปัญหาทางการเมืองที่ละเอียดอ่อนเสมอมา การสถาปนาหลักการดังกล่าวแล้วทำให้เป็นระบบหรือบังคับให้รัฐอื่นมีพันธะต้องทำตาม ... แผนการดังกล่าวถือว่าเป็นไปได้ยากในทางปฏิบัติและควรคัดค้านเป็นอย่างยิ่ง”¹¹ โดยส่วนตัวแม้ว่าคาสเซิลเรท์จะไม่ได้เห็นชอบกับขบวนการปฏิวัติ แต่เขาไม่เห็นชอบกับการยินยอมให้อังกฤษมีส่วนร่วมในการแทรกแซงร่วมกัน (collective intervention) ของคอนเสิร์ตในกิจการภายในของสเปนดังที่รัสเซียต้องการ

⁹ Henry Kissinger, *A World Restored: Metternich, Castlereagh and the Problems of Peace 1812-1822* (London: Weidenfeld & Nicolson, 1999), p. 278.

¹⁰ อ้างถึงใน Harold Temperly and Lillian Penson, eds., *Foundation of British Foreign Policy: From Pitt to Salisbury 1792-1902* (London: Frank Cass, 1966), p. 53.

¹¹ Ibid., p. 54 .

สำหรับท่าทีของออสเตรียต่อกรณีปฏิวัติในสเปน ก่อนช่วงระบอบระบอบในช่วงแรก เนื่องจากเมตเตอร์นิคในแง่หนึ่งเห็นว่าแผนดังกล่าวของรัสเซียนั้นหมายถึงการยกทัพของรัสเซียข้ามยุโรปจากรัสเซียมายังสเปนซึ่งนับว่าเป็นสิ่งที่ออสเตรียไม่อาจยอมรับได้ ทำให้เขายังคงยึดถือการตีความตามเดิมที่เคยทำร่วมกับอังกฤษไว้ที่เมืองเอกซ์-ลา-ซาเปล รวมทั้งเมตเตอร์นิคยังหวังว่าการปฏิวัติในสเปนครั้งนี้จะยุติลงเองโดยไม่ต้องมีการแทรกแซงจากภายนอก อีกทั้งเรื่องนี้จัดว่ายังห่างไกลจากผลประโยชน์ที่สำคัญของออสเตรียโดยตรง¹² การวางท่าที “นิ่งเฉยที่สามารถชี้เป็นชี้ตาย” (magisterial inaction) ของออสเตรียในกรณีสเปนนั้นมีข้อดีตรงที่ทำให้ให้ออสเตรียยังไม่จำเป็นต้องรีบเลือกข้างระหว่างรัสเซียและอังกฤษและสามารถเฝ้าจับตาคูสถานการณ์ไปก่อนได้

แต่การสงวนท่าทีของออสเตรียดำรงอยู่ได้ไม่นาน เมื่อเกิดการปฏิวัติครั้งใหม่ขึ้นที่อาณาจักรซิซิลีทั้งสอง (Kingdom of Two Sicilies) หรืออาณาจักรเนเปิลส์ ในเดือนสิงหาคม ค.ศ.1820 ความไม่สงบเริ่มจากการร่วมมือระหว่างสมาคมลับที่ทำการต่อต้านระบอบอนุรักษนิยมในอิตาลี ในนาม “สมาคมคนเผาถ่าน” (Carbonari) ภายใต้การนำของหัวหน้าคือมอเรลลี (Morelli) และซัลวาตี (Salvati) ซึ่งได้ร่วมกับนายทหารกลุ่มหนึ่งนำโดย นายพลกิลเลโม เปเป (Guglielmo Pepe) ซึ่งได้รับแรงบันดาลใจจากการปฏิวัติในสเปนเมื่อต้นปี คณะปฏิวัติได้บังคับให้กษัตริย์เฟอร์ดินานด์ที่ 4 แห่งราชวงศ์บูร์บง ให้สัตยาบันต่อรัฐธรรมนูญที่ถอดแบบมาจากรัฐธรรมนูญ ค.ศ. 1812 ของสเปน¹³ สำหรับครั้งนี้เมตเตอร์นิคจำเป็นต้องเปลี่ยนท่าทีต่อขบวนการปฏิวัติ สำหรับออสเตรีย ความเปลี่ยนแปลงในเนเปิลส์เป็นสิ่งที่ยอมรับไม่ได้ด้วยเหตุผลหลายประการ โดยเฉพาะการที่อิตาลีถือเป็นเขตอิทธิพลของออสเตรียโดยตรง การปฏิวัติดังกล่าวสามารถแพร่ขยายไปสู่รัฐอิตาลีในภาคเหนือและรัฐในเยอรมัน ที่สำคัญอาณาจักรเนเปิลส์ได้ทำข้อตกลงเป็นพันธมิตรกับออสเตรียใน ค.ศ. 1815 ซึ่งเปลี่ยนแปลงการเมืองภายในเนเปิลส์จะเกิดขึ้นไม่ได้หากไม่ผ่านความเห็นชอบของออสเตรีย¹⁴ รวมถึงท่าทีของฝรั่งเศสและรัสเซียที่ต้องการแทรกแซงในเนเปิลส์ โดยเฉพาะฝรั่งเศสในฐานะประเทศ “ผู้ปกป้องรัฐธรรมนูญ” (charter protector) และกษัตริย์ของทั้งฝรั่งเศสและเนเปิลส์ต่างก็

¹² Paul W. Schroeder, *Metternich's Diplomacy and Its Zenith 1820-23: Austria and the Congresses of Troppau, Laibach and Verona* (Austin, TX: University of Texas Press, 1962), p. 53.

¹³ Pamela Pilbeam, “Revolutionary Movements in Western Europe 1814-1830,” in *Themes in Modern European History 1780-1830*, ed. Pamela Pilbeam (London: Routledge, 1995), pp. 137-141.

¹⁴ หลังจากโค่นล้มมูราตต์สำเร็จ เนเปิลส์ได้ตกลงให้ออสเตรียประกันอำนาจของพระเจ้าเฟอร์ดินานด์เอาไว้ ดู Rene Albrecth-Carre, *A Diplomatic History of Europe since the Congress of Vienna* (New York: Harper & Row, 1973), p. 25.

เป็นสมาชิกของราชวงศ์บูร์บงเหมือนกัน ฝรั่งเศสจึงต้องการมีส่วนร่วมเพื่อเรียกเกียรติและฟื้นฟูอิทธิพลของฝรั่งเศสในอิตาลีให้กลับคืนมาด้วย¹⁵

เมื่อรัสเซียเสนอการประชุมกองเกรสของยุโรป เพื่อหารือเกี่ยวกับปัญหาเนเปิลส์อีกครั้งหนึ่ง ออสเตรียจึงขานรับทันที โดยการประชุมจัดขึ้นที่เมืองทรอปเปา (Troppau) ในแคว้นไซลีเซียของออสเตรีย ตั้งแต่ 20 ตุลาคมจนถึงเดือนธันวาคม ค.ศ.1820 แม้อังกฤษจะคัดค้านและไม่พอใจพระเจ้าอเล็กซานเดอร์ที่ต้องการจัดการทุกอย่างภายใต้กรอบของคอนเสิร์ต แต่คาสเซลเรห์ได้สนับสนุนให้ออสเตรียเข้าทำการปราบปรามการปฏิวัติในเนเปิลส์อย่างรวดเร็วและกระทำโดยฝ่ายเดียว ความตั้งใจของเมตเตอร์นิคในการประชุมครั้งนี้คือ การกำหนดวัตถุประสงค์และหน้าที่ของคอนเสิร์ตใหม่ทั้งหมด เมตเตอร์นิคได้ตอบอังกฤษว่าออสเตรียสามารถปราบปรามกบฏในเนเปิลส์ได้ด้วยตนเองอย่างไม่มีปัญหา เพียงแต่เขานึกต้องการทำให้สมาชิกคอนเสิร์ตเชื่อว่าปัญหาเนเปิลส์มิใช่เพียงเรื่องภายในของออสเตรียเท่านั้น แต่เป็นปัญหาระหว่างประเทศของยุโรปโดยรวม เมตเตอร์นิคกล่าวว่าการปฏิวัติในเนเปิลส์ถือเป็นอาการหนึ่งของ “โรค” ที่เกิดจากขบวนการปฏิวัติที่แพร่ระบาดไปทั่วยุโรป¹⁶

การที่ออสเตรีย ปฏิเสธที่จะปราบปรามการปฏิวัติในเนเปิลส์ฝ่ายเดียวนั้น สืบเนื่องมาจากการที่เมตเตอร์นิคไม่ต้องการดำเนินการ โดยไม่ได้รับความเห็นชอบจากพระเจ้าซาร์ กล่าวอีกนัยหนึ่งให้ชัดเจนคือ ออสเตรียต้องการใช้คอนเสิร์ตในการผูกมัดรัสเซียให้ยอมเดินตามแนวทางอนุรักษนิยมที่เมตเตอร์นิคกำหนดวางไว้เหมือนกับที่เขาสามารถผูกมัดรัฐน้อยใหญ่ในเยอรมันด้วยพระราชฎีกาคาร์ลส์บาค งานหลักของเมตเตอร์นิคในที่ประชุมทรอปเปาจึงได้แก่การชักจูงใจให้พระเจ้าซาร์เห็นถึงความร้ายแรงของภัยพิบัติจากพลังเสรีนิยมและชาตินิยมที่กำลังคุกคามยุโรปขณะนั้นและทำให้ซาร์เล็งเห็นถึงบทบาทที่สำคัญของรัสเซียในการเป็นผู้สนับสนุนหลักของคอนเสิร์ตแห่งยุโรปและทำให้คอนเสิร์ตทำหน้าที่รักษาความเป็นระเบียบภายในรัฐ โดยทั้งหมดเมตเตอร์นิคมีจุดประสงค์เพื่อรักษาความมั่นคงของระบบอนุรักษนิยมภายในประเทศต่างๆของยุโรป โดยเฉพาะความต้องการใช้คอนเสิร์ตเป็นเครื่องประกันสถานะเดิมของอำนาจของราชวงศ์ฮับส์บวร์ก (Hapsburg) ซึ่งไม่อาจต่อสู้อับมือกับภัยการปฏิวัติได้โดยลำพัง

การพยายามมีอิทธิพลต่อพระเจ้าอเล็กซานเดอร์ของเมตเตอร์นิคนั้น ส่วนหนึ่งมาจากความสามารถของเขเองและอีกส่วนหนึ่งมาจากทัศนคติของพระเจ้าซาร์เอง ตามคำบอกเล่าของ ลาแฟร์ร็องแนย์ (La Ferronnays) ผู้แทนของฝรั่งเศสที่มาร่วมประชุมที่ทรอปเปาได้กล่าวเป็นพยานว่า

¹⁵ Roy Bridge, “Allied Diplomacy in the Peacetime 1815-1823,” in *Europe's Balance of Power*, ed. Alan Sked (London: Macmillan, 1969), pp. 40-41.

¹⁶ โป ร ด คู Arthur G. Hass, “Continuing Calm or Continuing Calamity: Metternich's Perception of Revolutionary Danger in Austrian Italy,” in *Consortium on Revolutionary Europe 1750-1850, Proceeding 1989*, eds. Donald D. Horward and John C. Horgan (Florida: Rose Printing, 1990), pp.619-629.

“ทุกวันในช่วงปลายเดือนตุลาคม เมตเตอร์นิกใช้เวลาในการเกลี้ยกล่อมพระเจ้าซาร์อย่างหนักด้วยการใช้ออกสารข้อมูลเกี่ยวกับสมาคมลับและแผนการสมคบคิดลับของฝรั่งเศสในอิตาลีซึ่งเป็นเครื่องพิสูจน์ว่า “ยุโรปกำลังคุกคามด้วยวิญญานชั่วร้ายของการปฏิวัติซึ่งยังคงมีชีวิตอยู่ในฝรั่งเศส”¹⁷ ในจดหมายลับถึงพระเจ้าซาร์ วันที่ 15 ธันวาคม ค.ศ. 1820 เมตเตอร์นิกได้วาดภาพของการปฏิวัติที่กำลังคุกคามยุโรปและยุโรปจะไม่ปลอดภัยหากรัฐต่างๆ ไม่ดำเนินการขั้นเด็ดขาด

“...รัฐบาลทั้งหลายมีพันธกิจที่จะต้องร่วมกันดำเนินการจัดตั้งสันนิบาตเพื่อจัดการกับกลุ่มต่างๆที่แฝงตัวอาศัยอยู่ในทุกรัฐ เพื่อปกป้องสังคมจากความหายนะ... เป้าประสงค์สูงสุดของทุกรัฐได้แก่เสถียรภาพอันเกิดจากความศักดิ์สิทธิ์ของกฎหมายที่สามารถทำงานได้อย่างต่อเนื่องไม่ขาดตอน ด้วยเหตุนี้พวกเราจึงต้องยินยอมให้รัฐบาลต่างๆได้ปกครองอย่างมีอิสระ ต้องสนับสนุนให้มีการรักษารากฐานของสถาบันทางสังคม รักษาความบริสุทธิ์ของหลักธรรมศาสนา และต้องไม่ยอมปล่อยให้ สรีรภาพของประชาชนและหลักศีลธรรมจรรยาอันดีงามถูกบ่อนทำลายด้วยการตีความตาม “สัญญาประชาคม” หรือ ความเผด็จเผด็จอันโง่เขลาของนักเคลื่อนไหวบางคนและควรปล่อยให้รัฐบาลทำการกำจัดบรรดาสมาคมลับทั้งหลายที่เปรียบเสมือนเนื้อเน่าตายของสังคม...”¹⁸

เมตเตอร์นิกได้ทำการชักจูงพระเจ้าอเล็กซานเดอร์ต่อไปว่า

“...หลักการซึ่งควรได้รับการยึดถือโดยเหล่ากษัตริย์ที่มีความสมานฉันท์อยู่แล้ว ได้แก่ การชำระรักษาและปกป้องเสถียรภาพของสถาบันทางการเมือง จากกระแสความวุ่นวายที่กำลังครอบงำมวลชนอยู่ขณะนี้ กล่าวโดยย่อ บรรดากษัตริย์ผู้ยิ่งใหญ่ทั้งหลายควรผนึกกำลัง สมัคสมานปรองดองกันไว้ และพิสูจน์ให้โลกประจักษ์ว่า พันธมิตรของกษัตริย์นั้นมีคุณประโยชน์ในการชำระศาสนาดิสุขของยุโรป สมาคมของกษัตริย์ดังกล่าวจึงเป็นเสาหลักต้นเดียวที่จะสามารถต่อกรกับพลังการปฏิวัติได้ กษัตริย์จักต้องยึดมั่นในหลักปีศาจไปเลย และคุ้มครองผสกนิกร โดยเป็นภัยสำหรับผู้ที่คิดทำลายความสงบของสังคมเท่านั้น...”¹⁹

¹⁷ Jacques Droz, *Europe between Revolutions 1815-1848*, trans. R. Baldick (London: Collins, 1967), p. 79.

¹⁸ Clemens von Metternich, “A Confession of Faith,” in *Conservatism*, ed. Peter Viereck (London: Van Nostrand, 1956), pp. 135-6.

¹⁹ อ้างถึงใน G. de Bertier de Sauvigny, *Metternich and His Times*, trans. P. Ryde (Darton: Longman and Todd, 1962), p. 93.

นอกจากนั้นความเชื่อส่วนพระองค์ของชาร์ได้ทำให้งานของเมตเตอร์นิกง่ายขึ้น โดยภาพของขบวนการปฏิวัติที่กำลังแพร่ขยายคุกคามยุโรปในสายตาของพระเจ้าอเล็กซานเดอร์เริ่มชัดเจนขึ้นทุกขณะ จากการปะติดปะต่อเหตุการณ์ที่ละเหตุการณ์ที่ร้อยเรียงต่อเนื่องกันมา ตั้งแต่ฎีกา คาร์ลส์บาค การปฏิวัติในสเปน เนเปิลส์ และการปฏิวัติในโปรตุเกสเมื่อต้นเดือนสิงหาคม (เรื่องราวของโปรตุเกสจะได้กล่าวในรายละเอียดในช่วงต่อไป) การฆาตกรรมคอดเซบู การลอบสังหารดยุก ดู แบรี (Duc du Berry) พระนัดดาของพระเจ้าหลุยส์ที่ 18 โดยสมาชิกของกลุ่มหัวรุนแรง (Radicaux) ในฝรั่งเศสเมื่อเดือนกุมภาพันธ์ และที่สำคัญที่สุดที่ได้ตอกย้ำถึงภัยของการปฏิวัติคือการกบฏของคณะทหารรัสเซียที่กรุงเซนต์ปีเตอส์เบิร์ก ในเดือนพฤศจิกายน ค.ศ. 1820²⁰ อาจกล่าวได้ว่าพระเจ้าอเล็กซานเดอร์ ที่หลายคนอาจเคยกังวลว่าทรงเป็นผู้มีบุคลิกที่คาดเดาได้ยาก และไม่สามารถล่วงรู้ได้ว่าเมื่อใดพระองค์จะเปลี่ยนแนวทางหันกลับไปยึดมั่นในอุดมการณ์เสรีนิยมเหมือนครั้งที่พระองค์เคยเชื่อในครั้งที่ยังทรงพระเยาว์ หลังจากที่พระองค์หันมาศรัทธาในศาสนาอย่างแรงกล้าใน ค.ศ. 1815 พระเจ้าชาร์นในค.ศ.1820 ได้ทางเลือกเดินในแนวทาง “อนุรักษนิยม” อย่างไม่มีวันหวนกลับ

เป็นที่ทราบกันว่าในที่ประชุมทรอปเปานอกจากจะเป็นเรื่องราวของการพยายามครอบงำพระเจ้าชาร์นของเมตเตอร์นิกแล้ว ยังเป็นการทดสอบกำลังระหว่างเมตเตอร์นิกกับอัครมหาเสนาบดีของรัสเซีย คือคาโปดิสเตรีย (Capodistria) อีกด้วย คาโปดิสเตรีย ขุนนางเชื้อสายกรีกซึ่งมีภูมิปัญญาที่เกาะคอรัฟูผู้นี้มีแนวคิดทางการเมืองที่ได้รับอิทธิพลมาจากลัทธิเสรีนิยมไม่น้อย เขาได้พยายามมาโดยตลอดที่ต้องการให้ยุโรปหลุดพ้นจากการปกครองที่กดขี่และฝืนถึงยุคพระศรีอารยย์ที่ยุโรปทั้งหมดอยู่ภายใต้ร่มธงของรัสเซียและพระเจ้าชาร์นอเล็กซานเดอร์ โดยความปรารถนาสูงสุดของคาโปดิสเตรียคือต้องการให้ทุกประเทศเปลี่ยนไปมีการปกครองแบบกษัตริย์ภายใต้รัฐธรรมนูญแบบเดียวกับโปแลนด์²¹ ซึ่งแนวทางการเมืองที่เชื่อในหลักการปฏิรูปการเมืองและคุณธรรมของกษัตริย์ผู้ทรงธรรม (philosopher king /enlightened despotism) นับว่าขัดแย้งอย่างสิ้นเชิงกับความเชื่อของเมตเตอร์นิก โดยเฉพาะเรื่องการยินยอมให้มีรัฐธรรมนูญมาทำลายความชอบธรรมในอำนาจเทวสิทธิ์ของกษัตริย์อันจะเปิดโอกาสให้พลังเสรีนิยมได้เจริญเติบโต การต่อสู้แข่งขันของเมตเตอร์นิกกับคาโปดิสเตรียที่เมืองทรอปเปาอยู่ที่ประเด็นการจัดการกับการปฏิวัติในเนเปิลส์ ซึ่งคาโปดิสเตรียต้องการให้มีการไกล่เกลี่ย (mediation) โดยเสนอให้ฝ่ายที่สามเช่น พระสันตะปาปา หรือฮอลแลนด์เข้าไปไกล่เกลี่ยระหว่างเนเปิลส์กับขบวนการการ์โบนารี และเขายังต้องการให้เนเปิลส์หลังจากที่ได้ปราบปรามขบวนการปฏิวัติแล้วมีระบบการปกครองภายใต้รัฐธรรมนูญอีกด้วย

²⁰ Bridge, “Allied Diplomacy in the Peacetime,” in *Europe's Balance of Power*, ed. A. Sked, p. 47.

²¹ Jonathan Sperber, *Revolutionary Europe 1780-1851* (Singapore: Longman, 2000), p. 318.

ในกรณีเนเปิลส์ เมตเตอร์นิกแสดงจุดยืนชัดเจนที่ไม่ต้องให้มีการไกล่เกลี่ยระหว่างฝ่ายปฏิวัติกับรัฐบาลเนเปิลส์ เนื่องจากเขาเห็นว่าจะเป็นการยินยอมให้ฝ่ายปฏิวัติได้ใจและต้องการปราบปรามการปฏิวัติให้หมดสิ้นเท่านั้น มิใช่การแทรกแซงเพื่อตั้งระบบใหม่ขึ้นมาดังที่คาโปดิสเตรียต้องการ ซึ่งประเด็นนี้เมตเตอร์นิกสามารถเอาชนะข้อเสนอ 2 ประการของคาโปดิสเตรีย คือ เสรีภาพสองประการ (dual freedom) อันได้แก่การไกล่เกลี่ยโดยฝ่ายที่เป็นกลางและการให้กษัตริย์ของเนเปิลส์รับรัฐธรรมนูญหลังจัดฝ่ายปฏิวัติไปแล้ว²² ในประเด็นการไกล่เกลี่ยเมตเตอร์นิกโต้แย้งว่าผู้ไกล่เกลี่ยที่ดีที่สุดคือ ที่ประชุมคองเกรสของยุโรปมิใช่พระสันตะปาปา โดยกษัตริย์เนเปิลส์จะต้องมายื่นอุทธรณ์ต่อหน้าคองเกรสด้วยตัวเอง ในขณะที่เดียวกันกรณีรัฐธรรมนูญเมตเตอร์นิกประสบความสำเร็จในการทำให้คาโปดิสเตรียยอมรับว่าอำนาจอธิปไตยของกษัตริย์เนเปิลส์นั้นไม่สามารถจำกัดได้ ทำให้แผนการปฏิรูปการเมืองของเนเปิลส์ของคาโปดิสเตรียมีอันต้องเลิกกันไป²³

ชัยชนะของเมตเตอร์นิกต่อการตีความคอนเสิร์ตและพันธมิตรศักดิ์สิทธิ์เหนือคาโปดิสเตรีย นั้นได้รับการส่งเสริมต่อกันจากพระเจ้าซาร์ที่ให้ความเชื่อถือเมตเตอร์นิกมากกว่า คำกล่าวที่ว่า "อัครมหาเสนาบดีที่แท้จริงของรัสเซียคือ เมตเตอร์นิก" นั้นสามารถยืนยันได้จากคำพูดของพระเจ้าอเล็กซานเดอร์ที่เมืองทรอปเปาที่ทรงยอมรับว่าการนับถือลัทธิเสรีนิยมของพระองค์ในอดีตนั้นเป็นความผิดพลาด พระองค์ได้ทรงตรัสกับเมตเตอร์นิกว่า

"..ในที่สุดเราก็ได้มาอยู่พร้อมหน้ากันอีกครั้ง เราเป็นหนี้ท่านอย่างสิ้นเหลือ ท่านสามารถวิเคราะห์สถานการณ์ได้อย่างถูกต้อง ข้าพเจ้ารู้สึกผิดหวังที่ได้เสียเวลาไปโดยเปล่าประโยชน์และเราจะต้องพยายามแก้ไขกลับคืนมาให้จงได้ ข้าพเจ้ามาที่นี่โดยมิได้มีความคิดหรือแผนการที่ชัดเจนแต่อย่างใด ข้าพเจ้ามีแต่จิตใจที่มุ่งมั่นแน่วแน่ที่พร้อมจะให้ท่าน และจักรพรรดิเหนือหัวของท่านใช้ตามแต่ปรารถนา จงบอกข้าพเจ้ามาได้เลยว่าท่านปรารถนาให้ข้าพเจ้าทำอะไร ข้าพเจ้ายินดีทำตาม ..."²⁴

หลังจากเมตเตอร์นิกเอาชนะคาโปดิสเตรียและสามารถดึงพระเจ้าซาร์ให้มาอยู่ฝ่ายตนเองได้สำเร็จ ในวันที่ 19 กันยายน ผู้เข้าร่วมประชุมได้ลงนามในพิธีสาร (Protocole Preliminaire) ที่คาโปดิสเตรียเป็นผู้ร่างและมีเมตเตอร์นิกเป็นผู้แก้ไขปรับปรุง ซึ่งสาระมีสำคัญว่า

²² Kissinger, *A World Restored*, p. 257.

²³ Schroeder, *The Transformation of European Politics*, p. 611.

²⁴ Carlton Hayes, *A Political and Cultural History of Modern Europe*, Vol. I (New York: The Macmillan, 1950), p. 575.

“รัฐใดก็ตามที่ได้มีการเปลี่ยนแปลงการปกครองภายในด้วยการปฏิวัติซึ่ง
เป็นภัยต่อรัฐอื่นๆ จะต้องถูกกีดกันให้อยู่นอกพันธมิตรของยุโรปจนกระทั่ง
ได้มีการฟื้นฟูระเบียบและเสถียรภาพกลับเป็นปกติ สมาชิกคอนเสิร์ตจะ
ไม่ยอมรับรองความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น จากวิธีที่ปราศจากความชอบธรรม
และหากว่าประเทศเพื่อนบ้านใดได้รับภัยอันตราย สมาชิกของคอนเสิร์ตจัก
มีพันธะร่วมกันที่จะดำเนินมาตรการทั้งในแบบสันติวิธีและการใช้กำลังบังคับ
หากจำเป็น ในการนำรัฐที่เป็นภัยดังกล่าวกลับสู่การเป็นส่วนหนึ่งของคอนเสิร์ต”²⁵

เนื้อความส่วนนี้เองของพิธีสารที่จะกลายเป็นหัวใจของคอนเสิร์ตแห่งยุโรป โดยข้อตกลงที่เมือง
ทรอปเปาได้เปลี่ยนหลักการที่กว้างและเลือนลอยของพันธมิตรศักดิ์สิทธิ์ ในค.ศ.1815ให้มีหน้าที่
และวัตถุประสงค์ที่ชัดเจน คือการกอบกู้บัลลังก์ของกษัตริย์ที่ถูกโค่นล้มโดยการปฏิวัติและร่วมกัน
แทรกแซงเพื่อปราบปรามการปฏิวัติที่เกิดขึ้นในยุโรปทั้งหมด

ลอร์ด สจ๊วต (Lord Stewart) น้องชายของคาสเซิลเรห์ ซึ่งเป็นผู้แทนของอังกฤษในฐานะผู้
สังเกตการณ์ล้มเหลวในการทำให้ที่ประชุมเชื่อว่าการปฏิวัติในเนเปิลส์เป็นเรื่องภายในของออสเตรีย
และมีโซปัญหาของยุโรป อีกทั้งไม่สามารถเกลี้ยกล่อมให้เมตเตอร์นิคปราบปรามการปฏิวัติเพียง
ฝ่ายเดียวได้ ซึ่งหมายถึงหากว่าออสเตรียไม่สามารถวางกรอบนโยบายที่จะทำให้ทั้งอังกฤษและ
รัสเซียยอมรับได้พร้อมกัน ออสเตรียจะยอมตัดสินใจเลือกรัสเซียมากกว่าอังกฤษ โดยเมตเตอร์นิค
ได้กล่าวกับ ลอร์ด สจ๊วตว่า “แม้ว่าออสเตรียจะต้องการให้อังกฤษเข้ามามีส่วน(ในการแทรกแซงใน
เนเปิลส์)เท่าใดก็ตามแต่ออสเตรียก็ไม่สามารถยอมให้รัสเซียและฝรั่งเศสดำเนินการตามลำพังได้”
เขากล่าวต่อว่า “หากออสเตรียจำเป็นต้องมีปัญหาเกี่ยวกับรัฐสมาชิกใดในคอนเสิร์ต ออสเตรียขอเลือกที่
จะเป็นศัตรูกับรัฐที่ออสเตรียกลัวน้อยที่สุด”²⁶ ซึ่งรัฐดังกล่าวหมายถึงอังกฤษนั่นเอง เมตเตอร์นิคยัง
ได้ให้เหตุผลว่า ออสเตรียไม่สามารถดำเนินการในอิตาลีโดยลำพังโดยมีรัสเซียที่ไม่เป็นมิตรอยู่หลัง
บ้านได้ และแม้ว่าเขาจะเห็นด้วยกับอังกฤษอย่างไรก็ตามแต่ทางเลือกของเมตเตอร์นิคถูกจำกัดด้วย
ปัญหาทางด้านความมั่นคงภายในของออสเตรียเป็นสำคัญ²⁷

²⁵ อังกฤษไม่พอใจที่สามมหาอำนาจตะวันออกมีจดหมายเวียนออกมาในลักษณะที่ดูเหมือนกับว่า
ประเทศที่เข้าร่วมประชุมทั้งห้าได้ร่วมลงนามและเหมือนกับอังกฤษได้เห็นชอบกับพิธีสาร ทั้งที่ในตอนแรกฝ่าย
ออสเตรีย สัญญาว่าจะเป็นเพียงแค่เพียงร่างที่จะเสนอเพื่อพิจารณาต่อไปเท่านั้น ดู C. W. Crawley, “International
Relations 1815 –1830,” in *The New Cambridge Modern History Vol. IX: War and Peace in an Age of
Upheaval*, ed. C. W. Crawley (Cambridge: Cambridge University Press, 1969), pp. 676-677.

²⁶ อ้างถึงใน Kissinger, *A World Restored*, p. 255.

²⁷ Holbraad, *The Concert of Europe*, p. 162.

จากการแถลงพิธีสารของทรอปเปา อังกฤษตอบโต้มหาอำนาจตะวันออกทั้งสามโดย คาสเซลเรห์แถลงว่า “อังกฤษจะไม่ยอมเข้าเป็นส่วนหนึ่งของพันธมิตรที่ทำหน้าที่เสมือนตำรวจของยุโรป”²⁸ การตีความต่อคอนเสิร์ตที่แตกต่างกันระหว่างประเทศในภาคพื้นทวีปยุโรปกับอังกฤษทำให้สองฝ่ายค่อยๆถอยออกห่างจากกัน ในขณะที่ประเทศบนภาคพื้นทวีป โดยเฉพาะออสเตรียมองคอนเสิร์ตเป็นเครื่องมือจัดการกับปัญหาภายในซึ่งเป็นปัญหาปัจจุบันที่เร่งด่วนและใช้ในลักษณะป้องปราม อังกฤษกลับเห็นว่าคอนเสิร์ตควรมีไว้เพื่อรับมือปัญหาระหว่างรัฐของยุโรปและรอให้ปัญหาปรากฏขึ้นชัดเจนก่อนแล้วคอนเสิร์ตจึงค่อยมีบทบาท ในขณะที่เมตเตอร์นิคพบว่าการต่อสู้ของมวลชนเป็นภัยคุกคามที่สำคัญเหนือสิ่งอื่นใด คาสเซลเรห์กลับไม่เห็นว่าการปฏิวัติเป็นปัญหาระหว่างประเทศ เมตเตอร์นิคจึงต้องค่อยๆละทิ้งความสัมพันธ์ของออสเตรียออกจากอังกฤษ

หากพิจารณาให้ดีเราจะพบว่าแม้เมตเตอร์นิคดูเหมือนจะประสบความสำเร็จที่ทรอปเปาแต่เขาได้พาตัวเองเข้าสู่ทางสองแพร่งที่ยากที่จะตัดสินใจ กล่าวคือความฝืนของเมตเตอร์นิคคือการใช้พันธมิตรศักดิ์สิทธิ์ในการควบคุมรัสเซีย แต่ในขณะเดียวกันก็ต้องการรักษาความสัมพันธ์อันดีกับอังกฤษไว้ในกรอบของพันธมิตรจตุรภาคี โดยการรักษาความเห็นชอบของอังกฤษไว้เพื่อที่จะสามารถร่วมมือกันต่อต้านรัสเซียในตะวันออกไกลได้²⁹ แต่ปัญหาเกิดขึ้นเมื่อเมตเตอร์นิคถูกบังคับให้ต้องเลือกระหว่างอังกฤษกับรัสเซีย และเขาก็ได้ตัดสินใจเลือกรัสเซีย เนื่องจากเชื่อว่ารัสเซียซึ่งอยู่ไกลจะสามารถช่วยออสเตรียได้มากกว่าหากภัยปฏิวัติมาถึง ในขณะที่อังกฤษนอกจากจะอยู่ไกลแล้วยังไม่แสดงพันธะในการต่อสู้กับการปฏิวัติอีกด้วย วัฏจักรที่ชั่วร้ายเกิดขึ้นเมื่ออังกฤษมีที่ท่าจะแยกตัว ออสเตรียซึ่งอ่อนแอจำเป็นต้องโอนเอียงเข้าพึ่งรัสเซีย และการเข้าใกล้ชิดกับรัสเซียจะทำให้อังกฤษถอยห่างมากขึ้น จึงเป็นการเสี่ยงมากที่เมตเตอร์นิคจะฝากอนาคตของออสเตรียและคอนเสิร์ตไว้บนความปรารถนาดี (goodwill) ของพระเจ้าซาร์ อีกทั้งการที่อังกฤษเริ่มตีตนออกห่างทำให้ออสเตรียเริ่มต้องพึ่งพรัสเซียมากขึ้นและสูญเสียความยืดหยุ่นในการดำเนินการทูตลง³⁰ ในยุคที่ภัยจากการปฏิวัติรุนแรงความหวังที่เมตเตอร์นิคจะรักษาทั้งอังกฤษและรัสเซียไว้ในคอนเสิร์ตจึงดูจะยากที่จะเป็นไปได้

โดยสรุปในที่ประชุมที่ทรอปเปานับว่าเป็นชัยชนะของเมตเตอร์นิคในการช่วงชิงการตีความคอนเสิร์ตจากคาโปดิสเตรียและอังกฤษมาได้แต่เพียงผู้เดียว “พิธีสารแห่งทรอปเปา” (Protocol of Trappau) ได้กลายเป็นหัวใจของคอนเสิร์ตแห่งยุโรปที่มีพันธมิตรศักดิ์สิทธิ์เป็นแกน โดยสมาชิกมีพันธะร่วมกันในการควบคุมปราบปรามความต้องการเปลี่ยนแปลงสถานะเดิมภายในของระบบ

²⁸ คาสเซลเรห์ประณามว่าพิธีสารแห่งทรอปเปา ถือเป็นการละเมิดกฎหมายระหว่างประเทศ อย่างโจ่งแจ้ง ดู A. J. Grant and H. Temperly, *Europe in the Nineteenth and Twentieth Centuries 1789-1950*, 6th ed. revised and edited by Lillian Penson (London: Longman, 1969), p. 51.

²⁹ Norman Rich, *Great Power Diplomacy 1814-1914* (New York: Prentice-Hall, 1992), p. 33.

³⁰ Schroeder, *Metternich's Diplomacy and its Zenith*, p. 108.

อนุรักษนิยม ชัยชนะในยกแรกครั้งนี้ของเมตเตอร์นิกมีค่ามากกว่าการเอาชนะขบวนการปฏิวัติในเนเปิลส์ แต่ชัยชนะที่แท้จริงคือการเอาชนะคาโปดิสเตรียและที่สำคัญคือเขาสามารถผูกมัดรัสเซียเข้ามาเป็นแนวร่วมในคอนเสิร์ตอนุรักษนิยมได้ โดยเฉพาะอิทธิพลของเขาที่มีต่อซาร์อเล็กซานเดอร์ที่โคเคนของเมตเตอร์นิกในคอนเสิร์ตทำให้เขาได้รับตำแหน่ง “นายกรัฐมนตรีแห่งยุโรป” ไปโดยปริยาย แต่ถึงกระนั้นความสำเร็จครั้งนี้ก็ได้ปราศจากซึ่งต้นทุน ออสเตรียพบว่าตนเองต้องพึ่งพารัสเซียและสูญเสียอิสระในการดำเนินนโยบายมากขึ้น สืบเนื่องจากการที่อังกฤเริ่มถอยตัวออกห่างเนื่องจากไม่สามารถร่วมคอนเสิร์ตที่ถูกตีความใหม่โดยเมตเตอร์นิกได้

แต่ปัญหาเนเปิลส์ยังคงไม่เสร็จสิ้นและการเป็นวาระต่อเนื่องของการประชุมครั้งใหม่ในต้นปี ค.ศ. 1821 ที่เมืองไลบาค (Laibach) หรือเมืองลูบลานา (Ljubljana) ซึ่งปัจจุบันอยู่ในสโลวีเนีย ความสำคัญของการประชุมคองเกรสที่เมืองไลบาคคือการตอกย้ำสิ่งที่เมตเตอร์นิกได้สร้างไว้ที่เมืองทรอปเปา ซึ่งได้แก่การใช้คอนเสิร์ตเข้าแทรกแซงเพื่อปราบปรามการปฏิวัติและรักษาอำนาจของระบบกษัตริย์ ในครั้งนี้กษัตริย์เฟอร์ดินานด์ที่ 7 แห่งอาณาจักรเนเปิลส์มีพันธะที่จะต้องมาขึ้นอุทธรณ์ขอความช่วยเหลือจากคอนเสิร์ตแห่งยุโรปในการกอบกู้บัลลังก์ของพระองค์ หลังจากเมตเตอร์นิกได้เสนอให้กษัตริย์เนเปิลส์เชิญออสเตรียเข้าช่วยล้มล้างรัฐบาลกบฏ พระเจ้าเฟอร์ดินานด์ทรงรับข้อเสนอของเมตเตอร์นิก โดยเมตเตอร์นิกยืนยันว่าการแทรกแซงกระทำในนามและการมอบอำนาจโดยความเห็นชอบจากคอนเสิร์ต³¹ ในที่ประชุมที่ไลบาค เป็นอีกครั้งที่ได้ประจักษ์ถึงอิทธิพลของเมตเตอร์นิกเหนือพระเจ้าอเล็กซานเดอร์แห่งรัสเซียที่นับวันจะมากขึ้นเรื่อยๆ โดยเฉพาะในกรณีปัญหาระบบการเมืองของเนเปิลส์หลังจากขบวนการปฏิวัติถูกปราบปรามมาแล้ว เมตเตอร์นิกสามารถเอาชนะคาโปดิสเตรียได้อีกครั้ง โดยเขาเสนอแผนการปฏิรูปภายในของเนเปิลส์ภายใต้การแนะนำของออสเตรียโดยที่เนเปิลส์ไม่จำเป็นต้องมีรัฐธรรมนูญหรือสถาบันตัวแทนใดๆ ในแบบที่คาโปดิสเตรียเสนอ³²

อังกฤไม่ประสบความสำเร็จเช่นเดิมในการคัดค้านมาตรการของพันธมิตรศักดิ์สิทธิ์ ทำให้คาสเซิลเรห์ต้องออกหนังสือเวียน (circular dispatch) ในวันที่ 19 มกราคม ค.ศ. 1821 เพื่อได้ตอบพิธีสารทรอปเปา ซึ่งในเอกสารดังกล่าว อังกฤยังคงยืนยันในจุดยืนเดิม โดยบางส่วนมีใจความว่าลัทธิการแทรกแซงในกิจการของประเทศอื่นๆ ถือว่าขัดแย้งกับหลักกฎหมายพื้นฐานของอังกฤและอังกฤจะไม่ขอเข้าร่วมเป็นส่วนหนึ่งของภารกิจครั้งนี้ เนื่องจาก “กระทำในมือของ

³¹ ก่อนที่จะได้มาอุทธรณ์ที่ไลบาค รัฐบาลปฏิวัติได้บังคับให้พระเจ้าเฟอร์ดินานด์ให้สัตยาบันต่อรัฐสภาว่าจะเคารพรัฐธรรมนูญเสรีนิยม ค.ศ. 1812 David Thomson, *Europe since Napoleon*, 2nd ed. (New York: Alfred-Knopf, 1977), p. 42.

³² Kissinger, *A World Restored*, p. 277.

กษัตริย์ที่มีคุณธรรมน้อย อาจนำไปสู่ภาวะทรราชย์ครอบงำยุโรปได้³³ ในช่วงต้นของเดือนมีนาคม กองทหารของออสเตรียจำนวนประมาณ 8 หมื่นนาย บวกกับกำลังสมทบจากรัสเซียอีกราว 9 หมื่นคน ที่ประจำการอยู่ในภาคเหนือของอิตาลีได้เคลื่อนกำลังเข้าปราบปรามขบวนการปฏิวัติในเนเปิลส์อย่างไม่ยากเย็นในวันที่ 24 มีนาคม ค.ศ. 1821

ในระหว่างการประชุมที่ไลบาค เชื้อของโรคมปฏิวัติได้แพร่ระบาดไปทั่วทั้งคาบสมุทรอิตาลี³⁴ การปฏิวัติเกิดขึ้นอีกครั้งในอาณาจักรปิเอมอนต์-ซาร์ดิเนีย (Piedmont-Sardinia) ซึ่งเป็นรัฐเดียวในอิตาลีที่ไม่ได้อยู่ภายใต้อิทธิพลของออสเตรียโดยตรง ต้นเหตุความไม่พอใจเกิดจากที่รัฐบาลปิเอมอนต์ทำการปราบปรามการชุมนุมของนักศึกษาในเดือนมกราคม ซึ่งนำไปสู่การเรียกร้องรัฐธรรมนูญและในวันที่ 12 มีนาคม คณะปฏิวัติภายใต้การนำของนายพล เด ซานตารอรา (De Santarora) ได้บังคับให้กษัตริย์ วิคตอโร เอ็มมานูเอเล่ ที่ 2 (Vittorio Emmanuelle II) ยอมพระราชทานรัฐธรรมนูญหลังจากพระเจ้าวิคตอโร เอ็มมานูเอเล่ได้ลี้ภัยออกจากปิเอมอนต์ รัฐบาลปฏิวัติได้อันเชียมกุฎราชกุมาร การ์โล อัลแบร์โต (Carlo Alberto) ขึ้นเป็นผู้สำเร็จราชการ ภายใต้รัฐธรรมนูญตามต้นแบบรัฐธรรมนูญสเปน ค.ศ. 1812 ราชสำนักปิเอมอนต์โดยการนำของเจ้าชาย การ์โล เฟลิเช (Carlo Felice) พระอนุชาของกษัตริย์ วิคตอโร เอ็มมานูเอเล่ได้ร้องขอความช่วยเหลือจากออสเตรียและกองกำลังทหารออสเตรียที่ได้เคลื่อนเข้าปราบปรามการปฏิวัติในเนเปิลส์แล้วจึงได้สามารถเข้ามาถึงเมืองตูริน (Turin) ได้อย่างรวดเร็วในวันที่ 8 เมษายน ค.ศ. 1821³⁵

เมื่อการประชุมที่ไลบาคจบลงถือเป็นชัยชนะเด็ดขาดของเมตเตอร์นิคในการทำให้พันธมิตรศักดิ์สิทธิ์ขึ้นมาแทนพันธมิตรจตุรภาคีในฐานะแกนหลักของคอนเสิร์ต ออสเตรียได้ให้ความหมายใหม่แก่คอนเสิร์ตในฐานะกลไกในการรักษาอำนาจของระบบอนุรักษนิยม โดยให้สิทธิและอำนาจแก่คอนเสิร์ตในการทำหน้าที่ “ตำรวจ” ของยุโรปด้วยการแทรกแซงเพื่อปราบปรามการปฏิวัติใน อิตาลีได้สำเร็จถึงสองครั้งติดต่อกันและได้รับการสนับสนุนจากรัสเซียและปรัสเซียอย่างดี ในขณะที่อังกฤษไม่สามารถขัดขวางได้ ฝ่ายอังกฤษที่เริ่มรู้ตัวว่าบทบาทของตนในคอนเสิร์ตค่อยๆ ลดลงเรื่อยๆ และตระหนักว่าคอนเสิร์ตนี้เป็นของเมตเตอร์นิคมิใช่คอนเสิร์ตของคาสเซิลเรท์ และทำให้อังกฤษได้ข้อสรุปว่าคอนเสิร์ตภายใต้พันธมิตรศักดิ์สิทธิ์นั้นคุมเขตอิทธิพลบนภาคพื้นทวีปยุโรป ในขณะที่อังกฤษสามารถมีบทบาทได้มากกว่าในโพ้นทะเลนอกยุโรป

³³ R. W. Seton-Watson, *Britain in Europe 1781-1914; A Survey of Foreign Policy* (Cambridge: Cambridge University Press, 1955), p. 65.

³⁴ สมาชิกสมาคมการ์โบนารีจำนวนมากในแคว้นลอมบาร์ดีและเวเนเซียถูกจับกุมกวาดล้างครั้งใหญ่ในข้อหาบกฏ ในเดือนเมษายน ดู Pilbeam, “Revolutionary Movements in Western Europe 1814-30,” in *Themes in Modern History 1789-1830*, ed. Pilbeam, p. 143.

³⁵ ความพ่ายแพ้ของฝ่ายกบฏที่โนวาราทำให้เจ้าชายการ์โล อัลแบร์โตเสื่อมเสียความชอบธรรมอย่างหนัก ในฐานะที่เป็นผู้ถือหางฝ่ายกบฏ ดู A. Wood, *Europe 1815-1960*, 2nd ed. (Hong Kong: Longman, 1984), p. 58.

ปัญหาถัดมาที่ถือว่าเป็นประเด็นใหญ่ของการเมืองระหว่างประเทศตลอดช่วงทศวรรษที่ 1820 ในยุโรปได้แก่ ปัญหาเอกราชของกรีซ โดยในครั้งนี้พลังการเปลี่ยนแปลงแสดงออกในรูปพลังชาตินิยมซึ่งทำทนายระเบียบอนุรักษนิยมในจักรวรรดิออตโตมัน (Ottoman Empire) หรือตุรกีในปัจจุบัน จักรวรรดิออตโตมันในความจริงจัดว่าอยู่นอกอำนาจของคอนเสิร์ต เนื่องจากประชุมการกรุงเวียนนา ค.ศ. 1814-15 มิได้นำตุรกีเข้าวาระพิจารณาด้วย เป็นที่ทราบดีว่าตุรกีได้ยุบบทบาทในฐานะมหาอำนาจตั้งแต่ศตวรรษที่ 17 และได้เสื่อมอำนาจเรื่อยมา ปัญหาใหญ่ที่ทำให้จักรวรรดิออตโตมันซึ่งเป็นอาณาจักรที่กว้างใหญ่มีดินแดนอยู่ทั้งในยุโรปและเอเชีย ซึ่งแค่เฉพาะเพียงดินแดนส่วนที่อยู่ในยุโรป รัฐบาลตุรกีต้องปกครองพลเมืองเกือบ 8 ล้านคน ซึ่งส่วนใหญ่นับถือศาสนาคริสต์ อ่อนแอได้แก่ระบบการบริหารที่ล้าหลังและที่ไม่สามารถจัดการกับปัญหาการปกครองชนกลุ่มน้อยต่าง ๆ มากมายในตุรกีได้ โดยกลวิธีหลักที่สุดต่านของออตโตมันใช้ในการปกครองได้แก่ การแบ่งแยกแล้วปกครอง โดยให้อิสระในการปกครองตนเองในระดับท้องถิ่นในหมู่ชนกลุ่มน้อย ซึ่งประกอบด้วยชาวอัลบาเนียน บัลกาเรียน เซิร์บ โครต และกรีก และปล่อยให้แข่งขันถ่วงดุลกันเองด้วยความริษยาและหวาดระแวงของชนกลุ่มน้อยเหล่านี้³⁶

สำหรับกรีกนั้นจัดว่าเป็นชนกลุ่มน้อยในอาณาจักรออตโตมันที่เจริญก้าวหน้าพัฒนามากที่สุดก็ว่าได้ โดยชุมชนชาวกรีกได้รับอิทธิพลจากปรัชญาภูมิธรรม(enlightenment)และการปฏิวัติฝรั่งเศสไม่น้อย ชาวกรีกนั้นเป็นชนชาติที่เป็นพ่อค้าทางเรือมาแต่โบราณที่เรียกว่า “*Capitani*” และได้ติดต่อกับชาวยุโรปตะวันตกมานาน ลูกหลานของพ่อค้าเหล่านี้ได้ผ่านการศึกษาในแบบตะวันตกซึ่งได้ปลูกเร้าสั่งสมสำนึกในความเป็นชาติเรื่อยมา ปัญหาของกรีกภายใต้การปกครองของสุลต่านจึงมิใช่เป็นเพียงปัญหาคดีทางการเมืองเท่านั้น³⁷ แต่ความซับซ้อนของความไม่พอใจนั้นประกอบด้วยปัจจัยทางเชื้อชาติและภาษา โดยเฉพาะประเด็นศาสนานั้นถือเป็นปัญหาที่สำคัญที่สุดก็ว่าได้ สิ่งที่ยืนยันพลังชาตินิยมของชาวกรีก ได้ดีที่สุดคือ “สมาคมกู้ชาติกรีก” (Philike Heteria) ซึ่งก่อตั้งใน ค.ศ. 1814 โดยประชาคมพ่อค้าและเจ้าหน้าที่ราชการกรีกหัวก้าวหน้าจำนวนหนึ่งที่รวบรวมสมัครพรรคพวกได้มากถึง 4 หมื่นคน ใน ค.ศ. 1820

ความพยายามในการเปลี่ยนแปลงครั้งแรกเกิดขึ้นในเดือนมีนาคม ค.ศ. 1821 ในขณะที่การประชุมที่ไลบาคกำลังดำเนินอยู่นั้น เมื่ออเล็กซานเดอร์ อิปซิลานติส (Ypsilantis) อดีตนายทหารที่เคยรับใช้พระเจ้าซาร์ของรัสเซีย ผู้นำคนสำคัญของขบวนการกู้ชาติกรีกได้ก่อความไม่สงบขึ้นในดินแดนบริเวณแคว้นดานูบ (Danubian Principalities) คือแคว้น โมนาเวีย (Moldavia) และวัลลาเชีย (Wallachia) ซึ่งปัจจุบันอยู่ในประเทศโรมาเนีย โดยอิปซิลานติสต้องการให้รัสเซียเข้ามาแทรกแซง

³⁶ L. W. Cowe and R. Wolfson, *Years of Nationalism: European History 1815-1890* (London: Hodder and Stoughton, 1990), pp. 42-44.

³⁷ ในยุคนี้เต็มไปด้วยกองโจร (bandit) และขุนศึก (chieftain) ที่คอยต่อต้านทางการตุรกีอยู่ทั่วไปในกรีซ ดู M. S. Anderson, *The Ascendancy of Europe 1815-1914*, 2nd ed. (London: Longman, 1991), p. 57.

ตามพันธะสัญญาข้อตกลงบูคาเรสต์ (Treaty of Bucharest) ใน ค.ศ. 1812³⁸ และหวังว่าเมื่อรัสเซียทำสงครามกับตุรกีแล้วจะหมายถึงการแตกสลายของจักรวรรดิออตโตมันและชนกลุ่มน้อยทุกเชื้อชาติจะได้เป็นอิสระ แต่เขาต้องผิดหวังและการก่อการต้องล้มเหลวเมื่อพระเจ้าอเล็กซานเดอร์ทรงปฏิเสธที่จะเข้าช่วยเหลือ

ความล้มเหลวของอิมพิเรียลนิสในต้นปีนำไปสู่การลุกฮือครั้งใหญ่ของชาวกรีกในจังหวัดมอเรีย (Morea) ในเดือนเมษายน เมื่อนายทหารกรีกกลุ่มหนึ่งนำพลังมวลชนชาวกรีกระบายความคับแค้นด้วยการสังหารชาวเติร์กไปเป็นจำนวนนับหมื่นคน สำหรับท่าทีในเบื้องต้นของรัสเซียพระเจ้าซาร์ได้ประกาศการกระทำของการก่อกบฏของชาวกรีก แต่เมื่อสถานการณ์เปลี่ยนไปในเดือนเมษายน ค.ศ. 1822 สุลต่านมามุดที่ 2 (Mamud II) ส่งกำลังเข้าจับกุมกวาดล้างชาวกรีกทั้งหมดในกรุงคอนสแตนติโนเปิลและทำการประหารพระสังฆราชแห่งคอนสแตนติโนเปิล รวมทั้งทหารชาวเติร์กยังได้สังหารหมู่ชาวกรีกที่เกาะคีโอส (Chios) ในทะเลเอเจียนนับพันคนและอีกหลายพันคนถูกกวาดต้อนไปเป็นทาส รัสเซียจึงประกาศตัดความสัมพันธ์กับออตโตมันทันทีในเดือนกรกฎาคม ค.ศ. 1821 ทำให้ทุกฝ่ายกังวลว่าสงครามและการล่มสลายของตุรกีจะเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้อีกต่อไป

เมื่อเกิดปัญหาในตะวันออกไกลและท่าทีต้องการจะแทรกแซงเพื่อช่วยชาวกรีกของรัสเซียทำให้ออสเตเรียกับอังกฤษที่เริ่มเห็นห่างกันตั้งแต่ที่ทรอปเปาและไลบาค หันกลับมาอยู่ข้างเดียวกันอีกครั้ง ทั้งอังกฤษและออสเตรียต่างต้องการให้การปฏิวัติในกรีกยุติลงด้วยตนเอง รัสเซียจะไม่มีข้ออ้างในการแทรกแซง โดยทั้งสองมีจุดประสงค์และผลประโยชน์ร่วมตรงกันคือ ป้องกันการแทรกแซงของรัสเซียมิให้ช่วยกบฏชาวกรีกและเกิดสงครามกับตุรกี โดยเมตเตอร์นิคซึ่งหวังว่ากบฏในกรีกจะเผาผลาญตนเองจนสิ้นสุดไปเอง ได้ออกมาย้ำเตือนพระเจ้าอเล็กซานเดอร์ถึงพันธะของรัสเซียที่มีต่อพันธมิตรศักดิ์สิทธิ์ที่เมืองทรอปเปา เมตเตอร์นิคเตือนว่าพระเจ้าซาร์ควรจัดการกับการปฏิวัติอย่างเสมอหน้ากัน โดยไม่มีการแบ่งทวีปมาตรฐาน และย้ำว่าการกบฏของชาวกรีกเป็นเพียงการปฏิวัติทำลายอำนาจของระบบอนุรักษนิยมรูปแบบหนึ่งเท่านั้น โดยที่สุลต่านของออตโตมันยังคงเป็นผู้นำที่มีความชอบธรรมต่อไป³⁹

คาสเซิลเรห์พบว่าในกรณีตะวันออกไกลต่างจากกรณีของอิตาลีหรือสเปนตรงที่ สิ่งที่เกิดขึ้นในออตโตมันเกี่ยวข้องกับผลประโยชน์ของอังกฤษโดยตรง โดยเฉพาะปัญหาเส้นทางเดินเรือตามช่องแคบที่ตุรกีคุมอยู่และกระทบต่อค้าพาณิชย์ของกรีกที่ค้าขายกับอังกฤษด้วย คาสเซิลเรห์เกรงว่าหากสงครามเกิดขึ้น รัสเซียในฐานะผู้ชนะจะต้องแบ่งแยกอาณาจักรออตโตมันออกหรือไม่ก็เข้าควบคุมตุรกี เขาได้ออกจดหมายถึงพระเจ้าซาร์มีใจความทำนองเดียวกับของเมตเตอร์นิคว่า

³⁸ ข้อตกลงบูคาเรสต์กำหนดให้รัสเซียมีพันธะต้องปกป้องชาวคริสต์ในรัฐบริเวณลุ่มแม่น้ำดานูบ (โรมาเนียปัจจุบัน) ดู S. Miller, *Mastering Modern European History* (London: Macmillan, 1997), pp. 150-151.

³⁹ Schroeder, *The Transformation of European Politics*, p. 618.

การกบฏของชาวกรีกเป็นเพียง “สาขาหนึ่งของขบวนการการปฏิวัติในยุโรป (a branch of spirit of insurrection) ที่มักเกิดขึ้นในประเทศที่อำนาจรัฐมีความอ่อนแอเท่านั้น” และเป็นเรื่องภายในที่ทางการตุรกีจะทำการปราบปรามยุติปัญหาเอง⁴⁰ คาสเซิลเรห์ได้กล่าวแก่พระเจ้าซาร์ว่า “เพื่อให้ผู้นุชนรุ่นหลังได้ประจักษ์ในพระเมตตาจิตของพระองค์ ... พระองค์ควรปฏิบัติต่อประเทศกึ่งป่าเถื่อนตามหลักการอันสูงส่งในทางธรรมที่พระองค์ได้อุทิศสร้างขึ้นในยุโรป”⁴¹ โรสเครนซ์ (Rosecrance) ให้ข้อสังเกตว่าคาสเซิลเรห์ต้องหิบบกหลักการของพิธีสารทรอปเปาที่ตัวเองเป็นผู้คัดค้านเมื่อหกเดือนก่อนหน้า⁴² มาใช้ทำการชักจูงให้พระเจ้าซาร์ไม่เข้าแทรกแซงช่วยกบฏชาวกรีก⁴² โดยอังกฤษและออสเตรียจะพบกันเพื่อหารือปัญหาตะวันออกไกล ที่แคว้นฮันโนเวอร์ในเยอรมัน เดือนตุลาคม ค.ศ.1821 ซึ่งท่าทีของอังกฤษในครั้งนั้นแสดงถึงความพยายามครั้งสุดท้ายในการกลับเข้ามาร่วมกับคอนเสิร์ตอีกครั้งหนึ่ง โดยมีผลประโยชน์ร่วมกับออสเตรียในการเหนี่ยวรั้งรัสเซียในตะวันออกไกลเป็นแรงผลักดันที่สำคัญ

สำหรับทางด้านรัสเซียซึ่งพระเจ้าอเล็กซานเดอร์นั้นกำลังตกที่นั่งลำบาก พระองค์ทั้งต้องต่อสู้กับฝ่ายที่ต้องการให้รัสเซียเข้าช่วยกรีกในฐานะผู้ปกป้องชาวคริสตศัณิกายกรีก-ออร์ทอดอกซ์(Orthodox)ด้วยกัน รวมถึงพันธะของข้อตกลงคุดจุก-ไคนาร์ดจิ (Kutchuk Kainardji) ที่รัสเซียได้ทำกับตุรกีในค.ศ. 1774 ที่ได้ระบุพันธะของรัสเซียในฐานะผู้ปกครองชาวคริสตศัณิกในออดโตมัน⁴³ ประกอบกับกระแสนิยมกรีก (Philhellenism) ในยุโรปที่เริ่มแรงขึ้นในฐานะที่กรีกเป็นแหล่งกำเนิดของอารยธรรมตะวันตกกำลังถูกย่ำยีโดยคนมุสลิมป่าเถื่อน แต่ถึงกระทั้งเมื่อตุรกีเข้ายึดเมืองมิสโซลองยี (Missolonghi) ในเดือนกรกฎาคม และแม้พระเจ้าซาร์โดยส่วนตัวจะทรงต้องการช่วยชาวกรีกเท่าใดก็ตาม แต่คิดตรงพันธะที่มีต่อพิธีสารทรอปเปาเท่านั้น โดยพระองค์ยังคงยืนกรานในเดือนกรกฎาคมว่า พระองค์จะไม่ดำเนินการใดๆโดยปราศจากความเห็นชอบจากสมาชิกของคอนเสิร์ตและเมื่อทุกฝ่ายกำลังใจจดใจจ่อว่าในที่สุดแล้วรัสเซียจะดำเนินการอะไร พระเจ้าซาร์กลับมีท่าทีนิ่งเงียบ

เมื่อถึงเดือนกรกฎาคม ในที่สุดพระเจ้าอเล็กซานเดอร์ได้ตัดสินใจหาทางออกร่วมกับสมาชิกคอนเสิร์ตด้วยการไม่แทรกแซงในออดโตมัน โดยพระองค์ทรงรับสั่งกับทูตของปรัสเซียว่า

⁴⁰ Kissinger, *A World Restored* , p. 290.

⁴¹ อ้างถึงใน C. K. Webster, *The Foreign Policy of Castlereagh 1815-1822*, Vol. II (London: G. Bell & Sons, 1950), p.364.

⁴² R. Rosecrance, *Action and Reaction in World Politics: International System in Perspective* (Westport, CT: Greenwood Press, 1977), p. 71.

⁴³ G. Craig, *Europe since 1815* 3rd ed. (New York: Holt, Rinehart and Winston, 1971) , p. 24.

“ข้าพเจ้าอาจปล่อยให้ตัวเองทำตามความต้องการที่จะช่วยชาวกรีกได้ แต่ข้าพเจ้าไม่เคยลืมต้นกำเนิดที่ไม่ชอบธรรม (impure origin) ของกบฏกรีกหรือไม่ลืมนอันตรายที่จะเกิดขึ้นกับสมาชิกคอนเสิร์ตหากข้าพเจ้าแทรกแซง การใช้ตนเองเป็นที่ตั้งมิใช่รากฐานของนโยบายที่ดี แต่หลักการของพันธมิตรศักดิ์สิทธิ์ของเราต่างหากที่เป็นสิ่งที่บริสุทธิ์”⁴⁴ พระเจ้าซาร์เห็นว่าการแทรกแซงเพื่อช่วยเหลือชาวกรีกของรัสเซียจะเป็นการบ่อนทำลายความชอบธรรมของกษัตริย์ทั่วยุโรป ซาร์อเล็กซานเดอร์ได้ทรงตรัสกับคาโปดิสเตรียที่ต้องการให้รัสเซียแทรกแซงในออตโตมันว่า

“...หากเราประกาศสงครามกับทางตุรกี คณะกรรมการกลาง (Comite Directeur)^T ที่กรุงปารีส จะเป็นฝ่ายได้รับชัยชนะและต่อไปจะไม่มียุทธศาสตร์ที่ชอบธรรมใดหลงเหลืออยู่ เราจะไม่มีวันยอมให้กับผู้ที่เป็ศัตรูกับระเบียบของยุโรป รัสเซียจึงต้องหลีกเลี่ยงสงครามกับออตโตมันทุกวิถีทาง...”⁴⁵

คำตอบของพระเจ้าซาร์ดังกล่าวทำให้คาโปดิสเตรียลาออกและเกษียณตนเองไปอยู่ในสวิตเซอร์แลนด์ในเดือนมิถุนายน ค.ศ. 1822 ซึ่งนับเป็นชัยชนะอีกครั้งของเมตเตอร์นิคซึ่งได้รับความช่วยเหลือบางส่วนจากคาสเซิลเรห์ในการเหนี่ยวรั้งรัสเซียไม่ให้ทำสงครามกับตุรกี โดยเขาประสบความสำเร็จในการใช้คอนเสิร์ตและพันธมิตรศักดิ์สิทธิ์ที่เคยให้อำนาจออสเตรียแทรกแซงในอิตาลีมาใช้เหนี่ยวรั้งรัสเซียได้แม้จะเพียงชั่วคราวก็ตาม โดยการจะพบในส่วนถัดไปว่าคอนเสิร์ตเองก็มีข้อจำกัดเช่นกัน หากรัสเซียมุ่งมั่นที่จะเอาจริงในเขตอิทธิพลของตัวเอง

ในขณะที่เดียวกันสถานการณ์ในสเปนอยู่ในภาวะสงครามกลางเมือง หลังจากฝ่ายนิยมเจ้า (Apostolicos) ถูกขึ้นต่อต้านรัฐบาลปฏิวัติเกิดการสู้รบขึ้นในภาคเหนือของสเปน⁴⁶ ทั้งรัสเซียและฝรั่งเศสต่างแสดงท่าทีที่ต้องการแทรกแซง เมตเตอร์นิคจึงเห็นควรมีการจัดการประชุมของเกรสขึ้นอีกครั้งเพื่อหารือปัญหาอิตาลีและสเปนในเดือนตุลาคม ค.ศ. 1822 โดยจากเดิมที่ตั้งใจจะจัดที่กรุงเวียนนา ย้ายมาประชุมที่เมืองเวโรนา (Verona) ในแคว้นเวเนเซียทางภาคเหนือของอิตาลี แต่ข่าวร้ายอย่างยิ่งสำหรับเมตเตอร์นิคในครั้งนี้ได้แก่ การเสียชีวิตอย่างกะทันหันของคาสเซิลเรห์ สิ่งที่น่าเสียดายได้แก่ การที่คาสเซิลเรห์ซึ่งมีความตั้งใจจะกลับมาร่วมกับคอนเสิร์ตอีกครั้งและได้รับ

⁴⁴ อ้างถึงใน Kissinger, *A World Restored*, p. 308.

^T ผู้นำอนุรักษนิยมส่วนใหญ่ในยุคนั้นเชื่อว่า ขบวนการปฏิวัติทั้งหมดในยุโรปมีศูนย์กลางอยู่ที่กรุงปารีส ดู Arthur J. May, *The Age of Metternich 1814-1848* (Illinois: The Dryden Press, 1963), pp. 39-40.

⁴⁵ อ้างถึงใน Walker, ed., *Metternich's Europe 1813-1848*, p. 112.

⁴⁶ ส่วนหนึ่งมาจากความขัดแย้งกันเองของฝ่ายปฏิวัติที่มีการแบ่งเป็นฝ่ายนิยมสายกลาง (Moderados) และฝ่ายหัวรุนแรง (Exaltados) เปิดโอกาสให้ฝ่ายนิยมเจ้ากลับขึ้นมาต่อสู้ได้อีกครั้ง ดู Sperber, *Revolutionary Europe 1780-1851*, pp. 324-6.

ความยินยอมจากรัฐสภาให้มาร่วมประชุมที่เวโรนา ได้กระทำอัตตวินิบาตกรรมในวันที่ 1 สิงหาคม ค.ศ. 1822 การจากไปอย่างกะทันหันของคาสเซิลเร่ร์ห์มีผลกระทบที่สำคัญต่อคอนเสิร์ตอยู่สองประการได้แก่ คาสเซิลเร่ร์ห์ซึ่งเป็นเสมือนสายใยเดียวที่ยังคงผูกพันอังกฤษกับคอนเสิร์ตแห่งยุโรป ได้ขาดลง การเข้ามารับหน้าที่แทนของยอร์จ แคนนิง (George Canning) ในตำแหน่งรัฐมนตรีกระทรวงต่างประเทศคนใหม่ของอังกฤษ ในแง่หนึ่งแม้จะมีได้เป็นการเปลี่ยนแนวทางพื้นฐานของอังกฤษต่อยุโรป แต่ความแตกต่างโดยส่วนตัวระหว่างแคนนิงกับคาสเซิลเร่ร์ห์ ซึ่งมีอยู่หลายประการ⁴⁷ นับว่ามีผลไม่น้อยต่อการดำเนินนโยบายของอังกฤษในช่วง ค.ศ. 1823 ถึง 1827 โดยเฉพาะการที่แคนนิงมีจุดยืนที่ชัดเจนว่าต้องการตัดขาดกับคอนเสิร์ตแห่งยุโรปโดยเด็ดขาด ในขณะที่คาสเซิลเร่ร์ห์ยังคงเสียดายความสัมพันธ์ในอดีตที่อังกฤษเคยมีส่วนร่วมกันมากับประเทศบนภาคพื้นทวีป และนอกจากนั้นการสูญเสียคาสเซิลเร่ร์ห์หมายถึงเมตเตอร์นิคจะต้องสูญเสียอังกฤษในฐานะพันธมิตรที่ดีของออสเตรียไปและผลักดันให้ออสเตรียจำเป็นต้องเข้าพึ่งพิงรัสเซียอย่างเต็มตัว ทำให้ออสเตรียต้องอาศัยการชุนโยบายอนุรักษนิยมที่ขาดความยืดหยุ่น⁴⁸

แท้จริงแล้ววาระเดิมของการประชุมที่เวโรนาในความตั้งใจของเมตเตอร์นิคในตอนแรกคือประเด็นของอิตาลี โดยรัฐอิตาลีที่ได้รับความช่วยเหลือจากคอนเสิร์ตให้ปราบปรามการปฏิวัติใน ค.ศ. 1821 ได้แก่ เนเปิลส์และปiedmont ซึ่งมีหน้าที่จะต้องนำรายการเกี่ยวกับการปฏิรูปภายในมาเสนอซึ่งที่ประชุม⁴⁹ แต่การรายงานการปฏิรูปในอิตาลียังสำคัญไม่มากเท่ากับปัญหาในสเปน กษัตริย์เฟอร์ดินานด์ที่ 7 ของสเปนได้ร้องขอความช่วยเหลือจากคอนเสิร์ตแห่งยุโรปให้ช่วยกอบกู้บัลลังก์ของพระองค์ พระเจ้าซาร์แห่งรัสเซียเรียกร้องให้เมตเตอร์นิคปฏิบัติต่อขบวนการปฏิวัติในสเปนเหมือนกับในกรณีกรีซ แต่ปัญหาคือการแทรกแซงจากออสเตรียหรือจากรัสเซียไม่สะดวกในทางปฏิบัติอันเนื่องมาจากข้อจำกัดทางภูมิศาสตร์ ฝรั่งเศสจึงเป็นตัวเลือกที่ทุกฝ่ายกำลังจับตามอง แต่ปัญหาคือทุกฝ่ายยังคงกังวลว่าหากฝรั่งเศสเข้าแทรกแซงในสเปนครั้งนี้นอกจากจะถือเป็น

⁴⁷ ความแตกต่างที่สำคัญได้แก่ แคนนิงมีพื้นฐานมาจากชนชั้นกลางและไม่ได้ผูกพันกับยุโรปภาคพื้นทวีปเท่ากับคาสเซิลเร่ร์ห์ อีกทั้งเขาต้องการสร้างความนิยมทางการเมืองภายในจากการชุนโยบายต่อต้านคอนเสิร์ต ดู Norman Lowe, *Mastering Modern British History* (Basingstoke, Hampshire: Macmillan, 1984), pp. 23-25.

⁴⁸ Kissinger, *A World Restored*, p. 281.; Schroeder, *Metternich's Diplomacy*, pp. 114-115.

⁴⁹ คาสเซิลเร่ร์ห์ก่อนเสียชีวิตประสงค์ให้ประเด็นปัญหาในตุรกีกับปัญหาในอาณานิคมของสเปนเป็นวาระหลักในที่ประชุมมากกว่าเรื่องในอิตาลีหรือสเปน และซโรเดอร์กล่าวว่าเป็นเรื่องแปลกที่เมตเตอร์นิคต้องการให้มีการปฏิรูปในอิตาลี เนื่องจากการปฏิรูปจะเปิดโอกาสให้หลังเสรีนิยม-ชาตินิยมที่เขาสามารถเติบโตได้ Schroeder, *The Transformation of European Politics*, pp. 611.

การใช้กำลังทหารออกนอกประเทศครั้งแรกของฝรั่งเศสหลังค.ศ. 1815 ทุกฝ่ายยังกังวลเกี่ยวกับอิทธิพลที่ฝรั่งเศสจะมีต่อสเปน โดยเฉพาะ “พันธมิตรของราชวงศ์บูร์บง” (Bourbon Pact)⁵⁰

ภายในฝรั่งเศสเองก็ประสบปัญหาการแตกแยกแบ่งเป็นฝักฝ่ายเช่นกัน โดยฝ่ายหนึ่งคือพระเจ้าหลุยส์ที่ 18 และรัฐมนตรีต่างประเทศมงต์เมอรองซี (Montmerancy) ที่ต้องการให้ฝรั่งเศสเข้าปราบกบฏในสเปนภายใต้ความเห็นชอบในกรอบของคอนเสิร์ต แต่อีกฝ่ายได้แก่ นายกรัฐมนตรีวิลเลต (Villette) ผู้นิยมระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ และบรรดาขุนนางหัวเก่าโดยเฉพาะเคานท์แห่งอาร์ตัวส์ (Comte d'Artoise) พระอนุชาของพระเจ้าหลุยส์ที่ 18 ที่ต้องการกู้สถานะและเกียรติของฝรั่งเศสในการดำเนินอย่างเป็นอิสระ ฝ่ายสมาชิกมหาอำนาจตะวันออกทั้งสาม โดยเฉพาะรัสเซีย ยืนยันจะให้ความสนับสนุนฝรั่งเศสในการดำเนินมาตรการทางทหารในสเปนหรือหากเกิดสงครามขึ้นกับสเปน โดยเมตเตอร์นิกเห็นว่าควรยินยอมฝรั่งเศสดีกว่าให้ฝรั่งเศสเป็นอิสระจากกรอบการควบคุมของคอนเสิร์ตโดยสิ้นเชิง เขาสามารถชักนำให้มงต์เมอรองซีขอคำแนะนำจากที่ประชุมคองเกรสได้และในปลายเดือนตุลาคม รวมทั้งเมตเตอร์นิกสามารถยังสามารทำให้ปรัสเซียและรัสเซียตกลงเห็นชอบว่า “ฝรั่งเศสจะต้องถือว่าตนเองเป็นตัวแทนของคอนเสิร์ต และปัญหาในสเปนถือเป็นปัญหาของยุโรปทั้งหมด”⁵¹ ประเทศทั้งสามในพันธมิตรศักดิ์สิทธิ์ได้ยื่นคำขาด(ultimatum) ให้รัฐบาลปฏิวัติของสเปนยอมจำนน ในเดือนพฤศจิกายน 1822

แม้ในทางประวัติศาสตร์มักถูกเข้าใจว่าฝรั่งเศสกระทำการแทรกแซงในสเปน โดยได้รับมอบอำนาจจากคอนเสิร์ตโดยตรงที่เวโรนา แต่ความจริงคือทางรัฐบาลฝรั่งเศสได้ทราบว่ามีผู้แทนฝรั่งเศสในที่ประชุมเวโรนา คือ มงต์เมอรองซี ถูกครอบงำโดยเมตเตอร์นิก นายกรัฐมนตรีวิลเลตจึงเห็นชอบให้ฝรั่งเศสดำเนินการเพียงฝ่ายเดียวโดยไม่สนใจมงต์เมอรองซี และมีได้ร่วมยื่นคำขาดร่วมกับคอนเสิร์ต แต่ได้ประกาศตัดความสัมพันธ์กับสเปนและส่งบันทึกคำขาดของฝรั่งเศสต่างหากไปยังรัฐสภาสเปนในต้นเดือนกุมภาพันธ์ ในขณะที่ทุกฝ่ายกำลังรอการตัดสินใจของฝรั่งเศสโดยจนการประชุมหยุดชะงัก พระเจ้าอเล็กซานเดอร์ที่ 2 ว่า “หากที่ประชุมยังคงแตกแยกโดยไม่สามารถหาจุดร่วมทางนโยบายได้ ขบวนการปฏิวัติทั่วยุโรปจะเชื่อว่าความปรองดองของเราเสื่อมสลาย ... จุดมุ่งหมายหลักประการเดียวของพันธมิตรคือสร้างขึ้นเพื่อต่อสู้กับการปฏิวัติ”⁵² ในที่สุดในเดือนมีนาคม มงต์เมอรองซีได้ประกาศลาออกและ วิกงต์ ซาโตบร็องด์ (Vicomte de Chateaubriand) ซึ่งมีแนวทางขวาจัดทางการเมืองขึ้นรับตำแหน่งรัฐมนตรีต่างประเทศแทน แม้อยู่ที่แห่งเวลลิงตัน

⁵⁰ F. R. Bridge and R. Bullen, *The Great Powers and the European States System* (London: Longman, 1980), pp. 41-42.

⁵¹ M. E. Barlen, *The Foundations of Modern Europe 1789-1871* (London: G. Bell and Sons, 1968), p. 63.

⁵² อ้างถึงใน Bridge, “Allied Diplomacy in the Peacetime,” in *Europe's Balance of Power*, ed. A. Sked, p. 50.

ในฐานะผู้สังเกตการณ์ของอังกฤษที่เวโรนาจะคัดค้านการแทรกแซงกิจการภายในสเปนอย่างหนักในเดือนเมษายน 1823 กองกำลังฝรั่งเศสจำนวน 1 แสนคนภายใต้การนำของดยุคแห่งองกูแลม (Duc d'Angouleme) ได้ข้ามเทือกเขาพีเรนีสเข้าสู่สเปนเพื่อปราบปรามรัฐบาลปฏิวัติและอันเชิฟูพระเจ้าเฟอร์ดินานด์กลับสู่บัลลังก์สเปนอีกครั้ง⁵³

โดยสรุปไม่ว่าการแทรกแซงครั้งนี้ฝรั่งเศสจะทำภายใต้คอนเสิร์ตหรือกระทำฝ่ายเดียวก็ตาม แต่เราจะพบว่าคอนเสิร์ตได้ยินยอมให้ฝรั่งเศสซึ่งถือว่าเป็นศัตรู หากพิจารณาตามวัตถุประสงค์ของพันธมิตรจตุรภาคี เข้าปราบปรามการปฏิวัติและรักษาระบบอนุรักษนิยมภายในสเปนซึ่งเป็นการเพิ่มเกียรติของฝรั่งเศสจากการแทรกแซงดังกล่าวก็ตาม แต่ในแง่หนึ่งก็ต้องถือว่าฝรั่งเศสได้ทำหน้าที่แทนคอนเสิร์ตและตามหลักการของคอนเสิร์ตของเมตเตอร์นิกคือ การรักษอำนาจอันชอบธรรมของกษัตริย์และควบคุมการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองภายในประเทศ และหากพิจารณาบริบททางการเมืองภายในจะพบว่า การแทรกแซงของฝรั่งเศสนอกจากจะกอบกู้บัลลังก์ของกษัตริย์ที่ชอบธรรมของสเปนกลับมาแล้ว ยังได้เสริมสร้างความเข้มแข็งทางการเมืองภายในให้กับรัฐบาลवादของฝรั่งเศสที่ในขณะนั้นถูกรอบงำโดยฝ่ายนิยมเจ้าสุดขั้ว (Ultra-Royalistes) อีกด้วย ไม่ว่าจะอย่างไรก็ตามการดำเนินการของฝรั่งเศสครั้งนี้ถือเป็นรักษอำนาจอชอบธรรมของระบบอนุรักษนิยมในยุโรป ซึ่งต้องนับว่านอกจากจะไม่ได้ทำให้คอนเสิร์ตเสียหายแล้ว ซ้ำยังเป็นการส่งเสริมสิ่งที่คอนเสิร์ตต้องการปกป้องอยู่แล้วอีกด้วย

การประเมินคอนเสิร์ตแห่งยุโรปโดยพิจารณาจากเฉพาะหน้าที่และวัตถุประสงค์ในระดับระหว่างรัฐนั้นนอกจากจะไม่เพียงพอในการทำความเข้าใจคอนเสิร์ตแล้วยังทำให้ได้ภาพคอนเสิร์ตที่คลาดเคลื่อนอีกด้วย คลื่นการปฏิวัติลูกแรกของยุโรปในทศวรรษที่ 1820 ได้ให้กำเนิดภารกิจใหม่แก่คอนเสิร์ตแห่งยุโรป โดยบริดจ์และบูลเลนกล่าวว่า ผู้นำอนุรักษนิยมในภาคพื้นทวีปยุโรปเชื่อว่าปัญหาของระเบียบระหว่างประเทศและระเบียบภายในประเทศเป็นสิ่งที่แยกจากกันไม่ออก⁵⁴ ซึ่งจุดนี้เมตเตอร์นิกเป็นผู้ที่เข้าใจดีที่สุด หลังจากที่เป็นพยานถึงความยุ่งเหยิงที่ยุโรปได้ประสบมาหลังการปฏิวัติฝรั่งเศส เมตเตอร์นิกเชื่อว่าอำนาจการปกครองที่ชอบธรรมของระบบกษัตริย์เท่านั้นที่เป็นรากฐานของความสงบสุขภายในยุโรป คิสชินเจอร์พบว่าแม้การที่ประเทศในยุโรปจะปกครองโดยระบบกษัตริย์เหมือนกันจะมีได้ประกันสันติภาพระหว่างประเทศ แต่อย่างน้อยในยุคที่กระแสชาตินิยมและเสรีนิยมกำลังรุนแรง สถาบันปกครองที่คล้ายกันของรัฐในยุโรปก็สามารถช่วยฉีกกำลังผู้นำที่มีประสบปัญหาและมีผลประโยชน์ร่วมกันในการต่อสู้กับพลังที่ทำลายอำนาจ

⁵³ ฝรั่งเศสพบว่าหลังจากที่ได้บัลลังก์คืนแล้ว พระเจ้าเฟอร์ดินานด์มิได้ดำเนินการปฏิรูปตามคำแนะนำของฝรั่งเศสเลย แต่กลับมีนโยบายवादมากขึ้นไปอีก โดยเฉพาะการแก้แค้นฝ่ายเสรีนิยมในสเปนอย่างโหดเหี้ยม ดู Artz, *Reaction and Revolution*, pp. 165-168.

⁵⁴ Bridge and Bullen, *The Great Powers and the European States System*, p. 37.

ภายในของตน⁵⁵ ในแง่นี้หลักความชอบธรรมของระบบกษัตริย์ (dynastic legitimacy) นอกจากจะเป็นสิ่งที่ค้ำประกันความมั่นคงของระบบอนุรักษนิยมภายในแล้วยังเป็นเครื่องค้ำจุนระเบียบระหว่างประเทศอีกด้วย

คอนเสิร์ตแห่งยุโรปซึ่งอยู่ในกำมือของเมตเตอร์นิกจึงเป็นเครื่องประกันความชอบธรรมของบัลลังก์กษัตริย์ เมตเตอร์นิกตีความคอนเสิร์ตโดยเลือกใช้พันธมิตรศักดิ์สิทธิ์ (Holy Alliance) เป็นกรอบในการตีความมากกว่าพันธมิตรจตุรภาคี (Quadruple Alliance) โดยในขณะที่ภัยคุกคามระหว่างรัฐจากฝรั่งเศสได้เริ่มมาเยือนรางจากภายในความคิดของผู้นำยุโรป กระแสปฏิวัติที่ปรากฏตัวขึ้นมาใน ค.ศ. 1820 จึงเป็นโอกาสของเมตเตอร์นิกในการวางภารกิจใหม่ของคอนเสิร์ตและสร้างเอกภาพในหมู่ผู้นำอนุรักษนิยม (conservative unity) ออสเตรียสามารถดึงปรัสเซียและรัสเซียที่เคยเป็นคู่แข่งและศัตรูในเวทีการเมืองระหว่างประเทศในศตวรรษที่ 17 และ 18 มาเป็นพันธมิตรอย่างเหนียวแน่นด้วยการใช้ความกลัวภัยการปฏิวัติและความต้องการรักษาสถานะภาพเดิมทางการเมืองภายในเป็นพื้นฐานของความปรองดอง ซึ่งออสเตรียสามารถลดบทบาทคู่แข่งของปรัสเซียในการแสวงหาอิทธิพลในเยอรมันได้ โดยทำให้ปรัสเซียอยู่ภายใต้การชี้นำจากเมตเตอร์นิก ในขณะที่รัสเซียซึ่งหากยังคงสนใจเพียงแต่ผลประโยชน์ของตนทางภูมิศาสตร์เช่นเดิม คงต้องจ้องจะทำลายจักรวรรดิออตโตมันซึ่งจะส่งผลกระทบต่อความมั่นคงของออสเตรียอย่างแน่นอน

คอนเสิร์ตแห่งยุโรปจึงเป็นความสำเร็จสองชั้นของออสเตรียซึ่งนอกจากจะสามารถคุมรัสเซียและปรัสเซียให้มาเป็นพันธมิตรใกล้ชิดได้แล้ว ยังสามารถใช้ความสนับสนุนจากทั้งสองประเทศในฐานะแนวร่วมอนุรักษนิยมควบคุมกระแสการปฏิวัติได้อีกด้วย ซึ่งบูลเลนให้ชี้ให้เห็นว่า “ความชอบธรรมของการแทรกแซงกิจการภายในของประเทศขนาดเล็กตั้งอยู่บนฐานคติสองประการคือ สิทธิที่ประเทศมหาอำนาจมีเหนือประเทศขนาดเล็กและเสถียรภาพระหว่างรัฐขึ้นอยู่กับการรักษาระเบียบภายในรัฐ”⁵⁶ กระแสปฏิวัติใน ค.ศ. 1820 ได้ยืนยันความเชื่อของผู้นำอนุรักษนิยมในยุคนั้นว่าการโค่นล้มมันไปเสียในปี ค.ศ. 1815 มิได้เป็นการขจัดพลังที่การปฏิวัติฝรั่งเศสปลดปล่อยออกมา ในแง่นี้การใช้คอนเสิร์ตเพื่อแทรกแซงและปราบปรามจึงมิได้เป็นบทบาทหน้าที่ใหม่ของประเทศมหาอำนาจ แต่เป็นเพียงการสานต่อภารกิจที่ค้างคาต่อเนื่องมาจากการต่อสู้กับการปฏิวัติฝรั่งเศสให้เสร็จสิ้นเท่านั้น⁵⁷

ความสำเร็จของออสเตรียต้องแลกมาด้วยการสูญเสียอังกฤษซึ่งเป็นตัวแสดงที่เพิ่มความยืดหยุ่นของนโยบายให้กับออสเตรียในคอนเสิร์ต บทบาทที่แตกต่างกันของอังกฤษและออสเตรียในคอนเสิร์ตสามารถอธิบายได้ด้วยเงื่อนไขทางการเมืองภายในที่แตกต่างกัน จักรวรรดิฮับสบูร์กที่มี

⁵⁵ Henry A. Kissinger, *Diplomacy* (New York: Simon and Schuster, 1994), p. 84.

⁵⁶ R. Bullen, “The Great Powers and the Iberian Peninsular 1815-48,” in *Europe's Balance of Power*, ed. A. Sked, p. 55.

⁵⁷ Rosecrance, *Action and Reaction in World Politics*, p. 51.

ความอ่อนแอภายในทั้งจากปัญหาความหลากหลายทางเชื้อชาติและปัญหาการบริหารที่ล่าช้า ทำให้ออสเตรียที่ตั้งอยู่ใจกลางยุโรป ยากที่จะฝ่ากระแสคลื่นลมและพายุเสรีนิยม-ชาตินิยมเพียงลำพัง การทูตของเมตเตอร์นิกในคอนเสิร์ทแห่งยุโรปจึงวางอยู่บนเดิมพันความอยู่รอดของออสเตรีย ในขณะที่อังกฤษที่มีสภาพภูมิศาสตร์เป็นเกาะและมีได้ประสบปัญหาการปฏิวัติเหมือนที่ประเทศในภาคพื้นทวีปเผชิญ พลังเสรีนิยมในสายตาของผู้นำอังกฤษนั้นสามารถจัดที่ทาง(accommodate)ให้อยู่ในกรอบของการเมืองสถาบันรัฐธรรมนูญแบบรัฐสภาได้ โดยออกมาเป็นการปฏิรูปอย่างค่อยเป็นค่อยไป ในขณะที่พลังเสรีนิยมในสายตาของผู้นำภาคพื้นทวีปคือ การเปลี่ยนแปลงอย่างรุนแรงที่ทำลายระบบเก่าไปถึงราก อันได้แก่ การปฏิวัติ กิโยติน ความรุนแรง และสงครามปฏิวัติ ซึ่งเงื่อนไขภายในของออสเตรียไม่เปิดโอกาสให้พลังเสรีนิยมและชาตินิยมมีที่อยู่ได้⁵⁸

แม้คาสเซิลเร่จะพยายามรักษาสายสัมพันธ์ของอังกฤษในคอนเสิร์ทอย่างไรก็ตามแต่เมื่อรัฐสภาและคณะรัฐมนตรีของอังกฤษไม่เข้าใจถึงปัญหาของรัฐในภาคพื้นทวีปและความจำเป็นในการเข้าไปพัวพันในกิจการที่นอกเหนือไปจากวัตถุประสงค์ที่อังกฤษถือว่าเป็นหน้าที่หลักของคอนเสิร์ทคือ การควบคุมฝรั่งเศสและการรักษาดุลย์แห่งอำนาจระหว่างรัฐ อังกฤษจึงไม่สามารถเป็นส่วนหนึ่งของคอนเสิร์ทของออสเตรียได้อย่างเต็มตัว จากข้อจำกัดทางสถาบันภายในของอังกฤษดังกล่าวที่มีผลต่อแนวโน้มการแสดงพันธะของอังกฤษที่มีต่อคอนเสิร์ท ทำให้ออสเตรียจำเป็นต้องเลือกที่จะยืนอยู่ข้างรัสเซีย ซึ่งนอกจากจะช่วยควบคุมเหนี่ยวรั้งพระเจ้าซาร์มิให้ทำตามใจชอบได้แล้ว รัสเซียยังสามารถช่วยเหลือออสเตรียในยามจำเป็นได้มากกว่า ภาวะดังกล่าวยิ่งทำให้อังกฤษตีตัวออกห่างมากยิ่งขึ้น ซึ่งถือเป็นวงจรอันชั่วร้ายสำหรับออสเตรียที่ทำให้ให้ออสเตรียต้องปกป้องหลักอนุรักษนิยมด้วยการผูกมัดตัวเองกับรัสเซียและปรัสเซีย จึงอาจสรุปได้ว่าธรรมชาติหรือลักษณะพื้นฐานของสถาบันทางการเมืองภายในของรัฐที่ต่างกันจะเป็นตัวกำหนดพฤติกรรมระหว่างประเทศที่ต่างกันนั่นเอง⁵⁹

หากคาสเซิลเร่ยังมีชีวิตอยู่คอนเสิร์ทแห่งยุโรปอาจจะไม่ได้มีลักษณะอย่างที่เป็นอยู่ก็ได้ เนื่องจากคาสเซิลเร่เห็นนั้นเป็นผู้ที่มีอิทธิพลไม่น้อยต่อเมตเตอร์นิก สิ่งที่ทำให้ทั้งสองสามารถร่วมมือกันได้อาจมาจากโลกทัศน์ที่ใกล้เคียงกัน การให้ภาพทางประวัติศาสตร์ว่าคาสเซิลเร่เป็นตัวแทนของอังกฤษที่สนับสนุนขบวนการเสรีนิยม-ชาตินิยม และเมตเตอร์นิกเป็นตัวแทนฝ่ายขวาที่ชั่วร้ายนั้นดูจะไม่ถูกต้องนัก โดยส่วนตัวแล้ว คาสเซิลเร่ซึ่งเป็นขุนนางไอริช-อังกฤษจัดอยู่ในกลุ่มผู้นำอนุรักษนิยมของยุโรปที่ได้ประสบกับภัยของการปฏิวัติฝรั่งเศสในปลายศตวรรษที่ 18 เขาย่อมมิใช่

⁵⁸ Roy A. Austensen, "Sixty Years of Revolution: Metternich's Reflections on France," in *Consortium on Revolutionary Europe 1750-1850, Proceeding 1989*, eds. Donald D. Horward and John C. Horgan, pp. 338-341.

⁵⁹ Helen Milner, "Rational Politics: The Emerging Synthesis of International American and Comparative Politics," *International Organization* 52, No. 4 (Autumn 1998): 759-786.

ผู้สนับสนุนการปฏิวัติอย่างแนบนอน คาสเซิลเรห์ได้เคยแสดงความคิดเห็นที่ไม่เห็นชอบกับขบวนการปฏิวัติอยู่หลายครั้งด้วยกัน ในครั้งที่เมตเตอร์นิคประกาศใช้ฎีกาคาร์ลสบาดในเยอรมัน คาสเซิลเรห์ได้กล่าวแสดงความเห็นชอบกับทูตของออสเตรียว่า “ข้าพเจ้าเองก็ต้องการเห็นเชื้อชั่วร้ายถูกทำลาย โดยที่เราไม่ต้องแสดงความเห็นชอบอย่างเปิดเผย”⁶⁰ และในเดือนธันวาคม ค.ศ. 1815 คาสเซิลเรห์เขียนในบันทึกว่า “คอนเสิร์ตในปัจจุบัน เป็นเครื่องประกันความมั่นคงที่สมบูรณ์แบบที่สุด จากการปฏิวัติที่ดำรงอยู่ในทุกประเทศในยุโรปไม่มากนักน้อย ...คอนเสิร์ตสะท้อนถึงภูมิปัญญาแท้จริงในการจัดความไม่พอใจของยุคสมัยในยามปกติ และเป็นการรวมพลังกันสนับสนุนหลักการของระเบียบสังคม”⁶¹ เมตเตอร์นิคเป็นผู้เข้าใจสถานภาพของคาสเซิลเรห์ดี ได้เคยกล่าวถึงคาสเซิลเรห์ที่เห็นชอบกับการปราบปรามการปฏิวัติของออสเตรียในอิตาลีแต่ไม่สามารถแสดงออกอย่างเปิดเผยได้ ว่าเปรียบเหมือนกับ “ผู้ที่ชื่นชมการเล่นดนตรีที่ไพเราะในโบสถ์แต่มีกล้าปรมมือ”⁶² อาจกล่าวได้ว่าคาสเซิลเรห์เป็นหนึ่งในผู้นำอังกฤษที่มีความเป็นยุโรปมากที่สุดคนหนึ่ง เนื่องจากเขาได้ใช้เวลาคลุกคลีกับผู้นำของประเทศภาคพื้นทวีปในช่วงสงครามนโปเลียน และเขาน่าจะได้แสดงบทบาทในคอนเสิร์ตได้มากกว่านี้ เพียงแต่รัฐสภาอังกฤษไม่อนุญาตให้เขาทำตามสิ่งที่ต้องการได้

ชโรเดอร์ได้วิพากษ์เมตเตอร์นิคถึงความสามารถทางการทูตในการควบคุมคอนเสิร์ตให้อยู่ในมือเขาว่ามิได้เป็นการต่อสู้เพื่อผลประโยชน์ของยุโรป แต่เป็นกระทำโดยมีผลประโยชน์ของออสเตรียแอบแฝงอยู่ ชโรเดอร์ได้ทำทนายมุมมองทางประวัติศาสตร์ที่เสนอว่าเมตเตอร์นิคเป็นผู้นำที่นิยมยุโรป (Europeanist) และสรุปว่าการที่ออสเตรียและพันธมิตรศักดิ์สิทธิ์ได้ละทิ้งอังกฤษที่การประชุมทรอปเปาใน ค.ศ. 1820 เปรียบเหมือนการละทิ้งยุโรป⁶³ ในความเป็นจริงสำหรับเมตเตอร์นิค ผลประโยชน์ของยุโรปย่อมแยกจากผลประโยชน์ของออสเตรียไม่ได้อยู่แล้ว การปฏิวัติซึ่งเกิดในที่ใดก็ตามในยุโรปจะส่งผลกระทบต่อความมั่นคงของออสเตรียที่อ่อนไหวต่อการปฏิวัติเป็นพิเศษและหากควบคุมไม่ได้จะนำไปสู่การแตกสลายของออสเตรียซึ่งในทางกลับกันจะเป็นการบ่อนทำลายความมั่นคงของยุโรปด้วย ยุโรปตอนกลางที่เข้มแข็งและเป็นอิสระจึงเป็นสิ่งที่ทั้งอังกฤษและออสเตรียต้องการดำรงรักษาไว้ คาห์น (Kahn) กล่าวว่าสำหรับเมตเตอร์นิคแล้ว “ในยุโรปมีอยู่เรื่องเดียวที่สำคัญที่สุดในขณะนั้น เรื่องนั้นคือ การปฏิวัติ”⁶⁴ ระเบียบอนุรักษนิยม

⁶⁰ อ้างถึงใน Kissinger, *A World Restored*, p. 245.

⁶¹ H. G. Schenk, *The Aftermath of Napoleonic War: The Concert of Europe- an experiment* (New York: Oxford University Press, 1947), p. 20.

⁶² Hans Kohn, *Absolutism and democracy, 1814-1952: A History of the European Century* (Princeton: D. van Nostrand, 1965), p. 35.

⁶³ Schroeder, *Metternich's Diplomacy and its Zenith*, p. 187.

⁶⁴ R. A. Kahn, “Metternich: A reappraisal on his impact on international relations,” *Journal of Modern History* 32, No. 3 (1966): 223.

ทางสังคมและการเมืองในภาคพื้นทวีปยุโรปเป็นสิ่งที่เมตเตอร์นิกต้องปกป้อง หากอังกฤษไม่สมัครใจที่จะมีส่วนร่วม อังกฤษต่างหากที่เป็นฝ่ายละทิ้งยุโรป อีกประการความสัมพันธ์ของอังกฤษกับออสเตรียก็มิได้เสื่อมทรามลงเท่าใดนักหลังจากการประชุมที่ทรอปเปา⁶⁵ และในกรณีของปัญหาในตะวันออกไกล ออสเตรียกับอังกฤษได้กลับมาช่วยกันอีกครั้งในการป้องกันรัสเซียมิให้ทำสงครามกับตุรกี และคาสเซิลเรท์เองก็พร้อมที่จะเข้าร่วมคอนเสิร์ตในการประชุมที่เวโรนา หากเขาไม่เสียชีวิตเสียก่อน แต่เป็นแคนนิ่งต่างหากที่ทำให้รอยร้าวระหว่างอังกฤษกับออสเตรียยากที่จะประสาน

3.2 ข้อจำกัดของคอนเสิร์ต

แต่อย่างไรก็ตามนอกจากความสำเร็จของคอนเสิร์ตในการทำหน้าที่ควบคุมการปฏิวัติและรักษาระบบอนุรักษนิยมในช่วงค.ศ. 1820-1823 ที่กล่าวมาข้างต้นแล้ว คอนเสิร์ตยังมีข้อจำกัดบางประการในการควบคุมการเปลี่ยนแปลงภายในประเทศที่เกิดขึ้นในยุโรป ซึ่งข้อจำกัดดังกล่าวเกิดขึ้นเนื่องจาก เมื่อใดก็ตามที่ผลประโยชน์หลัก(vital interest) ของรัฐสมาชิกในคอนเสิร์ตขัดกับหลักความชอบธรรมของระบบกษัตริย์ที่คอนเสิร์ตค้ำชู คอนเสิร์ตจะไม่สามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ และโดยเฉพาะอย่างยิ่งในบริเวณที่เป็นเขตอิทธิพล (sphere of influence) ของมหาอำนาจ ตัวอย่างที่สำคัญของข้อจำกัดของคอนเสิร์ตได้แก่กรณีอาณานิคมของสเปนในลาตินอเมริกา กรณีโปรตุเกสและกรณีปัญหาการกบฏของกรีกในอาณาจักรออตโตมันภายหลัง ค.ศ. 1825

สำหรับกรณีแรกสืบเนื่องมาจากกษัตริย์เฟอร์ดินานด์ที่ 7 ของสเปนหลังจากที่ได้กลับสู่อบัลลังก์ใน ค.ศ. 1823แล้ว พระองค์ต้องการรักษาอาณานิคมของสเปนในอเมริกากลางและอเมริกาใต้ ซึ่งสเปนได้สูญเสียการควบคุมไปตั้งแต่สมัยสงครามนโปเลียน ค.ศ. 1808 พระองค์ก็ได้เรียกร้องให้มีการประชุมคองเกรสของยุโรปเพื่อหารือขอความสนับสนุนจากคอนเสิร์ตแห่งยุโรปในการยึดคืนอาณานิคมซึ่งมีการปฏิวัติภายในและประกาศตัวเป็นเอกราชไม่ขึ้นต่อสเปนอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ค.ศ. 1817⁶⁶ โดยทั้งฝรั่งเศสและรัสเซียต่างแสดงท่าทีสนับสนุนให้สเปนทวงอาณานิคมของตัวเองกลับคืนมา โดยเฉพาะรัสเซีย พระเจ้าอเล็กซานเดอร์ได้ประกาศพระราชโองการ (Ukase) ในเดือนปลายกันยายน ค.ศ. 1821 เพื่อยืนยันสิทธิในดินแดนของรัสเซียในทวีปอเมริกาเหนือตลอด

⁶⁵ บริดจ์ได้ชี้ให้เห็นในประเด็นนี้ว่าอังกฤษยังคงส่งผู้แทนร่วมสังเกตการณ์ในที่ประชุมที่ไลบาค และคาสเซิลเรท์เองก็มิได้ขัดขวางการแทรกแซงในอิตาลีของออสเตรีย ดู Bridge, "Allied Diplomacy in the Peace Time" in *Europe's Balance of Power*, ed. A. Sked, pp. 34-53, 45-6.

⁶⁶ ดูรายละเอียดของการปฏิวัติเรียกร้องเอกราชในรัฐอาณานิคมของสเปนลาตินอเมริกาใน E. J. Habsbawn, *The Age of Revolution 1789-1848* (London: Mentor Book, 1962), pp.138-139.; Artz, *Reaction and Revolution 1814-1832*, pp. 170-72.

ชายฝั่งมหาสมุทรแปซิฟิกเรื่อยลงมาจนถึงเส้นขนานที่ 51⁶⁷ และทำการช่วยเหลือสเปนด้วยการขายเรือให้โดยเห็นว่าเป็นการกำจัดขบวนการปฏิวัติและสร้างอิทธิพลของรัสเซียต่อสเปนไปพร้อมกัน

ความพยายามฟื้นฟูอาณานิคมของสเปนและทำที่สนับสนุนของประเทศอนุรักษนิยมทำให้ผู้นำอังกฤษไม่พอใจเป็นอย่างมาก นอกจากจะแค้นจึงจะไม่ต้องการให้คอนเสิร์ตและพันธมิตรศักดิ์สิทธิ์ขยายอำนาจออกไปนอกยุโรป กรณีนี้ยังกระทบต่อผลประโยชน์โดยตรงของอังกฤษซึ่งได้สถาปนาความสัมพันธ์ทางการค้ากับอาณานิคมของสเปนมาตั้งแต่สมัยสงครามโปเลียน อังกฤษไม่อาจยินยอมให้ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจของตนได้รับการกระทบกระเทือนได้ แคนนิงจึงได้โอกาสในการตอบโต้พันธมิตรศักดิ์สิทธิ์จากความผิดพลาดทางการทูตของอังกฤษในกรณีสเปน เขาได้ออกมาสนับสนุนท่าทีของสหรัฐอเมริกาที่คัดค้านการแทรกแซงของมหาอำนาจในยุโรปในทวีปอเมริกา จุดยืนดังกล่าวของสหรัฐฯ แสดงไว้อย่างชัดเจนดังที่เราจะรู้จักกันในนามของ “ลัทธิมอนโร” (Monroe Doctrine) เมื่อ เจมส์ มอนโร ประธานาธิบดีคนที่ 5 ของสหรัฐอเมริกาแถลงต่อรัฐสภาอเมริกันในวันที่ 2 ธันวาคม ค.ศ. 1823 ว่าสหรัฐอเมริกาจะไม่เกี่ยวข้องกับกิจการของยุโรป และในขณะเดียวกันจะไม่ยินยอมให้มหาอำนาจยุโรปเข้ามาแทรกแซงในกิจการในซีกโลกตะวันตก⁶⁸

นอกจากนั้น แคนนิงยังดำเนินมาตรการที่ขัดขวางการแทรกแซงของคอนเสิร์ตทุกวิถีทาง ตั้งแต่การส่งกองเรือของอังกฤษในฐานทัพที่เมืองตากุส (Tagus) ในโปรตุเกสไปตรวจการและคอยเตรียมพร้อมสกัดกั้นการเคลื่อนไหวกองประเทศภาคพื้นทวีปบริเวณชายฝั่งมหาสมุทรแอนแลนติก รวมทั้งอังกฤษได้ทยอยประกาศรับรองเอกราชของรัฐอาณานิคมของสเปนอย่างต่อเนื่องใน ค.ศ. 1825 หลังจากฝรั่งเศสส่งบันทึกของโปลิญัก (Polignac Memorandum) ในเดือนตุลาคมเพื่อยืนยันเจตจำนงที่ว่าฝรั่งเศสจะไม่สนับสนุนการฟื้นฟูอาณานิคมของสเปน ทางฝ่ายรัสเซียและออสเตรียจึงจำเป็นต้องเลิกล้มแผนการแทรกแซงในลาตินอเมริกา ซึ่งทั้งหมดถือว่าเป็นความสำเร็จของอังกฤษร่วมกับสหรัฐอเมริกาในการป้องปรามความพยายามที่จะแทรกแซงของคอนเสิร์ต ซึ่งส่วนหนึ่งมาจากอำนาจทางทะเลที่เหนือกว่าของอังกฤษ แคนนิงกล่าวอย่างละเอียดในเดือนธันวาคม ค.ศ. 1824 ที่โปรตุเกสว่า อังกฤษสามารถแก้ไขพันธมิตรศักดิ์สิทธิ์หลังจากไม่สามารถทำอะไรได้ในสเปน และ “ข้าพเจ้าได้ดำเนินการในโลกใหม่เพื่อใช้ถ่วงดุลย์กับโลกเก่า”⁶⁹ ในภาพรวมแม้ชโรเดอร์จะ

⁶⁷ ในภายหลังรัสเซียได้เสนอขายอะลาสกาให้กับสหรัฐอเมริกาในราคาถูกมากเพียง 7 ล้าน 2 แสน ดอลลาร์ เนื่องจากการรักษาดินแดนในทวีปอเมริกาเหนือเป็นภาระมากกว่าประโยชน์ ดู สุปราณี มุขวิจิตร, ประวัติศาสตร์รัสเซียยุคโบราณ จนถึงปี ค.ศ. 1917 (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, 2536), หน้า 230-231.

⁶⁸ อังกฤษต้องผิดหวังเมื่อพบว่าสหรัฐฯไม่เต็มใจที่จะร่วมมือกับอังกฤษมากนัก โดยเฉพาะการประกาศรับรองประเทศใหม่ซึ่งไม่ทำร่วมกับอังกฤษ รวมทั้งการสนับสนุน ระบบสาธารณรัฐซึ่งอังกฤษไม่เห็นชอบ ดู Hayes, A Political and Cultural History of Modern Europe, Vol. I, p. 776.

⁶⁹ แปลจากภาษาอังกฤษว่า “I called the New World into existence to redress the balance of the Old” อ้างใน Temperly and Penson, eds., Foundations of British Foreign Policy, p. 48.

วิเคราะห์ว่าในกรณีอาณานิคมในลาตินอเมริกานั้นนับว่าเป็นความสำเร็จของคอนเสิร์ตในการแยกปัญหาที่อยู่นอกยุโรปไม่ให้เข้ามาเป็นปัญหาของยุโรปซึ่งเป็นการลดความขัดแย้งและการเผชิญหน้าระหว่างรัฐหลังค.ศ. 1815⁷⁰ แต่ความจริงในกรณีของอาณานิคมสเปนเป็นการชี้ให้เห็นถึงข้อจำกัดของคอนเสิร์ตมากกว่า ที่ไม่สามารถแทรกแซงเพื่อยับยั้งการปฏิวัติในลาตินอเมริกาได้ซึ่งถือว่ายู่ในเขตอิทธิพลของอังกฤษ(และสหรัฐอเมริกาในระดับหนึ่ง) ซึ่งมีอำนาจทางทะเลที่เหนือกว่าฝ่ายพันธมิตรศักดิ์สิทธิ์ ดังที่เครกกล่าวว่า “อำนาจของพันธมิตรศักดิ์สิทธิ์สิ้นสุดลงที่ขอบเขตทะเล”⁷¹

ประเด็นของข้อจำกัดของคอนเสิร์ตแห่งยุโรปและอำนาจของอังกฤษในเขตอิทธิพลของตนได้ถูกตอกย้ำอีกครั้งในกรณีของโปรตุเกส เมื่อคอนเสิร์ตไม่สามารถควบคุมการเปลี่ยนแปลงในโปรตุเกส ซึ่งเป็นที่ทราบกันดีว่าอยู่ภายใต้อิทธิพลของอังกฤษมาอย่างยาวนาน ความเปลี่ยนแปลงทางการเมืองภายในเกิดขึ้นเมื่อ กองทัพโปรตุเกสภายใต้การนำของคณะทหารสายปฏิรูปได้ทำการยึดอำนาจในปอร์โต (Oporto) สำเร็จในเดือนสิงหาคม ค.ศ. 1820 และต้องการให้พระเจ้าฮวนที่ 6 (Juan VI) ซึ่งทรงประทับอยู่ที่บราซิลตั้งแต่สมัยสงครามนโปเลียน กลับมาเป็นกษัตริย์ภายใต้รัฐธรรมนูญที่ได้ต้นแบบจากรัฐธรรมนูญค.ศ. 1812 ของสเปน หลังจากการก่อรัฐประหารในกรุงลิสบอนในเดือนตุลาคม พระเจ้าฮวนได้ทรงกลับมายังโปรตุเกสในช่วงกลางปี ค.ศ. 1821 แล้วทรงยกบราซิลให้เจ้าชายเปโดร (Dom Pedro) พระราชโอรสองค์ใหญ่ปกครองต่อไป ในขณะที่เดียวกันพระราชโอรสองค์รองคือ เจ้าชายมิเกล (Dom Miguel) ผู้ทรงต้องการให้โปรตุเกสเป็นรัฐสมบูรณาญาสิทธิราชย์และต้องการโค่นล้มพระราชบิดา ได้รับการสนับสนุนอย่างเปิดเผยจากมหาอำนาจตะวันออกทั้งสาม แม้พันธมิตรศักดิ์สิทธิ์จะไม่เห็นชอบต่อการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวในโปรตุเกส แต่ในทางปฏิบัติแล้วเมตเตอร์นิคตระหนักดีว่าเขาไม่สามารถดำเนินการแทรกแซงได้เหมือนกับกรณีสเปน⁷²

สถานการณ์ในโปรตุเกสเลวร้ายลงเมื่อพระเจ้าฮวนสิ้นพระชนม์ลงในเดือนมีนาคม ค.ศ. 1826 และเจ้าชายเปโดรทรงยืนยันที่จะประทับในบราซิลต่อไปและยกบัลลังก์ให้กับพระราชธิดา เจ้าหญิงมาเรีย (Dona Maria) ที่ยังทรงพระเยาว์ภายใต้การสำเร็จราชการของพระมารดาและรัฐธรรมนูญเสรีนิยมที่จำกัดอำนาจของกษัตริย์ ภายหลังจากกำลังของฝ่ายสนับสนุนระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ของโปรตุเกสภายใต้การสนับสนุนของเจ้าชายมิเกล ได้หลบหนีข้ามไปยังเขตแดนของสเปน ทางอังกฤษได้เรียกร้องให้สเปนปลดอาวุธของกองกำลังดังกล่าว แต่สเปนได้แสดงท่าทีหลีกเลี่ยง ซึ่งจุดนี้ได้ยืนยันความกลัวของอังกฤษว่าสเปนเป็นตัวแทนของคอนเสิร์ตและพันธมิตรศักดิ์สิทธิ์ และกำลังเตรียมกำลังเข้ายึดกรุงลิสบอนและปอร์โตเพื่อฟื้นฟูระบบ

⁷⁰ Schroeder, *The Transformation of European Politics*, pp. 634-635.

⁷¹ Craig, *Europe since 1815*, p. 23.

⁷² Bullen, “The Great Powers and the Iberian Peninsular 1815-48,” in *Europe's Balance of Power*, ed.

สมบูรณาญาสิทธิราชย์อีกครั้ง เมตเตอร์นิกเห็นเป็นโอกาสจึงเสนอจัดการประชุมระดับทูต (ambassadorial conference) ของสามมหาอำนาจตะวันออกและฝรั่งเศสที่กรุงปารีส เพื่อหารือปัญหาโปรตุเกสที่อาจกระทบต่อความมั่นคงของยุโรป โดยคอนเสิร์ทไม่ต้องการให้การดำรงอยู่ของรัฐธรรมนูญในโปรตุเกสเป็นภัยต่อความมั่นคงของระบบอนุรักษนิยมในสเปน และได้เชิญอังกฤษมาร่วมหารือด้วย แต่แคนนิงปฏิเสธโดยยืนยันว่าอังกฤษจะไม่ยอมให้ประเทศอื่นมีสิทธิเท่าเทียมกับอังกฤษในเรื่องของโปรตุเกส⁷³ และเมื่อรัฐบาลสเปนไม่มีท่าทีว่าจะปลดอาวุธกองกำลังฝ่ายนิยมเจ้าของโปรตุเกส และมีแนวโน้มว่าจะให้ความช่วยเหลือแก่กลุ่มกบฏดังกล่าว ในเดือนกันยายน รัฐบาลโปรตุเกสได้ร้องเรียนขอความช่วยเหลือจากอังกฤษ หากสเปนจะข้ามพรมแดนมาช่วยฝ่ายกบฏในเดือนธันวาคม ค.ศ. 1826 แคนนิงจึงสั่งกองทัพอังกฤษให้เสริมกำลังในฐานทัพที่เมืองทาตุส ทำให้รัฐบาลสเปนยอมลดท่าทีที่แข็งกร้าวลง แม้ปัญหาการสืบราชสมบัติของโปรตุเกสยังไม่ยุติเพียงเท่านี้⁷⁴ แต่อย่างน้อยอังกฤษก็สามารถปกป้องรัฐธรรมนูญของโปรตุเกสได้สำเร็จซึ่งถือเป็นการตอกย้ำถึงเขตอิทธิพลของอังกฤษที่คอนเสิร์ทแห่งยุโรป ไม่อาจเข้ามาแทรกแซงได้

ข้อจำกัดสุดท้ายของคอนเสิร์ทได้แก่ ความล้มเหลวในการป้องกันมิให้รัสเซียเข้ามาแทรกแซงในจักรวรรดิออตโตมัน เพื่อช่วยเหลือการปฏิวัติของชาวกรีกได้ หลังจากที่คอนเสิร์ทของเมตเตอร์นิกสามารถเหนี่ยวรั้งมิให้พระเจ้าอเล็กซานเดอร์ของรัสเซียที่โดยส่วนพระองค์ต้องการช่วยเหลือกบฏชาวกรีกได้สำเร็จใน ค.ศ. 1822 (บวกกับอีกปัจจัยหนึ่งคือ พันธะส่วนพระองค์ของซาร์ที่ทรงยึดมั่นต่อพิธีสารทรอปเปาและพันธมิตรศักดิ์สิทธิ์) มิให้ชัยชนะอย่างถาวร การต่อสู้กันระหว่างความเข้มแข็งของหลักความชอบธรรมของระบบกษัตริย์ (dynastic legitimacy) กับผลประโยชน์ของรัสเซียในตะวันออกไกลยังคงดำเนินต่อไป หลังจากพระเจ้าซาร์ยอมฟื้นฟูความสัมพันธ์บางส่วนกับตุรกีใน ค.ศ. 1823 พระองค์ได้ทรงเสนอการประชุมเพื่อหารือเรื่องกรีซและตุรกีที่กรุงเซนต์ปีเตอร์สเบิร์ก ในเดือนมิถุนายน ค.ศ. 1824 โดยมีประเทศมหาอำนาจตะวันออกทั้งสามและฝรั่งเศสเข้าร่วมประชุมซึ่งได้ดำเนินต่อเนื่องไปถึงการประชุมรอบที่ 2 ในช่วงเดือนกุมภาพันธ์ถึงเดือนเมษายน ค.ศ. 1825 โดยอังกฤษได้ส่ง สแตรคฟอร์ด แคนนิง (Stradford Canning) น้องชายของยอร์จ แคนนิง ไปร่วมประชุมด้วย ซึ่งผลการประชุมยังคงไม่น่าพอใจและหาข้อสรุปไม่ได้ โดยรัสเซียได้แสดงท่าทีแข็งกร้าวขึ้น โดยปฏิเสธข้อเสนอทางออกจากออสเตรีย เนื่องจากไม่ต้องการให้ออสเตรียเข้ามายุ่งกับปัญหากรีซอีกต่อไป⁷⁵

⁷³ Crawley, "International Relations 1815-1830," in *The Cambridge Modern History Vol. IX: War and Peace in an Age of Upheaval*, ed. C. W. Crawley, pp. 684-6.

⁷⁴ ดูรายละเอียดของสงครามกลางเมืองในสเปนและโปรตุเกสที่คงยังดำเนินต่อไปได้ในบทที่ 5

⁷⁵ M. S. Anderson, *The Eastern Question 1774-1923: A Study in International Relations* (New York: St. Martin Press, 1966), pp. 65-67.

ความล้มเหลวในการป้องกันความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในกรีซ มีสาเหตุสืบเนื่องอยู่สองประการคือ ความพยายามของยอร์จ แคนนิงที่จะบ่อนทำลายคอนเสิร์ตและพันธมิตรศักดิ์สิทธิ์ และการเปลี่ยนตัวผู้นำของรัสเซีย เป็นที่ทราบกันดีว่าแคนนิง รัฐมนตรีกระทรวงต่างประเทศของอังกฤษแสดงได้แสดงที่ต่อต้านคอนเสิร์ตอย่างเปิดเผยมาตลอด⁷⁶ ในกรณีของออตโตมันในครั้งนี้ ส่วนหนึ่งมาจากผลประโยชน์ของอังกฤษโดยตรงในอาณาจักรออตโตมัน และอีกส่วนมาจากการชิงชัยเมตเตอร์นิคและพันธมิตรศักดิ์สิทธิ์เป็นการส่วนตัวของแคนนิง⁷⁷ ที่สำคัญคือเขาต้องการสร้างคะแนนนิยมทางการเมืองจากภายในประเทศด้วยการชูนโยบายที่แข็งกร้าว ไม่เข้าไปพัวพันกับกิจการของยุโรป และอีกประการคือ การที่แคนนิงไม่มีความผูกพันกับคอนเสิร์ตแห่งยุโรป ซึ่งต่างจากคาสเซิลเรห์ผู้พุ่มพืดคอนเสิร์ตมากับมือ แม้จะถูกเมตเตอร์นิคช่วงชิงเอาไปเปลี่ยนวัตถุประสงค์ แต่เขายังคงต่อสู้เพื่อรักษาความสัมพันธ์กับคอนเสิร์ตเอาไว้แม้เพียงน้อยนิดก็ตาม

นอกจากทางฝั่งอังกฤษ การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองในรัสเซียจัดว่ามีความสำคัญมากกว่า กล่าวคือพระเจ้าอเล็กซานเดอร์ ที่ 1 ได้สิ้นพระชนม์อย่างกะทันหัน ในเดือนธันวาคม ค.ศ. 1825 การขึ้นสู่อำนาจของพระเจ้าซาร์นิโคลัสที่ 1 (Nicholas I) เป็นจุดเปลี่ยนที่สำคัญเนื่องจากพระองค์มิได้ผูกพันและมีพันธะต่อคอนเสิร์ต เท่ากับซาร์อเล็กซานเดอร์พระเชษฐาที่เป็นเสาหลักของพันธมิตรศักดิ์สิทธิ์ นอกจากนี้ซาร์นิโคลัสยังเป็นนักลัทธิจะนิยม (realist) มากกว่าซาร์อเล็กซานเดอร์ โดยพระองค์ไม่สนพระทัยชาวกรีกและเห็นเป็นเพียงการกบฏรูปแบบหนึ่ง⁷⁸ พระองค์เพียงแต่ต้องการทำสงครามกับตุรกีเพื่อสร้างอิทธิพลในออตโตมัน เพื่อผลประโยชน์ของรัสเซียเท่านั้น

⁷⁶ ในค.ศ. 1823 แคนนิงได้กล่าวว่า “ประเด็นที่เวโรนาได้ทำให้พันธมิตรในคอนเสิร์ตแตกแยกกัน ในที่สุดทุกอย่างก็กลับสู่ภาวะเดิมอีกครั้งหนึ่ง ...แต่แต่ละประเทศตัวใครตัวมันและพระผู้เป็นเจ้าจะทรงดูแลปกป้องพวกเราทุกคนเอง!” ดู Cowei and Wolfson, *Years of Nationalism: European History 1815-1890*, pp.30-32.

⁷⁷ ในขณะที่แคนนิงเคยกล่าวว่าเมตเตอร์นิคคือ “นักโกหกที่ยิ่งใหญ่ที่สุดในทวีป หรืออาจจะยิ่งใหญ่ที่สุดในโลกเลยทีเดียว” เมตเตอร์นิคเองก็เคยเรียกแคนนิงว่า “อุกาบาตแห่งความชั่วร้ายที่นำความพินาศมาสู่โลก, ตัวเขาเองคือการปฏิวัติเสียที่ไม่ปาน” ดู Breunig, *The Age of Revolution and Reaction 1789-1850*, pp. 54-55.

⁷⁸ ในความจริงแล้วหลายคนมักเข้าใจผิดคิดว่า ซาร์นิโคลัสต้องการให้ตุรกีล่มสลายและแบ่งแยกดินแดน แต่ในความจริง เขาต้องการรักษาตุรกีที่อ่อนแอเอาไว้เพื่อรัสเซียจะได้ครอบงำมีอิทธิพลได้ รวมทั้งการแบ่งแยกดินแดนตุรกีหมายถึงการเข้ามามีส่วนร่วมของมหาอำนาจอื่นๆที่รัสเซียไม่ต้องการ ดู Barbara Jelavich, *A Century of Russian Foreign Policy 1814-1914* (Philadelphia: J. B. Lippin Cott., 1964), pp. 45-47.

เหตุการณ์ใน ค.ศ.1825 ประจวบกับสิ่งที่ซาร์นิโคลัสต้องการพอดี เมื่อเมเฮเม็ต อาลี (MeheMET Ali) เจ้าผู้ครองนคร (Pasha)แห่งอียิปต์ ซึ่งสุลต่านของตุรกีได้ขอความช่วยเหลือได้ยกกองทัพเรือภายใต้การนำของอิบราฮิม (Ibrahim) ผู้เป็นบุตรชายเข้าปราบปรามการปฏิวัติของชาวกรีกที่เมืองอโครโพลิส (Acropolis) และมีสโกลองฮี ทางฝ่ายอังกฤษที่เห็นรัสเซียเตรียมจะเข้าทำสงครามกับออตโตมัน จึงต้องการเข้ามามีส่วนร่วมในการเดินหมากของรัสเซียด้วย โดยเคนนิงได้ส่งดยุกแห่งเวลลิงตัน ไปร่วมพิธีบรมราชาภิเษกของพระเจ้าซาร์องค์ใหม่ และหารือเรื่องตะวันออกไกลด้วย แต่อังกฤษหาว่าไม่ว่าการทำข้อตกลงที่เซนต์ปีเตอร์สเบิร์ก (St. Petersburg Protocol) ใน ค.ศ. 1826 จะเป็นความผิดพลาดที่ทำให้อังกฤษต้องเป็นฝ่ายตามการนำของรัสเซียในปัญหาออตโตมันอย่างไม่มีเงื่อนไข⁷⁹ ทางด้านออสเตรีย ปฏิเสธที่จะร่วมมือกับอังกฤษและรัสเซียในตะวันออกไกล เนื่องจากไม่พอใจที่รัสเซียต้องการจะเป็นผู้นำและไม่ฟังคำทักท้วงของคอนเสิร์ตอีกต่อไป ซึ่งถือว่าตรงกับความต้องการของรัสเซียที่ต้องการข้าม (by pass) ทั้งออสเตรียและรัสเซียพอดี

หลังจากที่ฝ่ายตุรกียกเลิกสัญญาอักเคอร์มัน (Akkermann) ที่ทำไว้กับรัสเซียใน ค.ศ. 1826⁸⁰ ทางฝ่ายพันธมิตรก็ได้โต้ตอบด้วยการทำสนธิสัญญารุงลอนดอน (Treaty of London) ใน ค.ศ. 1827 ที่ทำร่วมกันโดยอังกฤษ ฝรั่งเศส และรัสเซียเพื่อประกันอิสระ (autonomy) ของกรีซ ซึ่งยังคงอยู่ใต้อาณัติของออตโตมันต่อไป พระเจ้านิโคลัสทรงยินดีอย่างยิ่งที่รัสเซียสามารถหลุดพ้นพันธนาการของคอนเสิร์ต ในขณะที่เคนนิงประกาศด้วยความมีชัยว่า “พันธมิตรศักดิ์สิทธิ์ไม่อาจยตราทัพได้อีกต่อไป ข้าพเจ้าได้ทำลายมันลงเป็นเสี่ยงๆแล้ว”⁸¹ แม้ตุรกีและโมฮาเม็ตอาลีต้องการหลีกเลี่ยงสงครามกับพันธมิตรตะวันตกมากเท่าใดก็ตาม แต่การปะทะกันที่อ่าวนาวาริโน (Navarino Bay) ใน ค.ศ. 1827 ของกองเรือของออตโตมันและฝ่ายพันธมิตรได้นำไปสู่สงครามใน ค.ศ. 1828 และจบลงด้วยความพ่ายแพ้ของตุรกีที่ต้องยอมรับสนธิสัญญาอันเดรียโนเปิล (Andrianople) ใน ค.ศ. 1829 และติดตามมาด้วย การตกลงของมหาอำนาจเกี่ยวกับเอกราชของกรีซใน ค.ศ. 1830 ที่กรุงลอนดอน (London Conference) และการรับรองเอกราชของกรีซอย่างเป็นทางการในช่วงกลางปี ค.ศ. 1832

จากทั้งหมดที่กล่าวมาได้ชี้ให้เห็นว่าคอนเสิร์ตแห่งยุโรปมีข้อจำกัดอีกครั้งในการสกัดกั้นการเปลี่ยนแปลงในอาณาจักรออตโตมัน ซึ่งแม้ว่าในทางทฤษฎีแล้ว ตุรกีถือว่าอยู่นอกเขตอำนาจ

⁷⁹ ในขณะที่รัสเซียมีจุดมุ่งหมายที่ชัดเจนคือสงครามกับตุรกี แต่อังกฤษกลับไม่มีแผนการที่ชัดเจนในการเข้าร่วมกับรัสเซียในครั้งนี้ อังกฤษซึ่งเพียงแค่ต้องการเข้ามาเหนี่ยวรั้งรัสเซียในตะวันออกไกลแต่กลับไม่มีอำนาจพอที่จะดำเนินการกดดันรัสเซียเพียงฝ่ายเดียวได้ และกลับกลายเป็นการแสดงความเห็นชอบให้กับรัสเซียในการวางตัวเป็นกลางหากสงครามเกิดขึ้น ดู Matthew Anderson, “Russia and the Eastern Question, 1821-41,” in *Europe's Balance of Power*, ed. A. Sked, pp.84-86.

⁸⁰ สาระของข้อตกลงอักเคอร์แมน (Akkermann Convention) คือรัสเซียได้ดินแดนของเซอร์เบียและจังหวัดบริเวนแม่น้ำดานูบจากตุรกี ดู M. S. Anderson, *The Eastern Question 1774-1923*, p. 75.

⁸¹ อ้างถึงใน R. W. Seton-Watson, *Britain in Europe 1781-1914*, p. 90.

ของคอนเสิร์ตก็ตาม แต่การประกาศเอกราชของกรีซที่ได้มาจากการปฏิวัตินั้น ถือเป็นการณ์คลอน
 ระเบียบอนุรักษนิยมและเป็นชัยชนะของพลังชาตินิยมครั้งแรกของยุโรปก็ว่าได้ และยังได้พบว่า
 ในบริเวณตะวันออกไกลซึ่งถือเป็นเขตอิทธิพลของรัสเซีย หากเมื่อใดก็ตามที่รัสเซียต้องการจะ
 ดำเนินการฝ่ายเดียวอย่างจริงจังเพื่อผลประโยชน์ของตนในบริเวณนี้ ไม่ว่าจะหาอำนาจใดหรือแม้แต่
 คอนเสิร์ตแห่งยุโรปก็ไม่สามารถหยุดรัสเซียได้⁸² แม้เราต้องยอมรับในระดับหนึ่งว่าการที่รัสเซีย
 เข้าแทรกแซงช่วยเหลือกบฏของกรีกครั้งนี้ นับว่าเป็นการสร้างความเสี่ยงภัยให้กับคอนเสิร์ตและ
 พันธมิตรศักดิ์สิทธิ์มากกว่าการที่อังกฤษแยกตัวออกจากคอนเสิร์ตใน ค.ศ. 1823 แต่อย่างไรก็ดี
 เอกราชของกรีกก็มีได้หมายถึงคอนเสิร์ตแห่งยุโรปจะต้องพังทลายลง เนื่องจากรัสเซียในฐานะเสา
 หลักของพันธมิตรศักดิ์สิทธิ์ได้ปลดปล่อยตัวเองออกจากพันธะของคอนเสิร์ตแต่เพียงชั่วคราวเท่านั้น
 พระเจ้านิโคลัสที่ 1 ที่ทุกคนทราบดีว่าเป็นผู้ที่มีแนวความคิดอนุรักษนิยมยิ่งกว่าซาร์อเล็กซานเดอร์
 ยังคงเป็นแกนนำสำคัญในคอนเสิร์ตแห่งยุโรปของเมเตเตอร์นิกต่อไปและบทบาทของรัสเซียใน
 คอนเสิร์ตทวีความแข็งแกร่งยิ่งขึ้นเมื่อการปฏิวัติเกิดขึ้นอีกครั้งยุโรป ใน ค.ศ. 1830

โดยสรุปสิ่งที่บ่งชี้ความต้องการเสนอได้แก่ การเปลี่ยนวัตถุประสงค์ หน้าที่ บทบาท และความ
 หมายของคอนเสิร์ตจากเดิมที่อังกฤษเคยต้องการให้เป็นกลไกในการจัดการกับปัญหาระหว่าง
 ประเทศมาเป็นเครื่องมือของประเทศบนภาคพื้นทวีปในการรักษาสถานภาพเดิม (status quo) ทาง
 การเมืองภายใน โดยเราได้เห็นพันธมิตรศักดิ์สิทธิ์ได้ขึ้นมาทำหน้าที่เป็นพลังขับเคลื่อนหลักของ
 คอนเสิร์ตแทนที่พันธมิตรจรูฎภาคี เมื่อภัยคุกคามที่แท้จริงของยุโรปในขณะนั้นมาจากในระดับภายใน
 ประเทศมากกว่าในระดับระหว่างรัฐ ทำให้เหตุผลหลัก(rationale) ของคอนเสิร์ตมีอันต้องเปลี่ยน
 ไป ในแง่นี้คอนเสิร์ตจึงไม่ได้ถึงจุดสิ้นสุดใน ค.ศ. 1823 ดังที่นักวิชาการความสัมพันธ์ระหว่าง
 ประเทศจำนวนหนึ่งได้ให้ข้อสรุปไว้ ในทางตรงข้ามวิธานิพนธ์ฉบับนี้ต้องการโต้แย้งว่าช่วงต้น
 ทศวรรษ ที่ 1820 ในความจริงเป็นช่วงที่คอนเสิร์ตอยู่ในช่วงที่รุ่งโรจน์ที่สุด แม้ว่าอังกฤษจะได้ถอน
 ตัวออกไปแล้วก็ตาม และคอนเสิร์ตจะสามารถทำงานต่อไปได้จนถึง ค.ศ. 1848 ดังที่เราจะได้เห็น
 ในบทถัดๆไป แม้ว่าคอนเสิร์ตจะประสบความสำเร็จในการควบคุมพลังชาตินิยมและเสรีนิยมใน
 ช่วง ค.ศ. 1820-1823 แต่ในขณะเดียวกันก็ให้เห็นถึงข้อจำกัดบางประการในการทำงานของ
 คอนเสิร์ตที่เริ่มปรากฏขึ้น คอนเสิร์ตต้องประสบปัญหาทันทีเมื่อเป้าหมายของคอนเสิร์ตปะทะกับ
 ผลประโยชน์ของรัฐที่เป็นสมาชิกหลักของคอนเสิร์ตอย่างรัสเซีย และคอนเสิร์ตต้องเผชิญกับข้อ
 จำกัดที่ไม่สามารถเข้าแทรกแซงในบริเวณที่ถือเป็นเขตอิทธิพลของอังกฤษได้ ซึ่งข้อจำกัดดังกล่าว
 ของคอนเสิร์ตจะปรากฏชัดเจนขึ้นใน ค.ศ. 1830 และ ค.ศ. 1848 ซึ่งถือเป็นบททดสอบประสิทธิภาพ
 การทำงานของคอนเสิร์ตในอนาคตต่อไป

⁸² Schroeder, *The Transformation of European Politics*, p. 647-650.

บทที่ 4

ปัญหาภายในของออสเตรียและพลังที่ท้าทายระบบอนุรักษนิยม

ในบทที่ 3 ได้มีการนำเสนอถึงบทบาทของออสเตรียในการเปลี่ยนหน้าที่และวัตถุประสงค์ของคอนเสิร์ตแห่งยุโรปจากกลไกในการรักษาเสถียรภาพในระดับระหว่างประเทศมาเป็นเครื่องมือในการรักษาสถานภาพเดิม (status quo) ของระบบอนุรักษนิยมภายในประเทศและใช้ปราบปรามการปฏิวัติ สารสำคัญที่บทนี้ต้องการนำเสนอได้แก่ ปัญหาและเงื่อนไขทางการเมืองภายในประเทศของออสเตรียที่จะช่วยอธิบายการเล่นบทบาทนำอย่างแข็งขันของเมตเตอร์นิคในคอนเสิร์ตดังที่บทที่ 3 ได้นำเสนอไว้ โดยเฉพาะข้อจำกัดของผู้นำออสเตรียในการปฏิรูปภายในที่ทำให้ทางเลือกของออสเตรียในการดำรงความอยู่รอดเหลืออยู่ไม่มาก อันเป็นเหตุปัจจัยสำคัญที่ผลักดันให้ออสเตรียต้องอาศัยเครื่องมือทางการเมืองในการควบคุมและบงการ (manipulate) คอนเสิร์ตแห่งยุโรปเพื่อให้เป็นกลไกระหว่างประเทศที่มารับใช้ผลประโยชน์ภายในของออสเตรีย รวมถึงทำให้ออสเตรียต้องมีนโยบายภายในที่เน้นหนักในด้านการปราบปราม (repression) เป็นหลัก ซึ่งทั้งหมดหมายถึงการกำเนิดและการดำรงอยู่ของคอนเสิร์ตในแง่หนึ่งจึงเป็นผลสืบเนื่องมาจากเงื่อนไขทางการเมืองภายในของออสเตรียเป็นสำคัญ

นอกจากปัญหาภายในของออสเตรียแล้วอีกสิ่งหนึ่งที่บทนี้ต้องการนำเสนอได้แก่ พลังที่เสรีนิยมและชาตินิยมในช่วงต้นศตวรรษที่ 19 กล่าวคือ เราไม่อาจเข้าใจเหตุผลในการดำรงอยู่ของคอนเสิร์ตแห่งยุโรปได้ หากละเลยพลังมวลชนภายในประเทศที่ท้าทายความชอบธรรมระบบอนุรักษนิยมที่ได้รับการฟื้นฟูตั้งแต่ค.ศ. 1815 เนื่องจากวัตถุประสงค์และหน้าที่หลักของคอนเสิร์ตคือการควบคุมการปฏิวัติที่เกิดจากขบวนการชาตินิยมและเสรีนิยมเหล่านั้นนั่นเอง เหตุผลอีกประการหนึ่งที่มีความจำเป็นจะต้องกล่าวถึงพลังชาตินิยมและเสรีนิยมในบทนี้ได้แก่ พลวัตทางการเมืองที่มาจากพลังทั้งสองนี้จะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองภายในประเทศครั้งใหญ่ของยุโรปใน ค.ศ. 1830 และค.ศ. 1848 ซึ่งการปฏิวัติทั้งสองครั้งนี้จะเป็บบททดสอบสำคัญในด้านประสิทธิภาพการทำงานของคอนเสิร์ตต่อไปภายหลัง

โครงสร้างของบทนี้จึงแบ่งออกเป็นสองส่วน ในส่วนแรกจะให้ความสนใจกับสภาพเงื่อนไขภายในของออสเตรียที่เป็นตัวผลักดันให้ออสเตรียต้องอาศัยการทูตภายใต้กรอบของคอนเสิร์ตแห่งยุโรปให้มาเป็นกลไกรักษาความมั่นคงทางการเมืองภายในของราชวงศ์ฮับส์บูร์ก ในส่วนถัดมาจะพิจารณาถึงพลังเสรีนิยมและชาตินิยมซึ่งถือเป็นเหตุผลหลักของการดำรงอยู่ของคอนเสิร์ตแห่งยุโรป ซึ่งพลังทั้งสองนี้จะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองภายในของยุโรปในบทถัดไป การนำเสนอทั้งสองส่วนในบทนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นการยืนยันว่าความเข้าใจคอนเสิร์ตแห่ง

ยุโรปที่สมบูรณ์รอบด้านนั้นจะต้องเกิดจากความเข้าใจถึงพลวัตทางการเมืองภายในของยุโรปในช่วงต้นศตวรรษที่ 19 ซึ่งนักวิชาการความสัมพันธ์ระหว่างประเทศส่วนใหญ่มักจะมองข้ามจุดนี้ไป

4.1 ปัญหาภายในของออสเตรียและทางสองแพร่งของเมตเตอร์นิก

วัตถุประสงค์ในการนำเสนอของส่วนแรกนี้ได้แก่ การให้ความสำคัญกับสภาพปัญหาและเงื่อนไขข้อจำกัดภายในของออสเตรียที่จะช่วยอธิบายที่มาที่ไปของบทบาทที่โดดเด่นของเมตเตอร์นิกในฐานะผู้นำของคอนเสิร์ตแห่งยุโรปได้ ความหลากหลายทางเชื้อชาติและความล้มเหลวของระบบราชการของจักรวรรดิฮับส์บูร์กซึ่งถือเป็นปัญหาพื้นฐานที่ทำให้ออสเตรียอ่อนแออยู่แล้ว ถูกซ้ำเติมด้วยข้อจำกัดทางการเงินและการขัดขวางการเปลี่ยนแปลงทุกรูปแบบจากผู้นำที่มีทัศนคติอนุรักษนิยมสูง ทำให้ทางเลือกในการปฏิรูปของออสเตรียนั้นถูกปิดตายลง เมตเตอร์นิกในฐานะผู้กุมชะตาของจักรวรรดิที่กำลังเสื่อมอำนาจนี้จึงเหลือทางเลือกอยู่ไม่มาก ซึ่งทางหนึ่งได้แก่การอาศัยเครื่องมือทางการทูตในกรอบของคอนเสิร์ตแห่งยุโรป โดยพยายามควบคุมคอนเสิร์ตให้มาทำหน้าที่เป็นกลไกในการรักษาความมั่นคงและสถานะเดิมของราชวงศ์ฮับส์บูร์กและใช้ปราบปรามขบวนการปฏิวัติ พร้อมทั้งแสวงหาความสนับสนุนในระดับระหว่างประเทศจากผู้นำอนุรักษนิยมอื่นๆ ในยุโรปเพื่อให้เห็นถึงความจำเป็นของการดำรงอยู่ของออสเตรียในยุโรป อีกทางหนึ่งได้แก่การดำเนินนโยบายภายในประเทศที่เน้นหนักในการใช้มาตรการปราบปราม หรือที่เรารู้จักกันดีในนามของ “ระบบเมตเตอร์นิก” (Metternich System) ควบคู่ไปกับการทำงานของคอนเสิร์ต

จักรวรรดิฮับส์บูร์กในฐานะศูนย์กลางของคอนเสิร์ตแห่งยุโรป เป็นจักรวรรดิโบราณที่เคยเรืองอำนาจในศตวรรษที่ 17 แต่เมื่อเริ่มย่างเข้าสู่ศตวรรษที่ 19 ความอ่อนแอของออสเตรียก็เริ่มปรากฏ โดยเฉพาะความปราชัยให้แก่ฝรั่งเศสถึง 3 ครั้งใหญ่ เมื่อค.ศ. 1805 ในสมรภูมิเมืองอุล์ม (Ulm) ครั้งที่สอง ค.ศ. 1806 ในศึกออสเตรียลิตซ์ (Austerlitz) และ ค.ศ. 1809 ในศึกวากราม (Wagram) ที่เกือบทำให้จักรวรรดิออสเตรียต้องแตกสลาย ความพิเศษของออสเตรียได้แก่ อาณาเขตที่ครอบคลุมดินแดนกว้างใหญ่ตั้งแต่ภาคเหนือของอิตาลีไปจรดทะเลเอเดรียติก (Adriatic) ซึ่งมีการแบ่งเขตการปกครองออกได้ทั้งหมดถึง 15 เขตด้วยกัน¹ ที่สำคัญภายในดินแดนไพศาลนี้ยังประกอบด้วยชนชาติต่างๆ มากถึง 11 ชนชาติ ได้แก่ เยอรมัน อิตาลีเยน แมกยาร์ โปแลนด์ รัสเซีย

¹ ได้แก่ 1) ส่วนที่เป็นออสเตรียแท้ๆ 2) ฮังการี 3) ทรานซิลวาเนีย (Transylvania) 4) โบฮีเมีย (Bohemia) 5) โมราเวีย (Moravia) 6) ส่วนที่เป็นยูโกสลาเวียปัจจุบัน ได้แก่ คาร์นิโอลา (Carniola) โครเอเชีย (Croatia) และสลาโวเนีย (Slavonia) 7) กาลิเซีย (Galicia) 8) อิตาลีตอนเหนือ (ลอมบาร์ดีและเวเนเซีย) 9) ดัลเมเชีย (Dalmatia) 10) ไทโรล (Tyrol) 11) ซาลสบูร์ก (Salzburg) 12) คารินเทีย (Carinthia) 13) บุกอิวินา (Bukovina) 14) คิสเตินแลนด์ (Küstenland) และ 15) สตีเรีย (Styria) ดู L. W. Cowie and R. Wolfson, *Years of Nationalism: European History 1815-1890* (London: Hodder & Stoughton, 1990), pp. 39-40.

นีส(Ruthenes)หรือชาวยูเครน เชค สโลวัค สโลวีเนีย เซิร์บ โครต และรูมาเนีย ความหลากหลายทางเชื้อชาติดังกล่าวของออสเตรียถือว่าเป็นคุณสมบัติเฉพาะตัวที่ไม่มีประเทศใดเลียนแบบได้ กล่าวคือ ในขณะที่ทั้งรัสเซียและปรัสเซียต่างก็มีชนกลุ่มน้อยทางเชื้อชาติดำรงอยู่ แต่ก็ได้สร้างปัญหาใหญ่แต่อย่างใด แต่กรณีของจักรวรรดิออสเตรียนั้นต่างออกไปอย่างสิ้นเชิง ออสเตรียเป็นรัฐที่ไม่มีลักษณะเด่นทางเชื้อชาติ (national characteristic) และมีได้เป็นรัฐชาติ (nation-state) ในความหมายของรัฐสมัยใหม่ แต่เป็นเพียงการรวมเอาชนชาติต่างๆมาอยู่รวมกันในดินแดนผืนเดียวกัน โดยมีความจงรักภักดีต่อราชวงศ์ฮับสบูร์กเป็นเครื่องยึดโยงชนชาติเหล่านี้เข้าไว้ด้วยกัน ดรอซ(Droz)² ได้บรรยายถึงภาวะทางด้านเชื้อชาติในออสเตรียไว้ว่า

“...ในขณะที่ในประเทศมหาอำนาจยุโรปอื่นๆ ประกอบด้วยประชากรส่วนใหญ่ที่นับถือศาสนาและใช้ภาษาเดียวกัน อาทิ ผู้ที่อาศัยอยู่ในฝรั่งเศสอย่างน้อยก็เกือบร้อยละ 90 พูดภาษาฝรั่งเศสและนับถือศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก แปรคนในทุกสิบคนของประชากรที่อาศัยอยู่ในปรัสเซียมีเชื้อสายเยอรมันและร้อยละ 70 นับถือนิกายโปรเตสแตนต์ ราษฎรจำนวนทั้งหมด 70 ล้านคนภายใต้การปกครองของซาร์ แม้จะมีชนกลุ่มน้อยอยู่บ้างจำนวนหนึ่ง (ชาวโปแลนด์ประมาณ 5 ล้านคน ชาวฟินแลนด์ประมาณ 3 ล้านห้าแสนคน และชาวเอสโตเนีย ลัตเวีย ลิทเวเนีย อีกประมาณ 3 ล้านคน) แต่ประชากรที่เหลือของรัสเซียอีกประมาณ 50 ล้านคนล้วนมีเชื้อสายรัสเซียและนับถือนิกายกรีก-ออร์ทอดอกซ์ ในเกาะอังกฤษก็เช่นกัน ร้อยละ 90 ของชาวอังกฤษพูดภาษาอังกฤษและนับถือนิกายโปรเตสแตนต์ประมาณร้อยละ 70 ประเทศที่กล่าวมาเหล่านี้มีความเป็นรัฐชาติในตัวเองอยู่แล้วตามธรรมชาติ โดยไม่ต้องการสิ่งใดช่วยยึดโยงในทางตรงกันข้ามบัลลังก์ของจักรพรรดิออสเตรียกลับตั้งอยู่บนการผสมปนเปทางเชื้อชาติ ซึ่งทำให้องค์จักรพรรดิต้องครวญครางทุกครั้งทีนี้ถึง ผสกนิกรของพระองค์มีเชื้อสายเยอรมันอยู่ประมาณ 8 ล้านคน แต่มีชาวสลาฟ (เชค สโลวัค โปแลนด์ รูเธเนีย สโลวีเนีย โครต และเซิร์บ) อยู่จำนวนมากกว่าถึงสองเท่าตัว 5 ล้านคนเป็นชาวฮังการี อีก 5 ล้านคนเป็นชาวอิตาลี และ 2 ล้านคนเป็นชาวรูมาเนีย หากจะถามว่าออสเตรียเป็นชาติ (nation) แบบไหนกันแน่? ..คำตอบคือ ไม่มีเลยสักชาติเดียว”²

ในยุคที่กระแสความสำนึกในความเป็นชาติกำลังเพิ่มสูงขึ้น จักรวรรดิฮับสบูร์กจึงเริ่มกลายสภาพเป็น “โบราณวัตถุ” (anachronism) ที่อยู่ผิดยุคสมัยและไม่สามารถประนีประนอมกับพลังชาตินิยมและเสรีนิยมได้เลยแม้แต่น้อย จักรพรรดิฟรานซ์ได้ทรงตรัสกับทูตของรัสเซีย ในค.ศ. 1818 ว่า “ราชอาณาจักรของข้าพเจ้านั้นเปรียบประดุจบ้านที่ถูกปลวกกัดกินภายในจนกลวงหมด

² Jacques Droz, *Europe between Revolutions 1815-1848* trans. R. Baldick (London: Collins, 1967), p. 86.

หากว่าส่วนใดส่วนหนึ่งเกิดหลุดร่วงออกมา ไม่มีใครสามารถบอกได้ว่าส่วนอื่นๆจะพังทลายตามมามากเท่าใด”³

สำหรับรูปแบบการปกครองพื้นฐาน แม้จะมีความพยายามที่จะรวมศูนย์อำนาจให้มากขึ้นที่กรุงเวียนนา ในรัชสมัยของพระเจ้าโจเซฟที่ 2 (Joseph II) ค.ศ. 1780-1790⁴ แต่เนื่องจากได้รับการต่อต้านจากท้องถิ่นต่างๆ ทำให้ออสเตรียยังคงมีระบบการปกครองในแบบกึ่งสมาพันธรัฐ (Semi-Federation) ที่ในแต่ละแคว้นหรือมณฑลจะมีอิสระในการปกครองท้องถิ่นในระดับหนึ่ง แต่จะต้องมีการส่งตัวแทนไปร่วมรับฟังนโยบายที่เวียนนาเพื่อนำไปปฏิบัติด้วย สภาพโดยรวมของสังคมออสเตรียซึ่งเป็นสังคมเกษตรเป็นส่วนใหญ่ มีโครงสร้างแบ่งออกเป็น 2 ชั้นชั้นใหญ่ ได้แก่ ขุนนางเจ้าของที่ดินและทาสติดที่ดิน (serf)⁵ ขุนนางจะมีอำนาจควบคุมทุกอย่างตั้งแต่ อำนาจศาล พินธุในการจ่ายค่าสินไหมทดแทนการเกณฑ์แรงงานและการรับใช้แรงงานของทาสติดที่ดิน แต่ความซับซ้อนเกิดขึ้นเมื่อปัญหาเชื้อชาติเข้ามาเป็นตัวแปรแทรกแซงที่สำคัญ ตัวอย่างเช่น บาวไพรชาวสโลวักไม่พอใจขุนนางชาวเชค และเช่นเดียวกันที่ทาสชาวยูมาเนียไม่พอใจขุนนางเชื้อสายแมกยาร์ ซึ่งรัฐของออสเตรียเองก็รู้จักที่จะใช้ประโยชน์จากความแตกแยกทางเชื้อชาติที่ดำรงอยู่ในจักรวรรดิในการแบ่งแยกแล้วปกครอง (divide and rule) พระเจ้าฟรานซ์เคซาร์ว่า “ผลกนิกรของข้าพเจ้าเป็นเหมือนคนแปลกหน้าต่อกันที่ไม่เคยเข้าใจกันและเกลียดชังกันเอง ซึ่งนับเป็นสิ่งที่ดี ... ข้าพเจ้าส่งชาวแมกยาร์ไปปกครองในอิตาลีและส่งชาวอิตาลีไปรับราชการในฮังการี ทุกคนต้องคอยหวาดระแวงกันเองตลอดเวลา สันติสุขและระเบียบจึงถือกำเนิดขึ้นบนความเป็นปฏิปักษ์ในหมู่ราษฎร”⁶

แม้ว่าออสเตรียจะมีเสาหลักที่ช่วยประคับประคองให้จักรวรรดิยังคงสามารถอยู่รอดต่อไปอันได้แก่ สถาบันกษัตริย์ (ราชวงศ์ฮับสบูร์ก) ศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก และกองทัพอิมเพอเรียล (imperial army)⁷ แต่ปัญหาซึ่งทำให้ออสเตรียอยู่ในฐานะเสื่อมอำนาจเรื่อยมานั้นมีอยู่มากมายเกินกว่าที่สถาบันข้างต้นจะช่วยแก้ไขให้หมดสิ้นไปได้ นอกจากสภาพของประเทศที่มีลักษณะเป็น

³ อ้างถึงใน Brendan Simms, “The Eastern Empires from the Challenge of Napoleon to the Restoration: 1806-30,” in *Themes in Modern European History 1780-1830*, ed. Pamela Pilbeam (London: Routledge, 1995), p.111.

⁴ ดูรายละเอียดของนโยบายปฏิรูประบบราชการในสมัยพระเจ้าโจเซฟที่ 2 และพระนางมาเรีย เทเรซา (Maria Theresa) ใน ศรีสุข ทวีชาประสิทธิ์, *ประวัติศาสตร์การเมืองยุโรป: จากกลางคริสต์ศตวรรษที่ 17 ถึงสิ้นศตวรรษที่ 18* (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2534), หน้า 184-194.

⁵ ชั้นชั้นอื่นๆได้แก่ ข้าราชการ ทาสเกณฑ์แรงงาน (robot) และชนชั้นกลางที่ถือว่ามียาฉนวนน้อยมาก

⁶ อ้างถึงใน F. B. Artz, *Reaction and Revolution 1814 –1832* (New York: Harper-Torchbook, 1966), p. 238.

⁷ Alan Sked, *The Decline and Fall of the Habsburg Empire 1815 –1918* (London: Longman, 1989), p. 12.

จักรวรรดิหลากหลายเชื้อชาติ (polyglot empire) ซึ่งเป็นบ่อเกิดของความขัดแย้งและปัญหาเป็นทุนเดิมอยู่แล้ว ตัวระบบราชการของออสเตรียเองก็ไร้ประสิทธิภาพพอที่จะจัดการกับปัญหาทั้งหลายด้วยระบบราชการของออสเตรียมีขนาดใหญ่ทะเยอทะยากแก่การปรับตัวและปฏิรูป การนำนโยบายไปปฏิบัติใช้ให้สอดคล้องในแนวทางเดียวกันในจักรวรรดิที่กว้างใหญ่นั้นเป็นสิ่งที่ทำได้ยาก การแบ่งสายงานตามกระทรวงยังไม่ชัดเจนและสับสนอยู่มาก มีแต่กองทัพเท่านั้นที่จัดว่าเป็นหน่วยงานราชการที่ก้าวหน้าที่สุด ผู้นำออสเตรียต้องเผชิญกับทางสองแพร่งในแก้ปัญหาด้วยการรวมศูนย์อำนาจให้มากขึ้น กล่าวคือหากมีการกระจายอำนาจ (decentralization) มากเกินไป อำนาจปกครองจากส่วนกลางจะอ่อนแอและทำให้ถูกแทรกแซงด้วยอิทธิพลของประเทศเพื่อนบ้านได้ แต่ในขณะเดียวกันการรวมศูนย์อำนาจมากเกินไปนอกจากจะได้รับการต่อต้านจากขุนนางระดับท้องถิ่น โดยเฉพาะการนำนโยบายการกลืนกลายให้เป็นเยอรมัน (Germanization) อำนาจของส่วนกลางที่เพิ่มขึ้นย่อมหมายถึงภาระทางการเงินและทรัพยากรที่เพิ่มขึ้นตามไปด้วย⁸ ทำให้การปฏิรูปด้วยการรวมศูนย์อำนาจจึงเป็นทางเลือกของนโยบายที่ต้องชะลอไว้ก่อน

สิ่งที่ซ้ำเติมปัญหาของจักรวรรดิได้แก่ บุคลิกขององค์จักรพรรดิ แม้ว่าจักรพรรดิฟรานซ์ที่ 1 (Franz I) ในฐานะอดีตจักรพรรดิองค์สุดท้ายแห่งจักรวรรดิโรมันอันศักดิ์สิทธิ์ (Holy Roman Empire) จะเป็นศูนย์รวมของความจงรักภักดีของผศกนิกรในออสเตรีย แต่พระองค์มีบุคลิกส่วนพระองค์ที่เป็นคนดีอีร้น คับแคบและต่อต้านการเปลี่ยนแปลงทุกรูปแบบ ดังจะเห็นจากสิ่งที่พระองค์ได้ตรัสสั่งเสียดกับพระราชโอรส อาร์คดยุคเฟอร์ดินานด์ ก่อนพระองค์จะสิ้นพระชนม์ว่า “จงปกครองโดยไม่ต้องเปลี่ยนแปลงสิ่งใดทั้งสิ้น” (govern and change nothing !)⁹ นอกจากจักรพรรดิฟรานซ์จะทรงเชื่อในอำนาจของกษัตริย์ในแบบอัตตาธิปไตย (autocratic monarchical will) พระองค์ยังไม่มีความกล้าพอที่จะปฏิรูปประเทศดังเช่นพระเจ้าโจเซฟที่ 2 ผู้เป็นอาได้เคยทดลองเนื่องการเปลี่ยนแปลงจะทำให้เกิดการเสียประโยชน์และสร้างความไม่พอใจอันจะนำไปสู่การปฏิวัติที่พระองค์กลัวได้ พระองค์เคยตรัสว่า “ข้าพเจ้าจะไม่ขอข้องแวะกับการสร้างทางรถไฟที่จะนำการปฏิวัติเข้ามาในประเทศมากกว่าสินค้า”¹⁰ นักวิชาการท่านหนึ่งได้ตั้งข้อสังเกตว่า “นโยบายของออสเตรียนั้นวางอยู่บนพื้นฐานของส่วนผสมระหว่างบุคลิกของพระเจ้าฟรานซ์ (ที่ต่อต้านการ

⁸ R. Gildea, *Barricades and Borders: Europe 1800-1914*, 2nd ed. (Oxford: Clarendon Press, 1997), p. 145.

⁹ อ้างถึงใน M.S. Anderson, *The Ascendancy of Europe 1815-1914*, 2nd ed (London: Longman, 1985), p. 58.

¹⁰ อ้างถึงใน Jonathan Sperber, *Revolutionary Europe 1780-1850* (Singapore: Longman, 2000), p. 275.

เปลี่ยนแปลง)และจิตวิญญาณของเมตเตอร์นิก (การใช้มาตรการปราบปราม)¹¹ สะท้อนถึงสภาพของจักรวรรดิออสเตรียที่แทบจะไม่ได้เปลี่ยนจากเมื่อครั้งศตวรรษที่ 18 เท่าใดนัก

ภาระทั้งหมดจึงตกอยู่กับเจ้าชายเคลमेंส์ โลธาร์ ฟอน เมตเตอร์นิก (Clemens Lothar von Metternich) ซึ่งดำรงตำแหน่งเสนาบดีต่างประเทศในค.ศ. 1809 และอัครมหาเสนาบดี (Chancellor) ในค.ศ. 1821 เมตเตอร์นิกซึ่งกำเนิดในตระกูลขุนนางในแคว้นไอร์แลนด์ผู้นี้ เป็นผลผลิตของศตวรรษที่ 18 หรือ“ยุคแห่งเหตุผล”โดยแท้ หลายคนมักเข้าใจผิดว่าเขาเป็นคนที่โหดร้ายและไม่ฉลาด แต่ในทางตรงกันข้ามเขาเป็นผู้ที่เข้าใจสภาพที่ไม่มีใครเหมือนของออสเตรียดีที่สุด เมตเตอร์นิกก็เหมือนนักคิดอนุรักษนิยมทั่วไปที่เชื่อในวิวัฒนาการของประวัติศาสตร์ สำหรับเขา ความหมายของอำนาจ (authority) และรูปแบบของรัฐบาลชอบธรรมนั้นมีเพียงหนึ่งเดียวคือระบอบกษัตริย์ และจะต้องเป็นแบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์เท่านั้น มิใช่กษัตริย์ภายใต้รัฐธรรมนูญ¹² ความฝันของเมตเตอร์นิกคือ ทุกประเทศในยุโรปจะมีการปกครองด้วยระบบกษัตริย์ผู้ทรงธรรมที่ได้รับการปรึกษาจากที่ปรึกษาที่รอบรู้และมีระบบราชการส่วนกลางที่เข้มแข็งสามารถบริหารประเทศได้อย่างมีระเบียบเป็นหนึ่งเดียว¹³ เมตเตอร์นิกไม่เคยไว้ใจพลังความเห็นของประชาชนหรือมติมหาชน และเชื่อว่าออสเตรียไม่สามารถมีสถาบันตัวแทนภายใต้รัฐธรรมนูญและคณะรัฐมนตรีที่รับผิดชอบ (responsible ministers) ได้ เนื่องจากการมีคณะรัฐมนตรีที่มีความรับผิดชอบต่อสภานั้นมีนัยยะของอำนาจอธิปไตยของประชาชน ซึ่งจะเป็นการเปิดช่องให้พลังชาตินิยมและเสรีนิยมเติบโตและนำพาออสเตรียไปสู่การล่มสลายได้

เมตเตอร์นิกเป็นนักปฏิบัตินิยมที่ไม่ยึดติดกับลัทธิหรืออุดมการณ์ใดๆ ภาระกิจหลักของเขา คือทำอย่างไรจึงจะพาออสเตรียที่อ่อนไหวต่อการปฏิวัติให้สามารถผ่านพ้นยุคแห่งกระแสเสรีนิยมและชาตินิยมได้ ทางเลือกของนโยบายหรือมาตรการที่เมตเตอร์นิกสามารถใช้ได้มีอยู่หลายประการ การรวมศูนย์อำนาจการปกครองให้มากขึ้นดังที่กล่าวไปแล้วว่าเป็นทางเลือกมีอุปสรรคไม่น้อย อีกทางเลือกหนึ่งได้แก่ การทำประเทศให้ทันสมัย (modernization) โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจของจักรวรรดิ เพื่อสร้างความสนับสนุนจากประชาชนและทำให้เสียงต่อต้านเบาลง เพียง

¹¹ C. A. Macarthey, “The Austrian Monarchy 1792-1847,” in *The New Cambridge Modern History* Vol. IX: War and Peace in an Age of Upheaval, ed. C. W. Crawley (Cambridge: Cambridge University Press, 1969), p. 450.

¹² เมตเตอร์นิกเชื่อว่ากษัตริย์ควรได้รับคำปรึกษาจากคณะบุคคลที่มีความรู้และประสบการณ์ ตัวเขาเองไม่เห็นด้วยกับสถาบันกษัตริย์ของตะวันออก (oriental despotism) ที่มีอำนาจเป็นชีวิตได้ หากแต่กษัตริย์จะต้องปกครองไพร่ฟ้าแบบพอปกครองดูมากกว่า ดู Henry A. Kissinger, *A World Restored: Metternich, Castlereagh and the Problems of Peace 1812-22* (London: Weidenfeld & Nicolson, 1999), pp. 193-197.

¹³ Alan Sked, “The Metternich System: 1815 –1848,” in *Europe's Balance of Power*, ed. A. Sked (London: Macmillan, 1979), p. 95.

แต่ทางเลือกนี้มีข้อจำกัดอยู่หลายประการ ได้แก่ ความกลัวของฝ่ายอนุรักษนิยมว่าหากประชาชนมีฐานะความเป็นอยู่ดีขึ้น จะทำให้เกิดความต้องการขยายอำนาจทางเศรษฐกิจและมีส่วนร่วมทางการเมืองมากขึ้น เฟรเดอริก เก็นตซ์ได้กล่าวไว้ว่า “เราไม่ต้องการให้มวลชนทั้งหลาย มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น และมีอิสระมากขึ้น หากไม่แล้วเราจะปกครองคนเหล่านี้ได้อย่างไร”¹⁴ รวมทั้งผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่ได้ จะไปตกแก่ชนชั้นกลางซึ่งจะเป็นการเพาะเชื้อพลังเสรีนิยมได้ในภายหลัง ประกอบกับการไม่ไว้วางใจเทคโนโลยีสมัยใหม่ ทำให้ทางเลือกของการพัฒนาเศรษฐกิจมีอันต้องตกไป

อีกวิธีหนึ่งที่เมตเตอร์นิคได้เคยพยายามแล้วแต่ไม่สำเร็จได้แก่ นโยบายการปฏิรูปการปกครอง ซึ่งได้แก่การยอมกระจายอำนาจให้กับท้องถิ่นได้มีส่วนร่วมในกิจการของออสเตรียมากขึ้น ในขณะที่ฝ่ายบริหารของออสเตรียในขณะนั้นมีลักษณะเป็นเพียงคณะองคมนตรี (Kabinettsweg) ที่มีหน้าที่รายงานปัญหาให้จักรพรรดิทราบเท่านั้น เมตเตอร์นิคเองต้องการให้ออสเตรียแก้ปัญหา ระบบการบริหารและการปกครอง ซึ่งเขาเคยตัดพ้อว่าออสเตรียนั้นไม่มีเคยกระทรวง¹⁵ เมตเตอร์นิคได้เสนอแผนการปฏิรูปผ่านบันทึก(memorandum) ในค.ศ. 1817 ให้แก่พระเจ้าฟรานซ์ได้พิจารณา โดยสาระสำคัญคือ เมตเตอร์นิคต้องการให้มีการจัดตั้งสภาที่ปรึกษา(Staatsrat / Riechsrat) ที่มีตัวแทนมาจากระดับท้องถิ่น ซึ่งจะทำการหารือในเรื่องของงบประมาณและการออกกฎหมาย โดยหลังจากที่ได้รับคำปรึกษาจากสภาดังกล่าวแล้ว จักรพรรดิจะต้องนำเรื่องเข้าปรึกษากับคณะรัฐมนตรี (Ministerkonferenz) อีกครั้งหนึ่ง¹⁶ แต่แผนดังกล่าวของเขาทั้งหมดถูกพระเจ้าฟรานซ์ผู้ไม่ต้องการถูกอิทธิพลอำนาจสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ปฏิเสธและเก็บเข้าลิ้นชักจนกระทั่งพระองค์สิ้นพระชนม์ใน ปี ค.ศ. 1835

สิ่งที่เป็อุปสรรคต่อการปฏิรูปของเมตเตอร์นิค มิได้มีเพียงพระเจ้าฟรานซ์เท่านั้น แต่ยังมีเคลานท์ ฟรานซ์ แอนตอน โคลูราต (Franz Anton Kolowrat) ขุนนางเชื้อสายเชค ที่เข้ามาคุมทั้งกระทรวงมหาดไทยและกระทรวงการคลังในค.ศ. 1828 ถือเป็นผู้ที่ขัดขวางเมตเตอร์นิคมาโดยตลอด โคลูราตผู้มีแนวทางการเมืองแบบเสรีนิยมในฐานะคู่แข่งทางการเมืองตัวขงของเมตเตอร์นิค เป็นผู้ที่ทราบถึงภาวะทางการเงินการคลังที่อ่อนแอของออสเตรียดีที่สุด เขาจึงต้องการลดงบประมาณทางการทหารที่คิดเป็นสัดส่วนที่สูงถึงร้อยละ 40 ของงบประมาณทั้งหมดของจักรวรรดิ¹⁷ เพื่อลดภาระหนี้สินของออสเตรีย โคลูราตจึงต่อต้านนโยบายของเมตเตอร์นิคที่มีแนวโน้มเน้นหนักในการใช้กำลัง

¹⁴ อ้างถึงใน Mack Walker, ed., *Metternich's Europe 1813-1848* (New York: Harper Torchbooks, 1968), p. 125.

¹⁵ M. S. Anderson, *The Ascendancy of Europe*, p. 73.

¹⁶ สก็อตต์ได้แย้งว่าแผนการดังกล่าวของเมตเตอร์นิคแท้จริงแล้วเป็นความพยายามในการรวมอำนาจสู่ศูนย์กลางมากกว่าจะเป็นการให้อำนาจกับท้องถิ่นในแบบสหพันธรัฐ (federation) ดังที่หลายคนเข้าใจ ดู Sked, *The Decline and Fall of the Habsburg Empire*, pp. 26-27.

¹⁷ Ibid., p. 13.

ทหารและตำรวจเข้าปราบปรามการก่อความไม่สงบทั้งในและนอกจักรวรรดิ ภาวะปัญหาทางการเงินของออสเตรียนั้นเป็นข้อจำกัดสำคัญต่อทางเลือกทางด้านนโยบายสำหรับเมตเตอร์นิค ดังที่เก็นตซ์ได้กล่าวในปีค.ศ. 1818 ว่า “ออสเตรียได้ลดกำลังทหารของตนลงจนเกินขีดจำกัดและสัดส่วนที่เหมาะสม ออสเตรียได้ละทิ้งกองทัพของตนอย่างสิ้นเชิง ฐานะทางการเงินแม้จะกระเตื้องขึ้นบ้างอย่างช้าๆ แต่ก็นับว่าไม่เพียงพอหากออสเตรียจะต้องเข้าสู่สงคราม ออสเตรียขาดทั้งเงินทุนและสภาพคล่อง มาตรการภาษียามฉุกเฉินก็ไม่เพียงพอแม้แต่จะจ่ายค่าใช้จ่ายของการทำศึกหนึ่งครั้ง แหล่งเงินกู้ก็หมดไปนานแล้ว ในสมัยนี้ไม่มีใครสามารถพึ่งพาความช่วยเหลือจากอังกฤษได้อีกต่อไป ปัญหาดังกล่าวทั้งหมดบีบบังคับให้ออสเตรียต้องการยุโรปที่มีสันติภาพ”¹⁸

มิใช่เพียงแต่โคลูราตเท่านั้นที่เข้ามาจำกัดอำนาจของเมตเตอร์นิค ภายหลังจากที่พระเจ้าฟรานซ์ได้สิ้นพระชนม์ลงใน ค.ศ. 1835 ในตอนแรกดูเหมือนว่าเมตเตอร์นิคจะได้กลายเป็นผู้บริหารที่กุมอำนาจเบ็ดเสร็จของออสเตรีย เนื่องจากพระเจ้าเฟอร์ดินานด์จักรพรรดิองค์ใหม่นั้นทรงมีปัญหาทางสมอง แต่ในความเป็นจริงกลับได้มีการจัดตั้งสภาผู้สำเร็จราชการหรือสภาแห่งรัฐ (Staatsrat) ขึ้นมาช่วยจักรพรรดิในการบริหารประเทศ สภาแห่งรัฐดังกล่าวประกอบด้วยเชื้อพระวงศ์จำนวนหนึ่ง ซึ่งสมาชิกหนึ่งในนั้นได้แก่อาร์คดยุค ลุดวิก (Archduke Ludwig) พระอนุชาของจักรพรรดิองค์ก่อนที่ดำรงตำแหน่งประธานของสภาที่ปรึกษา อาร์คดยุค ลุดวิกเป็นผู้สนับสนุนโคลูราตอย่างเปิดเผยและมักไม่เห็นด้วยกับเมตเตอร์นิคในที่ประชุมเสมอ จึงทำให้ในทางปฏิบัติอำนาจของเมตเตอร์นิคถูกลดทอนลงไปอีก¹⁹ อาร์คดยุค โยฮาน (Archduke Johan) ครั้งหนึ่งได้เคยกล่าวว่า “ในทางปฏิบัติ โคลูราตจึงเป็นผู้นำสูงสุดของสภาแห่งรัฐ เป็นผู้กุมอำนาจทางการเงินของจักรวรรดิ เป็นผู้ควบคุมการจ้างงานและชะตากรรมของข้าราชการของรัฐไว้ทั้งหมด เป็นหัวหน้าของคณะที่ปรึกษาส่วนพระองค์ (camarilla) และจากตำแหน่งของโคลูราตทำให้เขาเป็นผู้มีอำนาจตัดสินใจขั้นสุดท้ายของที่ประชุมสภาแห่งรัฐ”²⁰ แม้คำกล่าวเกี่ยวกับอำนาจของโคลูราตข้างต้นอาจจะฟังดูเกินจริง แต่อย่างน้อยก็เป็นการยืนยันว่าในกิจการภายในของออสเตรียนั้นเมตเตอร์นิคมิได้มีอำนาจอย่างเด็ดขาดและสามารถดำเนินนโยบายตามใจปรารถนาได้อย่างที่หลายคนเข้าใจ

แม้ว่าเป้าหมายสูงสุดของเมตเตอร์นิคจะวางอยู่บนผลประโยชน์ของออสเตรียและความภักดีต่อราชวงศ์ฮับส์บูร์กเป็นที่ตั้ง แต่การที่เขาขาดพลังสนับสนุนที่ชัดเจนจากกลุ่มผลประโยชน์พรรค หรือชนชั้นใดในจักรวรรดิทำให้เมตเตอร์นิคต้องต่อสู้กับการปฏิวัติโดยลำพัง และเมื่อเขาต้องพบกับข้อจำกัดในการปฏิรูปเนื่องจากปัญหาของระบบราชการและการแข่งขันภายในราชสำนัก ทำ

¹⁸ อ้างถึงใน G. de Berthier de Sauvigny, *Metternich and His Times*, trans. P. Ryde (Darton: Longman and Todd, 1962), p. 128.

¹⁹ Jonathan Sperber, *The European Revolution 1848-51* (Cambridge: Cambridge University Press, 1994), p. 150.

²⁰ อ้างถึงใน Sked, *The Decline and Fall of the Habsburg Empire*, p. 31.

ให้ทางเลือกสุดท้ายที่เหลืออยู่จึงได้แก่ การขี้นนโยบายเชิงปราบปราม (repression) เป็นหลักไม่ว่าจะเป็นการใช้กำลังทางทหารหรือตำรวจ เนื่องจากการปรับปรุงโครงสร้างระบบราชการของออสเตรีย เป็นสิ่งที่แทบจะเป็นไปไม่ได้ในทางปฏิบัติ การจัดตั้งหน่วยงานเฉพาะกิจ (ad hoc body) ขึ้นมาเพื่อจัดการกับขบวนการปฏิวัติจึงเป็นทางออกที่พอจะทำได้ ไม่น่าจะเป็นหน่วยตำรวจลับ หน่วยสืบราชการลับและกรมข่าวกรอง กรมตำรวจภายใต้การกำกับดูแลของเคานท์ เซ็ดลนิตสกี (Sedlnitzky) มีชื่อเสียงมากในด้านการใช้มาตรการปราบปรามที่รุนแรง อาทิ การส่งตำรวจลับและสายลับจำนวนมากออกตรวจตราสืบข้อมูลอย่างเข้มงวด การปรักปรำโทษ (denunciation) การใช้ศาลลับ (secret trial) และบทลงโทษที่รุนแรงเป็นสิ่งที่พบเห็นได้ทั่วไป รวมถึงการจับตาดักกิจกรรมในมหาวิทยาลัยอย่างใกล้ชิดและไม่อนุญาตให้มีการออกไปศึกษาต่อนอกประเทศ เอกสารสิ่งพิมพ์ทุกประเภทจะต้องผ่านการตรวจสอบ (censor) แม้กระทั่งจดหมายของเมตเตอร์นิคเองก็ยังไม่รอดพ้นจากการถูกเปิดอ่าน²¹ เฮย์ส (Hayes) กล่าวว่า “ออสเตรียหลังค.ศ. 1815 จึงเปรียบเหมือนเรือนจำไปโดยปริยาย”²² สำหรับเมตเตอร์นิคเองแม้ว่าจะไม่เคยลังเลที่จะใช้มาตรการดังกล่าว แต่การขี้นนโยบายปราบปรามเป็นหลักจะกลายเป็นจุดอ่อนที่สำคัญของเขาในภายหลัง

จากข้อจำกัดและเงื่อนไขทางด้านการเมืองภายในออสเตรียที่เมตเตอร์นิคเองยังคงปรารถนาว่า “แม้ข้าพเจ้าอาจจะเคยปกครองยุโรปบ้างในบางครั้ง แต่ข้าพเจ้าไม่เคยปกครองออสเตรียเลยสักครั้งเดียว”²³ ได้กลายเป็นปัจจัยผลักดันสำคัญให้เมตเตอร์นิคต้องใช้ความสามารถทางการทูตที่ถือเป็นจุดแข็งของเขาในระดับระหว่างประเทศซึ่งเป็นเวทีที่เขาสามารถใช้อิทธิพลได้มากกว่า ในการดำรงรักษาสถานภาพเดิมของจักรวรรดิฮับส์บูร์ก สำหรับเมตเตอร์นิคเราคงได้เห็นบทบาทของเขาในฐานะ “นายกรัฐมนตรีของยุโรป” ในการประชุมที่ทรอปเปาและไลบาคในบทที่ผ่านมา เมตเตอร์นิคสามารถมีอิทธิพลเหนือบรรดาผู้นำอนุรักษนิยมในยุโรปในยุคหนึ่งโดยใช้ประโยชน์จากความกลัวการปฏิวัติของผู้นำเหล่านี้มาเป็นพลังสนับสนุนคอนเสิร์ตแห่งยุโรปภายใต้การนำของออสเตรีย จากคำกล่าวของ เอเจพี เทย์เลอร์ (A.J.P. Taylor) ที่ว่า “เมตเตอร์นิคใช้เวทีการเมืองระหว่างประเทศในการต่อสู้กับการปฏิวัติ”²⁴ คงจะเป็นการยืนยันที่ดีที่สุดเกี่ยวกับข้อเท็จจริงที่ว่านโยบายต่างประเทศของออสเตรียที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดอย่างแยกไม่ออกจากนโยบายภายในประเทศ เป้าหมายในระดับระหว่างรัฐกับเป้าหมายภายในประเทศของเมตเตอร์นิคจึงเป็นเป้าหมายเดียวกันคือ ควบคุมการปฏิวัติและความอยู่รอดของออสเตรีย เมตเตอร์นิคต้องการให้เครื่องมือที่ใช้ในการต่างประเทศเหมือนกับวิธีการที่เขาใช้ภายในออสเตรียคือมาตรการปราบปราม บางครั้งการร่วมมือกันในการ

²¹ Arthur J. May, *The Age of Metternich 1814-1848* (Illinois: The Dryden Press, 1963) pp. 38-40.

²² Carlton Hayes, *A Political and Cultural History of Modern Europe*, Vol. I (New York: The Macmillan, 1950), p. 769.

²³ อ้างถึงใน Anthony Wood, *Europe: 1815-1960*, 2nd ed. (Hong Kong: Longman, 1984), p. 86.

²⁴ A. J. P. Taylor, *Europe: Grandeur and Decline* (London: Penguin Books, 1969), p. 18.

แทรกแซงเพื่อปราบปรามการปฏิวัติของของประเทศมหาอำนาจในกรอบของคอนเสิร์ต สำหรับเมตเตอร์นิกยังถือว่าน้อยเกินไป สิ่งที่เขาต้องการโดยแท้จริงแล้ว ได้แก่ การจัดตั้งเครือข่ายตำรวจสากลของยุโรป (European police network) ที่สามารถประสานงานข้ามรัฐเพื่อจัดการกับขบวนการปฏิวัติที่มีเครือข่ายการเคลื่อนไหวแบบข้ามรัฐเช่นเดียวกัน²⁵

การดำเนินนโยบายต่างประเทศของรัฐที่มีความอ่อนแอภายใน โดยเฉพาะทางการเงินเพื่อที่จะทำให้ประเทศอื่นเชื่อว่าออสเตรียซึ่งตั้งอยู่ใจกลางยุโรปเป็น “ความจำเป็น” (necessity) ของยุโรปที่รัฐต่างๆจะต้องช่วยกันดำรงรักษาไว้ มิใช่เรื่องง่าย เนสเซลโรด (Nesselrode) เสนาบดีต่างประเทศของรัสเซียได้เขียนไว้ในบันทึกของ วันที่ 27 มิถุนายน ค.ศ. 1842 ว่า “การล่มสลายของออสเตรียจะทำให้เกิดช่องว่างใหญ่หลวงในยุโรปที่ยากจะเติมให้เต็มดั้งเดิม ออสเตรียจึงจำเป็นต้องดำรงอยู่ต่อไปอีกยาวนาน แม้ว่าจะเป็นประเทศที่ไม่มีอะไรเลยก็ตาม”²⁶ ดังนั้นสิ่งหนึ่งที่เราต้องยกย่องเมตเตอร์นิกคือ เขาสามารถกลายเป็นผู้นำทางด้านอุดมการณ์ (moral leader) ของยุโรป โดยได้ทั้งที่ออสเตรียเป็นประเทศที่อ่อนแอมาก ในแง่หนึ่งความอ่อนแอภายในของออสเตรียจึงมีข้อดีที่ทำให้ทุกประเทศเห็นว่าออสเตรียเป็นรัฐที่พอใจ (satiated state) ซึ่งไม่ต้องการเปลี่ยนแปลงระบบที่เป็นอยู่ขณะนั้น และที่สำคัญคือไม่เป็นภัยคุกคาม เมื่อเมตเตอร์นิกกล่าวที่ว่าออสเตรียจะเคารพกฎระเบียบหรือรักษาสัญญาทุกคนก็จะเชื่อว่าเขาหมายความตามนั้นจริง²⁷ ความอ่อนแอของออสเตรียทำให้ออสเตรียต้องเล่นบทบาทผู้พิทักษ์สันติภาพ เนื่องจากออสเตรียไม่สามารถทนรับค่าใช้จ่ายในสงครามได้ จึงต้องยอมรับถึงความสำเร็จของเมตเตอร์นิกที่สามารถเปลี่ยนจุดด้อยของออสเตรียให้กลายเป็นโอกาส โดยเฉพาะความสำเร็จในการทำให้หลักการที่สร้างความชอบธรรมภายใน (domestic legitimizing principle) ของออสเตรียให้กลายเป็นหลักการจัดระเบียบของยุโรปภาคพื้นทวีปได้²⁸ แต่อย่างไรก็ดีเราจะพบว่าการดำเนินนโยบายต่างประเทศของออสเตรียผ่านคอนเสิร์ตแห่งยุโรปในระดับระหว่างประเทศเพื่อใช้แก้ไขปัญหาภายในด้วยการนำเสนอภาพลักษณ์ (image) ของออสเตรียว่ายังคงอยู่ในสถานะมหาอำนาจของยุโรปอยู่นั้น เป็นเพียงแค่การกลบเกลื่อนปัญหาที่แท้จริงหรือชะลอเวลาของปัญหาเท่านั้น ไม่ได้เป็นแก้ปัญหของออสเตรียที่ต้นเหตุ

นอกจากจะมีคอนเสิร์ตแห่งยุโรปเป็นกลไกระดับระหว่างประเทศในการรักษาระบบอนุรักษนิยมแล้ว ออสเตรียมีความจำเป็นในการสร้างระบบเพื่อควบคุมการปฏิวัติในระดับภายในประเทศควบคู่ไปกับคอนเสิร์ตด้วย “ระบบเมตเตอร์นิก” (Metternich System) ที่ถือเป็นการสถาปนาอิทธิพลของออสเตรียในเยอรมันและอิตาลีจึงได้ถือกำเนิดขึ้นมา แม้ว่าเจ้าตัวเมตเตอร์นิกเองจะไม่

²⁵ R. A. Kahn, “Metternich: A reappraisal of his impact on international relations,” *Journal of Modern History* 32, No. 3 (1966) : 228-30.

²⁶ อ้างถึงใน Artz , *Reaction and Revolution*, p. 165.

²⁷ Sked, *The Decline and Fall of the Habsburg Empire*, p. 24.

²⁸ Kissinger, *A World Restored*, p. 269.

เคยยอมรับว่าระบบดังกล่าวมีอยู่จริงก็ตาม สำหรับในเยอรมัน หลังจากที่มีสมาพันธ์รัฐเยอรมัน (Deutscher Bund) ได้ถือกำเนิดขึ้นมาในค.ศ. 1815 แทนที่จักรวรรดิโรมันอันศักดิ์สิทธิ์ซึ่งเดิมประกอบด้วยรัฐเยอรมันน้อยใหญ่จำนวน 300 กว่ารัฐ ได้ลดลงเหลือเพียง 38 รัฐเท่านั้น รัฐเยอรมันเหล่านี้ได้มารวมตัวกันอย่างหลวมๆ ในรูปของสมาพันธ์รัฐที่มีออสเตรียเป็นประธาน ตัวแทนของทุกรัฐจะมาประชุมกันที่สภา (Diet) เพื่อปรึกษาหารือกิจการของเยอรมันร่วมกันที่เมืองแฟรงเฟิร์ตริมแม่น้ำเมน (Main) ตามรัฐธรรมนูญของสมาพันธ์รัฐ (Federal Act) กำหนดว่าไม่มีรัฐบาลกลางของสมาพันธ์รัฐและทุกรัฐยังสามารถรักษาอำนาจอธิปไตยของตนเอาไว้ได้²⁹

แม้ว่าข้อดีของสมาพันธ์รัฐจะได้แก่การที่ทุกรัฐมีอิสระในการดำเนินนโยบายแล้ว จุดประสงค์ที่สำคัญคือรัฐสมาชิกจะต้องเป็นพันธมิตร (defensive alliance) และไม่มีสิทธิทำข้อตกลงพันธมิตรกับรัฐอื่นๆ นอกเหนือจากรัฐสมาชิกด้วยกันหรือแยกตัวไปทำสัญญาสงบศึก (separate peace) เมื่อเกิดสงครามขึ้น แต่หากมองในด้านข้อจำกัดจะพบว่าสมาพันธ์รัฐไม่มีอำนาจบังคับ (enforcement) ในการดำเนินมาตรการหากรัฐขนาดเล็กไม่ยินยอมร่วมมือ นอกจากนั้นยังมีปัญหาด้านนโยบายป้องกันร่วมกันที่ไม่สามารถสร้างกองกำลังของสมาพันธ์รัฐขึ้นมาได้ รวมถึงการขาดกลไกบริหารระบบราชการและงบประมาณกลางและปัญหาอื่นๆ อีก อาทิ กระบวนการลงคะแนนเสียงในที่ประชุมสภาที่ซับซ้อน³⁰ สมาพันธ์รัฐเยอรมันในแง่หนึ่งจึงเป็นเพียงที่ประชุมตัวแทนทางการทูตของบรรดารัฐเยอรมันมากกว่าจะเป็นสภานิติบัญญัติที่มีตัวแทนมาจากการเลือกตั้งและมีอำนาจผ่านกฎหมายของเยอรมันได้อย่างแท้จริง

แม้สมาพันธ์รัฐจะทำหน้าที่เป็นเพียงโครงกระดูกของเยอรมันเท่านั้น รวมถึงจะต้องมีการแข่งขันที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ระหว่างออสเตรียกับปรัสเซียในฐานะรัฐใหญ่ที่สุด เพื่อแสวงหาอิทธิพลจากรัฐขนาดเล็กภายในสมาพันธ์รัฐ³¹ แต่ก็นับว่าเมตเตอร์นิคพอใจกับสมาพันธ์รัฐซึ่งเป็นการประนีประนอมระหว่างการที่รัฐในเยอรมันจะแยกกันอยู่อย่างอิสระจนเกิดสภาพอนาธิปไตยกับการมีเอกภาพมากจนกระทั่งทำให้เยอรมันแข็งเกร่งเกินไป (harmony but no unity) ออสเตรียซึ่งไม่

²⁹ รัฐเยอรมันขนาดเล็กจึงเห็นชอบกับการรวมตัวในแบบสมาพันธ์รัฐมากกว่าสหพันธรัฐ (federation) โดยรัฐบาลกลางอย่าง บาวเรียและเวสต์เฟรมนั้นได้ต่อสู้คัดค้านระบบสหพันธรัฐมาตลอดตั้งแต่ต้น ดู Paul W. Schroeder, *The Transformation of the European Politics 1763-1848* (Oxford: Clarendon Press, 1994), pp. 539-548.

³⁰ ระบบการลงคะแนนเสียงของสมาพันธ์รัฐจะเป็นระบบการลงคะแนนที่มีการถ่วงน้ำหนัก รัฐขนาดใหญ่จำนวน 6 รัฐจะมีคะแนนเสียงทั้งหมดรวมเป็น 24 เสียงจากเสียงทั้งหมดจะมีจำนวน 47 เสียง สำหรับการลงมติ สภาต้องการเสียงส่วนใหญ่ (simple majority) ในเรื่องธรรมดา ต้องการเสียงมากกว่าสองในสามในกรณีเรื่องพิเศษ และต้องการเสียงเอกฉันท์ในเรื่องเกี่ยวกับรัฐธรรมนูญ ซึ่งหมายถึงรัฐขนาดเล็กสามารถมีอำนาจยับยั้ง (veto) โปรดดู William Carr, *A History of Germany*, 4th ed. (London: Arnold, 1994), pp. 18-19.

³¹ ภายในสมาพันธ์รัฐในทางปฏิบัติถือว่ามี การแบ่งเขตอิทธิพลระหว่างปรัสเซียและออสเตรีย (dualism) ในขณะที่ปรัสเซียมีอิทธิพลในรัฐเยอรมันภาคเหนือ รัฐทางภาคใต้จะมีแนวโน้มที่จะสนับสนุนออสเตรียมากกว่า

ต้องการขยายอำนาจในเยอรมันและต้องการความสงบสุขมากกว่า สมาพันธรัฐจึงเป็นทางออกที่ลงตัวที่สุดในการรักษายุโรปตอนกลางให้เข้มแข็งและมีอิสระ³² แต่อย่างไรก็ดีเชื่อว่าปัญหาในเยอรมันจะหมดไป มาตรา 13 ของรัฐธรรมนูญสมาพันธรัฐ (Article XIII of the Federal Act) เป็นจุดที่สร้างข้อถกเถียงขึ้นในสมาพันธรัฐ เนื่องจากในมาตราดังกล่าวได้กำหนดให้รัฐสมาชิกจะต้องมีรัฐธรรมนูญเป็นหลักในการปกครองประเทศ ออสเตรียซึ่งแม้ว่าจะไม่ต้องการให้รัฐเยอรมันขนาดเล็กมีรัฐธรรมนูญ แต่สมาพันธรัฐไม่มีอำนาจยับยั้งผู้นำรัฐเยอรมันขนาดเล็กที่เริ่มทยอยให้รัฐธรรมนูญและเปิดโอกาสให้มีสภาผู้แทน โดยเริ่มจากรัฐบาเดิน (Baden) และบาวาเรีย (Bavaria) ในค.ศ. 1818 รัฐวิทเท็มแบร์ก (Wuttemberg) และฮันโนเวอร์ (Hanover) ใน ค.ศ. 1819 รัฐบรันสวิก (Brunschwig) และเฮสส์-ดามสตัดต์ (Hesse-Damstadt) ใน ค.ศ. 1820 ซึ่งเมตเตอร์นิกเชื่อว่าการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวจะเป็นการเปิดโอกาสให้พลังเสรีนิยมสามารถเติบโตในเยอรมันได้

ที่สำคัญกว่านั้น พลังมวลชนภายในเยอรมันเริ่มเคลื่อนไหวท้าทายระบบอนุรักษนิยม โดยเฉพาะขบวนการนักศึกษาในเยอรมันที่เรียกว่า “สมาคมภราดรภาพนักศึกษา” (Allgemeine Deutscher Burschenschaft) ที่มีมหาวิทยาลัยชั้นนำของเยอรมัน อาทิเช่น มหาวิทยาลัยเจนา (Jena) กอตติงเงิน (Göttingen) กิสเซิน (Giessen) และตุบิงเงิน (Tübingen) เป็นแกนหลัก³³ ขบวนการนักศึกษาได้รวมตัวชุมนุมกันครั้งใหญ่ใกล้กับบริเวณปราสาทวาร์ทบูร์ก (Wartburg) ในรัฐซัคส์-ไวมาร์ (Saxe-Weimar) ในเดือนตุลาคม ค.ศ. 1817 เนื่องในโอกาสครบรอบ 4 ปี ของสงครามกู้ชาติเยอรมัน (War of Liberation) ที่ สมรภูมิลิปซิก และครบรอบ 300 ปีของการปฏิรูปศาสนาของ มาติน ลูเธอร์ ในการชุมนุมบรรดานักศึกษาที่ผิดหวังกับสมาพันธรัฐเยอรมันที่ไม่สามารถส่งเสริมการรวมชาติเยอรมัน ได้เผาทำลายสัญลักษณ์ของอำนาจเก่าและประณามพันธมิตรศักดิ์สิทธิ์ ซึ่งเทศกาลดังกล่าวได้สร้างความกังวลให้กับผู้นำอนุรักษนิยมอย่างยิ่ง เก็นตซ์กล่าวเดือนเมตเตอร์นิกใน ค.ศ.1818 ว่า “ในบรรดาความชั่วร้ายทั้งปวงที่บ่อนทำลายเยอรมันอยู่ขณะนี้ หากรวมบรรดาหนังสือพิมพ์ที่หยาบคายด้วยแล้ว ขบวนการนักศึกษาที่บ้าคลั่งเหล่านี้ถือเป็นภัยคุกคามที่ร้ายแรงและเร่งด่วนที่สุด”³⁴

คำเตือนของเก็นตซ์กลายเป็นจริงเมื่อคาร์ล แซนด์ (Karl Sand) นักศึกษาสมาชิกของสมาคมภราดรภาพได้ลอบสังหารออกุสต์ คอตเซบู (Kotzebue) นักเขียนบทละครที่ทราบกันดีว่าเป็นสายลับของซาร์แห่งรัสเซีย ในวันที่ 24 เดือนมิถุนายน ค.ศ. 1819 ซึ่งเหตุการณ์ดังกล่าวสร้างความตื่นตระหนกให้กับผู้นำอนุรักษนิยมทั่วทั้งยุโรปและถือเป็นโอกาสทองที่เมตเตอร์นิกรอคอยมานานใน

³² Casten Holbraad, *Middle Powers in International Politics* (Hong Kong: The Macmillan Press, 1984), p. 42.

³³ Thomas Nipperdy, *Germany From Napoleon to Bismarck 1800–1866*, trans. D. Nolan (Princeton: Princeton University Press, 1996), pp. 38-41.

³⁴ อ้างถึงใน Theodore Hamerow, *Restoration, Revolution and Reaction: Economics and Politics in Restoration Germany 1815–1871* (Princeton : Princeton University Press, 1958), p. 56.

การจัดระเบียบเยอรมันด้วยมาตรการขั้นเด็ดขาด เมตเตอร์นิกได้เชิญตัวแทนของบรรดารัฐเยอรมันจำนวน 9 รัฐมาพบกันที่เมืองคาร์ลสบาด (Karlsbad) ในแคว้น โบฮีเมีย ในเดือนสิงหาคม ค.ศ. 1819 เพื่อร่วมประชุมหารือในมาตรการโต้ตอบจัดการกับขบวนการนักศึกษาในเยอรมัน แล้วจึงเสนอเรื่องเข้าพิจารณาในสมัชชาพันธรัฐในภายหลัง มติของที่ประชุมที่เมืองคาร์ลสบาดได้แก่การเสนอมาตรการปราบปรามให้รัฐสมาชิกในสมัชชานำไปปฏิบัติใช้ อาทิเช่น มาตรการตรวจสอบควบคุมสื่อสิ่งพิมพ์ มาตรการกวดขันกิจกรรมภายในมหาวิทยาลัยในเยอรมันอย่างเข้มงวด กิจกรรมของนักศึกษาถูกงดอย่างสิ้นเชิง มีการส่งผู้ตรวจการไปคอยจับตาสอดส่องกิจการของมหาวิทยาลัยอย่างใกล้ชิด คณะกรรมการสืบสวนกลาง (Central Investigation Committee) ที่มีสำนักงานใหญ่อยู่ที่เมืองไมนซ์ (Mainz) ถูกตั้งขึ้นเพื่อตรวจสอบกิจกรรมที่สื่อเค้าวางจะเป็นการกระตุ่นการปฏิวัติ

มาตรการดังกล่าวที่คาร์ลสบาดยังได้รับการตอกย้ำอีกครั้งที่การประชุมระดับรัฐมนตรีที่กรุงเวียนนา ในพระราชบัญญัติกรุงเวียนนา (Vienna Final Act) ในเดือนพฤษภาคม ค.ศ. 1820 ระบุให้สมัชชาพันธรัฐมีอำนาจเพิ่มขึ้นในการแทรกแซงกิจการภายในของรัฐสมาชิก เพื่อป้องกันการก่อความไม่สงบและที่ประชุมยังได้แก้ไขรัฐธรรมนูญของสมัชชาพันธรัฐ โดยเฉพาะมาตรา 13 อีกด้วย³⁵ มาตรการปราบปรามดังกล่าวได้รับความร่วมมือนำไปปฏิบัติในรัฐสมาชิกเป็นอย่างดี เนื่องจากเจ้าผู้ครองแคว้นเยอรมันน้อยใหญ่ล้วนยังคงเกรงกลัวภัยจากการปฏิวัติ แม้แต่กษัตริย์แมกซิมิเลียนของบาวาเรียที่ถือทรงว่าเป็นผู้นิยมแนวทางเสรีทางการเมือง ยังได้ทรงสั่งยกเลิกรัฐธรรมนูญที่ได้ทรงเคยประทานให้แล้วใน ค.ศ. 1818³⁶

นโยบายทางการเมืองของพระราชกฤษฎีกาที่คาร์ลสบาดมีอยู่ด้วยกันหลายประการ ประการแรกได้แก่ การยืนยันอิทธิพลของออสเตรียที่สามารถครอบงำเยอรมันได้โดยที่ออสเตรียไม่ต้องพึ่งพาความช่วยเหลือจากภายนอก ประการที่สองคือการแข่งขันระหว่างรัฐปรัสเซียและออสเตรียในสมัชชาพันธรัฐต้องยุติลงชั่วคราว เมื่อปรัสเซียตกอยู่ภายใต้การชี้นำของออสเตรียอย่างเต็มตัว ประการที่สาม การประชุมที่คาร์ลสบาดกระทำโดยการข้าม (by pass) สมัชชาพันธรัฐ ซึ่งหมายถึงเมื่อรัฐเยอรมันขนาดเล็กมีปัญหาจะต้องมาร้องเรียนต่อออสเตรียโดยตรง และสุดท้ายหลักการสร้างความชอบ

³⁵ เก็นตซ์เสนอให้ตีความมาตรา 13 ในประเด็นของสภา (assembly) ในแง่ที่รัฐสมาชิกไม่จำเป็นต้องจัดตั้งสภานิติบัญญัติที่มาจาก การเลือกตั้ง แต่เป็นสภานันดร (estates) ที่มีหน้าที่ให้คำปรึกษามากกว่า และควรมีการจำกัดเรื่องที่สภาจะทำการอภิปรายด้วย โดยการตีความรัฐธรรมนูญนั้นจะต้องขึ้นอยู่กับความเห็นชอบอย่างเป็นเอกฉันท์จากรัฐที่สำคัญทั้ง 7 ของสมัชชาพันธรัฐเสียก่อน ดู Friedrich von Gentz, "Concerning the Different Between a Constitution Based upon Representation by Estates and One based upon Individual Representation" in *Europe in the Nineteenth Century: Readings in Intellectual and Social History*, Vol. I, eds. E.N. Anderson, S. J. Pincett and D. J. Ziegler (New York: Bobbs-Merrill, 1961), pp. 66-74.

³⁶ A. J. Grant and H. Temperly, *Europe in the Nineteenth and Twentieth Centuries 1789-1950*, 6th ed. Revised and edited by Lillian Penson (London: Longman, 1969), p. 52.

กรรมภายในของออสเตรียได้กลายเป็นหลักการจัดระเบียบภายในสมาพันธรัฐ ซึ่งทำให้ภาวการณ์ทางการเมืองในเยอรมันเงียบสงบไปจนถึง ค.ศ. 1830

ดังที่ได้กล่าวไปแล้วว่า นอกจากออสเตรียจะมีอิทธิพลเหนือรัฐเยอรมันขนาดเล็ก ประเทศในฐานะรัฐขนาดใหญ่อันดับสอง จากที่เคยมีแนวโน้มว่าจะกลายเป็นผู้ท้าทายอำนาจของออสเตรียในเยอรมัน ได้กลายเป็น “รัฐบริวาร” ของออสเตรียทางการทูตโดยสมบูรณ์ หลังจาก ค.ศ. 1819 กล่าวคือก่อนที่การประชุมที่คาร์ลสบาด ออสเตรียได้พบกับปรัสเซียก่อนหน้าที่เมืองเทปลิทซ์ (Teplitz) ในเดือนกรกฎาคมแล้ว นอกจากจะหารือเรื่องแผนการที่คาร์ลสบาดแล้ว เมตเตอร์นิกยังประสบความสำเร็จในการชักจูงให้พระเจ้าเฟรเดอริก วิลเลียมที่ 3 ทรงรับปากจะยกเลิกแผนการพระราชทานรัฐธรรมนูญในปรัสเซีย เนื่องจากในค.ศ.1818 เริ่มมีเสียงจากฝั่งไรน์แลนด์ ทวงถามรัฐธรรมนูญที่พระองค์ได้ทรงเคยสัญญาใน ค.ศ. 1815 ที่จะประทานให้ชาวปรัสเซีย พระเจ้าเฟรเดอริก วิลเลียมซึ่งบุคลิกส่วนพระองค์เป็นผู้ที่มีจิตใจไม่มั่นคง เมื่อได้รับอิทธิพลจากเพื่อนกษัตริย์ด้วยกันและโดยเฉพาะแรงกดดันจากเมตเตอร์นิก ที่ทักท้วงว่าการมอบรัฐธรรมนูญและการจัดตั้งสภาตัวแทนในปรัสเซียจะเป็นการชักนำการปฏิวัติเข้ามาในเยอรมัน³⁷ พระเจ้าเฟรเดอริก วิลเลียมจึงได้ทรงระงับการพระราชทานรัฐธรรมนูญไว้อย่างไม่มีกำหนด พระองค์เพียงทรงตั้งสภานันดรระดับท้องถิ่น (Landtag) ในค.ศ. 1820 ซึ่งทำหน้าที่เพียงให้คำปรึกษาเท่านั้น ซึ่งฝ่ายขุนนาง Junker ได้ให้การต้อนรับสภาดังกล่าวเป็นอย่างดี ทำให้แผนการสร้างระบบราชการรวมศูนย์ของฮาร์เดินแบร์กและแผนการสร้างสภาแห่งชาติของชไตน์จึงต้องถูกพักไว้เช่นกัน³⁸

สถานะของปรัสเซียในสมาพันธรัฐเยอรมันนั้นอยู่ในภาวะที่กลืนไม่เข้าคายไม่ออก เนื่องจากในด้านหนึ่งปรัสเซียแม้จะต้องการมีอิทธิพลต่อรัฐเยอรมันขนาดเล็ก แต่ก็ต้องกระทำภายในกรอบของสมาพันธรัฐที่มีออสเตรียเป็นใหญ่ อีกทั้งรัฐเล็กขนาดเล็กที่เกรงกลัวการขยายอิทธิพลของปรัสเซียจะหันไปพึ่งออสเตรียแทน รวมถึงออกจะเป็นการขัดแย้งกันในการที่ปรัสเซียจะต้องแข่งขันกับออสเตรียภายในสมาพันธรัฐ แต่ในขณะเดียวกันก็ต้องการให้ออสเตรียสนับสนุนนอกสมาพันธรัฐ โดยเฉพาะในคอนเสิร์ตแห่งยุโรป ซึ่งความลึกลับดังกล่าวของปรัสเซียได้ยุติลงเมื่อกษัตริย์เฟรเดอริก วิลเลียม ได้ทรงประกาศชัดเจนว่าพระองค์ต้องการร่วมมืออย่างใกล้ชิดกับออสเตรีย

³⁷ เมตเตอร์นิก ได้พูดแนะนำกษัตริย์ปรัสเซียในการตีความมาตรา 13 ของรัฐธรรมนูญสมาพันธรัฐว่า การให้รัฐธรรมนูญของรัฐสมาชิกนั้น ไม่จำเป็นต้องหมายถึงรัฐธรรมนูญที่เป็นลายลักษณ์อักษรแบบเสรีนิยมก็ได้ ดู Robert D. Billinger, Jr., “Coal in Ashes: The French Revolution in Metternich's German Policy, 1815-1848,” in *Consortium on Revolutionary Europe 1750-1850, Proceeding 1989 the Bicentennial of the French Revolution*, eds. Donald D. Horward and John C. Horgan (Florida: Rose Printing, 1990), pp.347-355.

³⁸ การจัดตั้งสภานันดร ค.ศ. 1820 ได้รับการคัดค้านอย่างหนักจากชาวปรัสเซียที่อาศัยอยู่ในแคว้นไรน์แลนด์ เนื่องจากสภาดังกล่าวขัดแย้งกับความคิดเรื่อง “เสรีภาพและความเสมอภาค” (Stattburgertum) ที่ได้ฝังรากมาอย่างยาวนานในบริเวณฝั่งตะวันตกของเยอรมัน ดู James Sheehan, *German Liberalism in the Nineteenth Century* (Cambridge, Mass.: The University of Chicago Press, 1982), pp. 75-78.

การประชุมที่เทปลิทซ์ในเดือนสิงหาคม ค.ศ.1819 และฎีกาการ์ลสบาดเป็นเครื่องยืนยันอิทธิพลของเมตเตอร์นิกเหนือกษัตริย์ปรัสเซีย โดยในเดือนกุมภาพันธ์ ค.ศ. 1820 พระเจ้าเฟรเดอริก วิลเลียม ได้ทรงส่งฮาเดินแบร์กไปร่วมประชุมกับเสนาบดีของออสเตรียอีกครั้งเพื่อพิจารณามาตรการป้องกันการแพร่กระจายของการปฏิวัติในเยอรมัน³⁹ ชัยชนะของเมตเตอร์นิกในปรัสเซียได้รับการตอกย้ำนอกเหนือไปจากการระงับรัฐธรรมนูญและสถาบันตัวแทน พระเจ้าเฟรเดอริก วิลเลียม ได้ทรงปลด นายพลโบเยน (Boyen) ซึ่งต้องการปฏิรูปกองทัพออกใน ค.ศ. 1819 และใน ค.ศ. 1820 บารอน ฟอน ฮัมโบลด์ (von Humbolt) เสนาบดีหัวก้าวหน้าคนสำคัญได้ถูกกดดันให้ลาออก และทรงแต่งตั้งเสนาบดีที่มีแนวคิดอนุรักษนิยมอย่างอาซิลลอน(Achillon) ให้ดำรงตำแหน่งเสนาบดีการต่างประเทศและวิกเกินชไตน์ (Wiggenstein) เป็นเสนาบดีมหาดไทย การหันกลับไปเลือกเสนาบดีฝ่ายขวาแทนที่เสนาบดีหัวปฏิรูปของกษัตริย์ปรัสเซีย ทำให้ฮาร์เดินแบร์กต้องยอมรับความพราชัย⁴⁰

นอกจากเยอรมัน “ระบบเมตเตอร์นิก” ยังครอบคลุมไปถึงอิตาลีด้วย สำหรับอิตาลีซึ่งในอดีตเคยเป็นเวทีแข่งขันอิทธิพลระหว่างฝรั่งเศสกับราชวงศ์ฮابسบูร์ก ประกอบด้วยรัฐขนาดเล็กมากมายที่เคยตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของต่างชาติมาตลอด เมตเตอร์นิกเคยกล่าวว่า อิตาลีเป็นเพียง “คำที่ใช้เรียกทางภูมิศาสตร์เท่านั้น” เนื่องจากประกอบด้วยรัฐย่อยที่เป็นอิสระไม่ขึ้นแก่กันจำนวนถึง 9 รัฐ⁴¹ คาบสมุทรอิตาลีทั้งหมดยกเว้นอาณาจักรปีเอมอนต์จัดว่าอยู่ภายใต้อิทธิพลของออสเตรียทั้งหมดก็ได้ โดยลอมบาร์ดีกับเวเนเซีย ซึ่งถือเป็นรัฐที่มีการพัฒนาก้าวหน้าที่สุดของอิตาลีได้ตกเป็นเมืองขึ้นของออสเตรียตั้งแต่การประชุมที่กรุงเวียนนา ค.ศ. 1814-15 โดยในแคว้นทั้งสองถูกปกครองโดยตรงจากอุปราชของออสเตรียและ มีกองทหารของออสเตรียภายใต้การบัญชาการของจอมพลราเดตสกี (Radetzki) ประจำอยู่อีกด้วย⁴² รัฐอื่นๆที่เหลือคือปาร์มา (Parma) ลูคา(Lucca) โมเดนา (Modena) และทัสคานี (Tuscany) แม้จะไม่ถึงกับมีฐานะเป็นจังหวัดหนึ่งของออสเตรียเหมือนกับ

³⁹ Kissinger, *A World Restored*, pp. 240-246.

⁴⁰ Gordon Craig, *Europe since 1815*, 3 rd ed. (New York: Holt, Rinehat and Winston,1971), p. 52.

⁴¹ ได้แก่ 1) อาณาจักรปีเอมอนต์-ซาร์ดิเนีย 2) อาณาจักรซิชิลีทั้งสอง (เนเปิ้ลส์) 3) รัฐของสันตะปาปา (The Papal States) 4) แกรนด์ดัชชีแห่งทัสคานี 5) ดัชชีแห่งลูคา 6) ดัชชีแห่งโมเดนา 7) ดัชชีแห่งปาร์มา 8) ดัชชีแห่งลอมบาร์ดี และ 9) ดัชชีแห่งเวเนเซีย

⁴² เมตเตอร์นิกได้ตั้งสำนักงานดูแลกิจการออสเตรีย (state chancellery) ขึ้นที่เมืองมิลานและเวนิสเพื่อรายงานความเป็นไปในทั้งสองแคว้นให้เมตเตอร์นิกทราบโดยตรง ดู Sked, “The Metternich System,” in *Europ's Balance of Power*, ed. A. Sked, pp. 114-118.

ลอมบาร์ดีกับเวเนเซีย แต่ถูกก็ปกครองด้วยเจ้าผู้ครองแคว้นที่มีเชื้อสายราชวงศ์ฮับส์บูร์กทั้งสิ้น⁴³ รัฐของพระสันตะปาปามีอิทธิพลในทางทฤษฎีแต่ในทางปฏิบัติได้รับการชี้นำทางด้านนโยบายจากเมตเตอร์นิก⁴⁴ สำหรับอาณาจักรปีเอมอนต์ซึ่งตั้งอยู่นอกเขตอิทธิพลของออสเตรีย แต่เมื่อเกิดเหตุการณ์การปฏิวัติในค.ศ. 1821 ราชวงศ์ซาวอย (Savoy) ต้องขอความช่วยเหลือในการปราบปรามกบฏจากออสเตรีย จึงถือว่าอาณาจักรนี้ต้องพึ่งพาอำนาจของออสเตรียไปโดยปริยาย⁴⁵

แม้ทศวรรษที่ 1820 จะถือเป็นยุคทองของสมาคมลับในอิตาลี แต่ก็ไม่อาจทำให้ระบบเมตเตอร์นิกในอิตาลีสั่นคลอนได้ การแทรกแซงของคอนเสิร์ตแห่งยุโรปในเนเปิลส์และปีเอมอนต์ได้ย่นยั้งถึงชัยชนะของเมตเตอร์นิกเหนือขบวนการปฏิวัติในอิตาลี ถึงแม้เมตเตอร์นิกจะเคยล้มเหลวในความพยายามจัดตั้งสมาพันธ์อิตาลี (Liga Italica) ตามแบบสมาพันธ์เยอรมัน⁴⁶ แต่เขาสามารถมั่นใจได้ว่ารัฐในอิตาลีจะอยู่ภายใต้อิทธิพลของออสเตรียต่อไป เนื่องจากความกลัวการปฏิวัติของผู้ครองรัฐอิตาลีที่หวังพึ่งพาความช่วยเหลือจากออสเตรียทั้งสิ้น การรวมชาติของอิตาลีจึงเป็นเรื่องที่ยังห่างไกลความจริงในขณะนั้น แม้ว่าอิตาลีจะเคยสัมผัสการรวมตัวกันในสมัยนโปเลียน แต่เนื่องจากความแตกต่างกันของแต่ละภูมิภาคยังคงมีอยู่ในระดับสูง เมตเตอร์นิกเชื่อว่าความหวาดระแวงและการแข่งขันที่เรียกว่า “*Munizipalgeist*” ยังคงดำรงอยู่ในหมู่รัฐอิตาลี ทำให้นโยบายแบ่งแยกแล้วปกครอง (divide and rule) ในอิตาลียังคงได้ใช้ดีสำหรับออสเตรีย

โดยสรุปจากที่กล่าวมาทั้งหมดจะพบว่ากลไกที่ถูกสร้างขึ้นเพื่อรักษาระบบอนุรักษนิยมและควบคุมพลังชาตินิยมและเสรีนิยมในยุโรป ทั้งกลไกในระดับระหว่างประเทศ (คอนเสิร์ตแห่งยุโรป) และกลไกระดับภายในประเทศ (ระบบเมตเตอร์นิก) เป็นผลผลิตมาจากเงื่อนไขข้อจำกัดและปัญหาภายในของออสเตรียที่ผลักดันให้เมตเตอร์นิกต้องออกมาเล่นบทบาทอย่างแข็งขันภายนอกประเทศซึ่งเป็นเวทีที่เขาสามารถใช้อิทธิพลได้มากกว่าภายในประเทศ เมตเตอร์นิกเล็งเห็นว่าการจัด

⁴³ เชื้อพระวงศ์ฮับส์บูร์กเหล่านี้ได้แก่ ดยุกฟรานซิส โกที่ 1 แห่งโมเดนา (ค.ศ. 1806-1846) กษัตริย์ฟรานซิสโกที่ 1 แห่งอาณาจักรซิซิลีทั้งสอง (ค.ศ. 1825-30) แกรนด์ดยุกเลโอโพลโดที่ 2 แห่งทัสคานี (ค.ศ. 1824-1859) และอาร์คบิชอปแห่งปาร์มา ดู Cowei and Wolfson, *Years of Nationalism*, pp.105-107.

⁴⁴ พระสันตะปาปาเกรกอรีที่ 6 (Gregory VI) ดำเนินนโยบายที่อนุรักษนิยมสุดขีด อาทิ ริบที่ดินของศาสนจักรที่ถูกขายไปในช่วงสงครามนโปเลียนคืนมา ผูกขาดอำนาจการปกครองอยู่ในมือของพระแทบทั้งหมด และระบบตรวจสอบสิ่งพิมพ์ที่เข้มงวดมาก ดู Charles Breunig, *The Age of Revolution and Reaction 1789-1850* (New York: WW. Norton, 1970), pp. 74-75.

⁴⁵ กษัตริย์การ์โล เฟลิเช (Carlo Felice) ของปีเอมอนต์โดยส่วนพระองค์แล้วนิยมนับถือเมตเตอร์นิกเป็นอย่างสูง ดู Harry Hearder, *Italy in the Age of Risorgimento 1790-1870* (London: Longman, 1983), pp. 42-43.

⁴⁶ แผนของเมตเตอร์นิกคือการจัดตั้งสหภาพไปรษณีย์และศุลกากร ระบบเครือข่ายประสานงานทางด้านตำรวจเพื่อต่อต้านการปฏิวัติ โดยมีออสเตรียเป็นผู้ชี้นำอยู่เบื้องหลัง ดู Schroeder, *The Transformation of European Politics*, p. 606.

การเฉพาะภายในออสเตรียอย่างเดียวไม่เพียงพอที่จะรักษาความมั่นคงของจักรวรรดิได้ แต่จำเป็นจะต้องมีการสร้างระบบเครือข่ายเพื่อควบคุมการปฏิวัติในระดับครอบคลุมทั้งภาคพื้นทวีป คอนเสิร์ตแห่งยุโรปและระบบเมตเตอร์นิกจึงถือเป็นความสำเร็จระดับหนึ่งของออสเตรียในการต่อสู้กับการปฏิวัติภายในประเทศด้วยการเดินหมากบนกระดานระหว่างประเทศ การใช้เครื่องมือทางการทูตในการจัดการกับปัญหาภายในของออสเตรียสะท้อนให้เห็นข้อเท็จจริงว่าเป้าหมายภายในประเทศและเป้าหมายระหว่างประเทศไม่อาจแยกขาดจากกันได้ แต่เมื่อเวลาผ่านไปเราจะพบว่าการอาศัยมาตรการที่เน้นหนักในด้านการปราบปรามของออสเตรียนั้นจะประสบกับข้อจำกัดที่เพิ่มขึ้นเรื่อยๆ เนื่องจากปัญหาמיได้รับการแก้ที่ต้นเหตุ ซึ่งยังเป็นการสร้างการต่อต้านและความโกรธแค้นค้ำคอใจให้กับพลังมวลชนเพิ่มมากขึ้นไปอีก พาล์มเมอร์สตัน (Palmerston) รัฐมนตรีต่างประเทศของอังกฤษ ครั้งหนึ่งเคยกล่าวว่า “ถ้าหากเมตเตอร์นิกเพียงแต่รามือจากประชาชนลงสักนิด เขาจะพบว่าในไม่ช้าเมล็ดพันธุ์แห่งการปฏิวัติจะต้องแห่งเงาลงหมด”⁴⁷ การปฏิวัติครั้งใหญ่ในค.ศ. 1830 และค.ศ. 1848 เป็นเรื่องพิสูจน์ถึงข้อจำกัดและการขาดความยืดหยุ่น (rigidity) ของนโยบายของบรรดาผู้นำอนุรักษนิยมในยุโรปขณะนั้นที่จะนำภัยพิบัติกลับมาสู่ตนเองในที่สุด

4.2 พลังที่ท้าทายระเบียบอนุรักษนิยมของยุโรปในช่วง ค.ศ. 1815-1848

ในส่วนที่สองของบทนี้จะได้กล่าวถึง พลังที่เคลื่อนไหวในระดับภายในประเทศยุโรปในช่วงต้นศตวรรษที่ 19 ซึ่งเป็นเป้าหมายหลักของคอนเสิร์ตแห่งยุโรป กล่าวคือเราไม่อาจศึกษาคอนเสิร์ตแห่งยุโรปให้เกิดความเข้าใจได้หากละเลยไม่พิจารณาขบวนการเคลื่อนไหวของมวลชน (party of movement) ซึ่งได้แก่ พลังเสรีนิยม (liberalism) และ พลังชาตินิยม (nationalism) ซึ่งถือเป็น “เหตุผลหลัก” (rationale) ของการดำรงอยู่ของคอนเสิร์ตแห่งยุโรป บรรดาผู้นำอนุรักษนิยมของยุโรปต่างตระหนักดีว่า สงครามกับการปฏิวัติฝรั่งเศสยังไม่จบสิ้น แม้นโปเลียนในฐานะ “ทายาทของการปฏิวัติ” จะถูกปราบลงได้ใน ค.ศ. 1815 พลังเสรีนิยมและชาตินิยมมิได้สูญพันธุ์ไปพร้อมกับการปราชัยของนโปเลียนและอาจปะทุขึ้นมาสำนกลอนอำนาจและความชอบธรรมของบัลลังก์ของกษัตริย์ที่ได้รับการฟื้นฟูขึ้นมาใหม่ได้ทุกเมื่อ การประชุมที่กรุงเวียนนาจึงมิได้เป็นการ “ละลาย” หลักการชาตินิยมและเสรีนิยมดังที่นักวิชาการบางท่านได้วิพากษ์วิจารณ์⁴⁸ หากแต่เป็นการเข้าใจถึงอำนาจของพลังทั้งสองอย่างลึกซึ้งซึ่งจากประสบการณ์ของบรรดากษัตริย์และผู้ครองแคว้นในช่วงสงครามปฏิวัติและสงครามนโปเลียน การห่มพลังและเวลามากมายในการสู้รบกับฝรั่งเศสจะ

⁴⁷ อ้างถึงใน J. L. Talmon, *Romanticism and Revolt: Europe 1815-1848* (London: Thames and Hudson, 1967), p. 102.

⁴⁸ Hans Kohn, *Nationalism: Its Meaning and History* (Princeton: D. Van Nostrand, 1965), p. 88.

สูญเปล่าลงทันทีหากข้อตกลงสันติภาพในค.ศ. 1815 มิได้กระทำบนหลักความชอบธรรมของระบบกษัตริย์ (dynastic legitimacy) ประกอบกับเป็นความเห็นพ้องของผู้นำอนุรักษนิยมว่ากษัตริย์ในแต่ละประเทศไม่สามารถเพิกถอนการปฏิวัติได้โดยลำพัง และมีความจำเป็นต้องผนึกกำลังกันเพื่อสยบหรือ “แช่แข็ง” (freeze) พลัชนาตินิยมและเสรีนิยมมิให้ขึ้นมาบ่อนทำลายระเบียบและเสถียรภาพของยุโรปทั้งระดับภายในประเทศและระหว่างประเทศได้ คอนเสิร์ตแห่งยุโรปจึงได้ถือกำเนิดขึ้นมาจากความกลัวพลัชนาตินิยมและเสรีนิยมของฝ่ายอนุรักษนิยมนั่นเอง

พลัชนาตินิยมและเสรีนิยมที่ถือกำเนิดขึ้นมาจากการปฏิวัติฝรั่งเศสในค.ศ. 1789 ในทางประวัติศาสตร์ถูกเรียกโดยรวมว่า การปฏิวัติ (revolution) หรือขบวนการปฏิวัติ (revolutionary movement) ซึ่งแม้พลังทั้งสองจะแตกต่างโดยหลักการพื้นฐานและมีการแสดงออกที่หลากหลายและไม่ได้เป็นหนึ่งเดียวกัน แต่ทั้งสองถือเป็นแนวร่วมที่มีเป้าหมายร่วมกันคือเป็นปฏิกริยาต่อความพยายามของบรรดาผู้นำอนุรักษนิยมในการนำระบบเก่า (ancien regime) กลับมาปกครองยุโรปอีกครั้งหนึ่ง ขบวนการของมวลชนนี้จึงพยายามทุกวิถีทางที่จะเปลี่ยนแปลงระเบียบอนุรักษนิยมที่ได้รับการสถาปนาที่กรุงเวียนนา ฮอบสบอม (Hobsbawm) วิเคราะห์ว่าเหตุที่การปฏิวัติในยุคหลังสงครามโปเลียนได้เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องนั้นเป็นผลมาจาก “ระบบการเมืองที่ได้นำกลับมาใช้หลังสงคราม ไม่เพียงพอที่จะรับมือกับความเปลี่ยนแปลงทางสังคมและเศรษฐกิจ ความไม่พอใจของมวลชนรุนแรงมากจนทำให้การลุกฮือขึ้นมาต่อต้านเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ การปฏิวัติใน ค.ศ. 1789 ได้เป็นต้นแบบให้การจลาจลธรรมดากลายเป็นการปฏิวัติ และที่สำคัญได้เชื่อมโยงความไม่พอใจดังกล่าวในหลายประเทศให้กลายเป็นขบวนการหนึ่งเดียวที่ต้องการ โค่นล้มระบบการปกครองขณะนั้น (single movement of subversion)”⁴⁹ การที่นักวิชาการความสัมพันธ์ระหว่างประเทศมุ่งศึกษาคอนเสิร์ตแห่งยุโรปเฉพาะในแง่มุมระหว่างรัฐ โดยมักละเลยบทบาทของพลังมวลชนที่มีต่อการเมืองทั้งระดับภายในและระหว่างประเทศในช่วงต้นศตวรรษที่ 19 เป็นสาเหตุสำคัญของการอธิบายคอนเสิร์ตที่ไม่สมบูรณ์รอบด้าน

โครงสร้างของส่วนที่สองนี้จึงแบ่งออกเป็นสองส่วนย่อยได้แก่ พลังเสรีนิยมและชาตินิยม โดยในแต่ละส่วนจะได้พิจารณาถึงรายละเอียดของหลักการ ผู้สนับสนุน และรูปแบบของการแสดงออก(expression)ของพลังทั้งสอง โดยเฉพาะการแสดงออกของพลัชนาตินิยมนั้นจะได้แยกพิจารณาในบริบทของแต่ละประเทศในยุโรป

4.2.1 พลังเสรีนิยม (Liberalism)

พลังเสรีนิยมได้ถือกำเนิดขึ้นเป็นครั้งแรกอย่างเป็นทางการในค.ศ. 1789 เมื่อชาวฝรั่งเศสลุกขึ้นมาล้มล้างระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์และปฏิเสธอำนาจทางการเมืองของกษัตริย์ที่วางอยู่บน

⁴⁹ E. J. Hobsbawm, *The Age of Revolution 1789-1848* (London: Mentor Book, 1962), p. 141.

หลักอำนาจเทวสิทธิ์ (divine right) ระบอบเก่า (old regime) และโครงสร้างสังคมแบบศักดินาที่ขุนนางและพระเคยมีอำนาจได้พังทลายลงมา เมื่อชาวฝรั่งเศสได้แถลงในคำประกาศว่าด้วยสิทธิมนุษยชนและพลเมือง (La Declaration des Droits de l' Homme et du Citoyen) ว่า “มนุษย์ทุกคนเกิดมามีเสรีภาพและมีความเสมอภาคทางสิทธิที่เท่าเทียมกัน”⁵⁰ หัวใจของลัทธิเสรีนิยมอยู่ที่การตอบคำถามว่าอำนาจทางการเมืองที่ชอบธรรม (authority) นั้นควรอยู่ในมือใครและใครควรจะเป็นผู้บริหารปกครองรัฐ การปฏิวัติฝรั่งเศสได้รับอิทธิพลจากปราชญ์ภูมิธรรม (Enlightenment Philosophes)⁵¹ ที่เสนอว่ามนุษย์มีสิทธิเสรีภาพของตนตามธรรมชาติซึ่งไม่มีผู้ใดล่วงละเมิดได้ ระบบปกครองเกิดจากการตกลงร่วมกันของมนุษย์และประชาชนที่มีสิทธิล้มล้างรัฐบาลที่ชั่วร้ายได้ สำหรับฝ่ายเสรีนิยมต่างถือว่ากรกลับมาของระบอบอนุรักษนิยมใน ค.ศ. 1815 เป็นการทำลายความพยายามและความสำเร็จที่การปฏิวัติฝรั่งเศสใน ค.ศ. 1789 ได้แผ้วทางไว้ให้กับยุโรป

4.2.1.1 แก่นของลัทธิเสรีนิยม หัวใจของลัทธิเสรีนิยม (creeds of liberalism) ในช่วงต้นศตวรรษที่ 19 มีอยู่หลายประการ ประการแรกที่สำคัญได้แก่ ประเด็นอำนาจการปกครองฝ่ายเสรีนิยมเชื่อว่าจำเป็นต้องมีรัฐธรรมนูญ (constitution) เพื่อเป็นกรอบกำหนดความสัมพันธ์ทางอำนาจระหว่างผู้ปกครองและกำหนดกระบวนการในการได้มาซึ่งอำนาจทางการเมือง รัฐธรรมนูญสำหรับฝ่ายเสรีนิยมจึงมีความสำคัญในการกำหนดการแบ่งปันอำนาจทางการเมืองระหว่างกษัตริย์และประชาชน และป้องกันการใช้อำนาจที่ไม่มีข้อจำกัดของกษัตริย์หรือผู้ปกครอง นอกจากรัฐธรรมนูญแล้ว สถาบันตัวแทน (representative institution) เป็นสิ่งที่สำคัญอีกประการของลัทธิเสรีนิยม ในทุกรัฐควรมีรัฐสภาเพื่อเป็นสถาบันที่ใช้อำนาจทางการเมืองของประชาชนผ่านการออกเสียงเลือกตั้งตัวแทนเพื่อเข้าไปใช้อำนาจทางการเมืองแทนปวงชน

นอกจากการมีส่วนร่วมทางการเมือง หลักสำคัญสองประการที่ขาดไม่ได้ในลัทธิเสรีนิยมได้แก่ความเสมอภาค (equality) และเสรีภาพ (liberty)⁵² ฐานคติ (assumption) หลักของลัทธิเสรีนิยมได้แก่ความเชื่อว่าสังคมประกอบด้วยหน่วยย่อยคือปัจเจกบุคคล (individuals) ซึ่งแยกขาดจากกัน โดยหน่วยเหล่านี้มีสิทธิและเสรีภาพตามธรรมชาติที่ไม่มีผู้ใดสามารถล่วงละเมิดได้ ในสังคมเสรี อภิสิทธิ์ที่ติดตัวมาแต่กำเนิดจะไม่ได้รับการยอมรับ ทุกคนมีสิทธิเจริญก้าวหน้าทางการงานเท่าเทียมกันภายใต้กฎหมาย (rule of law) รัฐธรรมนูญจะต้องประกันเสรีภาพของบุคคลในการ

⁵⁰ จรัล ดิษฐาอภิชัย, การปฏิวัติฝรั่งเศส จากวันยึดคุกบาสดิล ถึงวันสถาปนาสาธารณรัฐ (1789-1792) (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ผู้จัดการ, 2537), หน้า 115-117.

⁵¹ ปราชญ์ภูมิธรรมในศตวรรษที่ 18 คนสำคัญได้แก่ วอลแตร์ รูสโซ จอห์น ลอค และมงเตสกีเออร์

⁵² เมตเตอร์นิกเคยกล่าวไว้ว่า “ถ้าฟังคำเพียงแค่สองคำก็เพียงพอที่จะสร้างความชั่วร้ายได้ เนื่องจากคำทั้งสองที่ปราศจากความหมายที่แท้จริงด้วยประการทั้งปวงนี้ ได้ชักจูงนักฝันทั้งหลายให้หลงคิดในความว่างเปล่า คำทั้งสองที่ว่าคือ “เสรีภาพ” และ “ความเสมอภาค” ดู H. Kohn, *Absolutism and Democracy 1814-1852: A History of European Century* (Princeton: D. van Nostrand, 1965), p. 24.

แสดงความคิดเห็น การนับถือศาสนา เสรีภาพในการชุมนุมรวมกลุ่มและสิทธิของสื่อมวลชน⁵³ กล่าวโดยย่อ อุดมคติที่นักคิดในแนวเสรีนิยมคนสำคัญของยุโรปในต้นศตวรรษที่ 19 ไม่ว่าจะเป็น เจเรมี เบนธัม (Bentham) พ่อลูกตระกูลมิลล์ (James and John Stuart Mill) แบนจามิน กงสตันต์ (Benjamin Constant) และดาห์ลมันน์ (Dahlmann) มีร่วมกันคือ การโอนอำนาจที่อยู่ในมือกษัตริย์ และขุนนางมาสู่สามัญชน⁵⁴

นอกจากเสรีนิยมทางการเมืองแล้ว เสรีนิยมทางเศรษฐกิจ (economic liberalism) เป็นเรื่องที่ฝ่ายเสรีนิยมเชื่อว่าจะต้องดำเนินควบคู่กันไป ทรัพย์สิน (property) เป็นประเด็นพื้นฐานที่ฝ่ายเสรีนิยมได้เสนอว่า ประชาชนทุกคนมีสิทธิในทรัพย์สินของตนที่ล่วงละเมิดไม่ได้ ทุกคนมีสิทธิได้มาซึ่งทรัพย์สินอย่างเท่าเทียมกัน ความมั่งคั่งทางทรัพย์สินจึงควรหามาได้ด้วยความสามารถ (merit) มิใช่ได้จากอภิสิทธิ์ที่ได้มาโดยชาติตระกูล สิทธิทรัพย์สินส่วนบุคคลเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ขุนนางและพระไม่มีสิทธิมาใช้อภิสิทธิ์ขูดรีดทรัพย์สินจากชาวบ้านได้ นอกจากสิทธิทรัพย์สินแล้วเสรีภาพในการทำกิจกรรมทางเศรษฐกิจถือเป็นหัวใจของเสรีนิยมทางเศรษฐกิจ ฝ่ายเสรีนิยมต่อต้านการมีระเบียบและข้อบังคับทางเศรษฐกิจทุกประเภท ระบบเศรษฐกิจที่ดีจะทำงานได้ดีโดยกลไกทางธรรมชาติของระบบตลาด ซึ่งจะทำหน้าที่แก้ไขข้อบกพร่องด้วยตนเองด้วยมือที่มองไม่เห็น รัฐจึงควรขจัดกำแพงที่สร้างขึ้น (artificial barrier) ทางเศรษฐกิจที่ทำให้การทำงานของกลไกตลาดเสรีสูญเสียประสิทธิภาพโดยไม่จำเป็นลง

การแข่งขันเสรีทางการค้าและอุตสาหกรรมหรือ “Laissez-faire” ถือเป็นผลงานชิ้นโบแดงของ “สำนักแมนเชสเตอร์” (Manchester School) ของอังกฤษที่มีอิทธิพลอย่างสูงต่อผู้สนับสนุนลัทธิเสรีนิยมและบรรดานักอุตสาหกรรม พ่อค้า นักลงทุนทั่วยุโรปในยุคนั้น แนวคิดเสรีนิยมทางเศรษฐกิจสะท้อนออกมาอย่างชัดเจนใน “ความมั่งคั่งของประชาชาติ” (The Wealth of Nations) งานเขียนของอดัม สมิท (Adam Smith) ใน ค.ศ. 1776 และ “หลักเศรษฐกิจการเมือง” (The Principle of Political Economy) ของ เดวิด ริคาร์โด (David Ricardo) ใน ค.ศ. 1817 ซึ่งมีสาระสำคัญว่าทุกประเทศจะสามารถมีความปรองดองทางด้านผลประโยชน์ (harmony of interest) และร่ำรวยด้วยกันทุกฝ่ายได้ถ้าหากว่าทุกประเทศลดกำแพงภาษี ข้อจำกัดทางการค้าระหว่างรัฐลงให้มากที่สุดและทุก

⁵³ หลักสำคัญอีกประการของฝ่ายเสรีนิยมได้แก่ การต่อต้านการมีอำนาจทางโลกของฝ่ายศาสนจักร (anti-clericalism) ซึ่งเป็นมรดกของการปฏิวัติฝรั่งเศส โดยตรง ดู Sperber, *The European Revolution 1848-1849*, pp. 97-98.

⁵⁴ ดูรายละเอียดแนวคิดของนักคิดข้างต้นได้ใน R. Stormberg, *European Intellectual History since 1789*, 5th ed. (Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall, 1990); K. R. Perry, *The Bougoise Century: 1780 -1870* (London :MacMillan , 1972)

ประเทศควรมีการแบ่งหน้าที่ทางเศรษฐกิจระหว่างกันด้วย⁵⁵ การเติบโตของลัทธิเสรีนิยมทางเศรษฐกิจที่มีต้นกำเนิดในอังกฤษ สะท้อนการพัฒนาอุตสาหกรรมที่ขยายตัวอย่างรวดเร็วและการเติบโตของระบบทุนนิยมในเกาะอังกฤษที่ล้ำหน้ากว่าประเทศใดในยุโรป

4.2.1.2 ผู้สนับสนุนลัทธิเสรีนิยม สำหรับผู้ที่สนับสนุนลัทธิเสรีนิยมนั้นในทางปฏิบัติมิได้เป็นอันหนึ่งกันเดียว แต่มีการแยกย่อยออกไปเป็นสองกลุ่มใหญ่ได้แก่กลุ่มนิยมสายกลาง (moderate liberal) และฝ่ายหัวรุนแรง (radical liberal) ฝ่ายนิยมสายกลางเห็นความจำเป็นของการรักษาสถาบันกษัตริย์เอาไว้ และเชื่อว่าฝ่ายเสรีนิยมควรร่วมมือกับกษัตริย์ในกรอบของระบบกษัตริย์ภายใต้รัฐธรรมนูญ (constitutional monarchy) ที่สำคัญสิทธิทางการเมืองควรจำกัดอยู่เฉพาะในวงแคบ (limited franchise) ประกอบกับผู้ที่มิสิทธิออกเสียงเลือกตั้งควรเป็นผู้ที่มีการศึกษา มีทรัพย์สิน และมีความสามารถจ่ายภาษีตามเกณฑ์ที่กำหนดได้ ฝ่ายสายกลางไม่เห็นด้วยกับฝ่ายหัวรุนแรงที่ต้องการให้มวลชนมีส่วนร่วมทางการเมือง เนื่องจากกลัวเกี่ยวกับกฎหมายของฝูงชน (mob rule) และการปฏิวัติ⁵⁶ นอกจากนั้นฝ่ายนิยมสายกลางยังเชื่อว่า นอกจากรัฐธรรมนูญจะต้องประกันสิทธิทางด้านทรัพย์สินของพลเมือง ในด้านบทบาทของรัฐ รัฐควรเข้ามามีบทบาทแทรกแซงการเมืองและเศรษฐกิจให้น้อยที่สุด ควรมีหน้าที่เฉพาะในการรักษากฎหมาย ระเบียบและความมั่นคงเท่านั้น และหากเกิดปัญหาทางการเมืองขึ้น วิธีแก้ไขควรกระทำผ่านกรอบของระบบรัฐสภาเท่านั้น กลุ่มบุคคลที่สนับสนุนเสรีนิยมสายกลางนี้ประกอบด้วย ชนชั้นกลางระดับสูง (upper middle class) นักลงทุน นักอุตสาหกรรม พ่อค้าวานิชย์ หรือกระฎุมพีใหญ่ (Grande Bourgeoisie) และขุนนางหัวก้าวหน้าบางคน ตัวอย่างของผู้นิยมสายกลางคนสำคัญในยุโรปหลัง ค.ศ. 1815 ได้แก่ แบงจาแมง กงสแตนต์ สมาชิกกลุ่มคอกตริแนร์ (Doctrinaires) อาทิ ฟรองซัวส์ กิโซต์ (Guizot) วิกตอร์ กูแซง (Cousin) ออดอล์ฟ ดีแอร์ (Thiers)⁵⁷ ในฝรั่งเศสและศาสตราจารย์ ดาห์ลมัน (Dahlmann) ในฮันโนเวอร์

ในขณะที่แนวคิดเสรีนิยมแบบนิยมสายกลางนั้นสะท้อนผลประโยชน์ของชนชั้นสูงที่มีทรัพย์สินซึ่งเป็นคนกลุ่มน้อยในสังคม ฝ่ายเสรีนิยมหัวรุนแรง (radical liberal) กลับเห็นว่าอำนาจทางการเมืองควรอยู่ในมือชนชั้นล่างที่เป็นเสียงส่วนใหญ่ของสังคมมากกว่า ฝ่ายหัวรุนแรงไม่เห็น

⁵⁵ ในอังกฤษ หลักการของสำนักแมนเชสเตอร์ได้รับการเชิดชูอย่างแข็งขันจาก “สมาคมต่อต้านกฎหมายอากรข้าว” (Anti-Corn Law League) ภายใต้การนำของศิษย์เอกคือ ริชาร์ด คอบเด็น (Cobbden) และจอห์น ไบรท์ (John Bright) ในช่วง ค.ศ. 1832-1836 ดู Robert Eccleshall, *British Liberalism: Liberal Thought from 1815-1980* (London: Longman, 1988), pp. 98-102.

⁵⁶ Pamela Pilbeam, *The Middle Class in Europe 1789-1914* (Oxford: Clarendon Press, 1990), p. 31.

⁵⁷ กลุ่มคอกตริแนร์ ได้รับอิทธิพลของปรัชญาภูมิธรรมจากมงเตสกิเออร์มากกว่ารูสโซ ในขณะที่รูสโซเสนอย่างชัดเจนในเชิงสาธารณรัฐนิยมว่า อำนาจการปกครองจะต้องอยู่กับประชาชนเท่านั้น มงเตสกิเออร์กลับมิได้ระบุชัดเจนไปว่าอำนาจควรจะมีอยู่ในมือใคร ดู Irene Collins, *Liberalism in the Nineteenth Century* (London: The Historical Association, 1957), pp. 26-28.

ความสำคัญของสถาบันกษัตริย์ และเชื่อว่าควรขยายสิทธิทางการเมืองให้กับประชาชนเพศชายทุกคน (universal male suffrage) ในแง่นี้จึงอาจกล่าวได้ว่าผู้นิยมเสรีแบบซ้ายจัดนั้นจะเป็นทั้งผู้นิยมประชาธิปไตย (democrats) และเป็นนักสาธารณรัฐนิยม (republicanist) ไปพร้อมกัน ดังเช่น กลุ่มจาโกแบง (Jacobin) ที่เคยเรืองอำนาจในช่วงสาธารณรัฐที่ 1 ของฝรั่งเศส ฝ่ายหัวรุนแรงจึงมักโจมตีฝ่ายนิยมสายกลางว่าเห็นแก่ตัว จำกัดอำนาจอยู่ในมือของผู้ที่มีทรัพย์สินและเชิดชูความเสมอภาค (egalitarianism) ที่เป็นอุดมการณ์สูงสุดมากกว่า สำหรับบทบาทของรัฐฝ่ายหัวรุนแรงเชื่อว่ารัฐควรยื่นมือเข้ามาช่วยเหลือชนชั้นล่าง ในลักษณะรัฐสวัสดิการ (welfare state) ในแง่นี้จึงอาจกล่าวได้ว่าฝ่ายหัวรุนแรงจึงมีความเป็นสังคมนิยม (socialism) อยู่ไม่น้อย ซึ่งทำให้อุดมการณ์ของฝ่ายหัวรุนแรงได้รับความสนับสนุนจากชนชั้นกรรมกรที่ใช้แรงงาน⁵⁸ สุดท้ายฝ่ายหัวรุนแรงเชื่อว่าระบบสภาพบางครั้งแก้ปัญหาที่เร่งด่วนไม่ได้และนิยมใช้การเคลื่อนไหวทางการเมือง (political activism) นอกกรอบมากกว่าฝ่ายเสรีนิยมฝ่ายนิยมสายกลาง ผู้สนับสนุนแนวคิดเสรีนิยมแบบหัวรุนแรงได้แก่ชนชั้นกลางระดับล่าง ปัญญาชน (นักวิชาการและนักศึกษามหาวิทยาลัย) ชนชั้นล่างและขุนนางระดับล่าง⁵⁹ ตัวอย่างของบุคคลสำคัญในสายซ้ายจัดหัวรุนแรงในยุโรปหลังค.ศ. 1815 ได้แก่ วิลเลียม คอบเบ็ตต์ (Cobbett) เฮนรี ฮันต์ (Hunt) ในอังกฤษ หลุยส์ บล็องก์ (Blanc) และเลอเดรูลแลง (Ledru-Rollin) ในฝรั่งเศส ซึ่งเราจะพบว่าแม้ฝ่ายนิยมสายกลางและหัวรุนแรงจะมีศัตรูร่วมกันคือฝ่ายอนุรักษนิยม แต่เมื่อฝ่ายนิยมสายกลางได้ขึ้นกุมอำนาจรัฐในค.ศ. 1830 ความแตกแยกระหว่างสองฝ่ายจะเริ่มชัดเจนขึ้น รวมทั้งเมื่อเกิดความไม่สงบขึ้นในสังคมฝ่ายนิยมสายกลางที่ต้องการระเบียบและกติกากฎปฏิบัติ จะโน้มเอียงเข้าหาฝ่ายอนุรักษนิยมเพื่อปราบปรามฝ่ายหัวรุนแรงดังเช่นกรณีการปฏิวัติ ค.ศ. 1848 ที่ได้พิจารณาในบทที่ถัดไป

แม้ว่าผู้สนับสนุนแนวทางเสรีนิยมในศตวรรษที่ 19 จะประกอบด้วย คนหลายกลุ่มอาชีพในสังคมซึ่งมีผลประโยชน์ไม่ตรงกันทีเดียวนัก ตั้งแต่ธุรกิจ นักลงทุนระดับใหญ่ที่ไม่พอใจกฎระเบียบทางเศรษฐกิจของระบบเก่าและต้องการการประกันทรัพย์สิน นักศึกษา นักวิชาการและปัญญาชน (intelligensia) ที่ยึดมั่นอุดมการณ์ประชาธิปไตยและการปฏิรูปทางการเมือง หรือข้าราชการรุ่นใหม่ que เห็นว่าระบบเก่าเต็มไปด้วยการใช้อภิสิทธิ์ในการบริหารราชการและความเจริญก้าวหน้าทางการงาน บุคคลเหล่านี้ต่างเห็นพ้องต้องกันว่า การกลับมาของระบบอนุรักษนิยม (Restoration) ใน ค.ศ. 1815 เป็นการขัดขวางและทำลายสิ่งที่การปฏิวัติฝรั่งเศสในค.ศ. 1789 และนโปเลียนได้กรุยทางไว้ให้ เมตเตอร์นิคเคยกล่าวถึงผู้สนับสนุนลัทธิเสรีนิยมไว้ในปี ค.ศ. 1820 ว่า “ในสี่ประเทศ (คือ

⁵⁸ Talmon, *Romanticism and Revolt*, p. 61.

⁵⁹ สเปอร์เบอร์กล่าวไว้ว่า ในขณะที่ปัญญาชน และชนชั้นกลางในยุโรปตะวันออกยังไม่เติบโต ชนชั้นขุนนางชั้นผู้น้อยที่เสียประโยชน์จากระบบอนุรักษนิยม จึงเป็นกลุ่มคนที่พร้อมจะรับอุดมการณ์แนวหัวรุนแรงมากกว่า เช่น ขุนนาง (gentry) ในโปแลนด์และฮังการี เป็นต้น ดู Sperber, *The European Revolution 1848-1851*, pp. 85-87.

ฝรั่งเศส เยอรมัน อิตาลี และ สเปน) ชั้นชั้นที่มักเป็นตัวการก่อความไม่สงบประกอบด้วย ผู้ที่มีฐานะมั่งคั่งอาศัยอยู่ในเมืองหลวง คนเหล่านี้ล้วนมีเงินเฉยต่อระเบียบสังคมและเห็นแก่ผลประโยชน์ของตนฝ่ายเดียว ไม่ว่าจะเป็นข้าราชการของรัฐ นักวิชาการ นักกฎหมาย และบุคคลที่มีหน้าที่ดูแลการศึกษาของรัฐ ความชั่วร้ายที่อยู่ในวิญญูณของคนเหล่านี้คือ ความอวดคิทะนงตน (presumption)⁶⁰

โอบอยล์ (O'Boyle) ได้ศึกษาชนชั้นกลาง (middle class) ที่เป็นพลังหลักของขบวนการเสรีนิยมว่าอาจจำแนกได้เป็น 3 กลุ่ม อาชีพหลักได้แก่ นักธุรกิจ (business and financial class) นักวิชาชีพ (professional class) เช่น แพทย์ นักกฎหมาย และข้าราชการหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐ ซึ่งแม้จะมีผลประโยชน์ไม่ตรงกันนักแต่คนเหล่านี้ก็บูชาค่านิยมเดียวกันคือ ความเสมอภาค (egalitarianism) ที่ไม่มีการใช้อิทธิทธิ ระบบความสามารถ (meritism) และการเรียกร้องสภาพตัวแทน⁶¹ คอลลินส์ (Collins) สรุปว่าสิ่งที่นายทหารหัวก้าวหน้าของสเปนที่ทำการเรียกร้องรัฐธรรมนูญค.ศ. 1812 เช่น พันเอกเรโอโก นักวิชาการประวัติศาสตร์อย่างกิโซต์และนักศึกษาเยอรมันในสมาคมภราดรภาพต่างยึดถือร่วมกันได้แก่ “ความเชื่อมั่นว่าสถาบันเสรี (free institutions) จะนำมาซึ่งความก้าวหน้า ทั้งในทางวัตถุและจิตวิญญูณ ความก้าวหน้าในทุกด้านดังกล่าวจะนำไปสู่สังคมที่สมบูรณ์แบบที่สมาชิกทุกชนชั้น ทุกเชื้อชาติจะสามารถได้รับประโยชน์ร่วมกันได้”⁶² นักเสรีนิยมในศตวรรษที่ 19 จึงมิใช่ชนชั้นหรือชนชั้นใดชนชั้นหนึ่ง แต่คนกลุ่มนี้มีแผน (programme) ในทางปฏิบัติที่ชัดเจน ซึ่งสามารถสรุปโดยสังเขปว่าประกอบด้วย การมีรัฐสภาจากการเลือกตั้งเสรี คณะรัฐมนตรีที่มีความรับผิดชอบต่อรัฐสภา สถาบันยุติธรรมที่มีอิสระจากรัฐ การยึดหลักของการปกครองโดยกฎหมายที่ประกันเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นและการนับถือศาสนา การปกป้องบุคคลจากการถูกจับกุมโดยอำนาจรัฐ (arbitrary arrest) เสรีภาพในการเข้าทำงานและก้าวหน้าทางการงานด้วยความสามารถ สิทธิเสรีภาพในการสะสมและเก็บรักษาทรัพย์สินอย่างปลอดภัย ทั้งหมดคือหัวใจของข้อเรียกร้องที่ฝ่ายเสรีนิยมที่เชื่อว่าจะนำพาไปสู่สังคมในอุดมคติ

4.2.1.3 รูปแบบการแสดงออกของพลังเสรีนิยม เราจะพบว่าในยุคที่พลังอนุรักษ์นิยมได้กลับมาเรืองอำนาจอีกครั้งเป็นยุคที่เหมาะสมแก่การเจริญเติบโตของพลังเสรีนิยมที่สุด ในช่วง ค.ศ. 1815-1848 จะได้เห็นการแสดงออก (expression) ของพลังเสรีนิยมที่ท้าทายระบบกษัตริย์นิยมในรูปแบบต่างๆ มากมาย แต่ที่สำคัญโดดเด่นที่สุดได้แก่ ขบวนการเรียกร้องรัฐธรรมนูญ (constitutionalism) เมตเตอร์นิกเคอราฟิงว่า “ในอดีตทุกยุคทุกสมัยเราจะเห็นการออกมาเรียกร้อง

⁶⁰ อ้างถึงใน Alan Mitchell and Jurgen Kocha, eds., *Bourgeois Society in Nineteenth Century Europe* (Oxford: Providence, 1993), p. 106.

⁶¹ Leonore O'Boyle, “The Middle Class in Western Europe 1815-1848,” *American Historical Review* 32, No. 2 (1966): 655-680.

⁶² Collins, *Liberalism in the Nineteenth Century*, p. 39.

ของมวลชน “รัฐธรรมนูญ” เป็นเสียงเรียกร้องเดียวในยุโรปตั้งแต่ค.ศ. 1815”⁶³ รัฐธรรมนูญจึงถือเป็นความต้องการสูงสุดของฝ่ายเสรีนิยมก็ว่าได้ โดยรัฐธรรมนูญนอกจากจะเป็นเครื่องกำหนดความสัมพันธ์ระหว่างผู้ปกครองกับผู้ปกครองแล้ว ยังกำหนดกรอบกติกาและกระบวนการทางการเมือง ประกันสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานของพลเมืองจากการใช้อำนาจในทางที่ผิดของรัฐอีกด้วย ฝ่ายเสรีนิยมเชื่อว่าสถาบันตัวแทนหรือรัฐสภาควรขึ้นมาเป็นสถาบันหลักที่กุมอำนาจทางการเมืองแทนสถาบันกษัตริย์หรืออย่างน้อยก็ทำหน้าที่ถ่วงดุลย์อำนาจแบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์

ในประเทศที่ยังไม่มีรัฐธรรมนูญ ขบวนการต่อสู้เรียกร้องรัฐธรรมนูญเกิดขึ้นหลายรูปแบบ อาทิ เกิดจากความสนใจยินยอมของฝ่ายกษัตริย์หรือเจ้าผู้ครองแคว้นในเยอรมันตะวันตกและทางใต้ ที่เห็นความจำเป็นในการประนีประนอมกับพลังของการปฏิวัติฝรั่งเศส ได้มอบรัฐธรรมนูญให้แก่ประชาชนโดยอ้างว่ามาตรา 13 ของรัฐธรรมนูญสมาพันธรัฐได้กำหนดเอาไว้ ในประเทศที่ชนชั้นกลางมีอยู่จำกัด การเรียกร้องรัฐธรรมนูญส่วนใหญ่จึงเกิดจากความริเริ่มของเจ้าหน้าที่ข้าราชการของรัฐ โดยเฉพาะกลุ่มทหารหัวก้าวหน้าในกองทัพ การปฏิวัติยึดอำนาจของคณะทหารในสเปน ค.ศ. 1820 การยึดอำนาจในเนเปิลส์ในปีเดียวกัน และการทำรัฐประหารในปีเดอมองต์ ค.ศ. 1821 ที่เรียกร้องรัฐธรรมนูญตามแบบรัฐธรรมนูญ ค.ศ. 1812 ของสเปน และขบวนการกบฏเดือนธันวาคม ค.ศ. 1825 (The Decembrist Movement) ในรัสเซีย⁶⁴ ล้วนเป็นความพยายามของคณะทหารรุ่นใหม่ที่ได้รับอิทธิพลจากแนวคิดเสรีนิยมของฝั่งตะวันตกและเป็นข้าราชการที่ไม่พอใจระบบอนุรักษนิยมขณะนั้นทั้งสิ้น

ในยุคที่กลไกการควบคุมกฎระเบียบของฝ่ายอนุรักษนิยมในยุโรปยังเข้มแข็ง การจัดตั้งองค์กรหรือการรวมกลุ่มทางการเมืองเป็นสิ่งที่กระทำได้ลำบากเนื่องจากต้องขออนุญาตจากทางการก่อน การจัดตั้งพรรคการเมืองอย่างเป็นทางการเป็นสิ่งต้องห้ามในต้นศตวรรษที่ 19 ทำให้ฝ่ายเสรีนิยมจำเป็นต้องหาวิธีปลุกกระดมทางการเมืองและขยายการมีส่วนร่วมทางการเมืองไปสู่มวลชน

⁶³ อ้างถึงใน Alan Sked, “Metternich’s Enemies or the Threat from Below,” in *Europe’s Balance of Power*, ed. A. Sked, p. 181.

⁶⁴ เกิดขึ้นจากความพยายามก่อการรัฐประหารของคณะทหารรุ่นใหม่หัวก้าวหน้า ที่ได้เคยสัมผัสกับแนวคิดเสรีนิยมของตะวันตกและไม่พอใจต่อนโยบายของรัฐบาล โดยเฉพาะการจัดตั้งนิคมทหาร (military colony) ของเคานท์ อรัคเชฟ (Arakcheyev) ที่ได้สร้างความเดือดร้อนให้กับชาวรัสเซียจำนวนมาก การกบฏเริ่มขึ้นหลังจากการสิ้นพระชนม์อย่างกระทันหันของซาร์อเล็กซานเดอร์ ในเดือนธันวาคม ค.ศ. 1825 และเกิดปัญหาการสืบราชสมบัติระหว่างพระอนุชาทั้งสองคือแกรนด์ดยุกนิโคลัสและแกรนด์ดยุกคอนสแตนติน (Constantine) กลุ่มทหารหนุ่มได้สนับสนุนเจ้าชายคอนสแตนตินผู้นิยมลัทธิเสรีนิยมที่มีสิทธิในราชย์บัลลังก์ของรัสเซียมากกว่าเจ้าชายนิโคลัส ความพยายามเปลี่ยนแปลงการปกครองในวันที่ 30 ธันวาคม ที่จตุรัสซึเนต ต้องจบลงด้วยความพ่ายแพ้ของกลุ่มกบฏ จำนวนเกือบ 600 คน ต้องถูกประหารชีวิต และส่งไปใช้แรงงานหนักในไซบีเรีย ดู David Saunderson, *Russia in the of Reaction and Reform 1801-1881* (London: Longman, 1992), pp. 55-57.

งานเลี้ยงฉลองและงานเทศกาล (festival and celebration) จึงเป็นทางออกที่ไม่ผิดกฎหมายในการแสดงความไม่พอใจต่อรัฐบาลอนุรักษ์นิยมได้ การจัดงานเลี้ยง (banquet) เป็นวิธีที่ได้ผลมากในการรวบรวมกลุ่มคนที่ไม่พอใจระบบอนุรักษ์นิยมให้สามารถชุมนุมกันได้โดยไม่ผิดกฎหมาย ในงานเลี้ยงนอกจากจะเป็นการดื่มกินกันตามปกติแล้ว ยังมีการแสดงปราศรัยโจมตีรัฐบาลอนุรักษ์นิยมและปลุกระดมมวลชน ซึ่งถือเป็นจุดประสงค์หลักของผู้จัดงาน การใช้งานเลี้ยงเป็นเวทีแสดงพลังทางการเมืองนั้นเป็นที่นิยมมากในฝรั่งเศสช่วงปลายรัชสมัยพระเจ้าหลุยส์ ฟิลิปป์ รวมทั้งในฮังการีในช่วงค.ศ. 1846-47 ซึ่งทั้งกิโซต์และลาโยส โคซุช (Lajos Kossuth) ต่างเรียนรู้ที่จะใช้ประโยชน์ทางการเมืองจากการจัดงานเลี้ยงเป็นอย่างดี⁶⁵

นอกจากงานเลี้ยงแล้ว งานเทศกาล (festival) สามารถรวบรวมผู้คนที่มีแนวคิดทางการเมืองคล้ายกันมาร่วมชุมนุมกันได้มากกว่างานเลี้ยงอีกด้วย หากไม่นับรวมเทศกาลวาร์ดบวร์คใน ค.ศ. 1817 และ เทศกาลฮามบวร์ค ใน ค.ศ. 1832 ในเยอรมันที่เป็นที่รู้จักกันคืออยู่แล้ว งานชุมนุมของชาวคาทอลิกที่เรียกว่า *"Allgemeines Deutschers Sangerfest"* ที่จัดในเมืองลูเบ็ค (Lubeck) ค.ศ. 1847 ถือเป็นการประชุมครั้งใหญ่ของผู้สนับสนุนแนวคิดเสรีนิยมในเยอรมันที่มีความสำคัญไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าสองเทศกาลแรก⁶⁶ การรวมตัวของผู้สนับสนุนแนวคิดเสรีนิยมในยุโรปตะวันออก ยังมีอีกมากมายหลายรูปแบบเช่น สมาคม (society) ที่ทำกิจกรรมประเภทหนึ่งบังหน้าแต่ไว้แฝงวัตถุประสงค์ทางการเมืองในการจัดตั้งเช่น สมาคมกายบริหาร (Gymnastic) ของคุณพ่อยาห์น (Vater Jahn) หรือสมาคมแม่นธนู (Sharpshooter) ที่เป็นที่รวมพลของนักเสรีนิยมรุ่นใหม่ในเยอรมัน⁶⁷ รวมทั้งสโมสรที่ไม่เป็นทางการ (informal club) ที่สามารถได้พบตามโรงเตี๊ยมทั่วไปในยุโรป อาทิเช่น *Cafe Dalfax* ในฮังการี หรือ *Romberg Coffee House* ในเมืองโคโลญจน์ ซึ่งเป็นสถานที่ที่เปิดโอกาสให้ผู้ที่มีความคิดทางการเมืองตรงกันได้มาพบปะแลกเปลี่ยนความเห็นทางการเมืองได้ ในยุคที่รัฐอนุรักษ์นิยมมีมาตรการควบคุมและป้องกันการจัดตั้งองค์กรทางการเมืองอย่างเข้มงวด

เครื่องมือทางการเมืองที่สำคัญที่ฝ่ายเสรีนิยมมักใช้บั่นทอนความนิยมของระบบอนุรักษ์นิยมได้แก่ สื่อมวลชนในยุคนั้นสื่อหลักได้แก่ หนังสือพิมพ์ (press) และนิตยสาร (periodic journal) ซึ่งนอกจากฝ่ายเสรีนิยมจะใช้ถ่ายทอดส่งผ่านความคิดทางการเมืองของตนไปสู่มวลชนแล้ว ยังใช้เป็นกระบอกเสียงโจมตีรัฐบาลอนุรักษ์นิยมได้อีกด้วย ในยุโรปตะวันตกซึ่งบรรยากาศทางการเมืองมีเสรีภาพมากกว่า ประกอบกับการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีการพิมพ์ที่ได้พลังจากไอน้ำและการคิดค้นโทรเลขและรถไฟในช่วง ค.ศ. 1830-40 ทำให้หนังสือพิมพ์ได้รับการตีพิมพ์และวางจำหน่ายอย่างแพร่หลายทั่วไป ในอังกฤษซึ่งเป็นประเทศที่ไม่มีระบบการควบคุมตรวจ (censorship) ถึง

⁶⁵ Sperber, *The European Revolution 1814 -51*, pp. 90-93.

⁶⁶ Sheehan, *German Liberalism in the Nineteenth Century*, p. 57.

⁶⁷ Gildea, *Barricades and Borders: Europe 1800-1914*, p. 85.

พิมพ์ หนังสือพิมพ์ *The Times* สามารถตีพิมพ์ได้ถึง 1 หมื่น 2 พันฉบับต่อสัปดาห์ใน ค.ศ. 1815 และเพิ่มขึ้นเป็น 2 หมื่น 5 พันฉบับใน ค.ศ. 1821⁶⁸ แม้จะมีกฎหมายควบคุมสิ่งพิมพ์ดำรงอยู่โดยเฉพาะในช่วงทศวรรษที่ 1820 แต่ในฝรั่งเศสธุรกิจหนังสือพิมพ์นับว่าเฟื่องฟูที่สุดในยุโรป หนังสือพิมพ์ *Journal des Debats* มียอดวางจำหน่าย 2 หมื่น 3 พันฉบับต่อสัปดาห์ *La Presse* มียอดวางจำหน่าย 27,000 ฉบับ ในขณะที่หนังสือพิมพ์ฉบับยักษ์ใหญ่อย่าง *La Siecle* มียอดวางจำหน่ายสูงสุดในยุโรปถึง 32,000 ฉบับต่อสัปดาห์⁶⁹ ตัวเลขเฉลี่ยของการวางจำหน่ายหนังสือพิมพ์ในฝรั่งเศสใน ค.ศ. 1830 อยู่ที่ประมาณ 6 หมื่นฉบับและการเพิ่มขึ้นของการวางจำหน่ายหนังสือพิมพ์ในกรุงปารีสเพิ่มขึ้นจาก 73,000 ฉบับใน ค.ศ. 1836 เป็น 148,000 ฉบับใน ค.ศ. 1845⁷⁰ จึงไม่น่าแปลกใจหากแนวคิดเสรีนิยมจะแพร่กระจายและเติบโตอย่างรวดเร็วในฝรั่งเศสในยุคที่ฝ่ายอนุรักษนิยมครองอำนาจ

สำหรับยุโรปตะวันออกภาพของหนังสือพิมพ์มิได้สดใสเช่นในตะวันตก เนื่องจากปัญหาสองประการได้แก่ ระบบการควบคุมตรวจตรา (censorship) ที่เข้มงวดและบทลงโทษที่รุนแรง โดยเฉพาะในออสเตรียและรัสเซีย และอีกประการคือระดับของการรู้หนังสือที่อยู่ในระดับต่ำในยุโรปตะวันออก ทำให้สิ่งพิมพ์มิได้เป็นเครื่องมือทางการเมืองของฝ่ายเสรีนิยมที่ได้ผลเท่าที่ควร พลั้งของหนังสือพิมพ์ในการบ่อนทำลายระบบอนุรักษนิยมนั้น มีตั้งแต่ ขบวนการ “อิตาลีหนุ่ม” (Young Italy) ของมาซซินี ที่ลักลอบตีพิมพ์และแจกจ่ายใช้หนังสือพิมพ์เป็นอาวุธโจมตีออสเตรียอย่างรุนแรงใน ค.ศ. 1832⁷¹ รัฐบาลซาวด์ของพระเจ้าชาร์ลส์ ที่ 10 มีอันต้องสูญเสียอำนาจใน ค.ศ. 1830 จากการปฏิวัติเริ่มต้นด้วยการชุมนุมประท้วง ที่นำโดยบรรดานักหนังสือพิมพ์ในกรุงปารีสที่โกรธแค้นที่ถูกลักขุมสิทธิการ นอกจากนี้ นักการเมืองฝ่ายเสรีนิยมคนสำคัญในศตวรรษที่ 19 หลายท่านก็เริ่มต้นชีวิตทางการเมืองด้วยการเป็นนักหนังสือพิมพ์ (journalist) ที่ใช้ปากกาเป็นอาวุธเขียนโจมตีระบบอนุรักษนิยมอย่างรุนแรง เช่น อดอล์ฟ ดีแอร์ (หนังสือพิมพ์ *La National*) คามิลโล คาวัวร์ (หนังสือพิมพ์ *Il Risorgimento*) แฟร์กูส โอคอนเนอร์ (หนังสือพิมพ์ *Northern Star*) เลอดรู-โรแลง (หนังสือพิมพ์ *La Reforme*) และ โคซุช (หนังสือพิมพ์ *Pesti Hirlap*)⁷²

⁶⁸ Sked, “Metternich’s Enemies or the Threat from Below,” in *Europe’s Balance of Power*, ed. A. Sked, p. 185.

⁶⁹ M. S. Anderson, *The Ascendancy of Europe*, p. 113.

⁷⁰ Sperber, *Revolutionary Europe 1750-1850*, p. 221.

⁷¹ หนังสือพิมพ์ของขบวนการอิตาลีหนุ่มดังกล่าว ได้ลักลอบขนลงเรือบรรทุกเสื้อผ้าจากเมืองเจนัวไปยังเมืองเวนิส ดู Cowie and Wolfson, *Years of Nationalism*, p. 174.

⁷² โคซุชถูกทางการออสเตรียจับกุมและจำคุกใน ค.ศ. 1837 ในฐานะเป็นบรรณาธิการของหนังสือพิมพ์ *Pesti Hirlap* ที่โจมตีรัฐบาลออสเตรียอย่างรุนแรง ดู A. J. P. Taylor, *Revolutions and Revolutionaries* (London: Hamish Hamilton, 1980), p. 49.

ความชอบธรรมของกษัตริย์ถูกท้าทายอย่างไม่เคยเป็นมาก่อนจากสถาบันที่กลายเป็นภัยอันตรายใหม่ในศตวรรษที่ 19 มหาวิทยาลัยเป็นศูนย์กลางชนชั้นปัญญาชนทั้งนักศึกษาและนักวิชาการ สเกด (Sked) กล่าวว่า “มหาวิทยาลัยจะมีความสำคัญและมีบทบาททางการเมืองสูงในสังคมที่มีภาวะทางการเมืองที่ไม่คึกคัก” (no active political life)⁷³ โดยเฉพาะในเยอรมันขบวนการนักศึกษาได้เติบโตเฟื่องฟูที่สุดในยุโรปตะวันออก มหาวิทยาลัยนอกจากจะเป็นศูนย์กลางของสรรพวิทยาและแนวคิดทางการเมืองแบบเสรีนิยมของตะวันตก ยังเป็นที่รวมของคนรุ่นใหม่ที่มีแนวโน้มที่จะต้อนรับลัทธิเสรีนิยมทั้งแบบสายกลางและหัวรุนแรงอยู่แล้ว มหาวิทยาลัยจึงเป็นภัยคุกคามที่ฝ่ายอนุรักษนิยมมองข้ามไม่ได้ เมตเตอร์นิกเคยกล่าวกับพระเจ้าฟรานซ์ว่า “ชนชั้นที่จะมาเป็นข้าราชการของรัฐออสเตรียในอนาคต ทั้งบรรดาคณาจารย์และปัญญาชนผู้มีการศึกษา ได้มารวมกันอยู่ที่มหาวิทยาลัยในเยอรมันและสวitzerแลนด์แล้วสำหรับการปฏิวัติ”⁷⁴

นักสังเกตการณ์ชาวอังกฤษท่านหนึ่งได้ให้ทัศนะใน ค.ศ. 1843 ว่า “บัลลังก์ทั้งหลายในเยอรมันกำลังถูกสั่นคลอนโดยมหาวิทยาลัย สถาบันการศึกษาเหล่านี้ซึ่งมีผลประโยชน์และอิทธิพลที่ไม่ขึ้นกับรัฐบาลถือเป็นพลังทางการเมืองที่ยิ่งใหญ่ในเยอรมัน และในท้ายที่สุดจะมีชัยเหนือสถาบันอนุรักษนิยมในขณะนั้น”⁷⁵ สำหรับเมตเตอร์นิกกล่าวข้างต้นไม่ถือว่าเป็นการกล่าวเกินจริง ขบวนการนักศึกษาในเยอรมันโดยเฉพาะขบวนการภราดรภาพ (Burschenschaft) ของนักศึกษาในเยอรมันถือเป็นศัตรูตัวฉกาจของเมตเตอร์นิก ซึ่งได้ท้าทายอำนาจของระบบกษัตริย์จนต้องถูกยุบเลิกใน ค.ศ. 1819 แม้ตัวเมตเตอร์นิกเองจะเห็นว่านักศึกษาเป็นเพียงแค่อุปถัมภ์และนักวิชาการในมหาวิทยาลัยไม่น่าจะเป็นนักวางแผนก่อการ (conspirator) ที่คิดได้ รวมทั้งสมาคมภราดรภาพเป็นเพียงแค่ “การแสดงละครหุ่น” (puppet show) แต่เขาก็ไม่กล้าประมาทขบวนการนักศึกษา เขากล่าวว่า “แม้ว่าข้าพเจ้าจะไม่เคยกล่าวว่าการปฏิวัติจะมาจากมหาวิทยาลัย แต่ข้าพเจ้าแน่ใจอย่างหนึ่งว่าเชื้อของการปฏิวัติที่ได้รับการบ่มเพาะที่มหาวิทยาลัย จะต้องแพร่กระจายไปทั่วหากไม่ได้รับการควบคุม”⁷⁶ ซึ่งเมตเตอร์นิกจะต้องพบว่าทฤษฎีของเขาไม่ผิด เนื่องจากการปฏิวัติครั้งแรกที่เกิดขึ้นกรุงเวียนนาในเดือนมีนาคม ค.ศ. 1848 ก็เป็นการเปลี่ยนแปลงที่มีขบวนการนักศึกษาเป็นหัวหอก

เก็นตซ์กล่าวโทษมหาวิทยาลัยในทำนองเดียวกันว่า “แทนที่คณาจารย์จะสอนให้คนรุ่นใหม่รู้จักหน้าที่ของพลเมืองที่ดีต่อบ้านเมือง กลับให้การศึกษาและความรู้ในแนวสากลที่ไม่เหมาะสม

⁷³ Sked, “Metternich's Eremies” *Europe's Balance of Power*, ed. A. Sked, p. 176.

⁷⁴ เมตเตอร์นิกเชื่อว่าความพยายามก่อตั้งมหาวิทยาลัยในกรุงลอนดอนใน ค.ศ. 1828 จะนำการปฏิวัติมาสู่อังกฤษในอนาคต ดู C. A. Macartney, “The Austrian Monarchy 1792–1847,” in *The New Cambridge Modern History Vol. IX: War and Peace in an Age of Upheaval*, p. 408.

⁷⁵ อ้างถึงใน Hayes, *A Political and Cultural History of Modern Europe*, Vol. I, p. 653.

⁷⁶ ใน ค.ศ. 1834 ในมหาวิทยาลัยเกิสเซิน (Geissen) ได้มีการจัดตั้งสมาคม “Society for the Right of Man” ซึ่งมีสมาชิกถึงราว 4 หมื่นคน ดู Breunig, *The Age of Revolution and Reaction*, pp. 135-137.

ซึ่งเป็นการล้างสมองให้นักศึกษาจมอยู่กับความเพ้อฝันและสอนให้ไม่เคารพและต่อต้านระเบียบขณะนั้น”⁷⁷ มิใช่เพียงนักศึกษาเท่านั้นบรรดาคณาจารย์เองก็มีบทบาททางการเมืองไม่น้อยหน้ากว่ากัน ในค.ศ. 1837 คณาจารย์จำนวน 7 คนของมหาวิทยาลัย กือตติงเงิน (Göttingen) นำโดยศาสตราจารย์ ดาห์ลมันน์ (Dahlmann) ได้กลายเป็นวีรบุรุษในสายตานิคมในเยอรมัน นักวิชาการกลุ่มนี้ถูกปลดจากการสอนในมหาวิทยาลัย หลังจากได้ประกาศต่อต้านกษัตริย์แอร์นส์ เอากุสต์ (Ernst August) แห่งฮันโนเวอร์ที่ได้ทรงยกเลิกรัฐธรรมนูญเสรีนิยมที่เริ่มใช้มาตั้งแต่ค.ศ. 1833⁷⁸ นอกจากนี้ในเยอรมันขบวนการนักศึกษาในส่วนอื่นของภาคพื้นทวีปยุโรป ก็มีบทบาททางการเมืองเช่นกัน การปราบปรามการชุมนุมประท้วงของนักศึกษามหาวิทยาลัยปาเวีย (Pavia) ปาดัว (Padua) และตูริน (Turin) ในอาณาจักรปีเอมอนต์ในต้นปีค.ศ. 1821 ได้นำไปสู่การยึดอำนาจโดยคณะทหารหัวก้าวหน้าในเดือนสิงหาคม⁷⁹ ซึ่งท้ายที่สุดเราจะพบว่าพลังของนักศึกษาซึ่งเป็นคนรุ่นใหม่ไฟแรงนั้นมักจบลงด้วยความล้มเหลว เนื่องจากขาดประสบการณ์และไม่มีแผนทางการเมืองที่ชัดเจน

การแสดงออกของพลังเสรีนิยมรูปแบบสุดท้ายที่ฝ่ายอนุรักษนิยมถือว่าเป็นภัยคุกคามที่อันตรายที่สุดได้แก่ สมาคมลับ (secret societies) สมาคมลับถือกำเนิดขึ้นเมื่อการดำเนินการทางการเมืองไม่สามารถทำอย่างถูกกฎหมายได้จึงต้องถูกบังคับให้ทำกิจกรรมใต้ดิน สมาชิกของสมาคมลับส่วนใหญ่ประกอบด้วย นักวางแผนก่อการ (conspirator) ซึ่งมาจากผู้ที่ไม่พอใจระบบอนุรักษนิยมในขณะนั้น ได้แก่ ชนชั้นวิชาชีพ ขุนนางระดับล่าง นักศึกษา นักหนังสือพิมพ์ ข้าราชการของรัฐรุ่นใหม่หรือข้าราชการที่เคยรับใช้จนไปเลี่ยน วิธีการต่อสู้กับรัฐบาลในระบบเก่ามีหลากหลายตั้งแต่การวางแผน (plot and conspiracy) ในการก่อการความไม่สงบ ยุบปลุกระดมให้มวลชนลุกฮือขึ้นต่อต้านรัฐบาล การจารกรรม (spy) การก่อวินาศกรรม (sabotage) จนถึงการลอบสังหาร (assassination) ผู้นำอนุรักษนิยม ขบวนการลับที่ถือว่าเป็นหนามยอกอกของเมตเตอร์นิคมากที่สุดคือ “สมาคมคนเผาถ่าน” (Il Carbonari) ซึ่งแรกเริ่มตั้งขึ้นเพื่อขับไล่มูราต้ออกจากอาณาจักรเนเปิลส์ และต่อมาได้กลายเป็นปรปักษ์หลักของระบบอนุรักษนิยมในอิตาลีหลังค.ศ. 1815 ผลงานสำคัญของคาร์บอนารีได้แก่ การปฏิวัติในเนเปิลส์ ค.ศ. 1820 และในปีเอมอนต์ ค.ศ. 1821 สมาชิกของสมาคมคนเผาถ่านซึ่งมีสมาชิกในค.ศ. 1823 จำนวนราว 6 แสนคนทั่วยุโรปนี้ จะแยกกระจายกันไปปฏิบัติหน้าที่ในประเทศต่างๆ ในยุโรป เช่น สืบหาข่าวกรอง จารกรรมข้อมูลลับ หรือเสาะหาแหล่ง

⁷⁷ Friedrich von Gentz, “Introduction to the Carlbud Measures (1819),” in *Europe in the Nineteenth Century: Readings in Intellectual and Social History*, Vol. I, eds. Anderson Pincett and Ziegler, p. 81.

⁷⁸ E. J. Passant, *A Short History of Germany 1815-1945* (Cambridge: Cambridge University Press, 1962), p. 53.

⁷⁹ เช่นเดียวกันใน ค.ศ. 1831 มหาวิทยาลัยหลายแห่งในโมเดนาและเจนัวถูกสั่งปิด เนื่องจากมีความเห็นทางการเมืองที่เป็นศัตรูกับรัฐ ดู M. S. Anderson, *The Ascendancy of Europe*, p. 76.

เงินทุนสนับสนุน⁸⁰ นอกจากการโบนารีแล้วสมาคมลับได้ผุดขึ้นทั่วทั้งยุโรปโดยเฉพาะในช่วงทศวรรษ 1820 ที่ถือเป็นยุคทองของสมาคมลับ สมาชิกของสมาคมเหล่านี้ถือว่าสมาชิกของสมาคมอื่นเป็นพี่น้องที่มีภาระกิจผลประโยชน์ อุดมการณ์ และศัตรูร่วมกัน สมาคมลับในทุกประเทศในยุโรปมีพันธะที่จะต้องร่วมมือกัน โคนล้มระบอบอนุรักษนิยมที่กลับมาหลังสงครามโปเลียนให้ได้ สมาคม “ภราดรภาพประชาธิปไตย” (Fraternal Democrat) ที่ประกอบด้วยสมาชิกหลายเชื้อชาติได้แถลงคำประกาศในค.ศ. 1833 ว่า “พวกเราขอประณามความไม่เท่าเทียมอันเกิดจากอภิสิทธิ์ที่ติดตัวมาโดยชาติกำเนิดและการแบ่งแยก “วรรณะ ” ด้วยเหตุนี้เราจึงถือว่าบรรดากษัตริย์ ขุนนาง และชนชั้นนำที่ผูกขาดสิทธิพิเศษในการถือครองทรัพย์สินสมบัติเป็น “พวกซุบมือเปิบ” (usurpers) ที่ขาดความชอบธรรม รัฐบาลที่มาจากการเลือกตั้งและรับผิดชอบต่อประชาชนเท่านั้นที่เราถือว่าเป็นหัวใจของการเมืองในยุคนี้”⁸¹

แต่อย่างไรก็ดีการสรุปว่าสมาคมลับที่กระจายอยู่ในประเทศต่างๆ ในยุโรปขณะนั้นจะผนึกกำลังกันเป็นแนวร่วมระหว่างประเทศ (international front) โดยมีศูนย์กลางที่กรุงปารีส (Comite Directeur) ดังที่ผู้นำอนุรักษนิยมส่วนใหญ่ในยุโรปเชื่อว่ามีอยู่จริงนั้น อาจคลาดเคลื่อนจากความเป็นจริงพออยู่สมควร เนื่องจากฝ่ายตำรวจของรัฐบาลอนุรักษนิยมขณะนั้นไม่สามารถหาหลักฐานได้ว่ากระแสนการปฏิวัติที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องในยุโรปตั้งแต่ค.ศ. 1820 นั้นเป็นฝีมือของการวางแผนก่อการระดับข้ามชาติ (international conspiracy) แม้แต่เคานท์ เซดลนิตสกี (Sedlnitzky) ผู้บัญชาการตำรวจของออสเตรียเองยังเคยสารภาพกับเมตเตอร์นิคว่า เขาเองก็ไม่อาจทราบได้ว่าใครคือผู้อยู่เบื้องหลังการปฏิวัติทั้งหมดที่เกิดขึ้น⁸² ในความเป็นจริงนั้น ขบวนการสมาคมลับเป็นเพียงกลุ่มผู้ที่มีแนวคิดทางการเมืองที่หลากหลายมารวมตัวกันอย่างหลวมเท่านั้น สมาคมคนเผ่าถ่านนอกจากจะขาดเอกภาพแล้ว ยังมีการจัดตั้งที่ไม่ดี มีจุดประสงค์ที่ขัดแย้งกันเองภายในระหว่างสมาชิกสายกลางและสายหัวรุนแรงและมีแผนการ (programme) ที่ไม่ชัดเจน⁸³ ซึ่งจุดนี้เองทำให้การโบนารีต้องยุติบทบาทลงหลังจากความล้มเหลวในการก่อการในค.ศ. 1831 ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าปัญหาพื้นฐานของสมาคมมีลักษณะเป็นทางสองแพร่ง กล่าวคือสมาคมลับจะต้องมีสมาชิกจำนวนมากพอจึงจะมีพลังทางการเมือง แต่การมีสมาชิกมากเกินไปก็อาจทำให้กิจกรรมของสมาคมไม่เป็นความลับอีกต่อไป เพราะจะสามารถถูกจับตามองจากทางการได้ง่าย

⁸⁰ นอกจากการโบนารีแล้ว สมาคมลับที่สำคัญของอิตาลีได้แก่ อเด็ลฟี (Adelfi) ซึ่งมีบัวนารอตติ (Bourmarotti) นักเคลื่อนไหวทางสังคมหัวรุนแรงผู้มีชื่อเสียงเป็นผู้นำ ดู R. J. Rath, “The Cabonari: Their origins, initiation, rites and aims,” *American History Review* IXIX (1963-64): 356-65.

⁸¹ อ้างถึงใน Hobsbawn, *The Age of Revolution*, p. 134.

⁸² May, *The Age of Metternich*, p. 78.

⁸³ Hearder, *Italy in the Age of Risorgimento*, pp. 209- 218.

สิ่งที่จะทำให้เกิดทฤษฎีของผู้นำอนุรักษนิยมที่เชื่อว่าขบวนการปฏิวัตินั้นมีเครือข่ายสากลข้ามชาติจริงคือ การที่ปารีสได้กลายเป็นศูนย์กลางของผู้ลี้ภัยทางการเมือง (exile) ที่หลบหนีจากการปราบปรามมาจากบ้านเกิดของตน มาพำนักอาศัยอยู่ที่กรุงปารีสบ้าง กรุงลอนดอนบ้าง หรือ สวิตเซอร์แลนด์บ้าง โดยเฉพาะผู้ลี้ภัยการเมืองจำนวนมากส่วนใหญ่มาจาก โปแลนด์ อิตาลี และเยอรมัน⁸⁴ ในฝรั่งเศสเองก็มีขบวนการที่ดำเนินกิจกรรมทางการเมืองอย่างลับๆอยู่มากมายในช่วงค.ศ. 1815 ถึงค.ศ. 1848 สมาคมลับที่สำคัญได้แก่ “*Union de la Republique*” ของ ออกุสต์ บลองกี (Blanqui) กลุ่มมิตรแห่งความจริง (*Amis de la Verite*) สมาคมอัศวินแห่งเสรีภาพ (*Chavaliers de la Liberte*) กลุ่ม *Charbonnerie* ที่เลียนแบบสมาคมคนเผาถ่านของอิตาลี มีสมาชิกในค.ศ. 1822 จำนวนราว 40,000 ถึง 80,000 คน และ กลุ่ม “สวรรค์จะช่วยผู้ที่ช่วยตัวเอง” (*Aide-toi, le ciel t'aidera*) ซึ่งตั้งขึ้นใน ค.ศ. 1827 ภายใต้การนำของฟรังซัวส์ กีโซต์⁸⁵ ซึ่งขบวนการเหล่านี้จะมีบทบาทสำคัญในการโค่นล้มรัฐบาลอนุรักษนิยมในฝรั่งเศสในเดือนกรกฎาคม ค.ศ. 1830

4.2.2 พลังชาตินิยม (Nationalism)

หลังจากที่ได้พิจารณาถึงพลังเสรีนิยมไปแล้ว พลังชาตินิยมที่เปรียบเสมือนคู่แข่งของพลังเสรีนิยมที่จะต้องได้รับการกล่าวถึงไปพร้อมกันทุกครั้ง เป็นพลวัตทางการเมืองภายในที่สำคัญอีกพลวัตหนึ่งที่ท้าทายระบบอนุรักษนิยมที่ได้รับการฟื้นฟูที่กรุงเวียนนา เนื่องจากหลักการพื้นฐานของชาตินิยมคือ อำนาจอธิปไตยอยู่ในมือของประชาชาติ (nation) ซึ่งถือเป็นการท้าทายหลักสิทธิอันธรรมของกษัตริย์โดยตรง การประชุมที่กรุงเวียนนา ค.ศ. 1814-15 ในแง่หนึ่งนั้นจะพบว่าผู้นำที่เข้าร่วมประชุมได้หว่านเมล็ดพันธุ์ของปัญหาชาตินิยมที่จะเติบโตขึ้นมาบ่อนทำลายระบบอนุรักษนิยมที่พวกเขาได้วางเอาไว้เองในภายหลัง ข้อตกลงที่กรุงเวียนนาได้ทำให้นักชาตินิยมต้องผิหวางหลายประการ อาทิ รัฐเยอรมันน้อยใหญ่จำนวนมากมิได้รวมกันเป็นประเทศเดียวแต่กลับรวมกันอย่างหลวมในรูปแบบของสมาพันธรัฐเยอรมัน (Bund) ที่เป็นเพียงสภาหรือเป็นที่ประชุมของเจ้าผู้ปกครอง (league of princes) เท่านั้น กรณีของอิตาลีก็ไม่ต่างกัน แต่ที่เลวร้ายกว่าคือรัฐใหญ่ทั้งสองอย่างลอมบาร์ดีกับเวเนเซียต้องตกอยู่ภายใต้การปกครองโดยตรงของออสเตรีย และรัฐที่เหลือตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของออสเตรียทั้งคาบสมุทร โปแลนด์ซึ่งเคยเป็นรัฐเอกราช จนถึง ค.ศ.

⁸⁴ Hobsbawn, *The Age of Revolution*, p. 160.

⁸⁵ กลุ่ม “สวรรค์” นี้เอง ที่ช่วยให้ฝ่ายเสรีนิยมได้รับชัยชนะในการเลือกตั้งค.ศ. 1827 ในยุคที่ฝ่ายอนุรักษนิยมเรืองอำนาจในฝรั่งเศส โดยการให้ข้อมูลกับผู้มีสิทธิเลือกตั้งให้ตรวจสอบรายชื่อของตนว่าปรากฏอยู่ในบัญชีเลือกตั้ง และตรวจสอบกลไกการเลือกตั้งของเจ้าหน้าที่ของรัฐ ดู Pilbeam, “Revolutionary Movements in Western Europe 1814–30,” in *Themes in Modern European History 1789–1830*, ed. P. Pilbeam, pp. 308–312

1795 ต้องถูกแบ่งแยกดินแดนอีกครั้ง โดยดินแดนส่วนใหญ่ตกอยู่กับรัสเซีย แม้โปแลนด์จะมีอิสระในการปกครองตัวเอง แต่ก็มีสถานะไม่ต่างอะไรกับรัฐบริวารของรัสเซีย ในหมู่รัฐขนาดกลาง อดีตเนเธอร์แลนด์ของออสเตรีย (Austrian Netherland) หรือเบลเยียม ต้องเข้าอยู่ภายใต้การปกครองของฮอลแลนด์ ในขณะที่เวสต์ฟาเลียซึ่งเคยเป็นส่วนหนึ่งของเคาน์ตีต้องถูกผนวกเป็นส่วนหนึ่งของสวีเดน⁸⁶ ซึ่งในภาพรวมจะพบว่าการตกลงสันติภาพที่กรุงเวียนนานั้นอาจจะประสบความสำเร็จในด้านความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในการแบ่งปันดินแดนและสร้างแนวป้องกันควบคุมการรุกรานของฝรั่งเศส แต่ระเบียบดังกล่าวที่ต้องแลกกับอิสรภาพของบางชาติถือว่าการกระทำที่ “ผิดกาละ” (untimely) เป็นอย่างยิ่ง เนื่องจากเราจะได้พบต่อไปในภายหลังว่าในช่วงครึ่งแรกของศตวรรษที่ 19 ที่ถือว่าเป็นยุคของ “การก่อกำเนิดใหม่ของชาติ” (national reawakening) ระเบียบที่ได้รับการวางไว้ที่กรุงเวียนนานั้นจะเผชิญกับการท้าทายความชอบธรรมจากพลังชาตินิยมตลอดเวลา

4.2.2.1 แก่นของชาตินิยม ในทางทฤษฎีนั้น คำว่า “ชาติ” หรือ “ประชาชาติ” (nation) นั้นมีนักวิชาการหลายท่านได้ให้คำจำกัดความมากมาย สมิธ (Smith) เสนอว่า ชาติคือ “ชุมชนของมนุษย์ที่มีต้นกำเนิด (descent) ร่วมกัน มีดินแดนทางประวัติศาสตร์ ปรัมปราคติ(myth) ความทรงจำทางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ระบบเศรษฐกิจ และสิทธิและหน้าที่ทางกฎหมายสำหรับสมาชิกทุกคนร่วมกันไม่ว่าจะอาศัยอยู่ที่ใดก็ตาม”⁸⁷ เค็ลลาส (Kellas) ให้คำนิยาม “ชาติ” ในทำนองคล้ายกันว่าได้แก่ “กลุ่มคนที่รู้สึกว่าคุณเป็นชุมชนเดียวกัน มีความผูกพันกันด้วยสายใยของประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และบรรพบุรุษที่มีร่วมกัน ชาติมีองค์ประกอบที่มีทั้งลักษณะที่เป็น “รูปธรรม” เช่น ดินแดน ภาษา ศาสนา หรือ การสืบสายมาจากที่เดียวกัน และองค์ประกอบที่มีลักษณะเป็น “นามธรรม” (ทางจิตใจและความรู้สึกนึกคิด) ได้แก่ ความตระหนักรู้ (awareness) และความรักผูกพัน (affection) ในการเป็นสมาชิกส่วนหนึ่งของชาติของตน”⁸⁸ นักวิชาการบางท่านให้ความสำคัญกับความเป็นชาติในแง่ของ “ความรู้สึกนึกคิด” (subjectivity) มากกว่า โดยเฉพาะการเสนอว่า “ชาติ” เป็นชุมชนที่ดำรงอยู่ในความสำนึก (consciousness) ร่วมของคนกลุ่มหนึ่งว่าเป็นพวกเดียวกันด้วยลักษณะเฉพาะ (characteristic) ที่มีร่วมกันบางประการ และสามารถแยกแยะกลุ่มของตนเองออกจาก “คนนอก” ในกลุ่มอื่น โดยคนกลุ่มหนึ่งสามารถรู้สึกผูกพันกับพวกพ้องโดยไม่จำเป็นต้องมาอยู่รวมใกล้ชิดกันทางกายภาพหรือภูมิศาสตร์ก็ได้⁸⁹

⁸⁶ Hans Kohn, *Ideas of Nationalism* (Princeton: D. van nostrand, 1965), p. 41.

⁸⁷ Anthony D. Smith, *National Identity* (Las Vegas: University of Nevada Press, 1991), p. 14.

⁸⁸ J. G. Kellas, *The Politics of Nationalism and Ethnicity* (London: Macmillan, 1991), pp. 2-3 .

⁸⁹ Benedict Anderson, *Imagined Community: Reflections on the Origin and Spread of Nationalism*,

2nd ed. (London: Verso, 1991)

สำหรับคำว่า “ชาตินิยม” (nationalism) ฮาสส์ (Hass) ได้ให้คำนิยามว่า ได้แก่ “ความเชื่อที่คนกลุ่มหนึ่งยึดถือร่วมกันว่าพวกเขาควรจะประกอบกันขึ้นเป็นชาติ (nation) หรือได้ประกอบกันขึ้นเป็นชาติเรียบร้อยแล้ว ในแง่หนึ่งชาตินิยมจึงเป็นอุดมการณ์หรือลัทธิ (doctrine) ที่เกี่ยวกับความสมัคสมานทางสังคมซึ่งวางอยู่บนฐานของคุณลักษณะเฉพาะ (attribute) หรือสัญลักษณ์บางอย่างที่เป็นตัวแทนของความเป็นชาติ”⁹⁰ เมื่อคนกลุ่มหนึ่งรู้สึกว่ามีชะตากรรมร่วมกัน มาจากบรรพบุรุษเดียวกันและผูกพันกันก็ย่อมจะต้องการอาศัยอยู่ด้วยกันบนพื้นแผ่นดินของตนเองและปกครองกันเอง เกิลล์เนอร์ (Gellner) กล่าวว่า “ชาตินิยม คือหลักการในทางการเมืองที่เชื่อว่าหน่วยทางการเมือง (political unit) และหน่วยของชาติ (national unit) ควรจะซ้อนทับกันสนิทพอดี”⁹¹ จากความคิดดังกล่าว “รัฐชาติ” (nation-state) จึงเกิดขึ้นในฐานะหน่วยสูงสุดทางการเมืองในยุคสมัยใหม่ จากทั้งหมดจึงพอสรุปได้ว่าชาติและชาตินิยม ในแง่ของปัจเจกบุคคลเป็นเรื่องของอัตตลักษณ์ (identity) และความจงรักภักดี (loyalty) แต่ในแง่ของสังคมและการเมือง ชาตินิยมทำหน้าที่ร้อยรัดคนกลุ่มหนึ่งเข้าไว้ด้วยกันและมีลักษณะคล้ายอุดมการณ์ที่สามารถใช้ปลุกกระดมเพื่อวัตถุประสงค์ทางสังคมและการเมืองได้ ด้วยเหตุนี้อุดมการณ์ชาตินิยม (nationalist ideology) นักชาตินิยม (nationalist) และขบวนการชาตินิยม (nationalist movement) จึงได้ถือกำเนิดขึ้น⁹²

พลังชาตินิยมในยุโรป ในต้นศตวรรษที่ 19 นั้น มีจุดกำเนิดมาจากแหล่งเดียวกับพลังเสรีนิยมคือ การปฏิวัติฝรั่งเศสใน ค.ศ. 1789 ในมาตราที่ 3 ของคำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมืองระบุชัดเจนว่า “อำนาจอธิปไตยเป็นของชาติ มิใช่ของหมู่คณะหรือบุคคลใด ซึ่งไม่ว่าบุคคลใดก็ไม่สามารถใช้อำนาจที่ไม่ได้มาจากชาติโดยตรงได้”⁹³ อับเบ ซีเยส (Abbe Sieyes) ผู้แต่งหนังสือ “ใครคือฐานันดรที่สาม” (Quest-ce-que le Trieretats) ที่มีชื่อเสียงใน ค.ศ. 1789 เคยเขียนไว้ว่า “ชาตินั้นมีความสำคัญยิ่งเหนือสิ่งอื่นใด ชาติเป็นที่มาของทุกสรรพสิ่ง เจตนารมณ์ของชาติจึงถูกต้องเสมอ รูปแบบของการแสดงเจตนารมณ์ของชาติมิใช่เรื่องสำคัญ แต่สิ่งสำคัญกว่าก็คือชาติได้แสดงเจตนารมณ์จริง และเจตนารมณ์ดังกล่าวของชาติถือเป็นกฎหมายสูงสุด”⁹⁴ ฝรั่งเศสในฐานะประเทศแรกที่มีความเป็นรัฐชาติที่แท้จริงได้ถือกำเนิดขึ้นในยุโรปหลังการปฏิวัติ ค.ศ. 1789 พลังชาตินิยมนี้เองที่

⁹⁰ Ernst B. Hass, “What is Nationalism and Why Should We Study It ?,” International Organization 40, No. 3 (Summer 1986): 727 .

⁹¹ Ernest Gellner, Nations and Nationalism (Oxford: Blackwell, 1983), p. 18.

⁹² อุดมการณ์ชาตินิยมจึงมักมีแผนหรือวาระทางการเมือง (political programe) พ่วงติดมาด้วยโดยอัตโนมัติว่าชาติหรือคนกลุ่มหนึ่งควรจะมีการปกครองอย่างไร ดู Ernst Hass, “Nationalion: An Interantional Social Costruction,” Millenium: Journal of International Studies 22, No. 3 (1993): 505-45.

⁹³ เอี่ยม ฉายงาม, ประวัติศาสตร์ฝรั่งเศส ค.ศ. 1789-1848 (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิชย์, 2523), หน้า 29.

⁹⁴ อ้างถึงใน Alfred Cobban, Aspects of the French Revolution (Nervun: Paladin, 1968), pp. 23.

ทำให้ฝรั่งเศสสามารถขยายแสนยานุภาพได้อย่างเกรียงไกรในต้นศตวรรษที่ 19 กองทัพของนโปเลียน (Grande Army) ที่จัดว่าแทบจะไร้พ่ายนั้นมีความได้เปรียบชาติอื่นๆตรงที่ วางอยู่บนระบบกฎเกณฑ์ทหารแบบ “*levee en masse*” ที่สามารถใช้ประโยชน์จากอุดมการณ์ชาตินิยมที่ประเทศอื่นไม่มี ในการปลุกกระดมเพื่อตั้งพลั้งสนับสนุนภายในจากคนในชาติได้อย่างต่อเนื่อง กองทัพปฏิวัติของฝรั่งเศสนี้เองที่ประกาศว่า จะทำสงครามเพื่อปลดแอกชนกลุ่มน้อยชาวยุโรปจาก “ทรราชย์ต่างชาติ” โรสแครนซ์ (Rosecrance) กล่าวว่า “พลังชาตินิยมได้บ่อนทำลายระเบียบภายในประเทศของยุโรปเป็นครั้งแรก โดยกองทัพปฏิวัติของสาธารณรัฐฝรั่งเศสและจักรวรรดินโปเลียน มิได้โจมตีเพียงกองทัพของประเทศอนุรักษนิยมเท่านั้น แต่ยังเป็นการโจมตีโดยตรงที่โครงสร้างทางการเมืองภายในของประเทศเหล่านั้นด้วย”⁹⁵

ในขณะที่เดียวกันการขยายตัวของจักรวรรดิฝรั่งเศสได้กระตุ้นพลังชาตินิยมในยุโรปให้ตื่นขึ้น แม้ว่าการปกครองของนโปเลียนในช่วงแรกได้ให้โอกาสชนชาติที่ไม่เคยลิ้มรสการมีรัฐชาติของตนเองได้ปกครองตนเองเช่น อาณาจักรอิตาลีและอาณาจักรอิลลิเรียน (Illyrian Kingdom) ของชาวสลาฟได้ แต่เมื่อเวลาผ่านไปนโปเลียนได้กลายเป็น “ทรราชย์ต่างชาติ” เสียเอง “ศึกกู่เอกราช” (War of Liberation) ที่สมรภูมิลอปซิก ในค.ศ. 1813 เป็นผลผลิตจากความคับแค้นของชาวเยอรมันต่อการกดขี่ของฝรั่งเศส สงครามคาบสมุทรไอบีเรียในช่วง ค.ศ. 1808-1815 และการยกทัพบุกรัสเซียของฝรั่งเศสใน ค.ศ. 1812 เราได้เห็นชาวสเปนและชาวรัสเซียผู้รักชาติได้ลุกขึ้นมาต่อต้านนโปเลียนอย่างกล้าหาญ

แก่นหรือหัวใจของแนวคิดชาตินิยมนั้นได้แก่ เสรีภาพและอิสรภาพที่คนกลุ่มหนึ่งพึงมีในการกำหนดชะตากรรมของชาติ (national self-determination) ตนเอง เป้าหมายสูงสุดของนักต่อสู้เพื่อชาตินิยมได้แก่ เอกราช (independence) ของชาติ ซึ่งคนกลุ่มหนึ่งจะสามารถมีรัฐปกครองตนเอง มีดินแดนของตนเองและมีอำนาจอธิปไตย (sovereignty) ที่ชาติอื่นจะมาล่วงละเมิดมิได้หรืออย่างน้อยหากไม่สามารถมีเอกราชได้ ขบวนการชาตินิยมต้องการอิสระ (autonomy) ไม่ว่าจะทางด้านวัฒนธรรม ภาษา ศาสนา และการปกครองตนเองของชนกลุ่มน้อยในระดับหนึ่ง แมย์ยอล (Mayall) กล่าวว่า “แก่นของชาตินิยมตั้งอยู่บนโลกทัศน์ที่สำคัญอยู่ 2 ประการ ประการแรกคือการเชื่อว่าโลกของเราแบ่งออกได้เป็นหน่วยย่อยพื้นฐานคือ ชาติ และประการที่สอง ชาติเป็นพื้นฐานเดียวที่เหมาะสมที่สุดสำหรับรัฐอธิปไตยและเป็นแหล่งที่มาของอำนาจสูงสุดทางการเมือง”⁹⁶ ในขณะที่คอนเนอร์ (Connor) ให้ความเห็นในลักษณะคล้ายกันว่า “ชาตินิยมเป็นผลผลิตของการปฏิวัติฝรั่งเศสที่ได้ทำให้ชาวยุโรปเริ่มสำนึกว่า ชนชาติหนึ่งควรปกครองตนเองมากกว่าจะยินยอม

⁹⁵ Rosecrance, *Action and Reaction in World Politics*, p. 47.

⁹⁶ James Mayall, *Nationalism and International Society* (Cambridge: Cambridge University Press, 1990), p. 2.

ให้ชาวต่างชาติปกครอง”⁶⁷ จุดประสงค์หลักของกระบวนการชาตินิยมในต้นศตวรรษที่ 19 คือ การปลดปล่อยชาติของตนจากการปกครองของชาวต่างชาติ (alien yoke) การต่อสู้เพื่อ “แผ่นดินแม่” (Patrie) และการรวบรวมชาติที่แตกแยกให้เป็นหนึ่งเดียว แก่นของชาตินิยมอันได้แก่ความเชื่อว่าอำนาจจะต้องอยู่ในมือของประชาชนนั้นนับว่าขัดแย้งอย่างรุนแรงกับหลักความชอบธรรมของกษัตริย์ที่เชื่อว่าอำนาจจะต้องอยู่ในมือของกษัตริย์เท่านั้น เป็นเหตุให้รัฐอนุรักษนิยมที่ได้รับการฟื้นฟูในศตวรรษที่ 19 ไม่สามารถมีที่อยู่ให้กับพลังชาตินิยมได้ โดยเฉพาะจักรวรรดิฮับส์บูร์ก ที่เมตเตอร์นิคพยายามประคับประคองอย่างระมัดระวัง เนื่องด้วยความกลัวว่าหากพลังชาตินิยมได้รับโอกาสในการเติบโตอาจหมายถึงความอยู่รอดของออสเตรียที่เดียว

ในช่วงต้นศตวรรษที่ 19 อาจกล่าวได้ว่าพลังชาตินิยมและพลังเสรีนิยม มีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด เนื่องจากพลังทั้งสองเป็นบุตรที่มาจากมารดาเดียวกันคือการปฏิวัติฝรั่งเศส โดยแนวคิดเสรีนิยมมีหัวใจคือ การให้ความสำคัญกับเรื่องของสิทธิเสรีภาพและความเสมอภาคของประชาชนในสังคมโดยไม่คำนึงถึงความแตกต่างทางเชื้อชาติ ในขณะที่พลังชาตินิยมมีเป้าหมายหลักคือ เสรีภาพทางเชื้อชาติ และการปลดปล่อยชาติให้เป็นอิสระจากพันธนาการของต่างชาติ รวมทั้งเน้นความเสมอภาค (egalitarianism) ที่ทุกคนมีสิทธิในการเป็นสมาชิกของชาติเท่าเทียมกัน ไม่มีใครสามารถเป็นเจ้าของชาติได้มากกว่าใครและไม่มีใครสามารถกีดกันใครออกจากการเป็นสมาชิกของชาติได้ ที่สำคัญคือทั้งชาตินิยมและเสรีนิยมต่างปฏิเสธอำนาจของกษัตริย์และยึดมั่นในหลักอำนาจอธิปไตยที่อยู่ในมือประชาชน (popular sovereignty) การปฏิวัติฝรั่งเศสและและสาธารณรัฐฝรั่งเศสเป็นเครื่องยืนยันความสัมพันธ์ของชาตินิยมและเสรีนิยมชนิดที่แทบจะแยกกันไม่ออก⁶⁸

นักเสรีนิยมส่วนใหญ่จึงมักเป็นนักชาตินิยมไปในเวลาเดียวกัน เนื่องจากผู้นิยมแนวคิดเสรีนิยมต้องการให้คนชาติเดียวกันปกครองกันเอง โดยมีสถาบันตัวแทนเป็นกรอบที่ทำหน้าที่ใช้อำนาจเสียงส่วนใหญ่ของปวงชนในการปกครอง นักเสรีนิยมตัวอย่างอย่าง เบนจามิน จอห์น สจ๊วต มิลล์ จูเซปเป มาซซินี และคาวัลร์จึงเป็นผู้เชิดชูลัทธิชาตินิยมไปพร้อมกัน⁶⁹ ทัลมอน (Talmon) กล่าวว่า “การที่จะให้อิตาลีเป็นชาติเอกราชได้ต้องขจัดอำนาจของพระสันตะปาปา อำนาจของราชวงศ์ฮับส์บูร์ก อำนาจของเจ้าผู้ครองแคว้นต่างๆ และต่อต้านพันธมิตรศักดิ์สิทธิ์ (Holy Alliance)

⁶⁷ Walker Connor, “Ethno-nationalism in the First world: The Present in Historical Perspective” in *Ethnic Conflict in the Western World* Miltor, ed. J. Esman (Ithaca, NY: Cornell University Press, 1977), p. 25.

⁶⁸ Yael Tamir, “The Enigma of Nationalism,” *World Politics* 47 (April 1995), p. 424.

⁶⁹ เราจะพบว่าแผนการทางการเมือง (political prograne) ของฝ่ายเสรีนิยมฝ่ายกลาง เช่น คาวัลร์ หรือนักเสรีนิยมในสภาแฟรงค์เฟิร์ต ค.ศ. 1848 ที่ยังต้องการร่วมมือกับฝ่ายกษัตริย์ มีแนวทางที่แตกต่างกับแผนการของนักเสรีนิยมหัวรุนแรงอย่าง มาซซินีที่นิยมการปกครองแบบสาธารณรัฐ ดู Hans Kohn, *Prophets and People: Studies in Nineteenth Century Nationalism* (New York: The Macmillan, 1952), pp. 172-76.

ซึ่งหมายความว่านักชาตินิยมอิตาลีจะต้องเป็นนักเสรีนิยมไปโดยปริยาย⁷⁰ ถึงกระนั้นในทางกลับกัน นักชาตินิยมไม่จำเป็นต้องเป็นผู้นิยมแนวทางเสรีเสมอไป ตัวอย่างที่สำคัญได้แก่ เฟรเดอริค ลิสต์ (List) เจ้าของแนวคิดเศรษฐกิจชาตินิยมที่ต่อต้านระบบเสรีนิยม (Laissez-faire) และอดอล์ฟ ฮิตเลอร์ ผู้ประสบความสำเร็จในการดึงพลังชาตินิยมให้มาเป็นพันธมิตรกับระบอบเผด็จการนาซี⁷¹ แมทธิว แอนเดอร์สัน (Anderson) สรุปว่าพลังชาตินิยมนั้นจะว่าไปมีลักษณะที่เป็นกลาง (neutral) ที่สามารถเข้ากับฝ่ายขวาหรือฝ่ายเสรีนิยมก็ได้ พลังชาตินิยมในสเปนและรัสเซียเป็นเรื่องยืนยันของชาตินิยมที่มีลักษณะปิดและมีความอนุรักษ์นิยมสูง⁷²

อาจกล่าวได้ว่าแนวคิดทางชาตินิยมที่เป็นแรงบันดาลใจให้กับขบวนการชาตินิยมในช่วงต้นศตวรรษที่ 19 นั้น สามารถจำแนกออกได้เป็นสองสายคือ สาย “ชาตินิยมวัฒนธรรม” (cultural nationalism) และสาย “ชาตินิยมการเมือง” (political nationalism) เฮอร์เดอร์ (Herder) และ ฟิคเต (Fichte) ถือเป็นนักคิดคนสำคัญในแนวหน้าของสายชาตินิยมวัฒนธรรม ปราชญ์ชาวเยอรมันทั้งสองเป็นผู้ที่ให้ความสำคัญกับวัฒนธรรมและวิถีชีวิตในระดับรากหญ้าที่จะสามารถพัฒนาจิตสำนึกความเป็นชาติ และเป็นผู้ที่ต่อต้านความพยายามที่จะครอบงำทางวัฒนธรรมแบบสากล (cosmopolitanism) ทั้งปวงเช่น การใช้ภาษาฝรั่งเศสเป็นภาษาสากล (lingua franca) ของยุโรปขณะนั้น เฮอร์เดอร์และฟิคเตต่างเชื่อว่าชาติเป็นเรื่องของการพัฒนาทางประวัติศาสตร์ที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัวและมีลักษณะเหมือนกับวิญญาณที่สืบทอดกันมาในเผ่าพันธุ์หนึ่ง “วิญญาณพื้นบ้าน” (Volkgeist) ถือเป็นหัวใจของแนวคิดของเฮอร์เดอร์และฟิคเต ที่เชื่อว่าความเป็นชาติจะสะท้อนออกมาในรูปของนิทาน เพลง โคลงกลอน เรื่องเล่าขาน และตำนานพื้นบ้าน⁷³ สำหรับเฮอร์เดอร์ ภาษาถือเป็นมรดกตกทอดจากอดีตที่เป็นตัวแทนเอกลักษณ์ของ “วิญญาณพื้นบ้าน” ที่สำคัญที่สุด เช่นเดียวกัน ฟิคเตเชื่อว่าภาษาเยอรมันนอกจากจะมีเอกลักษณ์ของภาษาพื้นบ้านแล้ว ยังมีความแท้ (authenticity) และความแปลกใหม่ที่ไม่ได้หยิบยืมหรือดัดแปลงมาจากภาษาลาตินเหมือนอย่างภาษาในตระกูลโรมานซ์⁷⁴ แนวคิดของฟิคเตและเฮอร์เดอร์จัดว่ามีอิทธิพลอย่างมากต่อชนกลุ่มน้อยในยุโรป โดยเฉพาะชาวสลาฟในจักรวรรดิออสเตรียและออตโตมันที่เริ่มหันมาฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมพื้นบ้านของตน เพื่อเป็นขั้นแรกในการพัฒนาจิตสำนึกความเป็นชาติต่อไป

⁷⁰ Talmon, *Romanticism and Revolt*, p. 116.

⁷¹ นักเสรีนิยมเยอรมันในสภาแฟรงก์เฟิร์ต (Frankfurt Parliament) ค.ศ. 1848 อาจถือเป็นข้อยกเว้น แม้คนกลุ่มนี้จะมีแนวทางเสรีนิยมโดยพื้นฐานแต่พวกเขากลับเชิดชูชาตินิยมเฉพาะชาติตนเองเท่านั้น และได้ปฏิเสธสิทธิของชนกลุ่มน้อยชาวโปแลนด์ ชาวสลาฟในจักรวรรดิเยอรมันใหม่ ดู Sperber, *Revolutionary Europe*, p. 398.

⁷² M.S. Anderson, *The Ascendancy of Europe*, p.209.

⁷³ Kohn, *Nationalism: Its Meaning and History*, pp. 31-33.

⁷⁴ *Ibid.*, p. 37.

ในขณะที่แนวความคิดสาย “วัฒนธรรม” นั้นขาดมิติทางการเมือง (apolitical) นักคิดในสาย “ชาตินิยมการเมือง” (political nationalism) จะสอดแทรกแผนการหรือวาระทางการเมืองเข้าไปในอุดมการณ์ชาตินิยมด้วย นักคิดสายการเมืองคนสำคัญที่สุดในศตวรรษที่ 19 ได้แก่ จูเซปเป มาซซินี (Giuseppe Mazzini) ซึ่งได้รับยกย่องให้เป็นศาสดาพยากรณ์ (prophet) ที่ประกาศว่าศตวรรษที่ 19 คือ “ยุคแห่งการมาถึงของชาติ” สำหรับนักเคลื่อนไหวทางการเมืองชาวเจนัวผู้นี้แล้ว ชาตินิยมเปรียบเสมือนความเชื่อทางศาสนา มาซซินีกล่าวว่า “ชาติเป็นเครื่องมือของพระเจ้าที่มอบให้กับมนุษย์เพื่อสร้างประโยชน์ให้แก่เผ่าพันธุ์มนุษย์...ทุกชาติมีภารกิจพิเศษอันได้แก่การผินก่อกำลังกันเพื่อบรรลุเป้าหมายใหญ่ร่วมกันของมนุษยชาติ ภารกิจนั้นได้ประกอบกันเข้าเป็น “ความเป็นชาติ” (nationality) ความเป็นชาติจึงเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ไม่มีใครสามารถล่วงละเมิดได้”⁷⁵ วาระทางการเมืองของมาซซินีมีความชัดเจนว่า ชนชาติที่ถูกปกครองโดยชาวต่างชาติจะต้องลุกฮือขึ้นขับไล่ชาวต่างชาติออกไปและจัดตั้งรัฐชาติเอกราชของตนขึ้นมา โดยรูปแบบการปกครองที่มาซซินีเห็นว่าดีที่สุดคือระบอบสาธารณรัฐ และชนชาติต่างๆ ที่ได้ขึ้นมาปกครองตนเองจะสามารถอยู่ร่วมกันอย่างปรองดองและสันติสุขได้ ทฤษฎีชาตินิยมของมาซซินีจึงสะท้อนถึงแนวคิดเชิงหัวรุนแรง (radicalism) และความเป็นสากลนิยม (internationalism) ที่ไม่ได้มองชาตินิยมว่าเป็นเรื่องที่คับแคบและเห็นแก่ตัวของชนชาติเดียว⁷⁶ ผลงานชิ้นสำคัญของมาซซินีที่เป็นที่รู้จักกันดีคือ ขบวนการชาตินิยมของอิตาลีในนาม “ยูอิตาลี” (La Giovine Italia) ซึ่งได้เข้ามารับช่วงต่อจากสมาคมคนเผาถ่านในการท้าทายอำนาจและความชอบธรรมของระบอบอนุรักษนิยมในยุโรป

พลังชาตินิยมสามารถเติบโตและสร้างปัญหาให้กับระบอบอนุรักษนิยมในยุโรปภาคกลางและภาคตะวันออกได้มากกว่าในยุโรปตะวันตก ความแตกต่างในระดับความรุนแรงของปัญหาทางเชื้อชาติระหว่างภูมิภาคทั้งสองนั้นมีต้นตอสำคัญมาจากความสัมพันธ์ที่ไม่สอดคล้องกันระหว่างกระบวนการสร้างชาติ (nationalist building) กับกระบวนการสร้างรัฐ (state building) กล่าวคือ ในขณะที่ประเทศในฝั่งยุโรปตะวันตกนั้นกระบวนการสร้างรัฐมาก่อนกระบวนการสร้างชาติทำให้รัฐของยุโรปตะวันตกมีความสามารถในการผสมกลมกลืน (assimilate) ชนกลุ่มน้อยผ่านโครงสร้างและสถาบันของรัฐที่ได้รับการสถาปนาแล้ว ผู้นำจึงสามารถกำหนดความหมายของชาตินิยมในกรอบของรัฐได้ โดยเฉพาะการใช้ระบบการศึกษาของรัฐเป็นเครื่องมือในการครอบงำชนกลุ่มน้อยให้ยอมรับภาษากลางหรือภาษาราชการ⁷⁷ แต่ความพยายามจะใช้นโยบายชาตินิยมของรัฐ

⁷⁵ Carlton Hayes, *Nationalism: A Religion* (New York: Macmillan, 1960), p. 68.

⁷⁶ แนวคิดของมาซซินีถือเป็นปฏิกริยาต่อแนวคิดของฝรั่งเศสที่มีความปัจเจกนิยมสูง เขาเชื่อว่าความเป็นชาติและชาตินิยมนั้นเป็นเรื่องส่วนรวมมากกว่าและอิตาลีจะเป็นกลายศูนย์กลางของพลังชาตินิยมหัวรุนแรงแทนฝรั่งเศสในศตวรรษที่ 19 ดู Kohn, *Prophets and People: Studies in Nineteenth Century Nationalism*, pp. 178-95.

⁷⁷ หัวใจของชาตินิยมของรัฐ (state/civil nationalism) คือการใช้อุดมการณ์ชาตินิยมของรัฐ (official nationalism) เรียกเรื่องความภักดีให้มาอยู่ที่รัฐ โดยที่ชนชั้นนำ (core elite) จะสร้างสัญลักษณ์บางอย่าง เช่น

(official nationalism) ในประเทศในยุโรปตะวันออกกลับไม่ประสบความสำเร็จเท่ากับในยุโรปตะวันตก เนื่องจากรัฐในยุโรปตะวันออกยังขาดกลไกและเครื่องมือทางการบริหารปกครองที่มีประสิทธิภาพพอที่จะเรียกร้องความจงรักภักดีจากชนกลุ่มน้อยต่างๆได้ และเมื่อรัฐจักรวรรดิในยุโรปตะวันออกไม่สามารถเอาชนะความจงรักภักดีต่อชนชาติของชนกลุ่มน้อยได้ จึงจำเป็นต้องปล่อยให้ชนกลุ่มน้อยเหล่านี้สามารถรักษาอิสระทางเชื้อชาติไว้ได้ในระดับหนึ่ง โดยหวังว่าชนกลุ่มน้อยเหล่านี้จะขัดแย้งต่อสู้กันเองและทำให้การปกครองเป็นไปโดยง่าย⁷⁸

ดังที่ได้กล่าวข้างต้น ภาวะการณ์ทางเชื้อชาติในยุโรปตะวันออกนั้นแตกต่างจากทางตะวันตกอย่างสิ้นเชิง เนื่องจากรูปแบบของรัฐในยุโรปตะวันออกที่มีลักษณะเป็นจักรวรรดิหลากหลายเชื้อชาติ (multinational empire) จักรวรรดิฮับสบูร์กมีชนกลุ่มน้อยอยู่ถึง 11 ชนชาติ จักรวรรดิออตโตมันมีชนกลุ่มน้อยอยู่ถึง 9 เชื้อชาติ ความสำคัญของชาตินิยมชนกลุ่มน้อยต่างๆ ในจักรวรรดิทั้งสองนี้จึงมิได้เกิดขึ้นโดยรัฐและอาณาเขต (frontier) ที่รัฐกำหนดขึ้น หากแต่พลังชาตินิยมในยุโรปตะวันออกเกิดมาจากระดับรากหญ้ามากกว่า ชาวฮังการีจึงมิได้กำหนด (identify) ความเป็นชาติของตนกับรัฐออสเตรีย แต่สำนึกความเป็นชาติของชาวฮังการีมาจากการสืบสายเลือดแมกยาร์และภาษาแมกยาร์ เนื่องจากชนกลุ่มน้อยในยุโรปตะวันออกไม่มีรัฐของตนเอง สำนึกชาตินิยมจึงไม่ขึ้นกับดินแดนแต่ขึ้นกับวัฒนธรรมและชาติพันธุ์ (cultural nationalism) มากกว่าในยุโรปตะวันตก⁷⁹ ลักษณะทางวัฒนธรรมที่ถูกหยิบยกมาใช้เป็นเครื่องสร้างสำนึกชาตินิยมในยุโรปตะวันออกได้แก่ภาษาซึ่งเซตัน-วัตสัน (Seton Watson) พบว่าเป็น “ปัจจัยที่สำคัญที่สุดในการสร้างจิตสำนึกความเป็นชาติให้กับคนกลุ่มหนึ่งซึ่งอาจจะมีวิถีชีวิตหรือนับถือศาสนาที่ต่างกันภายในกลุ่ม”⁸⁰ โดยเฉพาะการ

ธงชาติและเพลงชาติให้เป็นศูนย์กลางของความรักชาติ (patriotism) และกำหนดให้ความเป็นพลเมืองหรือสัญชาติ (citizenship) เป็นอัตตลักษณ์ของสมาชิกในสังคมที่เหนือกว่าเชื้อชาติ (nationality) ดู E. J. Hobsbawm, *Nation and Nationalism since 1780: Programme, Myth and Reality* (Cambridge: Canto, 1995), pp.80-100.; B. Anderson, *Imagined Communities*, pp. 83-111 .

⁷⁸ รัฐบาลของออสเตรียไม่ประสบความสำเร็จในการใช้นโยบายกลืนให้เป็นเยอรมัน (Germanization) กับชนกลุ่มน้อย ซึ่งนับว่าไม่ต่างกับความล้มเหลวของการใช้นโยบาย “Russification” ของรัสเซียกับชาวยูเครนและชนกลุ่มน้อยในแถบทะเลบอลติก ดู Petra Roter, “Locating the Minority Problem in Europe: A Historical Perspective,” *Journal of International Relations and Development* 4, 3 (September 2001), pp. 225-233 .

⁷⁹ Liah Greenfeld, *Nationalism: Five Roads to Modernity* (Cambridge, Mass.: Harvard University Press, 1992) pp.7-9., 14-17.; Peter F. Sugar, “ External and Domestic Roots of Eastern European Nationalism,” in *Nationalism in Eastern Europe*, eds. Peter F. Sugar and Ivo J. Lederer (Seattle: University of Washington Press, 1969), pp. 46-54.

⁸⁰ Hugh Seton-Watson, *Nations and States: An Enquiry into the Origins of Nations and Politics of Nationalism* (London: Methuen, 1997), p.148.

ที่ขบวนการชาตินิยมในยุโรปตะวันออกนิยมใช้วิธีการฟื้นฟูภาษาท้องถิ่นของตนขึ้นมาเพื่อปลุก
ระดมทางการเมืองและสร้างข้อเรียกร้องทางการเมืองต่อรัฐอนุรักษนิยม

โคห์น(Kohn)ได้สรุปภาวะความแตกต่างของชาตินิยมในยุโรปตะวันตกและยุโรปตะวันออกไว้ดังนี้

“...ในขณะที่กระแสชาตินิยมในยุโรปตะวันตกสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงทาง
สังคม เศรษฐกิจ และการเมือง แต่เมื่อความคิดชาตินิยมนี้ได้แพร่ไปยังยุโรปกลาง
และยุโรปตะวันออกซึ่งยังไม่มีความพร้อมทางสังคมและเศรษฐกิจที่จะมารองรับความ
เปลี่ยนแปลง ชาตินิยมในยุโรปตะวันตกเกิดขึ้นจากความพยายามในการสร้างชาติ
ในกรอบเงื่อนไขทางการเมืองที่เป็นอยู่จริงและให้ความสำคัญกับปัจจุบันมากกว่ายึด
มั่นกับอารมณ์ความรู้สึกเกี่ยวกับอดีต ในขณะที่ชาตินิยมตะวันออกสร้างขึ้นจาก
มายาคติ (myth) ในอดีตและความฝันถึงอนาคตเกี่ยวกับแผ่นดินแม่ในอุดมคติซึ่งเกี่ยว
พันกับอดีตอย่างลึกซึ้ง ทำให้ขาดการพิจารณาเงื่อนไขทางการเมืองและความเป็นจริง
ในปัจจุบัน...”⁸¹

ระดับของการขยายตัวของเศรษฐกิจทุนนิยมที่มีค่าในภูมิภาคยุโรปตะวันออกทำให้ปัญหา
ชาตินิยมขึ้นมามีความสำคัญและเป็นพลังทางการเมืองที่สำคัญกว่าพลังเสรีนิยม กลุ่มคนที่จะมีบทบาท
ในการสร้างสำนึกความเป็นชาติและนำขบวนการชาตินิยมจึงได้แก่ ปัญญาชนและชนชั้นที่มี
การศึกษา (intellectual elite) อันได้แก่ ปัญญาชน นักศึกษา นักเขียน ชุนนางระดับล่างส่วนหนึ่ง
และชนชั้นกลางที่มีจำนวนไม่มากซึ่งได้รับอิทธิพลทางความคิดจากทางฝั่งตะวันตก ในขั้นแรก
บุคคลเหล่านี้มีหน้าที่จะต้องสร้างสำนึกความเป็นชาติให้เกิดขึ้นในหมู่มวลชน โดยทำอย่างไรก็ได้
ให้ชาวนาที่อาศัยอยู่ในบาวาเรียรู้สึกว่าเป็นชาวเยอรมัน ไม่ใช่ “ชาวบาวาเรีย” แต่แค่เพียง
สำนึกที่มีร่วมกันย่อมไม่เพียงพอที่จะสร้างความเปลี่ยนแปลง ชนชั้นนำและปัญญาชนดังกล่าวมีการ
กิจในการเปลี่ยนความสำนึกดังกล่าวให้กลายเป็นพลังทางการเมือง ไม่ว่าจะโดยการปลุกระดมหรือ
การเผยแพร่อุดมการณ์ชาตินิยมก็ตาม แม้ว่าอุปสรรคของขบวนการชาตินิยมในยุโรปตะวันออกจะ
มีอยู่หลายประการเช่น ประชาชนส่วนใหญ่ของยุโรปตะวันออกยังคงอาศัยอยู่ในภาคเกษตรซึ่งส่วนใหญ่
ขาดการศึกษา ทำให้การเผยแพร่ความคิดชาตินิยมเป็นไปอย่างลำบาก รวมทั้งคนส่วนใหญ่
เหล่านี้ยังคงมีความจงรักภักดีกับอำนาจท้องถิ่น ศาสนา และสถาบันกษัตริย์มากกว่าชาติอีกด้วย

4.2.2.2 รูปแบบของการแสดงออกของพลังชาตินิยม การแสดงออกของขบวนการ
ชาตินิยมในยุโรปตะวันออกนั้นมีมากมายหลายรูปแบบ ตั้งแต่การเรียกร้องทางวัฒนธรรม (cultural
demand) เช่น การเรียกร้องอิสระในการใช้ภาษาของชนกลุ่มน้อย ข้อเรียกร้องทางสังคม (social

⁸¹ Kohn, *Ideas of Nationalism*, p. 72.

demand) ได้แก่ การเรียกร้องให้มีการปลดปล่อยพันธะในระบบศักดินา และข้อเรียกร้องทางการเมือง (political demand) ที่มีตั้งแต่การต้องการอิสระ (autonomy) ในการปกครองตนเองจนถึงการเรียกร้องเอกราช (independence) อย่างสมบูรณ์⁸² สิ่งที่เกี่ยวข้องเป็นกิจกรรมหลักของขบวนการชาตินิยม (national movement) ในยุโรปตะวันออก ได้แก่ การฟื้นฟูวัฒนธรรม (cultural revival) หรือชนบประเพณีดั้งเดิม หรือองค์ประกอบของความเป็นชาติ (elements of nationhood) อื่นๆ ขึ้นมา⁸³ เพื่อสร้างความภาคภูมิใจและสำนึกในความเป็นชาติในหมู่มชนกลุ่มน้อยต่างๆ กิลเดีย (Gildea) ได้ให้ข้อสังเกตว่า “ไม่มียุคใดที่จะมีโอกาสได้เห็นกระแสการแต่งพจนานุกรม การศึกษาหลักไวยากรณ์ การค้นคว้ามหากาพย์ บทกลอน และเอกสารทางประวัติศาสตร์ การรวบรวมพงศาวดาร รวมทั้งการเฟื่องฟูของวิชาประวัติศาสตร์และบทกวีในแนวรักชาติ เท่ากับช่วงต้นศตวรรษที่ 19 อีกแล้ว”⁸⁴

เราคงไม่สามารถปฏิเสธคำกล่าวของนักวิชาการท่านหนึ่งที่ว่า “ภาษาคือวิญญาณของชาติ และเป็นเกณฑ์ในการจำแนกความเป็นชาติที่สำคัญที่สุด”⁸⁵ เพราะเราจะได้พบว่าในยุโรปตะวันออก การฟื้นฟูภาษา (linguistic revival) เป็นการแสดงออกที่สำคัญที่สุดของขบวนการชาตินิยมที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องหลังค.ศ. 1815 โดยเฉพาะการฟื้นฟูภาษาพื้นเมือง (vernacular) ขึ้นมาใช้แทนภาษากลางเดิมเช่นภาษาลาตินหรือตัวอักษรโรมัน โดยเฉพาะการผลักดันให้ภาษาพื้นเมืองได้กลายเป็นภาษาที่ใช้ในวัตถุประสงค์ที่เป็นทางการเช่น ใช้ในทางราชการหรือใช้สอนในโรงเรียน การมีหนังสือตำราเรียนหรือหนังสือพิมพ์ที่ใช้ภาษาท้องถิ่น จะเป็นก้าวสำคัญในการพัฒนาไปสู่ความเป็นชาติ จะเห็นได้จากตำราเรียนในรูมาเนียที่ใช้ตัวอักษรแบบซีริลลิก (Cyrillic) แทนตัวอักษรกรีก และสภายังการ์ได้อนุมัติให้ใช้ภาษาแมกยาร์เป็นภาษาราชการแทนภาษาลาตินใน ค.ศ. 1840

กระแสการเฟื่องฟูของวิชาภาษาศาสตร์ (philology) หรือการจัดทำพจนานุกรมและไวยากรณ์นั้น เป็นความพยายามในการนำภาษาพูด (dialect) ของชาวนามาขัดเกลา (purify) ให้กลายเป็นภาษาวรรณกรรมของชาติได้ เอ็มเอส แอนเดอร์สัน ได้ให้ภาพของการให้ความสำคัญกับภาษาในฐานะที่เป็นขั้นตอนสำคัญในการปลุกความรู้สึกสำนึกในความเป็นชาติในหมู่มชนกลุ่มน้อยในยุโรปตะวันออกว่า “ในช่วงแรกของศตวรรษที่ 19 ภาษาสลาฟ (Slav) ทั้งหมดได้รับการฟื้นฟูโดย

⁸² Miloslav Hroch, *Social Precondition of National Revival in Europe: A comparative analysis of the social composition of patriotic groups among the smaller European nations* (Cambridge: Cambridge University Press, 1985), pp. 112-121.

⁸³ เดวิสเสนอว่าองค์ประกอบพื้นฐานสำคัญของความเป็นชาติมีอยู่ ทั้งหมด 6 ประการได้แก่ 1) ประวัติศาสตร์ โดยเฉพาะความรุ่งโรจน์และวีรบุรุษในอดีต 2) ภาษาที่ใช้เขียน 3) เรื่องราวพื้นบ้าน ที่อยู่ในเพลง นิทาน ตำนาน บทกลอนพื้นบ้าน 4) ศาสนา 5) ลักษณะทางชาติพันธุ์ (ethnic trait) และ 6) ศิลปและวรรณกรรม ดู Norman Davies, *Europe: A History* (London: Pimlico, 1997), pp. 815-820.

⁸⁴ Gildea, *Barricades and Borders*, p. 139.

⁸⁵ Hobsbawn, *Nations and Nationalism since 1870*, p. 95.

นักวิชาการในด้านไวยากรณ์ตัวสะกด (orthography) หรือแม้กระทั่งต้นกำเนิดของวรรณคดี ซึ่งนักวิชาการเหล่านี้ได้แก่ โดบรอฟสกี (Dobrovski) และยุงมันน์ (Jungmann) ในหมู่ชาวเซค ซาฟาริก (Safarik) และโคลลาร์ (Kollar) ในหมู่ชาวสโลวัก ไกย์ (Gaj) ในหมู่ชาวสลาฟใต้แถบชายฝั่ง อิลลิเรียน (Illyrian) โกปีตาร์ (Kopitar) ในหมู่ชาวสโลวีเนีย และคาราดิจช์ (Karadjitch) ในหมู่ชาวเซิร์บ”⁸⁶ เลโอปาร์ดี (Leopardi) นักประวัติศาสตร์ของเวเนเซียเขียนในค.ศ. 1819 โดยชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของภาษาต่อการเติบโตของพลังชาตินิยมว่า “อิตาลีไม่อาจจะหวังสิ่งใดได้ หากไม่สามารถมีหนังสือเขียนที่ด้วยภาษาเดียวที่สามารถอ่านแล้วเข้าใจได้ตรงกันทั่วทั้งคาบสมุทร ตัวอย่างในปัจจุบันของชาติอื่นๆ แสดงให้เราเห็นว่า ความหวังดังกล่าวสามารถเป็นจริงได้ หนังสือที่เขียนโดยภาษาแห่งชาติจะช่วยกระตุ้นเร้าวิญญาณของชาติที่หลับใหลอยู่ได้”⁸⁷

แต่อย่างไรก็ดี การมีเพียงนักวิชาการหรือปัญญาชนที่มีบทบาทแข่งขันเท่านั้นอาจไม่พอที่จะทำให้ขบวนการชาตินิยมในยุโรปตะวันออกประสบความสำเร็จได้ หากปราศจากสื่อ(media) ที่เป็นเครื่องจะนำพาภาษา ความคิดและจิตสำนึกให้กระจายไปสู่มวลชนได้ ประการแรกได้แก่การศึกษา ซึ่งเราไม่อาจปฏิเสธได้ว่าพลังชาตินิยมจะสามารถเติบโตได้ต่อเมื่อการศึกษาเติบโตและขยายตัวไปด้วย การรู้หนังสือจึงเป็นเงื่อนไขสำคัญของขบวนการฟื้นฟูภาษา สื่อที่สำคัญอีกประการได้แก่ สิ่งพิมพ์หรือหนังสือต่างๆ โดยเฉพาะการพิมพ์ (printing) ที่จะต้องขยายตัวตามด้วย ในต้นศตวรรษที่ 19 เราได้เห็นเปลี่ยนแปลงเทคโนโลยีการพิมพ์ เกิดการเติบโตของธุรกิจการพิมพ์ที่เป็นแอนเดอร์สันเรียกว่า “ทุนนิยมการพิมพ์” (print capitalism) แอนเดอร์สันกล่าวว่า ทุนนิยมการพิมพ์ได้ทำให้ภาษาถูกประทับติดอยู่กับกระดาษ ซึ่งในระยะยาวสิ่งพิมพ์เหล่านี้จะกลายเป็น ถาวรวัตถุที่สามารถนำไปผลิตซ้ำได้ และสามารถถ่ายทอดความคิดและความสำนึกในชาติส่งต่อให้คนรุ่นหลังได้⁸⁸ ในส่วนที่เหลือจะได้กล่าวถึงขบวนการชาตินิยม (nationalist movement) ในประเทศต่างๆ ในยุโรปตะวันออก และชี้ให้เห็นว่าพลังชาตินิยมในประเทศเหล่านี้ได้ทำทาบระเบียบอนุรักษนิยมที่กลับมาครองอำนาจ หลัง ค.ศ. 1815 อย่างไรบ้าง

4.2.2.2.1 พลังชาตินิยมในเยอรมัน แม้ว่าหลังการประชุมที่กรุงเวียนนา บรรดารัฐเยอรมันน้อยใหญ่จะลดจำนวนลงจากหลายร้อยรัฐภายใต้จักรวรรดิโรมันอันศักดิ์สิทธิ์เดิม เหลือเพียงแค่ 38 รัฐเท่านั้น แต่ก็มีทำให้งานของนักชาตินิยมเยอรมันง่ายลงเท่าใดนัก อุปสรรคและปัญหาของการรวมชาติเยอรมันนั้นมีอยู่มากมาย ประการแรกคือ การรวมตัวของรัฐเยอรมันอย่างหลวมในรูปของสมาพันธรัฐเยอรมัน(Bund)ไม่มีส่วนช่วยต่อการรวมรัฐเยอรมันเท่าใดนัก เนื่องจากสมาพันธรัฐเป็นเพียงแค่ที่ประชุมการของตัวแทนทางการทูตของบรรดารัฐในเยอรมันเท่านั้น นอกจากสมาพันธรัฐจะไม่ได้เป็นตัวแทนของพลังชาตินิยมในเยอรมันแล้ว ยังมีชาวเยอรมันจำนวนมากที่

⁸⁶ M.S. Anderson, *The Ascendancy of Europe*, p. 214-15.

⁸⁷ อ้างถึงใน Artz, *Reaction and Revolution*, p. 107.

⁸⁸ B. Anderson, *Imagined Communities*, p. 44.

อาศัยอยู่นอกสหภาพพันธรัฐ ได้แก่ใน ฮันโนเวอร์ ลักเซมเบิร์ก และมณฑลซเลสวิกและโฮลสไตน์ ที่สำคัญภายในสหภาพพันธรัฐ นอกจากจะอยู่ภายใต้ระบบเมตเตอร์นิก (Metternich System) แล้ว ยังมีการแข่งขันกันระหว่างรัฐที่ใหญ่ที่สุดสองรัฐคือ ปรุสเซียและออสเตรียที่แข่งขันแสวงหาอิทธิพลจากรัฐขนาดเล็กอีกด้วย ปัญหาว่าใครควรจะเป็นผู้นำการรวมเยอรมันระหว่างปรุสเซียหรือออสเตรียได้ทวีความตึงเครียดขึ้นเมื่อปรุสเซียประกาศจัดตั้งสหภาพศุลกากรเยอรมัน (Zollverein) ขึ้นมาใน ค.ศ.1834 ซึ่งแม้จะมีวัตถุประสงค์ในด้านการคลังในเบื้องต้น แต่ถือว่าส่งผลสะท้อนทางการเมืองอยู่ไม่น้อย เนื่องจากออสเตรียถูกกีดกันให้อยู่นอกสหภาพศุลกากรของปรุสเซีย ทั้งที่ออสเตรียมีตำแหน่งเป็นถึงประธานของสหภาพพันธรัฐเยอรมัน⁸⁹

ปัญหาศาสนาที่เป็นอุปสรรคสำคัญในเยอรมันเช่นกัน เนื่องจากตั้งแต่สมัยการปฏิรูปศาสนา (Reformation) รัฐเยอรมันมีความแตกต่างของศาสนาอยู่มากซึ่งในอดีตเคยเป็นสาเหตุสำคัญของสงครามระหว่างรัฐเยอรมันนับครั้งไม่ถ้วน ในขณะที่รัฐทางเหนือส่วนใหญ่จะนับถือนิกายโปรเตสแตนต์ รัฐทางด้านตะวันตกและทางใต้ส่วนใหญ่จะนับถือนิกายคาทอลิก นอกจากนี้ยังมีปัญหาความยุ่งยากซับซ้อนทางเทคนิคและทางเศรษฐกิจ เนื่องจากในแต่ละรัฐมีระบบการบริหารระบบกฎหมายและระบบภาษีสศุลกากรที่แตกต่างกัน หนังสือพิมพ์ *Dusseldorfer Zeitung* กล่าวใน ค.ศ.1819 ว่า “พวกเราชาวเยอรมันจะประหยัดไปได้สักขนาดไหน หากเรามีรัฐบาลกลางเพียงรัฐบาลเดียว”⁹⁰ ซึ่งทั้งหมดยังไม่รวมปัญหาที่ดำรงอยู่อย่างต่อเนื่องเป็นเวลานาน ได้แก่ปัญหา การมองเห็นแต่ประโยชน์ส่วนตัวที่คับแคบ (parochialism) ของแต่ละรัฐซึ่งทำให้การรวมเยอรมันในหลัง ค.ศ. 1815 ไม่ใช่เรื่องง่าย

แต่ถึงกระนั้นเราก็ได้เห็นการเติบโตของขบวนการชาตินิยมในเยอรมันอย่างต่อเนื่องหลัง ค.ศ. 1815 พลังชาตินิยมในเยอรมันจึงได้ตื่นจากการหลับใหล หลังจากการต่อสู้อย่างกล้าหาญของชาวเยอรมันผู้รักชาติในยุทธภูมิลอปซิก ค.ศ. 1813 เพื่อปกป้องบ้านเกิดจากนโปเลียน ดังที่กล่าวไปแล้วว่าขบวนการฟื้นฟูวัฒนธรรมเก่าแก่ในเยอรมันนั้นถือเป็นส่วนหนึ่งของกระแสการกลับมาของชาตินิยมในยุโรปตะวันออก นอกจากเซอร์เคอร์และฟิคเตแล้ว ยังมีนักคิดชาตินิยมที่สำคัญคนอื่นๆ ของเยอรมันที่ได้เชิดชู “วิญญาณพื้นบ้าน” (Volkgeist) ที่แสดงลักษณะเฉพาะของชาวเยอรมันด้วยการฟื้นฟูขนบประเพณี วรรณกรรม นิทานพื้นบ้านของเยอรมันขึ้นมาใหม่อย่างเป็นล่ำเป็นสัน⁹¹ อาทิเช่น การฟื้นฟูตำนานของวีรบุรุษของเยอรมันในอดีตขึ้นมา เช่น จักรพรรดิเฟรเดอริก

⁸⁹ James Sheehan, *German History: 1770-1866* (Oxford: The Clarendon Press, 1989), pp. 272-79.

⁹⁰ อ้างถึงใน Wood, *Europe 1815-1960*, p. 105.

⁹¹ นอกจากเซอร์เคอร์และฟิคเตแล้ว ในเยอรมันยังมีนักชาตินิยมคนอื่นๆ ที่สำคัญอีกหลายท่าน เช่น Schiller (นักคิด) von Arnim (กวี) Korner (กวีและนักประพันธ์เพลง) และ Arndt (นักประพันธ์เพลง) เป็นต้น ดู Hayes, *A Political and Cultural History of Modern Europe*, Vol. I, pp. 773-75.

บาบารอสซา (Ferderick Babarossa) ที่สร้างวีรกรรมในสงครามครูเสด พระเจ้าเฟรเดอริคมหาราชที่ 2 (Frederick The Great Elector) เป็นต้น

เราจะพบว่า ขบวนการชาตินิยมเยอรมันอยู่ภายใต้การเลื้อนบหน้าของปัญญาชน โดยเฉพาะ ขบวนการนักศึกษามหาวิทยาลัย ที่เฟื่องฟูอย่างมากในศตวรรษที่ 1830 นอกจากขบวนการภราดรภาพ (Burschenschaft) ยังมีสมาคมของคนรุ่นใหม่ที่ตั้งตัวอย่างถูกกฎหมายโดยประกอบกิจกรรมบางอย่างบังหน้าเช่น สมาคมกายบริหาร (Gymnastic) หรือสมาคมยิงธนูแม่น (Sharpshooter) แต่ภายหลังแล้วเป็นที่รวมของเยาวชนที่มีแนวคิดชาตินิยมจำนวนมาก พลังชาตินิยมในเยอรมันได้ถูกปลุกเร้าอีกครั้ง เมื่อเกิดวิกฤตการณ์ที่จะนำเยอรมันไปสู่สงครามกับต่างชาติเช่น กรณีวิกฤตการณ์แม่น้ำไรน์ (Watch on the Rhine) ในค.ศ. 1840 เมื่อฝรั่งเศสที่ไม่พอใจในกรณีปัญหาตะวันออกใกล้จะทำการสงคราม และอีกครั้งในเหตุการณ์ในค.ศ.1848 ที่เดนมาร์กได้ทำการผนวกแคว้นชเลสวิก (Schleswig) ที่มีชาวเยอรมันอาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก ซึ่งทั้งหมดขบวนการชาตินิยมของเยอรมันจะได้รับชัยชนะครั้งแรกในการปฏิวัติค.ศ. 1848

4.2.2.2 พลังชาตินิยมในอิตาลี อุปสรรคในการรวมชาติของอิตาลีก็มีได้น้อยไปกว่าของเยอรมัน แต่สิ่งที่เลวร้ายกว่าคือ ทุกรัฐในอิตาลียกเว้นอาณาจักรปเอดมอนต์-ซาร์ดิเนียรั้นล้วนตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของออสเตรียทั้งสิ้น สำหรับอิตาลีแม้จะเคยล้มรสของการรวมเป็นชาติเดียวกัน ได้รู้ถึงข้อดีของการมีระบบปกครองและระบบกฎหมายเดียวกันในช่วงที่นโปเลียนครองยุโรปในนามอาณาจักรแห่งอิตาลี “ความระแวงและความเป็นศัตรู” ระหว่างท้องถิ่นต่างๆ (Munizipalgeist) ในอิตาลีได้กลับมาอีกครั้งภายหลังการประชุมที่กรุงเวียนนา สิ่งที่ซ้ำเติมให้ปัญหาการรวมชาติของอิตาลีซับซ้อนขึ้นไปอีกได้แก่ อิทธิพลและอำนาจของศาสนจักร (temporal power) ของพระสันตะปาปาที่ถือเป็นตัวแทนสำคัญของพลังฝ่ายอนุรักษนิยมได้กลับเข้ามาในอิตาลีอีกครั้งหลังจากสูญเสียอำนาจไปในช่วงที่นโปเลียนครองยุโรป⁹² อุปสรรคของขบวนการชาตินิยมในอิตาลี นอกจากในอิตาลีจะมีความแตกต่างระหว่างภูมิภาคอย่างมาก ถึงขนาดที่ชาวลอมบาร์ดในภาคเหนือไม่สามารถสื่อสารและเข้าใจภาษาถิ่น (dialect) ของชาวเนเปิลส์ทางใต้ได้เลย สภาพภูมิศาสตร์ของอิตาลียังทำให้ปัญหาทางการรวมชาติยากยิ่งขึ้น วูล์ฟ (Woolf) กล่าวว่า “การสื่อสารคมนาคมระหว่างเมืองมิลานกับประเทศจีนยังทำได้ง่ายกว่ากับเนเปิลส์ ซึ่งชาวอิตาลีทางภาคเหนือส่วนใหญ่รู้สึกเหมือนเหมือนกับเป็นส่วนหนึ่งของแอฟริกา”⁹³ ชโรเดอร์วิเคราะห์ว่าการดำรงอยู่ของอิตาลีที่แตกแยกภายหลังค.ศ. 1815 ถือว่าเป็นผลดีสำหรับยุโรป อิตาลีที่มีได้เป็นหนึ่งเดียวจะทำหน้า

⁹² Header, *Italy in the Age of Risorgimento*, pp. 61 –66.

⁹³ S. .J. Woolf, *A History of Italy, 1700-1860: The Social Constraints of Political Change* (London , Methuen , 1979), p. 36.

ที่เป็นรัฐกั้นชน (intemdiary body) อย่างดีให้กับฝรั่งเศสและออสเตรีย⁹⁴ การจำกัดการพิจารณาเพียงแต่มิติทางความสัมพันธ์ระหว่างประเทศดังกล่าวของชโรเดอร์ ได้มองข้ามข้อเท็จจริงบางประการว่าอิตาลีที่แตกแยกภายใต้การปกครองของออสเตรียนี้เอง ที่เป็นก่อให้เกิดของความไม่มั่นคงทางการเมืองของรัฐในยุโรปโดยเฉพาะออสเตรียตลอดช่วงค.ศ. 1815-1848 เสถียรภาพของรัฐจึงเป็นองค์รวมหนึ่งเดียวที่ไม่สามารถแยกออกจากกันเป็นสองระดับอย่างที่น่าทึ่งวิชาการความสัมพันธ์ระหว่างมหัศจรรย์

หลังจากความล้มเหลวของการเคลื่อนไหวของสมาคมลับที่ใหญ่ที่สุดอย่าง สมาคมคนเผาถ่าน (Carbonari) ในช่วงค.ศ. 1820-21 และค.ศ. 1831 ขบวนการชาตินิยมในอิตาลีมิได้ยุติลงในยุคของ “การกลับมาเกิดใหม่” (Risorgimento) แต่อย่างใด ขบวนการ “ยูอิตาลี” (La Giovine Italia) ภายใต้การนำของ จูเซปเป มาซซินีผู้ที่เมตเตอร์นิกเคยกล่าวว่า “เป็นหนึ่งในบุคคลที่อันตรายที่สุดในยุโรป”⁹⁵ ได้ถือกำเนิดขึ้นใน ค.ศ. 1831 มาซซินีและขบวนการยูอิตาลีถือเป็นภัยร้ายแรงต่อระบบอนุรักษนิยมเป็นอย่างยิ่ง เนื่องจากมาซซินีต้องการให้ชาวอิตาลีลุกฮือขึ้นต่อต้านเจ้าผู้ครองแคว้นกษัตริย์ ขุนนาง ออสเตรีย และแม้กระทั่งพระสันตะปาปาด้วย สำหรับเขาแล้วอิตาลีจะต้องมีการปกครองเพียงรูปแบบเดียวเท่านั้นคือ สาธารณรัฐประชาธิปไตย (democratic republic) มาซซินีเขียนไว้ใน ค.ศ. 1843 ว่า “อิตาลีภายใต้การปกครองของมวลชนจะเป็นประเทศที่เสรีและมีเอกภาพ จะเข้มแข็งและทรงอำนาจมากกว่าอิตาลีภายใต้จักรพรรดิโรมันหรือพระสันตะปาปา ...วันนี้พวกเราชาวอิตาลีมีภารกิจใหม่เพื่ออิตาลีของเรา นั่นคือ การสร้างกรุงโรมที่สาม (The Third Rome) ให้ยิ่งใหญ่กว่าโรมในยุคใด กรุงโรมของประชาชน!”⁹⁶ เป็นเรื่องที่น่าผิดหวังเมื่อขบวนการยูอิตาลีซึ่งมีสมาชิกมากถึงราว 6 หมื่นคนใน ค.ศ. 1832 ต้องประสบกับความล้มเหลวในการก่อการครั้งแรกที่เมืองเจนัวใน ค.ศ. 1834 กษัตริย์การ์โล อัลแบร์โตของปีเอมอนต์ได้สั่งจับกุมมาซซินี ทำให้เขาต้องหลบไปลี้ภัยอยู่ในอังกฤษในค.ศ. 1837 แต่นั่นมิได้หมายความว่ามาซซินีจะวางมือทางการเมืองลงอย่างถาวร เขาได้กลับมาเป็นประธานาธิบดีคนแรกของ “สาธารณรัฐแห่งโรม” ใน ค.ศ. 1849 แม้จะเพียงในเวลาสั้นๆก็ตาม⁹⁷

⁹⁴ Paul W. Schroeder, “The 19th Century International System: Changes in Structure,” *World Politics* 39, No. 1 (October 1986): 22-23.

⁹⁵ อ้างถึงใน Arthur G. Hass, “Continuing Calm or Continuing Calamity: Metternich's Perception of Revolutionary Danger in Austrian Italy,” in *Consortium on Revolution Europe 1750-1850, Proceeding 1989 to Commemorate the Bicentennial of the French Revolution* (Florida: Rose Printing, 1990), p. 624.

⁹⁶ อ้างถึงใน Grant and Temperly, *Europe in the Nineteenth and Twentieth Centuries*, p. 57.

⁹⁷ นอกจากมาซซินีแล้ว ยังมีนักชาตินิยมคนอื่นๆที่เสนอแนวความคิดในการรวมชาติของอิตาลีที่แตกต่างกันไป อาทิ แผนการรวมอิตาลีในลักษณะสมาพันธ์รัฐภายใต้การเป็นประธานของพระสันตะปาปาของ วินเซนโซ จิออร์เบตตี (Giobetti) รวมถึงแผนการของมัสซิโม อเซกกลิโอ (Azeglio) และเคานท์ บัลโบ (Balbo) ที่

4.2.2.2.3 พลังชาตินิยมในโปแลนด์ สำหรับโปแลนด์ในฐานะ “พระคริสต์แห่งผองชาติ” (Christ of Nations) ตามการเรียกขานของ อัดัม มิกกีวิช (Mickiewicz) กวีชาวโปแลนด์ผู้แต่งหนังสือ “*Books of the Polish Nation and of the Polish Pilgrimes*” ใน ค.ศ. 1832⁹⁸ เป็นชนชาติเก่าแก่ที่เคยมีรัฐเอกราชในประวัติศาสตร์ ซึ่งได้ผ่านการแบ่งแยกประเทศโดยต่างชาตินับครั้งไม่ถ้วน ครั้งสุดท้ายในศตวรรษที่ 18 ในค.ศ. 1775 ภายหลังสงครามโปเลียนแกรนด์ดัชชีแห่งวอร์ซอ (Grand Duchy of Warsaw) ได้ถูกแบ่งแยกอีกครั้งออกเป็นสามส่วนคือ แคว้นกาลิเซียไปอยู่กับออสเตรีย แคว้นพอสานาน (Posen) ไปอยู่กับปรัสเซีย และที่ดินแดนที่เหลือส่วนใหญ่เป็นของรัสเซียในนาม “ราชอาณาจักรโปแลนด์” หรือคองเกรสแห่งโปแลนด์ ชาวโปแลนด์แม้จะได้รับอิสระในการปกครองตนเองในระบอบรัฐธรรมนูญจากรัสเซีย แต่โปแลนด์ก็มีฐานะเป็นเพียงรัฐประเทศราชของรัสเซียเท่านั้น โดยจักรพรรดิของรัสเซียจะต้องมาทำพิธีบรมราชาภิเษกในฐานะกษัตริย์ของโปแลนด์ที่กรุงวอร์ซอตามประเพณี ความไม่พอใจของชาวโปแลนด์ได้ระเบิดขึ้นในค.ศ. 1830 (รายละเอียดของการปฏิวัติจะอยู่ในบทที่ 5) หลังจากการปฏิวัติถูกปราบปรามลงทำให้โปแลนด์ครั้งนี้อยู่ภายใต้การปกครองโดยตรงที่เข้มงวดของรัสเซีย ผู้ลี้ภัยทางการเมืองชาวโปแลนด์นับพันได้หลบหนีไปพำนักอยู่ที่ประเทศต่างๆ โดยแบ่งเป็น 2 ฝ่ายคือ ฝ่ายนิยมสายกลางที่มีเจ้าชาย ชาร์ตอริสกี (Czartoryski) เป็นผู้นำ และสายหัวรุนแรงที่ต้องการเปลี่ยนโปแลนด์ให้เป็นสาธารณรัฐประชาธิปไตย

อุปสรรคสำคัญของขบวนการชาตินิยมในโปแลนด์นั้น อยู่ที่การจำกัดคำว่า “ชาติ” (natio) ของโปแลนด์อยู่แต่เฉพาะในชนชั้นขุนนางเท่านั้น ซึ่งชาวนาหรือทาสติดที่ดินนั้นมิได้มีส่วนด้วย เมื่อฝ่ายซ้ายได้คิดก่อการอีกครั้งในค.ศ. 1846 ต้องล้มเหลวหลังจากทางปรัสเซียสืบทราบแผนการและจับกุมตัวหัวหน้าผู้ก่อการได้ก่อน เมืองคาคูฟ (Cacrow) จึงถูกผนวกเป็นส่วนหนึ่งของ ออสเตรีย ซึ่งในเหตุการณ์ครั้งนี้ชาวนาจำนวนมากในมณฑลกาลิเซียซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของจักรวรรดิฮับส์บูร์กได้ลุกฮือขึ้นสังหารหมู่ขุนนางชาวโปแลนด์ ชาวนาเหล่านี้ซึ่งส่วนหนึ่งมีเชื้อสายยูเครนได้ประณามการปฏิวัติและประกาศความจงรักภักดีต่อจักรพรรดิออสเตรีย ชาวนาเหล่านี้ถือว่าตนเองเป็นผลภักดิ์ของออสเตรีย ในขณะที่บรรดาขุนนางชาวโปแลนด์ที่ถือสัญชาติโปแลนด์และเชื่อว่าการปลดปล่อยทาสให้เป็นอิสระ (emancipation) จะต้องมาจากกรุงเวียนนาเท่านั้น⁹⁹

ต้องการให้ราชวงศ์ซาวอยของปีเอมอนต์-ชาร์คินีร์เป็นผู้นำในการรวมชาติอิตาลี เป็นต้น ดู Woolf, *A History of Italy 1700-1860*, pp. 198-202.

⁹⁸ มิกกีวิช ซึ่งเป็นอาจารย์สอนวรรณกรรมภาษาสลาฟที่ มหาวิทยาลัย *College de France* ในค.ศ. 1840 เชื่อว่าโปแลนด์นั้นเป็นชนชาติที่เปรียบเสมือนพระเยซู ที่ยอมเสียสละถูกตรึงกางเขนเพื่อชนชาติอื่น กำลังอยู่ระหว่างการแสวงบุญและมีพันธกิจอันศักดิ์สิทธิ์ในการไถ่ปราบชนชาติอื่นๆที่ถูกกดขี่ ดู Gildea, *Barricades and Borders*, pp. 88-92.

⁹⁹ Sperber, *The European Revolution 1848-1851*, p. 126.

4.2.2.2.4 พลังชาตินิยมในฮังการี เช่นเดียวกับโปแลนด์ ฮังการีที่เป็นชนชาติโบราณที่เคยมีรัฐเอกราชปกครองตนเอง แต่ได้มาอยู่ภายใต้จักรวรรดิฮับส์บูร์ก ตั้งแต่ศตวรรษที่ 17 ในส่วนที่เป็นดินแดนของฮังการีที่เรียกว่า ดินแดนแห่งกษัตริย์เซนต์สตีเฟน (Lands of the Crown of St. Stephen) ชาวแมกยาร์ถือว่าเป็นชนกลุ่มน้อยที่มีอิสรทางการเมืองมากที่สุดในออสเตรีย ซึ่งถือเป็นธรรมเนียมของราชวงศ์ฮับส์บูร์กเดิมอยู่แล้วที่ต้องหลีกเลี่ยงนโยบายรวมศูนย์กับฮังการี เนื่องจากฮังการีเป็นชนชาติที่ใหญ่และมีพลังที่สุดในออสเตรีย ใน ค.ศ. 1825 รัฐบาลออสเตรียได้อนุญาตให้สภานันดร (Diet) ของขุนนางแมกยาร์เปิดประชุมขึ้นเป็นครั้งแรกได้ อำนาจการเมืองระดับท้องถิ่นของฮังการีอยู่ในมือขุนนางชาวแมกยาร์ (Magyar) ทั้งหมดไม่ว่าจะเป็นเรื่องของภาษีหรือการเกณฑ์ทหาร แต่ฮังการีจะต้องส่งตัวแทนไปปรับฟังกฎหมายที่กรุงเวียนนาอย่างไม่บกพร่อง

สำหรับขบวนการชาตินิยมในฮังการีมีอยู่สองสาย ได้แก่ สายกลาง (moderate) โดยการนำของ เคนท์ อีสตวาน เซกเซินยี (Istvan Szechenyi) ขุนนางผู้มั่งคั่งชาวแมกยาร์ เซกเซินยีเป็นผู้นิยมรูปแบบการปกครองของอังกฤษ เขาเชื่อว่าฮังการีจะเจริญก้าวหน้าได้จะต้องยึดแนวทางพัฒนาประเทศให้ทันสมัย (modernization) ตามแบบตะวันตกทั้งด้านเศรษฐกิจและการสื่อสารคมนาคม โดยเฉพาะ การปฏิรูปสังคมที่จะต้องมีการยกระดับความเป็นอยู่ของชาวนาและยกเลิกอภิสิทธิ์ทางด้านภาษีของขุนนาง และเซกเซินยียังสนับสนุนให้รักษาความสัมพันธ์กับสถาบันกษัตริย์ของออสเตรียเอาไว้ ผลงานสำคัญของเซกเซินยีทางด้านชาตินิยมได้แก่ การก่อตั้ง “บัณฑิตยสถานแห่งฮังการี” (Hungarian Academy of Science) ที่กรุงบูดาเปสต์ใน ค.ศ. 1828 และเขายังเป็นผู้มีบทบาทผลักดันให้สภาของฮังการียอมรับภาษาแมกยาร์ เป็นภาษาราชการแทนภาษาลาตินใน ค.ศ. 1845¹⁰⁰ นักชาตินิยมคนสำคัญอีกสายหนึ่งคือ ลาโยส โคซุช (Lajos Kossuth) ขุนนางชั้นผู้น้อยที่เป็นทั้งนักเขียนและนักพูดที่มีความสามารถ แม้โดยรวมเขาจะมีแผน (programme) คล้ายกับเซกเซินยี แต่โคซุชมีนโยบายที่ออกไปในแนวหัวรุนแรงอยู่หลายประการเช่น เขาต้องการให้ฮังการีมีอิสรจากออสเตรียมากขึ้น โดยเฉพาะการมีคณะรัฐมนตรีของฮังการีโดยเฉพาะและรัฐบาลที่รับผิดชอบต่อรัฐสภา การปฏิรูปการเมืองโดยการขยายสิทธิการออกเสียงเลือกตั้ง และการปลดปล่อยทาสติดที่ดิน รวมถึงนโยบายกลืนกลายชนกลุ่มน้อยอื่นๆ ในฮังการีให้กลายเป็นแมกยาร์ (Magyarization)¹⁰¹

4.2.2.2.5 พลังชาตินิยมของชนชาติสลาฟใต้และชนชาติรูมาเนีย นโยบายครอบงำทางวัฒนธรรมของขุนนางชาวแมกยาร์ได้สร้างความไม่พอใจให้กับชนกลุ่มน้อยอื่นๆ ที่อาศัยอยู่ในดินแดนของมงกุฎเซนต์สตีเฟน ซึ่งประกอบด้วย ชาวยูมาเนียในทรานซิลวาเนีย ชาวสลาฟใต้ได้แก่ สโลวีน โครต และเชิร์บ สงครามนโปเลียนได้ปลุกเร้ากระแสชาตินิยมในหมู่สลาฟใต้ให้กลับมา

¹⁰⁰ นอกจากนั้นเซกเซินยียังเป็นผู้ริเริ่มให้มีการสร้างสะพานข้ามแม่น้ำดานูบเพื่อเชื่อมระหว่างฝั่งเมืองบูดา (Buda) กับเมืองเปสต์ (Pest) ใน ค.ศ. 1844 ดู Cowei and Wolfson, *Years of Nationalism*, pp. 135-37.

¹⁰¹ Sugar, “External and Domestic Roots of Eastern European Nationalism,” in *Nationalism in Eastern Europe*, eds. P. F. Sugar and I. J. Lederer, pp. 68-72.

อีกครั้งซึ่งชาวเซอร์เบียบางส่วนภายใต้การนำของขุนนาง-นักบวชนิกายกรีกออร์ทอดอกซ์ สามารถรักษาอิสระในการปกครองตนเองจากรัฐบาลตุรกีในแถบ “เทือกเขาคาร์พาทัส”(Montenegro) ได้สำเร็จในค.ศ. 1805 ชาวเซอร์เบียจำนวนหนึ่งที่อาศัยอยู่ในบริเวณที่ราบโมราวา (Morava) ภายใต้การนำของคารา ยอร์จ (Kara George) ได้ลุกขึ้นก่อการจลาจลต่อต้านรัฐบาลเติร์ก แล้วตั้งเขตปกครองตนเองจนกระทั่ง ค.ศ. 1830¹⁰² ในหมู่ชนชาติสลาฟใต้ ชาวโครตและชาวสโลวีเนียได้เคยรวมตัวกันชั่วระยะหนึ่งภายใต้การปกครองของนโปเลียน โดยใช้ชื่อโรมันโบราณว่าจังหวัดอิลลิเรีย (Illyria) ซึ่งเป็นจุดกำเนิดของพลังชาตินิยมในหมู่ชาวชนชาติสลาฟใต้ โดยนักเคลื่อนไหวชาตินิยมคนสำคัญของขบวนการชาตินิยมอิลลิเรียน (Illyrianism) ได้แก่ วุก คาราดซิช (Vuk Karadzic) ซึ่งประสบความสำเร็จในการประดิษฐ์ตัวอักษรที่สามารถใช้ร่วมกันได้ระหว่างชาวโครตและชาวเซอร์เบีย¹⁰³ และอีกท่านที่สำคัญกว่าคือ ลุกเควิต ไกย์ (Ludevit Gaj) ที่ได้รับการยกย่องให้เป็นบิดาของชาตินิยมยุคใหม่ของโครเอเชีย (Croatian Nationalism) ไกย์ได้ประกาศในค.ศ. 1835 ว่า “ไม่มีสิ่งใดศักดิ์สิทธิ์เกินกว่าภาษาแม่ของเราอีกแล้ว ... ผู้รักชาติทุกคนมีความประสงค์ร่วมกันว่าชาวสลาฟทุกคนที่อาศัยอยู่ในบริเวณมณฑลอิลลิเรียน จะสามารถรวมกันเป็นหนึ่งเดียวภายใต้ภาษาเดียวกันได้”¹⁰⁴ ภายหลังจากที่ไกย์ได้ตีพิมพ์ “วารสารแห่งชาติอิลลิเรียน” (Illyrian National Gazette) ได้หนึ่งปี บรรดาลูกศิษย์ของไกย์ได้เพิ่มจำนวนขึ้นอย่างรวดเร็วและได้ร่วมกันก่อตั้ง “สมาคมอิลลิเรียนแห่งชาติ” (Illyrian National Society) ขึ้นที่เมืองซาเกรบ (Zagreb) ในค.ศ. 1836 ซึ่งสมาชิกได้ให้คำสัตย์ว่าจะใช้แต่ “ภาษาของชาติ” เท่านั้น

ชนชาติโรมาเนียเป็นอีกเชื้อชาติหนึ่งที่ถูกแบ่งออกโดยเส้นอาณาเขตพรมแดนระหว่างออสเตรียและจักรวรรดิออตโตมัน โดยประชากรชาวโรมาเนียส่วนหนึ่งอาศัยอยู่ในมณฑลโมลดาเวีย (Moldavia) และวัลลาเคีย (Wallachia) ภายใต้การปกครองของฮอสโปดาร์ (Hospodars) หรือผู้ครองแคว้นเชื้อสายกรีกที่ได้รับการแต่งตั้งโดยสุลต่าน และอีกส่วนหนึ่งอาศัยอยู่ในมณฑลทรานซิลวาเนีย (Transylvania) ที่เป็นส่วนหนึ่งในดินแดนของฮังการี โดยภายในจักรวรรดิฮับสบูร์ก ชาวโรมาเนียจะต้องอยู่ร่วมปะปนกับชาวเยอรมันและชาวแมกยาร์ซึ่งมีอภิสิทธิ์มากกว่าชาวโรมาเนีย ในแคว้นทรานซิลวาเนียนี้เองที่พลังชาตินิยมโรมาเนียได้มีโอกาสเติบโต ชนชาติโรมาเนียในขณะนั้นปกตีสื่อสารกันด้วยตัวอักษรซีริลลิก (Cyrillic) ซึ่งเป็นอยู่ในสายเดียวกับภาษา

¹⁰² ภายหลังจาก คารา ยอร์จ ถูกลอบสังหารโดยมิลอส โอบรีโนวิช (Milos Obrenovich) ใน ค.ศ. 1812 ซึ่งได้สถาปนาตนเองขึ้นเป็นเจ้าชายมิลอส เจ้าผู้ครองเซอร์เบียตลอดชีพ ซึ่งเราจะพบว่าชาวเซอร์เบียที่อาศัยอยู่ในอาณาจักรออตโตมัน จะมีวัฒนธรรมที่คล้ายกับ ชาวเซอร์เบียและชาวสลาฟใต้ที่อาศัยอยู่ในจักรวรรดิฮับสบูร์ก ดู Steward Miller, *Mastering Modern European History* (London: Macmillan, 1997), pp. 215-216.

¹⁰³ ในขณะที่ชาวเซอร์เบียพูดภาษาถิ่น *Stokavian* ชาวโครตกลับใช้ภาษาถิ่นที่ต่างออกไปคือ *Katjavian* ดู Roter, “Locating the Minority Problems in Europe: A Historical Perspective,” : 243-44.

¹⁰⁴ อ้างถึงใน Hayes, *Nationalism: A Religion*, p. 72.

สลาฟ ซึ่งในภายหลังซามูเอล ไคลน์ (Samuel Klein) ได้ทำการรื้อฟื้นอดีตของชนชาติโรมาเนียว่าแท้จริงแล้วสืบเชื้อสายมาจากจักรวรรดิโรมัน ซึ่งถือว่ามีฐานะทางวัฒนธรรมที่สูงกว่าชนชาติ แมกยาร์ สลาฟ เติร์ก หรือชาวกรีก ไคลน์จึงได้พยายามผลักดันให้ชาวโรมาเนียหันมาใช้ตัวอักษรลาตินเป็นภาษาเขียนแทนตัวอักษรแบบซีริลลิก¹⁰⁵ ใน ค.ศ. 1827 บลาย (Blaj) ได้ตีพิมพ์หนังสือพิมพ์ "Gazeta de Transylvania" ซึ่งมีขอมูลวางจำหน่ายในทรานซิลวาเนียหลายร้อยฉบับ ซึ่งถือว่าจำนวนผู้อ่าน (readership) นั้นไม่สูงนักเมื่อเปรียบเทียบกับจำนวนประชากรชาวโรมาเนียทั้งหมดประมาณเกือบ 2 ล้านคนในทรานซิลวาเนียขณะนั้น ซึ่งจุดนี้แสดงให้เห็นว่าระดับของการรู้หนังสือในแต่ละสังคมนั้นมีผลโดยตรงกับการเติบโตของพลังชาตินิยม¹⁰⁶

4.2.2.2.6 พลังชาตินิยมในโบฮีเมียและโมราเวีย สำหรับชนชาติสุดท้ายในยุโรปที่จะพิจารณาได้แก่ ชนชาติเชค (Czech) และสโลวัก (Slovak) ซึ่งเป็นชนชาติพูดภาษาสลาฟที่มีความเจริญก้าวหน้าที่สุดในจักรวรรดิออสเตรีย ทั้งในทางวัตถุและทางวัฒนธรรม ชุนนางชาวโบฮีเมียจะใช้ภาษาเยอรมันเป็นภาษาราชการและดำรงความจงรักภักดีต่อราชวงศ์ฮับส์บูร์กมาตั้งแต่ศตวรรษที่ 17 ชนชาติเชคมักยึดอาชีพเกษตรกรรม ช่างฝีมือ และพ่อค้าวานิชย์ ซึ่งต่างกับชาวสโลวักที่ชนชั้นนักบวชและปัญญาชนได้เติบโตอย่างรวดเร็ว ไวยากรณ์ภาษาเชคได้รับการตีพิมพ์อย่างเป็นทางการเป็นครั้งแรกใน ค.ศ. 1791 ผู้นำของขบวนการชาตินิยมคนสำคัญของเชคได้แก่ ฟรานติเช็ก พาแลคกี (Frantisek Palacky) ซึ่งได้แต่งหนังสือประวัติศาสตร์ของชนชาติเชค โดยฟื้นฟูเรื่องราวตั้งแต่สมัยสงครามฮุสซิท (Hussite wars) ในศตวรรษที่ 14 ซึ่งชนชาติเชคเป็นชนชาติแรกที่ต่อสู้เพื่อการปฏิรูปศาสนาและมีความขัดแย้งกับชนชาติเยอรมันมาอย่างยาวนาน พาแลคกีผู้นี้เองได้ก่อตั้งสมาคม "มารดาเชค" (Matice Ceska) ใน ค.ศ. 1830 เพื่อส่งเสริมการตีพิมพ์สิ่งพิมพ์ที่ใช้ภาษาเชค ส่งเสริมจัดทำพจนานุกรมภาษาเชคและการเขียนตำราประวัติศาสตร์ของชนชาติเชค¹⁰⁷

นักคิดแนวชาตินิยมคนสำคัญอีกท่านหนึ่งของเชค ได้แก่ ยาน โคลลาร์ (Jan Kollar) ซึ่งเป็นนักบวชและกวีได้แต่งหนังสือชื่อว่า "บุตรสาวแห่งสลาฟ" (Slava dcera) ในหนังสือ โคลลาร์ได้เขียนว่าผู้ที่มีเชื้อสายสลาฟส่วนใหญ่ มักไม่มีความรู้สึกผูกพันกับชาวสลาฟด้วยตนเอง เนื่องจากชาวสลาฟได้ใช้เวลาส่วนใหญ่ต่อสู้กับรัฐบาลต่างชาติ ทำให้พลังของชาวสลาฟในยุโรปได้เสื่อมคลายลง โคลลาร์เสนอว่าปัญญาชนผู้มีการศึกษาชาวสลาฟทุกคนควรมีโอกาสรับเรียนภาษาหลักในตระกูลสลาฟ ทั้งหมด 4 ภาษาด้วยกัน ซึ่งได้แก่ ภาษาเชค ภาษาโปลิช ภาษาเชิร์ช และภาษารัสเซีย รวมทั้งเขายังได้สนับสนุนให้มีการตั้งร้านหนังสือของชาวสลาฟ เพื่อเผยแพร่ขยายความ

¹⁰⁵ Sperber, *The European Revolution 1848-51*, p. 237.

¹⁰⁶ Sugar, "External and Domestic Roots of Eastern European Nationalism," in *Nationalism in Eastern Europe*, eds. P. F. Sugar and I. J. Lederer, pp. 52-54.

¹⁰⁷ M. S. Anderson, *The Ascendancy of Europe*, p. 245.

คิดในหมู่ชาวสลาฟ¹⁰⁸ แนวคิดในแบบ “สลาฟสากลนิยม” (Pan-Slavism) ดังกล่าวของโคลลาร์ มีจุดประสงค์เพื่อเรียกร้องให้ชาวสลาฟที่ถูกกดขี่และกระจัดกระจายอยู่ทั่วไปในยุโรปตะวันออกได้เกิดสำนึกในชะตาที่มีร่วมกัน ให้มาร่วมกันเพื่อสร้างเอกภาพและทวงความยิ่งใหญ่ของชาวสลาฟกลับมาอีกครั้งในยุโรป

โดยสรุปวัตถุประสงค์หลักของบทนี้ได้แก่การ ชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของพลวัตทางการเมืองภายในยุโรป ที่มีความจำเป็นอย่างยิ่งในการทำความเข้าใจคอนเสิร์ตแห่งยุโรป นักวิชาการความสัมพันธ์ระหว่างประเทศส่วนใหญ่มักละเลยประเด็นทางการเมืองภายในยุโรปในช่วงต้นศตวรรษที่ 19 เป็นเหตุให้อธิบายคอนเสิร์ตแห่งยุโรปเพียงด้านเดียว ในส่วนแรกได้ศึกษาเงื่อนไขข้อจำกัดภายในของออสเตรียที่เป็นเครื่องอธิบายบทบาทนำของเมตเตอร์นิคในคอนเสิร์ตได้เป็นอย่างดี สำหรับส่วนที่สองเป็นการนำเสนอภาพรวมของ “ศัตรูของเมตเตอร์นิค” ซึ่งถือเป็นเป้าหมายและเหตุผลหลักในการดำรงอยู่ของคอนเสิร์ต การศึกษาคอนเสิร์ตที่สมบูรณ์รอบด้านจึงไม่อาจหลีกเลี่ยงพิจารณากรอบของพลังชาตินิยมและเสรีนิยมที่เป็นพลังขับเคลื่อนหลักของยุคสมัยได้ ซึ่งพลังชาตินิยมและเสรีนิยมเหล่านี้จะได้ปะทุขึ้นเป็นการเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ในยุโรปใน ค.ศ. 1830 และอีกครั้งใน ค.ศ. 1848 ซึ่งจะเป็นบททดสอบครั้งสำคัญต่อการทำงานของคอนเสิร์ตแห่งยุโรปที่จะได้พิจารณาในบทต่อไป

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹⁰⁸ Kohn, *Nationalism: Its Meaning and History*, p. 116.

บทที่ 5

บททดสอบการทำงานของคอนเสิร์ตแห่งยุโรป : การปฏิวัติ ค.ศ. 1830 และการปฏิวัติ ค.ศ. 1848

สาระสำคัญของบทนี้ต้องการนำเสนอได้แก่การให้ความสำคัญแก่การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองภายในครั้งใหญ่ของยุโรปในฐานะที่เป็นบททดสอบประสิทธิภาพการทำงานของคอนเสิร์ตแห่งยุโรปอีกครั้งหลังจากที่คอนเสิร์ตประสบความสำเร็จอย่างดี ในช่วงต้นทศวรรษที่ 1820 ในการทำหน้าที่รักษาระบบอนุรักษนิยมที่ได้ฟื้นฟูขึ้นมาหลังการประชุมที่กรุงเวียนนา จากการศึกษาพบว่า เมื่อเวลาได้ผ่านไปข้อจำกัดในการทำงานของคอนเสิร์ตจะเริ่มปรากฏชัดและเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ โดยในกรณีของการเปลี่ยนแปลงในค.ศ. 1830 คอนเสิร์ตแม้จะสามารถควบคุมพลังเสรีนิยมและชาตินิยมไว้ได้เช่นเคยในเขตยุโรปตะวันออก แต่คอนเสิร์ตต้องประสบกับข้อจำกัดเดิมที่เคยเป็นอุปสรรคในช่วง ค.ศ. 1825-1829 โดยคอนเสิร์ตไม่สามารถยับยั้งการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองในยุโรปตะวันตกได้ ซึ่งเป็นผลมาจากอุปสรรคเงื่อนไขทางภูมิศาสตร์ ปัญหาภายในของสมาชิกหลักของคอนเสิร์ต และประเด็นเขตอิทธิพลของมหาอำนาจอื่นในยุโรปที่คอนเสิร์ตไม่สามารถเข้าไปมีบทบาทได้

แม้ว่าในกรณีการปฏิวัติ ค.ศ. 1830 คอนเสิร์ตจะถือว่าสอบผ่านโดยที่ยังคงสามารถรักษาสถานภาพเดิมของบรรดากษัตริย์ทั้งหลายไว้ได้ในยุโรปตะวันออก แต่เมื่อการเปลี่ยนแปลงครั้งที่ใหญ่กว่าคือ การปฏิวัติ ค.ศ. 1848 ได้มาถึง จะพบว่าคอนเสิร์ตประสบปัญหาและข้อจำกัดอย่างมากอย่างอย่างไม่เคยประสบมาก่อน เนื่องจากการปฏิวัติในครั้งนี้แตกต่างจากการปฏิวัติในครั้งก่อนๆ อย่างสิ้นเชิง โดยเฉพาะการที่การเปลี่ยนแปลงครั้งนี้ได้เกิดขึ้นที่ศูนย์กลางของประเทศสมาชิกที่เป็นแกนของคอนเสิร์ตคือ รัสเซียและออสเตรีย ซึ่งส่งผลให้การแทรกแซงเพื่อปราบปรามการปฏิวัตินั้นกระทำได้ไม่ง่ายเหมือนเดิม การปฏิวัติ ค.ศ. 1848 นี้ได้ส่งผลกระทบต่อคอนเสิร์ตแห่งยุโรปในหลายด้าน กล่าวคือนอกจากความสำเร็จในช่วงแรกของการปฏิวัติจะเป็นเครื่องยืนยันความล้มเหลวและข้อจำกัดของคอนเสิร์ตในฐานะกลไกในการรักษาระบบอนุรักษนิยมในยุโรปแล้ว การปฏิวัติยังได้บ่อนทำลายรากฐานที่เป็นหัวใจของคอนเสิร์ตซึ่งได้แก่ “ความสามัคคีกันของผู้อนุรักษนิยม” (conservative solidarity) และการปฏิวัติยังได้นำผู้นำรุ่นใหม่ที่ไม่ผูกพันกับหลักการของคอนเสิร์ตเข้าสู่เวทีการเมืองของยุโรป ซึ่งผู้นำเหล่านี้เองจะมีบทบาทในการทำลายคอนเสิร์ตให้ล่มสลายลงอย่างเป็นทางการในสงครามไครเมีย ค.ศ. 1854 กล่าวอีกนัยหนึ่ง การปฏิวัติ ค.ศ. 1848 ถือเป็น “จุดเริ่มต้นของจุดจบ” ของคอนเสิร์ตแห่งยุโรป

ประเด็นสำคัญที่สุดที่บ่งชี้ความต้องการชี้ให้เห็นคือเราไม่อาจเข้าใจถึงจุดเริ่มต้นและจุดสิ้นสุด (the rise and fall) ของคอนเสิร์ตแห่งยุโรปได้ หากไม่ศึกษาคอนเสิร์ตในกรอบของการเมืองภายในประเทศของยุโรปในช่วงที่คอนเสิร์ตดำรงอยู่ ซึ่งถือเป็นการตอกย้ำประเด็นสำคัญที่วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ต้องการโต้แย้งนักวิชาการความสัมพันธ์ระหว่างประเทศที่ได้ละเลยความสำคัญของการเมืองภายในและวิเคราะห์คอนเสิร์ตแต่เฉพาะมิติระหว่างประเทศซึ่งเป็นบ่อเกิดของความเข้าใจคอนเสิร์ตที่ไม่สมบูรณ์

สำหรับโครงสร้างของการนำเสนอในบทนี้ได้แบ่งออกเป็นสองส่วนใหญ่ๆคือ ส่วนแรกได้แก่ การปฏิวัติ ค.ศ. 1830 ที่จะถูกได้แบ่งย่อยออกเป็นอีกสองส่วน โดยในส่วนย่อยแรกจะได้พิจารณาข้อจำกัดของคอนเสิร์ตใน ค.ศ. 1830 ในยุโรปตะวันตกและส่วนถัดไปจะเป็นความสำเร็จของคอนเสิร์ตในยุโรปตะวันออก ในส่วนต่อมาจะกล่าวถึงการปฏิวัติใน ค.ศ. 1848 อย่างละเอียด โดยจะได้แบ่งย่อยออกเป็นสามส่วนคือ ความสำเร็จของการปฏิวัติ ความล้มเหลวของการปฏิวัติ และผลกระทบของการปฏิวัติต่อคอนเสิร์ตแห่งยุโรป

5.1 การปฏิวัติ ค.ศ. 1830 : ข้อจำกัดของคอนเสิร์ตในยุโรปตะวันตก

การปฏิวัติในปี ค.ศ. 1830 มีความแตกต่างจากการปฏิวัติในช่วง ค.ศ. 1820-1823 ในแง่ที่ว่า การปฏิวัติครั้งนี้ถือเป็นจุดเปลี่ยนที่สำคัญสำหรับคอนเสิร์ตแห่งยุโรปและระบบการเมืองอนุรักษนิยมในยุโรป ในยุโรปตะวันตกเราจะพบว่าสถาบันอนุรักษนิยมและสิทธิอันชอบธรรมของกษัตริย์ที่ได้รับการฟื้นฟูที่กรุงเวียนนาถูกทำลายลงด้วยพลังของการปฏิวัติ และเราจะได้เห็นถึงข้อจำกัดของคอนเสิร์ตที่เริ่มปรากฏในกรณีที่ไม่สามารถเข้าควบคุมการเปลี่ยนแปลงในฝั่งตะวันตกได้เหมือนในช่วง ค.ศ. 1815-1829 วอลเลอร์ (Waller) กล่าวว่า “การปฏิวัติ ค.ศ. 1830 ได้ทำลายหลักการแทรกแซงเพื่อปราบปรามการปฏิวัติของคอนเสิร์ตลง โดยครั้งนี้การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวมิได้เกิดขึ้นเฉพาะในประเทศขนาดเล็กเท่านั้น แต่เกิดขึ้นที่ประเทศมหาอำนาจคือ ฝรั่งเศส ทำให้ฝั่งซ้ายของแม่น้ำไรน์อยู่นอกเหนือ “อำนาจตำรวจ” ของพันธมิตรศักดิ์สิทธิ์”¹ การปฏิวัติ ค.ศ. 1830 ในฝรั่งเศส เบลเยียม อังกฤษ และคาบสมุทรไอบีเรียในปีถัดมา นับว่าเป็นการประกาศชัยชนะของฝ่ายมวลชน (party of movement) คือพลังเสรีนิยมและชาตินิยมในฝั่งตะวันตกของยุโรป ในทัศนะของฮอบบสวอม (Hobsbawn) การปฏิวัติในครั้งนี้สืบเนื่องจากผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงในทศวรรษที่ 1820 เนื่องจาก “เป็นความปราชัยของฝ่ายขุนนางอนุรักษนิยม ต่อพลังชนชั้นกลาง (bourgeois power) ในยุโรปตะวันตก รัฐของประเทศในตะวันตกจะถูกปกครองด้วยชนชั้นนำกลุ่มน้อยกลุ่มใหม่คือ “กระดุมพีใหญ่” (Grande Bourgeoisie) ที่ประกอบด้วย นายธนาคาร

¹ Bruce Waller, “Relations between States and Nations,” in *Themes in Modern European History 1830-1890*, ed. Bruce Waller (London: Routledge, 1992), p. 252.

นักอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ และข้าราชการระดับสูง ตลอดช่วง 50 ปีให้หลังต่อมา² หลังจากทราบข่าวการปฏิวัติที่กรุงปารีสในเดือนกรกฎาคม เมตเตอร์นิกถึงกับอุทานว่า “ผลงานที่ข้าพเจ้าได้สร้างมาตลอดชีวิต ได้ถูกทำลายลงแล้ว”³

แต่อย่างไรก็ดีแม้คอนเสิร์ตแห่งยุโรปจะไม่สามารถควบคุมการเปลี่ยนแปลงในฝั่งตะวันตกได้ แต่ในฝั่งตะวันออกแม่น้ำไรน์อำนาจและสถานะเดิม (status quo) ของระบบอนุรักษนิยมไม่ได้รับความกระทบกระเทือนแต่อย่างใด แม้จะมีความพยายามเปลี่ยนแปลงในเยอรมัน อิตาลี และโปแลนด์ในช่วง ค.ศ. 1831-1833 จากฝ่ายพลังมวลชน แต่มหาอำนาจตะวันออกทั้งสามประเทศคือ รัสเซีย ออสเตรีย และรัสเซีย ยังสามารถควบคุมการปฏิวัติในบ้านของตนเองได้ ภาคตะวันออกของยุโรปยังคงอยู่ภายใต้อิทธิพลของคอนเสิร์ตแห่งยุโรปต่อไป การปฏิวัติใน ค.ศ. 1830 ครั้งนี้ยังได้ทำให้ประเทศมหาอำนาจอนุรักษนิยมทั้งสาม ได้ตกลงร่วมยืนยันกระชับความร่วมมือในการปราบปรามการปฏิวัติยิ่งขึ้นไปอีกในการประชุมที่เมืองมินเชินกราทซ์ (Munchengratz) และเบอร์ลินใน ค.ศ. 1833 อาจกล่าวได้ว่าการปฏิวัติ ค.ศ. 1830 มีความสำคัญมากกว่าเป็นเพียงการแบ่งยุโรปออกเป็น 2 ค่ายทางอุดมการณ์ (ideology camp) ดังที่นักวิชาการความสัมพันธ์ระหว่างประเทศมักให้ความสำคัญ แต่การปฏิวัติในครั้งนี้ได้ส่งผลให้คอนเสิร์ตแห่งยุโรปที่วางอยู่บนความเห็นพ้องของชนชั้นผู้นาอนุรักษนิยม (conservative consensus) ในยุโรปต้องประสบกับข้อจำกัด โรสแครนซ์กล่าวว่า “การเปลี่ยนแปลงในช่วงต้นทศวรรษที่ 1830 ได้ทำให้เอกภาพของคอนเสิร์ตอ่อนแอลง เมื่ออังกฤษและฝรั่งเศสที่เคยยึดแนวทางอนุรักษนิยมได้หันไปยึดแนวทางเสรีนิยมมากขึ้น”⁴

จุดเริ่มของกระแสการเปลี่ยนแปลงแห่งแรกเกิดขึ้นที่ “บ้านของการปฏิวัติ” หรือ ฝรั่งเศสอีกครั้ง เมื่อรัฐบาลขวาจัดของ จูลส์ โพลินญัก (Polignac) ถูกอภิปรายไม่ไว้วางใจโดยรัฐสภาและถูกสื่อมวลชนนอกสภาโจมตีอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ช่วงมีนาคม ค.ศ. 1830 พระเจ้าชาร์ลส์ที่ 10 (Charles X) ได้ทรงตัดสินใจยุบสภาและจัดการเลือกตั้งขึ้นใหม่ในเดือนพฤษภาคม โดยพระองค์หวังว่าฝ่ายนิยมเจ้าหรืออูลตรา-รัวยาลิสต์ (Ultra-Royalistes) จะสามารถเอาชนะการเลือกตั้งได้เสียงข้างมากกลับเข้าสภาในครั้งนี้ แต่ผลกลับกลายเป็นชัยชนะของฝ่ายเสรีนิยม ที่สามารถได้ที่นั่งเพิ่มขึ้นในสภาเป็นจำนวน 274 คน พระเจ้าชาร์ลส์จึงทรงตอบโต้ด้วยการประกาศพระราชกำหนดแห่งแซงต์-คลูด (Ordonnances de Saint-Cloud) จำนวน 4 ฉบับ ในวันที่ 25 กรกฎาคม ค.ศ. 1830 ซึ่งมีสาระสำคัญประการแรกคือ การยกเลิกเสรีภาพของหนังสือพิมพ์ โดยที่สำนักพิมพ์ไม่สามารถตีพิมพ์หนังสือพิมพ์ได้หากไม่ได้รับอนุญาตจากรัฐบาล ประการที่สอง ประกาศยุบสภาผู้แทนราษฎรที่เพิ่ง

² E. J. Hobsbawm, *The Age of Revolution 1789-1848* (London: Mentor Book, 1962), p. 139.

³ Arthur J. May, *The Age of Metternich 1814-1848* (Illinois: The Dryden Press, 1963), p. 54.

⁴ Richard Rosecrance, *Action and Reaction in World Politics: International System in Perspective* (Westport, CT: Greenwood Press, 1977), p. 76.

ได้รับการเลือกตั้งเข้ามา ประการที่สาม เปลี่ยนแปลงกฎหมายเลือกตั้ง โดยลดจำนวนผู้มีสิทธิเลือกตั้งลงจากประมาณ 1 แสนคน เหลือเพียงประมาณ 25,000 คน และประการสุดท้าย คือ ประกาศรายชื่อของสมาชิกกลุ่มอูตรจำนวนหนึ่งที่เข้ารับตำแหน่งข้าราชการระดับสูง⁵ ซึ่งสองฉบับหลังมีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างความได้เปรียบให้กับฝ่ายนิยมเจ้าในการเลือกตั้งครั้งใหม่ที่ทางรัฐบาลกำหนดให้มีขึ้นในเดือนสิงหาคม

มาตรการดังกล่าวของพระเจ้าชาร์ลส์แทนที่จะเป็นประโยชน์กับฝ่ายอนุรักษนิยมในฝรั่งเศสกลับกลายเป็นความผิดพลาดอย่างมหันต์ เมื่อพระราชกำหนดดังกล่าวหมายถึงการประกาศให้การเลือกตั้งที่ชอบธรรมกลายเป็นโมฆะและเป็นการยกเลิกรัฐธรรมนูญค.ศ. 1814 ที่สำคัญพระราชกำหนดฉบับแรก ได้ทำให้ผู้ที่ประกอบอาชีพเกี่ยวกับหนังสือพิมพ์ต้องว่างงานลงเป็นจำนวนมาก ความไม่พอใจของนักหนังสือพิมพ์ในกรุงปารีสซึ่งนำโดยประธานสมาคมนักหนังสือพิมพ์คือ อดอล์ฟ ติแอร์ (Thiers) ได้รับความสนับสนุนจากนักศึกษา คนงาน และชนชั้นกลางที่นิยมแนวคิดเสรีนิยมได้ร่วมกันออกมาชุมนุมประท้วงคัดค้านรัฐบาล ซึ่งในที่สุดได้ลุกลามบานปลายไปสู่การก่อความไม่สงบและการปฏิวัติ เครื่องกีดขวาง(barricades)ได้ปรากฏขึ้นอีกครั้งในกรุงปารีส การปะทะกันระหว่างกองทัพรัฐบาลและฝ่ายมวลชนซึ่งได้ดำเนินไปเป็นเวลาสามวัน (Trois Glorieuses)⁶ ตั้งแต่วันที่ 27 กรกฎาคมได้สิ้นสุดลงเมื่อฝ่ายปฏิวัติสามารถยึด ศาลากลางจังหวัด (Hotel-de-Ville) ของกรุงปารีสได้ในวันที่ 29 กรกฎาคม ค.ศ. 1830 คณะปฏิวัติได้ตัดสินใจอันชาญฉลาดแห่งออร์เลอองส์ (Duc d'Orleans) ขึ้นเป็นกษัตริย์พระองค์ใหม่ของฝรั่งเศสในนามพระเจ้าหลุยส์ ฟิลิปป์ ที่ 1 (Louis Philippe) ในฐานะกษัตริย์แห่งชาวฝรั่งเศส (Le roi des Français) พระเจ้าชาร์ลส์ที่ 10 ต้องยอมรับความจริงและสละราชบัลลังก์ในวันที่ 31 กรกฎาคม ค.ศ. 1830 โดยได้เสด็จไปลี้ภัยอยู่ในอังกฤษ

ข่าวการโค่นล้มอำนาจของราชวงศ์บูร์บงในฝรั่งเศส ได้สร้างความตกตะลึงให้กับเมตเตอร์นิคเป็นอย่างมาก เนื่องจากการดำรงอยู่ในอำนาจของพระเจ้าชาร์ลส์และฝ่ายอูตรในฝรั่งเศสได้ช่วยส่งเสริมความมั่นคงของระบบอนุรักษนิยมในยุโรปให้เข้มแข็งยิ่งขึ้น ซึ่งเมตเตอร์นิคเองได้เคยแนะนำให้บรรดากษัตริย์และผู้ครองแคว้นในเยอรมันทั้งหลายทำตามแบบอย่างของพระเจ้าชาร์ลส์ที่ไม่ต้องยกเลิกรัฐธรรมนูญแต่ใช้วิธีค่อยๆเพิ่มอำนาจของกษัตริย์และควบคุมฝ่ายตรงข้ามเพิ่มขึ้นทีละน้อย⁷ ฝรั่งเศสภายใต้ธงไตรรงค์(Tricolor) นั้นถือเป็นการทำทลายอำนาจสมบูรณาญาสิทธิราชย์และหลักสิทธิอันชอบธรรมของระบบกษัตริย์ และเป็นตัวอย่างที่ไม่ดีแก่

⁵ F. B. Artz, *Reaction and Revolution 1814-1832* (New York: Harper-Torchbooks, 1966), p. 266.

⁶ เอี่ยม ฉายงาม, *ประวัติศาสตร์ฝรั่งเศส ค.ศ. 1789-1848* (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, 2523), หน้า 169.

⁷ Brendan Simms, "The Eastern Empires from the Challenge of Napoleon to the Restoration 1806-1830," in *Themes in Modern European History 1789-1830*, ed. P. Pilbeam (London: Routledge, 1995), p. 213.

ประเทศอื่นๆในยุโรป ที่สำคัญเมื่อหลักการในที่ประชุมที่เมืองทรอปเปา ค.ศ.1820 ถูกละเมิด ผู้นำของประเทศที่เป็นแกนหลักของคอนเสิร์ทแห่งยุโรปจึงมีอำนาจได้ ทางด้านท่าทีของออสเตรีย แม้เมเตอร์นิกจะต้องการเข้าแทรกแซงฝรั่งเศสมากเพียงใดแต่อุปสรรคประการสำคัญคือ ปัญหาทางการเงิน เมื่อจอมพล ราเดตสกี (Radetzky) ทูลถามจักรพรรดิฟรานซ์ว่าเหตุใดออสเตรียจึงไม่ทำสงครามกับฝรั่งเศส พระเจ้าฟรานซ์ทรงตอบว่า “เราได้” ไปร่วมชมการซ้อมรบของกองทัพออสเตรียกับปรัสเซียที่เมือง มินเชินดอร์ฟ (Munchendorf) เมื่อต้นปี พบว่าทหารของออสเตรียซ้อมรบได้แย่มากจนฝ่ายปรัสเซียยังต้องออกปากติติงมา ด้วยเหตุนี้เราจึงต้องรับรองหลุยส์ ฟิลิปป์ ในฐานะกษัตริย์ของฝรั่งเศสพร้อมกับอังกฤษ ...ออสเตรียไม่อาจทำสงครามกับฝรั่งเศสโดยปราศจากพันธมิตรได้⁸ ในขณะที่เมเตอร์นิกเองได้พยายามเชิญ อาร์ชดยุก คาร์ล (Archduke Carl) พระอนุชาขององค์จักรพรรดิให้เป็นผู้นำทัพออสเตรียเข้ารบกับฝรั่งเศส แต่กลับถูกปฏิเสธจาก อาร์ชดยุกคาร์ลอย่างชัดเจนว่า จักรวรรดิฮับส์บูร์กนั้นไม่พร้อมทั้งทางสถานะทางการเงินและสภาพของกองทัพ⁹

แกนหลักอีกสองประเทศของคอนเสิร์ทก็มีปัญหาในการเข้าแทรกแซงในฝรั่งเศสเช่นกัน ทางปรัสเซีย แม้พระเจ้าเฟรเดอริก วิลเลียมที่ 3 ทรงพร้อมที่ปฏิบัติตามหลักการของคอนเสิร์ทที่เมืองทรอปเปา แต่เบิร์นสตอร์ฟ (Bernstorff) เสนาบดีต่างประเทศได้ทูลเตือนกษัตริย์ของปรัสเซียว่า หากเกิดสงครามขึ้นกับฝรั่งเศส ปรัสเซียซึ่งอยู่ติดกับฝรั่งเศสจะเป็นประเทศที่ได้รับการโจมตีก่อน เบิร์นสตอร์ฟจึงได้ทูลเกลี้ยกล่อมให้พระเจ้าเฟรเดอริก วิลเลียมยอมรับรอง “ระบอบกษัตริย์เดือนกรกฎาคม” ของฝรั่งเศสเพื่อหลีกเลี่ยงสงคราม¹⁰ สำหรับทางรัสเซีย หลังจากได้ทรงทราบข่าวการปฏิวัติในฝรั่งเศส ชาร์นีโคลัสทรงตรัสกับผู้นำทหารของรัสเซียว่า “ท่านสุภาพบุรุษทั้งหลายจงรีบเตรียมม้าของท่านให้พร้อมเถิด การปฏิวัติได้เกิดขึ้นในฝรั่งเศสอีกครั้งแล้ว”¹¹ การปฏิวัติในฝรั่งเศสทำให้พระเจ้านิโคลัสโกรธเคืองมาก นอกจากเป็นการทำลายหลักสิทธิอันชอบธรรมของระบอบกษัตริย์อย่างชัดเจนแล้ว ยังทำลายโอกาสในการกลับมาเป็นพันธมิตรระหว่างรัสเซียกับฝรั่งเศส (ภายใต้ราชวงศ์บูร์บง) อีกด้วย ทำให้ชาร์นีโคลัสปฏิเสธที่จะยอมรับบัลลังก์ของพระเจ้าหลุยส์ ฟิลิปป์ ในฐานะกษัตริย์ที่ชอบธรรม

⁸ อ้างถึงใน Alan Sked, *The Decline and Fall of the Habsburg Empire 1815-1918* (London: Longman, 1989), p. 14.

⁹ C. A. Macartney, “The Austrian Monarchy 1792-1847,” in *The New Cambridge Modern History Vol. IX: War and Peace in an Age of Upheaval*, ed. C. W. Crawley (Cambridge: Cambridge University Press, 1969), p. 405.

¹⁰ P. W. Schroeder, *The Transformation of European Politics 1763-1848* (Oxford: Clarendon Press, 1994), p. 701.

¹¹ อ้างถึงใน David Thomson, *Europe since Napoleon*, 2nd ed. (New York: Alfred-Knopf, 1977), p. 88.

แม้รัสเซียจะเตรียมระดมกำลังเพื่อเข้าแทรกแซงในฝรั่งเศส แต่เมื่อสมาชิกหลักของคอนเสิร์ตที่เหลือคือ ออสเตรียกับปรัสเซียไม่พร้อมที่จะเข้าทำสงครามกับฝรั่งเศส รัสเซียจึงไม่อาจดำเนินการฝ่ายเดียวนอกกรอบของคอนเสิร์ตโดยปราศจากพันธมิตรได้ และที่สำคัญประเทศมหาอำนาจตะวันออกทั้งสาม ต่างกำลังติดพันอยู่กับการปราบปรามขบวนการปฏิวัติในบ้านตนเอง ใน ค.ศ. 1830 โดยออสเตรียมีภาระต้องเข้าปราบปรามการปฏิวัติในอิตาลี รัสเซียเข้าปราบปรามในการกบฏในโปแลนด์ และปรัสเซียก็ต้องคอยระวังการปฏิวัติที่เกิดขึ้นในรัฐเยอรมันขนาดเล็กทั้งหลายทำให้การแทรกแซงในฝรั่งเศสเป็นเรื่องสำคัญรองลงมา สิ่งที่คอนเสิร์ตแห่งยุโรปสามารถทำได้ดีที่สุดจึงได้แก่ การประณามการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในฝรั่งเศส โดยที่ประเทศมหาอำนาจตะวันออกจำเป็นต้องประกาศรับรองรัฐบาลของพระเจ้าหลุยส์ ฟิลิปป์ เนื่องจากอุปสรรคความไม่พร้อมของเงื่อนไขภายในประกอบกับความต้องการหลีกเลี่ยงสงคราม¹²

ความเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญในยุโรปถัดจากฝรั่งเศสใน ค.ศ. 1830 ได้แก่ การประกาศเอกราชของเบลเยียมซึ่งถือเป็นการละเมิดข้อตกลงที่กรุงเวียนนาโดยตรง ทั้งในแง่ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ (ทางดินแดน) และในแง่การเมืองภายในประเทศ(อำนาจและความชอบธรรมของกษัตริย์คัตซ์ถูกท้าทาย) ซึ่งต้นตอของการเปลี่ยนแปลงครั้งนี้แท้จริงแล้วสืบเนื่องมาจากข้อตกลงที่กรุงเวียนนา ค.ศ. 1814-15 ที่ได้หว่านเมล็ดพันธุ์ของการปฏิวัติเอาไว้ จากเดิมที่เบลเยียมเคยเป็นดินแดนของออสเตรีย (Austrian Netherlands) แต่ภายหลังจากสงครามโปเลียนการประชุมที่กรุงเวียนนาได้กำหนดให้เบลเยียมต้องเข้าร่วมกับฮอลแลนด์ในนาม “สหราชอาณาจักรเนเธอร์แลนด์” (United Kingdom of Netherlands) ภายในการปกครองของราชวงศ์ออเรนจ์ (Orange) อย่างไรก็ตาม สาเหตุของปัญหาเกิดจากความแตกต่างในหลายด้านระหว่างชาวดัตช์และชาวเบลเยียม ทางศาสนา ชาวดัตช์ส่วนใหญ่นับถือนิกายคาลวิน (Calvinism) ในขณะที่ชาวเบลเยียมส่วนใหญ่ นับถือนิกายคาทอลิก ทางด้านภาษา ในขณะที่ในเบลเยียมปกติแล้วใช้ภาษาเฟลมมิช(Flemish)และภาษาฝรั่งเศส ในการสื่อสารเป็นหลัก แต่เมื่อตกอยู่ภายใต้การปกครองของรัฐบาลคัตซ์ ชาวเบลเยียมจึงต้องยอมรับใช้ภาษาดัตช์เป็นภาษาราชการ รวมถึงความไม่พอใจของชาวเบลเยียมยังมาจากระบบราชการและระบบการศึกษาของเนเธอร์แลนด์ที่เอื้อประโยชน์ให้แก่ชาวดัตช์มากกว่า โดยเฉพาะการรับราชการ นอกจากนั้นทางด้านเศรษฐกิจ ในขณะที่ระบบเศรษฐกิจของดัตช์จะเน้นภาคการเกษตรและการพาณิชย์ รายได้หลักของเบลเยียมจะมาจากภาคอุตสาหกรรมมากกว่า การเข้ามาร่วมกับฮอลแลนด์ใน ค.ศ. 1815 ทำให้เบลเยียมต้องร่วมแบกรับภาระหนี้สินของดัตช์อย่างไม่เป็นธรรม¹³

¹² รัสเซียประกาศรับรองรัฐบาลใหม่ของฝรั่งเศสชาติสุดท้ายที่สุดในเดือนตุลาคม ค.ศ. 1831

¹³ M. E. Barlen, *The Foundations of Modern Europe 1789-1871* (London: G. Bell and Sons, 1968), pp. 134-38.

อำนาจสมบูรณาญาสิทธิราชย์ของกษัตริย์วิลเลียม ที่ 1 (William I) ถูกท้าทาย เมื่อชาวเบลเยียมในกรุงบรัสเซลส์ที่ได้แรงบันดาลใจจากการปฏิวัติในฝรั่งเศสในเดือนกรกฎาคม ได้ลุกฮือขึ้นก่อการจลาจลครั้งใหญ่ในวันที่ 26 สิงหาคม ค.ศ. 1830 รัฐบาลคัตซ์ส่งกำลังทหารเข้าปราบปรามในวันที่ 31 สิงหาคมแต่ไม่ประสบความสำเร็จ และหลังจากที่เบลเยียมได้จัดตั้งรัฐบาลรักษาการขึ้นในวันที่ 26 กันยายน และได้มีการจัดตั้งสภาแห่งชาติเบลเยียม (Belgian National Congress) พร้อมกับได้ร่างรัฐธรรมนูญ โดยยังคงต้องการรักษาความสัมพันธ์กับสถาบันกษัตริย์ของคัตซ์เอาไว้ แต่พระเจ้าวิลเลียมผู้ยึดมั่นในอำนาจเทวสิทธิ์ (divine right) ไม่อาจยินยอมให้มีการเปลี่ยนแปลงสถานะเดิมได้ จึงส่งกำลังเข้าปราบปรามอีกครั้งในต้นเดือนตุลาคม ครั้งนี้สภาแห่งชาติได้ประกาศเอกราชของเบลเยียมไม่ขึ้นกับราชวงศ์ออเรนจ์อีกต่อไปในวันที่ 9 ตุลาคม หลังจากได้ทราบข่าวความเปลี่ยนแปลงในเบลเยียม เมตเตอร์นิคกล่าวว่า “ถึงเวลาที่เราจะต้องเข้าคู่ชากเรือที่กำลังจะล่มด้วยการแทรกแซงเท่านั้น ก่อนที่จะสายเกินไป”¹⁴

ปฏิริยาของประเทศมหาอำนาจต่อวิกฤตการณ์ในเบลเยียมนั้นแตกต่างกันออกไป ปัญหาของเบลเยียมกลายเป็นปัญหาระหว่างประเทศ เมื่อมหาอำนาจทุกฝ่ายเกรงว่าจะมีการแทรกแซงจากภายนอกและคุกคามกลายเป็นสงครามในที่สุด ทางฝ่ายฝรั่งเศสแม้รัฐบาลของพระเจ้าหลุยส์ ฟิลิปป์ จะต้องการช่วยกบฏชาวเบลเยียมอย่างไรก็ตาม แต่เนื่องจากฐานะทางการเมืองของรัฐบาลใหม่ยังไม่มั่นคงและยังไม่พร้อมที่จะทำสงคราม ฝรั่งเศสจึงต้องประกาศให้ทุกประเทศมั่นใจว่าฝรั่งเศสจะยึดมั่นในหลักการไม่แทรกแซงกิจการภายใน¹⁵ ทางฝ่ายประเทศมหาอำนาจตะวันออกทั้งสามที่เป็นแกนหลักของคอนเสิร์ตแห่งยุโรป หลังจากได้รับการอุทธรณ์ขอความช่วยเหลือจากกษัตริย์คัตซ์ให้ส่งกำลังเข้ามาปราบกบฏในเบลเยียม ผู้นำของทั้งสามประเทศแม้จะไม่ต้องการให้การเปลี่ยนแปลงในเบลเยียมสัมฤทธิ์ผล แต่ก็ต้องพบกับอุปสรรคและปัญหาข้อขัดแย้งเช่นเดียวกับกรณีการปฏิวัติในฝรั่งเศส โดยออสเตรียยังคงไม่พร้อมด้วยปัญหาทางการเงินและปรัสเซียก็ยังคงกลัวที่จะต้องปะทะกับฝรั่งเศสหากการแทรกแซงเกิดขึ้น รัสเซียในฐานะ “ตำรวจแห่งยุโรป” ที่ถือว่ากระตือรือร้นที่สุดในการปกป้องความชอบธรรมของบัลลังก์ของกษัตริย์คัตซ์ โดยมีข่าวการเตรียมระดมไพร่พลถึงราว 6 หมื่นคน ในรัสเซียเพื่อหยุดการปฏิวัติในเบลเยียม¹⁶ แต่ในที่สุด ด้วยเหตุผลเดิมคือรัสเซียไม่อาจดำเนินการฝ่ายเดียวได้โดยไม่ผ่านความเห็นชอบของคอนเสิร์ต รวมทั้งความไม่สะดวกใน

¹⁴ อ้างถึงใน G. de Bertheir de Sauvigny, *Metternich and His Times* trans. P. Ryde (Darton: Longman and Todd, 1962), p. 81.

¹⁵ พระเจ้าหลุยส์ ฟิลิปป์ ต้องส่งตลเตย์รองค์ไปยังกรุงลอนดอนในเดือนตุลาคม เพื่อยืนยันว่าฝรั่งเศสจะไม่เข้าแทรกแซงในเบลเยียม ซึ่งเป็นสิ่งที่อังกฤษกำลังกลัว Norman Rich, *Great Power Diplomacy 1814-1914* (New York: Prentice-Hall, 1992), pp. 95-98.

¹⁶ Gordon Craig, *Europe since 1815*, 3rd ed. (New York: Holt, Rinehart and Winston, 1971), p. 57.

การแทรกแซงซึ่งเกิดจากอุปสรรคทางภูมิศาสตร์ การเปลี่ยนแปลงในเบลเยียมจึงสามารถรอดพ้นจากการแทรกแซงของคอนเสิร์ตในครั้งนี้ได้

เมื่อทุกฝ่ายไม่พร้อมที่จะใช้ความรุนแรงเข้าเผชิญหน้ากัน อังกฤษภายใต้รัฐมนตรีต่างประเทศคนใหม่ของรัฐบาลวิกคือ ไวเคานท์ พาล์มเมอร์สตัน (Henry Temple, Viscount Palmerston) ซึ่งได้หาทางออกโดยการเชิญทุกฝ่ายมาทำการประชุมระดับทูต (ambassadorial conference) ที่กรุงลอนดอน ในเดือนธันวาคม ค.ศ. 1830 ซึ่งมหาอำนาจทั้ง 5 ได้ข้อสรุปออกมาเป็นพิธีสารกรุงลอนดอน (London Protocol) โดยมหาอำนาจได้ตกลงร่วมกันประกันเอกราชและรับรองความเป็นกลางของเบลเยียมในวันที่ 20 ธันวาคม ค.ศ. 1830 เบลเยียมจึงได้เป็นประเทศเอกราชอย่างเป็นทางการในเดือนกันยายน ค.ศ. 1831 โดยมีการปกครองแบบระบอบกษัตริย์ภายใต้รัฐธรรมนูญที่มี เจ้าชายเลโอโพลด์ (Leopold) แห่งราชวงศ์ซัคส์-โคบูร์ก (Saxe-Coburg) เป็นประมุขและมีรัฐธรรมนูญเสรีนิยมที่ได้รับการยอมรับว่าลงตัวที่สุดในขณะนั้น¹⁷

แม้ปัญหาเอกราชของเบลเยียมจะไม่ยุติลงเพียงเท่านี้¹⁸ แต่เอกราชของชาวเบลเยียมในครั้งนี้ถือเป็นชัยชนะอีกครั้งของพลังชาตินิยมและเสรีนิยมในยุโรปตะวันตก และถือเป็นการตอกย้ำถึงข้อจำกัดของคอนเสิร์ตแห่งยุโรปที่ไม่สามารถเข้ามาควบคุมการเปลี่ยนแปลงในยุโรปตะวันตกได้ ในขณะที่นักวิชาการความสัมพันธ์ระหว่างประเทศได้วิเคราะห์กรณีเบลเยียมว่าเป็นความสำเร็จของคอนเสิร์ตในการที่สามารถป้องกันสงครามระหว่างรัฐได้ และการเปลี่ยนแปลงทางดินแดนที่เกิดขึ้นก็ทำในกรอบของคอนเสิร์ตโดยผ่านความเห็นชอบของทุกฝ่าย¹⁹ มุมมองดังกล่าวของนักวิชาการความสัมพันธ์ระหว่างประเทศนับว่าเป็นความเข้าใจที่คลาดเคลื่อน ซึ่งมีสาเหตุมาจากการมองข้ามบทบาทและหน้าที่อีกด้านหนึ่งที่สำคัญของคอนเสิร์ตในการรักษาระบบอนุรักษนิยมภายในประเทศในยุโรป คอนเสิร์ตจึงไม่อาจจะประสบความสำเร็จได้หลังจากการล้มเหลวในการควบคุมการ

¹⁷ ปัญหาของประมุของค์ใหม่ของเบลเยียมเกิดขึ้นเมื่อฝรั่งเศสเสนอ ดยุกแห่งเนมัวร์ (Duc de Nemours) โอรสองค์ที่สองของพระเจ้าหลุยส์ ฟิลิปป์เป็นกษัตริย์องค์ใหม่ของเบลเยียม แต่ได้รับการคัดค้านจากอังกฤษ ซึ่งเสนอเจ้าชายเลโอโพลด์ที่มีความสัมพันธ์มีศักดิ์เป็นอาเขยของเจ้าหญิงวิกตอเรียของอังกฤษ ดู สุปราณี มุขวิจิตร, *ประวัติศาสตร์ยุโรป ตั้งแต่ปี ค.ศ. 1815-ปัจจุบัน*, เล่ม 1. (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, 2532), หน้า 67.

¹⁸ อังกฤษและฝรั่งเศสต้องร่วมมือกันขับไล่ทหารของดัตช์ ที่พยายามจะเข้ามายึดเบลเยียมคืนในค.ศ. 1831-32 อันเนื่องมาจากความดั่งคั้นของพระเจ้าวิลเลียมที่ 1 ที่ไม่อาจยอมรับการเสียเบลเยียมไปได้ และกว่าที่เบลเยียมจะได้รับเอกราชที่แท้จริงก็เมื่อดัตช์ยอมวางมือในค.ศ. 1839 ดู R. Gildea, *Barricades and Borders: Europe 1800-1914*, 2nd ed. (Oxford: Clarendon Press, 1997), pp. 84-85.

¹⁹ Louise Richardson, "The Concert of Europe and Security Management in the Nineteenth Century," in *Imperfect Union: Security Institution over Time and Space*, eds. R. Haftendorn, R. Keohane and C. Wallander (New York: Oxford University Press, 1999), pp.48-80.; Paul Gordon Lauren, "Crisis Prevention in Nineteenth-Century Diplomacy," in *Managing U.S.-Soviet Rivalry: Problems of Crisis Prevention*, ed. Alexander George (Boulder, CO: Westview Press, 1983), pp. 331-64.

ปฏิวัติในเบลเยียมได้ เมื่อระบบกษัตริย์ที่ได้รับการฟื้นฟูขึ้นมาใหม่ใน ค.ศ.1815 เริ่มมีช่องโหว่ อำนาจและความชอบธรรมของกษัตริย์ในยุโรปตะวันตกถูกสั่นคลอนโดยที่คอนเสิร์ทไม่สามารถทำอะไรได้ ในแง่นี้กรณีของการปฏิวัติในเบลเยียมจึงน่าจะเป็นจุดเริ่มต้นของการเสื่อมคลายของคอนเสิร์ทมากกว่าจะเป็นความสำเร็จอย่างที่นักวิชาการความสัมพันธ์ระหว่างประเทศบางท่านเข้าใจ

ในคาบสมุทรไอบีเรีย (Iberian Peninsula) ภายหลังจาก ค.ศ. 1830 การต่อสู้ระหว่างฝ่ายอนุรักษนิยมและฝ่ายเสรีนิยมก็ได้ดำเนินไปด้วยเช่นกัน การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองในสเปนและโปรตุเกสมิใช่เป็นเพียงสงครามกลางเมืองหรือศึกชิงบัลลังก์ภายในประเทศธรรมดาเท่านั้น หากแต่เกี่ยวข้องกับตรงกับการแทรกแซงของประเทศมหาอำนาจและเป็นอีกครั้งที่ยืนยันให้เห็นถึงข้อจำกัดของคอนเสิร์ทในการปกป้องระบบอนุรักษนิยมในยุโรปตะวันตก เหตุการณ์ในโปรตุเกสเริ่มจากที่กษัตริย์สวานที่ 6 สิ้นพระชนม์ลงใน เดือนมีนาคม ค.ศ. 1826 บัลลังก์จึงตกอยู่กับหลานสาว เจ้าหญิงมาเรีย (Dona Maria)²⁰ เจ้าชายมิเกล (Dom Miguel) ผู้เป็นอาซึ่งล้มเหลวในการชิงบัลลังก์ใน ค.ศ. 1826 ซึ่งได้ไปลี้ภัยอยู่ที่กรุงเวียนนา ได้กลับมายึดบัลลังก์จากเจ้าหญิงมาเรียและยกเลิกรัฐธรรมนูญเสรีนิยมของโปรตุเกส ในช่วงกลางปี ค.ศ. 1828 สถานการณ์เริ่มซับซ้อนขึ้นเมื่อกษัตริย์เฟอร์ดินานด์ที่ 7 แห่งสเปนได้ทรงประกาศรับรองและสนับสนุนเจ้าชายมิเกลที่ยึดมั่นในหลักสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ประกอบกับเจ้าชายเปโดร (Dom Pedro) พระบิดาของเจ้าหญิงมาเรีย พระเชษฐาของเจ้าชายมิเกล กลับมาจากบราซิลเพื่อปกป้องบัลลังก์ของพระราชธิดา ได้เข้ายึดครองเมืองปอร์โตใน ค.ศ. 1832 พระองค์ได้ขอความช่วยเหลือไปยังอังกฤษและฝรั่งเศส และถือเป็นการเปิดฉากสงครามกลางเมืองในโปรตุเกส ในขณะที่สเปน พระเจ้าเฟอร์ดินานด์ได้สิ้นพระชนม์ลงใน ค.ศ. 1833 ซึ่งพระองค์ได้ยกบัลลังก์ให้กับพระราชธิดาเจ้าหญิงอิซาเบลลา (Dona Isabella)²¹ ได้สร้างความโกรธแค้นให้กับเจ้าชายคาร์ลอส (Don Carlos) ผู้เป็นพระราชโอรสและกลุ่มนิยมเจ้า (Apostolicos) เป็นอย่างยิ่ง พระองค์จึงได้เข้าทำการชิงราชบัลลังก์ของสเปนจากหลานสาวเช่นเดียวกับที่เจ้าชายมิเกลได้กระทำในโปรตุเกส

ปัญหาของสเปนและโปรตุเกสพัวพันกันจนแยกไม่ออก เมื่ออังกฤษได้ยื่นข้อเสนอให้กับรัฐบาลสเปนภายใต้การสำเร็จราชการของราชินีมาเรีย คริสตินา (Maria Christina) ว่าอังกฤษจะช่วยเหลือรัฐบาลสเปนโค่นล้มเจ้าชายคาร์ลอส บนเงื่อนไขที่ทางสเปนจะต้องยอมรับรัฐธรรมนูญเสรีนิยมตามแบบฝรั่งเศสและยุติการให้ความช่วยเหลือเจ้าชายมิเกลในโปรตุเกส ในที่สุดพันธมิตร

²⁰ เจ้าชายเปโดรผู้เป็นบิดาได้ทรงปฏิเสชนบัลลังก์ของโปรตุเกสและทรงประทับอยู่ที่บราซิลในฐานะจักรพรรดิ ตั้งแต่ ค.ศ. 1819

²¹ ก่อนสิ้นพระชนม์ พระเจ้าเฟอร์ดินานด์ได้ทรงรื้อฟื้นกฎหมาย *Salic Law* ซึ่งเป็นกฎหมายโบราณเกี่ยวกับการสืบสันตติวงศ์แบบเก่าของสเปนที่ถูกยกเลิกไปตั้งแต่ ค.ศ. 1813 ที่อนุญาตให้เชื้อพระวงศ์ฝ่ายหญิงสามารถขึ้นครองราชย์ได้ ดู Carlton Hayes, *A Political and Cultural History of Modern Europe*, Vol. II (New York: The Macmillan, 1950), pp. 102-103.

อนุรักษนิยมระหว่างพระเจ้าอาทังสองคือเจ้าชายมิเกลและเจ้าชายคาร์ลอส ซึ่งได้รับความสนับสนุนจากพันธมิตรศักดิ์สิทธิ์ (Holy Alliance) ต้องปราศรัยให้กับการแทรกแซงของอังกฤษและฝรั่งเศสที่ช่วยกันปกป้องบัลลังก์ของเจ้าหญิงทั้งสองและรัฐธรรมนูญเสรีนิยมของสเปนและโปรตุเกส โดยรัฐมนตรีต่างประเทศของอังกฤษ พาล์มเมอร์สตันได้ประกาศว่า “ชัยชนะครั้งนี้เป็นชัยชนะเหนือเจ้าชายทั้งสอง เมตเตอร์นิก พันมิตรศักดิ์สิทธิ์และระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ทั้งปวง”²² ในเดือนเมษายน ค.ศ. 1834 พาล์มเมอร์สตันได้เสนอให้มีการทำข้อตกลง “พันธมิตรจตุรภาคี” (Quadruple Alliance) ของประเทศตะวันตกระหว่างอังกฤษ ฝรั่งเศส สเปน และโปรตุเกสเพื่อถ่วงดุลย์กับพันธมิตรศักดิ์สิทธิ์ของประเทศยุโรปตะวันออก ชอร์จ วิลเลียร์ส (George Villiers) หรือ เอิร์ลที่ 4 แห่งคลารนดอน (4th Earl of Clarendon) ในอนาคตกล่าวว่า “พันธมิตรศักดิ์สิทธิ์ไม่มีอำนาจที่นี่ (คาบสมุทรไอบีเรีย) เลยโดยสิ้นเชิง”²³ เมตเตอร์นิกซึ่งสนับสนุนเจ้าชายคาร์ลอสและเจ้าชายมิเกลได้ประณามพาล์มเมอร์สตันและอังกฤษว่า “ดำเนินนโยบายที่อันตรายและผิดกฎหมาย”²⁴ ไม่ว่าเมตเตอร์นิกจะไม่เห็นชอบกับการเปลี่ยนแปลงในสเปนและโปรตุเกสอย่างไรก็ตาม แต่เขาเป็นผู้ที่รู้ดีที่สุดว่าในทางปฏิบัติคอนเสิร์ตแห่งยุโรปไม่มีอำนาจแทรกแซงในคาบสมุทรไอบีเรีย

5.2 การปฏิวัติ ค.ศ. 1830 : สถานการณ์ยังไม่เปลี่ยนแปลงในยุโรปตะวันออก

แม้คอนเสิร์ตแห่งยุโรปที่มีมหาอำนาจตะวันออกทั้งสามเป็นแกนหลักจะไม่สามารถควบคุมการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองที่เกิดขึ้นในยุโรปตะวันตกได้ แต่อำนาจของคอนเสิร์ตยังคงแข็งแกร่งในยุโรปตะวันออก กระแสการปฏิวัติจากยุโรปตะวันตกซึ่งได้ขยายตัวลุกลามเข้ามาในยุโรปตะวันออกได้ทำลายความชอบธรรมของกษัตริย์และระบอบอนุรักษนิยมอีกครั้ง แต่พันธมิตรศักดิ์สิทธิ์ก็ประสบความสำเร็จในการยับยั้งความพยายามของขบวนการปฏิวัติจะเปลี่ยนแปลงสถานะเดิมภายในประเทศ โดยการปฏิวัติค.ศ. 1830 ที่เกิดขึ้นในเยอรมัน อิตาลี และโปแลนด์ ถูกปราบปรามลงจนหมดสิ้น สถานการณ์ของยุโรปตะวันออกหลัง ค.ศ. 1830 จึงนับว่าไม่ได้เปลี่ยนจากเมื่อครั้ง ค.ศ. 1815 มากนัก การปฏิวัติ ค.ศ. 1830 นอกจากมิได้กระทบกระเทือนและสร้างปัญหาให้กับคอนเสิร์ตมากนัก ยังเป็นการเพิ่มความสมานฉันท์ให้เกิดขึ้นในหมู่ผู้นำประเทศพันธมิตรศักดิ์สิทธิ์คือ รัสเซีย ออสเตรีย และรัสเซีย ให้ต้องร่วมมือกันต้านภัยการปฏิวัติอย่างใกล้ชิดต่อไป รวมถึงเป็นโอกาสของเมตเตอร์นิกในการเพิ่มมาตรการปราบปรามพลังชาตินิยมและเสรีนิยมให้มากขึ้น และที่สำคัญจะได้ข้อสังเกตอีกประการหนึ่งว่า ประเทศมหาอำนาจเสรีนิยมทั้งสองในยุโรปตะวันออก

²² อ้างถึงใน Anthony Wood, *Europe 1815-1960*, 2nd ed. (Hong Kong: Longman, 1984), p. 52.

²³ อ้างถึงใน Schroeder, *The Transformation of European Politics*, p. 725.

²⁴ อ้างถึงใน Alan Cassels, *Ideology and International Relations in Modern World* (London: Routledge, 1996), p. 49.

ตกจำเป็นยอมรับว่ายุโรปตะวันออกเป็นยังคงเป็นเขตอิทธิพลของคอนเสิร์ตและพันธมิตรศักดิ์สิทธิ์ การเข้าไปก้าวท่าอาจหมายถึงสงครามและต้องปล่อยให้คอนเสิร์ตดำเนินการอย่างอิสระ

ภายหลังที่เยอรมันได้อยู่ในยุคแห่งความเจียบสัดกายใต้พระราชกฤษฎีกาคาร์ลสบาด (Karlsbad Decree) และระบบเมตเตอร์นิกตลอดในช่วงทศวรรษที่ 1820 กระแสแห่งความเปลี่ยนแปลงจาก ตะวันตกได้พัดเข้าสู่เยอรมันอีกครั้งหนึ่ง ในช่วงต้นค.ศ. 1831 ในบรรดาระัฐเยอรมันขนาดเล็กอย่าง บรันสวิก (Brunschwig) ฮันโนเวอร์ (Hanover) แซกโซนี (Saxony) และเฮสเส-คาสเซิล (Hesse-Cassel) ขบวนการเสรีนิยมซึ่งได้รับแรงบันดาลใจจากการปฏิวัติฝรั่งเศสในเดือนกรกฎาคม ได้ออก มาดกกันบีบบังคับให้เข้าสู่ปกครองแคว้นของรัฐเหล่านี้มอบรัฐธรรมนูญให้เป็นกรอบการเมือง โดยการจลาจลได้เกิดขึ้นรุนแรงที่สุดในแซกโซนี บรันสวิก และฮันโนเวอร์²⁵ ในขณะที่รัฐเยอรมัน ในภาคใต้ ซึ่งส่วนใหญ่ปกครองโดยมีรัฐธรรมนูญอยู่แล้ว อาทิเช่น บาเดิน (Baden) วิตเตมแบร์ก (Wuttemberg) เฮสเส-ดามสตัดต์ (Hesse-Damstadt) และแคว้นนอสเซอร์ (Nassua) กระแสเรียกร้องการปฏิรูปการเมืองได้ตั้งขึ้นอีกครั้งในหมู่บรรดาผู้สนับสนุนแนวทางเสรีนิยม การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวถือเป็นการท้าทายระบบเมตเตอร์นิกโดยตรงเมื่อรัฐที่ใช้รัฐธรรมนูญมีจำนวนเพิ่มขึ้น ในครั้งนี้เมตเตอร์นิกใช้กลวิธีเดิมในการรับมือกับการปฏิวัติคือ การออกมาย้ำกับบรรดาเจ้าผู้ครอง แคว้นของเยอรมันว่าคำทำนายของเขาที่ว่าแนวร่วมของการปฏิวัติสากลที่มีศูนย์กลางอยู่ที่ กรุงปารีสดำรงอยู่จริง ซึ่งจะทำลายระเบียบสังคมของเยอรมันจนหมดสิ้นในไม่ช้า²⁶ แม้ในครั้ง นี้ เมตเตอร์นิกจะไม่สามารถชักจูงให้บรรดาผู้นำในเยอรมันส่งกำลังทหารร่วมในนามสมาพันธรัฐ (Bund) เพื่อเข้าปราบปรามการปฏิวัติที่เกิดขึ้นในรัฐข้างต้นได้ แต่ออสเตรียสามารถดึงปรัสเซียที่ พยายามแยกตัวออกหาความสนับสนุนจากรัฐทางภาคใต้ในการจัดการกับการปฏิวัติให้กลับเข้ามา ร่วมมือกับออสเตรียในการควบคุมการปฏิวัติในบรรดาระัฐเยอรมันขนาดเล็กในกรอบของ สมาพันธรัฐเช่นเดิมได้สำเร็จในกรุงเบอร์ลินในปลาย ค.ศ. 1831²⁷

ในระหว่างช่วงวันที่ 27 ถึง 30 พฤษภาคม ค.ศ. 1832 บรรดานักศึกษาจากมหาวิทยาลัยชั้นนำ ของเยอรมัน รวมทั้งนักวิชาการ นักกฎหมาย นักเขียน พร้อมกับนักเคลื่อนไหวทางการเมืองชาว โปแลนด์และชาวฝรั่งเศส รวมทั้งหมดจำนวนประมาณเกือบสามหมื่นคน ได้มาชุมนุมในงานเทศกาล

²⁵ William Carr, *A History of Germany 1815-1990*, 4th ed. (London: Arnold, 1994), pp. 52-54.

²⁶ Schroeder, *The Transformation of European Politics*, p. 700.

²⁷ ความพยายามของเบิร์นสโตฟ (Bernsteuff) เสนาบดีต่างประเทศของปรัสเซียในการสร้าง "เยอรมันที่ สาม" (Third German) โดยให้ปรัสเซียเป็นผู้นำของรัฐทางใต้ เพื่อจัดการกับการปฏิวัติในเยอรมันต้องล้มเหลวลง เมื่อพระเจ้าเฟรเดอริก วิลเลียมที่ 3 ได้ทรงปฏิเสธแผนการเบิร์นสโตฟ โดยตราว่าปรัสเซียจะไม่ดำเนินการโดยไม่ ปรีกษาออสเตรียก่อน การเข้ารับตำแหน่งของอันซิลลอน (Anchillon) แทนเบิร์นสโตฟที่ลาออกไปเมื่อต้นปี ค.ศ. 1832 ถือเป็นชัยชนะของเมตเตอร์นิก ดู James Sheehan, *German History: 1770-1866* (Oxford: The Clarendon Press, 1989), pp. 347-352.

ในเมืองฮามบาค (Hambach) ในมณฑลพาลาติเนตของบาวาเรีย (Bavarian Palatinate) ริมฝั่งแม่น้ำไรน์ ชงคำแดงทองสัญลักษณ์ของขบวนการชาตินิยมเยอรมันได้โบกสะบัดอีกครั้งหนึ่ง เมื่อบรรดานักศึกษารักชาติหัวรุนแรงได้ประณามพันธมิตรศักดิ์สิทธิ์และสาปแช่งบรรดาเจ้าผู้ครองแคว้นในเยอรมันว่าทรยศต่อประชาชนและมนุษยชาติ กิจกรรมหลักในเทศกาลจึงได้แก่การเรียกร้องหารัฐธรรมนูญและสถาบันเสรี พร้อมทั้งแสดงความต้องการเอกภาพของเยอรมันภายใต้สาธารณรัฐประชาชนเยอรมัน (German Democratic Republic)²⁸

หลังจากทางบาวาเรียได้เข้าทำการจับกุมผู้ชุมนุม เมตเตอร์นิกจึงได้โอกาสอีกครั้งในการเพิ่มมาตรการตอบโต้ขบวนการการปฏิวัติในเยอรมันโดยใช้กลไกของสมาพันธรัฐ ในเดือนกรกฎาคม ค.ศ. 1832 ที่ประชุมสภา(Diet)ของสมาพันธรัฐเยอรมันที่เมืองแฟรงเฟิร์ตได้มีมติประกาศใช้พระราชกำหนด“หกมาตรา” (Six Articles) ในการควบคุมพลังการปฏิวัติ ซึ่งพระราชกำหนดดังกล่าวมีสาระคือ ห้ามการชุมนุมทางการเมืองทุกชนิดในเยอรมัน ห้ามบุคคลใดถือหรือครอบครองสัญลักษณ์ของการปฏิวัติ (เช่นผ้าพันคอที่มีลวดลายสีด้า-แดง-ทอง) และที่สำคัญคือการผลักดันให้บรรดาเจ้าผู้ปกครองแคว้นในเยอรมันทั้งหลายปฏิเสธอำนาจของสถาบันตัวแทนที่จะมาจำกัดอำนาจของกษัตริย์ในด้านภาษี การทหาร หรือการขัดขวางนโยบายต่อต้านการปฏิวัติของสมาพันธรัฐได้²⁹ ซึ่งมาตรการใหม่ในครั้งนี้อาจถือเป็นการตอกย้ำวัตถุประสงค์เดิมของปฏิการคาร์ลสบาด

ในค.ศ. 1819 เมตเตอร์นิกได้มีโอกาสใช้มาตรการปราบปรามใหม่ทันที เมื่อนักศึกษาและนักวิชาการจากเมืองไฮเดิลแบร์ก (Heidelberg) กลุ่มหนึ่งได้พยายามทำการยึดอำนาจสภาของสมาพันธรัฐที่เมืองแฟรงเฟิร์ตในเดือนเมษายน ค.ศ. 1833 ทั้งหมดจึงเป็นการยืนยันถึงอำนาจของสมาพันธรัฐเหนือรัฐเยอรมันขนาดเล็กให้เดินตามแนวทางอนุรักษนิยมที่มีออสเตรียเป็นผู้นำเช่นเคย

ระบบเมตเตอร์นิกมิได้ถูกทำลายเฉพาะแต่ในเยอรมันเท่านั้น การเปลี่ยนแปลงได้เกิดขึ้นที่อิตาลีอีกครั้ง เมื่อเกิดจลาจลครั้งใหญ่ขึ้นในรัฐโมเดนา(Modena) ในเดือนกุมภาพันธ์ ค.ศ. 1831 ขบวนการปฏิวัติครั้งนี้อยู่ภายใต้การนำของ มिनอตติ (Minotti) ขุนนางชาวโมเดนา กระแสการปฏิวัติได้ลุกลามจากโมเดนาไปยังปาร์มา (Parma) และขยายไปสู่มณฑลอุมเบรีย (Umbria) และ มาร์เช (Marche) ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของดินแดนของพระสันตะปาปา (The Papal States) เหตุที่ทำให้หัวหน้าผู้ก่อการกบฏกล้าลุกขึ้นท้าทายอำนาจของออสเตรียครั้งนี้สืบเนื่องมาจากการที่ เซบาสเตียนี

²⁸ Charles Breunig, *The Age of Revolution and Reaction 1789-1850* (New York: WW. Norton, 1970), pp. 185-86.

²⁹ นอกจากพระราชกำหนดหกมาตราแล้ว สมาพันธรัฐยังได้ออกพระราชบัญญัติ “สิบมาตรา” (Ten Articles) ตามคิดมาในวันที่ 5 กรกฎาคม ซึ่งมีวัตถุประสงค์ปราบปรามแหล่งที่ต้องสงสัยว่าเป็นจุดรวมของขบวนการหัวรุนแรง เช่น มหาวิทยาลัย สื่อสิ่งพิมพ์ และการชุมนุมทุกชนิด ดู Theodore Hamerow, *Restoration, Revolution and Reaction: Economics and Politics in Germany 1815-1871* (Princeton: Princeton University, 1958), pp. 74.

(Sebastiani) รัฐมนตรีต่างประเทศของฝรั่งเศสได้ออกมาประกาศว่าฝรั่งเศสจะเข้าขัดขวางการแทรกแซงของออสเตรียในอิตาลี³⁰ ตัวแทนของขบวนการปฏิวัติได้มาพบกันที่เมืองโบโลญญา (Bologna) ในเดือนพฤษภาคม เพื่อจัดตั้ง “อาณาจักรอิตาลีตอนกลาง” (United Kingdom of Central Italy) โดยมี ดยุกฟรานซิสโกที่ 4 (Francisco IV) ของโมเดนาเป็นกษัตริย์ภายใต้รัฐธรรมนูญเสรีนิยม

แต่ไม่นานคณะก่อการกบฏต้องพบว่า ความหวังที่ฝรั่งเศสจะยื่นมือเข้ามาช่วยเหลือเป็นเพียงแค่ความฝัน เมื่อรัฐบาลของพระเจ้าหลุยส์ ฟิลิปป์ประกาศเจตจำนงอย่างชัดเจนว่าไม่ต้องการแทรกแซงในประเทศใดเพื่อช่วยเหลือการปฏิวัติ และดยุกแห่งโมเดนาซึ่งเคยมีความทะเยอทะยานหวังจะเป็นกษัตริย์ของอาณาจักรอิตาลีกลาง ตระหนักว่าการปฏิวัติคงจะไปไม่รอดจึงได้ทรยศต่อคณะปฏิวัติด้วยการหันมาตั้งจับกุมผู้นำคณะปฏิวัติ ประกอบกับพระสันตะปาปาเกรกอรีที่ 16 (Gregory XVI) ได้ร้องเรียนขอความช่วยเหลือไปยังออสเตรีย เมตเตอร์นิคซึ่งเกรงว่าการปฏิวัติจะแพร่ขยายเข้าไปในลอมบาร์ดีและเวเนเซีย ได้ส่งกองทัพเข้าปราบปรามคณะผู้ก่อการกบฏและยุบรัฐบาลชั่วคราวในโบโลญญา โมเดนา ปาร์มา และรัฐสันตะปาปาในเดือนกรกฎาคม ภายใต้การสนับสนุนของคอนเสิร์ตแห่งยุโรปและพันธมิตรศักดิ์สิทธิ์ หลังจากนั้นออสเตรียได้เสนอให้มีการจัดการประชุมระดับทูตในเดือนกันยายน ค.ศ. 1831 ที่กรุงโรม เพื่อหารือเกี่ยวกับการปฏิรูปในรัฐพระสันตะปาปา ทางฝ่ายฝรั่งเศสซึ่งไม่ต้องการให้ออสเตรียมีอิทธิพลฝ่ายเดียวในอิตาลี ได้ส่ง “กองกำลังสังเกตการณ์” (army of observation) จำนวน 8 หมื่นคน เข้ายึดครองเมืองอังคองนา (Ancona) และดำรงกำลังทหารอยู่ที่นั่นจนกระทั่งค.ศ. 1838 แต่ก็ไม่ได้ถือว่าเป็นการกระทบกระเทือนต่ออำนาจของออสเตรียในอิตาลีที่ร้ายแรงเท่าใดนัก³¹ และแนวทางอนุรักษนิยมของเมตเตอร์นิคได้เพิ่มความแข็งแกร่งขึ้นเมื่อพระเจ้าการ์โล อัลแบร์โต แห่งปีเอมอนต์-ซาร์ดิเนียได้ทำข้อตกลงลับกับออสเตรียในเดือน เมษายน ค.ศ. 1831 เพื่อยืนยันพันธะการเป็นพันธมิตรร่วมกันปราบปรามสมาคมลับในอิตาลี³² ภายหลังจากที่ระบบอนุรักษนิยมในอิตาลีได้รับการกอบกู้คืนมา คุกของอิตาลีจึงเต็มไปด้วยนักการก่อการปฏิวัติจำนวนมากอีกครั้ง

ขบวนการปฏิวัติที่ถือได้ว่าล้มเหลวและนองเลือดที่สุดในบรรดาการปฏิวัติของยุโรปในปี ค.ศ.1830 ได้แก่การปฏิวัติในโปแลนด์ อาจกล่าวได้ว่าสิ่งที่ซาร์อเล็กซานเดอร์ที่ 1 ได้พยายามทดลองสุดท้ายได้ย้อนกลับมาทำร้ายรัสเซียเอง การให้อิสระของโปแลนด์ในการปกครองตนเองภายใต้ระบอบรัฐธรรมนูญของ “อาณาจักรโปแลนด์” ได้กลายเป็นแหล่งบ่มเพาะเปิดโอกาสให้พลัง

³⁰ Stuart Miller, *Mastering Modern European History* (London: Macmillan, 1997), p. 164.

³¹ การยึดอังคองนาของฝรั่งเศสมีความสำคัญทางความสัมพันธ์ระหว่างรัฐน้อยมาก แต่มีวัตถุประสงค์หลักในการสร้างความนิยมทางการเมืองภายในให้กับรัฐบาลของพระเจ้าหลุยส์ ฟิลิปป์มากกว่าและเป็นเพียงสัญลักษณ์ของความพยายามฟื้นฟูอิทธิพลของฝรั่งเศสในอิตาลีที่สูญเสียไปให้กลับคืนมา Schroeder, *The Transformation of European Politics*, pp. 696-697.

³² M. S. Anderson, *The Ascendancy of Europe 1815-1914*, 2nd ed. (London: Longman, 1985), p. 119.

ชาตินิยมและเสรีนิยมได้เติบโตได้เป็นอย่างดี สาเหตุของความไม่พอใจของชาวโปแลนด์รัสเซียดำรงอยู่หลายประการ เริ่มตั้งแต่ชาวโปแลนด์ผู้รักชาติไม่ต้องการให้มีอุปราชของรัสเซียและข้าหลวงผู้ตรวจการใหญ่ของรัสเซียอยู่ในโปแลนด์ รวมทั้งความขัดแย้งระหว่างชาร์นิโคลัสที่ 1 กับสภาของโปแลนด์(Sjem) ที่ได้ดำเนินมาตั้งแต่กลางปีค.ศ. 1829³³ แต่ชนวนที่แท้จริงที่นำไปสู่การลุกฮือของชาวโปแลนด์ในกรุงวอร์ซอขึ้นเริ่มต้นที่ข่าวของการตั้งระคมพลทหารรัสเซียของซาร์ เพื่อเตรียมไปปราบปรามการปฏิวัติในฝรั่งเศสและเบลเยียมได้แพร่กระจายไปทั่ว ชาวโปแลนด์ในกรุงวอร์ซอจึงได้ก่อการจลาจลขึ้นในวันที่ 29 พฤศจิกายน ค.ศ. 1830 โดยการนำของสมาชิกสมาคมลับกับนักศึกษาจำนวนหนึ่ง หลังจากได้ขับไล่ นายพล โซออนเซ็ค (Zajonczech) ผู้บัญชาการสูงสุดของกองทัพของรัสเซียในโปแลนด์และอุปราชของรัสเซียคือแกรนด์ดยุก คอนสแตนติน (Constantine) ออกจากโปแลนด์ได้มีการจัดตั้งรัฐบาลรักษาการขึ้นโดยมี เจ้าชายซาร์ตอริสกี (Czartoryski) เป็นผู้นำรัฐบาล รัฐบาล แม้ชาร์นิโคลัสจะไม่ต้องการหลังเลียดชาวโปแลนด์ แต่การแยกตัวเป็นเอกราชของโปแลนด์อย่างสมบูรณ์เป็นสิ่งที่พระองค์ยอมรับไม่ได้

หลังจากข้อเสนอของสภาโปแลนด์ได้รับการปฏิเสธจากทางรัสเซียแล้ว ฝ่ายซ้ายหัวรุนแรงได้ขึ้นมากุมอำนาจรัฐบาลชั่วคราวของโปแลนด์แทนซาร์ตอริสกี และในวันที่ 9 กุมภาพันธ์ ค.ศ. 1831 รัฐบาลโปแลนด์ได้ประกาศเอกราชว่าโปแลนด์จะไม่ขึ้นกับราชวงศ์โรมานอฟอีกต่อไป ซาร์จึงได้ตัดสินใจส่งกองทัพขนาดใหญ่จากรัสเซียภายใต้การนำของนายพลปาสเกวิช (Paskevich) ไปยังโปแลนด์หลังจากที่นายพลเดบิตซ์ (Diebitch) ล้มเหลวในการปราบกบฏชาวโปแลนด์ ในที่สุดกรุงวอร์ซอได้ถูกยึดครองในวันที่ 8 กันยายน ค.ศ. 1831 ทางด้านปรัสเซียกับออสเตรียต่างให้ความสำคัญร่วมมืออย่างดีในการปิดพรมแดนและปลดอาวุธทหารชาวโปแลนด์ที่แตกทัพหนีมา ด้วยเกรงว่าการปฏิวัติจะลุกลามมาสู่ดินแดนโปแลนด์ในอาณัติของตน ชาร์นิโคลัสได้ดำเนินมาตรการตอบโต้การปฏิวัติอย่างรุนแรง ด้วยการยกเลิกรัฐธรรมนูญของโปแลนด์ ประกาศกฎอัยการศึก(Organic Statue) รัฐบาลและกองทัพของโปแลนด์ถูกยกเลิก รัสเซียเข้าควบคุมการบริหารของชาวโปแลนด์โดยตรงรวมทั้งนโยบาย “การกลืนกลายเป็นรัสเซีย” (Russification) ที่ได้นำมาใช้ในโปแลนด์อย่างเข้มงวด³⁴ ความพ่ายแพ้ของการปฏิวัติครั้งนี้ ทำให้มีชาวโปแลนด์จำนวนมหาศาลหลบหนีลี้ภัยออกจากโปแลนด์ไปอยู่ในประเทศตะวันตก

สาเหตุที่ทำให้การปฏิวัติในโปแลนด์ที่ในระยะแรกดูเหมือนจะมีอนาคตที่สุดในบรรดาการปฏิวัติทั้งหลายใน ค.ศ. 1830 ต้องจบลงด้วยโศกนาฏกรรมมีอยู่หลายประการ นอกจากอหิวาตกโรค

³³ ปมของความขัดแย้งอยู่ที่ พระเจ้านโปเลียนที่ 1 ไม่พอใจอย่างมากที่สภาของโปแลนด์ไม่ได้ลงโทษสมาชิกของสมาคมลับชาวโปแลนด์ที่สันนิษฐานว่ามีความสัมพันธ์โยงใยกับขบวนการก่อการในรัสเซีย สถานหนักเท่าที่ควร ดู Artz, *Reaction and Revolution*, p. 284.

³⁴ สุปราณี มุขวิจิตร, *ประวัติศาสตร์รัสเซีย: ยุคโบราณจนถึงปี ค.ศ. 1917* (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ โอเคียนสโตร์, 2536), หน้า 217-18.

ที่คร่ำหวอดทหารของคณะปฏิวัติและทหารรัสเซียไปเป็นจำนวนมากแล้ว ขบวนการปฏิวัติชาวโปแลนด์นำโดยชนชั้นกลาง ปัญญาชน และขุนนางซึ่งมีจำนวนไม่มากนักขาดการสนับสนุนจากมวลชน สำหรับชาวนาการปฏิวัติเป็นเพียงการยึดอำนาจทางการเมืองเพียงชั่วคราวเท่านั้น นอกจากนั้นความแตกแยกและขัดแย้งภายในคณะกรรมการปฏิวัติระหว่างผู้นำสายกลางอย่าง ชาร์ตอริสกี กับผู้นำฝ่ายซ้ายจัดที่นิยมความรุนแรงก็มีส่วนทำให้ขบวนการปฏิวัติอ่อนแอลง ที่สำคัญที่สุดแม้ว่าชาวโปแลนด์จะอ้างว่าตนเองเป็นชนชาติที่มีสิทธิทางประวัติศาสตร์ในความเป็นชาติมากกว่าเยอรมันและเบลเยียมก็ตาม แต่โปแลนด์ก็มิอาจได้รับเอกราชได้หากมหาอำนาจต่างชาติไม่เข้าแทรกแซงช่วยเหลือ พาล์มเมอร์สตันซึ่งเห็นใจชาวโปแลนด์อย่างมากกล่าวอย่างชัดเจนว่า อังกฤษจะไม่เข้าแทรกแซงช่วยเหลือชาวโปแลนด์ ในขณะที่รัฐบาลฝรั่งเศสที่ถูกกดดันจากผู้ลี้ภัยชาวโปแลนด์จำนวนมากที่อาศัยอยู่ในกรุงปารีส ได้พยายามเสนอให้มีการจัดตั้งการประชุมกองเกรสของยุโรปเพื่อหารือปัญหาโปแลนด์แต่ก็ไม่ประสบความสำเร็จ³⁵ ประเทศมหาอำนาจตะวันตกทั้งสองต่างเห็นตรงกันว่าการแทรกแซงในโปแลนด์เป็นสิ่งที่ไม่สมเหตุสมผล เนื่องจากโปแลนด์นอกจากจะอยู่นอกบริเวณที่เป็นผลประโยชน์โดยตรงของอังกฤษและฝรั่งเศสแล้ว ปัญหาโปแลนด์ยังเป็นเรื่องภายในของรัสเซียอยู่ ความล้มเหลวของการปฏิวัติทั้งหมดจึงตกอยู่ที่ความคิดพลาดของคณะปฏิวัติเองที่ต้องการเอกราชอย่างเต็มตัวให้กับโปแลนด์ แต่กลับทำให้โปแลนด์ซึ่งเคยมีอิสระอยู่บ้างต้องกลายเป็นประเทศราชของรัสเซียอย่างสมบูรณ์

ความหวังสุดท้ายของขบวนการชาตินิยมของชาวโปแลนด์จึงมาอยู่กับเมืองคราคูฟ (Cracow) ซึ่งเป็นเมืองอิสระไม่ขึ้นกับประเทศใดตามข้อตกลงที่เวียนนา ค.ศ. 1815 เมืองคราคูฟถือเป็นศูนย์กลางของวัฒนธรรมและภูมิปัญญาของชาวโปแลนด์มาตั้งแต่อดีต เมื่อเวลาผ่านไปคราคูฟได้พัฒนาตัวเองจนมีลักษณะคล้ายเป็นกึ่งสาธารณรัฐอิสระ (independent republic) ซึ่งมีพลเมืองที่ประกอบด้วยด้วย ชาวโปแลนด์ และชาวรูเธเนียน (Ruthenian) หรือชาวยูเครน ที่อยู่ภายใต้การปกครองของขุนนางชาวโปแลนด์อีกทอดหนึ่ง เมตเตอร์นิคหาวาระแวงคราคูฟซึ่งตั้งอยู่ใกล้กับแคว้นกาลิเซีย (ดินแดนโปแลนด์ภายใต้ราชวงศ์ฮับส์บูร์ก) มาตลอด เนื่องจากคราคูฟเป็นแหล่งกบดาน (asylum) สำคัญของขบวนการชาตินิยมและผู้ลี้ภัยทางการเมืองจากโปแลนด์ ในสายตาของผู้นำอนุรักษนิยม คราคูฟเป็นเสมือนศูนย์บัญชาการของการปฏิวัติที่จะเป็นภัยต่อเสถียรภาพของยุโรปตะวันออก

ในค.ศ. 1846 การจลาจลได้เกิดขึ้นที่เมืองคราคูฟ โดยมีวัตถุประสงค์ต้องการจุดชนวนในการกอบกู้เอกราชของโปแลนด์ บรรดาขุนนางชาวโปแลนด์ได้เรียกร้องให้ชาวนาเลื่อสายยูเครนลุกขึ้นช่วยเหลือในการต่อต้านการปกครองของออสเตรีย แต่เหตุการณ์กลับจบลงด้วยโศกนาฏกรรมอีกครั้งสำหรับพลังชาตินิยมของโปแลนด์ เมื่อทหารของออสเตรียได้เข้าปราบปรามการจลาจลและยึด

³⁵ F. R. Bridge and Roger Bullen, *The Great Powers and the European States System* (London: Longman, 1980), p. 53-54.

ครองเมืองคราครุฟในเดือนตุลาคม ค.ศ. 1846 ในขณะที่ชาวนาชาวยุเครนได้หันมาต่อต้านขุนนางชาวโปล โดยสังหารขุนนางชาวโปลเสียชีวิตไปเป็นจำนวนนับพันคน³⁶ ในที่สุดเมืองคราครุฟที่เคยเป็นหอกข้างแคร่ของเมตเตอร์นิคมาอย่างยาวนาน ได้ถูกออสเตรียผนวกเข้าเป็นส่วนหนึ่งของแคว้นกาลิเซีย แม้อังกฤษและฝรั่งเศสจะประท้วงอย่างไรก็ไม่เป็นผล

หลังจากได้เผชิญกับกระแสการปฏิวัติอย่างต่อเนื่องตลอดช่วงค.ศ. 1830-32 นอกจากจะไม่ได้สร้างความกระทบกระเทือนอำนาจและความมั่นคงของระบบอนุรักษนิยมในประเทศแกนหลักของคอนเสิร์ตทั้งสามคือ ออสเตรีย ปรัสเซีย และรัสเซียแล้ว การปฏิวัติ ค.ศ. 1830 ยังได้กระชกความสัมพันธ์ของผู้นำทั้งสามประเทศให้แนบแน่นยิ่งขึ้นไปอีกในการร่วมมือต่อต้านภัยปฏิวัติที่ยังไม่หมดสิ้นไปจากยุโรปโดยง่าย ในเดือนกันยายน ค.ศ. 1833 เมตเตอร์นิคได้พบกับชาร์นีโคลัสที่เมืองมินเชนกราทซ์ (Munchengratz) เพื่อหารือในปัญหาโปแลนด์และจักรวรรดิออตโตมันและปรึกษามาตรากการปราบปรามการปฏิวัติในโปแลนด์และเยอรมัน ถัดจากนั้นมา 1 เดือน ปรัสเซียได้เข้าร่วมด้วยในการประชุมที่กรุงเบอร์ลิน (Convention of Berlin) โดยผลของการประชุมคือ การต่ออายุสัญญาพันธมิตรศักดิ์สิทธิ์และยืนยันในหลักการพิธสารเมืองทรอปเปา ค.ศ. 1820 ซึ่งถือเป็นหัวใจของคอนเสิร์ตแห่งยุโรป

การประชุมที่กรุงเบอร์ลิน นอกจากจะเป็นการประกันพันธะต่อกันภายในหมู่ประเทศมหาอำนาจตะวันตกทั้งสามแล้วยัง แสดงเจตนารมณ์ในการปกป้องหลักสิทธิอันชอบธรรมของระบบกษัตริย์ (dynastic legitimacy) ในการช่วยเหลือปกป้องบัลลังก์ของพวกพี่น้องกษัตริย์ร่วมอุดมการณ์ในยุโรปในการปราบปรามการปฏิวัติ รวมถึงระบุนิติของกษัตริย์ในยุโรปที่สามารถร้องขอความช่วยเหลือจากคอนเสิร์ตในกรณีที่ถูกแทรกแซงจากภายนอก (ซึ่งในแง่นี้ถือเป็นการตอบโต้การแทรกแซงของฝรั่งเศสในอิตาลีใน ค.ศ. 1832) ข้อตกลงที่เบอร์ลินจึงมีจุดมุ่งหมายเพื่อป้องปรามประเทศมหาอำนาจตะวันตกที่คอยส่งเสริมการปฏิวัติที่บ่อนทำลายเสถียรภาพทั้งหมดของยุโรป³⁷ ชาร์นีโคลัส ทรงพอรพระทัยกับข้อตกลงดังกล่าวและตรัสว่า “สำหรับข้าพเจ้าแล้ว ข้อตกลงนี้มีไว้เพื่อประกันความมั่นคงและฐานะของเราที่เป็นฝ่ายรับ”³⁸ เช่นเดียวกันเมตเตอร์นิคได้กล่าวอย่างมีชัยว่า “ตราบใดที่การผนึกกำลังของกษัตริย์ยังคงดำเนินอยู่ต่อไป ความมั่นคงปลอดภัยจะยังมีอยู่ในโลกต่อไป”³⁹ ข้อตกลงที่มินเชนกราทซ์และเบอร์ลินได้พิสูจน์ว่าปัญหาในตะวันออกไกล (ปัญหา

³⁶ ชาวนาเชื้อสายยูเรเนียนไม่ยอมกลับสู่ชนบท หากพันธะพิวคัลไม่ได้รับการยกเลิก ทางการออสเตรียจึงได้ปฏิเสธข้อเรียกร้องของชาวยุเครน โดยเห็นว่าการยินยอมเป็นการส่งเสริมให้ชาวนาที่อื่นแข็งข้อด้วย ดู May, *The Age of Metternich*, p. 84.

³⁷ Hayes, *A Political and Cultural History of Modern Europe*, Vol. I, p. 793.

³⁸ อ้างถึงใน Bridge and Bullen, *The Great Powers and the European States System*, p. 56.

³⁹ อ้างถึงใน J. L. Talmon, *Romanticism and Revolt : Europe 1815-1848* (London: Thames and Hudson, 1967), p. 84.

กรีก) ใน ค.ศ.1822-29 มิได้ส่งผลกระทบต่อความสมานฉันท์ของแกนหลักทั้งสามประเทศในคอนเสิร์ตแห่งยุโรปเลย

โดยสรุปแม้ประเทศสามมหาอำนาจแกนหลักของยุโรปจะยังสามารถควบคุมการปฏิวัติและปกป้องหลักความชอบธรรมของกษัตริย์ไว้ได้ในยุโรปตะวันออก ซึ่งส่วนหนึ่งมาจากความต้องการหลีกเลี่ยงสงครามและการยอมรับในเขตอิทธิพลของคอนเสิร์ตของประเทศเสริตะวันตก แต่คอนเสิร์ตได้เริ่มประสบกับข้อจำกัดที่ไม่สามารถรักษาสถานะเดิมของระบบอนุรักษนิยมและควบคุมการเปลี่ยนแปลงของยุโรปตะวันตกได้ดังเดิม ชัยชนะของพลังเสรีนิยม-ชาตินิยมในยุโรปตะวันตกเปรียบเสมือน “รอยร้าวในเขื่อน” ซึ่งเมตเตอร์นิคตระหนักในข้อเท็จจริงนี้ดี เขาได้กล่าวกับ เนสเซลล์ โรด (Nesselrode) เสนาบดีต่างประเทศของรัสเซียที่โบฮีเมียใน ค.ศ. 1833 ว่า การเปลี่ยนแปลงในเบลเยียมและฝรั่งเศสถือเป็นจุดเริ่มต้นของจุดจบของระเบียบเก่าในยุโรป⁴⁰ โดยเฉพาะการที่สองมหาอำนาจตะวันตกคืออังกฤษและฝรั่งเศสได้หันไปสู่นโยบายเสรีนิยมมากขึ้น หลังค.ศ. 1830 ทำให้ความแตกต่างระหว่างประเทศอนุรักษนิยมตะวันออกและประเทศเสรีนิยมตะวันตกชัดเจนขึ้น พาล์มเมอร์สตันได้กล่าวว่า “มหาอำนาจสามประเทศและสองประเทศ (the Three and the Two) ที่มีความคิดต่างกัน จึงทำให้มีนโยบายต่างกันด้วย”⁴¹ ข้อตกลงพันธมิตรจตุรภาคีของฝ่ายตะวันตกใน ค.ศ. 1834 และข้อตกลงที่กรุงเบอร์ลินของฝ่ายตะวันออก ค.ศ. 1833 ที่ตั้งขึ้นเพื่อถ่วงดุลย์กันนั้นเป็นการแบ่งยุโรปออกเป็นสองค่ายทางอุดมการณ์ อัครมหาเสนาบดีของออสเตรียทราบดีว่าความแตกต่างดังกล่าวจะบ่อนทำลายคอนเสิร์ตแห่งยุโรปให้อ่อนแอลง เขากล่าวว่าในค.ศ. 1832 ว่า “ตั้งแต่ฝ่ายเสรีนิยมยึดกุมอำนาจได้สำเร็จในอังกฤษและฝรั่งเศส การประหุมนระหว่างมหาอำนาจได้เสื่อมถอยลงกลายเป็นเพียงเวทีสำหรับการปะทะกันระหว่างอารมณ์ของมหาอำนาจฝ่ายซ้ายและฝ่ายขวา ซึ่งรังแต่นำพาไปสู่ความหายนะของทั้งสองฝ่าย”⁴²

หลังจากได้พิจารณาในหัวข้อย่อยที่ 5.1 และ 5.2 มาแล้ว เราสามารถประเมินประสิทธิภาพการทำงานของคอนเสิร์ตแห่งยุโรปออกได้เป็นสองด้านด้วยกัน ในแง่แรกคือแง่ของความสำเร็จของคอนเสิร์ต หากถือว่าการปฏิวัติในช่วง ค.ศ. 1830-32 เป็นบททดสอบประสิทธิภาพการทำงานของคอนเสิร์ตแล้ว ต้องยอมรับว่าคอนเสิร์ตได้ผ่านการทดสอบในครั้งนี้ได้อย่างน่าพอใจในระดับหนึ่ง แม้ว่าการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองภายในยุโรปครั้งนี้ คอนเสิร์ตอาจจะไม่ได้ทำหน้าที่ได้ดีเท่ากับในช่วงต้นทศวรรษที่ 1820 แต่อย่างน้อยในช่วงการปฏิวัติ ค.ศ.1830-32 นี้คอนเสิร์ตยังคงสามารถรักษาความมั่นคงและอำนาจของระบบกษัตริย์ในยุโรปเอาไว้ได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในบริเวณที่เรียกได้ว่าเป็นพื้นที่หรือเป็นเขตที่ถือเป็นที่ยึดมั่นของฝ่ายอนุรักษนิยม ซึ่งได้แก่ระบบกษัตริย์

⁴⁰ Wood, *Europe 1815-1960*, p. 75.

⁴¹ อ้างถึงใน Cowie and Wolfson, *Years of Nationalism*, p.102

⁴² อ้างถึงใน Sked, *The Decline and Fall of the Habsburg Empire*, p. 17.

ในยุโรปในฝั่งตะวันออกของแม่น้ำไรน์ทั้งหมดเป็นต้นไปจนถึงรัสเซีย โดยคอนเสิร์ตสามารถควบคุมและยับยั้งความพยายามของขบวนการชาตินิยมและเสรีนิยมในการทำทลายอำนาจและความชอบธรรมของกษัตริย์แบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ไว้ได้ทั้งหมด ไม่ว่าจะเป็นในเยอรมัน อิตาลี หรือโปแลนด์ ซึ่งในแง่หนึ่งหากใช้หลักการในพิธีสารเมืองโทรอปเปา (Protocol of Troppau) เป็นมาตรวัดแล้ว อาจกล่าวได้ว่าคอนเสิร์ตประสบความสำเร็จในการปกป้องสถานะเดิมของผู้นำอนุรักษนิยมที่ได้รับการฟื้นฟูขึ้นในค.ศ. 1815 โดยเฉพาะความมั่นคงทางการเมืองของผู้นำในประเทศที่เป็นแกนหลักของคอนเสิร์ตทั้งสามคือ ออสเตรีย รัสเซียและรัสเซียที่ยังคงไม่ได้รับผลกระทบจากพลวัตการเมืองภายในประเทศในครั้งนี้อีกเท่าใดนัก

แต่อย่างไรก็ดีการปฏิวัติ ในช่วงค.ศ. 1830-32 ครั้งนี้ได้เผยให้เห็นถึงข้อจำกัดของคอนเสิร์ตแห่งยุโรปที่ชัดเจนยิ่งขึ้น กล่าวคือคอนเสิร์ตยังคงไม่สามารถแก้ไขจุดอ่อนของตัวเองได้ โดยเฉพาะการเข้าไปมีบทบาทในบริเวณที่ถือได้ว่าเป็นเขตอิทธิพลของประเทศที่ไม่ได้เป็นสมาชิกของคอนเสิร์ต ปัญหานี้ไม่ใช่ปัญหาใหม่สำหรับคอนเสิร์ต เนื่องจากในช่วงหลังจาก ค.ศ. 1823 เป็นต้นไปดังที่เราได้ทำการศึกษาในบทที่ 3 ไปแล้ว พบว่าคอนเสิร์ตไม่สามารถเข้าไปแทรกแซงเพื่อยับยั้งการเปลี่ยนแปลงใน ลาตินอเมริกา และ โปรตุเกสที่ถือว่าอยู่ในเขตอิทธิพลของอังกฤษได้ ในการปฏิวัติ ค.ศ. 1830 นี้ก็เช่นเดียวกัน ปัญหาเดิมได้กลับมาอีกครั้งแต่ในครั้งนี้อาจกล่าวได้ว่าเป็นการตีกรอบพื้นที่ในการทำงานของคอนเสิร์ตให้แคบลงไปอีก โดยที่คอนเสิร์ตสามารถทำงานได้เพียงไม่เกินฝั่งตะวันออกแม่น้ำไรน์เท่านั้น คอนเสิร์ตไม่อาจยื่นมือเข้าไปควบคุมการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในเบลเยียม ฝรั่งเศส และคาบสมุทรไอบีเรียได้ ซึ่งอาจถือได้ว่าบริเวณดังกล่าวไม่ได้อยู่ในการควบคุมของคอนเสิร์ตอีกต่อไป ซึ่งในแง่หนึ่งเราคงต้องยอมรับว่าข้อจำกัดทางภูมิศาสตร์มีผลอย่างยิ่งต่อการทำงานของคอนเสิร์ต แต่ในส่วนถัดไปเราจะเห็นว่าในช่วงการปฏิวัติครั้งใหญ่ใน ค.ศ. 1848 คอนเสิร์ตจะประสบปัญหาในการทำงานมากขึ้นกว่าในช่วงการปฏิวัติ ค.ศ. 1830 แม้กระทั่งในบริเวณที่ถือว่าเป็นศูนย์กลางของระบบอนุรักษนิยมคือ จักรวรรดิออสเตรียและรัสเซียนั้น คอนเสิร์ตยังไม่สามารถปกป้องความมั่นคงของระบบกษัตริย์ไว้ได้ ซึ่งการปฏิวัติในค.ศ. 1848 นี้เองที่อาจกล่าวได้ว่าจะเป็นบททดสอบสุดท้ายของคอนเสิร์ตก็ว่าได้

5.4 การปฏิวัติครั้งใหญ่ ค.ศ. 1848 - 1849 : ระเบียบอนุรักษนิยมล่มสลาย

ระบบอนุรักษนิยมภายในประเทศได้รับการฟื้นฟูที่กรุงเวียนนา ค.ศ. 1815 แม้สามารถรอดพ้นจากพายุการปฏิวัติในค.ศ. 1820 และค.ศ. 1830 มาได้ แต่ในที่สุดระบบดังกล่าวที่ถือว่าล้มละลายทางด้านความชอบธรรมในยุคที่กระแสเสรีนิยม-ชาตินิยมพัดกระหน่ำอย่างรุนแรง ไม่สามารถต้านทานพายุการปฏิวัติลูกที่ใหญ่กว่าใน ค.ศ. 1848 ได้ นักวิชาการความสัมพันธ์ระหว่างประเทศและนักวิชาการประวัติศาสตร์การทูตมักจะมองข้ามความสำคัญของการปฏิวัติค.ศ. 1848 ไปอย่าง

นำเสียดาย บริดจ์และบูลเลนกล่าวว่า “หากเทียบกับการปฏิวัติค.ศ. 1830 แล้ว การปฏิวัติค.ศ. 1848 จัดว่าส่งผลกระทบน้อยกว่ามากในแง่ของระเบียบทางดินแดนของยุโรป”⁴³ ชโรเดอร์กล่าวในทำนองเดียวกันว่า “ระบบเวียนนา (Vienna System) ที่ก่อตั้งขึ้นมาตั้งแต่ค.ศ. 1815 เมื่อเข้าสู่ ค.ศ. 1848 ยังคงมีความจำเป็นและยังคงทำงานอย่างมีประสิทธิภาพดังเช่นที่เคยเป็นมา”⁴⁴ ข้อสรุปดังกล่าวของนักวิชาการความสัมพันธ์ระหว่างประเทศเกิดจากการจำกัดการพิจารณาผลกระทบของการปฏิวัติค.ศ. 1848 เฉพาะในมิติความสัมพันธ์ระหว่างรัฐเท่านั้น ทำให้ละเลยความสำคัญของการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในระดับภายในประเทศ ซึ่งจะส่งผลกระทบที่สำคัญอีกทอดหนึ่งต่อคอนเสิร์ตแห่งยุโรป

การปฏิวัติในค.ศ. 1848-49 นับว่าเป็นการปฏิวัติครั้งใหญ่ที่สุดในประวัติศาสตร์ของยุโรปก็ได้ โดยการปฏิวัตินี้ครอบคลุมอาณาบริเวณในยุโรปตั้งแต่ฝรั่งเศสไปจรดทรานซิลวาเนีย โดยมีเพียงอังกฤษและรัสเซียที่อยู่ขอบสองฝั่งของยุโรปเท่านั้นที่อยู่นอกกระแสของการปฏิวัติ ในทางประวัติศาสตร์การเปลี่ยนแปลงครั้งนี้ ถูกขนานนามว่า “ฤดูใบไม้ผลิของประชาชน” (The Springtime of People) ซึ่งถือเป็นชัยชนะของฝ่ายมวลชน (Party of Movement) การปฏิวัตินี้ต่างจากการปฏิวัติใน ค.ศ. 1830 เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงได้เกิดขึ้นที่บริเวณศูนย์กลางของระบบอนุรักษนิยมในยุโรปคือ กรุงเวียนนาและกรุงเบอร์ลิน ระบอบเก่า (ancien regime) ทั่วทั้งภาคพื้นทวีปยุโรปได้พังทลายลงจนหมดสิ้น เมตเตอร์นิคที่เป็นสัญลักษณ์ของระบบอนุรักษนิยมและเป็นที่ศรัทธาต่อการเปลี่ยนแปลงทุกชนิดต้องสูญเสียอำนาจ แล้วต้องหลบหนีออกจากออสเตรีย สภาตัวแทนของประชาชนและรัฐธรรมนูญเสรีนิยมได้เบ่งบานขึ้นมาหลังจากถูกแช่แข็งมาตลอด “ช่วงฤดูหนาวอนุรักษนิยม” (conservative winter) อันมืดมิด ชนกลุ่มน้อยต่างๆ ในยุโรปได้มีโอกาสลิ้มรสของอิสรภาพและเอกราชอย่างไม่เคยเกิดขึ้นมาก่อน

เอเจทิ เทย์เลอร์กล่าวว่าในค.ศ. 1848 “อำนาจอธิปไตยของประชาชนได้โค่นล้มอำนาจของกษัตริย์ ชนชาติต่างๆ ได้ขึ้นมาแทนรัฐ และภูมิปัญญาได้แทนที่การสืบสายเลือดในฐานะที่มาของอำนาจอันชอบธรรม”⁴⁵ ในทำนองเดียวกัน โรสแครนซ์พบว่า “ความสำเร็จของการปฏิวัติ ค.ศ. 1848 ได้ทำลายความชอบธรรมของระบบเก่าลงตลอดกาล”⁴⁶ ผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงครั้งนี้ต่อคอนเสิร์ตแห่งยุโรปนั้นมีอยู่หลายประการกล่าวคือ นอกจากการปฏิวัติค.ศ. 1848 จะเกิดในบริเวณที่ฝ่ายอนุรักษนิยมไม่สามารถยอมสูญเสียได้และทำให้เกิดปัญหาการแทรกแซงขึ้น คอนเสิร์ตต้องประสบกับข้อจำกัดที่ร้ายแรง การปฏิวัติ ค.ศ. 1848 ยังส่งผลต่อความสมานฉันท์ใน

⁴³ Bridge and Bullen, *The Great Powers and the European States System*, p. 72.

⁴⁴ Schroeder, *The Transformation of European Politics*, p. 800.

⁴⁵ A. J. P. Taylor, *Europe: Grandeur and Decline* (Middlesex: Pelican Books, 1967), p. 51.

⁴⁶ Rosecrance, *Action and Reaction in World Politics*, p. 104.

หมู่กษัตริย์ (monarchical solidarity) ของประเทศที่เป็นแกนหลักของคอนเสิร์ตทั้งสาม และการขึ้นสู่อำนาจของผู้นำรุ่นใหม่ซึ่งมิได้ผูกพันกับหลักการอนุรักษ์นิยมแบบเดิมของคอนเสิร์ต ซึ่งมีความกลัวภัยจากการปฏิวัติเป็นเครื่องยึดโยงให้ผู้ต้องหาต้องสามัคคีกันไว้ ผู้นำรุ่นใหม่เหล่านี้แม้จะมีแนวทางอนุรักษ์นิยมก็ตามแต่เป็นฝ่ายขวาแบบใหม่ที่ต่างจากฝ่ายขวาในยุคเก่า ที่นอกจากจะยึดถือแนวทางแบบสัจจะนิยม (realist) แล้ว ยังรู้จักที่จะใช้ประโยชน์จากพลังชาตินิยมและเสรีนิยมอีกด้วย

สาเหตุระยะสั้นที่สำคัญที่นำไปสู่การปฏิวัติในค.ศ. 1848 นั้น เกิดขึ้นในช่วงที่เรียกว่า “ทศวรรษ 40 ที่อดอยาก” (Hungry Forty) โดยวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจได้เริ่มขึ้นก่อนในภาคเกษตรในค.ศ. 1845 เกิดโรคระบาดของมันฝรั่ง (Potato Blight) โดยมันฝรั่งนี่เองที่เป็นอาหารหลักของชนชั้นล่างและตามติดมาด้วยภาวะการเก็บเกี่ยวพืชผลทางเกษตรที่ไม่ดีในค.ศ. 1846 โดยในค.ศ. 1847 ถือว่าเป็นปีที่ปัญหาความทุกข์ยากได้ถึงจุดตกต่ำที่สุด ราคาขนมปังและอาหารได้เพิ่มสูงขึ้นอย่างมาก ทำให้ค่าครองชีพสูงตามไปด้วย ภาวะอดอยากและทุพภิกขภัยได้แพร่ระบาดไปทั่ว ทั้งในอังกฤษ รัสเซีย และโปแลนด์ แต่บริเวณที่เผชิญกับภาวะข้าวขาดหมากแพ่งรุนแรงที่สุดได้แก่ มณฑลฟลานเดอร์ แคว้นกาลิเซีย และที่สำคัญคือ ภาวะอดอยากในไอร์แลนด์ที่ทำให้ประชากรชาวไอร์แลนด์ลดลงเกือบครึ่งล้านคน⁴⁷ ภาวะดังกล่าวได้ทำให้เกิดการอพยพย้ายถิ่นฐานครั้งใหญ่ของประชากรที่ประสบปัญหาดังกล่าวไปสู่ยุโรปตะวันตกและสหรัฐอเมริกา

นอกจากภาวะขาดแคลนอาหารในช่วงค.ศ. 1848-1847 ที่เป็นสาเหตุให้การจลาจลอาหาร (food riot) หรือการจลาจลภาษี (tax riot) เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องในยุโรป โดยการจลาจลมันฝรั่ง (potato riot) ในกรุงเบอร์ลิน ในค.ศ. 1847 เครื่องยืนยันความรุนแรงของปัญหา เครื่องอุปโภคบริโภคที่มีราคาสูงและค่าครองชีพที่สูงได้ทำให้การจับจ่ายสินค้าลดลง ส่งผลให้อุปสงค์การผลิตสินค้าลดลงตามไปด้วย แม้ว่าภาวะการเก็บเกี่ยวภาคเกษตรจะกระเตื้องขึ้นในปลายปีค.ศ. 1847 แต่เศรษฐกิจโดยรวมยังคงอยู่ในภาวะถดถอย ความสามารถในการใช้หนี้ของผู้ประกอบการลดลง ในขณะที่อัตราดอกเบี้ยเงินกู้สูงขึ้น โดยที่ตลาดสินเชื่อทางการเงินไม่สามารถช่วยเหลือได้ สำหรับภาคการผลิตอุตสาหกรรมและหัตถกรรม ประสบกับปัญหาค่าแรงของลูกจ้างที่ลดลงและจำนวนผู้ว่างงานเพิ่มสูงขึ้น ที่สำคัญการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจภาคการผลิตโดยเฉพาะการเติบโตของระบบอุตสาหกรรมแบบใหม่ นอกจากจะเป็นสาเหตุของคุณภาพชีวิตที่ตกต่ำของชนชั้นแรงงานอุตสาหกรรม (industrial proletariat) ตามเมืองอุตสาหกรรมต่างๆแล้ว การขยายตัวของระบบการผลิตด้วยเครื่องจักรนั้นได้คุกคามวิถีชีวิตของบรรดาช่างฝีมือหรือผู้ที่ประกอบอาชีพในด้าน

⁴⁷ Geoffrey Brunn, *Revolution and Reaction 1848-1852: A Mid-Century Watershed* (Princeton: van Nostrand, 1977), pp. 8-10.

หัตถกรรมอีกด้วย⁴⁸ ปัญหาทั้งหมดที่กล่าวมาได้สร้างความไม่พอใจให้กับประชาชนในทุกระดับทั่วทั้งยุโรปและถือเป็นปัญหาโดยตรงต่อความชอบธรรมของรัฐบาลอนุรักษ์นิยมที่ไม่สามารถตอบสนองปัญหาดังกล่าวได้

การเปลี่ยนแปลงในสวิตเซอร์แลนด์ในช่วงปลายปี ค.ศ. 1847 ถือเป็นกรณีโหมโรงก่อนที่การปฏิวัติครั้งใหญ่ที่แท้จริงจะมาถึงยุโรปในปีถัดไป สงครามกลางเมืองในสวิตเซอร์แลนด์เริ่มขึ้นเมื่อมณฑล (canton) จำนวน 9 มณฑลที่ยึดแนวนโยบายอนุรักษ์นิยมและมีประชากรส่วนใหญ่นับถือศาสนาิกายคาทอลิกได้รวมตัวกันในนามของ “Sonderbund” เพื่อต่อต้านความพยายามฝ่ายมณฑลทางเหนือที่นับถือนิกายโปรเตสแตนต์และมีแนวทางทางการเมืองแบบซ้ายหัวรุนแรง โดยเฉพาะความต้องการแก้ไขรัฐธรรมนูญของสวิสให้มีการรวมศูนย์อำนาจ เพิ่มอำนาจของรัฐบาลกลางในแบบสหพันธรัฐ (federation) มากขึ้น ในเดือนพฤศจิกายนกองกำลังสมาพันธรัฐสวิส (Swiss Confederation Army) ของฝ่ายมณฑลเสรีนิยมที่ได้รับการสนับสนุนจากอังกฤษ ได้รับชัยชนะเหนือ Sonderbund ซึ่งทางฝรั่งเศสภายใต้รัฐบาลของกีโซต์ ที่เริ่มมีนโยบายอนุรักษ์นิยมมากขึ้นได้พยายามเสนอความร่วมมือกับออสเตรียในการร่วมกันเข้าแทรกแซงในสวิตเซอร์แลนด์เพื่อช่วยเหลือฝ่าย Sonderbund แต่แผนดังกล่าวไม่ได้รับการปฏิบัติเนื่องจากสายเกินไป⁴⁹

การปฏิวัติได้เกิดขึ้นอีกครั้งที่ “บ้านของการปฏิวัติ” แม้ว่าในครั้งนี้อการปฏิวัติในฝรั่งเศสมิได้เป็นการเปลี่ยนแปลงครั้งแรกในยุโรปเหมือนกับทุกครั้งก็ตาม (การปฏิวัติครั้งแรกในปีค.ศ. 1848 เกิดขึ้นที่เกาะซิซิลี ซึ่งจะได้อธิบายต่อไป) “ระบอบกษัตริย์เดือนกรกฎาคม” (July Monarchy) ของกษัตริย์หลุยส์ ฟิลิปป์ แม้จะมีต้นกำเนิดมาจากการปฏิวัติเสรีนิยมใน ค.ศ. 1830 แต่เมื่อเวลาผ่านไปรัฐบาลของพระองค์ได้เผชิญกับปัญหามากมาย ประการแรก พระเจ้าหลุยส์ ฟิลิปป์ต้องพบว่ารัฐบาลของพระองค์ดำรงอยู่ท่ามกลางความแตกแยกของกลุ่มทางการเมืองมากมายในฝรั่งเศส ไม่ว่าจะเป็นฝ่ายซ้ายหัวรุนแรง กลุ่มสาธารณรัฐนิยม กลุ่มสังคมนิยม กลุ่มนิยมโบนาปาร์ต กลุ่มนิยมเจ้าราชวงศ์บูร์บง (Legitimist) แม้ฐานอำนาจของหลุยส์ ฟิลิปป์จะขึ้นอยู่กับกลุ่มด็อกทรีเนียร์ (Doctrinaires) และกลุ่มนิยมราชวงศ์ออร์เลองส์ (Orleanist) เป็นหลักแต่ก็ไม่เพียงพอให้พระองค์สามารถวางตัวเป็นกลางและบริหารให้เกิดดุลยภาพทางการเมืองระหว่างกลุ่มต่างๆที่มีความต้องการที่แตกต่างกันได้⁵⁰

นอกจากนั้นรัฐบาลของพระเจ้าหลุยส์ ฟิลิปป์ยังถูกวิพากษ์วิจารณ์ในด้านนโยบายต่างประเทศที่ได้ดำเนินผิดพลาดตลอดเวลาเกือบ 18 ปี ไม่ว่าจะเป็นกรณีวิกฤตการณ์เมเฮเม็ต อาลีครั้งที่

⁴⁸ Jonathan Sperber, *The European Revolution 1848-1851* (Cambridge: Cambridge University Press, 1994), pp. 82-85.

⁴⁹ Schroeder, *The Transformation of European Politics*, pp. 779-780.

⁵⁰ Irene Collins, *Government and Society in France 1814-1848* (London: Edward and Arnold, 1970), pp. 232-36.

ที่ 2 ในค.ศ. 1840 ที่เกือบจะนำพาฝรั่งเศสไปสู่สงคราม ความล้มเหลวในการสร้างอิทธิพลในเบลเยียมและคาบสมุทรไอบีเรีย และปัญหาการอภิเษกสมรสในสเปน (Spanish Marriage) ในค.ศ. 1843 ที่ได้ทำลายพันธมิตรระหว่างอังกฤษกับฝรั่งเศส (Entente Cordiale)⁵¹ นโยบายต่างประเทศของพระเจ้าหลุยส์ ฟิลิปป์ ซึ่งมีลักษณะระมัดระวังเกินไปมักถูกนำไปเปรียบเทียบกับความรุ่งโรจน์ของฝรั่งเศสในสมัยจักรวรรดิโนโปเลียนเป็นประจำ อัลฟงซ์ เดอ ลามาทิน (Lamartine) กวีคนสำคัญของฝรั่งเศสกล่าวในค.ศ. 1846 ว่า “ฝรั่งเศสกำลังเบื้อ” (La France s’ennuie)⁵² เนื่องจากชาวฝรั่งเศสส่วนใหญ่รู้สึกว่าเกียรติศักดิ์ศรีและสถานะระหว่างประเทศของฝรั่งเศสในยุคนี้ได้เสื่อมถอยลงมาก

ความนิยมในรัฐบาลของพระเจ้าหลุยส์ ฟิลิปป์ได้ตกต่ำลงถึงขีดสุดในค.ศ. 1847 เมื่อชาวฝรั่งเศสพบว่ารัฐบาลฝรั่งเศสภายใต้การนำของกีโซต์ (Guizot) นั้นเริ่มโอนเอียงไปในทางอนุรักษนิยมมากขึ้นเรื่อยๆ ประเด็นที่รัฐบาลของกีโซต์ถูกโจมตีมากที่สุดได้แก่การจำกัดสิทธิทางการเมืองไว้ในมือของชนชั้นนายทุน ชนชั้นกลางและพ่อค้าระดับสูงเท่านั้น แม้รัฐธรรมนูญจะได้รับการแก้ไขในค.ศ. 1830 แต่ชนชั้นกลางระดับล่างและข้าราชการชั้นผู้น้อยจำนวนมากรู้สึกว่าระบบการเมืองโดยพื้นฐานยังคงเหมือนเดิม อำนาจทางการเมืองยังคงอยู่ในมือคนกลุ่มเดิมโดยเปลี่ยนเพียงแก่ตัวของประมุขเท่านั้น⁵³ เนื่องจากการแสดงออกในการต่อต้านรัฐบาลถูกควบคุมอย่างเข้มงวด ฝ่ายตรงข้ามกับรัฐบาลจึงใช้ “การจัดงานเลี้ยง”(banquet) เพื่อปลุกระดมทางการเมืองและใช้ปราศรัยโจมตีรัฐบาลได้อย่างไม่ผิดกฎหมาย ความพยายามควบคุมงานเลี้ยงที่ถูกจัดขึ้นอย่างนับครั้งไม่ถ้วนในปลายปีค.ศ. 1847 ได้กลายเป็นความผิดพลาดครั้งใหญ่ เมื่อกีโซต์สั่งห้ามการจัดงานเลี้ยงในวันที่ 22 กุมภาพันธ์ ค.ศ. 1848 ซึ่งได้นำไปสู่การก่อความไม่สงบโดยนักศึกษาและกลุ่มผู้ใช้แรงงานในกรุงปารีสได้ปะทะกับกองทหารของรัฐบาลจนมีผู้บาดเจ็บและล้มตายจำนวนมาก แม้พระเจ้าหลุยส์ ฟิลิปป์จะตัดสินใจปลดกีโซต์ออกจากตำแหน่ง แต่ก็นับว่าสายเกินไปเมื่อฝูงชนที่โกรธแค้นได้ตั้งสิ่งกีดขวางขึ้นอีกครั้งในถนนกรุงปารีส กษัตริย์หลุยส์ ฟิลิปป์พบว่ากองกำลังรักษาการณ์ประชาชน (National Guard) ได้เข้าร่วมกับกลุ่มผู้ก่อความไม่สงบด้วย เมื่อไม่มีความกล้าพอที่จะใช้มาตรการขึ้นเด็ดขาดกับกลุ่มผู้ปฏิวัติ พระองค์จึงได้สละราชสมบัติและลี้ภัยไปอยู่ที่อังกฤษ

สาธารณรัฐได้ถูกสถาปนาขึ้นอีกครั้งในฝรั่งเศสที่ศาลากลางจังหวัด (Hotel-de-Ville) ในวันที่ 25 กุมภาพันธ์ ภายใต้การบริหารของรัฐบาลรักษาการ (provisional government) ซึ่งประกอบด้วยผู้นำคนสำคัญอย่าง ลามาทิน (Lamartine) อาราโก (Arago) เลอเดรู-รอลลอน (Ledru-Rolland) และหลุยส์ บลองค์ (Blanc) โดยปัญหาเร่งด่วนของรัฐบาลรักษาการได้แก่ ปัญหาเศรษฐกิจตกต่ำ

⁵¹ A. J. Grant and H. Temperly, *Europe in the Nineteenth and Twentieth Centuries 1789-1950*, 6 th ed. Revised and edited by L. Penson (London: Longman, 1969), pp. 75-76.

⁵² เอี่ยม ฉายงาม, *ประวัติศาสตร์ฝรั่งเศส ค.ศ. 1789-1848*, หน้า 196.

⁵³ Roger Price, “France: The Search for Stability 1830-1890,” in *Themes in Modern European History 1830-1890*, ed. Bruce Waller (London: Routledge, 1992), pp. 32-33.

และการว่างงาน คณะรัฐมนตรีได้เสนอนโยบาย “สิทธิในการทำงาน” (right to work) ให้กับประชาชนทุกคน โรงงานแห่งชาติ (National Workshop) จากความคิดของหลุยส์ บล็องก์ ถูกจัดตั้งขึ้นเพื่อป้อนงานแก่ผู้ที่ว่างงานให้มีรายได้คนละ 2 ฟรังก์ต่อวัน⁵⁴ ทางด้านสิทธิทางการเมืองรัฐบาลได้ประกาศให้สิทธิในการเลือกตั้งแก่พลเมืองเพศชายทุกคน (universal male suffrage) และได้จัดการเลือกตั้งทั่วไปในเดือนเมษายน โดยมีการเปิดประชุมสภาผู้แทนราษฎร (National Constituent Assembly) ครั้งแรกในวันที่ 4 พฤษภาคม ค.ศ. 1830 ที่กรุงปารีส สำหรับทางด้านความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ การเปลี่ยนแปลงการเมืองฝรั่งเศสมาสู่สาธารณรัฐได้สร้างความตื่นตระหนกให้แก่ผู้นำอนุรักษนิยมทั่วยุโรป แต่อย่างไรก็ดี แม้ในช่วงต้นเดือนมีนาคม ลามาร์ตินจะได้ประณามระเบียบระหว่างประเทศที่สถาปนาขึ้นที่กรุงเวียนนา ค.ศ.1815 ว่าขาดความชอบธรรมในสายตาของสาธารณรัฐฝรั่งเศส แต่การประกาศดังกล่าวเป็นไปเพื่อสร้างความนิยมภายในประเทศมากกว่า⁵⁵ เมื่อเวลาผ่านไปเราจะพบว่าสาธารณรัฐที่ 2 ของฝรั่งเศสยังไม่พร้อมสำหรับสงครามปฏิวัติและประกาศจุดยืนงดเว้นการสนับสนุนการปฏิวัติในยุโรป

วันที่ 29 กุมภาพันธ์ ข่าวการเปลี่ยนแปลงในฝรั่งเศสได้เดินทางมาถึงกรุงเวียนนาซึ่งถือเป็นหัวใจของระบบอนุรักษนิยมในยุโรปที่เมตเตอร์นิคพยายามมาตลอดชีวิตในการปกป้องให้พ้นจากการปฏิวัติ ในขณะที่ชาวเมืองเวียนนากำลังติดตามสถานการณ์ในฝรั่งเศสอย่างจดจ่อ ในวันที่ 3 มีนาคม ลาโยช โคซุช (Lajos Kossuth) นักเคลื่อนไหวทางการเมืองคนสำคัญของฮังการี ได้ปราศรัยครั้งใหญ่ที่กรุงบูดาเปสต์ โจมตีรัฐบาลออสเตรียในประเด็นการฉ้อราษฎร์บังหลวงและเรียกร้องให้มีการปฏิรูปการเมือง คำปราศรัยดังกล่าวของโคซุชได้ถูกแปลภาษาเยอรมันและตีพิมพ์เป็นจำนวนนับพันฉบับออกแจกจ่ายไปทั่วภาคตะวันตกของจักรวรรดิฮับส์บูร์ก⁵⁶ บรรดาชนชั้นกลางและนักธุรกิจ ในออสเตรียต่างเห็นด้วยกับโคซุช โดยเฉพาะความไร้ประสิทธิภาพของรัฐบาลที่ทำให้เศรษฐกิจของออสเตรียต้องถดถอยไม่พัฒนา ในขณะที่เดียวกันช่างฝีมือที่เริ่มทยอยว่างงานยังคงต้องแบกรับภาษีต่อไป บรรดาชาวนาทั้งหลายก็ยังคงถูกจำกัดอยู่ในระบบการเกษตรที่ล้าสมัย และฝ่ายปัญญาชนถูกทางการออสเตรียควบคุมตรวจสอบอย่างเข้มงวด แทบจะทุกชนชั้นอาชีพในจักรวรรดิล้วนเห็นพ้องว่าถึงเวลาแล้วที่ออสเตรียจะต้องมีการเปลี่ยนแปลงทางที่ดีขึ้น ในวันที่ 12 มีนาคม กลุ่มนักวิชาการได้ยื่นข้อเรียกร้องต่อจักรพรรดิเฟอร์ดินานด์ให้มีการจัดตั้งรัฐบาลใหม่ ประกาศใช้

⁵⁴ นโยบายโรงงานแห่งชาติของหลุยส์ บล็องก์ ถูกวิพากษ์วิจารณ์ว่าเป็นการให้รัฐต้องแบกภาระเนื่องจากผู้ไม่มีงานจะทำได้รับค่าตอบแทนวันละ 1 ฟรังก์ โดยในทางปฏิบัติผู้เข้าร่วมโครงการส่วนใหญ่ไม่ได้ทำงานที่เป็นประโยชน์ และบางคนไม่ได้ทำงานใดๆเลย ดู Craig, *Europe since Napoleon*, pp, 143-47.

⁵⁵ F. H. Hinsley, *Power and the Pursuit of Peace: Theory and Practice in the History of Relations between States* (Cambridge: Cambridge University Press, 1963),p. 221.

⁵⁶ Hans Joachim Hahn, *The 1848 Revolution in the German-Speaking Europe* (Malaysia: Longman, 2001), p. 96.

รัฐธรรมนูญและจัดการเลือกตั้งทั่วไป รวมทั้งจัดตั้งกองกำลังรักษาการณ์แห่งชาติ (National Guard) และยกเลิกระบบควบคุมสิ่งพิมพ์ด้วย

การปฏิเสขอธิปไตยของประชาชนโดยรัฐบาลออสเตรียได้กลายเป็นชนวนสำคัญที่นำไปสู่การปฏิวัติเต็มรูปแบบในวันที่ 13 พฤษภาคม ค.ศ. 1848 บรรดานักศึกษาในกรุงเวียนนาได้มาชุมนุมครั้งใหญ่และได้เริ่มก่อการจลาจลโดยการเข้ายึดที่ทำการสภาฐานันดรของออสเตรีย (Landhaus) การปะทะระหว่างกองทหารและนักศึกษาซึ่งได้ผู้ใช้แรงงานจากชานเมืองเข้าร่วมด้วยได้ดำเนินไปจนกระทั่งกลางดึกของคืนวันเดียวกัน ราชสำนักออสเตรียที่เกรงว่าสถานการณ์จะบานปลายและกลัวว่าผู้ก่อการจลาจลจะบุกเข้ามาในเขตวังหลวงได้ตัดสินใจบีบบังคับกดดันเมตเตอร์นิคซึ่งยืนยันกับที่ประชุมมหาอำมาตย์ (Council of State) ในการใช้กำลังปราบปรามผู้ก่อการกบฏ ให้ลาออกจากตำแหน่งอัครมหาเสนาบดี พระเจ้าเฟอร์ดินานด์ทรงตรัสว่า “ช่วยบอกกับประชาชนด้วยว่าข้าพเจ้ายินยอมทุกอย่างแล้ว”⁵⁷ ในที่สุดวันที่ 14 มีนาคม เมตเตอร์นิคได้ยอมลาออกและหลบหนีออกจากกรุงเวียนนา เพื่อไปลี้ภัยที่กรุงลอนดอน เขาได้ปรารภว่า “นี่เองกรรมง์ที่บรรดาพองมิตรเสรีนิยมของเราเรียกว่า เสียงจากสวรรค์”⁵⁸ การลงจากอำนาจของผู้ที่เป็นสัญลักษณ์ของระบบอนุรักษ์นิยมและการปราบปรามมาตลอด 39 ปี มีผลทางจิตวิทยาอย่างสูงต่อขบวนการปฏิวัติทั่วยุโรป เอเจพี เทย์เลอร์กล่าวว่า “การตกจากอำนาจของเมตเตอร์นิคที่กรุงเวียนนา ทำให้ระบบของยุโรปที่วางไว้ตั้งแต่ ค.ศ. 1815 ต้องพบกับจุดจบ”⁵⁹

กรุงเวียนนาซึ่งเป็นหัวใจของพันธมิตรศักดิ์สิทธิ์และคอนเสิร์ตแห่งยุโรปได้ตกอยู่ภายใต้การควบคุมของกองกำลังรักษาการณ์ (Civic Guard) จำนวน 3 หมื่นนาย และนักศึกษาอีกจำนวน 7 พันกว่าคน วันที่ 15 มีนาคม ฝ่ายคณะปฏิวัติได้รับชัยชนะ เมื่อพระเจ้าเฟอร์ดินานด์ทรงยอมสัญญาที่จะมอบรัฐธรรมนูญให้ พร้อมทั้งจัดการเลือกตั้งและจัดตั้งรัฐสภา (Reichstag) ซึ่งจะได้เปิดการประชุมครั้งแรกในวันที่ 22 กรกฎาคม ค.ศ. 1848 พระเจ้าเฟอร์ดินานด์ทรงดำเนินการปลดรัฐมนตรีที่ไม่เป็นที่นิยมเช่น เคนท์ เซ็ดลนิตสกี (Sedlnitzky) ผู้บังคับการตำรวจและเริ่มใช้มาตรการปฏิรูป เช่นลดภาษีสินค้าประเภทอาหาร การยกเลิกระบบควบคุมสิ่งพิมพ์ การประกาศอภัยโทษให้กับนักโทษการเมือง และที่สำคัญคือ พระราชฎีกา วันที่ 11 เมษายน ซึ่งอาจถือได้ว่าเป็นความสำเร็จมากที่สุดของการปฏิวัติในออสเตรีย โดยมีจุดประสงค์ปลดปล่อยชาวนา ออกจากพันธะการใช้แรงงานในระบบศักดินาซึ่งถือเป็นภาระต่อภาคเกษตรของออสเตรีย ทาสติดที่ดินจะได้เป็นอิสระนับแต่วันที่ 1 มกราคม ค.ศ. 1849 เป็นต้นไป ซึ่งทางเจ้านายจะต้องได้รับเงินชดเชยด้วย

⁵⁷ อ้างถึงใน Cowie and Wolfson, *Years of Nationalism*, p. 155.

⁵⁸ อ้างถึงใน Talmon, *Romanticism and Revolt*, p. 172.

⁵⁹ A. J. P. Taylor, *Revolutions and Revolutionaries* (London: Hamish Hamilton, 1980), p. 88.

การเปลี่ยนแปลงในเวียนนาได้ส่งผลสะท้อนไปทั่วจักรวรรดิ ฮังการีถือว่าได้ประโยชน์มากที่สุดจากการเปลี่ยนแปลงในครั้งนี้ โคอซุชได้ช่วยโอกาสกดดันให้ทางรัฐบาลออสเตรียที่กำลังเพลี่ยงพล้ำยอมทำตามข้อเรียกร้องของฮังการี โดยออสเตรียได้ยินยอมให้ฮังการีมีคณะรัฐมนตรีของตนเองซึ่งรับผิดชอบต่อสภาฮังการี มีอิสระทางด้านการคลัง การต่างประเทศ และด้านกลาโหม โดยที่ฮังการียังคงดำรงสายสัมพันธ์กับราชวงศ์ฮับสบูร์กต่อไป สภาแห่งชาติฮังการี(Diet) ได้มีการประชุมกันที่เมืองเปร์สบูร์ก (Pressburg) เพื่อจัดทำรัฐธรรมนูญของฮังการี โดยขยายสิทธิการเลือกตั้งจากขุนนางไปยังชนชั้นผู้มีทรัพย์สินชาวฮังการี กำหนดสิทธิเสรีภาพทางศาสนา สื่อสิ่งพิมพ์ และยกเลิกอภิสิทธิ์แบบศักดินาของขุนนาง⁶⁰ มิใช่เพียงฮังการีเท่านั้นที่ต้องการอิสระ ที่กรุงปราก (Prague) ในโบฮีเมีย ขบวนการชาตินิยมเชคนำโดยนักศึกษาฝ่ายซ้าย ปัญญาชน และช่างฝีมือได้มาชุมนุมกันในวันที่ 19 มีนาคม เพื่อยื่นข้อเรียกร้องต่อจักรวรรดิฮับสบูร์ก ให้ยินยอมให้มีการจัดตั้งสภาแห่งชาติของโบฮีเมีย ที่มาจากการเลือกตั้งแบบประชาธิปไตย ให้ประชาชนมีสิทธิพื้นฐานของพลเมือง และที่สำคัญคือความเสมอภาคระหว่างภาษาเชคและภาษาเยอรมันเพื่อใช้ในทางราชการและสอนในโรงเรียน⁶¹ ในวันที่ 8 เมษายน พระเจ้าเฟอร์ดินานด์ ได้ทรงยินยอมปฏิบัติตามข้อเรียกร้องดังกล่าวซึ่งทำให้โบฮีเมียมีอิสระในระดับท้องถิ่นใกล้เคียงกับฮังการี

บัลลังก์ของกษัตริย์ปรัสเซียเสาะหาลักอีกต้นหนึ่งของคอนเสิร์ตและพันธมิตรศักดิ์สิทธิ์มีชะตากรรมไม่ต่างจากจักรพรรดิของออสเตรีย พระเจ้าเฟรเดอริก วิลเลียมที่ 4 (Frederick William IV) ซึ่งขึ้นครองราชย์ใน ค.ศ. 1840 เป็นกษัตริย์ที่ถูกเข้าใจผิดมากที่สุดในช่วงต้นราชการของพระองค์⁶² แต่แท้จริงแล้วบุคลิกส่วนตัวของเฟรเดอริก วิลเลียม นั้น คล้ายกับซาร์อเล็กซานเดอร์ที่ 1 ที่ยังทรงตัดสินใจเลือกไม่ได้ระหว่างหลักอำนาจแบบเทวสิทธิ์ในแบบยุคกลางกับกระแสเสรีนิยมในยุคใหม่ ในช่วงก่อนจะถึงการเปลี่ยนแปลงในเดือนมีนาคม (Vormarz) กษัตริย์ปรัสเซียยังคงไม่ยินยอมเปิดโอกาสให้ฝ่ายเสรีนิยมได้สิ่งที่ต้องการ ในเดือนกุมภาพันธ์ ค.ศ. 1847 พระเจ้าเฟรเดอริก วิลเลียม ได้ทรงเปิดการประชุมสามัญสภาฐานันดรระดับจังหวัด (United Landtag) ของปรัสเซียที่กรุงเบอร์ลิน โดยมีจุดประสงค์เพื่อขอความเห็นชอบจากสภาในการกู้ยืมเงินมาใช้ในการสร้างทางรถไฟสายเบอร์ลิน-โคนิคสบูร์ก (Koenigsburg) แต่การประชุมสามัญครั้งนี้กลับกลายเป็นการรวมตัวกันครั้งใหญ่ของตัวแทนจากสถาบันฐานันดรระดับท้องถิ่นที่มีแนวคิดเสรีนิยมทั่วปรัสเซีย ทาง

⁶⁰ Arnost Klima, "Bourgeois Revolution of 1848-49 in Central Europe," in *Revolution in History*, eds. P. Porter and M. Teich (Cambridge: Cambridge University Press, 1986), pp. 83-85.

⁶¹ Geoffrey Bruun, *Revolution and Reaction 1848-1852: A Mid Century Watershed* (Princeton: van Nostrand, 1958), pp. 31-32.

⁶² หลังจากขึ้นครองราชย์ กษัตริย์เฟรเดอริก วิลเลียมได้ทรงแสดงท่าทีที่ให้ความหวังผิดๆแก่ฝ่ายเสรีนิยมในปรัสเซียเช่น การพระราชทานอภัยโทษนักโทษทางการเมือง การผ่อนคลายนกฎหมายระเบียบควบคุมสื่อสิ่งพิมพ์ เป็นต้น ดู Hamerow, *Restoration, Revolution and Reaction*, pp. 86-88.

สภาพกลางจะยินยอมให้กษัตริย์กู้เงิน แต่ต้องวางอยู่บนเงื่อนไขว่ากษัตริย์จะต้องพระราชทานรัฐธรรมนูญให้กับปรัสเซียเป็นการแลกเปลี่ยน กษัตริย์เฟรเดอริค วิลเลียมทรงปฏิเสธและประกาศว่า พระองค์จะไม่ทรงยินยอมให้กระดาษเพียงไม่กี่แผ่นมาวางกั้นระหว่างสิทธิอำนาจที่พระองค์ได้รับจากพระเจ้ากับผลสภานิกรของพระองค์ได้⁶³

หลังจากนั้นไม่นานผู้สนับสนุนแนวทางเสรีนิยมในเยอรมันภาคใต้ ได้มารวมตัวกันที่เมืองออฟเฟินบวร์ก (Offenburg) ในเดือนตุลาคม ค.ศ. 1847 เพื่อร่วมกันร่างข้อเรียกร้อง ให้มีการเลือกตั้งใหญ่ทั่วไปทั้งเยอรมัน ให้สภาของสมาพันธรัฐเยอรมันเป็นสภาตัวแทนของประชาชนชาวเยอรมันทั้งหมด และประกาศแผนในแนวซ้ายหัวรุนแรงที่ต้องการให้เยอรมันรวมตัวกันในลักษณะสาธารณรัฐ หนึ่งเดือนให้หลังนับจากการประชุมที่ออฟเฟินบวร์ก นักเสรีนิยมกลุ่มหนึ่งนำโดยไฮน์ริช ฟอน กากิรัน (Heinrich von Gagern) ได้มาพบกันที่เมืองเฮปเปินไฮม์ (Heppenheim) เพื่อหารือและเสนอแผนการเกี่ยวกับอนาคตของเยอรมัน เพียงแต่ข้อเรียกร้องที่เฮปเปินไฮม์จะมีลักษณะนิยมสายกลางมากกว่าแผนการที่ออฟเฟินบวร์ก โดยจะโน้มเอียงไปทางปรัสเซียมากกว่า โดยเชื่อว่าการพัฒนาเศรษฐกิจของเยอรมันภายใต้กรอบของสหภาพศุลกากร (Zollverein) ที่มีปรัสเซียเป็นผู้นำจะเป็นรากฐานที่สำคัญสำหรับการรวมประเทศมากกว่าสมาพันธรัฐ (Bund)⁶⁴

ในช่วงที่สภาพสังคมและเศรษฐกิจของ ปรัสเซียในช่วงปลายทศวรรษ 1840 กำลังประสบปัญหาจากการจลาจลตามเมืองสำคัญต่างๆ เช่น โคโลญจน์ เบรสเลา (Breslau) วันที่ 6 มีนาคมฝูงชนของเบอร์ลิน ซึ่งประกอบด้วยปัญญาชน นักศึกษา พ่อค้า และช่างฝีมือ ได้มาชุมนุมกันครั้งใหญ่ที่จตุรัสเตียร์การ์เติน (Tiergarten) ชานกรุงเบอร์ลิน ในตอนแรกกษัตริย์เฟรเดอริค วิลเลียม ทรงไม่ยอมผ่อนปรนและสั่งให้ทหารเข้าสลายการชุมนุม แต่เมื่อพระองค์ได้รับข่าวการลาออกของเมตเตอร์นิก แม้ว่าอาจจะสายเกินไปก็ตาม พระองค์จึงได้ทรงเปลี่ยนใจในวันที่ 17 มีนาคม และให้ที่ปรึกษาร่างพระราชฎีกาที่ระบุความประสงค์ของพระองค์ที่ยินยอมให้มีการจัดตั้งสภาแห่งชาติของปรัสเซีย (Diet) และจัดการเลือกตั้งในต้นเดือนเมษายน แต่ในขณะที่รัฐบาลกำลังจะประกาศแผนปฏิรูปการเมืองดังกล่าวให้ชาวเบอร์ลินที่มาชุมนุมที่หน้าพระราชวังเพื่อรอฟังได้ทราบ ได้เกิดอุบัติเหตุเมื่อทหารซึ่งถูกกดดันได้ลั่นปืนใส่ฝูงชน จนบนปลายกลายเป็นจลาจลนองเลือด เครื่องกีดขวางได้ถูกตั้งขึ้นกลางกรุงเบอร์ลิน ในขณะที่ฝ่ายกองทัพที่จงรักภักดีต่อกษัตริย์กำลังจะนำปืนใหญ่มาล้อมยิงใส่ฝูงชนที่กำลังโกรธแค้นที่ไม่มีทีท่ายอมสงบ กษัตริย์ปรัสเซียซึ่งไม่ต้องการกรุงเบอร์ลินนองเลือดและผลสภานิกรของพระองค์ต้องถูกสังหารมากขึ้น จึงได้สั่งให้ทหารถอยทัพและถอนตัวไปอยู่ที่เมืองปอตสดัม (Potsdam)

⁶³ James Sheehan, *German Liberalism in the Nineteenth Century* (Cambridge: The University of Chicago Press, 1982) p. 105.

⁶⁴ Carr, *A History of Germany 1815–1990*, 4th ed., p. 87.

ในที่สุดกษัตริย์เฟรเดอริก วิลเลียมจำเป็นต้องยอมจำนนและยอมรับวิธีไว้อาลัยให้กับชาวเบอร์ลินที่เสียชีวิตระหว่างการปะทะกับทหารภายใต้ธงดำ-แดง-ทอง พระองค์ได้สัญญาว่าจะให้รัฐธรรมนูญแก่ชาวปรัสเซียและจะนำพาปรัสเซียให้เป็นผู้นำการรวมชาติเยอรมัน⁶⁵ วันที่ 28 มีนาคม คณะรัฐมนตรีเสรีนิยมได้รับการแต่งตั้งให้ทำหน้าที่บริหารประเทศโดยมีออกโต คัมป์เฮาเซน (Otto von Camphausen) เป็นผู้นำรัฐบาลและฮานส์มานน์ (Hansemann) เป็นเสนาบดีคลัง ซึ่งทั้งสองเป็นนายทุนอุตสาหกรรมจากแคว้นไรน์แลนด์ กองกำลังพลเมืองอาสา (Burgerwehr) ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของชนชั้นกลางได้ถูกจัดตั้งขึ้นเพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยและปกป้องประชาชนจากกองทัพของกษัตริย์ สภาแห่งชาติปรัสเซีย (Constituent Assembly) ได้เปิดการประชุมครั้งแรกในวันที่ 22 พฤษภาคม สภาซึ่งประกอบด้วยสมาชิกที่มาจากการเลือกตั้งจำนวน 400 คน ที่มาจกชนชั้นกลางและนักวิชาชีพ คือข้าราชการ นักกฎหมาย นักวิชาการเป็นส่วนใหญ่ โดยมีขุนนางและเกษตรกรอยู่จำนวนน้อยมาก⁶⁶ ในสมัยการประชุมแรกนี้จะได้หารือถึงรูปแบบและรายละเอียดของรัฐธรรมนูญของปรัสเซียจนถึงเดือนธันวาคม ค.ศ. 1848 อำนาจและความชอบธรรมของบัลลังก์กษัตริย์และระบอบอนุรักษนิยมได้พังพินาศลงอีกแห่งหนึ่งพร้อมกับชัยชนะของฝ่ายเสรีนิยมและชาตินิยม

สถานการณ์ของปรัสเซียและออสเตรียเป็นโอกาสอันดีให้แก่บรรดาชาวเยอรมันผู้รักชาติที่ต้องการรวมประเทศให้เป็นหนึ่งเดียว หลังจากที่แยกย่อยเป็นรัฐน้อยใหญ่มาตลอดประวัติศาสตร์ ผู้นำขบวนการเสรีนิยมจำนวน 51 คน จากรัฐเยอรมันในภาคใต้และตะวันตกได้มาหารือกันเกี่ยวกับภารกิจและแผนการในการจัดระเบียบเยอรมันใหม่ที่เมืองไฮเดิลบวร์ก (Heidelberg) ซึ่งเรียกว่า “สภาขั้นต้น” (Vorparliament) สภาขั้นต้นดังกล่าวได้เชื้อเชิญให้รัฐบาลเยอรมันทุกรัฐ รวมทั้ง ปรัสเซียและออสเตรียให้เลือกตัวแทนที่จะส่งมาร่วมประชุมใน “สภาแห่งชาติเยอรมัน” ซึ่งเป็นสถาบันที่ทำหน้าที่เปลี่ยนให้เยอรมันกลายเป็นรัฐหนึ่งเดียวแบบสมาพันธรัฐ (federal State) ที่มีรัฐธรรมนูญเสรีนิยมเป็นหลักในการปกครองในอนาคต

รัฐเยอรมันทั้งหลายซึ่งส่วนใหญ่ขณะนั้นถูกฝ่ายเสรีนิยมกุมอำนาจในรัฐบาลต่างขาได้รับแผนดังกล่าวและได้จัดการเลือกตั้ง โดยให้สิทธิในการออกเสียงเลือกตั้งชายทุกคน (universal manhood suffrage) ในเดือนเมษายน และในที่สุดสภาแห่งชาติเยอรมัน (National Assembly) ก็ได้เปิดการประชุมครั้งแรกอย่างยิ่งใหญ่ที่โบสถ์เซนต์พอล (Paulskirche) ที่เมืองแฟรงเฟิร์ต สภาแห่งชาติเยอรมันถือว่าการกุมอำนาจโดยชนชั้นกลาง โดยสมาชิกส่วนใหญ่จะเป็นผู้ที่มีการศึกษาสูง จากสมาชิกทั้งหมดจำนวน 799 คน สามารถจำแนกสัดส่วนออกตามสาขาอาชีพได้ โดยมี

⁶⁵ ในภาษาเยอรมันว่า “Preussen geht fortan in Deutschland auf” ดู Thomas Nipperdy, *Germany from Napoleon to Bismarck 1800-1866*, trans. Daniel Nolan (Princeton : Princeton University Press, 1996), p. 139.

⁶⁶ Hans J. Hahn, *The 1848 Revolution in German-Speaking Europe*, p. 167.

จากนักวิชาชีพ (professional class) ถึง 586 คน เป็นนักวิชาการ จำนวน 111 คน นักกฎหมาย 95 คน ผู้พิพากษาและเจ้าหน้าที่ปกครองท้องถิ่น 157 คน ข้าราชการ 124 คน โดยมีช่างฝีมือและชาวนารวมกันจำนวนเพียงแค่ 8 คน เท่านั้น⁶⁷ การกึ่งแรกของสภาแห่งชาติเยอรมันคือ การร่างรัฐธรรมนูญของจักรวรรดิเยอรมันขึ้นใหม่และจัดตั้งรัฐบาลรักษาการขึ้น โดยได้เชิญอาร์คดยุค โยฮัน (Archduke Johan) ผู้ที่มีแนวความคิดเสรีนิยมของออสเตรียมาดำรงตำแหน่งผู้บริหารสูงสุด (Reichsverweser) ในวันที่ 29 มิถุนายน ค.ศ. 1848 เป็นฝ่ายบริหารในช่วงเปลี่ยนผ่านนี้ชั่วคราวไปก่อน สภาแห่งชาติเยอรมันจึงเป็นตัวแทนของชัยชนะของพลังชาตินิยมที่จับมือกับพลังเสรีนิยมเหนือระบอบอนุรักษนิยมได้สำเร็จ

การปฏิวัติในอิตาลีได้เริ่มขึ้นที่เกาะซิซิลี วันที่ 13 มกราคม 1848 ซึ่งถือเป็นการปฏิวัติครั้งแรกในยุโรปในปี ค.ศ. 1848 เมื่อฝูงชนซึ่งประกอบด้วยช่างฝีมือ พ่อค้า นักวิชาชีพ ขุนนางหัวก้าวหน้า มาร่วมเดินขบวนเรียกร้องอิสรภาพแยกตัวออกจากแผ่นดินใหญ่และเรียกร้องรัฐธรรมนูญ ค.ศ. 1812 ในเนเปิลส์ เกิดการปะทะกันระหว่างฝ่ายนิยมราชวงศ์บูร์บง (Lazzaroni) กับฝ่ายกบฏนิยมจาโคแบง (Jacobinist) กษัตริย์เฟอร์ดินานด์ที่ 2 ผู้ไม่มีทางเลือกต้องจัดตั้งรัฐบาลเสรีนิยมขึ้นและประกาศใช้รัฐธรรมนูญตามแบบฝรั่งเศส ค.ศ. 1830 ในวันที่ 29 มกราคม พร้อมทั้งยินยอมให้ตั้งสภาในซิซิลีแยกจากสภาที่เนเปิลส์⁶⁸ เหตุการณ์ในฝรั่งเศสและการลงจากอำนาจของเมตเตอร์นิคทำให้ระบบอนุรักษนิยมในอิตาลีไม่อาจต้านทานกระแสเรียกร้องการเปลี่ยนแปลงของฝ่ายเสรีนิยมที่รุนแรงได้อีกต่อไป แกรนด์ดยุก เลโอโพลโด (Leopoldo) แห่งทัสคานีประกาศระงับรัฐธรรมนูญในวันที่ 17 กุมภาพันธ์ ค.ศ. 1848 เช่นเดียวกัน กษัตริย์การ์โล อัลแบร์โต ถูกสภาคัดดันให้ประกาศใช้รัฐธรรมนูญให้ชาวปิเอมอนต์ในวันที่ 5 มีนาคม พระสันตะปาปาปิอุสที่ 9 (Pius IX) ทรงยินยอมระงับรัฐธรรมนูญ พร้อมกับสภานิติบัญญัติ ในวันที่ 14 มีนาคม ในแคลวินลอมบาร์ดี คนงานในเมืองมิลานได้ลุกฮือขึ้นก่อการจลาจล ตั้งสิ่งกีดขวางต่อสู้กับทหารออสเตรียอย่างรุนแรงเป็นเวลา 5 วันตั้งแต่วันที่ 18 ถึง 23 มีนาคม ในขณะที่ชาวมิลานยังไม่ประกาศเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นสาธารณรัฐ เนื่องจากอยู่ในระหว่างการรอกการสนับสนุนจากปิเอมอนต์ ขบวนการปฏิวัติในเมืองเวนิส ซึ่งประกอบด้วยช่างฝีมือและชาวประมงและปัญญาชนชั้นนำโดย ดาเนียล มานิน (Daniele Manin) นักกฎหมายเชื้อสายยิวหัวรุนแรง สามารถมีชัยเหนือทางการออสเตรียได้อย่างรวดเร็วในช่วงวันที่ 17 และ 18 มีนาคม และประกาศสถาปนาสาธารณรัฐเวนิสหรือสาธารณรัฐเซนต์มาร์ค (Republic of Santa Marco) ในวันที่ 22 มีนาคม ค.ศ. 1848

การเปลี่ยนแปลงที่สำคัญที่สุดในอิตาลีในค.ศ. 1848 และ 1849 ได้แก่ การประกาศสงครามของปิเอมอนต์กับออสเตรีย และการก่อตั้งสาธารณรัฐแห่งโรม (Republic of Rome) กษัตริย์

⁶⁷ Sheehan, *German Liberalism in the Nineteenth Century*, pp. 159-162.

⁶⁸ Sperber, *Revolutionary Europe 1780-1850*, pp. 362-65.

การ์โล อัลแบร์โต หลังจากได้รับการสนับสนุนจากรัฐสภาที่เมืองตูริน ได้ฉวยโอกาสที่ออสเตรียกำลังเพลี่ยงพล้ำประกาศ “สงครามศักดิ์สิทธิ์” (Santa Guerre) ในวันที่ 24 มีนาคม เพื่อขับไล่ ออสเตรียออกจากอิตาลีและทำการรวมประเทศอิตาลีภายใต้การนำของปิเอมอนต์ ในคำขวัญ “อิตาลีจะทำเองได้ตามคำพัง” (Italia fara da se) สายตาของนักชาตินิยมล้วนจับจ้องมาที่กษัตริย์การ์โล อัลแบร์โตในฐานะผู้ที่ประมุขของอิตาลีคนใหม่ ซึ่งรัฐอิตาลีทั้งหลายต่างให้ความสนับสนุนส่งกำลังทหารเข้าช่วยเหลือปิเอมอนต์เป็นอย่างดี⁶⁹ โดยเฉพาะลอมบาร์ดีกับเวเนเซียที่ให้ความไว้วางใจการ์โล อัลแบร์โตอย่างสูง การบุกเข้ายึดเมืองมิลานของกองทัพปิเอมอนต์ถือเป็นการสร้างปัญหาให้กับกองทัพของออสเตรียเป็นอย่างยิ่ง เนื่องจากได้กระตุ้นให้ชาวอิตาลีที่รับใช้อยู่ในกองทัพของออสเตรียเกิดความรักชาติและหันมาร่วมกับขบวนการปฏิวัติ ชัยชนะของกองทัพปิเอมอนต์ที่โจโต (Giotto) ในเดือนพฤษภาคม ได้ขับไล่กองทัพของออสเตรียภายใต้การบัญชาการของจอมพล ราเดตสกี (Radetzki) แม่ทัพอาวุโสของออสเตรียให้ต้องถอยไปตั้งหลักอยู่นอกเขตแดนของอิตาลีในบริเวณที่ถือเป็นจุดสำคัญทางยุทธศาสตร์ทั้งสี่ (The Quadrilateral) ในแนวเขาอาดิเจ (Adige) และมิน โช (Mincio)

แม้พระสันตะปาปาปิอุสที่ 9 จะได้มอบรัฐธรรมนูญและจัดตั้งสภานิติบัญญัติขึ้นในเดือนเมษายนในกรุงโรม รวมทั้งประกาศใช้มาตรการปฏิรูปในรูปแบบเสรีนิยม เช่น ยกเลิกระบบควบคุมสื่อ ประชาชนชาวโรมโดยเฉพาะฝ่ายซ้ายจัดหัวรุนแรงยังคงไม่พอใจท่าทีของพระสันตะปาปาที่ไม่ทรงสนับสนุนปิเอมอนต์ในการทำสงครามรวมชาติกับออสเตรีย ประกอบกับรัฐธรรมนูญที่พระสันตะปาปาแต่งตั้งขึ้นใหม่บางคนที่เคยยึดแนวทางเสรีนิยมกลับถูกรวบงำโดยคณะสงฆ์ให้ต้องแต่งชุดคลุมของพระและกลายเป็นส่วนหนึ่งของฝ่ายอนุรักษนิยมไป⁷⁰ ในขณะที่ภาวะทางการเงินของรัฐของพระสันตะปาปากำลังมีปัญหา นายกรัฐมนตรีเคานท์ รอสซี (Rossi) ที่นิยมแนวทางขวาจัดทางการเมืองถูกลอบสังหาร ทำให้พระสันตะปาปาต้องหลบหนีจากกรุงโรมไปลี้ภัยอยู่ในเมืองกาเอตา (Gaeta) ในเนเปิลส์ การลี้ภัยของพระสันตะปาปาได้เปิดโอกาสให้ฝ่ายเสรีนิยมหัวรุนแรงได้กุมอำนาจในกรุงโรมอย่างเบ็ดเสร็จ ในเดือนมกราคม ค.ศ. 1849 ได้มีการจัดการเลือกตั้งทั่วไป ที่ให้สิทธิออกเสียงเลือกตั้งกับประชาชนทุกคน (universal suffrage) ฝ่ายซ้ายหัวรุนแรงได้รับชัยชนะครองเสียงส่วนใหญ่ในสภาได้อย่างล้นหลาม⁷¹ วันที่ 24 กุมภาพันธ์ ค.ศ. 1849 สภากรุง

⁶⁹ ทางเนเปิลส์ได้ส่งกำลังทหารมาช่วยจำนวนประมาณ 14,000 คน ทัสคานีส่งมาช่วยจำนวนราว 5,000 คน และทหารอาสาจากโรมอีกจำนวน 9,000 นาย ดู Wood, *Europe 1815-1960*, 2nd ed., p. 132.

⁷⁰ S. J. Woolf, *A History of Italy 1700-1860: The Social Constraints of Political Change* (London: Methuen, 1979), pp. 208-210.

⁷¹ อย่างไรก็ตามก็ตีพิพลของพระสันตะปาปายังคงอยู่ในกรุงโรมไม่น้อย เนื่องจากฝ่ายอนุรักษนิยมและกลุ่มนิยมสายกลางจำนวนมากได้งดออกเสียงเลือกตั้ง ดู H. Header, *Italy in the Age of Risorgimento 1790-1870* (London: Longman, 1983), p. 186.

โรมมีมติถอดถอนพระสันตะปาปาออกจากการเป็นประมุข และประกาศสถาปนาสาธารณรัฐแห่งโรม (Roman Republic) ซึ่งได้ประกาศใช้มาตรการปฏิรูปมากมายตั้งแต่ ยกเลิกภาษีแป้ง (flour tax) ธิปไตยของศาสนจักรมาเป็นของชาติ แบ่งปันที่ดินให้กับชาวนา ยกเลิกระบบการศึกษาที่มีคณะสงฆ์ควบคุมและทำการขกเลิกศาสนา (inquisition) จูเซปเป มาซซินี ศาสตราจารย์เอกในด้านชาตินิยมในยุคนั้นซึ่งมีความฝันถึง “กรุงโรมที่สาม” (Third Rome) มาตลอดการได้รับเลือกให้เป็นหนึ่งในสามผู้นำที่มีอำนาจสูงสุด (Triumvirate) ของสาธารณรัฐ โดยภายหลังสภากรุงโรมได้ยอมรับความช่วยเหลือทางทหารจากจูเซปเป การ์ibaldi (Giuseppe Garibaldi) นักสู้ผู้รักชาติที่กลับมาจากอเมริกาใต้ ได้รับมอบหมายให้ดูแลทางด้านความมั่นคงของสาธารณรัฐ อำนาจทางโลกของพระสันตะปาปา (temporal power) ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของพลังอนุรักษนิยมที่ครอบงำอิตาลีมาอย่างยาวนาน ได้ถูกทำลายลงสิ้นโดยนำมือของมาซซินีบุคคลที่เมตเตอร์นิคกลัวที่สุด

5.4 ความล้มเหลวของการปฏิวัติ ค.ศ. 1848-49

อย่างไรก็ดีความสำเร็จของขบวนการชาตินิยมและเสรีนิยมที่เกิดขึ้นทั่วยุโรปในช่วงเดือนกุมภาพันธ์ถึงเดือนพฤษภาคมหาได้เป็นชัยชนะที่ถาวรไม่ แรงเหวี่ยง(momentum)ของการปฏิวัติเริ่มลดพลังลงเมื่อเข้าสู่ครึ่งหลังของปีค.ศ. 1848 ปัญหาสำคัญที่เป็นตัวบ่อนทำลายขบวนการปฏิวัติได้แก่ความขัดแย้งและความแตกแยกภายในของขบวนการปฏิวัติ ระหว่างฝ่ายเสรีนิยมสายกลาง(moderate liberal) ที่ส่วนใหญ่ประกอบด้วยชนชั้นกลาง นักวิชาชีพ นักธุรกิจ นายทุน และฝ่ายเสรีนิยมซ้ายจัดหัวรุนแรง (radical liberal) ซึ่งส่วนใหญ่ประกอบด้วยชนชั้นล่าง ปัญญาชน ช่างฝีมือ (artisan) และชนชั้นแรงงาน ในขณะที่ฝ่ายนิยมสายกลางเชื่อว่าการปฏิวัติได้ทำหน้าที่อย่างสมบูรณ์แล้วในการโค่นล้มระบอบอนุรักษนิยม ฝ่ายหัวรุนแรงกลับรู้สึกว่าคุณทรยศเนื่องจากผู้ที่ออกมาต่อสู้ปะทะกับทหารในถนนคือชนชั้นล่าง แต่เมื่อการปฏิวัติจบลงอำนาจกลับอยู่ในมือชนชั้นกลางที่นิยมสายกลาง ชนชั้นล่างพบว่าปัญหาความทุกข์ยากทางเศรษฐกิจไม่ได้รับการแก้ไขโดยเร่งด่วนจากรัฐบาลใหม่และได้เรียกร้องให้มีการเปลี่ยนแปลงเพิ่มขึ้นอีก นโยบายขณะนั้นที่ส่งเสริมแต่ผลประโยชน์ของชนชั้นกลางและนายทุนยังไม่เพียงพอสำหรับฝ่ายหัวรุนแรง เมื่อเวลาผ่านไปฝ่ายเสรีนิยมสายกลางที่เริ่มจะหวังอำนาจและต้องการรักษาสถานภาพเดิม พบว่ามีความจำเป็นต้องโอนเอียงเข้าหาฝ่ายอนุรักษนิยม เพื่อควบคุมความพยายามในการก่อความไม่สงบของฝ่ายหัวรุนแรง กรณีที่ชัดเจนที่สุดคือ “เหตุการณ์นองเลือดในเดือนมิถุนายน” (June Days) ในฝรั่งเศส ที่คาร์ล มาร์กซ์ (Karl Marx) ได้เขียนในหนังสือพิมพ์ “*Rheinische Zeitung*” ว่าเป็น “สงครามทางชนชั้น” (class war) ระหว่างกรรมพีและชนชั้นแรงงาน⁷²

⁷² A. J. P. Taylor, *Revolutions and Revolutionaries*, p. 75.

ความขัดแย้งภายในขบวนการปฏิวัติมิได้มีเพียงในขบวนการเสรีนิยมเท่านั้น ภายในขบวนการชาตินิยมเองก็มีการแตกแยกเป็นศัตรูกันเช่นเดียวกัน ซึ่งเป็นการเปิดโอกาสให้ฝ่ายอนุรักษนิยมได้ฟื้นกลับคืนในช่วงปลายปี การที่สภาสหประชาชาติ (Pan-Slav Congress) ได้ออกมาโจมตีผู้แทนชาวเยอรมันในสภาแห่งชาติเยอรมันที่แฟรงเฟิร์ตและการยกทัพชาวโครตส์ของเยลาซิซ (Jellacic) เข้าปราบปรามกบฏในฮังการีในปีค.ศ.1849 ถือเป็นข้อพิสูจน์ว่าความขัดแย้งดังกล่าวได้ทำให้ขบวนการชาตินิยมอ่อนแอลง สเปนอร์เบอร์พบว่า “แทนที่ขบวนการชาตินิยมในออสเตรียจะมุ่งทำลายจักรวรรดิฮับส์บูร์ก กลับจบลงด้วยการหันมาทำลายกันเองและทำให้จักรวรรดิสามารถอยู่รอดต่อมาได้อีกถึง 60 ปี”⁷³

ปัญหาที่สำคัญอีกประการคือการปฏิวัติไม่ได้รับความสนใจและสนับสนุนจากชาวนาซึ่งเป็นประชากรส่วนใหญ่ของสังคมในยุโรปภาคพื้นทวีป เป็นที่รู้กันว่าชาวนานั้นโดยธรรมชาติมักเพิกเฉย (passive) ต่อการเมืองและมีความอนุรักษนิยมค่อนข้างสูง หรือหากชาวนาบางกลุ่มสนใจการเมืองขึ้นมาก็ต้องพบว่ารัฐบาลใหม่ซึ่งอยู่ในมือชนชั้นกลางมิได้ตอบสนองผลประโยชน์ที่ชาวนาต้องการได้แก่ การยกเลิกพันธะในระบบศักดินา (seigniorial obligation) และการแบ่งที่ดินทำกินฮามเอร์อว์ (Hamerow) กล่าวว่า “ชาวนาได้เลิกจรรู้กักตักกับระบบเก่าในช่วงเดือนมีนาคมและหันมาสนับสนุนอุดมการณ์ของฝ่ายกระฎุมพี แต่ชาวนาเหล่านี้กลับต้องพบว่าระบบใหม่คือรัฐบาลเสรีนิยมภายใต้ระบอบรัฐธรรมนูญนั้นมิได้เป็นคำตอบให้แก่ปัญหาของชาวนาที่ต่างไปจากระบบเก่าเลย”⁷⁴ การขาดความสนับสนุนจากชาวนา ส่วนหนึ่งจึงมีผลบั่นทอนกำลังของขบวนการปฏิวัตินอกจากนี้ที่สำคัญระบบอนุรักษนิยมยังคงผูกขาดการใช้ความรุนแรงอยู่ สถาบันกองทัพยังคงจงรักภักดีต่อกษัตริย์ไม่เสื่อมคลาย อำนาจอธิปไตยของระบบเก่ามิได้ถูกทำลายลงอย่างสิ้นเชิงระหว่างปฏิวัติ โดยเฉพาะกำลังทหารที่เป็นตัวแปรสำคัญที่จะพลิกผันสถานการณ์ให้ผู้นำระบบเก่าขึ้นมาเป็นฝ่ายได้เปรียบอีกครั้ง การยอมแพ้อย่างง่ายดายของบรรดาผู้นำอนุรักษนิยมในช่วงต้นปีนั้น ส่วนหนึ่งมาจากความตื่นตระหนกเสียชีวิต แต่เมื่อการปฏิวัติเริ่มสงบลงผู้นำเหล่านั้นสามารถรวบรวมสติและความกล้ากลับมาทวงอำนาจคืนได้

หลังจากสภาแห่งชาติฝรั่งเศส (National Assembly) ได้เปิดการประชุมในเดือนพฤศจิกายน ค.ศ. 1848 ความตึงเครียดระหว่างฝ่ายนิยมสายกลางกับฝ่ายหัวรุนแรงได้ทวีความรุนแรงขึ้น เริ่มจากการที่ฝ่ายหัวรุนแรงไม่พอใจสภาแห่งชาติที่ได้เลือกสมาชิกของฝ่ายซ้ายจัดเพียงคนเดียวเท่านั้นคือ เลอเดรู-รอลแลง (Ledru-Rollin) ให้เป็นหนึ่งในสมาชิกของคณะผู้บริหารสูงสุด (executive directory) ที่มีอยู่ด้วยกันทั้งหมดจำนวน 5 คน ในขณะเดียวกัน สภาแห่งชาติซึ่งมีเสียงส่วนใหญ่อยู่ในมือของฝ่ายนิยมสายกลางได้ปฏิเสธที่จะลงมติไว้วางใจคณะรัฐมนตรีของลามาดิน

⁷³ Sperber, *The European Revolutions 1848-1851*, p. 219.

⁷⁴ Hamerow, *Restoration, Revolution and Reaction*, p. 157.

หากผู้นำที่มีแนวคิดสังคมนิยมอย่างอัลแบร์ต์ และหลุยส์ บล็องก์ ซึ่งชนชั้นกลางไม่ไว้ใจ ไม่ถูกถอดถอนออกจากตำแหน่งในรัฐบาล ในวันที่ 15 พฤษภาคม เกิดการชุมนุมประท้วงที่หน้ารัฐสภา โดยการนำของนักเคลื่อนไหวทางการเมืองแนวหัวรุนแรงและสังคมนิยมอย่าง ออร์กุสต์ บล็องกี (Blanqui) และแบงจาแมง ราสปายล์ (Raspail) ซึ่งเรียกร้องให้ฝรั่งเศสส่งกองทัพออกโค่นล้มบัลลังก์กษัตริย์ทั่วยุโรป⁷⁵ หลังจากการชุมนุมวันที่ 15 พฤษภาคมได้ถูกปราบปรามลง ปัญหาต่อไปที่รัฐบาลรักษาการณ์ได้แก่ โรงงานแห่งชาติ (National Workshop) ซึ่งเป็นภาระของรัฐในด้านงบประมาณ โดยเฉพาะเมื่อจำนวนผู้ว่างงานเพิ่มสูงขึ้นจากการอพยพของประชากรในชนบทเข้ามาหางานในเมือง รัฐบาลเริ่มขบวนการยุบเลิกโรงงานแห่งชาติด้วยการโอนย้ายผู้ที่เข้าสมัครเข้าโรงงานแห่งชาติไปเป็นทหารในกองทัพ ส่งไปทำงานในอุตสาหกรรมเอกชน หรือทำงานสาธารณะ การประกาศยุบเลิกโรงงานแห่งชาติได้ทำให้ชนชั้นแรงงานและช่างฝีมือในกรุงปารีส จำนวนเกือบ 2 หมื่นคนไม่พอใจอย่างมาก และออกมาชุมนุมประท้วงครั้งใหญ่เพื่อปกป้อง “สิทธิในการทำงาน” ในช่วงวันที่ 18 ถึง 23 มิถุนายน ค.ศ. 1848 ซึ่งรู้จักกันในนามของ “การสังหารหมู่เดือนมิถุนายน” (June Days) เกิดขึ้นเมื่อชนชั้นกลางและสภาแห่งชาติซึ่งตื่นตระหนกจากการชุมนุมดังกล่าว ได้ส่งกองทหารภายใต้การนำของนายพลอูเซน กาแวญยัค (Eugene Cavaignac) เข้าปราบปรามกลุ่มผู้ประท้วงอย่างทารุณ โดยมีจำนวนผู้เสียชีวิตเกือบ 1,500 คน เหตุการณ์นองเลือดดังกล่าวถือเป็นความพ่ายแพ้ของฝ่ายซ้ายจัดหัวรุนแรงและฝ่ายสังคมนิยม มาร์กซ์ กล่าวว่าสาธารณรัฐที่สองของฝรั่งเศสนั้นคือระบอบ “เผด็จการของกรรมสิทธิ์ ที่มีดาบอยู่ในมือ”⁷⁶

หลังจากเหตุการณ์เดือนมิถุนายน ร่างรัฐธรรมนูญใหม่ของฝรั่งเศสได้ผ่านมติเห็นชอบของสภาแห่งชาติในวันที่ 4 พฤศจิกายน สาระหลักของรัฐธรรมนูญใหม่คือ การให้สิทธิออกเสียงเลือกตั้งแก่ชายทุกคน (universal male suffrage) โดยมีการแยกอำนาจเด็ดขาดระหว่างฝ่ายบริหารและฝ่ายนิติบัญญัติ โดยรัฐสภาจะได้รับการเลือกตั้งทุกๆ 3 ปีโดยที่ฝ่ายบริหารไม่มีสิทธิยุบสภา และประธานาธิบดีในฐานะหัวหน้าฝ่ายบริหารจะได้รับการเลือกตั้งทุกๆ 4 ปี โดยที่สภาไม่มีสิทธิถอดถอนเช่นกัน และเมื่อมีการจัดการเลือกตั้งประธานาธิบดีคนแรกของสาธารณรัฐขึ้นในวันที่ 10 ธันวาคม ค.ศ. 1848 สิ่งที่ไม่คาดฝันได้เกิดขึ้นเมื่อผู้ชนะการเลือกตั้ง คือหลุยส์ นโปเลียน โบนาปาร์ต (Louis-Napoleon Bonaparte) หลานชายของจักรพรรดินโปเลียนผู้ยิ่งใหญ่ ชัยชนะของหลุยส์ นโปเลียนถือเป็นสิ่งที่ทุกคนคาดไม่ถึง เนื่องจากเขาคือม้ามืดที่เพิ่งปรากฏตัวเข้ามาในเวทีการเมืองหลังจากเหตุการณ์เดือนมิถุนายน โดยไม่มีกลุ่มหรือพรรคทางการเมืองใดหนุนหลังชัดเจน ชัยชนะอย่างถล่มทลายเหนือผู้สมัครคนอื่นๆ อย่าง กาแวญยัค ลามาติน และเลอครู-โรแลง ถึง 5 ล้าน 5 แสนคะแนน ของหลุยส์ นโปเลียนนั้นมาจากการที่คนทุกกลุ่มในฝรั่งเศสไม่ว่าจะเป็น ชาวนา นายทุน ชนชั้นกลาง ศาสนาจักรคาทอลิก นักชาตินิยม หรือแม้กระทั่งผู้ใช้แรงงาน และฝ่าย

⁷⁵ Cowei and Wolfson, *Years of Nationalism*, p. 142.

⁷⁶ อ้างถึงใน Gildea, *Barricades and Borders*, p. 89.

นิยมเจ้าก็เชื่อว่าเขาจะเป็นตัวแทนผลประโยชน์ของตนเองได้ดีกว่าผู้สมัครคนอื่น ๆ⁷⁷ การขึ้นสู่อำนาจของ “เจ้าชายประธานาธิบดี” (The Prince-President) หลังวันการปฏิวัติเริ่มจางลงใน ฝรั่งเศส ในปี ค.ศ. 1848 ถือเป็นจุดเปลี่ยน โจมหน้ำของการเมืองฝรั่งเศสจากระบบสาธารณรัฐไปสู่ระบบเผด็จการ-ประชานิยม (populist authoritarianism) ต่อไป

หลังจากได้ยอมจำนนต่อขบวนการปฏิวัติเดือนมีนาคม พระเจ้าเฟรเดอริก วิลเลียม สามารถเรียกความมั่นใจกลับคืนมาได้มากหลังจากพลังการปฏิวัติได้มอดลง แม้พระองค์จะถูกกดดันจากรัฐสภาแห่งชาติปรัสเซียและคณะรัฐมนตรีเสรีนิยมชุดใหม่ให้ดำเนินการปฏิรูปการเมือง แต่การขัดขืนของพระองค์ไม่อาจเป็นผลได้หากศัตรูของพระองค์เข้มแข็งพอ รัฐสภาแห่งชาติปรัสเซียที่เริ่มสมัยการประชุมครั้งแรกตั้งแต่เดือนพฤษภาคม ไม่สามารถยึดกุมหัวใจของอำนาจที่แท้จริงในปรัสเซีย ซึ่งได้แก่ กองทัพ รัฐสภาเสรีนิยมเสียเวลาไปมากกับการหาข้อยุติในเรื่องของการร่างรัฐธรรมนูญใหม่ของปรัสเซีย โดยเฉพาะความขัดแย้งระหว่างสมาชิกสภากลุ่มนิยมสายกลางและสมาชิกสายหัวรุนแรง ในประเด็นจำกัดอำนาจของสถาบันกษัตริย์ การ โจมตีราชวงศ์โฮเฮนโซลเลิร์น (Hohenzollern) อย่างรุนแรงของฝ่ายหัวรุนแรง ทำให้ฝ่ายนิยมสายกลางที่ไม่ต้องการให้ปรัสเซียกลายเป็นสาธารณรัฐ เริ่มโอนเอียงเข้าหาฝ่ายอนุรักษนิยม⁷⁸ ความอ่อนแอของฝ่ายเสรีนิยมในปรัสเซียเริ่มปรากฏชัดเจน เมื่อรัฐบาลใหม่ไม่สามารถควบคุมความไม่สงบที่เกิดขึ้นในกรุงเบอร์ลินในวันที่ 14 มิถุนายน เมื่อการจลาจลได้ลุกลามเข้าทำลายคลังแสงอาวุธซึ่งทำให้ชาวเมืองเบอร์ลินเริ่มไม่มั่นใจในรัฐบาลเสรีนิยมของคัมป์เฮาเซน

ฝ่ายอนุรักษนิยมในปรัสเซียได้โอกาสจากความเพลี่ยงพล้ำของฝ่ายเสรีนิยม ประกอบกับได้ทราบถึงสถานการณ์ที่เปลี่ยนไปในฝรั่งเศสและออสเตรีย ทำให้พระเจ้าเฟรเดอริก วิลเลียมที่ 4 ได้ทรงรวบรวมความกล้าตั้งปลดรัฐมนตรีเสรีนิยมและแต่งตั้ง เคานท์ แบรินเด็นแบร์ก (Count Brandenburg) พระสหายคนสนิทผู้นิยมแนวทางอนุรักษนิยมขึ้นเป็นอัครมหาเสนาบดีคนใหม่ และแต่งตั้ง มันเตฟเฟิล (Otto Manteuffel) ให้ดำรงตำแหน่งเสนาบดีมหาดไทย ในวันที่ 31 ตุลาคม ต่อมาในช่วงต้นเดือนพฤศจิกายน กษัตริย์ปรัสเซียได้ทรงตั้งยกเลิกการประชุมสภาแห่งชาติของปรัสเซีย เป็นเหตุให้สภาต้องย้ายไปประชุมที่เมืองแบรนเด็นบวร์ก (Brandenburg) แทน การปฏิวัติในปรัสเซียจึงต้องถึงจุดจบเมื่อรัฐบาลสั่งให้กองทหาร ซึ่งได้ย้ายที่มั่นออกไปอยู่นอกกรุงเบอร์ลินตั้ง

⁷⁷ เสียงสนับสนุนส่วนใหญ่ที่เลือกหลุยส์ โปเลียน มาจากในชนบทและมวลชนชั้นล่างในเมืองที่รู้สึกว่าการทรยศจากสภาแห่งชาติและรัฐบาลรักษาการณ์ บางคนถึงกับนึกว่าหลุยส์ โปเลียน คือจักรพรรดินโปเลียนตัวจริงกลับมา ดู Brunn, *Revolution and Reaction 1848-1852*, pp. 63-64.

⁷⁸ รัฐสภาปรัสเซียได้เสียเวลาไปถึง 5 วัน ในการถกเถียงประเด็นการลบข้อความ “ โดยพระเมตตาแห่งพระเจ้า ” (by the grace of God) ที่เกี่ยวกับสถานะของประมุขของรัฐในรัฐธรรมนูญ ดู Hahn, *The 1848 Revolution in the German-Speaking Europe*, p. 229.

แต่เดือนมีนาคม กลับเข้ามาในกรุงเบอร์ลินได้อีกครั้ง ภายใต้การนำของนายพล ฟอน แวรงเกิ้ล (von Wrangel) ผู้บัญชาการทหารสูงสุด และทำให้กองกำลังรักษาการของประชาชน (civic guard) ถูกตั้งยุบ ในปลายปี ค.ศ. 1848 กองทัพของนายพล แวรงเกิ้ล ยังได้ตามไปสลายการประชุมสภาของฝ่ายเสรีนิยมที่ย้ายไปประชุมที่แบรนเดินบวร์คอีกด้วย ชาวเมืองเบอร์ลิน ได้ออกมาต้อนรับด้วยความยินดีเมื่อทหารของปรัสเซียกลับเข้าสู่กรุงเบอร์ลินอีกครั้ง เนื่องจากการกลับมาของทหารหมายถึงระเบียบและกฎหมายได้เข้ามาแทนที่อนาธิปไตยที่วุ่นวายอีกครั้ง⁷⁹

พระเจ้าเฟรเดอริก วิลเลียมทรงทราบดีว่าการย้อนกลับไปใช้ระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์แบบเก่าเป็นไปได้ในทางปฏิบัติ พระองค์จึงให้รัฐบาลประกาศพระราชกำหนดพระราชทานรัฐธรรมนูญให้แก่ชาวปรัสเซียในปลายปี 1848 พระองค์เชื่อว่าจะมีความจำเป็นที่จะต้องเล่นเกมที่มีกติกาแบบระบบรัฐสภาแต่มีเนื้อหาแบบอนุรักษนิยม โดยมุ่งหมายจะควบคุมการเลือกตั้งให้มาเป็นประโยชน์ส่งเสริมแก่ฝ่ายอนุรักษนิยม รัฐสภาจะแบ่งออกเป็นสองสภาคือ สภานางสิบสายเลือดและสภาล่างที่มาจาก การเลือกตั้งโดยตรงจากประชาชน โดยมีระบบการเลือกตั้งแบบ 3 ชั้น (Dreiklassenwahlrecht)⁸⁰ ที่ใช้เป็นเครื่องประกันอำนาจของฝ่ายอนุรักษนิยม ประกอบกับกษัตริย์ยังคงมีอำนาจในการบริหารอยู่สูง กษัตริย์มีอำนาจยับยั้งในเรื่องงบประมาณและการทหารได้ คาร์ (Carr)สรุปว่า รัฐธรรมนูญใหม่ของปรัสเซียนี้ทำให้ปรัสเซียเป็นรัฐที่ปกครองด้วยระบอบรัฐธรรมนูญแบบรัฐสภาแต่ในนามเท่านั้นและยัง “เป็นการสร้างความชอบธรรมให้กับนโยบายอนุรักษนิยม โดยผ่านความเห็นชอบของประชาชน”⁸¹

สถานการณ์ในปรัสเซียส่งผลกระทบต่อสภาแห่งชาติเยอรมันที่แฟรงเฟิร์ต (Frankfurt Parliament) อย่างไม่ต้องสงสัย เนื่องจากในช่วงเดือนมีนาคมถึงเดือนเมษายน ทางออสเตรียและปรัสเซียสองมหาอำนาจของเยอรมันกำลังอยู่ในช่วงปั่นป่วนวุ่นวายภายใน ทำให้สภาแฟรงเฟิร์ตมีอิสระในการดำเนินการ แต่เราจะพบว่าสภาแห่งชาติเยอรมันนี้วางอยู่บนรากฐานที่อ่อนแอและมีข้อจำกัดหลายประการ ซึ่งจะนำพาสภาไปสู่จุดจบในที่สุด ประการแรกเนื่องจากสภาที่แฟรงเฟิร์ตมีสมาชิกส่วนใหญ่ประกอบด้วย ชนชั้นปัญญาชน นักวิชาการ นักกฎหมาย นักวิชาชีพ จนถูกขนานนามว่า “สภาคณาจารย์” (Council of Professors) นักวิชาการเหล่านี้ได้ใช้เวลาอย่างมากในสภาใน

⁷⁹ Craig, *Europe since 1815*, p. 158.

⁸⁰ ระบบการเลือกตั้งแบบนี้จะแบ่งผู้มีสิทธิเลือกตั้งออกเป็น 3 กลุ่ม ตามเกณฑ์ความสามารถในการเสียภาษี แต่ละกลุ่มจะทำการออกเสียงเลือกตั้งแยกกันและสามารถเลือกตัวแทนได้ในจำนวนที่เท่ากัน เพื่อเข้าที่ประชุมในระดับมณฑล ซึ่งจะได้อำนาจไปทำหน้าที่เลือกผู้แทนราษฎรเข้าสภาอีกทอดหนึ่ง ในทางปฏิบัติจึงหมายถึงสองกลุ่มแรกซึ่งเป็นชนชั้นที่มีฐานะทางเศรษฐกิจดีกว่า คิดเป็นสัดส่วนเพียงไม่เกินร้อยละ 15 ของประชาชนทั้งหมดของประเทศ จะสามารถกุมเสียงได้ถึงสองในสามของสภาล่าง ดู Hamerow, *Restoration Revolution and Reaction*, p. 182.

⁸¹ Carr, *A History of Germany 1815-1990*, p. 65.

การถกเถียงบนประเด็นทางทฤษฎีและเรื่องนามธรรมเกี่ยวกับรัฐธรรมนูญและส่วนประกอบของ สภานิติบัญญัติ แต่ได้ละเลยมาตรการที่เป็นรูปธรรมในการจัดการกับปัญหาทางเศรษฐกิจและสังคม ที่ชาวเยอรมันกำลังประสบอยู่ขณะนั้นไป โดยเฉพาะการโต้เถียงในประเด็น “สิทธิขั้นพื้นฐาน” (Grundrechte) ของชาวเยอรมันที่กินเวลาอยู่หลายวัน⁸² แทนที่สภาแฟรงเฟิร์ตจะสามารถหาข้อยุติ เกี่ยวกับจักรวรรดิเยอรมัน (Reich) ใหม่ได้อย่างรวดเร็ว กลับเสียเวลาถกเถียงในประเด็นปรัชญาไป ในช่วงเดือนมิถุนายน ทำให้ฝ่ายอนุรักษนิยมสามารถมีเวลาในการกลับมาตั้งหลักและตอบโต้ได้

จุดอ่อนประการที่สอง ได้แก่ ความแตกแยกภายในสภาระหว่างสมาชิกเสรีนิยมสายกลาง (moderate liberal) กับสมาชิกซ้ายจัดหัวรุนแรง (radical) ทางฝ่ายนิยมสายกลางซึ่งมีจำนวนมาก กว่าในสภา ไม่ไว้วางใจหัวรุนแรงที่ปลุกระดมมวลชนให้ก่อความไม่สงบและการจลาจล ซึ่งเป็นการเปิดโอกาสให้ฝ่ายขวาเข้ามาแทรกแซงได้ ในขณะที่สมาชิกฝ่ายซ้ายจัดก็ไม่ไว้วางใจฝ่ายสายกลาง เช่นกัน โดยเฉพาะการที่กลุ่มสายกลางต้องการประนีประนอมกับกลุ่มอำนาจเก่าและตั้งใจที่จะผูก ขาดอำนาจไว้ให้เฉพาะกลุ่มตนเอง ความขัดแย้งดังกล่าวปรากฏชัดเจนขึ้นเมื่อเสียงส่วนใหญ่ในที่ ประชุมของสภาแฟรงเฟิร์ตมีมติยอมรับการเจรจาสงบศึกที่เมืองมัลโม (Malmo) ของสวีเดนกับ เดนมาร์ก ทำให้สมาชิกฝ่ายหัวรุนแรงประท้วงด้วยการเดินออกจากสภาและได้ดำเนินกิจกรรมทาง การเมืองนอกสภาด้วยการปลุกระดมทางการเมืองจนเกิดการจลาจลขึ้นบริเวณหน้าสภาแฟรงเฟิร์ต ในวันที่ 18 กันยายน ค.ศ. 1848⁸³

จุดอ่อนที่ร้ายแรงที่สุดในสภาแฟรงเฟิร์ตที่ทำให้ต้องสภาพจบจุดจบได้แก่ การขาดอำนาจใน การดำเนินการและยังคงต้องพึ่งพาความสนับสนุนจากรัฐสมาชิก รัฐบาลชั่วคราวของจักรวรรดิ เยอรมันใหม่ที่มี อาร์คดยุค โยฮาน เป็นผู้บริการสูงสุดนั้น ไม่มีทั้งกองทัพ ไม่มีทั้งงบประมาณของ ตัวเอง ไม่มีระบบราชการ ทำให้ปราศจากอำนาจและอิสระในการดำเนินนโยบาย ในขณะที่ต้นปี ค.ศ.1848 ฝ่ายเสรีนิยมในเยอรมันยังสามารถกุมอำนาจในแต่ละรัฐไว้ได้ แต่เมื่ออย่างเข้าปลายปี สถานการณ์ที่เปลี่ยนไปได้ส่งผลต่อการดำเนินการของสภาอย่างมาก เมื่อปรัสเซียและออสเตรีย ปฏิเสธที่จะให้สัตยาบันแสดงความจงรักภักดีต่อรัฐบาลของอาร์คดยุค โยฮัน ซึ่งถือเป็นการบั่นทอน ความชอบธรรมของสภาแฟรงเฟิร์ต นโยบายใดที่ไม่ได้รับความร่วมมือจากรัฐสมาชิกในการนำ ไปปฏิบัติทำให้สภาแห่งชาติของเยอรมันเป็นเพียงที่ประชุมของนักวิชาการกลุ่มหนึ่งที่ดำเนินกิจกรรมที่ไม่มีผลต่อโลกภายนอก⁸⁴

⁸² Sheehan , *German Liberalism in the Nineteenth Century*, p. 162.

⁸³ Passant, *A Short History of Germany 1815-1945*, p. 79.

⁸⁴ Klima, “ Bourgeois Revolution of 1848-49 in Central Europe,” in *Revolutions in History*, eds. P.

กรณีที่เป็นข้อยืนยันถึงความอ่อนแอของสภาแฟรงเฟิร์ตได้แก่ กรณีปัญหาหมกมุ่นของ Schleswig and Holstein ซึ่งเริ่มขึ้นจากกษัตริย์ของเดนมาร์กได้ฉวยโอกาสในขณะที่เยอรมันกำลังมีความวุ่นวายภายใน ประกาศผนวกแคว้นชเลสวิกเข้าเป็นส่วนหนึ่งของเดนมาร์กในเดือนมีนาคม ค.ศ. 1848 และเป็นที่ยอมรับกันว่าแคว้นชเลสวิกและโฮลสไตน์ มีชาวเยอรมันอาศัยอยู่มากและเป็นสมาชิกของสมาพันธรัฐเยอรมัน ประชาชนชาวเยอรมันในชเลสวิกได้ร้องขอความช่วยเหลือจากปรัสเซีย สภาแฟรงเฟิร์ตซึ่งในขณะนั้นถือว่าตนเองเป็นตัวแทนของเยอรมันได้เชื้อเชิญให้ปรัสเซียเข้าทำสงครามกับเดนมาร์กเพื่อช่วยกอบกู้แคว้นทั้งสอง พระเจ้าเฟรเดอริก วิลเลียมที่ 4 แม้จะไม่ต้องการทำสงครามกับกษัตริย์ด้วยกัน แต่เนื่องจากถูกกดดันจากกระแสรักชาติของชาวเยอรมัน พระองค์จึงส่งกำลังทหารเข้าปะทะกับทหารของเดนมาร์กในกลางเดือนสิงหาคม ค.ศ. 1848 แต่เนื่องจากทางอังกฤษและรัสเซียร่วมกันขู่ว่าจะแทรกแซง หากปรัสเซียไม่ถอยทัพออกจากดุชชีทั้งสอง การทำข้อตกลงสงบศึกที่เมืองมัลโม (Malmo) วันที่ 26 สิงหาคม ค.ศ. 1848 ถือเป็นความอัปยศสำหรับสภาแฟรงเฟิร์ตอย่างยิ่ง สภาแฟรงเฟิร์ตซึ่งไม่มีกองทัพเป็นของตนเองจึงทำได้ดีที่สุดเพียงประณามปรัสเซียว่าทรยศต่อชาติเยอรมันเท่านั้น⁸⁵

ปัญหาการต้องพึ่งพารัฐสมาชิกของสภาแฟรงเฟิร์ต โดยเฉพาะรัฐใหญ่อย่างออสเตรียและปรัสเซียได้รับการตอกย้ำอีกครั้ง ในกรณีของการแสวงหารูปแบบของรัฐและประมุขของจักรวรรดิ ซึ่งในครั้งนี้ได้จบลงด้วยการล่มสลายของสภาแห่งชาติเยอรมัน หลังจากสภาแฟรงเฟิร์ตได้ผ่านการหารือเกี่ยวกับรัฐธรรมนูญของจักรวรรดิเยอรมันใหม่ ในประเด็นสิทธิเสรีภาพของพลเมือง รูปแบบการเลือกตั้งและรูปแบบของสภานิติบัญญัติเรียบร้อยแล้ว ประเด็นที่สุดท้ายที่สำคัญที่สุดได้แก่ รูปแบบของรัฐ (form of state) ของจักรวรรดิเยอรมันใหม่ ในขณะที่สาธารณรัฐมิใช่ทางเลือกสมาชิกสภาต่างเห็นพ้องตรงกันว่าจักรวรรดิเยอรมันใหม่จะต้องมีรูปแบบปกครองแบบ สหพันธรัฐ (federal state) โดยมีจักรพรรดิที่มาจากการสืบสันตติวงศ์ (hereditary emperor) เป็นประมุข แต่ปัญหาเกิดขึ้นเมื่อสภาไม่สามารถหาข้อยุติในประเด็นขอบเขตของอาณาเขตทางดินแดนของจักรวรรดิใหม่ว่าจะครอบคลุมถึงไหนบ้าง ในสภาแฟรงเฟิร์ตได้มีแนวทางเกี่ยวกับองค์ประกอบของจักรวรรดิใหม่อยู่สองแนวทางได้แก่ แนวทาง“เยอรมันใหญ่”(Grossdeutsch) ซึ่งเสนอว่าจักรวรรดิเยอรมันใหม่ ควรจะครอบคลุมรัฐเยอรมันทุกรัฐ รวมถึงดินแดนของออสเตรียในส่วนที่มีชาวเยอรมันอาศัยอยู่มากเข้ามาด้วย และใช้ภาษาเยอรมันเป็นภาษาราชการ โดยมีจักรพรรดิของราชวงศ์ฮับส์บวร์กเป็นประมุข⁸⁶ ในขณะที่ยังมีอีกแนวทางหนึ่งได้แก่ แนวทาง “เยอรมันเล็ก”

⁸⁵ Charles Pouthas, “The Revolutions of 1848,” in *The New Cambridge Modern History Vol. X: The Zenith of European Power*, ed. J. P. T. Bury (Cambridge: Cambridge University Press, 1960), pp. 398-402.

⁸⁶ แผนการเยอรมันใหญ่ของสภาแฟรงเฟิร์ตนั้นถูกต่อต้านอย่างหนักจากสภาสหประชาชาติ (Pan-Slavic Congress) ว่าหมายถึงการรวมเอาประชากรที่มีเชื้อสายเยอรมันเข้าไปอยู่ในจักรวรรดิเยอรมันใหม่ด้วย ดู Hayes, *A Political and Cultural History of Modern Europe*, Vol. II, pp. 105-106.

(Kleindeutsch) ซึ่งในสาระคล้ายกับแนวทางเยอรมันใหญ่ทุกประการ ยกเว้น การไม่รวมดินแดนของออสเตรียทั้งหมดเข้ามาในจักรวรรดิใหม่เท่านั้น หลังจากออสเตรียได้ประกาศว่าดินแดนของฮับสบูร์กทั้งหมดจะต้องอยู่ภายใต้อำนาจปกครองจากเวียนนา ทำให้แผน “จักรวรรดิเจ็ดสิบล้านคน” หรือ เยอรมันใหญ่ต้องล้มเลิกไป แผนเยอรมันเล็กจึงเป็นทางเลือกเดียวที่เหลืออยู่

สำหรับตัวของประมุขของจักรวรรดิเยอรมันใหม่นั้นในวันที่ 24 มีนาคม ค.ศ. 1849 สภาแฟรงเฟิร์ตมีมติให้พระเจ้าเฟรเดอริก วิลเลียมที่ 4 ของปรัสเซียเป็นจักรพรรดิภายใต้รัฐธรรมนูญของจักรวรรดิเยอรมันใหม่ ด้วยคะแนนเสียง 299 เสียง ต่อการงดเสียง 248 เสียง แต่หลังจากส่งตัวแทนไปอันเชิญกษัตริย์ปรัสเซียให้มาดำรงตำแหน่งดังกล่าว สภาแฟรงเฟิร์ตต้องผิดหวังอย่างมากเมื่อพระเจ้าเฟรเดอริก วิลเลียม ทรงปฏิเสธข้อเสนองของสภาแฟรงเฟิร์ตอย่างไม่ยั้งคิดว่า “ข้าพเจ้าไม่สามารถยอมรับมงกุฎจากกองขะนี้”⁸⁷ การปฏิเสธดังกล่าวของกษัตริย์ปรัสเซียในวันที่ 3 เมษายน ค.ศ. 1849 ในทางปฏิบัติถือเป็นจุดจบอย่างแท้จริงของสภาแฟรงเฟิร์ต โดยในวันที่ 5 เมษายน รัฐสมาชิกได้พากันทยอยถอนตัวแทนออกจากที่ประชุมที่แฟรงเฟิร์ตกลับประเทศ อาร์คดยุค โยฮาน ได้สละตำแหน่งผู้สำเร็จราชการของจักรวรรดิ แม้ว่าสมาชิกสภาสายหัวรุนแรงที่เหลืออยู่เพียง 130 คนจะยังคงตั้งต้นที่จะรักษาสภาแห่งชาติเยอรมันต่อไป โดยได้ย้ายไปประชุมที่เมืองสตุดการ์ต (Stuttgart) เมืองหลวงของรัฐบาเดิน แต่สภาแฟรงเฟิร์ตได้ตายไปแล้ว เราจึงพอสรุปบทเรียนจากสภาแฟรงเฟิร์ตได้ว่า เป็นความรู้เชิงสาของนักเสรีนิยมในเยอรมันที่ไม่กล้าข้ามหัวกลุ่มอำนาจเก่า และเชื่อว่าบรรดาเจ้าผู้ครองแคว้นและกษัตริย์ในเยอรมันจะเห็นชอบร่วมมือด้วยชีแฮน (Sheehan) กล่าวว่า ความล้มเหลวของสภาแฟรงเฟิร์ตเกิดจาก “ภาพลวงตาของเสรีนิยมเยอรมันที่เชื่อว่าสามารถสร้างสมดุลระหว่างเสรีภาพใหม่ที่เกิดจากการปฏิวัติ ค.ศ. 1848 กับอำนาจสมบูรณาญาสิทธิของกษัตริย์ได้”⁸⁸

สถานการณ์ของขบวนการชาตินิยมและเสรีนิยมในอิตาลีเลวร้ายไม่แพ้ส่วนอื่นในยุโรป ความหวังของการรวมชาติของชาวอิตาลีที่ฝากไว้กับบุคคลสองคนคือ กษัตริย์การ์โล อัลแบร์โตของปีเอมอนต์ และจูเซปเป มาซซินี ต้องมลายลงเมื่อทั้งสองต้องไม่สามารถเอาชนะต่างชาติคือออสเตรียและฝรั่งเศสได้ ความผิดพลาดที่ร้ายแรงของพระเจ้าการ์โล อัลแบร์โต เกิดขึ้นหลังจากที่กองทัพของพระองค์มีชัยเหนือกองทัพของออสเตรียที่โจโต (Giotto) ในเดือนพฤษภาคม ค.ศ. 1848 แทนที่พระองค์จะได้นำทัพปีเอมอนต์ติดตามไปยึดกองทัพของราเด็ตสกีที่ล่าถอยไปยังแนวป้อมทั้งสี่นอกเขตแดนอิตาลีเพื่อย้ำชัยชนะอย่างเด็ดขาด การ์โล อัลแบร์โตกลับหันมาเจรจากับลอมบาร์ดี เวนเซีย โมคเนนา ปาร์มา และลูกา เพื่อจัดตั้งสมาพันธรัฐ (Union) ของรัฐอิตาลีในภาค

⁸⁷ อ้างถึงใน Carr, *A History of Germany 1815-1990*, p. 82.

⁸⁸ Sheehan, *German Liberalism in the Nineteenth Century*, p. 107.

เหนือและภาคกลาง ที่มีปิเอคอมอนต์เป็นผู้นำในเดือนกรกฎาคม⁸⁹ การยุติมาตรการทางทหารและหันมาใช้มาตรการทางการทูตของปิเอคอมอนต์ ได้เปิดโอกาสให้ออสเตรียสามารถตั้งหลักได้ และรวบรวมกำลังโต้ตอบ ในครั้งนี้กองกำลังของราเด็คสามารถโอบล้อมกำลังของปิเอคอมอนต์ได้ที่บริเวณเมืองคัสตอซซา (Custozza) ได้อย่างไม่ยากเย็นในวันที่ 23 กรกฎาคม ค.ศ. 1848 กองทัพที่ขาดการจัดการที่ดีของการ์โล อัลแบร์โต ย่อมมิใช่คู่มือของมหาอำนาจอย่างออสเตรีย

หลังจากทั้งสองฝ่ายได้ทำข้อตกลงสงบศึก (armistice) ที่เมืองวีเจราโน (Vigerano) ในวันที่ 9 สิงหาคม กษัตริย์ปิเอคอมอนต์ถูกกดดันจากรัฐสภาให้ประกาศสงครามกับออสเตรียอีกครั้งในเดือนมีนาคม ค.ศ. 1849 โดยทัพของการ์โล อัลแบร์โต ต้องปราชัยให้กับกำลังของออสเตรียอย่างราบคาบเป็นครั้งที่สอง ที่โนวารา (Novara) ซึ่งเป็นการตอกย้ำถึงความสามารถในการยุทธ์ของราเด็ค แม่ทัพอาวุโสวัย 83 ปี ซึ่งในอดีตเคยเป็นผู้นำทัพของออสเตรียรบกับนโปเลียน ที่สมรภูมิไลป์ซิก ค.ศ. 1813 ในครั้งนี้ พระเจ้าการ์โล อัลแบร์โต ทรงสละราชบัลลังก์ให้กับพระราชโอรสคือ เจ้าชายวิตโตริโอ เอ็มมานูเอลที่ 2 (Vittorio Emmanuelle II) ผู้ซึ่งจะได้กลายเป็นกษัตริย์พระองค์แรกของอาณาจักรอิตาลีในอนาคต

ขบวนการปฏิวัติที่รัฐของพระสันตะปาปา ต้องประสบกับโศกนาฏกรรมไม่ต่างจากกรณีของปิเอคอมอนต์ หลังจากมาซซินีได้สถาปนา “สาธารณรัฐโรม” ขึ้นในวันที่ 9 กุมภาพันธ์ พระสันตะปาปาปิอุสที่ 9 ได้ทรงประณามการปฏิวัติและเรียกร้องให้ประเทศที่นับถือนิกายคาทอลิกเข้าช่วยเหลือฟื้นฟูอำนาจของพระองค์ ประธานาธิบดี หลุยส์ นโปเลียน แห่งฝรั่งเศสจึงเห็นเป็นโอกาสในการสร้างความนิยมภายในประเทศภายในหมู่ประชาชนชาวฝรั่งเศสที่ส่วนใหญ่ที่นับถือนิกายคาทอลิก รวมทั้งได้รับความสนับสนุนจากคณะสงฆ์ในฝรั่งเศสอีกด้วย⁹⁰ หลุยส์ นโปเลียนได้ส่งกำลังทหารจำนวน 3 หมื่นคนภายใต้การนำของ นายพล อูดีโนต์ (Oudinot) ในวันที่ 25 เมษายนไปยังกรุงโรมหมายจะโค่นล้มสาธารณรัฐแห่งโรม และนำพระสันตะปาปากลับคืนสู่อำนาจดั้งเดิม เราจึงได้เห็นวีรกรรมอันกล้าหาญของมาซซินีและการ์บัลดี ในการต่อสู้กับฝรั่งเศสเพื่อปกป้องสาธารณรัฐที่พวกเขาก่อตั้งมากับมือ แต่กองกำลัง “เสื้อแดง” (Red Shirt) จำนวนไม่ถึง 1 พันคนของการ์บัลดี ย่อมไม่สามารถต้านทานกำลังของฝรั่งเศสได้ และเมื่อถึงเดือนมิถุนายน ค.ศ. 1849 กรุงโรมได้ตกอยู่ภายใต้การยึดครองของฝรั่งเศส และนายพลอูดีโนต์ได้คืนกุญแจประตูของกรุงโรมให้กับพระสันตะปาปาปิอุสในวันที่ 3 กรกฎาคม ค.ศ. 1849 การดำรงอยู่ของกำลังรักษาการณ์ (French Garrison) ของฝรั่งเศสจนถึง ค.ศ. 1863 สะท้อนให้เห็นว่าอิทธิพลของออสเตรียในรัฐสันตะปาปาถดถอยลงโดยมีอิทธิพลของฝรั่งเศสได้เข้ามาแทนที่

⁸⁹ A. J. P. Taylor, *The Struggle for Mastery in Europe 1848-1918* (Oxford: The Clarendon Press, 1957), p. 18.

⁹⁰ M. E. Barlen, *Foundations of Modern Europe 1789-1871*, p. 152.

ไฟการปฏิวัติในอิตาลีได้มอดดับลงไปจนเกือบหมด กษัตริย์เฟอร์ดินานด์ ที่ 2 แห่งเนเป็ลส์ ซึ่งได้รับความช่วยเหลือจากทหารรับจ้างสวิส (Swiss mercenary) ได้ระดมพลปืนใหญ่เข้าไปในเมืองปาร์เลอโม และเข้ายึดเมืองได้สำเร็จในวันที่ 15 พฤษภาคม 1849 ในขณะที่เดียวกันกองทัพของทัสคานีถูกกองทัพของออสเตรียยกไปปราบในเดือนกรกฎาคม เวเนเซียก็เช่นกัน หลังจากเมืองเวนิสถูกกองทัพทหารออสเตรียล้อมเมืองอยู่เป็นเวลานาน พร้อมกับการยิงปืนใหญ่ถล่มอย่างหนัก ชาวเมืองซึ่งทนภาวะขาดอาหารไม่ได้ต้องยอมจำนนต่อออสเตรียในวันที่ 29 สิงหาคม 1849 ทำให้มาดริดต้องลี้ภัยอยู่ในสหรัฐอเมริกา ความล้มเหลวของการปฏิวัติในอิตาลี โดยสรุปสามารถวิเคราะห์ได้ว่า อิตาลีไม่สามารถ “ทำได้เอง” ดังที่กษัตริย์ปีเอมอนต์เคยตั้งหน้าไว้ การรวมชาติอิตาลีจะสำเร็จได้จะต้องได้รับการช่วยเหลือจากต่างชาติ อีกประการที่สำคัญได้แก่ อิทธิพลของพระสันตะปาปายังคงมีอยู่สูงในหมู่ชาวอิตาลี การปฏิวัติในครั้งนี้ส่วนหนึ่งที่ไม่สำเร็จ เกิดจากการที่พระสันตะปาปาไม่ออกมาสนับสนุน⁹¹

การฟื้นฟูอำนาจของฝ่ายอนุรักษนิยมในออสเตรียใช้เวลานานกว่าประเทศอื่น เนื่องจากปัญหาการปฏิวัตินั้นไม่ได้จำกัดอยู่ที่เมืองหลวงเหมือนประเทศอื่นๆ หากแต่ขบวนการปฏิวัติได้เกิดในทุกส่วนของจักรวรรดิฮับส์บูร์กไม่ว่าจะใน โบฮีเมีย ฮังการี และอิตาลี การที่คณะปฏิวัติในกรุงเวียนนาปล่อยให้จักรพรรดิเฟอร์ดินานด์และเชื้อพระวงศ์ออกจากกรุงเวียนนาไปยังเมืองอินสbruck (Innsbruck) ในวันที่ 27 พฤษภาคม 1848 หลังการจลาจลครั้งที่ 2 ในกรุงเวียนนา นั้นถือเป็นความผิดพลาดอย่างร้ายแรง เนื่องจากทำให้ราชสำนักออสเตรียไม่ต้องอยู่ภายใต้แรงกดดันของคณะปฏิวัติ (Committee of Public Safety) ในกรุงเวียนนาและสามารถไปตั้งหลักวางแผนเพื่อหาทางโต้ตอบโดยการยึดอำนาจคืน⁹² สิ่งที่เปิดโอกาสให้ฝ่ายอนุรักษนิยมสามารถกลับคืนสู่อำนาจได้อีกครั้ง นอกจากจะมาจากความแตกแยกกันเองในหมู่ขบวนการปฏิวัติในด้านเชื้อชาติแล้ว ยังสืบเนื่องจากความภักดีในกองทัพของออสเตรียที่ยังคงเป็นเสาหลักในจักรวรรดิ โดยเฉพาะผู้นำทางทหารคนสำคัญทั้ง 3 คนอย่าง ราเดตซกี (Radetzky) วินดิชกราทซ์ (Windischgratz) และเยลาซิทซ์ (Jellacic) ที่มีบทบาทอย่างสูงในการรักษาจักรวรรดิให้สามารถรอดพ้นการปฏิวัติไปได้

กระแสการปฏิวัติในออสเตรียเริ่มพลิกผันในเดือนมิถุนายน ค.ศ. 1848 เมื่อขบวนการชาตินิยมของชาวเชกภายใต้การนำของพาแลคกี (Palacky) ซึ่งเริ่มไม่ลงรอยกับขบวนการปฏิวัติของเยอรมัน ได้ปฏิเสธที่จะส่งตัวแทนไปร่วมกับสภาแห่งชาติเยอรมันที่แฟรงเฟิร์ต และได้จัดตั้งสภาสลาฟสากล (Pan-Slav Congress) ซึ่งรวบรวมตัวแทนของชาวสลาฟทั้งหมดในจักรวรรดิฮับส์บูร์กให้มารวมประชุมที่กรุงปราก โดยมีปัญญาชนและฝ่ายหัวรุนแรงของเชกเป็นตัวตั้งตัวตี โดยหวังว่าจักรวรรดิออสเตรียจะต้องดำรงอยู่ต่อไป แต่จะต้องเคารพในความเสมอภาคของทุกเชื้อชาติของสิทธิทางประวัติศาสตร์ ในดินแดนภายใต้มงกุฎของเซนต์ เวเนสเลาส์ (Land of Crown of St.

⁹¹ Header, *Italy in the Age of Risorgimento 1790-1870*, p. 142.

⁹² Sperber, *Revolutionary Europe 1780-1850*, p. 329.

Wenceslaus) หรือโบฮีเมีย โมราเวีย⁹³ ทำที่ดังกล่าวของสภาสภาฟได้ทำให้ชาวเยอรมันที่อาศัยอยู่ในแคว้นโบฮีเมียเกิดความไม่พอใจอย่างสูง ซึ่งนำไปสู่การจลาจลและความรุนแรงการปะทะกันอย่างนองเลือดระหว่างชาวเยอรมันและนักศึกษาเชคในกรุงปรากกลางเดือนมิถุนายน ฝ่ายออสเตรียจึงไม่ลังเลที่จะฉวยโอกาสจากความโกลาหลดังกล่าว โดยนายพล วินดิชกราดซ์ ได้เปิดฉากยิงถล่มกรุงปรากอย่างดุเดือดทำให้นักศึกษาชาวเชคต้องยอมจำนนในวันที่ 17 มิถุนายน ค.ศ. 1848

ชัยชนะของออสเตรียในโบฮีเมีย ตามติดมาด้วยชัยชนะในกรุงเวียนนา หลังจากที่กรุงเวียนนาซึ่งอยู่ในความไร้ระเบียบอีกครั้ง เมื่อชาวเวียนนาทราบข่าวที่ทางการออสเตรียจะส่งกำลังทหารไปปราบกบฏในฮังการี ทำให้นักศึกษาเจ้าของร้าน และมวลชนผู้ใช้แรงงานออกมาชุมนุมต่อต้านและขัดขวางมิให้กองทหารเดินทางเข้าไปในฮังการีได้ ในวันที่ 6 ตุลาคม 1848 หลังจากเคานท์ ลาคูร์ (Latour) เสนาบดีกลาโหมของออสเตรียถูกฝูงชนสังหาร ราชสำนักออสเตรียต้องหลบหนีออกจากเวียนนาไปยังเมืองโอลมูทซ์ (Olmütz) อีกครั้ง แต่ในครั้งนี้อย่างน้อยก็ยอมได้เรียนรู้บทเรียนจากกรุงปราก จักรพรรดิเฟอร์ดินานด์ได้มอบอำนาจเต็มให้กับ “เจ้าชายจอมถล่ม” (Bombardment Prince) วินดิชกราดซ์นำกองทหารของออสเตรียที่กลับจากโบฮีเมียบุกเข้ายึดกรุงเวียนนา โดยได้ประกาศกฎอัยกาศึก ในวันที่ 31 ตุลาคม และทำการปราบปรามคณะปฏิวัติจนหมดสิ้น สถานการณ์การเปลี่ยนแปลงในกรุงเวียนนามาพร้อมกับการเปลี่ยนแปลงผู้นำของออสเตรีย โดยต้นเดือนพฤศจิกายน เจ้าชายเฟลิกซ์ ชวาร์เซินแบร์ก (Felix zu Schwarzenberg) พี่เขยของวินดิชกราดซ์ ผู้มีแนวคิดขวาจัดและนิยมมาตรการขั้นเด็ดขาด ได้ขึ้นดำรงตำแหน่งอัครมหาเสนาบดีของออสเตรีย และในวันที่ 2 ธันวาคม จักรพรรดิเฟอร์ดินานด์ ได้ถูกกดดันให้สละราชสมบัติให้แก่พระนัดดา คือ เจ้าชายฟรานซ์ โจเซฟ (Franz Joseph) ผู้มีพระชนม์เพียง 18 ชันษา พระองค์ประกาศให้ยุบสภาแห่งชาติออสเตรีย (Reichstag) ที่เมืองเคริมเซียร์ (Kremsier) ในโมราเวีย ในวันที่ 7 มีนาคม ค.ศ. 1849 และถือว่ารัฐธรรมนูญที่สภาแห่งชาติที่ประกาศใช้ตั้งแต่ มกราคม เป็นโมฆะในเดือนธันวาคม ค.ศ. 1851⁹⁴ จักรวรรดิออสเตรียได้กลับคืนสู่อำนาจอีกครั้ง พร้อมทั้งอำนาจรวมศูนย์ที่มากขึ้นอีกด้วย

หลังจากอำนาจของจักรวรรดิได้เริ่มฟื้นฟูขึ้นอีกครั้ง เป้าหมายสุดท้ายคือฮังการีที่ผู้นำออสเตรียเห็นว่าเป็นภัยคุกคามความมั่นคงที่ร้ายแรงที่สุดของจักรวรรดิ แม้ขบวนการปฏิวัติใน

⁹³ เป็นที่น่าตลกกว่าในที่ประชุมสภาสภาฟสากลนั้น สมาชิกที่เข้าประชุมใช้ภาษาสกุลสภาฟที่มีสำเนียง(dialect)ภาษาถิ่นที่ ต่างกันมากจนสื่อสารกันไม่ได้ และต้องสื่อสารกันด้วยภาษาเยอรมันแทน ดู Klima, “The Bourgeois Revolution of 1848-49 in Central Europe,” in *Revolutions in History*, eds. Porter and Teich, p. 136.

⁹⁴ สาระของรัฐธรรมนูญฉบับเคริมเซียร์ ได้แก่การพยายามทำออสเตรียให้มีลักษณะการปกครองแบบสหพันธรัฐ (federation) ซึ่งในแต่ละมลรัฐจะสามารถรักษาความเป็นอิสระทางนโยบายด้านเชื้อชาติของตนไว้ได้ ดู Cowie and Wolfson, *Years of Nationalism*, p 161.

ฮังการีจะถือเป็นชนกลุ่มน้อยที่เข้มแข็งที่สุด แต่ฮังการีไม่สามารถต่อสู้กับออสเตรียเพียงลำพังได้ การขอความช่วยเหลือไปยัง สภา *Reichstag* ประสบกับความล้มเหลว เนื่องจากในสภาประกอบด้วยสมาชิกเชื้อสายเยอรมันกับสลาฟเป็นส่วนใหญ่⁹⁵ นอกจากนั้นสิ่งที่เป็นอุปสรรคสำหรับขบวนการชาตินิยมของฮังการีได้แก่ การต่อต้านจากชนกลุ่มน้อยกลุ่มอื่นๆ ที่อาศัยอยู่ในฮังการี ได้แก่ ชาวโครตส์ เซิร์บ และรูมาเนียน ซึ่งต่อต้านนโยบาย “กลืนให้เป็นแมกยาร์” ของฮังการี ทาง การออสเตรียจึงใช้ประโยชน์จากความแตกแยกของพลังชาตินิยมในจักรวรรดิฮับสบูร์ก ในการแบ่ง แยกแล้วปกครอง พันตรี เยลาซิทซ์ (Jellacic) ผู้จงรักภักดีต่อราชวงศ์จึงได้รับการแต่งตั้งให้เป็น ข้าหลวงของโครเอเชีย (Ban) และให้อำนาจบัญชาการทหารของออสเตรียในฮังการีทั้งหมด

เมื่อถึงเดือนมกราคม ค.ศ. 1849 สงครามประกาศเอกราชของฮังการีได้เริ่มขึ้น เมื่อรัฐบาล ที่เวียนนาประกาศยกเลิกสิ่งที่เคยให้ฮังการีในต้นเดือนมีนาคม ค.ศ. 1848 และย้ำเจตนารมณ์ในการ รักษาบูรณภาพทางดินแดนของจักรวรรดิ การล้อมกรุงบูดาเปสต์ของกองกำลังของเยลาซิทซ์ ตลอดเดือนมกราคมไม่ประสบความสำเร็จ กองทัพของฮังการีภายใต้ นายพล กอร์เกย์ (Gorgey) สามารถต่อกรกับกองทัพออสเตรียได้อย่างน่าชมเชย โดยสามารถผลักดันกองทหารของ วินดิชกราดซ์ให้ล่าถอยออกจากเขตแดนฮังการีได้สำเร็จ ในเดือนกุมภาพันธ์ 1849 และในวันที่ 14 เมษายน สภาฮังการีได้ตัดสินใจประกาศเอกราชของฮังการีจากราชวงศ์ฮับสบูร์ก โดยมีโคซุช เป็น ประธานาธิบดีของสาธารณรัฐใหม่

ทางการออสเตรียจึงไม่รอช้าได้ร้องขอความช่วยเหลือไปยัง รัสเซียในฐานะตำรวจแห่ง ยุโรปให้มาช่วยปราบกบฏฮังการี ชาร์นิโคลัสแห่งรัสเซียซึ่งได้ทรงสังเกตสถานการณ์ใน ค.ศ. 1848 ในยุโรปมาตลอด ต้องการมีส่วนกับการปฏิวัติครั้งนี้ของยุโรป เพื่อปกป้องความชอบธรรมของ บัลลังก์กษัตริย์ตามหลักการของพันธมิตรศักดิ์สิทธิ์และคอนเสิร์ตแห่งยุโรป รวมทั้งพระองค์ไม่ ต้องการให้มีสาธารณรัฐตั้งอยู่ใกล้กับเขตอิทธิพลของรัสเซีย คือ โปแลนด์ และมณฑลโมลดาเวีย กับวัลลาเคีย⁹⁶ ชาร์จึงได้ส่งกำลังทหาร จำนวน 1 แสน 4 หมื่นคน ภายใต้การนำของนายพล ปาสเกวิช (Paskewicz) ผู้ปราบกบฏโปแลนด์ใน ค.ศ. 1831 เข้าสู่ฮังการีในวันที่ 17 มิถุนายน 1849 โดยที่อังกฤษและฝรั่งเศสจะประท้วงอย่างไรก็ไม่เป็นผล แม้กองทัพของฮังการีจะเข้มแข็งเพียงใดก็ มิใช่คู่ต่อกรของกองทัพรัสเซีย หลังจากได้ต่อสู้อย่างกล้าหาญตลอดเดือนกรกฎาคม ในที่สุดกองทัพของฮังการีต้องยอมจำนนต่อรัสเซียในการรบครั้งสุดท้ายที่ สมรภูมิลากอส (Vilagos) วันที่ 19 สิงหาคม ค.ศ. 1849 ความพ่ายแพ้ของฮังการีครั้งนี้ถือเป็นการปิดฉากการปฏิวัติครั้งใหญ่ ใน ค.ศ. 1848-49 ลงอย่างสมบูรณ์

⁹⁵ Pouthas, "The Revolutions of 1848," in *The New Cambridge Modern History Vol. X: The Zenith of European Power 1830-1870*, ed. J. P. T. Bury, pp. 403-405.

⁹⁶ Miller, *Mastering Modern European History*, p. 212.

5.5 ผลกระทบของการปฏิวัติ ค.ศ. 1848 ต่อกอนเสิร์ตแห่งยุโรป

ในขณะที่นักวิชาการทางด้านความสัมพันธ์ระหว่างประเทศส่วนใหญ่มักมองว่าระบบความสัมพันธ์ระหว่างประเทศมิได้รับผลกระทบจากการปฏิวัติ ค.ศ. 1848 ระเบียบและเสถียรภาพระหว่างประเทศยังคงอยู่ในสภาวะปกติ สงครามใหญ่ระหว่างประเทศมหาอำนาจไม่ได้เกิดขึ้น จะมีก็เพียงแต่การใช้กำลังทางทหารปะทะกันเล็กน้อย ระหว่างออสเตรียกับปรัสเซียและระหว่างปรัสเซียกับเดนมาร์ก ซึ่งไม่ถือว่าเป็นการส่งแรงสะท้อนต่อความมั่นคงในระดับระหว่างรัฐแต่อย่างใด ที่สำคัญในค.ศ. 1848-49 ไม่ได้มีการเปลี่ยนแปลงใดทางดินแดนในยุโรปเกิดขึ้น แผนที่ของยุโรปยังคงเดิม บริดจ์และบูลเลน พบว่า “หากเทียบกับการปฏิวัติ ค.ศ. 1830 แล้ว การปฏิวัติ ค.ศ. 1848 จัดว่าสร้างผลกระทบน้อยกว่ามากต่อระเบียบทางดินแดนของยุโรป”⁹⁷ นักวิชาการความสัมพันธ์ระหว่างประเทศและนักประวัติศาสตร์การทูตจำนวนหนึ่ง มักจะมองข้ามความสำคัญของการปฏิวัติ ค.ศ. 1848 ไปอย่างน่าเสียดายและมักมองว่าคอนเสิร์ตยังคงสามารถทำหน้าที่ต่อไปหลัง ค.ศ. 1849 ได้ตามปกติ

ชโรเดอร์เป็นหนึ่งในบรรดานักวิชาการที่วิเคราะห์ว่าการปฏิวัติ ค.ศ. 1848 ทำลายแต่เฉพาะระบบของเมตเตอร์นิคในระดับภายในประเทศ และไม่ส่งผลกระทบต่อการเมืองระหว่างประเทศ เขาสรุปว่า “ระบบเวียนนา” (Vienna System) ที่ก่อตั้งขึ้นมาตั้งแต่ ค.ศ. 1815 ใน ค.ศ. 1848 ยังคงมีความจำเป็นและยังคงทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ ดังเช่นที่เคยเป็นมา”⁹⁸ ชโรเดอร์อธิบายว่าเหตุที่การปฏิวัติ ค.ศ. 1848 ประสบความสำเร็จในช่วงแรก เนื่องมาจากการเปลี่ยนทัศนคติต่อการใช้อำนาจระหว่างรัฐของบรรดาผู้นำในยุโรปหลังจาก ค.ศ. 1815 กล่าวคือ ผู้นำของยุโรปที่ได้รับการขัดเกลาให้รักสันติและหลีกเลี่ยงการใช้อำนาจระหว่างรัฐมาตลอด 33 ปีตั้งแต่การประชุมที่กรุงเวียนนา ทำให้ผู้นำชุดเดียวกันนี้ หลีกเลี่ยงการใช้อำนาจกับประชาชนภายในประเทศของตนเองด้วย ซึ่งได้เปิดโอกาสให้ขบวนการปฏิวัติได้รับชัยชนะในช่วงต้นปีค.ศ. 1848⁹⁹ ซึ่งเราจะพบว่าข้อสรุปดังกล่าว หมายความว่า การเมืองในระดับระหว่างประเทศส่งผลต่อการเมืองภายในประเทศอย่างชัดเจน

การที่นักวิชาการความสัมพันธ์ระหว่างประเทศให้ข้อสรุปว่า การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองภายในประเทศในยุโรปในปี ค.ศ. 1848 นั้นไม่มีความสำคัญทางความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ นั้น มีสาเหตุมาจากการมองวัตถุประสงค์และหน้าที่ของคอนเสิร์ตที่จำกัดอยู่แต่เฉพาะในมิติความสัมพันธ์ระหว่างรัฐเท่านั้น แท้จริงแล้วคอนเสิร์ตแห่งยุโรปคือ การร่วมมือระหว่างผู้นำอนุรักษนิยม เพื่อปกป้องความมั่นคงและความชอบธรรมของระบบอนุรักษนิยมที่ได้รับการฟื้นฟูที่กรุงเวียนนาจากการทำลายของพลังชาตินิยมและเสรีนิยม กล่าวโดยย่อคือ คอนเสิร์ตมีวัตถุประสงค์

⁹⁷ Bridge and Bullen, *The Great Power and The European State System 1815-1914*, p. 72.

⁹⁸ Schroeder, *The Transformation of European Politics*, p. 800.

⁹⁹ Ibid., pp. 799-800.

และหน้าที่ในการรักษาสถานเดิมภายในประเทศ (domestic status quo) มากกว่ามีหน้าที่ในระดับระหว่างประเทศ วิทยานิพนธ์ฉบับนี้จึงต้องการเสนอว่า การปฏิวัติ ค.ศ. 1848 ส่งผลกระทบที่สำคัญต่อคอนเสิร์ตแห่งยุโรปอย่างน้อย 3 ประการ ประการแรก การปฏิวัติ ค.ศ. 1848 ได้แสดงให้เห็นถึงข้อจำกัดอย่างร้ายแรง (serious limit) ที่เพิ่มขึ้นของคอนเสิร์ตในการควบคุมการเปลี่ยนแปลงภายในประเทศในยุโรป โดยเฉพาะความล้มเหลวในการควบคุมการปฏิวัติที่เกิดขึ้นในบริเวณที่ถือเป็นศูนย์กลางของระบบอนุรักษนิยมของยุโรป ในช่วงครึ่งแรกของปี ค.ศ. 1848

ผลกระทบประการที่สอง การปฏิวัติ ค.ศ. 1848 ได้ทำลายความสามัคคี (conservative solidarity) ในหมู่ประเทศสามมหาอำนาจตะวันออก ซึ่งถือเป็นรากฐานที่สำคัญที่สุดของคอนเสิร์ตแห่งยุโรป ซึ่งเอกภาพของพันธมิตรศักดิ์สิทธิ์ที่ถูกบ่อนทำลายลงใน ค.ศ. 1848 จะไปแสดงผลออกในสงครามไครเมีย ค.ศ. 1854-56 ซึ่งถือเป็นจุดจบอย่างเป็นทางการของคอนเสิร์ต ประการสุดท้าย ภายหลังจากการปฏิวัติ ค.ศ. 1848 เราจะได้เห็นการขึ้นสู่อำนาจของผู้นำรุ่นใหม่ที่มีได้ผูกพันกับหลักการอนุรักษนิยมแบบเดิม ผู้นำรุ่นหลังเหล่านี้ที่ไม่ยึดติดกับหลักความชอบธรรมของกษัตริย์ ซึ่งเป็นหลักพื้นฐานของคอนเสิร์ต เริ่มดำเนินนโยบายแสวงหาอำนาจอย่างอิสระและไม่ลังเลที่จะใช้กำลังเพื่อผลประโยชน์ของชาติ ซึ่งต่างจากผู้นำรุ่นเก่าที่ได้ผ่านสงครามนโปเลียนร่วมกันมาและเห็นความจำเป็นในการร่วมมือกันเพื่อต่อต้านการปฏิวัติ แม้การปฏิวัติ ค.ศ. 1848 จะมีได้ทำให้คอนเสิร์ตแห่งยุโรปล่มสลาย (break down) ลงในทันที เนื่องจากเราได้เห็นรัสเซียยกทัพเข้าช่วยเหลืออออสเตรียปราบปรามการปฏิวัติในฮังการี ในกลางปี ค.ศ. 1849 ซึ่งถือว่ากระทำภายใต้หลักการ (spirit) ของคอนเสิร์ตที่ได้วางไว้ที่เมืองทรอปเปา แต่จากผลกระทบสามประการข้างต้น เราอาจกล่าวได้ว่าการปฏิวัติ ค.ศ. 1848 ถือเป็น “จุดเริ่มต้นของจุดจบ” (the beginning of the end) ของคอนเสิร์ตแห่งยุโรปคงจะไม่ผิดนัก

5.5.1 การปฏิวัติได้พิสูจน์ให้เห็นถึงข้อจำกัดที่ร้ายแรงของคอนเสิร์ต

การปฏิวัติใน ค.ศ. 1848 ถือเป็น การตอกย้ำข้อจำกัดที่เพิ่มขึ้นของคอนเสิร์ตแห่งยุโรปอีกครั้ง กล่าวคือ ในขณะที่ในช่วงการปฏิวัติ ค.ศ. 1830 คอนเสิร์ตถือว่าเริ่มมีข้อจำกัดที่ปรากฏชัดขึ้นเมื่อคอนเสิร์ตสามารถควบคุมการเปลี่ยนแปลงภายในประเทศไว้ได้เพียงแค่วันออกของยุโรปเท่านั้น การเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ใน ค.ศ. 1848 แตกต่างอย่างสิ้นเชิงจาก การปฏิวัติ ค.ศ. 1830 เนื่องจากในครั้งนี้เราได้เห็นชัยชนะของพลังเสรีนิยมและชาตินิยมเหนือฝ่ายอนุรักษนิยมทั้งสองฟากฝั่งของยุโรป บัลลังก์และอำนาจสมบูรณาญาสิทธิราชย์ของกษัตริย์ทั่วทั้งภาคพื้นทวีปยุโรปที่เมตเตอร์นิคพยายามใช้เวลาแทบทั้งชีวิตในการประคับประคองมีอันต้องถูกทำลายลงในเวลาเพียงไม่ถึง 3 เดือน โดยที่คอนเสิร์ตไม่สามารถยับยั้งหรือควบคุมการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวได้เลย จะมีก็เพียงแต่ อังกฤษ รัสเซีย สวิตเซอร์แลนด์ และคาบสมุทรไอบีเรียเท่านั้นที่รอดพ้นจากการปฏิวัติ

ที่สำคัญการเปลี่ยนแปลงครั้งนี้ได้เกิดขึ้นที่ศูนย์กลางของระบบอนุรักษนิยมของยุโรปซึ่งโรสแครนซ์กล่าวว่า “เป็นบริเวณที่ฝ่ายอนุรักษนิยมไม่อาจยินยอมจำนวนได้” (can not afford to yield)¹⁰⁰ กรุงเวียนนาและกรุงเบอร์ลินซึ่งถือเป็น “ฐานที่มั่น” (stronghold) สำคัญของระบบอนุรักษนิยมที่ได้รับการฟื้นฟูที่กรุงเวียนนา ได้ถูกขบวนการปฏิวัติเข้ายึดอย่างเบ็ดเสร็จในช่วงเดือนมีนาคม ค.ศ. 1848 การลงจากอำนาจของเมตเตอร์นิคบุคคลผู้ซึ่งถือเป็นตัวแทนของฝ่ายอนุรักษนิยมในยุคนั้นของยุโรปและเป็นผู้ให้กำเนิดคอนเสิร์ตแห่งยุโรป ถือเป็นชัยชนะทางสัญลักษณ์ (symbolic victory) ของฝ่ายพลังมวลชน (party of movement) ความล้มเหลวของคอนเสิร์ตซึ่งมีหน้าที่โดยตรงในการปกป้องรักษาสถานะเดิมของระบอบเก่า (ancien regime) ในยุโรป ในค.ศ. 1848 นี้ โดยเฉพาะการปล่อยให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นใน สองในสามของรัฐที่เป็นแกนของพันธมิตรศักดิ์สิทธิ์และคอนเสิร์ต คือ ออสเตรีย และ รัสเซีย ถือเป็นเครื่องพิสูจน์ถึง ข้อจำกัดที่ร้ายแรง (serious limits) ของคอนเสิร์ตแห่งยุโรปที่จะนำไปสู่การสิ้นสุดของคอนเสิร์ตในไม่ช้า

เนื่องมาจากการปฏิวัติใน ค.ศ. 1848 ได้เกิดขึ้นที่ศูนย์กลางของระบบอนุรักษนิยมของยุโรปคือ กรุงเวียนนาและกรุงเบอร์ลิน ได้นำมาสู่ปัญหาสำคัญของคอนเสิร์ตคือปัญหาในการแทรกแซง (problem of intervention) กล่าวคือในขณะที่การปฏิวัติในช่วงค.ศ. 1820 และค.ศ. 1830 นั้นเกิดขึ้นในประเทศขนาดเล็กที่ไม่ได้เป็นสมาชิกหลักของคอนเสิร์ต และอยู่นอกบริเวณที่อ่อนไหวต่อการแทรกแซง ซึ่งทำให้คอนเสิร์ตสามารถเข้าแทรกแซงปราบปรามขบวนการปฏิวัติโดยการละเมิดอธิปไตยของประเทศขนาดเล็กได้อย่างไม่มีปัญหา แต่การเปลี่ยนแปลงในค.ศ. 1848 นั้นเป็นกรณีที่แตกต่างกันอย่างสิ้นเชิง เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นที่ใจกลางเมืองหลวงของออสเตรียและรัสเซียโดยตรง ซึ่งทำให้การช่วยเหลือแทรกแซงจากรัสเซียซึ่งไม่ได้รับผลกระทบจากการปฏิวัติไม่สามารถทำได้โดยง่ายเหมือนเดิม เนื่องจากการยกทัพขนาดมหาศาลของรัสเซียจากกรุงเซนต์-ปีเตอร์สเบิร์ก เพื่อมากำจัดขบวนการปฏิวัติในกรุงเวียนนาและเบอร์ลินอาจเป็นเรื่องที่อ่อนไหวเกินไปสำหรับผู้นำของออสเตรียและรัสเซียที่จะรับได้¹⁰¹ รัสเซียจึงทำได้ดีที่สุดในแง่เพียงแคยกทัพมาช่วยออสเตรียปราบกบฏในฮังการี ในกลางปี ค.ศ. 1849 ซึ่งทั้งหมดได้ชี้ให้เห็นว่า คอนเสิร์ตจะประสบข้อจำกัดที่สำคัญทันที หากว่าการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นในประเทศที่เป็นแกนของคอนเสิร์ต เพราะในกรณีดังกล่าว หมายถึงสมาชิกในคอนเสิร์ตที่ถูกการปฏิวัติคุกคามในบ้านของตนนอกจากจะไม่สามารถออกไปปราบปรามการปฏิวัติที่เกิดขึ้นที่อื่นได้แล้ว ยังต้องยินยอมให้อำนาจอธิปไตยของตนถูกละเมิดอีกด้วย แม้ว่าการละเมิดอธิปไตยดังกล่าวจะกระทำไปเพื่อประโยชน์ของประเทศ

¹⁰⁰ Rosecrance, *Action and Reaction in World Politics*, p. 98.

¹⁰¹ สเปอร์เบอร์ถือเป็นคนแรกที่หยิบยกประเด็นของความอ่อนไหวในการแทรกแซงของรัสเซียในรัสเซียและออสเตรีย ซึ่งเป็นเหตุให้พระเจ้านักโกลด์ ยังคงมีท่าทีระมัดระวังไม่เข้าแทรกแซงทันทีเมื่อการปฏิวัติเกิดขึ้นที่กรุงเวียนนาและเบอร์ลิน ในเดือนมีนาคม ดู Sperber, *The European Revolution 1848-51*, p. 342.

ที่ถูกแทรกแซง และกระทำโดยประเทศที่เป็นพันธมิตรอนุรักษนิยมด้วยกันก็ตาม คอนเสิร์ตจึงอาจทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพมากกว่าหากการปฏิวัติเกิดขึ้นในประเทศขนาดเล็กอื่นๆ ซึ่งรัฐสมาชิกของคอนเสิร์ตจะไม่ต้องเผชิญกับปัญหาความอ่อนไหวต่อการแทรกแซงและการละเมิดอธิปไตยเท่ากับในกรณีที่การปฏิวัติเกิดขึ้นในประเทศที่เป็นแกนของคอนเสิร์ตโดยตรง

5.5.2 การปฏิวัติได้บ่อนทำลายความสมานฉันท์ในหมู่ผู้นำอนุรักษนิยม

เราจะได้พบว่าหลังจากค.ศ.1849 ความสามัคคีกลมเกลียวในหมู่ผู้นำอนุรักษนิยม (conservative solidarity) ซึ่งถือเป็นรากฐานสำคัญของคอนเสิร์ตแห่งยุโรปต้องมลายหายไป การปฏิวัติค.ศ. 1848 ได้ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญสองประการที่จะนำไปสู่ การความแตกแยกของสามประเทศในพันธมิตรศักดิ์สิทธิ์คือ รัสเซีย ออสเตรีย และปรัสเซีย ประการแรก คือการปฏิวัติได้ผลักดันให้กษัตริย์ของปรัสเซียต้องการรวมชาติเยอรมันภายใต้การนำของปรัสเซียซึ่งออสเตรียไม่สามารถยอมรับได้ จากกรณีขัดแย้งดังกล่าวใน ค.ศ. 1850-51 เป็นเหตุให้ความสัมพันธ์อันดีระหว่างมหาอำนาจทั้งสามที่ได้ดำเนินมาตั้งแต่อดีตต้องเกิดความร้าวฉานที่ไม่อาจประสานได้ และประการที่สองที่สำคัญกว่าได้ นอกจากนั้นการปฏิวัติ ค.ศ. 1848 ได้เปลี่ยนตัวผู้นำของออสเตรียจากเมตเตอร์นิคที่ถือว่าเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญคอยประสานความสัมพันธ์ของมหาอำนาจทั้งสามให้อยู่ในกรอบและหลักการของคอนเสิร์ตอย่างดีมาตลอด มาเป็นผู้นำรุ่นใหม่ที่ได้ละทิ้งหลักการอนุรักษนิยมแบบเก่าของคอนเสิร์ตและนำพาออสเตรียให้ต้องอยู่คนละฝ่ายกับรัสเซียในช่วงวิกฤติการณ์สงครามไครเมียใน ค.ศ. 1852-54 กรณีสงครามไครเมียถือเป็นการตอกย้ำเอกภาพในคอนเสิร์ตที่ได้สูญเสียไปตั้งแต่กรณีความขัดแย้งระหว่างปรัสเซีย และออสเตรีย ในค.ศ. 1850-51 เมื่อออสเตรีย และปรัสเซียซึ่งเคยพันธมิตรอย่างเหนียวแน่นกับรัสเซียในคอนเสิร์ตแห่งยุโรป วางตัวเป็นกลางและไม่เข้าช่วยเหลือรัสเซียรบกับ ตุรกี อังกฤษ และฝรั่งเศส ทำให้ความสมานฉันท์ของผู้นำอนุรักษทั้งสามต้องขาดสะบั้นลง และหมายถึงการสิ้นสุดลงของคอนเสิร์ตอย่างถาวร

5.2.2.1 แผนการรวมเยอรมันของปรัสเซียและความแตกแยกในพันธมิตร

ศักดิ์สิทธิ์ ค.ศ. 1850-51

การปฏิวัติ ค.ศ. 1848 ถือเป็นปัจจัยสำคัญที่ผลักดันให้ปรัสเซียเกิดความพยายามในการรวมชาติเยอรมัน จนนำไปสู่ความขัดแย้งกับออสเตรียและทำให้เกิดความร้าวฉานในหมู่ประเทศที่เป็นแกนของคอนเสิร์ตแห่งยุโรปทั้งสาม ปัญหาทั้งหมดเริ่มขึ้นจากกษัตริย์เฟรเดอริก วิลเลียมที่ 4 แห่งปรัสเซีย ซึ่งได้รับแรงบันดาลใจอย่างสูงจากการเปลี่ยนแปลงใน ค.ศ. 1848 โดยเฉพาะความพยายามของสภาแฟรงเฟิร์ตในการรวมชาติเยอรมันให้เป็นหนึ่งเดียว หลังจากที่พระองค์ได้ปฏิเสธตำแหน่งจักรพรรดิองค์แรกของจักรวรรดิเยอรมัน ที่บรรดานักเสรีนิยมในสภาแฟรงเฟิร์ตเสนอให้ กษัตริย์ปรัสเซียได้ทรงมีแผนการรวมเยอรมันของพระองค์เองเช่นกัน ในความคิดของพระเจ้า

เฟรเดอริก วิลเลียม พระองค์เชื่อว่าตำแหน่งประมุขของชาวเยอรมันทั้งหมดจะต้องได้รับความเห็นชอบจากบรรดากษัตริย์และเจ้าผู้ครองแคว้นของเยอรมันเท่านั้น แผนการรวมเยอรมันของปรัสเซียดังกล่าวแท้จริงแล้วเกิดจากความคิดริเริ่มของ โจเซฟ ราโดวิตซ์ (Joseph Maria von Radowitz)¹⁰² ที่ปรึกษาผู้มีอิทธิพลอย่างสูงต่อพระเจ้าเฟรเดอริก วิลเลียม ในแผนดังกล่าวราโดวิตซ์ต้องการให้จักรวรรดิเยอรมันมีลักษณะการปกครองในแบบ สหพันธรัฐ (federation) ที่มีปรัสเซียเป็นผู้นำ โดยใช้รัฐธรรมนูญแบบอนุรักษนิยมเป็นกรอบทางการเมือง มีการจัดตั้งสภาผู้แทน (Reichstag) ที่มาจากการเลือกตั้งที่มีการจำกัดสิทธิการออกเสียงเลือกตั้ง (limited franchise) และนโยบายด้านการทหารและกองทัพอยู่ในความดูแลของปรัสเซีย ซึ่งแน่นอนว่าแผนการนี้หมายถึงการกีดกันออสเตรียออกไป

ในช่วงเริ่มแรก แผนการของปรัสเซียดังกล่าวได้รับความสนับสนุนเป็นอย่างดีจากฮันโนเวอร์และแซกโซนี ซึ่งรัฐเยอรมันทั้งสามได้ตกลงกันเป็น “พันธมิตรสามกษัตริย์” (Dreikonigsbundnis) ในวันที่ 24 พฤษภาคม ค.ศ. 1849 ซึ่งบาวาเรียได้เข้าร่วมในภายหลัง ในสองเดือนถัดมา¹⁰³ แผนการของปรัสเซียได้รับความสนใจและความเห็นชอบจากบรรดาผู้ครองแคว้นในเยอรมันจำนวนมาก และปรัสเซียได้เปิดการประชุมที่เมืองแอร์ฟวร์ต (Erfurt) ในเดือนมีนาคม ค.ศ. 1850 เพื่อหารือถึงอนาคตของจักรวรรดิใหม่และแสวงหาพันธมิตรจากรัฐที่มาเข้าร่วมประชุมว่าจะยืนยันสนับสนุนแผนการรวมชาติเยอรมันของปรัสเซียต่อไป เมื่อทราบถึงแผนการ “สหภาพแอร์ฟวร์ต” (Erfurt Union) ของปรัสเซีย ชวาร์เซินแบร์ก (Schwarzenberg) อัครมหาเสนาบดีคนใหม่ของออสเตรียได้ปฏิเสธที่จะให้ออสเตรียเข้าร่วมในสหภาพดังกล่าวทันที และประกาศคัดค้านแผนการของปรัสเซียอย่างเปิดเผย เขาเชื่อว่าบรรดารัฐเยอรมันจะต้องรวมตัวอยู่ในกรอบของสมาพันธรัฐ (Bund) ที่มีออสเตรียเป็นผู้นำเท่านั้น ออสเตรียจึงได้ตอบด้วยการเปิดการประชุมของสมาพันธรัฐในเดือนต้น เมษายน ค.ศ. 1850 ที่เมืองแฟรงเฟิร์ต ซึ่งเราจะพบว่าหากไม่นับสหภาพซุลลกากร (Zollverein) ต้องถือว่า แผนการของปรัสเซียครั้งนี้เป็นการท้าทายความเป็นใหญ่ของออสเตรียในเยอรมันมากที่สุดหลัง ค.ศ. 1815¹⁰⁴

การเผชิญหน้าระหว่างออสเตรียและปรัสเซียในการช่วงชิงความเป็นผู้นำของเยอรมันได้กรณีปัญหา เฮสเส-คาสเซิล (Hesse-Cassel) เป็นเครื่องทดสอบกำลัง โดยปัญหาของรัฐเฮสเส

¹⁰² ที่ปรึกษาคนสนิทที่ได้รับความไว้วางใจอย่างสูงจากกษัตริย์ปรัสเซียผู้นี้ เป็นผู้ที่มิเนเวททางทางการเมืองแบบเสรีนิยมอย่างเปิดเผย ราโดวิตซ์ขึ้นสู่อำนาจครั้งแรกในช่วงที่กรณีพิพาทแคว้นซลตวิก ใน ค.ศ. 1848 และเคยเป็นตัวแทนของปรัสเซียเข้าร่วมการประชุมที่สภาแฟรงเฟิร์ต ดู Werner E. Mosse, *The European Powers and the German Question 1848-1871*, 2nd ed., pp. 26-28.

¹⁰³ T. Nipperdy, *Germany from Napoleon to Bismarck 1800-1866*, trans. D. Nolan, pp. 109-113.

¹⁰⁴ James Joll, “Prussia and the German Problem 1830-1866,” in *The New Cambridge Modern History Vol. X: The Zenith of European Power, 1830-1870*, ed. J. P. T. Bury, pp. 493-519.

-คาสเซิลเกิดขึ้นเมื่อ รัฐสภา (Diet) ของคาสเซิลปฏิเสธที่จะเห็นชอบกับกฎหมายของเฟรเดอริก วิลเลียม เจ้าผู้ครองแคว้น (elector) ของคาสเซิล เพื่อเป็นการตอบโต้เจ้าผู้ครองแคว้นที่สั่งได้ปลด รัฐมนตรีเสรีนิยม ในเดือนกุมภาพันธ์ ทำให้ผู้ครองแคว้นของคาสเซิลตัดสินใจประกาศยุบสภา แต่ทางสภาไม่ยินยอมจนผู้ครองแคว้นต้องประกาศกฤษฎีกาการศึกษาและยื่นอุทธรณ์ขอความช่วยเหลือไปยังสมาพันธรัฐเยอรมันให้ส่งกำลังเข้ามาควบคุมการก่อความไม่สงบในคาสเซิล ทางออสเตรีย ได้ตอบรับคำร้องของเฮสเส-คาสเซิล ในวันที่ 19 มีนาคม ค.ศ. 1851 และเตรียมดำเนินมาตรการ ของสมาพันธรัฐ (federal execution) ทางด้านปรัสเซียซึ่งกำลังตั้งเครือข่ายกับออสเตรีย พบว่าการ ดำเนินมาตรการของสมาพันธรัฐหมายถึง การเคลื่อนกำลังของทหารออสเตรียผ่านดินแดนของ ปรัสเซียไปยังเฮสเส-คาสเซิล เนื่องจากในทางภูมิศาสตร์ คาสเซิลยังเฝ้าตั้งอยู่ทางด้านฝั่งตะวันตกของปรัสเซียพอดี

หลังจากได้เกิดการปะทะกันขึ้นเล็กน้อยระหว่างกองกำลังของสมาพันธรัฐกับกองทหาร ของปรัสเซีย ออสเตรียซึ่งไม่อาจยอมให้สถานะของตนในเยอรมันถูกทำลายโดยปรัสเซีย จึงได้ ยื่นคำขาดแก่ปรัสเซียว่าจะยอมกลับสู่สมาพันธรัฐหรือจะเลือกทำสงครามกับออสเตรีย คำขู่ดังกล่าวของออสเตรียยังมีความหมายมากขึ้นเมื่อได้รับความสนับสนุนจากรัสเซียอีกแรงหนึ่งด้วย ชาร์นิโคลัสที่ 1 ทรงกล่าวว่า พระองค์ “จะสนับสนุนประเทศที่รักษาข้อตกลงมากที่สุด”¹⁰⁵ จักรพรรดิของรัสเซียแสดงท่าทีหนุนออสเตรียต่อไปว่า “การเปลี่ยนแปลงข้อตกลงโดยผู้ร่วมทำ สัญญาไม่เห็นชอบด้วยถือเป็นเรื่องที่ขาดความชอบธรรม ... ผู้ที่เป็นฝ่ายรุกรานก่อนจึงไม่จำเป็นต้อง เป็นผู้ที่โจมตีก่อนเสมอไป หากแต่เป็นผู้ที่เริ่มสร้างข้อพิพาทมากกว่า”¹⁰⁶ แม้ว่าราโดวิชและ มกุฎราชกุมารวิลเลียมต่างประท้วงว่า การยอมอ่อนข้อให้กับคำขาดดังกล่าวจะเป็นการเสื่อมเสีย เกียรติของปรัสเซีย แต่ในที่สุดพระเจ้าเฟรเดอริก วิลเลียมก็ทรงยอมจำนน ปรัสเซียกับออสเตรียจึง ได้มาพบกันที่เมืองโอลมิตซ์ (Olmütz) ในวันที่ 28 พฤศจิกายน ค.ศ. 1850 โดยปรัสเซียยอมล้มเลิก แผนการสหภาพแอร์ฟวร์ต ยินยอมให้สมาพันธรัฐดำเนินมาตรการในเฮสเส-คาสเซิล และยอมรับเยอรมันภายใต้กรอบของสมาพันธรัฐ ค.ศ. 1815 ในวันที่ 16 พฤษภาคม 1851 สมาพันธรัฐ เยอรมันที่มีออสเตรียเป็นผู้นำได้รับการฟื้นฟูกลับสู่ภาวะปกติอีกครั้ง

ความปราชัยทางการทูตของปรัสเซียในครั้งนี้ ที่รู้จักกันในทางประวัติศาสตร์ว่า “ความ อับยศที่โอลมิตซ์” (Humiliation of Olmütz) นั้น ได้ทำให้เกิดความริ้วรานบนความสัมพันธ์ ระหว่างออสเตรียกับปรัสเซียอย่างมาก ความร่วมมือกันอย่างใกล้ชิดและความไว้วางใจ เหมือนในสมัยที่เมตเทอร์นิคยังอยู่นั้น ได้กลายเป็นอดีต แม้ว่าทุกอย่างจะดูเหมือนกลับสู่ภาวะปกติ

¹⁰⁵ อ้างถึงใน Hahn, *The 1848 Revolutions in the German-Speaking Europe*, p. 231.

¹⁰⁶ อ้างถึงใน J. A. S. Greenville, *Europe Reshaped: 1848-1878*, 2nd ed., (Oxford: Blackwell, 2000),

ในค.ศ. 1851 แต่รอยร้าวที่อยากจะประสานได้เกิดขึ้นในพันธมิตรศักดิ์สิทธิ์ ผู้นำของรัสเซียที่นอกจากจะเจ็บช้ำจากท่าทีของออสเตรีย ยังเคืองแค้นรัสเซียที่สนับสนุนออสเตรียอีกด้วย แม้เอเจพี เทย์เลอร์ในแง่หนึ่งอาจจะกล่าวถูกต้องว่า พันธมิตรศักดิ์สิทธิ์ได้รับการฟื้นฟูกลับมาอีกครั้งหลังจากที่รัสเซียได้เข้าช่วยเหลือออสเตรียปราบการปฏิวัติในฮังการี แต่คงจะไม่ถือเป็นการถูกต้องนักที่จะตีความว่า ความสัมพันธ์ในพันธมิตรศักดิ์สิทธิ์จะกลับไปเหมือนดังเดิมหลังจากเหตุการณ์ที่โอลิมิตซ์¹⁰⁷ เนื่องจากเราจะพบว่า สมาพันธรัฐเยอรมันจากเดิมที่เคยเป็นสถาบันที่สะท้อนความร่วมมือและการปรึกษาอย่างใกล้ชิดระหว่างรัสเซียและออสเตรียในเรื่องการจัดการกับการปฏิวัติ แต่หลังจาก ค.ศ. 1851 ในที่ประชุมสมาพันธรัฐเยอรมันได้กลายเป็นเวทีที่ออสเตรียและรัสเซียได้ใช้แสดงความขัดแย้งและความเป็นปฏิปักษ์เข้าใส่กันอย่างเปิดเผย ในขณะที่ออสเตรียพยายามที่จะโดดเดี่ยวและใช้เสียงข้างมากในที่ประชุมเอาชนะรัสเซียในเรื่องต่างๆ รัสเซียเองก็ใช้กลวิธีทุกอย่างในการบ่อนทำลายและขัดขวางออสเตรียในสมาพันธรัฐ¹⁰⁸ ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศทั้งสองดำเนินไปด้วยความตึงเครียดหลัง ค.ศ. 1851 ได้ทำให้ ออโต โฟน บิสมาร์ก (Bismarck) ซึ่งเป็นตัวแทนของรัสเซียในที่ประชุมสภาของสมาพันธรัฐ เชื่อว่าไม่ช้าก็เร็วสงครามระหว่างรัสเซียและออสเตรียคงจะเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ โดยสรุป ความสมานฉันท์ในหมู่นักอนุรักษนิยมของประเทศทั้งสามที่เคยเป็นเงื่อนไขหัวใจของคอนเสิร์ตแห่งยุโรปได้ ได้สูญสลายไปอย่างไม่มีวันหวนกลับหลังจากเหตุการณ์ที่โอลิมิตซ์ ซึ่งเป็นผลผลิตมาจากการปฏิวัติ ค.ศ. 1848 นั่นเอง

5.5.2.2 ผู้นำใหม่ของออสเตรีย และสงครามไครเมีย ค.ศ. 1854-56

การปฏิวัติ ค.ศ. 1848 มิได้ส่งผลเพียงต่อเฉพาะผู้นำรัสเซียเท่านั้น แต่การผลัดเปลี่ยนผู้นำของออสเตรียจากเมตเตอร์นิคมาสู่ผู้นำรุ่นใหม่ในช่วงการปฏิวัตินั้น ถือว่าได้ส่งกระทบที่สำคัญต่อความสัมพันธ์ภายในพันธมิตรศักดิ์สิทธิ์ที่เป็นแกนหลักของคอนเสิร์ตแห่งยุโรป โดยเฉพาะเมื่อวิกฤตการณ์ได้ขึ้นอีกครั้งในบริเวณตะวันออกใกล้ (Near East) ในช่วงค.ศ. 1852-54 ซึ่งถือเป็นบริเวณที่ผลประโยชน์แห่งชาติของออสเตรีย มีโอกาสสูงที่จะสามารถขึ้นมาขัดแย้งกับหลักการความสมานฉันท์ของผู้นำอนุรักษนิยม (conservative solidarity) ของคอนเสิร์ตได้ ในขณะที่เมตเตอร์นิคประสบความสำเร็จในการจัดการกับปัญหาในตะวันออกใกล้ซึ่งถือเป็นจุดที่อ่อนไหวมากสำหรับความสัมพันธ์ระหว่างออสเตรียและรัสเซีย และสามารถประคองความสัมพันธ์ระหว่างประเทศทั้งสองมิให้ถูกกระทบกระเทือนด้วยการใช้หลักความชอบธรรม (legitimacy) เป็นเครื่องลดทอนความขัดแย้งของทั้งสองประเทศในนามของ “เอกภาพของผู้นำอนุรักษนิยม” แต่หลังจากที่เมตเตอร์นิคได้ลงจากเวทีการเมืองของยุโรป ออสเตรียต้องตกอยู่ในภาวะที่เสี่ยงอีกครั้ง เมื่อผู้นำ

¹⁰⁷ Taylor, *The Struggle for Mastery in Europe*, pp. 43-44.

¹⁰⁸ Craig, *Europe since 1815*, pp.155-56.

รุ่นใหม่ของออสเตรียซึ่งนอกจากจะล้มเหลวที่จะเจริญรอยตามสิ่งที่เมตเตอร์นิคได้เคยทำไว้เป็นตัวอย่าง ยังพยายามนำพาออสเตรียซึ่งมีปัญหาภายในเข้าร่วมในเกมการเมืองแบบใหม่ที่ให้ความสำคัญสำคัญกับอำนาจเป็นหลัก (power politics) เมื่อออสเตรียยุคใหม่ได้ละทิ้งหลักการอนุรักษนิยมแบบเก่าและปฏิเสธที่จะยืนอยู่ข้างเดียวกับรัสเซียในสงครามไครเมีย คอนเสิร์ตแห่งยุโรปที่เมตเตอร์นิคได้สร้างมากับมือจึงไม่สามารถอยู่รอดต่อไปได้

สำหรับสงครามไครเมีย (The Crimean War) ค.ศ. 1854-56 ซึ่งนักประวัติศาสตร์จำนวนมากต่างวิเคราะห์คล้ายกันว่าเป็นสงครามที่ “ไร้เหตุผล” และสามารถหลีกเลี่ยงได้ แต่หากเราพิจารณาให้ดีเราจะพบว่า สงครามไครเมียนั้นในความจริงแล้วมีต้นกำเนิดมาจากความตั้งใจของผู้เข้าร่วมสงครามทั้งสองฝ่ายคือรัสเซียและฝรั่งเศส วอลเลอ์เสนอว่า “สงครามไครเมียนั้นหาใช่อุบัติเหตุน่าพิศวงที่หลายคนคิด หากแต่เกิดจากความตั้งใจของทั้งรัสเซียและฝรั่งเศสในการใช้ประเด็นทางศาสนาเป็นข้ออ้างในการประลองกำลังกันเพื่อชิงความเป็นใหญ่ในยุโรป”¹⁰⁹ อาจกล่าวได้ว่า สงครามไครเมียนั้นเป็นสงครามที่เกิดจากการ “จุดชนวน” อย่างจงใจของทางฝรั่งเศส โดยที่ หลุยส์ นโปเลียนผู้นำคนใหม่ของฝรั่งเศสได้โอกาสเหมาะในการฟื้นฟูสถานะระหว่างประเทศของฝรั่งเศส หลัง ค.ศ. 1815 และสร้างคะแนนนิยมทางการเมืองภายในประเทศ การล่มสลายของคอนเสิร์ต และพันธมิตรศักดิ์สิทธิ์ในสงครามไครเมียส่วนหนึ่งจึงเป็นฝีมือของนโปเลียนที่ 3 โดยตรง ในอีกด้านหนึ่ง รัสเซียเองก็มีส่วนไม่น้อยในการทำให้สงครามเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ โดยเฉพาะความพยายามในการดำเนินนโยบายดั้งเดิมของรัสเซียที่ต้องการครองความเป็นใหญ่ (hegemony) ในตะวันออกไกล ซึ่งรัสเซียไม่สามารถยินยอมให้ประเทศใดมาท้าทายได้¹¹⁰

หลังจากที่ฝรั่งเศสได้จุดชนวนสงครามด้วยการทำท้าวรัสเซียในการอ้างสิทธิในการปกป้องชาวคริสต์ในดินแดนอันศักดิ์สิทธิ์ (Holy Place) ชาร์นิโคลัสที่ 1 ที่ไม่พอใจหลุยส์ นโปเลียนในฐานะผู้นำที่ขาดความชอบธรรมเป็นทุนเดิมอยู่แล้ว ได้ตอบโต้ด้วยการเรียกร้องกดดันให้จักรวรรดิออตโตมันมอบสิทธิดังกล่าวที่เท่าเทียมให้แก่รัสเซียบ้าง แต่เมื่อตุรกีที่มีอังกฤษกับฝรั่งเศสหนุนหลังอยู่ได้ปฏิเสธข้อเรียกร้องของรัสเซีย สงครามระหว่างตุรกีกับรัสเซียจึงใกล้เข้ามาทุกขณะ หลังจากพระเจ้าซาร์ทรงกล่าวกับคณะทูตของฝรั่งเศสและอังกฤษว่า “พวกท่านไม่มีทางกดดันข้าพเจ้าได้สำเร็จ เพราะเบอร์ลินและเวียนนาจะยืนอยู่ข้างเดียวกับข้าพเจ้า”¹¹¹ พระองค์ได้ยื่น

¹⁰⁹ Bruce Waller, “Relations between States and Nations” in *Themes in Modern European History: 1830–1890*, ed. Bruce B. Waller (London: Routledge, 1990) p. 260.

¹¹⁰ ความเข้าใจผิดของผู้ที่รัสเซียอีกประการที่นำไปสู่สงครามไครเมียคือการที่รัสเซียคิดว่าตนเองได้รับความเห็นชอบจากอังกฤษใน ค.ศ. 1844 (ข้อตกลงสุภาพบุรุษระหว่างเนสเซล โรดกับเบอร์ลิน) ในการเข้ายึดครองและแบ่งปันดินแดนของจักรวรรดิออตโตมัน ดู M. S. Anderson, *Eastern Question 1774–1923: A Study in International Relations* (New York: St. Martin's Press, 1966) pp. 57-62.

¹¹¹ อ้างถึงใน A. J. P. Taylor, *The Struggle for Mastery in Europe*, p. 54.

ยันความมั่นใจในพันธมิตรศักดิ์สิทธิ์ด้วยการส่งกองทัพเข้ายึดครองมณฑลโมลดาเวียและวัลลาเคียในภาคตะวันออกของตุรกี ในวันที่ 27 มิถุนายน ค.ศ. 1853

ผู้นำใหม่ของออสเตรียต้องเผชิญกับ “ทางสองแพร่ง” (dilemma) ครั้งใหญ่ที่จะต้องเลือกระหว่างผลประโยชน์ของออสเตรีย กับหลักการของคอนเสิร์ตที่ออสเตรียมีพันธะจะต้องเข้าช่วยเหลือรัสเซียในฐานะพันธมิตรอนุรักษนิยมด้วยกัน ชวาร์เซินแบร์ก อัครมหาเสนาบดีผู้ตระหนกดีว่าหากสงครามเกิดขึ้นออสเตรียจะต้องเป็นฝ่ายสูญเสียมากที่สุด พบว่าในด้านหนึ่งหากออสเตรียเข้าช่วยเหลือรัสเซียตามหลักของพันธมิตรศักดิ์สิทธิ์ อาจเป็นข้ออ้างให้ฝรั่งเศสเปิดฉากโจมตีดินแดนของออสเตรียในอิตาลีได้ และที่สำคัญของออสเตรียซึ่งอ่อนแออยู่แล้วไม่ต้องการให้รัสเซียแผ่อิทธิพลขยายอำนาจเข้ามาในคาบสมุทรบอลข่าน ซึ่งอาจก่อให้เกิดความไม่สงบในหมู่ประชากรเชื้อสายสลาฟในจักรวรรดิฮับส์บูร์กได้¹¹² ผู้นำออสเตรียหลังจากเมตเตอร์นิคจึงได้ตัดสินใจละทิ้งหลักการความชอบธรรมของผู้นำอนุรักษนิยมแบบเก่า (conservative legitimacy) ออสเตรียซึ่งในตอนแรกได้ประกาศทำที่เป็นกลาง (neutrality) แต่หลังจากล้มเหลวในการเล่นบทผู้ไกล่เกลี่ยด้วยการเสนอให้ทั้งฝรั่งเศสและรัสเซียครองสิทธิในการปกป้องชาวคริสต์ในตุรกีร่วมกัน ออสเตรียจึงหันมาหนุนอังกฤษและฝรั่งเศสอย่างเต็มตัว เคนท์ บอล (Buol) เสนาบดีต่างประเทศของออสเตรียพบว่าการณ์เฉยของออสเตรียไม่เป็นผลดี เมื่อกองกำลังของฝรั่งเศสและอังกฤษได้เข้ายึดเมืองเซวาสโตโพล (Sevastopol) ในเดือนธันวาคม ค.ศ. 1853 ออสเตรียจึงได้ตัดสินใจยื่นคำขาดต่อรัสเซียทันทีในวันที่ 3 มีนาคม ค.ศ. 1854 ว่าออสเตรียจะเข้าร่วมทำสงครามกับรัสเซีย หากรัสเซียไม่ถอนทหารออกจากโมลดาเวียและวัลลาเคีย

คำขูดังกล่าวของออสเตรียถือว่าได้ทำให้คอนเสิร์ตแห่งยุโรปและพันธมิตรศักดิ์สิทธิ์ที่มีรอยร้าวภายในอยู่แล้วต้องพังทลายลง ผู้นำรัสเซียได้ประณามออสเตรียว่าไม่สำนึกบุญคุณเมื่อครั้งที่รัสเซียเคยช่วยเหลือในการปราบกบฏฮังการี รวมทั้งเราจะได้เห็นท่าทีวางเฉยของปรัสเซียที่ยังคงผูกใจเจ็บต่อรัสเซียตั้งแต่กรณีโอลมีตซ์ ผู้นำรุ่นใหม่ของออสเตรียได้ขอมสละความสัมพันธ์ในอันดีในอดีตระหว่างออสเตรียและรัสเซียที่เมตเตอร์นิคได้เฝ้าถนอมมาตั้งแต่หลังสงครามโปเลียน คอนเสิร์ตแห่งยุโรปสามารถทำหน้าที่ได้ดีมาตลอดช่วงเวลาเกือบ 33 ปี โดยมีหลัก ความสมานฉันท์ของผู้นำอนุรักษนิยมและความกลัวการปฏิวัติที่มีร่วมกันเป็นเครื่องช่วยหลีกเลี่ยงความขัดแย้งระหว่างสามประเทศ แต่เมื่อเวลาผ่านไปออสเตรียและปรัสเซียได้ละทิ้งเอกภาพของผู้นำอนุรักษ

¹¹² R. Bridge, *The Habsburg Monarchy among the Great Power 1815-1914* (New York: Berg, 1991), pp. 175-176.

นิยม ด้วยการปฏิเสธที่จะเข้าช่วยเหลือรัสเซียในสงครามไครเมีย คอนเสิร์ตแห่งยุโรปจึงต้องกลายเป็นเพียงอดีตไป¹¹³

โดยสรุปผลลัพธ์ของสงครามไครเมียถือว่าเป็นผลผลิตโดยตรงจากการการปฏิวัติค.ศ. 1848 เนื่องจากการปฏิวัติได้ทำให้ออสเตรียและปรัสเซียเปลี่ยนไป จะมีก็แต่รัสเซียเท่านั้นที่ยังคงยึดมั่นในหลักการในแบบเดิมของคอนเสิร์ต เอเจพี เทย์เลอร์กล่าวว่า “จึงต้องใช้สงครามไครเมียเป็นเครื่องพิสูจน์ให้ซาร์แห่งรัสเซียเห็นว่า พันธมิตรศักดิ์สิทธิ์นั้นได้ตายไปแล้ว”¹¹⁴ เราได้เรียนรู้ว่าในบริเวณตะวันออกใกล้ซึ่งเป็นจุดที่ผลประโยชน์ของออสเตรียและรัสเซียมีแนวโน้มที่จะปะทะกัน ซึ่งถือว่าสร้างความอ่อนไหวให้กับคอนเสิร์ตมากที่สุด ในขณะที่เมตเตอร์นิกสามารถเหนี่ยวรั้งควบคุมรัสเซียในกรอบของคอนเสิร์ตด้วยหลักความชอบธรรมได้ ผู้นำของออสเตรียหลังจากเมตเตอร์นิกกลับล้มเหลวที่จะทำในสิ่งที่ออสเตรียพึงกระทำและเลือกผลประโยชน์ในแบบสัจจะนิยม (realist) ของออสเตรียเหนือหลักสิทธิธรรมของกษัตริย์ จึงอาจกล่าวได้ว่าหากเมตเตอร์นิกยังคงอยู่ในอำนาจ ผลของสงครามไครเมียอาจจะไม่ได้ออกมาอย่างที่เห็น ซึ่งการแตกสลายของคอนเสิร์ตในสงครามไครเมียนี้อาจจะเป็นการปลดปล่อยให้รัสเซียและปรัสเซียดำเนินนโยบายแสวงหาผลประโยชน์โดยอิสระ ซึ่งจะได้ย้อนกลับมาบ่อนทำลายออสเตรียเองในภายหลัง

5.5.3. การขึ้นสู่อำนาจของผู้นำรุ่นใหม่ของยุโรปหลังการปฏิวัติ ค.ศ. 1848

ภายหลังการปฏิวัติ ค.ศ. 1848 เราได้เห็นการขึ้นสู่อำนาจของผู้นำรุ่นใหม่ ซึ่งมีได้ผูกพันกับหลักการหรือแนวทางอนุรักษนิยมแบบเก่า แม้จะมีผู้แย้งว่าภายหลังค.ศ. 1849 ระบบอนุรักษนิยมได้กลับคืนมาโดยไม่ได้รับผลกระทบแต่อย่างใดซ้ำยังเข้มแข็งกว่าเดิมก็จริง แต่เราต้องไม่ลืมว่าผู้นำที่ขึ้นสู่อำนาจหลังจากวันการปฏิวัติได้จางลง เป็นผู้นำอนุรักษนิยมแบบใหม่ที่แตกต่างจากผู้นำยุคก่อนอย่างสิ้นเชิง ในขณะที่หลังจาก ค.ศ. 1815 ผู้นำอนุรักษนิยมอย่างเมตเตอร์นิก พระเจ้าเฟรเดอริก วิลเลียมที่ 3 และซาร์อเล็กซานเดอร์ที่ 1 ฟังการปฏิวัติฝรั่งเศสและสงครามนโปเลียนร่วมกันมาต่างเห็นพ้องตรงกันว่าภัยคุกคามที่แท้จริงต่อเสถียรภาพของยุโรปคือการปฏิวัติ จึงมีความจำเป็นต้องร่วมมือและพึ่งพาซึ่งกันและกัน เพื่อควบคุมการปฏิวัติและรักษาสถานะเดิมระบบอนุรักษนิยมที่ฟื้นฟูขึ้นมาที่กรุงเวียนนา การปฏิเสธที่จะเข้าช่วยเหลือกบฏชาตินิยมชาวกรีกใน ค.ศ. 1822 ของพระเจ้าซาร์อเล็กซานเดอร์ที่ 1 เป็นกรณีสำคัญที่เป็นข้อพิสูจน์ถึงพันธกิจที่เข้มแข็ง

¹¹³ รายละเอียดของสงครามไครเมีย ดู Paul W. Schroeder, *Austria, Great Britain and the Crimean War: The Destruction of the European Concert* (Ithaca, NY: Cornell University Press, 1972); J. A. R. Marriot, *The Eastern Question: A Study in European Diplomacy* (Oxford: The Clarendon Press, 1969)

¹¹⁴ A. J. P. Taylor, *The Struggle for Mastery in Europe*, p. 60.

ของผู้นำรุ่นเก่าต่อหลักการสิทธิธรรมของกษัตริย์ ซึ่งเป็นเครื่องเชื่อมความสามัคคีในหมู่ผู้นำในช่วงยุคทองของคอนเสิร์ตแห่งยุโรป

ผู้นำของยุโรปรุ่นใหม่หลัง ค.ศ. 1848 นั้น มีความแตกต่างจากผู้นำอนุรักษนิยม ค.ศ. 1815 อยู่หลายประการ ผู้นำเหล่านี้ไม่เคยมีประสบการณ์แบบเดียวกับผู้นำรุ่นเก่า จึงไม่มีความผูกพันกับหลักการแบบเก่าในการร่วมมือกันเพื่อควบคุมการเปลี่ยนแปลงภายในประเทศ นอกจากนี้จะไม่ยึดติดกับหลักการร่วมกันและไม่เห็นความจำเป็นของการร่วมมือและพึ่งพากันเพื่อต้านภัยปฏิวัติแล้ว ผู้นำรุ่นใหม่เหล่านี้ยังเป็นนักสัจจะนิยม (realist) และนักฉวยโอกาส (opportunist) ที่เห็นแก่ผลประโยชน์ส่วนตัวของชาติเป็นใหญ่ โดยไม่ลังเลที่จะใช้อำนาจและความรุนแรงเพื่อผลประโยชน์มอสส์ (Mosse) ได้ให้ข้อสังเกตว่า “ผู้นำรุ่นใหม่ที่มีความมั่นใจสูงเหล่านี้ นอกจากจะไม่กลัวพลังชาตินิยมและเสรีนิยมในฐานะที่เป็นภัยคุกคามเหมือนกับผู้นำอนุรักษนิยมรุ่นเก่าแล้ว บุคคลเหล่านี้ยังเรียนรู้ที่จะควบคุมพลังเหล่านี้ให้มาเป็นประโยชน์ทางการเมืองแก่ตนเองอีกด้วย”¹¹⁵

ในทำนองเดียวกัน คิสซิงเจอร์ชี้ให้เห็นว่าผู้นำรุ่นใหม่หลังค.ศ. 1848 ไม่เห็นความสำคัญของหลักสิทธิธรรม (legitimacy) ที่สะท้อนผลประโยชน์ของฝ่ายอนุรักษนิยมทั้งหมดในยุโรปที่ไม่มีพรมแดนมากขึ้น ซึ่งหลักการอนุรักษนิยมดังกล่าวได้ทำหน้าที่เป็นเครื่องลดการเผชิญหน้าในแบบ “การเมืองแบบอำนาจเป็นใหญ่” (power politics) มาตลอดตั้งแต่ ค.ศ. 1815 แต่ผู้นำรุ่นใหม่กลับใช้พลังชาตินิยม ที่มีผลในทางตรงข้ามเป็นหลักในการดำเนินนโยบาย นโยบายที่เน้นแต่ผลประโยชน์แห่งชาติเป็นหลักดังกล่าว รั้งแต่จะเพิ่มระดับการแข่งขัน การทำทายเป็นกันและกันและความเสี่ยงต่อการเกิดสงคราม¹¹⁶ กล่าวโดยย่อผู้นำรุ่นใหม่เหล่านี้ต่างจากผู้นำรุ่นเก่าตรงที่ไม่มีพันธะต่อระบบและหลักการที่วางไว้ที่กรุงเวียนนา ทำให้ไม่เห็นความจำเป็นในการรักษาความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน ดังเช่นในยุคที่คอนเสิร์ตรุ่งเรือง ผู้นำรุ่นใหม่ซึ่งขาดการยับยั้งชั่งใจ (self-restraint) ได้แยกกันดำเนินนโยบายตามทางของตนเองอย่างอิสระในแบบเสี่ยงอันตราย (adventurous policy) อีกทั้งพร้อมที่จะเผชิญหน้าและทำทายเป็นกันเองในแบบ “การเมืองเรื่องอำนาจ” (Realpolitik) ริช(Rich)สรุปว่าแม้ผู้นำรุ่นใหม่หลังการปฏิวัติค.ศ. 1848 จะยึดมั่นในแนวทางอนุรักษนิยมเป็นหลักในการดำเนินนโยบายภายในประเทศ แต่คนเหล่านี้ก็กลับมีแนวโน้มนโยบายในแบบที่ต้องการการเปลี่ยนแปลง (revisionist policy) ในด้านการต่างประเทศ¹¹⁷

ผู้นำรุ่นใหม่ที่ปรากฏตัวในเวทีการเมืองของยุโรปหลังจากการปฏิวัติ ค.ศ. 1848 ที่สำคัญได้แก่ หลุยส์ นโปเลียน (Louis Napoleon) แห่งฝรั่งเศส คาวััวร์ (Cavour) ของอิตาลี บิสมาร์ค (Bismarck) ของปรัสเซีย และชวาร์เซินแบร์ก (Schwarzenberg) ของออสเตรีย

¹¹⁵ W. E. Mosse, *Liberal Europe: The Age of Bourgeois Realism 1848-1875* (London: Thames and Hudson, 1974), p. 125.

¹¹⁶ Henry A. Kissinger, *Diplomacy* (New York: Simon & Schuster, 1994), p. 94.

¹¹⁷ Norman Rich, *The Age of Nationalism and Reform 1850-1890* (New York: Norton, 1970), p. 68.

สำหรับ หลุยส์ นโปเลียน แม้เขาจะเป็นผู้นำที่ไม่มีบารมีเท่ากับพระเจ้าหลุยส์ แต่ก็มีความทะเยอทะยาน และเป็นนักวางแผน (conspirator) ด้วย เขาเห็นว่าระเบียบที่วางไว้ที่กรุงเวียนนานั้นมีวัตถุประสงค์เพื่อควบคุมฝรั่งเศส เขาจึงพยายามจ้องทำลายระบบดังกล่าวทุกวิถีทาง ซึ่งโอกาสของนโปเลียนได้มาถึงใน ค.ศ. 1852 โดยเขาประสบความสำเร็จในการทำลายพันธมิตรศักดิ์สิทธิ์และคอนเสิร์ตแห่งยุโรปลง ในสงครามไครเมีย หลุยส์ นโปเลียนผู้นี้ซึ่งภายหลังได้เป็นจักรพรรดินโปเลียนที่ 3 (Napoleon III) เป็นคนฉลาดที่รู้จักที่จะใช้พลังชาตินิยมให้เป็นประโยชน์ทางการเมือง เขาได้ประกาศตัวเป็นผู้สนับสนุนขบวนการชาตินิยมของประเทศขนาดเล็กอย่าง อิตาลี และของชนกลุ่มน้อยในโมลดาเวีย และวัลลาเคียอย่างเปิดเผย เพียงแต่การสนับสนุนของฝรั่งเศสมิได้ทำโดยปราศจากเงื่อนไข นโปเลียนสนับสนุนนโยบายของปีเอตมอนต์ในการรวมชาติของอิตาลี บนการแลกเปลี่ยนกับผลประโยชน์ที่ฝรั่งเศสจะได้รับอย่างเป็นทางการ¹¹⁸ รวมถึงนโปเลียนที่ 3 ยังเรียนรู้ที่จะดำเนินนโยบายต่างประเทศแบบเสี่ยงอันตรายเพื่อสร้างคะแนนสนับสนุนนิยมจากภายในประเทศอีกด้วย

นอกจากนโปเลียนแล้วยังมีคาวัลร์กับบิสมาร์ค ที่ถือเป็นผู้ที่พลิกโฉมหน้าการเมืองระหว่างประเทศของยุโรปในช่วงครึ่งหลังของศตวรรษที่ 19 เคานท์ คามิลโล ดิ คาวัลร์ (Count Camillo di Cavour) นายกรัฐมนตรีของปีเอตมอนต์-ซาคินีเยร์ (ค.ศ. 1810-1861) แม้ว่าโดยส่วนตัวจะเป็นผู้ที่เชื่อมั่นในแนวทางเสรีนิยม¹¹⁹ แต่หลังจากที่ได้เรียนรู้จากความผิดพลาดของผู้นำรุ่นก่อน คาวัลร์ได้ข้อสรุปว่าความสำเร็จในการรวมชาติอิตาลีนั้นจะต้องตั้งอยู่บนความจริงที่ว่า ความช่วยเหลือจากต่างชาติเป็นสิ่งจำเป็น เมื่อนักสังคมนิยมรุ่นใหม่อย่างนโปเลียนที่ 3 กับคาวัลร์มาพบกันในเดือนกรกฎาคม ค.ศ. 1858 จึงเกิดข้อตกลงที่ปลองบิแอร์ (Pact of Plombières) ที่นักวิชาการท่านหนึ่งกล่าวว่า “ถือว่าเป็น แผนการทำสงครามอย่างจงใจ (deliberate war plot) ครั้งแรกในประวัติศาสตร์ยุโรปในศตวรรษที่ 19”¹²⁰ ในข้อตกลงที่ปลองบิแอร์ในฐานะพันธมิตรที่มีวัตถุประสงค์ในการรุกรานโดยเฉพาะ (pure aggressive purpose) สะท้อนหลัก *Realpolitik* ที่ผู้ตกลงทั้งสองฝ่ายจะต้องได้รับประโยชน์ตอบแทนร่วมกัน ปีเอตมอนต์สัญญาจะยกจังหวัดนิซ (Nice) และซาวอย (Savoy) ให้กับฝรั่งเศส หากหลุยส์ นโปเลียนยอมเป็นพันธมิตรกับปีเอตมอนต์ในการทำสงครามกับออสเตรีย

¹¹⁸ ฝรั่งเศสเรียกร้องจังหวัดนิซ (Nice) และซาวอย (Savoy) จากปีเอตมอนต์ เพื่อแลกเปลี่ยนกับการเป็นพันธมิตรช่วยเหลือปีเอตมอนต์ในการทำสงครามกับออสเตรีย ใน ค.ศ. 1859

¹¹⁹ คาวัลร์โดยส่วนตัวแล้วเป็นผู้ที่ชื่นชมระบอบการปกครองแบบรัฐสภาของอังกฤษและได้นำมาเป็นต้นแบบของระบบรัฐสภาในปีเอตมอนต์ แนวทางในการรวมชาติของคาวัลร์นั้นเรียกได้ว่าเป็นแบบนิยมทางสายกลางแบบค่อยเป็นค่อยไป ที่เชื่อว่าการพัฒนาประเทศให้ทันสมัยเป็นพื้นฐานที่สำคัญของการรวมประเทศ ด้วยการพัฒนาให้เกิดเครือข่ายทางเศรษฐกิจ ที่จะเป็นตัวเชื่อมโยงส่วนต่างๆ ของอิตาลีให้เข้ามาใกล้ชิดกันเอง ดู Talmon, *Romanticism and Revolt*, pp. 149-151.

¹²⁰ A. J. P. Taylor, *The Struggle for Mastery in Europe*, p. 82.

มิใช่มีเพียงคาแวร์เท่านั้นที่เป็นนักสังคมนิยมที่เรียนรู้ที่จะควบคุมและใช้ประโยชน์จากพลังชาตินิยม ออตโต ฟอน บิสมาร์ค (Otto von Bismarck) อัครมหาเสนาบดีของปรัสเซีย (ค.ศ. 1862-70) และของจักรวรรดิที่ 2 ของเยอรมัน (ค.ศ. 1871-90) เป็นอีกผู้หนึ่งที่มีได้ยึดหลักการอุดมคติที่สูงส่งเหมือนกับที่กษัตริย์เฟรเดอริก วิลเลียมที่ 3 และ 4 ยึดมั่นในหลักสิทธิธรรมที่กรุงเวียนนาสำหรับเขา “เลือดและเหล็ก” เท่านั้นที่เป็นความจริงสำหรับเยอรมัน แม้จะเป็นนักอนุรักษนิยมตัวยง แต่บิสมาร์คก็เป็นผู้นำรุ่นใหม่อีกคนหนึ่ง que เรียนรู้ที่จะบังคับควบคุม (manipulate) พลังชาตินิยมและเสรีนิยมที่เคยเป็นสิ่งที่ผู้นำรุ่นเก่าเกรงกลัวกัน บิสมาร์คได้ตั้งสภา *Landtag* และ สภา *Reichstag* ขึ้นมาเพื่อเอาใจฝ่ายเสรีนิยมและในขณะเดียวกันก็ชูนโยบายชาตินิยมเพื่อสร้างความสนับสนุนจากภายในและนำมาใช้ควบคุมฝ่ายเสรีนิยมในเยอรมันอีกทีหนึ่ง¹²¹ เขาได้เรียนรู้ความผิดพลาดในแนวทางการรวมชาติของฝ่ายเสรีนิยมในสภาแฟรงเฟิร์ต สำหรับบิสมาร์คแล้วการรวมชาติเยอรมันจะต้องใช้ทุกวิถีไม่ว่าจะสกปรกเพียงใดเพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่ต้องการ บิสมาร์คไม่เห็นความจำเป็นที่จะต้องร่วมมือกับออสเตรียอย่างใกล้ชิดดังเช่นผู้นำปรัสเซียหลังค.ศ. 1815 ได้เชื่อมาตลอด เขายังเจ็บแค้นออสเตรียตั้งแต่ครั้งความอัปยศที่โอลมิตซ์และได้ข้อสรุปว่าการจะรวมเยอรมันได้สำเร็จจะต้องกำจัดออสเตรียออกไป โดยปรัสเซียจะไม่ต้องอยู่ใต้ร่มเงาของออสเตรียอีกต่อไป ซึ่งบิสมาร์คจะสามารถชำระความแค้นกับออสเตรียได้สำเร็จ ใน ค.ศ. 1866

ผู้นำคนสุดท้ายได้แก่ เฟลิกซ์ ชวาร์เซินแบร์ก (Felix zu Schwarzenberg) อัครมหาเสนาบดีของออสเตรียคนใหม่ ผู้นี้เองที่เป็นนักสังคมนิยมตัวยง ในขณะที่เมตเตอร์นิคตระหนักถึงความจริงที่ว่าออสเตรียนั้นอ่อนแอและต้องพึ่งพาพันธมิตรในคอนเสิร์ตในการรักษาความอยู่รอดของจักรวรรดิฮับส์บูร์กและใช้หลักการสิทธิธรรมของกษัตริย์ในการผูกมัดประเทศอื่นๆให้ช่วยกันสนับสนุนสถานะเดิมของระบบอนุรักษนิยมทั่วทั้งยุโรป แต่สำหรับชวาร์เซินแบร์ก เขากลับเชื่อว่าออสเตรียแข็งแกร่งพอที่จะเผชิญกับปัญหาต่างๆตามลำพังได้ โดยไม่ต้องพึ่งพาพันธมิตรอนุรักษนิยม ชวาร์เซินแบร์กรู้สึกไม่พอใจอย่างยิ่งกับความจริงที่ว่า ออสเตรียต้องพึ่งพาความช่วยเหลือรัสเซียในการปราบกบฏในฮังการี ท่าทีของออสเตรียในสงครามไครเมียส่วนหนึ่งจึงมาจากความพยายามของออสเตรียที่ต้องการจะเป็นอิสระจากอิทธิพลของรัสเซีย และแสดงให้เห็นว่าออสเตรียสามารถยืนบนขาตัวเองได้¹²² กรณีการขัดขวางแผนการรวมเยอรมันของปรัสเซียที่โอลมิตซ์ยืนยันความเชื่อของชวาร์เซินแบร์กที่ให้ความสำคัญกับการใช้กำลังและมาตรการขั้นเด็ดขาดมากกว่าหลักการ (moral principle) โดยที่ไม่สนใจความสัมพันธ์อันดีในอดีตระหว่างออสเตรีย

¹²¹ Otto Pflanze, *Bismarck and the Development of German: The Period of Unification 1815-1871* (Princeton : Princeton University Press, 1963), pp. 319-21.

¹²² ชวาร์เซินแบร์กเคยกล่าวว่ “ พวกเราจะทำให้โลกต้องตะลึงในความไม่สำนึกบุญคุณของเรา ” จากกรณีที่ออสเตรียได้ยื่นคำขาดจะเข้าทำสงครามไครเมียกับรัสเซียหากรัสเซียไม่ยอมถอนทหารออกจากโมลดาเวียและวัลลาเคีย ในค.ศ. 1854 ดู Gildea, *Barricades and Borders*, p. 235.

กับรัสเซีย และเชื่อว่าออสเตรียแข็งแกร่งพอที่จะไม่ต้องพึ่งพาการสนับสนุนจากรัสเซีย โดยประกาศความยิ่งใหญ่ของออสเตรียเหนือรัสเซีย ผู้นำรุ่นหลังของออสเตรียจึงผิดพลาดอย่างมหันต์ที่นำพาออสเตรียที่ปราศจากอำนาจเข้าสู่เกมการเมืองแบบใช้อำนาจเป็นหลัก (power politics) ที่ออสเตรียเสียเปรียบ การละทิ้งหลักการอนุรักษนิยมแบบเก่าของผู้นำรุ่นใหม่ของออสเตรีย เป็นการปลดปล่อยให้รัสเซียและรัสเซียดำเนินนโยบายโดยอิสระ ซึ่งจะกลับมาบ่อนทำลายออสเตรียเองในภายหลังใน ค.ศ. 1871 และในสงครามโลกครั้งที่ 1

ผู้นำเหล่านี้ทั้งหมดที่กล่าวมาได้เปลี่ยนโฉมหน้าของยุโรปจากยุคที่ผู้นำอนุรักษนิยมร่วมมือและมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดเพื่อควบคุมการปฏิวัติ มาสู่ยุค “การเมืองเรื่องอำนาจ” (Realpolitik) ซึ่งถือเป็นการย้อนกลับมาของการเมืองแบบเดิมในศตวรรษที่ 18 ซึ่งผู้นำทั้งหลายไม่ลังเลที่จะใช้อำนาจเข้าทำหั่นหั่นและต่างแสวงหาผลประโยชน์ของตนอย่างอิสระ เป็นการเปลี่ยนจากผู้นำรุ่นเก่าที่พยายามรักษาสถานภาพเดิม (status quo leader) มาสู่ผู้นำรุ่นใหม่ที่ทำทุกวิถีทางที่จะเปลี่ยนแปลงระบบเดิม (revisionist leader) ผู้นำรุ่นใหม่ที่ทั้งหมดที่กล่าวมาเป็นต้นเหตุของสงครามจำนวน 4 ครั้งที่ได้เปลี่ยนแผนที่ของยุโรปหลังค.ศ. 1848 และการพังทลายของระเบียบที่ได้วางไว้ที่กรุงเวียนนา¹²³ ซึ่งการเปลี่ยนแปลงเหล่านี้ไม่อาจเกิดขึ้นในยุคที่คอนเสิร์ตของเมตเตอร์นิคยังอยู่อย่างแน่นอน การต่างประเทศในยุคหลังการปฏิวัติ ค.ศ. 1848 นโยบายวางอยู่บนการใช้อำนาจเป็นหลัก มากกว่าการยึดหลักการ (moral principle) ผลประโยชน์ของแต่ละชาติได้เข้ามาแทนที่ผลประโยชน์ของระบบอนุรักษนิยมและหลักสิทธิธรรมของกษัตริย์ ยุคแห่งคอนเสิร์ตได้ปิดฉากลงอย่างสมบูรณ์และถูกแทนที่ด้วยยุคของการเมืองแห่งอำนาจ (Realpolitik) ที่ความสมานฉันท์ในหมู่ผู้นำอนุรักษนิยมไม่สำคัญเท่ากับการแก่งแย่งแข่งขันทางอำนาจ (struggle for power)

โดยสรุปสิ่งที่บ่งชี้ว่าการเสนอได้แก่การชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของพลวัตทางการเมืองภายในประเทศที่มีต่อคอนเสิร์ตแห่งยุโรป การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองภายในประเทศใน ค.ศ. 1830 และอีกครั้งใน ค.ศ. 1848 ถือเป็นบททดสอบที่สำคัญของคอนเสิร์ตแห่งยุโรปในฐานะกลไกในการรักษาระเบียบการเมืองแบบอนุรักษนิยมภายในประเทศ โดยเราได้พบว่าในขณะที่คอนเสิร์ตสามารถทำงานได้มีประสิทธิภาพในระดับหนึ่งในช่วงการปฏิวัติ ค.ศ. 1830 โดยการเปลี่ยนแปลงในยุโรปภาคตะวันออกยังคงอยู่ในความควบคุมของคอนเสิร์ตทั้งหมด แต่เมื่อมาถึงการปฏิวัติใน ค.ศ. 1848 คอนเสิร์ตต้องประสบกับปัญหาอย่างหนักและพบกับข้อจำกัดหลายประการ โดยเฉพาะปัญหาในการแทรกแซงที่ไม่สามารถทำได้ง่ายเช่นเดิม ที่สำคัญการปฏิวัติ ค.ศ.

¹²³ อันได้แก่ 1) สงครามระหว่างปีเอดมอนต์ (ที่มีฝรั่งเศสหนุน) กับออสเตรีย ค.ศ. 1859 2) สงครามระหว่างรัสเซีย(และสมาพันธรัฐเยอรมัน) กับเดนมาร์ก ค.ศ. 1863-64 3) สงครามระหว่างรัสเซียกับออสเตรีย ค.ศ. 1866 และ 4) สงครามระหว่างฝรั่งเศสกับรัสเซีย ค.ศ. 1870 ดู K. J. Holsti, *Peace and War: Armed Conflicts and International Order 1648-1989* (New York: Cambridge University Press, 1991)

1848 ยังถือเป็นจุดเริ่มต้นของจุดจบของคอนเสิร์ตอีกด้วย ซึ่งทั้งหมดเป็นการย้ำถึงวัตถุประสงค์หลักของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ที่ต้องการโต้แย้งนักวิชาการความสัมพันธ์ระหว่างประเทศว่าการศึกษาคอนเสิร์ตแห่งยุโรปไม่สามารถกระทำนอกเหนือกรอบของการเมืองภายในประเทศในยุคนั้นได้ กล่าวอีกนัยหนึ่งคือเราไม่อาจเข้าใจคอนเสิร์ตที่ดำรงอยู่ในช่วงครึ่งแรกของศตวรรษที่ 19 ได้เลย หากละเลยการปฏิวัติที่เกิดขึ้นหลายครั้งตลอดช่วง ค.ศ. 1815 ถึง ค.ศ. 1848

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 6

บทสรุปและวิเคราะห์

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ได้เสนอแนวทางในการศึกษาคอนเสิร์ตแห่งยุโรปที่เป็นทางเลือกใหม่ ที่แตกต่างจากแนวทางการศึกษาในแบบดั้งเดิมของนักวิชาการความสัมพันธ์ระหว่างประเทศที่จำกัดการวิเคราะห์คอนเสิร์ตแต่เฉพาะเพียงในมิติความสัมพันธ์ระหว่างรัฐเท่านั้น สิ่งที่วิทยานิพนธ์ฉบับเสนอจึงได้แก่ คอนเสิร์ตนั้นแท้จริงแล้วมิได้มีวัตถุประสงค์เพียงแต่ในด้านระหว่างประเทศในตัวของมันเอง การละเลยบริบทภายในประเทศทางด้านการเมืองในยุคช่วงต้นศตวรรษที่ 19 ของนักวิชาการความสัมพันธ์ระหว่างประเทศเป็นเหตุให้วิเคราะห์หน้าที่ วัตถุประสงค์ เหตุผล(rationale) และบทบาทของคอนเสิร์ตอย่างไม่สมบูรณ์รอบด้าน ในยุคสมัยที่พลวัตการเมืองภายในกำลังผันผวนรุนแรงในยุโรป คอนเสิร์ตแห่งยุโรปแท้จริงแล้วถูกใช้ประโยชน์เพื่อการปกป้องและรักษาระเบียบอนุรักษนิยมภายในประเทศที่ได้รับการฟื้นฟูที่กรุงเวียนนา รวมทั้งใช้ปราบปรามขบวนการปฏิวัติเสรีนิยมและชาตินิยมที่ผู้นำของยุโรปในยุคนั้นถือว่าเป็นภัยคุกคามที่ร้ายแรงที่สุด

การศึกษาคอนเสิร์ตแห่งยุโรปในมิติของการเมืองภายในประเทศ จะให้ประโยชน์สองด้านด้วยกัน สำหรับในด้านแรกเป็นคุณประโยชน์ในเชิงทฤษฎี (theoretical contribution) ที่วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สามารถเผยให้เห็นถึงข้อจำกัดบางประการของทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างประเทศที่ให้ความสำคัญจำกัดแต่เฉพาะการวิเคราะห์ในระดับระหว่างรัฐ การวิเคราะห์คอนเสิร์ตในกรอบของปฏิสัมพันธ์ระหว่างรัฐเพียงอย่างเดียวนั้นทำให้เกิดปัญหาในการอธิบาย (anomaly) หลายประการซึ่งมีความจำเป็นที่จะต้องเพิ่มการศึกษาพลวัตภายในประเทศประกอบการวิเคราะห์จึงจะได้ภาพของคอนเสิร์ตที่สมบูรณ์รอบด้านขึ้น

ประโยชน์อีกประการหนึ่งได้แก่ ประโยชน์ทางด้านปฏิบัติ (practical contribution) ในเชิงนโยบาย โดยเฉพาะในประเด็นของนโยบายแทรกแซง (intervention) ของประเทศมหาอำนาจในกิจการภายในของประเทศขนาดเล็กในปัจจุบัน คอนเสิร์ตแห่งยุโรปถือเป็นกรณีศึกษาตัวอย่างที่เปิดทางให้สามารถนำการแทรกแซงในอดีต มาเปรียบเทียบกับแทรกแซงในปัจจุบันได้ โดยเฉพาะในประเด็นข้อถกเถียงเกี่ยวกับสิทธิของประเทศมหาอำนาจในการละเมิดอธิปไตยของประเทศเล็ก ในนามของหลักการบางประการ (ประชาธิปไตย สิทธิมนุษยชน หรือ การต่อต้านการก่อการร้าย) เพื่อผลประโยชน์โดยส่วนรวมของสังคมระหว่างประเทศ คอนเสิร์ตแห่งยุโรปสามารถเสนอนัยยะทางปฏิบัติแก่ผู้กำหนดนโยบายของประเทศมหาอำนาจได้ แม้ว่าเงื่อนไขของการแทรกแซงในอดีตจะแตกต่างจากเงื่อนไขสมัยใหม่ก็ตาม

การศึกษาคอนเสิร์ตแห่งยุโรปผ่านการเมืองภายในประเทศทำให้ได้เรียนรู้ถึงข้อจำกัดของ ทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในกระแสหลักได้หลายประการ อาทิเช่น ได้เรียนรู้ว่ารัฐ สามารถหยุดพักการแข่งกันกันในเชิงอำนาจ โดยหันมาร่วมมือกันด้วยความจำเป็นทางการเมืองภายใน ประเทศ ในห้วงเวลาที่ภัยคุกคามต่อความมั่นคงของรัฐที่แท้จริงนั้น ไม่ได้มาจากในระดับระหว่าง ประเทศ หากแต่มาจากเมืองกลางภายในบ้านของตนเอง ได้เรียนรู้ว่าเงื่อนไขทางการเมืองภายใน ของรัฐที่คล้ายกันสามารถช่วยส่งเสริมให้ความร่วมมือระหว่างรัฐเป็นไปอย่างราบรื่นขึ้น ได้เรียนรู้ ว่าในบางครั้งปัญหาภายในของรัฐได้กลายเป็นตัวผลักดันให้รัฐเล่นบทบาทอย่างแข็งขันทางการเมือง ในระดับระหว่างประเทศและสามารถใช้ประโยชน์จากการทูตเป็นเครื่องมือจัดการกับปัญหาภายใน ของตนได้อีกด้วย และได้เรียนรู้ว่าในบางครั้งรัฐที่มีอำนาจมากที่สุดไม่สามารถทรงความเป็น เจ้าได้เนื่องจากขาดความตั้งใจ (willingness) ซึ่งมีสาเหตุมาจากข้อจำกัดภายในประเทศ คอนเสิร์ต แห่งยุโรปจึงเป็นกรณีศึกษาสำคัญที่ยืนยันถึงความสำคัญของการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ของระดับ การวิเคราะห์ในระดับระหว่างประเทศและระดับภายในประเทศที่ไม่สามารถแยกขาดจากกันในการ พิจารณาได้

แต่อย่างไรก็ตาม การศึกษาคอนเสิร์ตที่สมบูรณ์อย่างแท้จริงไม่อาจปฏิเสธความสำคัญของ ปัจจัยระหว่างประเทศโดยสิ้นเชิงและยี่ระดับการวิเคราะห์อยู่เฉพาะแต่ระดับภายในประเทศเพียง อย่างเดียวได้ กล่าวคือในขณะที่รัฐมีเรื่องภายในของตนที่จะต้องคำนึงถึง แต่รัฐก็มีหน้าที่จะต้อง คำนึงถึงสถานะของรัฐในระดับระหว่างประเทศไปพร้อมกันด้วย ตัวอย่างเช่นการประชุมที่กรุง เวียนนา ค.ศ. 1814-15 แม้วาระหลักของการประชุมจะได้แก่การฟื้นฟูระบอบการเมืองเก่าภายใน แต่ ผู้เจรจาในที่ประชุมก็มีได้ละทิ้งผลประโยชน์ในการแบ่งปันดินแดน ปัญหากรณีโปแลนด์และ แชกโซนี่จึงเป็นทั้งการต่อสู้ปกป้องสิทธิอันชอบธรรมของอำนาจการเมืองภายในของกษัตริย์ และ การปกป้องดุลยภาพทางดินแดนของยุโรปไปพร้อมกัน ในทำนองเดียวกันออสเตรียแม้จะเห็นว่าการแทรกแซงของรัสเซียในกรอบของคอนเสิร์ตเพื่อปราบปรามขบวนการปฏิวัติในยุโรปเป็นสิ่งที่ดี แต่ในอีกด้านหนึ่งนั้นหมายถึงการยอมให้รัสเซียมีสิทธิกรีธาทัพไปทั่วยุโรป ซึ่งออสเตรียไม่ สามารถยอมรับการแผ่อิทธิพลของรัสเซียในลักษณะนั้นได้เช่นกัน

ประสิทธิภาพการทำงานของคอนเสิร์ตวางอยู่บนเงื่อนไขที่รัฐสมาชิกจะต้องเห็นความ สำคัญของการร่วมมือกันกันอย่างใกล้ชิดเพื่อรับมือกับการรักษาคุกคามของการปฏิวัติ โดยหลัก เลี่ยงความขัดแย้งหรือปัญหาระหว่างรัฐอื่นๆไว้ก่อนชั่วคราว แต่เมื่อใดก็ตามที่ผลประโยชน์แห่ง ชาติของรัฐสมาชิกขึ้นมามีความสำคัญเหนือกว่าการยึดมั่นในหลักการของคอนเสิร์ต(ซึ่งได้แก่การ รักษาความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างกันไว้เพื่อร่วมกันจัดการกับปัญหาภายในประเทศ) เมื่อนั้นคอนเสิร์ต จะไม่สามารถทำงานต่อไปได้ กรณีของการตัดสินใจของออสเตรียในช่วงสงครามโครเมียนั้นส่วน หนึ่งเป็นการพิสูจน์ข้อสรุปข้างต้น คอนเสิร์ตแห่งยุโรปที่ทำหน้าที่ได้ดีมาโดยตลอดหลังสงคราม นโปเลียนต้องล่มสลายลงเมื่อผู้นำของออสเตรียที่รับช่วงอำนาจต่อจากเมเตอร์นิคได้เลือกที่จะ

รักษาผลประโยชน์ทางด้านความมั่นคงของออสเตรียด้วยการขัดขวางการขยายอำนาจของรัสเซียในตะวันออกไกล แทนที่จะยืนอยู่ข้างรัสเซียเหมือนในช่วงที่เมตเตอร์นิคยังมีบทบาทโดดเด่นในคอนเสิร์ต ทั้งที่รัสเซียเพิ่งจะช่วยออสเตรียปราบปรามการกบฏในฮังการีในค.ศ. 1849

นอกจากนั้นการศึกษานี้ยังช่วยให้ได้เรียนรู้อีกว่าภายในระบบระหว่างประเทศสามารถมีระบบย่อย (subsystem) ที่มีโครงสร้างในลักษณะที่มีลำดับชั้น (hierarchy) ดำรงอยู่ภายใต้สภาพอนาธิปไตยได้ ซึ่งจุดนี้นับว่าค้านกับข้อเสนอของทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในกระแสหลัก โดยเฉพาะทฤษฎีสัจจะนิยมใหม่ (neorealism) ที่พิจารณาว่ามีแต่เฉพาะระบบการเมืองภายในประเทศเท่านั้นที่หน่วยหรือสมาชิกของระบบมีการจัดเรียงตัวกันในลักษณะที่มีลำดับชั้นลดหลั่น¹ ในยุครุ่งเรืองของคอนเสิร์ตจะพบว่ารัฐมหาอำนาจทั้งห้าของยุโรปด้วยสถานะ และศักดิ์ศรีที่เหนือกว่ารัฐขนาดกลางและรัฐขนาดเล็ก มีหน้าที่และความรับผิดชอบที่จะต้องรักษาเสถียรภาพและระเบียบในสังคมระหว่างประเทศ ในกรณีที่เกิดความไม่สงบขึ้นที่ใดก็ตามในยุโรป รัฐมหาอำนาจทั้งห้ามีสิทธิและอำนาจที่จะเข้าแทรกแซงในรัฐขนาดเล็กหรือบังคับกดดันให้ประเทศขนาดเล็กยอมรับการตัดสินใจของคอนเสิร์ตที่เป็นการเสียผลประโยชน์ส่วนตัวเพื่อประโยชน์ส่วนตัวของ ยุโรป ที่ชัดเจนที่สุดคือการที่คอนเสิร์ตแห่งยุโรปได้บังคับให้ฮอลแลนด์ยอมรับเอกราชของเบลเยียมเพื่อเห็นแก่ความสงบสุขของยุโรป ระบบระหว่างประเทศของยุโรปภายใต้การปกครองของคอนเสิร์ตจึงมีลักษณะเป็นการใช้อำนาจร่วมกันของประเทศมหาอำนาจเหนือยุโรป (great power condominium) และทำหน้าที่เป็นผู้บริหารปกครองกิจการของยุโรปแทนประเทศอื่นๆ ซึ่งในแง่นี้ระบบระหว่างประเทศในช่วงต้นศตวรรษที่ 19 จึงมิได้ประกอบด้วยสมาชิกที่เป็นหน่วยที่มีลักษณะเหมือนกันหมด (like unit) แต่เป็นระบบที่สมาชิกมีการแบ่งหน้าที่กันทำ (division of labour) อย่างชัดเจนและสามารถแยกแยะความแตกต่างทางด้านหน้าที่ของตัวแสดงได้ (functionally differentiated) ซึ่งถือว่าไม่สอดคล้องกับสิ่งที่ทฤษฎีสัจจะนิยมใหม่เสนอ²

สำหรับประโยชน์ในทางปฏิบัติ การศึกษาคอนเสิร์ตแห่งยุโรปได้ให้บทเรียนเกี่ยวกับเรื่องการแทรกแซงกิจการภายในของประเทศขนาดเล็กโดยประเทศมหาอำนาจ ผู้กำหนดนโยบายของประเทศมหาอำนาจสมัยใหม่ สามารถนำเงื่อนไขหรือปัจจัยที่ช่วยให้การแทรกแซงในอดีตมีความชอบธรรมและประสบความสำเร็จมาเปรียบเทียบกับเงื่อนไขของการแทรกแซงในปัจจุบันได้

¹ โปรดดูข้อเสนอของทฤษฎีสัจจะนิยมใหม่ (neorealism) โดยเฉพาะประเด็นลักษณะของตัวแสดงและการจัดระเบียบของตัวแสดงในระบบระหว่างประเทศ ใน Kenneth Waltz, *Theory of International Politics* (Reading, Mass.: Addison-Wesley, 1979), pp. 79-101.

² Hedley Bull, *The Anarchical Society : A Study of Order in World Politics* (Southampton: Macmillan, 1977); Paul W. Schroeder, "Historical Reality VS. Neorealist Theory," *International Security* 19 No. 1 (Summer 1998): 108-148.; David Lake, "Anarchy, hierarchy and the variety of international relations," *International Organization* 50, No. 1 (Winter 1996): 1-33.

สำหรับการแทรกแซงของมหาอำนาจในประเทศขนาดเล็กนั้นถือว่ามีใจเรื่องใหม่ในประวัติศาสตร์ ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ การแทรกแซงดังกล่าวตั้งอยู่บนฐานคติที่ว่า เรื่องภายในประเทศ เป็นสิ่งที่ไม่สามารถแยกออกจากเรื่องระหว่างประเทศได้ สังคมระหว่างประเทศนั้นถือเป็นองค์รวม ที่เชื่อมโยงกันหมด ปัญหาที่เกิดขึ้นในประเทศหนึ่งประเทศหนึ่งสามารถลุกลามส่งผลกระทบต่อ ขั้วมแดนของรัฐได้ ประเทศมหาอำนาจซึ่งมีอำนาจและสถานะระหว่างประเทศที่เหนือกว่า จึงมี สิทธิ หน้าที่ และความรับผิดชอบที่จะต้องเข้าแทรกแซงเพื่อยับยั้งปัญหาภายในประเทศเล็กมิให้ ขยายตัวทำลายเสถียรภาพของสังคมระหว่างประเทศโดยรวมได้ ซึ่งรัฐขนาดเล็กจำเป็นต้องยอม เสียสละอธิปไตยของตนเพื่อเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม ซึ่งบูล(Bull) ได้ชี้ให้เห็นว่าสิทธิของ มหาอำนาจในการแทรกแซงในประเทศเล็กสะท้อนว่า ในสังคมระหว่างประเทศบางครั้งระเบียบ ย่อมมาก่อนความยุติธรรม (order over justice) ³

การแทรกแซงของมหาอำนาจส่วนใหญ่มักกระทำในนามของหลักการบางประการ ใน ขณะที่คอนเสิร์ตแห่งยุโรปในฐานะกลไกของการแทรกแซงร่วม (collective intervention) ในอดีต เข้าแทรกแซงในประเทศเล็กในช่วงครึ่งแรกของศตวรรษที่ 19 เพื่อปราบปรามขบวนการปฏิวัติใน นามของหลักความชอบธรรมของระบบกษัตริย์ (dynastic legitimacy) การแทรกแซงของ มหาอำนาจในยุคสมัยใหม่หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ก็ไม่ต่างกัน ประเทศอิมมหาอำนาจอย่างสหรัฐ อเมริกาที่มีผลประโยชน์ทั่วโลก ได้ใช้ข้ออ้างในการปกป้องหลักเสรีประชาธิปไตยในการแทรกแซง ในประเทศโลกที่ 3 นับครั้งไม่ถ้วนในช่วงสงครามเย็นเพื่อสกัดกั้นการขยายตัวของลัทธิคอมมิวนิสต์ และในขณะเดียวกัน ประเทศมหาอำนาจในยุคปัจจุบันต้องเข้าแทรกแซงเพื่อยุติสงครามกลางเมือง เพื่อยุติการประท้วงประท้วงการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ในนามของหลักสิทธิมนุษยชน ในกรณีของการ แทรกแซงในบอสเนีย-เฮอร์เซโกวีนาโดยนาโต และการแทรกแซงในราวันดาโดยองค์การ สหประชาชาติและเมื่อไม่นานนี้ สหรัฐอเมริกาและพันธมิตรนานาชาติเข้าแทรกแซงใน อัฟกานิสถานในนามของการต่อต้านการก่อการร้ายสากล ซึ่งทั้งหมดตั้งอยู่บนฐานคติที่ว่าปัญหาที่ เกิดขึ้นในรัฐหนึ่งมีใจเรื่องภายในเฉพาะของรัฐนั้นอีกต่อไป มหาอำนาจมีสิทธิอันชอบธรรมในการ เข้าแทรกแซงเพื่อยับยั้งมิให้ปัญหาดังกล่าวลุกลามกลายเป็นปัญหาความมั่นคงระหว่างประเทศได้

แต่อย่างไรก็ดี การแทรกแซงในกิจการภายในประเทศของมหาอำนาจมักถูกคัดค้านและ ต่อต้านจากหลายฝ่ายเนื่องจากถือเป็นการละเมิดหลักการอำนาจอธิปไตย (sovereignty) ที่ถือเป็น หลักการอันศักดิ์สิทธิ์ที่เป็นรากฐานของระบบระหว่างประเทศมาตั้งแต่ครั้งสนธิสัญญาเวสต์ฟาเลีย ในค.ศ. 1648 ฝ่ายที่ต่อต้านการแทรกแซงของมหาอำนาจเชื่อว่าปัญหาที่เกิดขึ้นในเขตแดนของรัฐ เป็นเรื่องภายในที่รัฐหนึ่งมีหน้าที่จะต้องจัดการด้วยตัวเองโดยที่รัฐอื่นไม่มีสิทธิเข้ามาก้าวล่วง การ แดลงการของกระทรวงต่างประเทศอังกฤษในเดือนพฤษภาคม ค.ศ. 1820 เพื่อตอบโต้คอนเสิร์ต

³ Bull, *The Anarchical Society*, p.76-98.

แห่งยุโรปที่พยายามจะแทรกแซงเพื่อยุติการปฏิวัติในสเปน ถือเป็นเครื่องสะท้อนหลักการไม่แทรกแซงกิจการภายใน (non-intervention) ซึ่งได้กลายเป็นข้อขัดแย้งและการถกเถียงระหว่างอังกฤษและประเทศมหาอำนาจบนภาคพื้นทวีปในประเด็นการตีความคอนเสิร์ตในฐานะเครื่องมือในการแทรกแซง ในปัจจุบันแม้ผู้นำของประเทศขนาดเล็กจะออกมาประณามว่านอกจากสิทธิในการแทรกแซงนั้นผูกขาดอยู่เฉพาะในมือของมหาอำนาจเพียงไม่กี่ประเทศ อีกทั้งการแทรกแซงมักกระทำเพื่อสนองผลประโยชน์ส่วนตัวของมหาอำนาจมากกว่าประโยชน์ส่วนรวมของสังคมระหว่างประเทศ ในทางปฏิบัติการคัดค้านของผู้นำประเทศขนาดเล็กมักไม่เป็นผล ดังจะเห็นได้ว่าการแทรกแซงของประเทศมหาอำนาจที่ยังคงดำรงอยู่ต่อไปในยุคปัจจุบัน

ประเด็นที่สำคัญคือหากประเทศมหาอำนาจต้องการจะแทรกแซง การแทรกแซงในแต่ละครั้งจะประสบผลสำเร็จและมีความชอบธรรมได้จะต้องขึ้นอยู่กับเงื่อนไขใดบ้าง ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน การแทรกแซงโดยมหาอำนาจนั้นวางอยู่บนเงื่อนไขสองประการได้แก่ การแทรกแซงจะมีปัญหาน้อยกว่าหากกระทำในบริเวณที่ได้รับการตกลงยอมรับว่าเขตอิทธิพลของมหาอำนาจ และหากการแทรกแซงเกิดขึ้นนอกเขตอิทธิพลจะต้องวางอยู่บนหลักการบางประการที่ได้รับการยินยอมเห็นชอบจากประเทศมหาอำนาจอื่น การแทรกแซงดังกล่าวจึงจะมีความชอบธรรมได้⁴ ตัวอย่างที่สำคัญได้แก่ การแทรกแซงของคอนเสิร์ตเป็นไปอย่างราบรื่นในอิตาลีในฐานะเขตอิทธิพลของออสเตรีย ในค.ศ. 1821 และการแทรกแซงของรัสเซียในโปแลนด์ ในค.ศ. 1830 ก็จัดว่ามีความชอบธรรม คู่เคียงกับที่สหรัฐอเมริกาประสบความสำเร็จในการแทรกแซงในประเทศในลาตินอเมริกา และสหภาพโซเวียตในยุโรปตะวันออกในช่วงสงครามเย็น แต่ทันทีที่มหาอำนาจออกไปแทรกแซงภายนอกเขตอิทธิพลของตนเองโดยปราศจากหลักการที่ได้รับการเห็นชอบจากมหาอำนาจอื่นๆ การแทรกแซงจะขาดความชอบธรรมและมีแนวโน้มที่จะประสบความล้มเหลว ดังเช่นคอนเสิร์ตแห่งยุโรปที่ไม่สามารถแทรกแซงเพื่อยับยั้งการเปลี่ยนแปลงในคาบสมุทรไอบีเรียและกลุ่มประเทศโลวครันทรี่ (Low Countries) ได้ ซึ่งไม่ต่างจากความล้มเหลวของสหรัฐอเมริกาในการแทรกแซงในเวียดนามในช่วงต้นทศวรรษที่ 1970 และความล้มเหลวของรัสเซียในการแทรกแซงในอัฟกานิสถานในช่วงต้นทศวรรษที่ 1980

เงื่อนไขที่สำคัญอีกประการที่จะลี้ไปไม่ได้ที่เป็นตัวกำหนดความสำเร็จของการแทรกแซงได้แก่เงื่อนไขทางภูมิศาสตร์ จะพบว่าของคอนเสิร์ตแห่งยุโรปไม่ประสบความสำเร็จในการแทรกแซงในหลายกรณี อันเป็นผลมาจากความขัดแย้งของประเทศมหาอำนาจตะวันออกทั้งสามในการยกกำลังทหารข้ามทวีปยุโรปเพื่อไปปราบปรามการก่อความไม่สงบในบริเวณที่อยู่ห่างไกลออกไปมาก

⁴ Richard Rosecrance and Peter Schott, "Concert and Regional Intervention" in *Regional Order: Building Security in a New World*, eds. David A. Lake and Patrick Morgan (Pennsylvania: The Pennsylvania State University Press, 1997), pp.140-163.

ตัวอย่างเช่น รัสเซียไม่สามารถยกกองทัพจากกรุงเซนต์ปีเตอส์เบิร์กเพื่อไปจัดการกับขบวนการปฏิวัติที่เกิดขึ้นในเบลเยียมหรือฝรั่งเศสได้ในยามที่ยุโรปไม่ได้มีสงครามได้อย่างสะดวกรวดเร็ว หรือแม้จะยกกำลังไปก็อาจกินเวลามากและเป็นการซ้ำไม่ทันการ นอกจากสภาพภูมิศาสตร์ที่ไม่เอื้ออำนวยแล้ว ประเทศมหาอำนาจบนภาคพื้นทวีปยุโรปในศตวรรษที่ 19 ยังไม่มีความสามารถในการส่งกำลัง (power projection) ออกไปดำเนินการนอกประเทศ ออสเตรียและรัสเซียที่แม้จะมีความประสงค์จะแทรกแซงเพื่อยับยั้งการปฏิวัติที่เกิดขึ้นใน คาบสมุทรไอบีเรียและเบลเยียมในทศวรรษที่ 1830 หรือแม้กระทั่งในลาตินอเมริกาในต้นทศวรรษที่ 1820 แต่ทั้งสองประเทศไม่มีความสามารถพอที่จะยกกำลังทหารของตนที่อยู่ในฝั่งตะวันออกของยุโรปไปหยุดยั้งความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในอีกฟากฝั่งของยุโรปได้

แต่ในกรณีของประเทศมหาอำนาจปัจจุบัน โดยเฉพาะสหรัฐอเมริกา ไม่ต้องประสบกับปัญหาดังกล่าว เนื่องจากประเทศมหาอำนาจสมัยใหม่มีความสามารถในการส่งกำลังของตนไปปฏิบัติการทางทหารโดยไม่ขึ้นกับเงื่อนไขของเวลาและสถานที่ เหมือนกับมหาอำนาจในอดีต กล่าวคือ สหรัฐอเมริกาที่มีเครือข่ายของฐานทัพที่กระจายอยู่ทั่วโลก ประกอบกับกับเทคโนโลยีทางทหารและทางด้านการคมนาคมขนส่งที่ก้าวหน้าที่สุดในปัจจุบัน ทำให้สหรัฐอเมริกาสามารถแทรกแซงในจุดใดก็ได้ในโลกในเวลาอันรวดเร็ว ทำให้เงื่อนไขที่เคยเป็นอุปสรรคต่อการแทรกแซงของมหาอำนาจในอดีตไม่เป็นปัญหาสำหรับมหาอำนาจในปัจจุบันแต่อย่างใด ปัญหาความชอบธรรมของการแทรกแซงที่ถือเป็นการละเมิดอธิปไตยของประเทศอื่นจึงเป็นปัญหาเดียวที่ยังคงเป็นข้อถกเถียงในปัจจุบันและอนาคตต่อไป

โดยสรุป การแทรกแซงของมหาอำนาจในกรอบของคอนเสิร์ตแห่งยุโรปในศตวรรษที่ 19 ได้เป็นการเปิดประเด็นข้อถกเถียงระหว่างการเคารพหลักอธิปไตยและการยึดมั่นในหลักการไม่แทรกแซงกับอำนาจและสิทธิอันชอบธรรมของประเทศมหาอำนาจในการแทรกแซงในกิจการภายในของรัฐขนาดเล็กเพื่อระเบียบของส่วนรวม ผู้นำประเทศมหาอำนาจในปัจจุบันสามารถเรียนรู้จากบทเรียนของการแทรกแซงในอดีตและนำไปประยุกต์ในเชิงนโยบายในทางปฏิบัติได้ การแทรกแซงร่วมที่จะประสบความสำเร็จได้ โดยเฉพาะการแทรกแซงที่กระทำนอกเขตอิทธิพลของมหาอำนาจ จะต้องวางอยู่บนหลักการบางประการที่ได้รับการเห็นชอบร่วมกันในหมู่ประเทศมหาอำนาจก่อน การแทรกแซงจึงจะมีความชอบธรรมอย่างน้อยก็ในหมู่มหาอำนาจด้วยกัน จะได้เห็นว่าคุณนำของสหรัฐอเมริกาในค.ศ. 2001 ประสบความสำเร็จในการแสวงหาความสนับสนุนจากนานาชาติ โดยเฉพาะประเทศพันธมิตรมหาอำนาจตะวันตก ในสหประชาชาติและสหภาพยุโรป เพื่อแทรกแซงในอัฟกานิสถานซึ่งถือว่าอยู่นอกเขตอิทธิพลของสหรัฐอเมริกา โดยที่ผู้นำสหรัฐอเมริกาได้หยิบยกหลักการ “การต่อต้านการก่อการร้ายสากล” ขึ้นมา สร้างความชอบธรรมในการแทรกแซงของตน โดยอ้างว่าเป็นผลประโยชน์ร่วมกันของนานาชาติ ซึ่งแท้จริงแล้วอาจเป็น

เพียงความต้องการตอบโต้การก่อวินาศกรรมในสหรัฐเมื่อวันที่ 11 กันยายน ค.ศ. 2001 และเพื่อ
สถาปนา อิทธิพลของสหรัฐฯในอัฟกานิสถานด้วยการกำจัดรัฐบาลตอลิบานของผู้นำสหรัฐฯเท่านั้น

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

- เกรียงไกร เจริญธนาวัฒน์. ระบบการเมืองการปกครองฝรั่งเศส. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สยามศิลป์การพิมพ์, 2543.
- จรัส ดิษฐาอภิชาติ. การปฏิวัติฝรั่งเศส : จากวันยึดคุกบาสติล ถึงวันสถาปนาสาธารณรัฐ (1789-1792). กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ผู้จัดการ, 2537.
- พระองค์เจ้าจุลจักรพงษ์, พระเจ้าวรวงศ์เธอ. คลองเกรตแห่งเวียนนา. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์คลังวิทยา, 2511.
- ศรีสุข ทวีหาประสิทธิ์. ประวัติศาสตร์การเมืองยุโรป : จากกลางคริสต์ศตวรรษที่ 17 ถึงสิ้นคริสต์ศตวรรษที่ 18. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2534.
- สุปราณี มุขวิจิต. ประวัติศาสตร์ยุโรป ตั้งแต่ปี ค.ศ. 1815 – ปัจจุบัน. 2 เล่ม. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, 2532.
- สุปราณี มุขวิจิต. ประวัติศาสตร์รัสเซีย : ยุคโบราณ จนถึงปี ค.ศ. 1917. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, 2536.
- เอี่ยม ฉายางาม. ประวัติศาสตร์ฝรั่งเศส ค.ศ. 1789 – 1848. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, 2523.

ภาษาอังกฤษ

- Albretch-Carre, R. A diplomatic history of Europe since the Congress of Vienna. New York: Harper & Row, 1973.
- Albretch-Carre, R. The Concert of Europe 1815-1914. New York: Harper & Row, 1968.
- Anderson, B. Imagined communities: Reflections on the origins and spread of nationalism. 2nd ed. London: Verso, 1991.
- Anderson, E. N., Pincett, S. J., and Ziegler, D. J., eds. Europe in the nineteenth century : Readings in intellectual and social history. Vol. 1 New York: Bobbs-Merrill, 1961.

- Anderson, M. S. The ascendancy of Europe 1815-1914. 2nd ed. London: Longman, 1985.
- Anderson, M. S. The eastern question 1774-1923 : A study in international relations. New York: St. Martin's Press, 1966.
- Armstrong, D. Revolution and world order: The revolutionary state in international society. Oxford: Clarendon Press, 1993.
- Artz, F. B. Reaction and revolution 1814-1832. New York: Harper-Torchbooks, 1966.
- Barlen , M. E. The foundations of modern Europe 1789-1871. London: G. Bell and Sons, 1968.
- Barlett, C., ed. Britain's pre-eminence: Studies of Britain world influence in the nineteenth century. London: Macmillan, 1969.
- Betts, R. System of peace or causes of war?: Collective security, arms control and the new Europe. International Security 17 , 1 (May 1992): 5-43.
- Blanning, T. C. W. The origins of the French revolutionary wars. London and New York: Penguin, 1986.
- Blum, J., Cameron, R., and Barnes, T. G. The European world since 1815: Triumph and transition. London: Routledge & Keagan Paul, 1966.
- Breunig, C. The age of revolution and reaction 1789-1850. New York: W. W. Norton, 1970.
- Bridge, F. R., and Bullen, R. The great powers and the European states system 1815-1914. London: Longman, 1980.
- Bridge, R. Allied diplomacy in the peacetime 1815-1823. In A. Sked (ed.), Europe's balance of power. pp. 34-53. London: Macmillan, 1979.
- Bridge, R. The Habsburg monarchy among the great power 1815 –1914. New York: Berg, 1991.
- Broers, M. Europe under Napoleon 1799-1815. London: Routledge, 1992.
- Bruun, G. Revolution and reaction 1848-1852: A mid century watershed. Princeton: Van Nostrand, 1958.
- Bull, H. The anarchical society: A study of order in world politics. Southampton: Macmillan , 1977.

- Bury, J. P. T. France 1814-1940. 4th ed. London: Methuen, 1969.
- Bury, J. P. T., ed. The new Cambridge modern history Vol. X: The zenith of European power 1830-1870. Cambridge: Cambridge University Press, 1960.
- Butterfield, H., and Wight, M., eds. Diplomatic investigation: Essays in the theory of international politics. London: George Allen & Unwin, 1966.
- Calvert, P. Revolution and international politics. London: Frances Pinter, 1984.
- Carr, W. A history of Germany 1815-1990. 4th ed. London: Arnold, 1994.
- Cassels, A. Ideology and international relations in modern world. London: Routledge, 1996.
- Clark, I. The hierarchy of states: Reform and resistance in the international order. Cambridge: Cambridge University Press, 1980.
- Claude, I. L., Jr. Swords into plowshares: The problems and progress of international organizations. 4th ed. New York: Randomhouse, 1971.
- Cobban, A. Aspects of the French Revolution. Nervun: Paladin, 1968.
- Cobban, A. France since the revolution and other aspects of modern history. London: Jonathan Cape, 1970.
- Collins, I. Government and society in France 1814-1848. London: Edward and Arnold, 1970.
- Collins, I. Liberalism in the nineteenth-century Europe. London: The Historical Association, 1957.
- Cook, C., and Paxton, J. European political facts: 1789-1848. Hongkong: Macmillan, 1981.
- Cowei, L. W., and Wolfson, R. Years of nationalism: European history 1815-1890. London: Hodder and Stoughton, 1990.
- Craig, G. Europe since 1815. 3rd ed. New York: Holt, Rinehart and Winston, 1971.
- Craig, G. The system of alliances and the balance of power. In J. P. T. Bury (ed.), The new Cambridge modern history Vol. X: The zenith of European power 1830-70, pp. 246-273. Cambridge: Cambridge University Press, 1960.
- Craig, G., and George, A., eds. Force and statecraft: Diplomatic problems of our time. 2nd ed. New York: Oxford University Pressm, 1990.

- Crawford, R. M. A. Regime theory in the post-cold war world: Rethinking Neoliberal approach to international relations. Aldershot: Dartmouth, 1996.
- Crawley, C. W., ed. The new Cambridge modern history Vol. IX: War and peace in an age of upheaval 1789 – 1830. Cambridge: Cambridge University Press, 1969.
- Darkin, D. The Congress of Vienna 1814-15 and its antecedents. In A. Sked (ed.), Europe's balance of power, pp.12-34. London: Macmillan, 1979.
- Davies, N. Europe: A history. London: Pimlico, 1997.
- De Bethier de Sauvigny, G. Metternich and his times. Translated by P. Ryde Darton: Longman and Todd, 1962.
- Droz, J. Europe between revolutions 1815 –1848. Translated by R. Baldick . London: Collins, 1967.
- Dwyer, P. G. Napoleon and Europe. London : Longman, 2001.
- Eccleshall, R. British liberalism: Liberal thought from 1815-1980. London: Longman, 1988.
- Eley, G., and Suny, R. G., eds. Becoming national : A reader. Oxford: Oxford University Press, 1996.
- Elrod, R. The Concert of Europe: A fresh look at an international system. World Politics 28 , 2 (January 1976): 159-174.
- Esdaile, C. J. The wars of Napoleon. New York: Longman, 1995.
- Esman, M. J., ed. Ethnic conflict in the western world. Ithaca, NY: Cornell University Press, 1977.
- Faber, R., and Weaver, T. Participation in conferences, treaties and warfare in the European system 1816-1915. Journal of Conflict Resolution 28 (September 1984): 215-237.
- Ferrero, G. The reconstruction of Europe: Talleyrand and the Congress of Vienna. Translated by T. R. Jaeckel. New York: G. P. Putnam's Sons, 1941.
- Ford, F. L. Europe 1780-1830. 2 nd ed. Singapore: Longman, 1989.
- Gash, N. Aristocracy and people: Britain 1815-1865. London: Edward Arnold, 1979.
- Gellner, E. Nations and nationalism. Oxford: Blackwell, 1983.

- Gildea, R. Barricades and borders: Europe 1800-1914. 2 nd ed. Oxford: Clarendon Press, 1997.
- Grant, A. J., and Temperly, H. Europe in the nineteenth and twentieth centuries 1789-1950. 6 th ed. Revised and edited by Lillian Penson. London: Longman, 1969.
- Greenfeld, L. Nationalism: Five roads to modernity. Cambridge, Mass: Havard University Press, 1992.
- Greenville, J. A. S. Europe reshaped 1848 –1878. 2 nd ed. Oxford: Blackwell, 2000.
- Gruner, W. D. Was there a reformed balance of power system or cooperative great power hegemony ?. American Historical Review 97 No. 3 (June 1992): 725-732.
- Gulick, E. V. The final coalition and the Congress of Vienna 1813-15. In C. W. Crawley (ed.), The new Cambridge modern history Vol. IX: War and peace in an age of upheaval 1789-1830, pp.639-667. Cambridge: Cambridge University Press, 1969.
- Gulick, E. V. Europe's classical balance of power. New York: Norton and Company, 1967.
- Haftendorn, R., Keohane, R., and Wallander, C., eds. Imperfect union: Security institutions over time and space. New York: Oxford University Press, 1999.
- Hahn , H. J. The 1848 revolutions in the German-speaking Europe. Malaysia: Longman, 2001.
- Hall, W. R., and Davis, W. S. The course of Europe since Waterloo. 4 th ed. New York: Appleton-Century Crofts, 1957.
- Halliday, F. Revolution and world politics: The rise and fall of the sixth great power. Hong Kong: Macmillan Press, 1999.
- Hamerow, T. Restoration, revolution and reaction: Economics and politics in Germany 1815-1871. Princeton: Princeton University Press, 1958.
- Hass, A. G. Metternich, reorganization and nationality 1813-1818: A story of foresight and frustration in the rebuilding of the Austrian empire. Knoxville: University of Tennessee Press, 1964.

- Hass, E. B. The balance of power: Concept, prescription or propaganda. World Politics 5 (1953): 459-474.
- Hass, E. B. What is nationalism and why should we study it ?. International Organization 40 No. 3 (Summer 1985): 707-744.
- Hayes C. A political and cultural history of modern Europe. 2 Vols. New York: The Macmillan, 1950.
- Hayes, C. Nationalism: A religion. New York: Macmillan, 1960.
- Header, H. Italy in the age of Risorgimento 1790-1870. London: Longman, 1983.
- Hinsley, F. H. Power and the pursuit of peace: Theory and practice in history of relations between states. Cambridge: Cambridge University Press, 1963.
- Hobsbawn, E. J. Nations and nationalism since 1780 : Program, myth and reality. Cambridge: Canto, 1995.
- Hobsbawn, E. J. The Age of revolution 1789-1848. London: Mentor Book, 1962.
- Holbraad, C. Middle powers in international politics. Hong Kong: The Macmillan Press, 1984.
- Hollbraad, C. The Concert of Europe: A study in German and British international theories 1815 –1914. New York: Barnes and Noble, 1970.
- Holsti, K. J. Governance without government: Polyarchy in nineteenth century European international system. In J. Rosenau ; and E. O. Cziempel (eds.), Governance without government: Order and change in world politics, pp.30-57. Cambridge, UK.: Cambridge University Press, 1992.
- Holsti, K. J. Peace and war : Armed conflicts and international order 1648-1989. New York: Cambridge University Press, 1991.
- Horward, D., and Horgan, J., eds. Consortium on revolutionary Europe 1750-1850 proceedings 1989 to commemorate the Bicentennial of the French Revolution. Florida: Rose Printing, 1990.
- Hroch, M. Social preconditions of national revival in Europe: A comparative groups of the social composition of patriotic groups among the smaller European nations. Cambridge: Cambridge University Press, 1985.

- Hutchinson, J., and Smith, A. D., eds. Nationalism. Oxford: Oxford University Press, 1994.
- Ikenberry, G. J. After victory: Institutions, strategic restraint and the rebuilding of order after major wars. Princeton: Princeton University Press, 2000.
- Ingrao, C. Paul W. Schroeder's Balance of Power. The International History Review 14 , 4 (1994): 695 - 712
- Jelavich, B. A century of Russian foreign policy 1814-1914. Philadelphia: J. B. Lippin Cott. Company, 1964.
- Jervis, R. A political science perspective on the balance of power and the concert. American Historical Review. 97 , 3 (June 1992): 716-724
- Jervis, R. From balance to concert: A study of international security cooperation In K. Oye (ed.), Cooperation under anarchy, pp. 58-79. Princeton, NJ: Princeton University Press, 1986.
- Jervis, R. Security regime. International Organization. 36 , 2 (Spring 1982): 357-378.
- Joll, J. Prussia and the German problem 1830-1866. In J. P. T. Bury (ed.), The new Cambridge modern history Vol. X: The zenith of European power 1830-1870, pp. 493-519. Cambridge: Cambridge University Press, 1960.
- Kahn, R. A. Metternich: A reappraisal of his impact on international relations Journal of Modern History. 32 No.3 (1966): 221-235.
- Kennedy, P. The Rise and fall of the great powers. New York: Random House, 1987.
- Kissinger, H. A. A world restored: Metternich, Castlereagh and the problem of peace 1812-1822. London: Weidenfeld and Nicholson, 1999.
- Kissinger, H. A. Diplomacy. New York: Simon and Schuster, 1994.
- Klima, A. Bourgeois revolution of 1848-49 in Central Europe. In P. Porter; and M. Teich (eds.), Revolution in history, pp. 74-100. Cambridge, UK.: Cambridge University Press, 1986.
- Knutsen, T. L. A history of international relations theories. New York: Manchester University Press, 1992.

- Kocha , J. The middle class in Europe. Journal of Modern History 65 ,1 (1995): 793-820.
- Kohn, H. Absolutism and democracy,1814-1952: A history of the European century. Princeton: D. van Nostrand, 1965.
- Kohn, H. Nationalism : Its meaning and history. Princeton: D. van Nostrand, 1965.
- Kohn, H. Prophets and people: Studies in nineteenth century nationalism. New York: The Macmillan, 1952.
- Kraehe, E. A bipolar balance of power. American Historical Review 97 No. 3 (June 1992): 707-715.
- Kraehe, E. Metternich's German policy Vol. 2: The Congress of Vienna 1814-15. Princeton, NJ: Princeton University Press, 1983.
- Kupchan, C., and Kupchan, C. Concerts, collective security and the future of Europe. International Security 16 , 1 (Summer 1991): 114-161.
- Lake, D., and Morgan, P., eds. Regional orders: Building security in a new world. Pennsylvania: The Pennsylvania State University Press, 1997.
- Lamborn, A. Theoretical and historical perspective on collective security: The intellectual roots of contemporary debate about collective conflict management. In J. Leggold; and T. G. Weiss (eds.), Collective conflict management and changing world politics, pp. 31-52. New York: University of New York Press, 1998.
- Langhorne, R. Reflection on the significance of the Congress of Vienna. Review of International Studies 12 , 4 (October 1986): 313-324.
- Langhorne, R. The collapse of the Concert of Europe: International politics 1890 – 1914. Hong Kong: Macmillan Press. 1981.
- Langhorne, R. The development of international conference 1648-1830. Studies in History and Politics 2 , 2 (1981/82): 184-208.
- Lauren, P. G. Crisis prevention in nineteenth century diplomacy. In A. George (ed.), Managing U.S.-Soviet rivalry: Problem of crisis prevention, pp. 331-64. Boulder: Westview Press, 1983.
- Lee, S. J. Aspects of European history 1789-1980. London: Methuen, 1982.

- Lepgold, J., and Weiss, T. G., eds. Collective conflict management and changing world politics. New York: University of New York Press, 1998.
- Lieven, D. The aristocracy in Europe 1815-1914. Basingstoke, Hampshire: Macmillan, 1992.
- Linklater, A. Beyond Realism and Marxism: Critical theory and international relations. Hong Kong: Macmillan, 1990.
- Lowe, N. Mastering modern British history. Basingstoke, Hampshire: Macmillan, 1984.
- Macartney C. A. The Austrian Monarchy 1792-1847. In C. W. Crawley (ed.), The new Cambridge modern history Vol. IX : War and peace in an age of upheaval, pp. 395-411. Cambridge: Cambridge University Press, 1969.
- Manet, P. An intellectual history of liberalism. Translated by R. Balinski. Princeton, NJ: Princeton University Press, 1996.
- Marriot, J. A. R. The eastern question: A study in European diplomacy. Oxford: The Clarendon Press, 1969.
- May, A. J. The age of Metternich 1814-1848. Illinois: The Dryden Press, 1963.
- Mayall, J. Nationalism and international society. Cambridge: Cambridge University Press, 1990.
- Mearsheimer, J. The False promise of international institutions. International Security 19 No. 2 (Winter 1995): 5-49.
- Medlicott, W. N., ed. From Metternich to Hitler: Aspects of British and foreign history 1814 –1939. London: Routledge and Keagan Paul, 1966.
- Miller, S. Mastering modern European history. London: Macmillan, 1997.
- Mitchell, A., and Kocha, J., eds. Bourgeois society in the nineteenth century Europe. Oxford: Providence, 1993.
- Mosse, W. E. Liberal Europe : The age of bourgeois realism 1848 –1875. London: Thames and Hudson, 1974.
- Mosse, W. E. The European powers and the German question 1848-1871. 2 nd ed. Cambridge: Cambridge University Press, 1969.

- Nicolson, H. The Congress of Vienna: A study in allied unity 1812-1822. London: Methuen, 1961.
- Nipperdey, T. Germany from Napoleon to Bismarck 1800-1866. Translated by D. Nolan. Princeton: Princeton University Press, 1996.
- O'Boyle, L. Middle class in Western Europe 1815-1848. American Historical Review 32 , 2 (1966): 655-680.
- O'Boyle, L. The problems of an excess of educated men in Western Europe 1800-1850. Journal of Modern History 42 (1970): 472-495.
- Osiander, A. The states system of Europe 1640 – 1990 : Peacemaking and the conditions of international stability. Oxford: Clarendon Press, 1994.
- Oye, K., ed. Cooperation under anarchy. Princeton, NJ: Princeton University Press, 1986.
- Passant, E. J. A short history of Germany 1815 –1945. Cambridge: Cambridge University Press, 1962.
- Pflanze, O. Bismarck and the development of Germany 1815-71: The period of unification 1815-1871. Princeton: Princeton University Press, 1963.
- Pilbeam, P. L., ed. Themes in modern European history 1780-1830. London: Routledge, 1995.
- Porter, R., and Teich, M., eds. Revolution in history. Cambridge: Cambridge University Press, 1986.
- Price, R. France: The search for stability 1830-1847. In B. Waller (ed.), Themes in modern European history 1830-1890, pp. 27-65. London: Routledge, 1992.
- Rath, R. J. The Cabonari: Their origins, initiation, rites and aims. American Historical Review XIX (1963-4): 356-375
- Rich, N. Great power diplomacy 1814-1914. New York: Prentice-Hall, 1992.
- Rich, N. The age of nationalism and reform 1850 –1890. New York: Norton, 1970.
- Richardson, L. The Concert of Europe and security in nineteenth century. In R. Haftendorn; R. Keohane; and C. Wallander (eds.), Imperfect union: Security institutions over time and space, pp. 48-80. New York: Oxford University Press, 1999.

- Roberts, J. M. The counter revolution in France 1787-1830. London: Longman, 1990.
- Rosecrance, R. Action and reaction in world politics: International system in perspective. Westport, CT: Greenwood Press, 1977.
- Rosecrance, R. A new concert of power. Foreign Affairs 46 No. 3 (March 1994): 63-82.
- Rosenau, J., and Cziempel, E. O., eds. Governance without government: Order and change in world politics. Cambridge, UK.: Cambridge University Press, 1992.
- Roter, P. Locating the minority problems in Europe: A historical perspective. Journal of International Relations and Development 4 No. 3 (September 2001): 225-249.
- Rude, G. Debate on Europe 1815-1850. New York: Harper Torchbooks, 1972.
- Saunders, D. Russia in the age of reaction and reform 1801-1881. London: Longman, 1992.
- Schenk, H. G. The aftermath of the Napoleonic war: The Concert of Europe - an experiment. New York: Oxford University Press, 1947.
- Schroeder, P. W. Alliance 1815-1945 : Weapons of power and tools of management. In K. Knorr (ed.), Historical dimension of national security problems, pp. 227-262. Lawrence: University of Kansas Press, 1976.
- Schroeder, P. W. Austria, Great Britain and the Crimean War: The destruction of the European Concert. Ithaca, NY: Cornell University Press, 1972.
- Schroeder, P. W. Did Vienna settlement rest on a balance of power. American Historical Review 97 , 3 (June 1992): 683-706.
- Schroeder, P. W. Historical reality VS. Neorealist theory. International Security 19, 1 (Summer 1998): 108-148.
- Schroeder, P. W. Metternich's diplomacy and its zenith 1820-1823: Austria and the Congresses of Troppua, Laibach and Verona. Austin, TX: University of Texas Press, 1962.
- Schroeder, P. W. Metternich studies since 1925. Journal of Modern History XXXIII 3 (1962): 237-60.

- Schroeder, P. W. Napoleon's Foreign Policy: A criminal enterprise. In D. Howard; and J. Horgan (eds.), Consortium on revolutionary Europe 1750-1850 proceedings 1989: Bicentennial of the French Revolution, pp.104-111. Florida: Rose Printing, 1990.
- Schroeder, P. W. Quantitative studies in the balance of power: A historian's reaction. Journal of Conflict Resolution 21 , 1 (March 1977): 302-321.
- Schroeder, P. W. The lost intermediaries: The impact of 1870 on the European system. International History Review 6 (February 1984): 1-27.
- Schroeder, P. W. The nineteenth century system: Balance of power or political equilibrium. Review of International Studies 15 , 2 (October 1989): 135-153.
- Schroeder, P. W. The transformation of European politics 1763-1848. Oxford: The Clarendon Press, 1994.
- Schroeder, P. W. The 19th century international system: Changes in the structure. World Politics 39 , 1 (October 1986): 1-26.
- Seaman, L. C. B. From Vienna to Versailles. New York: Harper & Row, 1963.
- Seton-Watson, H. Nations and states: An enquiry into the origins of nations and politics of nationalism. London: Methuen, 1997.
- Seton-Watson, H. The Russian empire 1801 –1917. Oxford: Oxford University Press, 1967.
- Seton-Watson, R. W. Britain in Europe 1781-1914 : A survey of foreign policy. Cambridge: Cambridge University Press, 1955.
- Sheehan, J. German history: 1770-1866. Oxford: The Clarendon Press , 1989.
- Sheehan, J. German liberalism in the nineteenth century. Cambridge: The University of Chicago Press, 1982.
- Sheehan, M. Balance of power: History and theory. London: Routledge, 1996.
- Sked, A., ed. Europe's balance of power 1815 –1848. London: Macmillan, 1979.
- Sked, A. The decline and fall of the Habsburg empire 1815-1918. London: Longman, 1989.
- Sorel , A. Europe and the French Revolution. Vol. 7 Translated and edited by A. Cobban and J. W. Hunt. London: Macmillan, 1969.

- Sperber, J. Revolutionary Europe 1780-1850. Singapore: Longman, 2000.
- Sperber, J. The European Revolution 1848 – 1851. Cambridge: Cambridge University Press, 1994.
- Stromberg, R. European intellectual history since 1789. 5 th ed. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall, 1990.
- Sugar, P. F., and Lederer, I. J., eds. Nationalism in Eastern Europe. Seattle: University of Washington Press, 1969.
- Tamir, Yael, Enigma of nationalism. World Politics. 47 (April 1995): 424-438.
- Talmon, J. L. Romanticism and revolt: Europe 1815-1848. London: Thames and Hudson, 1967.
- Taylor, A. J. P. Europe: Grandeur and decline. London: Penguin, 1967.
- Taylor, A. J. P. Revolutions and revolutionaries. London: Hamish Hamilton, 1980.
- Taylor, A. J. P. The Habsburg monarchy 1809-1918. London: Hamish Hamilton, 1948.
- Taylor, A. J. P. The struggle for mastery in Europe 1848 – 1918. Oxford: The Clarendon Press, 1957.
- Temperly, H. Attempts at international government in Europe 1814-15; 1919-1922. In W. N. Medlicott (ed.), From Metternich to Hitler: Aspects of British and foreign history 1814 – 1939, pp.13-24. London: Routledge and Keagan Paul, 1966.
- Temperly, H., and Penson, L., eds. Foundations of British foreign policy: From Pitt 1792 to Salisbury 1902. London: Frank Cass, 1966.
- Thomson, D. Europe since Napoleon. 2 nd ed. New York: Alfred-Knopf, 1977.
- Tractenberg, M. Peace and the pursuit of power. Orbis 26 No. 3 (Winter 1996): 158-164.
- Viereck, P., ed. Conservatism. London: Van Nostrand, 1956.
- Walker, M., ed. Metternich's Europe 1813-1848. New York: Harper Torchbooks, 1968.
- Waller, B., ed. Themes in modern European history 1830-1890. London: Routledge, 1992.
- Walt, S. Multilateral collective security arrangement. In R. Schulz; R. Gadson ; and T. Greenwood (eds.), Security studies for the 1990's, pp. 241-269. New York: Brassy's Marvell Macmillan Company, 1993.

- Watson, A. The evolution of international society. London: Routledge, 1992.
- Webster, C. K. The Congress of Vienna 1814-15. London: G. Bell, 1934.
- Webster, C. K. The Congress of Vienna 1814-15 and the conference of Paris 1919: A comparison of their organization and results. In W. N. Medlicott (ed.), From Metternich to Hitler: Aspects of British and foreign history 1814 –1939, pp. 1-12. London: Routledge and Keagan Paul, 1966.
- Webster, C. K. The foreign policy of Castlereagh 1812-1822. 2 Vols. London: G. Bell & Sons, 1950.
- Webster, C. K. The foreign policy of Palmerston: Britain, liberal movement and the eastern question 1830-1841. London: G. Bell & Sons, 1969.
- Weiss, J. Conservatism in Europe 1770-1945: Traditionalism, reaction and counter-revolution. Norwich, UK.: Harcourt Brace Jovanovich, 1977.
- Whiteneck, D. J. Long-term bandwagoning and short –term balancing: The lessons of coalition behavior from 1792 to 1815. Review of International Studies 27 , 4 (January 2000): 151-168.
- Wight, M. Power politics. New York: Holmes & Meier Publishers, 1978
- Wight, M. System of states. Edited by H. Bull and C. Holbraad. Bristol: Leicester University Press, 1977.
- Wood, A. Europe 1815 –1960. 2nd ed. Hong Kong: Longman, 1984.
- Woolf, S. J. A history of Italy 1700-1860: The social constraints of political change. London: Methuen, 1979.

ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์

นายธนูคม บำรุงผล เกิดเมื่อวันที่ 19 ธันวาคม พ.ศ. 2518 ที่กรุงเทพมหานคร เป็น บุตรชายคนเดียวของ นายประกอบ และนางมัทนา บำรุงผล สำเร็จการศึกษาระดับมัธยมต้นและมัธยมปลายจาก โรงเรียนวัดสุทธิวราราม เมื่อ ปี พ.ศ. 2537 และเข้าศึกษาในระดับปริญญาตรีรัฐศาสตรบัณฑิต ภาควิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในปีการศึกษา 2537 และเข้าศึกษาต่อในหลักสูตร รัฐศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ใน พ.ศ. 2540 ผู้เขียนเคยมีประสบการณ์ทำงานในตำแหน่ง เจ้าหน้าที่ของโรงเรียนวิชาการโรงแรม แห่งโรงแรมโอเรียนเต็ล (OHAP) ในช่วง พ.ศ. 2543 - 2544

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย